

בעזה ש״ת

קונטרס

פאת קדמה

חלק ב'

והוא השלמות והוספות למה שכתבנו בקונטרס פאת קדמה

בנידון השיער שמגיע מבתי עבודה זרה אשר בהודו,

אם דינו כתקרובת עבודה זרה

הקדמה:

מאחר שכתבנו בס"ד בירור הלכה בענין שיער שמגיע מבתי ע"ז אשר בהודו בקונטרס פאת קדמה חלק א', קיבלנו הרבה הערות והשגות, ונתברר על ידם הדברים יותר, ולכן ראיתי תועלת לפרסם הדברים ליושבי בהמ"ד. כמו כן, גם כתבתי עיונים והשגות על תשובות שכתבו כמה רבנים חשובים שלא מסכימים עם דעתי, ובס"ד העליתי הדברים על הכתב, משום שאין בהמ"ד בלא חידוש. הרואה יראה שהרבה דברים שכתנו כאן כבר נתבררו במקומות אחרים מכל מקום למען שלימת הענין חזרתי על כמה דברים כאן לתועלת הלומדים.

גם הבאתי עדויות מהשליחים השונים שהיו בהודו, כיון שיש בהם כמה דברים נחוצים למי שרוצה לברר הלכה זו.

משה אפרים אינדיק
שבט תשע"ט

להערות:

058-327-7123

moshis11@gmail.com

תוכן הענינים :

יש תוכן מפורט לפני כל מאמר

4	תמצית הסוגיא
17	עדויות השלוחים שונים שהיו בהודו, הן בתשס"ד הן בתשע"ח
19	אמיר דרומי לפני בי"ד בני ברק – תשס"ד.
73	עיונים בתשובת הגאון רבי חיים ישראל הלוי בעלסקי זצוק"ל.
127	עיונים בתשובת הגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א,
181	עיונים בתשובת הגאון רבי אשר ווייס שליט"א
202	תגובה למה שכתב הרב בנציון הלברשטם שליט"א
205	תגובה למה שכתב הרב רוטנברג שליט"א
217	תגובה למה שכתב הרב יהודה פפויפר שליט"א
231	משא ומתן עם הרב י. ב. שליט"א
237	משא ומתן עם הרב שמואל ישעיה יפה שליט"א
248	משא ומתן עם הרב שמואל ל. שליט"א
254	עיונים בתשובת הגאון רבי מענדל זכרי' זילבער שליט"א

תמצית הסוגיא שכתבנו לתועלת הלומדים :

4.....	תולדות השאלה
5.....	הצעת הסוגיא
8.....	בירור המציאות
10.....	העולה מהאמור
12.....	סיבת הגילוח
13.....	מה שיש לדון על פי זה
15.....	עוד ציורים של תקרובת ע"ז?

תקרובת עבודה זרה בפאות

מאחר ששאלת תקרובת עבודה זרה בפאות עומדת שוב על הפרק, ורבו בו הפרטים הן בהלכה והן במציאות, ערכנו סיכום של עיקרי הנידונים לתועלת הלומדים, דעות המתירים ודעות האוסרים, בכדי להעמיד הדברים על עיקרם.

תולדות השאלה

בניסן תשכ"ח, הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א (מח"ס יד פשוטה על הרמב"ם, בשעתו הוא היה רב בטורנטו קנדה) הדפיס מאמר בקובץ "קול תורה" בענין השיער שמגיע ממקדשי הודו, והסיק שהדבר אסור משום תקרובת ע"ז.

אחריו בשנת תש"ל, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א גם כתב תשובה לאסור שערות אלו, בספרו "דת והלכה" (ושוב נדפס בספר תשובות והנהגות ח"ב סי' תי"ד).

ואמנם כשנשאלה שאלה זו לפני מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשנת תש"ן, כתב (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ז) להתיר על פי המציאות שכתב השואל בשם איזה מומחה (ע"י בפנים בירור דעתו), וכתב בסוף התשובה: "אכן כל הדברים סובבים והולכים על פי דברי המומחה הנ"ל, וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דברי המומחים מתאימים למציאות... והדבר טעון איפוא בירור גופא דעובדא היכי הוי", עכ"ל.

בחוה"מ פסח שנת תשס"ד, ישבו הבד"ץ עדה"ח לדון בנושא, ובערב ר"ח אייר כתב הג"ר משה שטרנבוך שליט"א עוד תשובה מפורטת לאיסור, ונדפס בתשובות והנהגות (ח"ה סי' ר"ס).

אז התחילו שאר בתי דינים בישראל לברר הדבר, ונשלח מר אמיר דרומי נ"י מטעם ב"ד של הגר"ק שליט"א בתחילת חודש אייר, וחזר והעיד לפני הב"ד ביום חמישי

ט"ו אייר. ביום ראשון הבא, ל"ג בעומר (י"ח אייר), פירסמו הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל ולהבחל"ח הגר"ק שליט"א מכתב שכתוב להחמיר בדבר, וכתבו "ואף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתינו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור, על כן אין להשתמש בכאלה" (ועי' חוט שני שבת חלק ג עמ' רצד).

מיד אחרי זה, הגר"ש אלישיב זצ"ל שלח את הגרא"ד דונר שליט"א להודו, וכשחזר והעיד מה שהעיד, פירסם הגר"ש אפרתי בשם הגר"ש זצ"ל ביום כ"ב אייר שאין להשתמש בפאות אלו. על פי עדותו של הגרא"ד דונר, גם בד"ץ עדה"ח פסקו שיש בשיער זו איסור תקרובת ע"ז.

שוב גילה הגר"ש אלישיב זצוק"ל את דעתו בעוד מכתב שכתב לרבני ארה"ב בה' סיון תשס"ד, וכן ב"א סיון כתב תשובה להג"ר ישראל בעלסקי זצ"ל לבאר טעמו (עי' קובץ תשובות ח"ג סי' קי"ח).

הצעת הסוגיא

אסור מדאורייתא להנות מתקרובת עבודה זרה¹,

1. הרמב"ם כתב (פ"ז מע"ז ב) שהאיסור נלמד מהפסוק (דברים יג יח) "ולא ידבק בך מאומה מן החירים", וכן מהפסוק (דברים ז כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך". הרמב"ן (השגות לסה"מ ל"ת קצ"ד, וכן בפירושו לשמות לד טו) והחינוך (מצוה קי"ג, ולכאוי' כן משמע ע"ז ח. ל) למדו שהאיסור נלמד מהפסוק (שמות לד טו) "פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחיו", וכל לשון פן הוי אזהרה ללא תעשה. וכן נקטו רוב רבותינו הראשונים שאיסור תקרובת ע"ז הוא מדברי תורה (רמב"ם הובא לעיל, רמב"ן הובא לעיל, תוס' ע"ז לב: ונב. וחולין יג:; ר"ש משאנץ זבים פ"ה יא, ריטב"א קידושין נח., ר"ן ע"ז נט:; סמ"ג מה, יראים קא, ועוד הרבה) וכן הוכיחו באריכות הרבה אחרונים מכמה סוגיות התלמוד (משנה למלך פ"ה מהלכות יסודי התורה, שער המלך אישות ה א, ספר דברי אמת קונטרס התשיעי סימן ה', בית הלוי א לב, שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ד' סי' ד', חזון איש יו"ד סי' ס' אות כא, ועוד).

ועיין עוד בתוס' בב"ק עב: שנסתפקו בזה, אבל כבר כתבו האחרונים (עי' שער המלך הנ"ל) שדבריהם אינם אלא למ"ד בגמ' שם שלשון אכילה אינו משמע איסורי הנאה, עיי"ש, אבל כתב שלהלכה שלא קי"ל כנ"ל אין צד שהוא דרבנן. ובדעת הרשב"א, עי' דבריו בתורת הבית שער ה' אות א', שמפורש שהוא איסור דאורייתא, דלא כדבריו בקידושין נח., וכבר כתבו האחרונים (עי' שדי חמד כללי הפוסקים י', אות ב') שאם יש סתירה ברשב"א בין חידושו לתורת הבית, נקטינן כדבריו בתורת הבית. ועי' בחידושי הגרעק"א לחולין יג: שמפורש שגם למ"ד שתקרובת ע"ז אינו אסורה אלא מדרבנן עדיין אמרינן ספיקא לחומרא.

ויש אומרים שהוא אף ביהרג ואל יעבור.²

מוסכם שאין לאיסור תקרובת עבודה זרה ביטול מדאורייתא³, ולכן אם מכר הגוי את תקרובת עבודה זרה עדיין אסורה. הלכה זו קיימת גם בתקרובת שאינה דבר מאכל⁴.

בכדי לעשות חפץ תקרובת ע"ז צריך שתהיה הקרבתה כעין הקרבת פנים⁵ - פירוש: כעין הנעשה במקדש. ויש שני אופנים שתקרובת ע"ז נאסר⁶:

2. ע"י ביאור הגר"א יו"ד קנז ס"ק יד.

3. בגמ' איתא על הפסוק "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", שתקרובת ע"ז הוקשה למת, מה מת אין לו ביטול אף תקרובת ע"ז אינה בטילה. בראשונים מבואר שדרשה זו דאורייתא, כלומר שאין לה ביטול מן התורה, ע"י תוס' ע"ז לב: שם ד"ה והיוצא, וכן בחולין יג: ד"ה תקרובת, ע"ז נב. ד"ה תנהו, תוס' הרא"ש סנהדרין מח. ד"ה משמשין.

4. בגמ' נשנה דין זה של תקרובת ע"ז שאין לה ביטול - באבני מרקוליס שאינם מידי דאכילה, וכן בראשונים ג"כ אמרו דין זה בשופר של תקרובת, ובלולב של תקרובת, וכן במנעל לענין חליצה, וכן דנו כל הראשונים על הנרות של הנוצרים אם הם תקרובת ע"ז שאין לה ביטול על אף שאינם מידי דאכילה.

5. מסקנת הגמ' ע"ז נ. שאבני מרקוליס אינם אסורים משום תקרובת ע"ז משום "בעינא כעין פנים וליכא", ופירש"י "כעין פנים, כעין זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת, כדכתיב זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, אלמא דומה כלפנים קרי זבח ע"ז, ואבנים אין עובדים בהם בפנים".

6. וכן מפורש בשו"ע יו"ד קלט, ג. וז"ל: "ותקרובת, כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם תקרובת, נאסר מיד. אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין" עכ"ל.

- חפץ שהוא כעין פנים (כלומר שכיוצא בו מובא במקדש), כגון בשר, שהובא לפני האליל לשם דורון⁷ או לשם תקרובת⁸, גם בלי שום מעשה עבודה⁹.
- דבר הנעשה בו מעשה עבודה כעין פנים [כעין זביחה או זריקה], אפילו אם החפץ אינו כעין פנים, עצם מעשה העבודה אוסרת את החפץ, גם בלי מעשה נתינה או הקרבה¹⁰.

7. עי' רש"י יבמות קג: ד"ה מנעל, ותוס' ע"ז נ: ד"ה כעין, ובאמת משמעות תקרובת ומשמעות דורון הם אותו דבר, ובכמה מקומות בתורה שמוזכר מנחה, אונקלוס תירגם "תוקרבתא", ובתרגום המיוחס ליונתן תירגם "דורון", עי' בראשית לב יד, לב יט, לג יא. וכן מבואר מזה שקרבן עולה מכונה "דורון" בכמה מקומות, ועי' סנהדרין סג: "כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו", ומבואר שגם מה שנזבח לע"ז מכונה דורון.

8. על פי הגמ' ע"ז לב: בשר שנכנס לפני הע"ז דינו כתקרובת ע"ז, ועי' תוס' נ. ד"ה כעין פנים שהביא כן בשם רש"י, ועי' הרא"ש פרק רבי ישמעאל סוף סי' א'.

9. החזון איש (יו"ד סי' נו, יא ד"ה ואמנם) הקשה איך ייתכן שיהיה תקרובת ע"ז בלי מעשה עבודה ואפי' שזה ניתן לו כמנחה, ותי' שחפץ שהוא כעין פנים מספיק אם יש מעשה עבודה כעין זריקה, על אף שאינו זריקה משתברת, ולכן כל הנחה לפני הע"ז הוי כמעשה זריקה. הרי שהיה פשוט לו שרק עבודה עושה תקרובת ע"ז, ולא להיפוך שכל מתנה הוי תקרובת.

10. מפורש בגמ' (חולין יג: , לח: , וע"ז לב:), שאם שחט בהמה ובמעשה שחיטה עבד לע"ז, הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז, גם מבלי שיקריב שום חלק, וגם מבלי לכוון להקטיר שום חלק. והסיבה היא כמו שכתב רש"י (ע"ז לב:): "וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיתתו ונאסרה, דשחיתתה היא תקרובתה". ומצינו בגמ' (סנהדרין סב.) שהגמ' דורש שם שיש אבות ותולדות לעבודה זרה, אבות היינו זבח כו', ותולדות היינו שבירת מקל, זאת אומרת ששבירת מקל הוי תולדה דשחיטה. ומצינו שגם שבירת מקל עצם מעשה השבירה אוסר את המקל משום תקרובת ע"ז, כמפורש בגמ' (ע"ז נא.) "עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת". לא מצינו שום תנאי בתקרובת ע"ז שצריך להיות דבר שהע"ז חפץ בעצם הדבר, אלא מספיק שעצם המעשה נעשה במצוות הע"ז. וכן מבואר בגמ' (ע"ז נ: , ועי"ש במאירי, והר"ן על הרי"ף), שגם צואה לחה וגם מי רגלים שנזרק וניסך לפני ע"ז דינם כתקרובת ע"ז, ולדעת רש"י שם הגמ' מייירי בכל ע"ז שבעולם, הרי שמעשה זריקה בלחוד עושה תקרובת, גם אם הדבר הוא בעצם זילזול לע"ז. וכן מבואר ברש"י (ע"ז נ. ד"ה מנין), וכן האריך באבן האזל (פ"ג הי"ד מהלכות ע"ז).

עוד מצינו שיין נסך שהוא תקרובת ע"ז (ע"ז כט:), אסורה במעשה שכשוך לבד גם בלי מעשה נתינה, עי' רש"י גיטין נב: ד"ה מנסך, וכי"ה בחולין מא. ד"ה שניסך, תוס' בגיטין שם, ובפסקי הרא"ש ע"ז פ"ד הלכה יג, ראב"ד ע"ז עד., ריטב"א ע"ז עב: ד"ה דנרגמוה.

כל פעולה שיש בה מעשה חיתוך נחשב "כעין זביחה"¹¹.

להלכה, כל חפץ שדרך עבודתו של ע"ז זו הוא עם חפץ הזה, אם עשה מעשה כעין זביחה או זריקה עם החפץ, דבר הנוצר על ידי מעשה הזה נאסר משום תקרובת ע"ז. דין זה שייך גם אם דרך עבודתה באופן רגיל אינו במעשה כעין זביחה. כגון, אם יש ע"ז שעובדים אותה בקשקוש מקל, אף אם שבר מקל לפניו נאסרה משום תקרובת עבודה זרה, וכל שכן אם עבודתה בשבירת מקל¹².

בירור המציאות¹³

במדינת הודו עובדים הגוים אלילים כמו שעבדו בימי האבות¹⁴, והם אדוקים מאוד בעבודתם. יש אלפי בתי עבודה זרה שם עם עשרות ומאות אלילים שונים, והם עובדים מעשה ידיהם, עצים ואבנים, פשוטו כמשמעו.

עוד ראייה לזה הוא מהנרות שנהגו הנוצרים להדליק לכבוד אלילים, שהאריכו כל הראשונים לדון בהם, ורובם ככולם (ומקצתם אף אסרו אותם משום תקרובת ע"ז) כתבו שבאמת הם ראויים להיות תקרובת ע"ז אלא שחסר התנאי של כעין פנים, הרי אילו היה במעשה ההדלקה מעשה שהוא כע"ז היו אסורין, על אף שאין כאן שום נתינה.

11. לשון הר"ח ע"ז נ: ד"ה שבר "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", וכע"ז כתב המאירי שם וז"ל: "וכל חתיכה תולדת זביחה".

12. הראשונים פירשו שהסיבה שאם עבודתה רק בקשקוש מקל אזי גם בשבירת מקל אסורה, כיון שמקל לע"ז זו שעבודתה במקל הוי כבהמה לע"ז אחרת, ובשחיטת בהמה חייבין בכל ע"ז שבעולם גם אם אין דרכו בכך.

13. כל הבירורים הם ע"פ נתונים ברורים מאוד, שביררנו דרך האתר אינטרנט של בית הע"ז, וגם דיברנו עם השליחים שהיו שם, וגם ראינו סרטים של השליחים אשר בו אפשר לאשר שדבריהם נכונים.

14. ועיי בדברי הראב"ן (עבודה זרה סימן רצ"א) שכתב שעל אף שיש כלל שגוים בזמן הזה מנהג אבותיהם בידיהם, זה לא נאמר על הגוים שעדיין אדוקים הן בעבודתן כמו הגוים ביון. ולכאורה הוא הדין כאן. אמנם בלאו הכי כלל זה מעולם לא נאמר שהגוים אינם יכולים לעשות תקרובת ע"ז, אלא נאמר רק לענין סתם יינם ושכירת בתים, עיי חזון איש (יו"ד סי' ס"ב, כ"ג).

בהודו יש בית ע"ז גדול מאוד, שמגיעים לשם מיליוני אנשים כל שנה¹⁵, שם ממתינים המבקרים שעות רבות בכדי להכנס לפני האליל לשניות ספורות, והם קוראים לזה "דרשן". לפני "דרשן" זה עם הפסל, קרוב למחציתם מגלחים את כל שער ראשם לכבוד האליל¹⁶, והרבה מהם מקריבים (ג"כ לפני ה"דרשן") כל מיני קרבנות (כמו קוקוס, ועוד דברים). קרבנות אלו לא נעשים לפני הפסל הגדול עצמו, ואף לא בבנין שבו נמצא הפסל, כי אם במתחם הכללי השייך לבית הע"ז.

מעשה הגילוח נעשה בבנין נפרד, סמוך ונראה לבנין שבו נמצא הפסל, ואף בבנין זה יש גם פסל גדול שניתן לראותו בכל הבנין, מלבד הרבה תמונות של אליל זה התלויים על הקיר¹⁷. בשעת הגילוח חוזרים המתגלחים פעם אחר פעם על שם אלילם בפיהם או במחשבתם, וגם הספריים מזכירים את השם של האליל לפני תחילת המשמרים. מעשה הגילוח נעשה על ידם כאשר הם מלובשים בבגדי הלבנים, כמו הכמרים, והם נחשבים מכת "נאי-בראמין", שמשמעותו כומר בדרגה מתחת לדרגה עליונה.

15. ע"פ מסמך רשמי מבית הע"ז, בשנת 2017 למניינם, ביקרו שמה 27 מיליון אנשים, ויותר מ-12 מיליון מהם עשו גילוח. יש שמה כ-700 ספרים שעובדים שם, והרבה מהם עובדים שם חינם כי בעיניהם זכות הוא להם.

16. אבל ראוי לציין שהם רגילים לקבל בעת צרה או בעת שמחה, שהם יגלחו את שערם בבית הע"ז. ואחד מהם אמר שזה סוג של תפילה. באתר האינטרנט שלהם כתוב שבמידה שאי אפשר להגיע להטמפל, מגלחים בבית [לפני הע"ז שבבית], ושולחים בדואר את השיער לטמפל בכדי שיושם תוך הכלי קיבול המיוחד לזה שמה. ולזה אין שום הגיון אם כל סיבת הגילוח הוא הסרת הגאוה.

17. יש שם בבנין שלוש קומות, ולמטה בקומה הראשית יש שם חדר קטן מאוד פתוח לתוך החדר הגדול (להמחשה, להבדיל אא"ה כמו ארון קודש גדול פתוח) שמיוחד לעבודה, והקומה השניה גם פתוחה לתוך הקומה הראשונה (להבדיל אא"ה כמו גלריה של עזרת נשים), ואפשר לראות את החדר עם הפסל. בקומה העליונה, שאינה פתוחה לקומה התחתונה, יש שם בקומה עצמה תמונה גדולה של הפסל (יש תמונות להוכיח שכל הדברים נכונים מעל כל ספק).

לבד מכל זה, יש הרבה מהספרים שהם תולים על הקיר סמוך למקום עבודתם עוד תמונה של הפסל.

כל הפרטים הנזכרים הם מבוררים מעל כל ספק, הן ע"פ שלוחי הבתי דינים שהלכו לבדוק בעצמם, וזה מוסכם גם לגירסת המתירים¹⁸, והן ע"פ מה שכותבים פקידי העבודה זרה [אשר דבריהם נמצאים באתר האינטרנט שלהם, ובעוד מקורות כגון הספרים שהוציאו לאור על דתם]. ראוי להדגיש שאין בזה שום דבר התלוי בהבנה דקה ועדינה, אלא הכל עובדות יבשות, אשר אין בהם ספק.

העולה מהאמור

כפי שכתבנו, כל פעולה שהיא מעשה עבודת אליל, ויש בו מעשה כעין שחיטה - כל דבר שנוצר על ידי מעשה זו דינו כתקרובת עבודה זרה. ולכן על פי העובדות הנזכרות לעיל יש לדון האם הגילוח הוא מעשה עבודה.

מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל¹⁹ כתב (קובץ תשובות ח"ג סי' קי"ח), שעל פי העובדות שהוא קיבל, אכן מעשה הגילוח הוא מעשה של עבודה, ולכן השער שנוצר על ידו, דינו כתקרובת עבודה זרה.

18. זאת אומרת אותם המתירים שבדקו את הדבר ושלחו שליח, אבל אלו שמדברים מסברא, ולא טרחו לברר הדבר, לא ראינו צורך לדון לפי ההשערות שעשו.

19. ידוע שבשנת תש"ן כתב מרן הגרי"ש זצ"ל תשובה (קובץ תשובות ח"א סי' ע"ז) שבה הוא מתיר את השיער על פי דברי מומחה אחד, וזה לשונו שם:

"לפי המומחה הנ"ל, אין במעשה התגלחת שום **סרך של עבודת עבודה לע"ז אלא** הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם. אבל אין שום חלות שם ע"ז על עצם השערות" עכ"ל.

כלומר עיקר הסיבה להתיר הוא משום שאין הגילוח מעשה של עבודה, אבל ברגע שהגילוח הוא מעשה של עבודה, שוב אין מקום להתיר. ומה שאחרי הגילוח חושבים שזה מתנה לע"ז, אין בזה שום מעשה כעין פנים.

ועל אף שכך העידו בשם "מומחה", הגרי"ש בחכמתו הרגיש שהדבר עדיין צריך בירור, ולכן כתב בסוף התשובה: "אכן כל הדברים טובים והולכים על פי דברי המומחה הנ"ל, וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דברי המומחים מתאימים למציאות... והדבר טעון איפוא בירור גופא דעובדא היכי הוי", עכ"ל.

ומש"כ שם בתחילת התשובה שהשיער הוא רק מתנה, כוונתו שעל אף שאין הגילוח מעשה עבודה, אולי עדיין יש לאסור השערות כיון שהם גם נותנים את השיער החתוך כמתנה לבית ע"ז, וכתב על זה שאין כאן שום מעשה כעין פנים, ולכן אין צד לאוסרם.

וזה לשונו :

"אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד [דונר] שליט"א, **עצם התגלחת עבודתה בכך**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז".

כפי שכבר ביארנו, עיקר הנידון הוא להוכיח שהתגלחת הוא מעשה עבודה, והגרי"ש הוכיח כן מכך שמזכירים שם האליל, וכן מזה שהספרים רואים בגזיזת השערות מעשה פולחן. ועוד הביא סמך לדבר ע"פ מה שמצינו שכבר היה לעולמים מעשה עבודה ע"י גילוח, כמו שכתב הרמב"ם שעבודת כמוש הוא בהעברת שער²⁰ ומקורו ממכילתא דרשב"י, וכמו שכתב הגרי"ש :

"ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז בלל ד' שפת דור ההפלגה ונתפרדו ללשוונותם במקומתם והיו עובדי ע"ז, מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילים בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז עכ"ל.

מבואר שלדעת הגרי"ש זצ"ל צריכים לראות מעשה הגוים ע"פ תורתנו הקדושה, ובשיקול הדעת שלנו צריכים לדון אם הוא מוגדר כמעשה עבודה אם לאו, ואין הדבר תלוי מה הגוים חושבים על מעשם, אם הוא קרבן אם לאו.

20. ושמענו מהגרמ"מ קארפ שליט"א שבתשס"ד כשהראו את דברי הרמב"ם להגרי"ש זה עשה אצלו רושם גדול. עוד שמענו מכלי ראשון, שהגרי"ש אמר להג"ר פייבל כהן שליט"א (מחב"ס בדי השלחן), שלו ימצא באיזה מקום נידח אנשים שעושים פולחן בזריקת אבנים, בודאי ידוע לנו שהוא מתולדותיו של מרקוליס ואי"צ לדון בעומק ליבם אם כוונתם לשם ע"ז, וכמו כן זה שמצינו מקום בהודו שמגלחים שערות ראשם במקום הע"ז, מכיון שידוע שכבר היתה עבודת כמוש בכעין זה, יש להניח כדבר פשוט שגם כאן הוא מעשה עבודה.

סיבת הגילוח

קיימת מבוכה גדולה בסיבת הגילוח שנוהגים לעשות בבית עבודה זרה הנוכר. יש כאלו שאומרים שכל סיבת הגילוח הוא בכדי לבטל היופי של המתגלח, ולבטאות התבטלות אל האליל ע"י הקרבת והשחתת השערות שהם דבר היותר יקר אל האדם²¹, ואת זה עושים כמעשה הכנה לפני ה"דרשן". ועוד הוסיפו, שבאמת שער בדת שלהם הוא דבר טמא ולא ראוי להביאו לפני האליל²².

ולעומת זאת השליחים²³ שהיו שם, כולם העידו שהם אומרים בנוסף לטעם שזה התבטלות וכניעה לאליל, שזה גם בגלל שהאליל שלהם אוהב שערות, ורואים

21. דקדקנו להעתיק הטענה ע"פ המקורות של הגוים המאמינים בזה, שהדגישו שהמעשה הוא בשערות הנקרבים, ולא על האדם שנעשה מגולח, וממילא היא עבודה נפרדת בפני עצמה של הקרבת דבר יקר, ולא רק פעולת הכנה בגוף האדם קודם שנכנס ל"יחידות" (דהיינו ה"דרשן"), ודו"ק.

22. העובדה היא שיש כמות מהמתגלחים שאכן מביאים שערותיהם לפני, אבל מנהלי הטמפל חושבים שאין צורך בזה, כי יש כלי קיבול המיוחד לזה בחדר הגילוח. עוד ראוי לציין שאין שום מקור, וכן לא שמעו השליחים מאף אחד, שסיבת הגילוח הוא הסרת דבר הטמא, ובניגוד להפרופסורים, רובם לא מאמינים ששער הוא דבר טמא בדת שלהם.

23. בשנת תשס"ד היו שני שלוחים. בהתחלה הלך שמה מר אמיר דרומי הי"ו, אחד שמכיר היטב תרבות הודו, וחזר והעיד לפני בי"ד של הגרנ"ק שליט"א. עדותו נכתבה בבירור בקובץ אור ישראל גליון לו.

אחריו, הלך שמה הגרא"ד דונר שליט"א, אב"ד בלונדון, וחזר והעיד לפני הגר"ש אלישיב זצ"ל, וגם לפני הבד"ץ העדה"ח.

בשנת תשע"ח, הלך לשם אברך מארה"ב ר' גרשון וועסט נ"י, ועדותו ג"כ נכתבה בבירור, ודבריו תואמים לרוב דברי הרא"ד דונר. אחריו שוב חזר שמה מר אמיר דרומי, והלך וחקר היטב היטב, והקליט והסריט כל דבר ששמע, וחזר והעיד לפני גדולי הרבנים בראשית מרן הראב"ד הגר"מ שטרנבוך שליט"א. ומכיון שהכל מוסרט, אין צורך לסמוך עליו, אלא אפשר לראות הכל.

יש לציין, שבעוד שיש שפקפקו על סמכותם של דברים המתורגמים, שני השליחים שהיו שמה בשנת תשע"ח השיגו מתרגם מקצועי במיוחד, מלבד שאחד מהשפות שמדברים בהודו הינה אנגלית, והרבו לדבר עם אנשים באנגלית, שפה שכל השליחים מדברים.

במעשה הגילוח כמעשה של הקרבה, וקוראים את זה בלשונות שמשמע מנחה וקרבן [אופערינג, או סאקרפייס].

בכתבים המופצים על ידי בית העבודה זרה [פרוספקטים, וכן באתר שלהם], מובא סיפור שהם מאמינים, והוא שהאליל שלהם פעם קיבל מכה בראשו ונוצר לו קרחה, ואלילה אחרת ראתה את זה, ונתנה לו את שערה. האליל הכיר לה טובה, הבטיח לה שכל אלו שיבואו לגלח בביתו, הוא יקבל את שערותיהם בשבילה, ודברים האלו שמעו השליחים מהרבה עובדים וספָּרִים, וכן שמע אחד מהשליחים מהכומר הראשי (שמדבר אנגלית).

סיפור זה ידוע להרבה מהמבקרים, אם כי לא כולם אומרים שהוא עיקר סיבת הגילוח, אבל מכירים את הסיפור. יש לציין, שיש הרבה מקומות אצלם שכותבים את הסיפור, וכן כותבים שהוא קרבן, וכותבים שהוא גם מעשה סמלי של עזיבת הגאווה, והגויים שם לא רואים בזה שום סתירה²⁴.

מה שיש לדון על פי זה

יש שטענו אם מעשה הגילוח הוא רק²⁵ מעשה בכדי להוריד את הגאווה שלהם, אז יש להתיר את השער, כיון שאין עושים את זה אלא בכדי להיות קרחים, ולכן אין להחשיבו כמעשה עבודה²⁶. ועוד טענו, שיש לסמוך על המומחים בשאר מדינות

24. באתר השייך לבית ע"ז כתבו את הסיפור, ומסיימים שם שגילוח השער הוא "סמל" (באנגלית 'סימבול') של עזיבת הגאווה.

25. ואמנם ברגע שנגיד שהוא מעשה הכנעה אבל הם גם רואים את השיער כקרבן, וזה גם משום הסיפור הנזכר, נפל טענה זו בבירא, כיון ששוב אין טעם להגיד שאינו מעשה עבודה.

26. יש אמנם להזהר מאוד בטענה זו, כיון שהוא טענה דקה מן הדקה, כי כבר כתבנו שכל מעשה עבודה אפשר לעשות תקרובת ע"ז אם הוא כע"פ, אם כן בזה שהם אומרים שמעשה הגילוח הוא מעשה של הכנעה, יש לדון האם זאת אומרת שהוא אינו עבודה, או שמא הוא רק כטעם למה הם עושים עבודה זו, ולהבדיל אא"ה כמו שיש לנו טעמי המצוות, יש להם גם טעמי העבירות...

חובה לציין, שגם הקוקוס שהם מקריבים כקרבן ממש, בכתביהם גם כן מבואר שהוא מעשה של הכנעה והתבטלות, על אף שהם מקטירים את זה במזבח ושורפים מקצתו.

ופשוט שלו יצוייר שיש עבודה זרה ששוחטים לה בהמה, אבל העובדים מלומדים לומר טעם לדבר, פשוט שהדבר נאסר עדיין מדין תקרובת ע"ז, והלא גם אצלינו בדת האמת נאמר טעמים רבים לקרבנות. ולמשל, קרבן פסח מפורש בקרא שהוא משום שפסח הקב"ה על

העולם שאומרים שסיבת הגילוח הוא רק משום מעשה הכנעה, כיון שהם מכירים היטב את הדת, ואילו השליחים היו שמה רק לימים בודדים ולא מכירים את השפה שלהם²⁷.

בתי בני ישראל, ובעוד שכן הוא הטעם, עדיין הוי קרבן, וע"ע דברי הרמב"ם במו"נ (ח"ג לב, ושם מו), ודברי הרמב"ן עה"ת (ויקרא א, ט), וספרי (פנחס קמג).

ולכאורה מאחר שיש שאומרים כל הטעמים בנשימה אחת, זאת אומרת שהם אומרים שהוא משום הסיפור שהיה לעי"ז קרחה, בעוד שהם מוסיפים מיד אחרי זה שהוא סמל להכנעה, בכדי שלא לעשות סתירה בדבריהם ולפלוג דיבורא, מוכרחים אנו לומר שדבריהם הם טעמים לדבר, בעוד שהוא מעשה עבודה, שבטעמי המצוה אין שום קושי אם יש סתירה. אבל אם נימא שהוא רק מעשה הכנעה במובן המוסרי בלבד, צ"ע איך אפשר להעלים עין מכל שאר הטעמים שכולם שם כותבים ב"מסיח לפי תומו".

27. ואמנם ראוי לציין שכעת אין שום דבר משמעותי שצריכים לסמוך על תרגומים, כיון שיש מספיק אנשים שם שמדברים אנגלית, וכן יש לבית ע"ז אתר אינטרנט באנגלית. טענה זו רק נאמרה נגד אחד מהשליחים בתשס"ד, ואינו רלוונטי היום.

ומאידך, בעיקר הדבר לסמוך על הפרופסורים לקבוע סיבת מעשיהם, כתב מרן הגר"ש (קוב"ת שם) בזה"ל:

"...ולתרתך דיבורם, שכוונתם לא לשם עבודה לעי"ז בזה, כפי שעושים אנשי יחסי החוץ שלהם גדוליהם ומנהיגיהם - בעיקר אלו הגרים בארצות אחרות - שמתביישים כלפי כל העולם בעבודה הנמיביזית והטפשות הלזו, קשה מאוד לקבל זה" עכ"ל.

וכוונתו לכאורה להזהיר על זה שהרבה מהמכירים מנהגי עבודה זרה חונכו על ברכי התרבות המערבית וחוקותיה, ומושפעים רבות ממנה, ומנסים להתאים מנהגי עבודה זרה לרגשותיהם וסברותיהם. **ואין זה מכוונה להטעות, כי אם פשוט להם שלא יתכן שיחשבו אחרת.** לדוגמא, לעובדי עבודה זרה אין שום קושי באמונה שאליל אוכל את האוכל המוצע לו (כפי שרואים באגדות רבות המתארות אמונות של עי"ז בימי האבות ובימי בית ראשון, וכמו שכתבו תוס' בעי"ז נ:), אך בימינו יאמרו אלו אשר הושפעו מתרבויות מערביות שאין הצעת האוכל אלא מעשה 'כיבוד' בלבד, אך בוודאי אין אלו אוכלים. בדומה לכך, הנוצרים ימ"ש נקטו עד לא זמן שהיין שמנסכים לאלילים נהיה ממש דם אותו האיש, אך בימינו המודרניים יותר מנסים לשפר את דתם ולומר שאין זה אלא משהו סמלי. ולכן עפ"ז באמת יש ריעותא בעדותם של המומחים שמסבירים שיש כאן מעשה הכנעה, בעוד ששאר ההודיים בפה אחד אומרים אחרת.

ובשעתו הגרא"ד דונר שליט"א ציין לדברי שו"ת הרא"ש (כלל נה, ט) שמבואר ג"כ כעיי"ז, עיי"ש היטב, והוסיף הנ"ל "שבוודאי 'המומחים' הללו לו יראו מעשה של שבירת מקל היו

אמנם כמו שכתבנו, מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נקט שעל פי מעשיהם חזינן שהוא דבר חשוב בדתם, זאת אומרת שלהלכה הוי מעשה עבודה, ומכיון שהוא מעשה עבודה שיש בו מעשה חיתוך כעין פנים, השיער אסור משום תקרובת עבודה זרה, גם מבלי שיאמרו שאלילים אוהב שערות וכדומה.

ואף אם הגילוח הוי רק מעשה הכנעה, עדיין יש להחשיבו כמעשה עבודה, כי עיקר עבודת עבודה זרה המוזכר בתורה הינו "השתחוואה", ומשמעותו הוא נמי מעשה שהמשתחוה מכניע את עצמו לפני מי זה שהוא משתחוה לו, ולכן כאן מכיון שהם לא סתם מנוולים את עצמם, אלא הם עושים את זה בכונה להראות שאין להם גאווה ויופי לפני אלילים, הגילוח הוי מעשה עבודה²⁸.

זאת ועוד, כמו שכתבנו יש הרבה מקורות שמפורשים שאין הטעם משום הכנעה **בלבד**, ולכן קשה לקבוע כאילו הטעם של הכנעה הוא הטעם היחיד.

עוד ציורים של תקרובת ע"ז

מצינו בראשונים כמה דוגמאות נוספות של תקרובת ע"ז שנאסר רק על ידי מעשה חיתוך לבד:

- ענבים שנבצר בשדה לשם הע"ז, ובבצירתן עבדה לע"ז (גמ' ע"ז נא).
- אבנים שנחצבו לצורך זריקתן למרקוליס (מאירי ע"ז נ).
- הדס שנחתך לשם ע"ז (רש"י יב: ע"פ מאירי מד: , רוקח).
- מעות שבצרן לצורך מרקוליס (מאירי ע"ז מט: , ורבינו יונה ע"ז נא:).
- מנעל שנחתך לשם ע"ז (שאליות פח, מאירי וספר ההשלמה יבמות קג:).
- שופר שנחתך לשם הע"ז (מאירי ר"ה כח:).
- כלים שנחתך לשם ע"ז (רמב"ן רשב"א ריטב"א בשם הראב"ד ע"ז נב:).

אומרים שעושים כן משום שהמקל הוא דבר טמא וחייבים לשוברו, ואילו יראו בעל פעור מי יודע מה יגידו".

ועוד, גם אנחנו ביררנו דרך פרופסורים שמדברים אנגלית וכתבו ספרים על הדת שלהם, והם אישור (בכתב שכל אחד יכול לראות) שעושים את זה משום הסיפור, והם מאמינים שאלילים מקבל את שערם, וזה לא רק תיקון הנפש של המתגלח.

28. ועיין עוד בשו"ת רמ"ע מפאנו (חדשות סי' ח') שכתב שהסרת המצנפת שנהגו הנוצרים "עבודה גמורה היא, שנהגו עובדיה להכנעה", כלומר היה פשוט לו שכל מעשה הכנעה הוי עבודה משום שהוא דומה להשתחוואה.

• לולב שנחתך לשם ע"ז (ספר השלמה, מאירי, ראמ"ה, ספר המכתם סוכה לא:). הרבה חכמים רצו לחדש כללים לחלק בין שבירת מקל לנידון דידן, אבל לפני שמחדשים, חייבים להכיר את כל הציורים לראות אם החידושים מתאימים עימהם²⁹, והרבה מהחידושים שניסו לחלק באמת אינם עולים יפה.

כל מה שכתבנו בעלון זה, הן בבירור המציאות והן בבירור הסוגיות, נכתב בדקדוק גדול, אמנם ניתן לברר אצלינו ולבקש עוד מידע ומראי מקומות והוכחות על כל הנכתב כאן. כמו כן, אפשר לקבל מאמר שמוכיח בבירור שרובא דרובא של השערות מגיע ממקדשי הודו, וכן אפשר לקבל בירור דברים על ההכשר הקיים כיום.

להערות ובירורים: yesdov@gmail.com

29. למשל: חכם אחד כתב שתקרובת ע"ז אסורה רק אם יש חפץ מוכן בפני עצמו לפני מעשה העבודה (כעין מה שלגבוה אינו קרב קרבן אא"כ הקדישהו לפני כן), ולדעתו שער שמחובר לגוף האדם אינו כן, ואמנם אף אם אפשר לומר חילוק בין שער לשבירת מקל, קשה מאוד לחלק בינו ללולב ושופר, [ובאמת גם פרכילי ענבים אינם כן].

עדותות השלוחים שונים שהיו בהודו, הן בתשס"ד הן בתשע"ח

בעזהש"ת

עדותם של השליחים שהלכו להודו לברר מציאות הדבר בבית הע"ז

ראינו נכון להביא לפונדק אחת את כל דברי השליחים השונים שהלכו להודו, כדי להקל על המעיין.

17	סדר הדברים :
19	עדותו של מר אמיר דרומי נ"י – תשס"ד
29	עדותו של הרא"ד דונר שליט"א – תשס"ד
51	עדותו של ר' גרשון וועסט נ"י – תשע"ח
63	עדותו של אמיר דרומי – תשע"ח

סדר הדברים :

בשנת תשס"ד נתעורר השאלה התמורה של חשש תקרובת ע"ז בשיער שמגיע מהודו. בית דינו של הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א שלחו מר אמיר דרומי הי"ד³⁰, שהלך להודו למשך שבועיים וחזר והעיד (ביום ט"ו אייר תשס"ד) לפני ב"ד של הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א. עדותו של אמיר דרומי בשעתו נכתב ע"י הבי"ד, ואמיר דרומי עבר על הדברים ואישרם כמדויקים, ונתפרסם בשעתו גם בקובץ אור ישראל גליון לו.

על פי עדותו של אמיר דרומי, כתבו מרן בעל השבט הלוי זצוק"ל ויבדל לחיים טו"א מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א מכתב (מובא לקמן) שהורו על השער שמגיע משם בזה"ל: "ואף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתינו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור, על כן אין להשתמש בכאלה" עכ"ל.

אחרי זה, נסע הגרא"ד דונר שליט"א (מו"צ ואב"ד בלונדון) להודו, וחזר והעיד לפני מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, ולפני ב"ד עדה"ח ירושלים. על פי דבריו פירסם הגרי"ש אפרתי בשם

30. ע"י ראש דוד (סי' ג') להרב חי"ד וייס שליט"א שכתב עליו - "שלחתי איש נאמן יר"ש דייקן נפלא, הוא ואשתו שהתגוררו הרבה במדינת הודו ומכירים האנשים ההם ואת שיחם.. ובס' ט' כתב: "לפי דברי עד נאמן שנשלח במיוחד כדי לברר פרטי הדברים בדיוק, ושהה שם שבוע אחד" ועוד כתב שם: "שליח מיוחד איש נאמן ודייקן נפלא שמכיר את אנשי הודו ואת שיחם" עכ"ל.

הגריש"א זצ"ל ביום כ"ב אייר שאין להשתמש בפאות אלו משום איסור תקרובת ע"ז. כמו כן, גם בד"ץ עדה"ח פסקו על פי דבריו שיש בשיער זו איסור תקרובת ע"ז.

בשנת תשע"ח שוב נתעורר השאלה, והגרחי"ד וייס שליט"א (דומ"ץ דסאטמאר אנטווערפן) שלח שליח בשם ר' גרשון וועסט נ"י לברר הדברים. ר' גרשון העלה עדותו עלי כתב, ובו נכתב בדקדוק גדול העובדות שבירר בהיותו באזור בית הע"ז הזה. [ראוי לציין שיש שפרסמו שקרים בשמו, דברים שר' גרשון מעולם לא אמר].

אחרי זה, עוד נשלח מר אמיר דרומי לשם בשליחות הראב"ד הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, וג"כ בירר והקליט והסריט כל מה שראה שם, וחזר ואמר עדותו באסיפת הרבנים בביתו של הרב משה שטרנבוך בר"ח תמוז תשע"ח. רוב ככל דבריו מתאימים לגמרי עם דברי ר' גרשון.

כאן לתועלת המעיינים אספנו כל דברי השליחים:

עדותו של מר אמיר דרומי נ"י – תשס"ד

רשימת תוכן עדות שליח שנשלח לטירופטי, הודו, כפי שנאמרה בבי"ד בראשות מרן הגר"נ קרליץ, ביום ה' ט"ו אייר תשס"ד.

הרשימה הייתה גם לעיני השליח, ואושרה כמדויקת.

א. ענין העבודה זרה ודרכי עבודתה לפי שיטתם.

אליל בעל כוחות וכו' (הקודם עוד לבודהה) שהי' צריך "להינשא" ולשם כך "לווה" את כל העושר וההון שיש בעולם, והתחייב להחזיר את ההלוואה בריבית וכו'. ומכיוון שזה קשה מאד להחזיר כ"כ הרבה, לכן אלו המאמינים בו ומכירים בכוחו מוסרים לו תוך כדי הכנעה דברים שונים (ראה בהמשך, שאלה 5), והוא גומל להם במילוי בקשותיהם ובהשפעת טובה וכו'.

הדברים שמביאים לו הם ממגוון רחב מאד: זהב, יהלומים, מזון מכל הסוגים כגון קוקוס, חמאה ועוד ובגדים. השיער הוא אחד מהדברים הניתנים לו, אלא שיש בו גם פן מיוחד של התבטלות - לאור הערכתם את השיער.

הנהוג הוא שאדם נודר לאליל בנוסח: "אם תתמלא בקשתי... אביא מנחה/קרובן את השיער/מזון/זהב וכו'". את נדרו זה מביא הנודר לאחר מילוי בקשתו או אף קודם לכן.

האנשים מאד אדוקים בדתם זו. לכל אחד מהם פסל קטן בביתו, עשוי מחומרים שונים ואפילו מפלסטיק, כל אחד מקצה לפסל שלו פינה משלו, בו מקטיר לו קטורת ומתפלל אליו. רוחצים את אחורי אוזניו, משכיבים אותו לישון ומעירים אותו וכו', כל אליל והטיפול המיוחד שלו.

ב. מקום העבודה זרה

המקום עצמו אינו עיר מגורים כלל, ונמצא במקום מבודד שבעבר היו צריכים ללכת כ-15 ק"מ ברגל. כיום הדרך פתוחה, במרכז המקום יש את בית הע"ז, ובנפרד יש את הבניין שבו מתגלחים. סביבות זה התפתח כל המקום שעיקרו בתי הארחה ומלונות כדי לקבל את הבאים וכו'. גודלו של כל המקום על כל האמור הוא כשל העיר בית שמש הישנה, להבדיל. המקום מתנהל בעושר מופלג לאור הכמות האדירה של המנחות המובאות. הבאים הינם גברים נשים וטף. כמות המבקרים הינה 40-60 אלף איש ביום, כאשר מסתפרים בפועל 20-15 אלף איש ביום. היתר באים להגיש מתנה/מנחה או להקטיר וכו' כמבואר בהמשך. שמעתי שיש עוד 8-10 מרכזים כאלו בהודו שגם בהם מסתפרים בהמונים, אך זה, היחיד שביקרתי בו, הוא הראשי והגדול ביותר למרות שכפי הנשמע גם האחרים גדולים.

שאלה: איך הם מגדירים את מה שהם נותנים?

תשובה: אני ואשתי דיברנו עם רבים מהם, אך השיחות התקיימו באנגלית (בגלל ריבוי הדיאלקטים) כך שאני יכול רק לומר את הביטויים שאמרו כאנגלית: Offering (הצעה/מנחה) sacrifice (וקרבן). אף לא אחד השתמש במינוח Tribute שמשמעותו הוקרה מחויבת, וכולם מסבירים שהם באו לתת מנחה/קרבן לאליל.

כפי שאמרנו מביאים כל מיני דברים שביסודם מתחלקים לארבע קבוצות: 1. דברי מאכל 2. דברי לבוש וכיו"ב 3. זהב ויהלומים 4. שיער אדם. בעיקרון כל הדברים נלקחים - לאחר נתינתם לע"ז - ע"י עובדי המקום, נמכרים במרכזים ובכסף שמתקבל בתמורה משתמשים להחזקת המקום, לצרכיהם ולצרכי בתי הארחה וכו'. את המזון מחלקים בעצמו, יתר דברי החפץ נמכרים ותמורתם משמשת לצרכים האמורים.

לגבי השיער עצמו - כפי ששמעתי, בעבר לא נעשה בו שימוש מסחרי רב, וחלקו הי' משמש לצרכי המקומיים שרצו להוסיף שיער וכיו"ב. נאמר לי שגם להם וגם לעמים שמסביבם היה מנהג להוסיף שיער לשערם, כדי שייראה ארוך ויפה, ועד היום מוכרים מחוץ למקום שערות בצמות ארוכות.

לאור הגידול בכמויות השיער, ולאחר שנתגלה הפוטנציאל המסחרי של השיער (המשמש למגוון רחב מאד של דברים), ובעיקר של זה הארוך והאיכותי המיועד לפיאות ולתוספות שיער וכו', הוחל למסחר גם אותו. באופן כללי כל הבאים מודעים לכך שהמנחות שלהם נלקחות ומשמשות הן או חליפיהן לצרכי המקום והסביב לו. התשובות שקיבלנו בקשר לכך היו בנוסח: "אנחנו נותנים זאת לפסל, ומבחינתנו אנחנו נותנים זאת אליו ובוזה הסתיים חלקנו". (ראה בהמשך שאלות 3-4).

ג. התהליך שנעשה בשיער

בעבר היו מספרים בחצר שהייתה מוקפת חומות כעין היכל לפנים היכל, שרואים כלפי פנים ובפנימי נמצאת הע"ז עצמה, אך אני חושב שלא ראו מהחצר את הע"ז, לפני הע"ז מונח כלי הנקרא "הונדי" שישופר עליו בהמשך. לפני כמאה שנה, משרבו המתגלחים, בנו בניין ענק בן כמה קומות המשמש לתגלחת. לבניין זה הכניסה נעשית מצד אחד היישר לקומה הרביעית (הבניין בנוי על צלע הר) והיציאה נעשית מצידו האחר. על הבניין עצמו יש פסל ענק, אך אין הוא נראה בכירור לבאים מכיוון שהוא ממוקם ביציאה מהמקום, ושם יש שלט גדול האומר: "המקום למסירה תוך כדי הכנעה של שיער אדם לאליל...". לפני שנכנסים למקום חולצים את הנעליים, דבר המורה על מקום "קדוש". כאמור, נכנסים היישר לקומה ד', ובג' הקומות התחתונות ישנם אולמות התספורת. ישנם כ-600 ספרים בס"ה בשלוש משמרות. ספרים אלו ממונים על ידי המערכת ואין סתם אדם יכול לספר כיוון שיש נהלים ככל דבר והם מקפידים מאד על נהלים וכו'.

שאלה: אם יבוא יהודי, שיציג עצמו כיודע לספר, האם הוא יורשה לעשות זאת?

תשובה: לא שאלתי, אני מניח שיהודי יכול להסתפר אך בשום אופן לא לספר אחרים. הם לא יקחו מי שאינו שייך אליהם, וכבר מאות שנים שהם שומרים על נוהגם באופן קפדני. כאמור, הכל נמצא תחת חסותם, ואין הם נותנים מקום ליוזמות פרטיות, האנשים המוכשרים בתור ספרים הם אנשים רגילים במערכת בית הע"ז ולא אלו הנחשבים יותר.

קודם לתגלחת הספרים מרטיבים את שערם של האנשים במים וכד, ומספרים את השיער כשהוא רטוב. ישנם אולמות גדולים מלבנים, וליד הקיר מסביב ישנה מדרגה ארוכה שעליה יושבים הספרים, וכל מי שתורו מגיע יושב מול הספר, והספר מגלחו. בחדרי התספורת אותם בדקתי אין ע"ז או תמונות של הפסל. ואין רואים במבט החוצה את הפסל שבחוץ. אך בבניין זה בקומת התספורת התחתונה ישנו מקדש קטן עם כמה מן הע"ז שלהם והוא מיוחד לתפילה ולהקטרה קטורת ומנחות, חלק קטן מאד של האנשים בערך 3 מתוך 200 איש שמתפללים שם מניחים קטורת אך אף אחד לא מסתפר שם.

מבירור ותחקורים שערנו התברר שישנם בערך 40% מהמספרים שבעת הגילוח הם משננים בפיהם את שם הע"ז שהם מאמינים בו. עוד בערך 40% אמרו לנו שהם חושבים על שמו בעת התגלחת, והנותרים התגלחו בסתם מבלי התייחסות כלשהי. בעת התספורת הספרים מחלקים בין השיער הארוך והאיכותי שאותו הם מגלחים ומיד קושרים אותו כל ראש בנפרד (כפי שיוסבר בהמשך, שאלה 14) לבין השיער הקצר או הפשוט יותר הנופל על הארץ. ישנם אנשים ממונים מטעם המקום האוספים את כל השיער ומניחים אותו בתוך כלי הנקרא "הונדי" והנמצאים בתוך חדרי התספורת, ישנם מעט מאד מהמתגלחים שכאשר מספרים אותם הם לוקחים לעצמם קבוצת שיער קטנה מהשיער של עצמם והם הולכים להכניס זאת לכלי ה"הונדי" הנמצא בתוך בית הע"ז, מול הע"ז עצמה.

שאלה: מדוע יש שמכניסים קצת משערם ל"הונדי" שבפנים?

תשובה: בכדי להרגיש יותר "קרובים" לע"ז. כעין מה שאמר לי מהנדס לווינים הודי שבא להסתפר דווקא בבית התגלחת הראשי ולא הסתפר בבית ההארכה, כי הוא רוצה להרגיש יותר קרוב.

לגבי "קדושת" בית התגלחת. אשתי ואני היינו במקום יותר משבוע ימים, ולמדנו "להרגיש" את המקום ואת תחושות האנשים. יש לציין כי אמנם יש בבית התגלחת אוריה של התרגשות אצל האנשים, אבל לא הרגשתי שהולכים שם "על קצות האצבעות" כמו בבית הע"ז הראשי.

ד. כלי ה"הונדי"

עפ"י אמונתם הם מייחסים כוחות לכלי זה (ראה בהמשך, שאלה 7), וברור שאי"ז סתם מקום איחסון, אלא הם מעוניינים שכל מה שהם נותנים לפסל יעבור דווקא דרך שם. עפ"י אמונתם ה' כלי ה"הונדי" אחד מקורי שהי' בבית הע"ז הקדמון לפני הפסל שבו היו מניחים את כל ה"עשירות" שמביאים, כיום ישנם כלי ה"הונדי" בעוד מקומות, בבית התגלחת ישנם 4 הונדי,

בכל חדר תספורת. יש "הונדי" המיוחדים לזהב, יהלומים כו', וישנם 2 כלי "הונדי" המיוחדים לשיער, השיער נאסף ע"י האנשים הממונים לכך מהרצפה והוא מונח ב"הונדי". כאשר מצטברת כמות וכו' הם מעבירים זאת לחצר למטה, שם מתבצע תהליך של מיון לפי אורך השיער, סוגים וכו'.

שאלה: האם ההקפדה להניח ב"הונדי" הוא חלק הכרחי מתהליך המתנה/קרבן, אולי זו רק הוכחה לפסל שהנה תרמתי ונתתי?

תשובה: יש הרבה סוגים ודרגות בהבנתם של הנותנים. שמעתי אומנם גם איזשהו נוסח שאמרו לי (זה הנוסח "החילוני" שלהם, ואיני חושב שהוא הנוסח השגור) שזה הוכחה לאליל, אך רוב האנשים כנראה לא מבינים כך, אלא מייחסים לכלי "הונדי" כוחות והשפעות, וכמו כן מביאים לשם את כל המנחות שלהם.

ישנם אנשים שאינם רוצים לבוא ולהתגלח עם כולם בבניין הראשי והם מתארחים בבתי המלון שבסביבה, והספרים נשלחים אליהם לגלחם תמורת תשלום. בכל המקומות האלו, התספורת נעשית דוקא כאשר יש שם תמונה של הפסל, ומסביב לתמונה זו מגישים קטורת, פרחים וכו' (ראה עוד בהמשך, שאלה 11).

שאלה: האם גם השיער המגולח מבתי ההארכה עובר דרך "הונדי"?

תשובה: זה התברר לי רק ביום האחרון (שאז נשאלתי על כך), לא שמתי לב לכך בעצמי, אלא שאלתי את הנהג שמועסק שם בעסקי השיער כבר 20 שנה, ואמר לי שבכל בית הארכה ישנו כלי "הונדי" קטן והשיער אכן עובר דרך כלי זה (ראה עוד בהמשך, שאלה 10).

ה. מסלול השיער

יש להם מקום מיוחד אשר בו הם מרכזים את כל השיער, שרובו מגיע מבית התספורת הראשי, ולשם גם מביאים את השיער מבתי ההארכה. לאחר יבוש ואריזה בארבע איכויות שונות (המאוכסנות בארבע חדרים שונים, שדלתותיהם נחתמות בחותמת שעוה), הם מעבירים את הכל למחסן ראשי בטירופאטי, הנמצאת כ-25 ק"מ משם, ונמכרים אחת לחודשיים - שלושה במכרז פומבי. התיידדתי עם האחראי על המקום של השיער, ואמרתי לו יש לי חבר שמעוניין בשיער, והוא הראה לי את כל המקומות ופתח לי כל חדרי המיון וערך לי סיור מקיף על כל התהליך. שם גם ראיתי על לוח נתונים על כמות השיער ואיכותו.

המחירים נקבעים לפי רמת השיער הנקנה, וישנם הפרשים עצומים בין הדרגות השונות. רמת החלוקה של השיער נקבעת לפי 2 פרמטרים: א. איכות השיער (מתחלק ל-4 סוגים), ב. אורכו (מתחלק ל-4 דרגות), כאשר לכל דרגת איכות ואורך ישנו מחיר אחר. לא נעשית חלוקה לגונוני השיער השונים, והם הסבירו לי שזאת משום שגונוני השיער השונים מושגים ע"י פעולות כימיות. גם לגבי ה"רמי הייר" (ז"א שקבוצת שיער זו הינה ללא ערבוב, וכמו"כ נשמר "כיוון

השיער") נאמר לי שבדבר זה יש הרבה הונאה, ע"י שגוזרים את הקצוות של השיער שלא יוכלו כ"כ להכיר, ומטפלים בשיער באמצעים כימיים כדי לשפר את רכות השיער....

שאלה: מדוע מוכרים את השיער המגיע מה"הונדי" הקטן בנפרד?

תשובה: הוא אמר לי שזו כמות קטנה שאינה לא "ראמי" ולא מובחר אלא פשוט מאד, ונמכר במחיר הזול ביותר, בנפרד, מכיוון שהרבה מהשיער ששם הוא שיער של תינוקות, וגם מעורבים בו שיער מסוגים ואורכים שונים, ולכן הוא לא נחשב איכותי. (ראה בהמשך, שאלה 15). שאלתי על היצרן "גופטה" ממדרס והוא אמר לי שהוא אחד מהקניינים הגדולים שלו.

כפי שרואים בנתונים דלעיל, אזי רוב השיער הוא מהדרגה הירודה יותר (סוג 3) שהוא תערובת של שיער מאד לא איכותי, והוא הולך בעיקר לתעשיות כימיות של מזון, בושם וכו', כך נאמר לי. הסיבה לכך היא, משום שרוב המסתפרים (כ-75%) הם גברים וילדים.

סיפרו לי שיש בהודו עוד מקור של שיער, והוא, לפי שהעוני בהודו הוא עצום, יש מחוזות בהם כמעט כל אשה יש לה שקית בבית ובה היא שמה את כל השיער המצטבר כולל שאריות הנותרות לה במסרק, והכל נמסר לספר מקומי, הנותן לה בתמורה משהו מועט, אך אין שליטה על חלק זה של שיער לאן הוא הולך וכו'.

1. היצרן גופטה ממדרס

כאמור לעיל, היצרן גופטה ממדרס הוא אחד מהקניינים הגדולים של מקום התספורת האמור, ובהמשך לכך ערכתי ביקור אצל היצרן גופטה. הצגתי את עצמי בפני העובדים כאזרח אמריקאי המתעניין לקנות סחורה. הם חששו משאלות הנוגעות קצת בעומק, והיה נראה שהם נזהרים כיון שיודעים שיש מישהו האמור לבוא ליבואן ולחקור אותו על כל השיער, מה מקורו וכו'. כאשר פגשתי לאחר שעתים את מר גופטה, ראיתי לפי התשובות המתחמקות שלו שהוא לא ינדב לי מידע, ומיוזמתו אמר שהוא לא קונה כלל סחורה מ"הטמפל", דבר שכבר ידעתי אז שזה שקר מוחלט כפי שסיפר לי האחראי במחסן השיער בטירופאטי שהוא אחד מהקניינים הגדולים וכו'. ואז אמרתי לו את האמת, שבאתי לברר ושאמרו לי שהוא אחד מהקניינים הגדולים, ואז הוא שינה טקטיקה והתחיל להתחמק, שאל אם בכלל יש לי מושג מה כמות השיער שמגיעה מ"מקדשים" בהודו, ואני אמרתי לו בערך 1000 טון, ואז הוא אמר לי אני אומר לך שיש בהודו 10 אלף טון, ההודים בעצמם לא יודעים ואף אחד לא יודע. עוד אמר לי שכמות השיער הבאה מהכפרים בצורה המתוארת לעיל היא פי ארבע מכמות השיער הבאה מהמקדשים. כמובן שלא יכולתי לבדוק נתונים אלו, וכאמור לעיל אי אפשר לסמוך על דבריו כלל.

בין שאר דבריו הזכיר האדם מהמפעל הנ"ל קונה ישראל, יצרן פאות מהעיר..., ושמד..., שהוא לוקח ממנו שיער לא מעובד ומעברו אצלו בהמשך.

קיצור שיחות של א' מדייני בית הדין לאחר מכן, עם השליח הנ"ל:

הדברים היו לעיני השליח, ואושרו על ידו כמדויקים.

1. שאלה: האם הנשים מגדלות את שיערן מלכתחילה כדי שבבוא היום הם ינדרבו ויגלחו אותן? תשובה: אני לא שאלתי, אך אני מעריך לאור השיחות הרבות שניהלתי, ולאור העובדה שלא סיפרו לי זאת, כי באופן סיסטמי, (שיטתי) בודאי שאין זה כך, אני לא חושב שמה שהן רגילות לטפח את שערן בשמן קוקוס נעשה מלכתחילה במטרה כזו. זה אופן טיפול רגיל בשיער בהודו למי שמחשיבים את השיער כדבר בעל ערך נחשב מאד, אולי לפני שנשים באות להתגלח הן מטפחות אותו באופן מיוחד, אך לא באופן שיטתי. אני שוב מדגיש שזו רק הערכה שלי.

2. שאלה: אמרת שכל הבאים הגדירו את כוונתם להתגלח וליתן השיער לאליל בא' מב' האופנים: א. מנחה/הצעה ב. קרבן. האם היתה חלוקה בולטת לצד אחד, או חלוקה מאפיינת כלשהי? תשובה: לא זכור לי בדיוק, בוודאי שלא חלוקה בולטת, שתי האפשרויות נאמרו במידה רבה (השליח שאל גם את אשתו המאשרת זאת), אני גם מניח שכל אדם השתמש בדרגת ההבנה שלו.

3. שאלה: האם שאלת אותם אם אין הם רואים סתירה לכאורה בין הקרבן/מתנה שמביאים, לבין העובדה שאח"כ שיער זה יימכר בשוק לכל המרבה במחיר? תשובה: ההבנה הכללית של כולם היא שכל מה שנותנים מתנה/קרבן נמכר או משמש את צרכי הפסל ומה שמסיב לו ישירות. הם חזרו ואמרו לי שמבחינתם הם נותנים זאת לפסל ובזאת הועבר לשליטת הפסל והסתיים תפקידם, ואנשי המקום, הנחשבים לשלוחי הפסל, הם המשתמשים בזאת לכל הצרכים הרבים של המקום.

צריך להבין שאין הם רואים בכך סתירה כלל, כפי שהסברתי שעצם אמונתם היא שהוא לווה את הכל וצריך הרבה ממון להחזיר, ובנתינתם הם בעצם עוזרים לו לממש את הבטחתו ולפרוע את חובו, ומכאן "יוחזר להם השפע וכו'" כך שאין כאן כל סתירה, זה בדיוק מה שאמור להיות.

4. שאלה: האם ההבנה הבסיסית הזו על דרך ההשפעה של הפסל ידועה להמון העם או רק למשכילים שבהם? תשובה: ברמה הבסיסית כפי שתוארה היא ידועה לכולם, זו "אגדה" עתיקה השגורה בפי כל.

5. שאלה: כאשר א' מהם הולך לחנות לקנות זהב במטרה למסור מנחה/קרבן, אזי עצם הקנייה עצמה היא רק יוצרת אפשרות ליתן מנחה מאוחר יותר, אין עצם יצירת האפשרות - הקנייה, פעולה בעלת משמעות של הקרבה. ומכאן השאלה: האם התספורת בעצמה היא פעולת תספורת גרידא היוצרת אפשרות ליתן ל"הונדי" את השיער מאוחר יותר, או שבעצם פעולת התגלחת יש כאן משמעות, ואם כן - איזו?

תשובה: אין לי תשובה ברורה לזה. יש הרי בודאי הרואים את פעולת ההתבטלות כלפי הפסל בעצם הנכונות להתגלח ולוותר על דבר שמאד נחשב להם - השיער, וכמו שנשים אמרו לנו

שאף פעם בחיים לא היו חושבות להתגלח ורק לכבוד הפסל הן עושות זאת. אפשר לומר שכל האנשים ששאלנו אותם שאלות בנוסח "לשם מה באתם?" או "מה פשר טקס התגלחת שאתם עורכים?" תשובתם הייתה בנוסח דומה: אנחנו מוסרים את השיער שלנו לפסל. וע"כ התגלחת מבטאת "נתינה תוך כדי הכנעה" וכפי הכיתוב בשלט גדול ע"ג בנין התספורת "המקום של מסירה תוך כדי הכנעה של שיער אדם לאליל..."

עוד הסבר מאוחר שקיבלתי לחשיבות השיער הוא בכך שהוא ניתן מגוף האדם, ולא מרכוש וכו' שהוא מחוץ לאדם.

את השאלה בצורה החדשה שנשאלתי לא שאלתי אותם, אך ברור שעצם הורדת הנעליים, המנטרה (שם ע"ז) שאומרים בעת התספורת, וחזרה או חשיבה על שם הע"ז שלהם, מראה כי יש משמעות של פעולה חשובה מאד בעצם התגלחת.

6. שאלה: האם שאלת את הספרים למה או למי הם מספרים את הבאים?

תשובה: לצערי לא שאלתי אותם שאלה ספציפית זו. ביקשו ממני המון דברים לברר ולא הכל הספקתי. אני יודע רק שכל האנשים המורשים לספר הם אנשים מאמינים, ועברו הכשרה מיוחדת. כפי שאמרו לי, יש להם הדרכות והנחיות בכל דבר, אך אני לא חושב שהם נחשבים לכהני דת אפילו לא מדרגה נמוכה.

7. שאלה: מה האנשים יודעים על ה"הונדי" והאם הם מייחסים "כוחות" ל"הונדי" עצמו או שזה סתם מקום להנחת המנחה/קרבן? והאם כוחות אלו הם כוחות הפסל עצמו, או משהו אחר כמו "נציג" או "חברת בת" וכו'?

תשובה: בבסיס אמונתם יש להם את האליל הראשי שהוא התגלמות של ה"וישנו" ומשם נוצרו פיצולים וכו', עד כדי 7 פסילים משניים השייכים כולם ל"ראש" המדובר, וכל אחד מהמאמינים מלבד אמונתו הראשית בפסל הראשי יש לו פסל שלו המייצג כוח מיוחד מכוחות הפסל הראשי בו הוא חפץ וכיו"ב.

הם מייחסים לפסל הראשי מלבד כל הבעלות על העושר כאמור, גם כוח ריפוי, ישועה, פוריות, נישואין, בריאות, אריכות ימים וכו'.

לפי שטותם אין הפסל מצטמצם לצורתו המוכרת בלבד, אלא מפושט הוא, ולדוגמא "כוח הישועה" של הפסל עצור וטמון מתחת לכל ה"הונדי" האמור, שם הוא רובץ והוא הוא ה"מושיע" אותם בעת שמגישים לו מנחה או קרבן.

צריך לדעת שהתייחסותם וגישתם ל"הונדי" היא שהכלי הזה אוצר בקרבו כוחות של ע"ז. סיפור שגור אצל כולם הוא על נערה שנדרה טבעת עתיקה הנמצאת במשפחתה מדורי דורות באם תתמלא בקשתה, בעודה עומדת מול ה"הונדי" נחרטה על מה שוויתרה על טבעת מיוחדת זו ולכן שמה ב"הונדי" את תמורת הטבעת ואז יצא "כוח" מה"הונדי" ושאב את הטבעת מידיה אל

תוכו. לכאורה ברור שאין כוח זה כעין "נציג" של הע"ז אלא הם מבינים שזה הע"ז בעצמו בחלק ה"מושיע" שלו.

8. שאלה: האם הם מייחסים קדושה לשיער שנכנס ל"הונדי" ? ארחיב ואשאל - אילו כל דבר המתקדש אצלם הי' מקבל צבע ירוק, האם השיער הנכנס ל"הונדי" הי' מקבל צבע ירוק?
תשובה: בהחלט שהם אוחזים שישנה "קדושה" בכל דבר שניתן לפסל. הם מייחסים "דרגות" של "קדושה" לכל דבר, לי נראה שהתרחש שם תהליך שהוא כעין "ירידת הדרות" בכך שפעם הפולחן הזה הי' מצוי רק למעטים שהצליחו להגיע, וכיום זה השתנה למצב שכולם באים. יש לכל אחד בביתו פסל ומקטירים לו מתפללים אליו וכו'. אך לכל דבר הניתן יש קדושה, ובמילים אחרות הוא בהחלט הי' נצבע בירוק, רק שאין אני יודע את מחשבתם לגבי המשך התהליך, ויתכן שהם היו אומרים שבמכירת השיער אח"כ יורדת קדושתו, אך לא בירתי זאת.

(אמרתי לו ש"יד לאחים" שלחו לי מסמך ובו הם מציינים כי השיער לאחר שמונח ב"הונדי" נקראה "ג'אטה" (JATA) וענה לי שאין הוא מכיר מלה זו, אך הוא מניח שיש לזה שם כלשהוא, מכיון שכל דבר וכל פעולה שהם עושים הם מייחסים לה משמעות ונותנים לה שם, הכל מדויק, מחושב, ועם תהליך מסודר לכל דבר והם מאד מקפידים על כך).

9. שאלה: האם כל השיער הנגזז עובר דרך כלי ה"הונדי" ?
תשובה: בהחלט, הכרחי שהוא יונח ב"הונדי", שכן בלי זה אין את הפעולה של הכוח המניע של הישועה הרובץ דווקא שם. כפי שאמרתי רק מיעוט קטן נוטל בעצמו חלק מהשיער ושם בעצמו ב"הונדי", רוב המסתפרים משאירים לאנשי המקום הממונים על כך שהם יניחו את השיער הנגזז ב"הונדי" שבבית התספורת.

10. שאלה: האם כלי ה"הונדי" נמצא בחדר התגלחת עצמו או מחוץ לו, והאם יש בחדר התגלחת פסלים או תמונות של הפסל? והאם כלי ה"הונדי" נמצא למול המסתפר?
תשובה: כלי ה"הונדי" נמצא תמיד בתוך חדרי התגלחת, כבנין התגלחת הגדול ישנו בכל חדר גילוח ארבע "הונדי" שמתוכם שניים מיועדים לשיער. אין הם נמצאים בדווקא מול המסופר אלא בצדדי החדר. "הונדי" יש בכל מקום שמסתפרים, גם בבתי המלון ובבתי הארחה (הנמצאים סביב בית ע"ז זו במקום הזה), שם ישנו חדר מיוחד המיועד לתגלחת, הנכנסים לשם חולצים נעליהם ומתגלחים יחפים, ושם יש תמונה של הע"ז ומסביבה קטורת, ופרחים, ובחדר זה ישנו גם "הונדי" (אשר סיפרו לי שלתוכו מניחים את השיער), ומשם הוא מועבר למיון. אין זה הכרחי שה"הונדי" יהי' מונח מול התמונה.

לעומת זאת בבית התגלחת המרכזי אמנם המתגלחים נכנסים יחפים, וישנם כל מיני סימנים המראים שזה מקום "קדוש", אבל בחדרי הגילוח שבבית התגלחת המרכזי לא ראיתי תמונות של הפסל.

11. שאלה: מה ההסבר לכך שבבית התגלחת אין להם צורך בתמונות של הע"ז בשעת התגלחת,

מה שאין כן בתי ההארכה ששמים תמונות וקטורת במקומות שלהם?

תשובה: כאמור לפי הסימנים שתיארתי גם מייחסים קדושה מסוימת לבית התגלחת, אומנם שאינו מוגדר אצלם כ"טמפל", ושאלתי אותם האם כאן זה טמפל? ואמרו לי לא, ה"טמפל" הוא שם. ושאלתי אז מדוע אתם יחפים, ומה כל הנהלים שאני רואה שזה מורה על מקום קדוש? וענו לי כאן זה המקום למסירה תוך כדי הכנעה של שיער אדם לאליל, וכמו שכתוב על השלט בחוץ.

יש בבית התגלחת בקומה התחתונה בית תיפלה קטן ובו פסלים של ממש, וכמו"כ על הבניין מבחוץ ישנו פסל ענק. משא"כ בבתי ההארכה. ולכן שם התגלחת נעשית כאשר ישנן תמונות, פסל וקטורת וכו'.

12. שאלה: אותו מיעוט אנשים המוסרים מעט משיערם ל"הונדי" שבפני הע"ז, האם המדובר על בית הע"ז הראשי, או על החדר המיועד לע"ז בבית התגלחת הגדול?
תשובה: למקום הע"ז הראשי, שם יש "הונדי" ראשי הנמצא לפני הפסל.

13. שאלה: סיפרת שאמרו לך שישנם בהורו עוד 8-10 מרכזים כמו זה שביקרת שהוא אכן הראשי, האם אמרו לך מה הגודל שלהם ביחס לראשי?
תשובה: לא, אמרו שגם הם מקומות גדולים, אך יותר קטנים מזה שהייתי בו, אמרו לי שאותם מקומות יחד הם בהחלט יותר מאשר המקום הראשי בו שהיתי.

14. שאלה: איזה סוג שיער הם קושרים בנפרד, והאם הסחורה היוצאת משם מסומנת באופן כלשהו?

תשובה: רק השיער האיכותי נקשר מיד עם גזיתו, ולאחר מכן בחצר פותחים את כל הסוג המיוחד הזה יחד לייבוש, אך הוא נשמר בנפרד. ביקרתי במחסנים ועל הדלתות מבחוץ יש חותמת, אך על השקים שבהם הי' ארוז השיער לא הבחנתי בחותם כלשהו.

15. שאלה: אמרת שהשיער הנמצא ב"הונדי" הפנימי ב"טמפל" עצמו הינו בכמות מועטת ונחשב באיכות ירודה. האם אמרו לך אם וכיצד הוא נמכר, לתעשייה, לפיאות באיכות נמוכה וכו'?
תשובה: שיער זה נמכר בתוך המכרו הכללי אך בנפרד, במחיר הזול ביותר, והם לא אמרו לי לאיזה שימושים הוא מתאים. לא אמרו לי שהוא אינו מתאים לפיאות, ובהחלט יתכן שלאחר מכן הסוחרים מערבבים אותו ביחד עם השיער באיכות הירודה, המיועד לפיאות פשוטות. אין לי מידע מדויק על כך.

כפי שהוסבר לי, שיער זה נחשב לשיער בדרגה נמוכה, מכיוון שאלו המניחים שם שיער שמים רק קווצת שיער ממה שהתגלחו, כך שיש שם תערובת של הרבה סוגי שיער בכמה וכמה אורכים שונים ומתוכו הרבה שיער של תינוקות, וגם אין הגיוון של השיער מוקפד. ומכיון שכך, מסתמא לאחר שנמכר נכנס למערכת הכללית של שיער שאינו איכותי.

שיער זה בודאי איננו נמצא בשיער האיכותי, שאותו הם קושרים מיד לאחר התגלחת בכרי שישמור על אחידות ועל רמתו הגבוהה.

עדותו של הרא"ד דונר שליט"א – תשס"ד

שיחת הרב אהרן דוד דונער עם עיתון "דער בלאט" לאחר שחזר מהודו בתשס"ד
(מתורגם ללשה"ק)

יום שלישי הערב זמן קצר לפני שהרה"ג רבי אהרון דוד דונער שליט"א, אב"ד ורב דקהל עדת ישראל טאטנהעם לנדון הבירה נסע לאמריקה, כדי להשתתף ביום ד' באסיפת התאחדות הרבנים דארה"ב וקנדה, כתב ה"דער בלאט" האירופה מוה"ר שמואל מרדכי פרידמן נפגש במיוחד עם הרב דונר כדי לשמוע מפיו באופן חי את השתלשלות שערוריית הפאות שהסעירה את כל העולם בחודש האחרון. מפי הרב דונר אשר נסע במיוחד להודו בשליחות בית הדין הגדול שבירושלים כדי להכיר מקרוב את המציאות.

דער בלאט – איך אתם נכנסתם לעובי הקורה של הענין?

הרב דונר – בחוה"מ פסח קיבלתי טלפון מרבה של ירושלים ר' טובי וייס שליט"א בשם כל העדה החרדית ושאלני אם הייתי מסכים לנסוע להודו לברר עבורינו את האמת בעני הפאות של ע"ז. וזה היה ההתחלה של השליחות הקשה.

אני עניתי לרבה של ירושלים שאינני יכול לענות כעת, ואני אכנס ואבדוק ואני צריך להיות זהיר כמה אני מקריב כי ללא אסור סיבה להיכנס ולעיין בדת אחרת, והשגתי חוברות בענין ההינדואיזם וחקרתי הרבה, ובגלל שלא רציתי לנסוע לבד נסעתי במיוחד עם עוד אחד כדי לבקר את הכמרים בביתם כמו"כביקרתי אצל אחד מגדולי הדרשנים בהינדואיזם שגר ברייסליפ, איזור ליד שדה התעופה "היטרו" שם ראינו איך הודי גר. ראינו את צלמיו ראינו את הע"ז שלו את הקורבנות שלו את הקטורת שלו את הקערה שבה הוא מקטיר את הקטורת, הוא סיפר לנו כמה פעמים ביום הוא מקטיר 7 דברים הוא עושה לפני שהוא אוכל ולפנות בוקר, ויותר מזה כבר אסור לי להגיד.

דער בלאט – מה היה הצורך לתור אחר אורחות חייהם של העם ההודי

הרב דונר – היינו חייבים לבדוק את צורת חייהם כדי שנוכל לקיים את השליחות הרגשנו שאנחנו צריכים להבין מה שקורה שם פני שאנו נוסעים להודו כאשר השפה אינו מובנת.

שוחחנו איתו באריכות בענין של תגלחת השערות מה תוכנה ואיזה עבודה זאת לע"ז ההודית.

המארח שאיתו דיברנו היה אדם נכון והוא נתן לנו תמונה ברורה באמונה הטיפשית שלהם שמאמינים בע"ז כששאלנו איך אתה עובד לאליל שהוא סה"כ חתיכת עץ שאתמול יצרת אותו, במה הוא יכול לסייע לך? הוא ניסה להסביר לנו כל מיני הסברים שטותיים מהי הע"ז ולמה הם עובדים לה (איננו כותבים את תירוציו משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו).

דער בלאט – מה עשיתם עם האינפורמציה ששמעתם מההודי הנ"ל.

הרב דונר – העברנו הכל לרבני אר"י והם ענו לי שאני אסע, כי זה נושא נצרך מאוד כי כל זמן שהעניין לא יבורר בדיוק מהו אין אפשרות להוצא פסק דין כמו שאנו יודעים שהאמוראים הלכו לגור בין רועי בקר לפני שפסקו דיני בהמות. ולהבדיל אלף אלפי הבדלות הרבה שמעו וכתבו בענין ההינדואיזם אבל אני הייתי שם חייתי שם דיברתי איתם ואני רוצה לומר זאת בקצרה מה היה שם כדי שיהיה לנו תמונה ברורה כי הספיקות אם הפאות אכן אסורות באיסור החמור של תקרובת ע"ז נובע מאי ידיעת איזה חלק בעבודה נוטל השיער בעבודה הטריפה שלהם ועם כאלה דיבורים אפשר להתיר איסורים חמורים ר"ל.

דער בלאט -מה היתה תשובתכם לביה"ד בירושלים עיה"ק בענין הפאות.

הרב דונר – היינו צריכים למסור לביה"ד את העובדות המדויקות למה הם מגלחים את השיער האם זה ברור שזה חלק מהעבודה של הע"ז כשה צריכים טובה מהע"ז הם הולכים להתגלח או כשנושעו באים להגלח כתודה או שזה רק מנהג אך אינו קשור בקשר ישיר לע"ז יש 4 דברים להם אסורים שהם אסורים בע"ז.

1. אם משתחווים לע"ז.
2. מפארים אותו בתכשיטים.
3. מניחים בקערה קטורת לקרבן.
4. להביא קרבן לע"ז.

והשאלה אם הם מגלחים את השערות לקרבן או כדי להתנקות.

כדי לחקור זאת מדויק נסעתי עם הרבנית תחילי, והרב מיכאל שארף שליט"א אחד שיודע להכנס טוב עומק הענין ויחד נפגשנו עם יהודי פורפ' מבאמבעי אשר ליוה אותנו בדרך להודו, כמו"כ לקחנו איתנו גוי מאנגליה שאר יודע את השפה ההודית כדי שילוה וידריך אותנו בהודו.

אנחנו יצאנו לדרך פרשת בהר בחוקותי, ל"ג בעומר לפנות בוקר בערך בשעה 5 בדרך המטוס היה מלא בהודים, פיתחתי שיחה עם שכן גוי הודי והוא סימר לי בדיוק את כל הענין והסכים לבדריך את הנהג שלנו בדיוק איפה מענין לקחת אותנו.

ביום א' בלילה כחצות הלילה הגענו להודו (יש הפרש 4.5 שעות מלונדון) משם נסענו מיד לטירופטי.

ביום ב' בשעה 5 לפנות בוקר הגענו לטירופטי בהתחלה נחנו ובשעה 9 נסענו ליעדינו. ההר טרימאלא שם נמצא הטמפל בראש ההר אשר בגוה יותר מ 2000 רגל.

הטמפל על ההר בגובה 20 ק"מ באמצע הקיץ החום שם בערך 70 מעלות ולפני העליה חייבים לעבור בדיקה ואח"כ מתחילים לנסוע במעלה ההר, בדרך ראינו אלפי אנשים עולים יחיפים ללא נעלים וגרבים, הפשטת הנעלים והגרבים הינה חלק מהעבודה של הע"ז לכבוד האליל. דרך שבהליכה רגלית לוקחת כ-3 שעות. בדרך רואים כל כברת דרך בית תיפלה שונה עם שם שונה של אותו ע"ז, יש לה בערך 1080 שמות, כשמגיעים למעלה משלמים דמי כניסה. אנחנו כנראה היינו התיירים היחידים שם, המקום מיועד רק למי שבא לעבוד ע"ז עומדים שם אנשים בתור במורד הרחוב באורך קילומטר רק כדי להכנס. התורה לכניסה כ"כ ארוך שצריך לחכות מעת לעת שלם ע"מ להכנס כ"כ הרבה אנשים מגיעים ביו מאחד, יש שם קופסא מחוברת לריצפה שקורים לה "הינדו" היא גדולה וגבוהה יותר מבן אדם, שם מכניסים נדבות, תכשיטים, כסף, וחפתים יקרי ערך, וכל אחר מכניס משהו.

ראינו איך שהם מביאים קרבנות וקטורת שלא בפניו, הלכנו לחדר שמספרים וצקן עלינו לפשוט נעלים וגרבים, והבנו שזה לא סתם חדר פשוט, אח"כ נכנסנו לחדר הע"ז וריאנו אנשים יושבים על הקרקע מלפני הספר, אלו שמספרים מניחים ידם על הלב ונושאים תיפלה, זה לא לוקח הרבה זמן בין 3 ל-4 דקות, כל השיער מסופר, והספרים משליכים ארצה את כל השיער, ואח"כ מגיעים לאוספו ומניחים בקערה גדולה.

על השאלה מדוע מספרים, כולם ענו אותו דבר, "זה קרבן לאליל שגר פה, פה זה ביתו" דיברנו עם האחראי שאמר שמשלמים ל-600 ספרים כל יום והם מחלקים ל-3 מחלקות של 200 ספרים.

לא שאלנו אחד ולא שתיים, שאלנו עשרות אנשים וכולם ענו ובאותו מטבע "אנו מספרים שערתיונו בתור קורבן לאלילינו – הוא אוהב שיער". על השאלה שהשיער הרי הולך לפח, הם ענו שכשמקטירים קטורת זה גם הולך לפח, הם כולם אמרו במפורש השיער זה קורבן לאליל, גברים ונשים וילדים מגיעים להסתפר ולוקחים את השיער בשקים מטפלים

בשיער ומובילים אותו לסוחר השיער כששאלנו את המסתפרים על כך שסוחרים בשערותיהם הם ענו שכל עוד והאליל מרויח כמה פרוטות עבור השיער הם מוכנים לכך.

לאילו שקשה לספר את כל השיער הם מתיישבים וגוזרים להם רק כמה שערות כל אחד. נותן קרבן לפי מה שרוצה לתת, אבל המציאות היא ש"שוחטים" את השיער כקרבן לאליל.

דער בלאט – מה הוצאתם משם? ומה יצא לכם ברור משהייתכם שם?

הרב דונר – השאלה הא' אם זה קרבן לע"ז – תורץ לנו כיזה שמענו מכל המסתפרים שהשיער זה קרבן והם נותנים אותו כדי להושע מהאליל ועכשיו היינו צריכים לעקוב להיכן הולם השיער ומהטמפל והלאה, עקבנו אחרי השיער בצאתו מטירופטי בכניסתו למאדראס ושוחחנו עם סוחר השיער שקיבלו את השיער וסיפרו שזה נדיר בעולם לקבל כזו כמות שיער ארוך מבני אדם לכן הם שולחים מהודוש יער לרובהעולם כדי שלהשתמש בו, הם מוכרים את השיער ל"כינע" ושם מערבבים איתו שערות אחרות מרחבי העולם כי השיער ההודי מאוד פופולרי בגלל איכותו לייצור פיאות, ומהם עושים את הפאות השחורות והפאות הבלונדיניות – בכל רחבי העולם.

מהודו נסעתי מיד לאר"י ביום ה' ישבתי עם הבי"ד של העדה החרדית ואחר כמה שעות הם יצאו עם קו לקורא שזה תקרובת ע"ז וזה אסור.

להעביר גילולים מן הארץ.

דברי הרב אהרן דוד דונר שליט"א, בפגישת הרבנים בניו-יורק, יום חמישי פרשת בהר בחוקותי, כ"ט אייר תשס"ד

*הערת המערכת: הדברים במקורם נאמרו בשפת אנגלית מעורב עם הרבה אידיש, והשתדלנו לתרגם הדברים ללשון הקודש ולדקדק כמה שאפשר. הוספנו בסוגריים כמה דברים להוסיף בירור בלבד, וכמו כן הוספנו כמה הערות בשולי הגליון להעיר ולהוסיף בירור. ניתן להשיג ההקלטה המקורי בפניה למייל yesdov@gmail.com.

דברי הרא"ד דונר:

באמת אין לי מספיק זמן לדבר, אבל נשתדל לסדר. זה דברים חמורים ביותר, ויש אומרים שגם הוא דבר שאין הציבור יכולים לעמוד בהם, ואני יודע שהרבה יצאו במסקנא בדיוק להיפך, אבל אין לדיין אלא מה שענינו רואות, השתדלתי לדקדק עד כמה שאפשר לי.

חול המועד פסח שנה זו קיבלתי טלפון מבי"ד עדה"ח בירושלים, לא הייתי בבית, אבל השאירו לי הודעה שזה נושא דחוף מאוד, ולחזור ולהתקשר למספר מסוים. התקשרתי, והיה על הטלפון הרב טוביה וייס, הגאב"ד דירושלים, ואמר "אתה יודע שיש בעיה בפאות?" חשבתי שהוא מדבר על פאות קסטא"ם ומתכוון להבעיה של צניעות, אבל אמר לא זה, אני לא מתכוון לזה, הוא אמר שהוא מתכוון לבעיה של עבודה זרה. אז ידעתי שר' משה שטרנבוך הוא המרא דשמעתתא (א"ה, הכוונה שהוא כמעט שונה על זה בשנת תש"ל), אבל לא היה לי ידע יותר מזה. אמר לי שהבית דין רוצה לדעת אם אני יכול ליסוע להודו לברר דברים. לא עניתי מיד, אמרתי לו שאשיב לו תשובה בהמשך.

מאז ועד עכשיו התעמקתי בזה מאוד, עיינתי בספרי דתי ההינדו, עיינתי בדברים מהאינטרנט, דיברתי עם כמרים לברר מה בדיוק הדבר הזה.

יסוד הדברים הוא שיש "טונסור" שמשמעותו 'חלאקה'. הם מגלחים שערם ושער זה נכנס לפאות של היהודים. הלכתי לדבר עם אחד אינטלעקשווא"ל לעקטשערער של דת ההינדו (א"ה, משכיל שדווש גדמ הסודו). דיברתי איתו בנושא הרבה זמן. ראיתי בבית שלו, תקרובת ממש, קטורת, צלמים, לבונה, קאמפור (א"ה, סוג גשמים נמצע נהוצ שמשמש מאוד צניעיסס) על מזבח. הוא הסביר לי שכל בוקר צריך לעשות הקטרה, ואחר זה כו'... אני רק אומר מה שיש תועלת, כי יותר מזה אין אומרים. הוא הסביר לי שהוא נותן קצת מכל ארוחה לאליל, ואז האליל מברכו. ואז הוא הסביר לי שהאליל שיש לו שמה, אינו אליל מצד עצמה, אלא הוא רק להזכיר את האליל הגדול בהודו. ואז חשבתי שאולי זה לא ע"ז. ידעתי התורות של ר' דוב לנדו, שיש לו חידוש נפלא, אבל לא עכשיו³¹.

31 הכוונה שהגאון הרב דב לנדו שליט"א חידש ע"פ החזו"א (יורה דעה, סב כא) שאם עובדים אליל שאינו כח שנמצא במציאות כמו כוכבים ומזלות, אז אין זה איסור ע"ז אלא אסור משום מינות. ואמנם כבר השיבו על זה הרבה מכמה מקורות שמבואר שגם מה ציור ופסל שבדו מליבם אכן הוא ע"ז, ואין זה כוונת החזו"א,

אז שאלתי על הגילוח, ענה שזה לא תקרובת, אלא הוא "אגו אגו אגו", לפני שנכנסים לפסל צריכים לסלק את העולם הזה, ואז נכנסים. טוב מאוד.

הלכתי הביתה, וחשבתי שאין שום סיבה ליסוע לשם. כי אין כאן שום הוה אמינא של בעיה. והכל בסדר. אבל ר' טוביה (א"ה, גאנצ"ד העדה"מ) אמר לי שלא נותנים שום פסק הלכה אלא אם כן אני נוסע לשם, אמר לי שדבר שהוא רק מפי השמועה אי אפשר לפסוק הלכה.

כאן מרן הרב אלישיב נכנס לפרשה.

האחים וייס, הדיין באנווערפן (א"ה, הגאון רבי מייס יוסף דוד ווייס שליט"א, המכונה מיד"ו וייס) ואחיו ההורדנקר (הר"ר יחזקאל אריה וייס שליט"א, אב"ד דקהילת הורודענקא מנשטער) שלחו זוג של בעלי תשובה הודיים (א"ה, הכוונה לאמיר דרומי ואשמו), וחקרו ודרשו כל הפרשה, הלכו לטירופאטי היו שם 10 או 11 ימים, והיו בפנים שם, ודברו עם 200 אנשים. אין כאן סוד שהאחים וויס סברו כבר לפני זה שהכל מותר, ויש כבר תשובה של חיד"ו וייס על זה, ויש לו שם הרבה צדדים להקל, עם צירוף זה ועוד צירוף אחר, ומשום שהכל רק להכנעה והורדת האגו, ואין בעיה. ואחרי שהשליחים שלהם הלכו קיבלתי הודעה מהם (מהמדי"ו וייס ואמיו), שאין לי סיבה ליסוע. ושמתחיל, כי זה עולה הרבה כח וכסף ליסוע לשם.

בנתיים הזוג חזרו והיו שני אסיפות. אסיפה אחת בבית הרב ניסים, היה שם ר' ניסים, ר' שריאל רוזנברג, הר"ר סילמן, והיה שם אחד מטעם הרב אלישיב - ר' אריה דביר, והיה שם ר' יעקב מאיר שטרן מבית דינו של הרב וואזנר, גם האחים ווייס היו שם, הם הגיעו במיוחד מחוץ לארץ לזה, ואולי עוד אחרים. היה זה 9 עד 10:30 בבוקר. השלוחים דברו מה שראו, הם נשלחו במיוחד לברר אם זה קרבן או הכנעה, והם חזרו ואמרו דברים שביירו ע"י שדיברו עם עם 200 אנשים שם, ואמרו כל מה ששמעו³². במשך כל הדיון ר' ניסים ישב שם בשקט, ואחרי ששמע הכל, ר' ניסים היה ממש אש "גיברענט", ואני כלי ראשון שאמר בזה הלשון "זה חמור מאוד, זה תקרובת - איני יודע מילים אחרות".

האחים ווייס חשבו שבאמת ר' שריאל דחק את העדים והצליח להוציא ממנו את מה שהם רצו לשמוע, והעד לא באמת התכוון למה שאמר, נו נו. והיה נידון אם כן התכוון לזה או לא... אבל ר' ניסים אמר שזה חמור מאוד ואינו יודע איך להקל בזה, ואלו היו השלוחים של האחים וייס.

אחרי זה הלכו השליחים לרב ואזנר בביתו, עם ר' יעקב מאיר שטרן, האחים ווייס, ור' ניסים גם הגיע, ומי שמכיר דברים בבני ברק יודע שזה הסטוריה, לא היה כזה דבר שר' ניסים הלך לביתו של הרב וואזנר. האסיפה היה 12ב. דיברתי עם הרב ההורדנקר (א"ה, אח של החיד"ו הנ"ל) מיד אחר האסיפה, ואמר לי שבאסיפה הזאת הרב וואזנר הגיע למסקנא שלא יהיה עוד השיער

ואינו ענין לנידון דידן, ע"י בכל זה בקובץ אור ישראל (גליון לו, בתשובת הרב יחיאל טויבער זצ"ל ענף ג') וכן בקונטרס פאת קדמה, ובספר הישכם אוהבים את ה'.
32 העדות שנתקבל בשיבת ב"ד זו נתפרסם בשעתו בקובץ אור ישראל גליון לו, ושוב נדפס כעת בהישכם אוהבים חלק ב' עמ' קע"ג.

הזה בכלל ישראל. והרב החיד"ו וייס רצה לדבר איתו לדון ככה וככה, והרב ואזנר לא רצה לשמוע ולדבר בזה.

והיתה שאלה אז אם לכתוב מכתב או לא. כולם ידעו שבלי הרב אלישיב אין למכתב את אותה הכבודות. ר' אריה דביר חזר לרב אלישיב, והרב אלישיב לא רצה להצטרף. אמר שרק אם אני (הרב דונר) נוסע הוא מוכן, בלי זה הוא לא יגיד דבר. זה היה כבר 3 שבועות של ספיקא, שאלו אותי אם אפשר ללכת בפאה, ואמרתי אני לא יודע. אם זה היה שאלה אם לברך שהכל או בורא נפשות יש עצות. אבל לנשים אין כזה דבר ללכת בלי פאה, ולא היה לי שום דבר מה לענות. היה מצב נורא של ספק. אבל הר' אלישיב סירב לומר מילה, ואמר נמתין עוד שבוע.

היה לי סעייתא דשמיא, פגשתי את הזוג והסבירו לי בכרירות מה ראו, ועם מי דברו, ודיברתי אתם באריכות גדולה, אילו הם לא היו הולכים לשם זה היה לי יותר קשה כפול עשר. למעשה היה להם כשלון, משום שיש בהודו 108 שפות, כי בהודו וסין יש שם שליש מכל העולם, ו'הינדי' הוא רק אחד מהשפות שמקובלות במדינת הודו, אבל בכמה שפות אחרות שיש שם הם לא ידעו. יש שם עוד שפה בשם טמיל. הוא למעשה דיבר אתם באנגלית, הרבה יודעים אנגלית שם, הוא דיבר עם כמאתיים איש.

הוא העיד ששמע מהרבה מהם את המילה 'סאקריפייס'. אבל אנחנו יודעים שהמילה סאקריפייס יש לה שני משמעויות. אז אני ידעתי כשהלכתי לשם שהמילה סאקריפייס אינה מספקת. מה כן הוא קרבן? קטורת קמפור, לבונה, קוקוס, כל זה הם חושבים שהוא סאקריפייס של קרבן/תקרובת לכל הדעות.

אבל צריכים לדעת איזה סוג סאקריפייס הוא? או קרבן או הסרת האגו. זאת היתה השאלה. כי אם הכוונה להביא האליל איזו מתנה, כלומר ליתן דבר לאליל, זהו תקרובת אם הוא כעין זביחה. ולכן זאת היתה השאלה. האם גילוח השיער הוא כמו זביחת של קרבן, או לא.

שלש דברים ביקש ממני הרב אלישיב לברר. א', מה יש למבקרים במחשבתם בשעת הגילוח. וב', מה עם הספר שלהלכה הוא השוחט, מהו חושב בשעת מעשה. וג', יש הלכה שצריך להיות לפני האליל³³, האם זה לפני האליל. זה היה ה-ג' דברים שהלכתי לברר, יש עוד דברים שאפשר לברר, אבל הרב אלישיב הדגיש לברר דווקא ענינים אלו, זה בלבד ביקש ממני הרב אלישיב לברר.

היה להרב אפרתי עוד שאלה, היה לו איזה סתירה, שהוא בריר שבשעת הגילוח המתגלח חושב שם של איזה אליל, אבל לאליל של הטמפל יש שם אחר, אם כן הוא ממש שלא בפניו, שהוא ממש חושב על אליל אחר שלא שייך לטמפל הזה.

33 דבר זה צ"ע כמו שכבר האריכו רבים, ומפורש בש"ס וראשונים שאפשר לעשות תקרובת שלא לפני האליל, ע"ז ע"ז לב: ותוס' חולין מ. ד"ה לפני. וכמו כן גם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל כתב אז (קובץ תשובות ח"ג סי' ק"ח) בזה"ל: "גם אי"צ לפנים מהקלקלין בגוונא דשחיטה וכעין זביחה".

הלכתי, וידענו שצריכים את הברור הנכון, חשבנו אולי צריך איזה אשה גם כן, אז הרבנית שלי גם הגיעה, וכן אחד בשם הרב שארף מקאדאסיה, מומחה גדול בכשרות ויודע לברר פרטים לתוך עומק הענין, הוא מחקר גדול, ויודע איך למצוא מה שצריך כשצריך. ובכומביי פגשנו יהודי ספרדי, שמו אלקנה, יהודי מענין, הוא לא היה מפחד לשאול את כל השאלות שצריך בקול. ועוד לקחנו נהג מלונדון, גוי, שיכול להיכנס למקומות שאסור לנו להיכנס, וגם הוא יודע את השפה.

אז הגענו לשם בחצות הלילה, במטוס מצאנו אחד מהורו, ושאלנו אותו מהו הגילוח ועל כל הדת שלהם, ואמר שזה סאקריפייס, ושאלנו אולי זה רק להסרת האגו, וענה לא לא לא! זה נתינת השיער לאליל! ושאלנו מה קורה עם השיער הלא הם זורקים את זה מיד אחרי הגילוח, אבל זה לא הפריע לו, ואז שאלתי אותו למה צריך לבוא לשם, תשלח את זה (סעיף) בדואר, אמר שצריכים לעשות את זה בטמפל. האליל היה לו חתונה כידוע המעשה, ואמר שהשיער של האליל, והוא נותן לו את השיער. ושאלנו עוד פעם האם זה רק הורדת האגו, וענה לא! אנחנו נותנים לו את השיער!

נו, זה רק איש אחד. אז ביקשנו שיגיד לנו קצת על הדת, וביקשנו ממנו שיעשה לנו טובה, ויבוא איתנו לטירופטי, והוא הסכים, אבל שאל את אשתו, והיא לא רצתה לבוא איתנו, אבל בגלל שהוא ריחם עלינו הוא הסביר לנהג שלנו את כל הפרטים איך להגיע, וכו' וזה עזר לנו הרבה.

למעשה הגענו לשם, יצאנו לדרך במוצאי שבת, והגענו למקום ביום ראשון בלילה. יום שני בבוקר הלכנו לשם, הגענו להר גדול. טירופטי הוא השם של העיר, וטירומלא זה ההר, איפה שהאליל גר. איני יודע אם יש תועלת, אבל האליל הוא למעלה בהר בגובה 850 מטר, ועולים שמה בקיץ, בהודו הקיץ הוא באפריל ומאי, והוא 42 מעלות חום, חם מאוד! ויש אלפי רכבות אנשים נשים וטף שעולים בדרך להר, מהלך 20 ק"מ, הולכים ברגל! ולא עולים ברכב מחמת ה'רוממות' שיש להם לאליל הזה. אנחנו נסענו ברכב. כל ההר בעיניהם, וודאי קדוש, ובעצם אינו ראוי לומר משל - אבל להבדיל אלף אלפי הבדלות - כל ההר הזה הוא כהר הבית - להבדיל.

צריכים להבין, שהמקום הזה הוא המקום שבו יש מספר מבקרים הכי גדול בכל העולם, ויש מבקרים שם יותר מ'מכא' ויותר מה'וויטיקן' ברומא, המקום הכי מבוקר בעולם בין כל הדתות. ראינו ממש עשרות אלפי אנשים עולים להר ברגל בחום מיוחד.

בדרך ההולכים אומרים טשאנט (מנטרה), היינו שאומרים שם של האליל, ומילה לפני זה ואחרי זה, התפילה שלהם אינה באריכות, אלא התפילה אצלם הוא להזכיר שם של האליל. האליל הזה יש לו 1000 וכמה שמות.

כמה בדיוק פרופסור?

אני חושב שאולי עוד יותר, אבל יש 5 או 6 שמות העיקריים, כמובן שאי אפשר לומר את זה כי זה שם של אליל, ובכל מקרה הם מזכירים שם אחר, ובזה תורצה קושיית הרב אפרתי ששאל למה כאן יש שם אחד ושם אחר, כי יש להם שם מיוחד לכל זמן.

על כל פנים, יש להם הטשאנט (מנטרה), כלומר חוזרים פעם אחר פעם על שמות אלילים. ההר עצמו, מלא ומלא לעג'ענד'ס (סיפורי מעשיות). יש שם אליל של נחש שיש לו 7 גבים, ויש אליל כו' כל ההר יש לו הרבה תורות של שטויות שלהם עם לאקשען, שיש להם בהמצאות שלהם – ואם ישאר זמן אולי נגיד התורה של הרב לנדא.

למעלה בהר הוא משונעדיק, יש שם טמפל, ובתוך הטמפל – הנה לא הייתי בפנים הטמפל כמובן.

אתה (לי וייסמן) היית בפנים ?

ליי וייסמן: כן.

אני לא היה לי רשות, כל מה שעשיתי עשיתי בהוראת הרב אלישיב. יש שם טמפל, ובתוך הטמפל יש צלם של האליל שלהם. לא נזכיר את שמו. ה'יראת הרוממות' שלהם אי אפשר לתאר. הם ממתנינים בתור 24 שעות בכדי להיכנס לפני האליל, 24 שעות! כשנכנסים אי אפשר להיות שם יותר מחצי דקה, ורק אומרים את השם של אלילם עם מילה לפני ואחרי.

הנה בעלי הטמפל אינם טפשים, יש שם "הונדי" ענק, "קופת צדקה", החכמה הזאת גם הם יודעים... כל מי שנכנס לשם צריך לתת לשם קצת כסף, תוך הקופה. זה לא פושקה שהגבאי מביא לפניך בחזרת הש"ץ, זה ענק, גבוה יותר ממני, שאלתי שוטר שמה אם זה גבוה יותר ממני וענה הרבה יותר גדול... מה מכניסים? כסף תכשיטים, כל מה ששורה כסף. כשזה מלא יש גבאים שלוקחים את זה. הם מרוויחים מזה 120 מיליון דולר לשנה מההונדי הזה, ובזה הם מקיימים כל הטמפלים בטירופטי, בתי חולים, בתי ספר, הכל מהכסף הזה.

תוך ההונדי, יש רק דברים שנותנים לאליל, לא מכתבים וקוויטלאך, רק מה שנותנים לו. אחד מהדברים שבאמת רציתי לברר זה האם שיער נכנס תוך ההונדי הזה³⁴. אני עצמי לא ראיתי את זה... ואולי נחזור לזה בהמשך.

יש כמה וכמה בניינים, ויש כמה וכמה עבודות שעושים על ההר הזה. אי אפשר להכנס לכל העובדות, אמנם להבין ולהורות מותר. ובתור הוכחה שלא הכל נעשה לפני האליל, נביא דוגמא מאחד מהעבודות שלהם שהוא "גלגול", והוא שיושב גוי על השביל ומתגלגל ומתגלגל על

34 למעשה אמיר דרומי העיד שאחוז ניכר של אנשים אכן מביאים השיער בפנים, וכמו כן נתברר לנו כהיום ע"י התכתביות עם מנהלי הטמפל שאכן הרבה מביאים קצת משיער שלהם בפנים, אבל לדבריהם אין צריך לעשות את זה, כי אם זה נגלה במקום המיוחד לכך, האליל כבר קיבל את זה.

אורך השביל. לכבודו של האליל, זה לא בפני האליל, אבל זה ודאי עבודה לכבודו של האליל. ואע"פ שאין שום צורה של אליל איפה שמתגלגלים.

להוי ידוע הם כלל לא יודעים מה זה יהודי... הרבה חשבו שאני מוסלמי, וכשאמרתי להם אני יהודי, הם לא ידעו מה זה. אבל כשאמרתי שאני ישראלי, אז ידעו כבר מה זה. אין שום מושג של אנטי סעמיט (שנאת יהודים).

בפנים יש כמה וכמה עבודות בפני האליל, למשל העבודה שעושים ביום שישי בבוקר צריכים לזה כרטיס, רציתי לברר את זה. אז ביררתי על העבודה ביום שישי, ואמרו לי אם אני רוצה, הזמן המוקדם ביותר שאפשר לבוא הוא בשנת 2015 !! (זה נאמר בשנת 2004), זה יותר מדף היומי !! (א"ה, כלומר שזה לוקח רק 7.5 שנים, וזה לוקח יותר מ-10 שנים) הכמות שיש שם זה משונעדיק.

יש כמה עבודות, אחד מהעבודות שראיתי הוא שיש פיל, שיושב שם בחוץ, ולקחו קצת לחם, או שאר אוכל, והוא לוקח את זה. שמים את זה לפניו, והוא אוכל את זה. הם חושבים שזה פדיון לפיל הזה. אין שם שום אליל, אולי הפיל עצמו איזה דמיון של האליל הזה, אני יודע³⁵. רק רציתי להגיד שיש שם אין סוף עבודות שעושים בכל שטח ההר, שאינו לפני עצם הפסל. המבקרים כלל לא עושים שום עבודה שהוא כן לפני האליל ממש, רק אומרים את שמו לחצי דקה.

יש הפושקריני, זה המקוה שנכנסים לשם עם בגדיהם, גם עבודה.

כמו כן, יש מקום שהוא מקום של ה'טנסור', המקום שבו מגלחים שערים. אנחנו הלכנו לכמה מקומות שמגלחים, יש שם קטנים, ויש גדולים. נכנסתי לאחד מהם, רק שמתתי את הרגל שלי בפנים, ואחד מהספרים בפנים, אמר לנו שאי אפשר לנו להיכנס עם הנעליים כי זה מקום קדוש.

הנימוס בהודו הוא ללכת בלא נעלים בכלל, אבל זה לא באותו חומר של מקום קדוש. כלומר זה שלא נכנסים לשם בנעלים אינו קשור לתרבותם, אלא זה חלק מהמורא שלהם למקום הזה, זה בתורת ודאי. רק רגל אחד בפנים וצ'קו עלי³⁶.

היה לי היתרים להיכנס בפנים, נכנסתי לדבר עם המבקרים. המציאות היא, הספרים יושבים בארץ, באמת כולם יושבים בארץ גם בחוץ, לא על פסל. הספר יושב מצד אחד, המתגלח מצד שני, ביניהם יש חריץ. מתגלחים, והשיער נכנס לחריץ, השמש מגיע ומגביה אותו ושם את זה בתוך הקופסה.

אלו שמתגלחים, אין להם ענין דווקא עם שיער ארוך או קצר, יש את הכל בין המתגלחים שם, ומה שהם שעושים בגילוח, זה או תפילה על העתיד, כמו אחד שהיה שם כמה שנים אחרי

35 אכן התברר שהפיל הוא עצמו גם אחד מצורות של אליליהם כמו הפרה.

36 במקום אחר הרב דונר הסביר יותר שמה שנמנעים ללכת במנעלים מחמת תרבותם, זה לא דבר שימחה לאחרים שיעשו ככה, אלא זה נימוס שנוהגים מעצמם. אבל מה שנמנעים מצורך דתי אף מעירים לאחרים שעוברים על זה.

החתונה ולא היו להם בנים, אז הגיעו לגלח כבקשה לילדים. ויש גם שמתגלחים על העבר, שעשו עסק טוב, אז מגיעים להודות, והיינו ע"י הגילוח.

הם יושבים שם על הארץ, והספר אומר להם להניח ידם על ליבם, אין להם רשות לשבת כמו שהם רוצים אלא דווקא בצורה כזו עם ידים על ליבם³⁷.

מה עושים בשעת מעשה? אותו תפילה שאומרים לפני האליל, היינו שם של האליל, עם מילה לפני זה ואחרי זה, כולם שדיברנו איתם אומרים את זה בשעת מעשה. אבל הבנתי שבמקום השם שאומרים בפני האליל, אומרים שם אחר שהוא השם החוץ, אבל זה אותו תפילה ואותו אליל, רק עם שם אחר. יש כאלה שאומרים את זה, ויש כאלה שרק חושבים את זה, אבל בתורת ודאי, כולם בשעת הגילוח אמרו שחשבו על זה. הם יושבים בצורה מסוימת, וחושבים על זה.

ושאלנו אותם מה תכלית כל המעשה הזה? וענו סאקריפייס, היה לנו מתורגמן, אבל הרבה מהם דיברו אנגלית³⁸, ושאלנו אותו מה זה סאקריפייס? סאקריפייס זה רק כמו קטורת, או כמו ששוכרים הקוקוס? וענו כן כן, זה ממש כמו קוקוס, השיער שלנו זה כמו קוקוס.

ושאלנו אבל הרי הוא לא מקבל את השיער, כי לא נותנים את זה לו אחרי הגילוח. וענו, אבל אנו נותנים לו את זה, והסבירו שזה כמו קטורת שהוא לא לוקח מידינו רק אנחנו מוסרים את זה לו ואמרו שזה אותו דבר.

וכמו שהכומר בלונדון אמר לי, שמביאים לו גם מאכל, גם זה האליל אינו צריך, הכל סמלי. והיינו שעצם הגילוח הוא צורת הנתינה. אחד אמר לי, - תסלחו לי שאני אומר את השם - "באלג'וני אוהב שיער. הוא רוצה שיער, וגם רוצה את זה, כמו שכולם יודעים שפעם לאליל היה חתונה, ויש לו חובות, וצריך לקחת תרומות לשלם את חובו, כי לא היה אז הכנסת כלה, והוא בעל חוב, ולדורי דורות הם משלמים את החוב." כולם יודעים שלזה הם מגיעים ושמים

37 אם כוונתו שהמתגלח יושב בצורה זו בכל משך הגילוח, אז נקודה זו נסתר מתמונות ושאר המקורות הידוע לנו כעת, אם לא שהתכוון לומר שלפני הגילוח עושים תנועה זו, ואחרי זה מתגלחים (ע' תמונה בהישכם אוהבים עמ' כד שעושים תנועה של ידים על הלב לפני הגילוח), וצ"ע.

וכבר העיר בזה הרב מנשה קליין זצ"ל וכתב: "ומה שאמר הרב דונר שליט"א שהגוזזים אומרים להגוזזים להניח ידם על לבם וזה מראה על ענין של עבודת ע"ז, הנה אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, אך העיד לפני הרב צבי וויסמאן הנ"ל שבהודו אין מניחים ידם על לבם בעבודתם בשום פעם, וזה לא מראה שום ענין של עבודה ורק מניחים את ידיהם למטה שלא יפריע לגזיות השערות, וגם שלח לי תמונות משם, שנראה בעליל שאין ידיהם על לבם בשעת תועבת

ההסתפרות" עכ"ל.

אמנם מה שכתב בשם ליי וויסמן "שבהודו אין מניחים ידם על לבם בעבודתם בשום פעם" הוא שקר כמו שרואים בהתמונה הנ"ל בהישכם אוהבים עמ' כד.

38 מפורש שהוא דיבר עם הרבה שפה אנגלית, ולא סמך על תרגומים לבד, ובזה נסתר מה שכתב בשלחן הלוי (ס' כח): "ומה בכך שידידי הרב א"ד שמע שעה שעתיים מאחדים מפשרי העם ע"י חבל תרגומים חלשים, שהרי כל המתגלחים והמגלחים לא דברו אלא שפת טמיל", וכמו כן כתב הרב מנשה קליין זצ"ל "ומה שבא הגרא"ד דונר שליט"א למסקנתו הוא משום שהמתורגמנים שלו תרגמו מהשפה המקומית להינדו ומהינדו לאנגלית ובכחאי גוונא קשה להגיע לתכלית האמת".

דברים בתוך ההונדי, כסף, לשלם החוב. כמו כן האמינו שעל ידי קבלת השיער שהתגלחו הוא יכול לפרוע את חובו.

הרבה מהם לא ידעו כלל שמוכרים את השיער, אבל אלו שידעו זה כלל לא הפריע להם, הוא אוהב שיער ונותנים לו את זה, ואחרי הגילוח לא משנה מה נעשה עם השיער. זה שהוא אוהב שיער, זה גם שיער ארוך ונאה, וגם שיער קצר, או בלורית או כל משהו. אין נפקא מינא, זה אותו דבר. הם מתגלחים ליתן לו את השיער.

אלו שמגיעים עם שיער ארוך, וזה קשה להם מידי לגלח הכל. אז מה עשו, ישבו שם, והספר חתך כמה שערות מכאן, וכמה שערות מכאן, וזהו. הנה כולם מכירים את הלומדות של הצל"ח האם חצי שיעור אסור כאשר אי אפשר לעשות את כל השיעור, וכמו כן יש לדון, בשלמא אם זה נדבה וצריכים ליתן לו השיער, אז ממילא מי שאי אפשר לו עושה רק חצי מזה, ויש כאן חצי שיעור ומובן מה הם עושים. אבל 'חצי שיעור הכנעה' אין כזה דבר, כי אין כאן הכנעה כלל בכמה שערות! וזה מציאות שעושים את זה! וא"כ זה ראייה גמורה שאין זה רק הכנעה.

אני עצמי לא ראיתי את אלו שלקחו את שערם בכדי להביאו לפנים להונדי, אבל הספר אמר לי שיש אנשים שעושים את זה, ומכניסים להונדי. בזה אני כלי שני ולא כלי ראשון³⁹.

נכנסנו לבנין הזה של הגילוח, ולבנין השני, לדבר עם הספרים ולברר מה חושב הספר בשעת מעשה? כי המעשה שלהם, מוגדר שחיטה, ממילא הם השוחטים, ו"זה מחשב וזה עובד לא אמרינן". והשליח של הרב ניסים קרליץ (אמרי דרומי) לא בירר מהי דעת הספרים. ושאלתי ספר האם יש לו כוונה לאליל בשעת מעשה, וענה, הם משלמים לי, אבל אני יודע למה הם באים. ולא נותנים עבודת הגילוח למי שלא מאמין בהם, ואני אומר להם איך לשבת בשעת הגילוח. הוא מאמין בכל האליל, ובכל ענין ההוראה והתפילה, ולפעמים גם הם עצמם מתגלחים. הוא אחד מהם⁴⁰, רק היום הוא הספר. כלומר בהלכות קדשים שהשוחט צריך לחשוב לשם ששה דברים, אז להבדיל אצלם הם חושבים גם לשם קבלת פרס לעבודתם, אבל הם גם שליח של המתגלחים שעושה להם את כל העבודה ורואה בזה פולחן.

אם נקטינן שהגילוח הוא מעשה שחיטת השיער, זה ודאי שהספרים עושים כן על דעת המתגלח שרוצה שבדרך זו יעשו את עבודתו. ואם נשאל כמה באמת צריך להיות מכל מחשבה, אתם יכולים לעשות שטיקל תורה שלכם. אבל הדבר ברור הוא שהספרים מאמינים בכל הענין ויודעים לשם מה המתגלחים באים, ואחד מהם גם ביקש שאני (הכדוני) גם אגלח קצת מהשער שלי, והיה אסור לי לומר להם "בפעם הבאה", אז אמרתי להם "לא עכשיו".

זה בענין הספרים וזה בענין המתגלחים. בענין בפני האליל, המצב הוא כך - יש ג' קומות בבנין הגדול של הגילוח, דיברנו שם עם המנהל עצמו, הוא דיבר אנגלית, דיברנו איתו והוא אמר

39 גם אמיר דרומי העיד כאלו דברים, וכעת יש לנו עוד הרבה מקורות לזה כנ"ל.

40 כיום נתברר ע"י הרבה מקורות שהם נחשבים עוד יותר מאחד מפשרי העם, אלא הם נחשבים ככומר במדרידה השני, ולובשים בגדי לבן כבגדי הכוהנים.

שהוא משלם ל-600 ספרים כל יום, יש ג' משמרות של 200 ספרים בכל יום. ישנן ג' קומות, בקומה תחתונה יש אליל, ובקומה השנייה אני חושב שיש תמונות של אליל, אני לא זוכר בדיוק⁴¹. אבל ביסוד הדברים של בפני האליל, יש בגמ' מושג "קלקלין", היינו שבע"ז רגילה דברים שהם חוץ ממקום עבודתו לא חיישינן שזה תקרובת, אבל יש בגמ' דין של ע"ז שאין לו דין קלקלין (פעור ומרקוליס שכל עבודתם נצווין כדברי הגמ' סס), וכל המקום גם בחוץ הוא המקום שעובדים אותו.

גם הרב אלישיב וגם בבד"ץ אחזו כדבר פשוט שכיון שכל ההר הזה מלא עבודות לאליל הזה, ועל הצד שהגילוח הוא כעין זביחה, הרי כל ההר נחשב מקום עבודת ע"ז זו, ונחשב לפנים מן הקלקלין⁴². אפשר לחלוק עם הסברא הזו, כמו שאמרתי כל הזמן, לך לרב אלישיב ותדבר איתו, אנה תלכו, אף אחד לא עושה לי שום עוול אם הוא הולך לדבר עם הרב אלישיב, רק אני אומר מה היה הדיון שם.

והתבררו ג' הדברים. א' האם למתגלחים יש כוונה להורדת האגו או לשחיטת השיער, ב' הספרים שעושים המעשה האם הם יודעים לשם מה הם עושים המעשה, והאם זה נחשב שנעשה לצורך האליל. ג' וגם הענין של בפניה, שהאליל הגדול בכנין אחר, אבל במקום הגילוח מסירים הנעלים, ולא משום נימוס אלא משום שהוא מקום קדוש. ובדברים אלו לבד היה הדיון אצל הרב אלישיב.

על כל פנים, זה היה מקום מסודר, שאלתי כמה מגיעים כל יום, ענו לי 50,000. יש שם מחשב הכל רשום ויש להם חשבון מאוד מדויק. יש מחשב לעמוד בתור להכנס לפני האליל, ויש פרוטקציה שאפשר לחסוך הרבה זמן תמורת כסף, הכל מסודר.

אתם יכולים לשאול שאלות, אני האורח שלכם. אעצור כאן? מה שאתם רוצים.

רב א': איפה יש כאן הקרבה?

גילוח השיער הוי שחיטה, וכמו פרכילי ענבים שע"י קצירת הפרכילים בלבד נעשה תקרובת. צריך להיות דרך עבודתו, אבל שחיטה מספיקה כדי לעשות תקרובת ע"ז, וגילוח השיער הוי השחיטה, ששוחטים השיער מעל ראשו לכבוד האליל. אני יודע שהרב בלסקי יש לו הערה על זה, אבל זה מה שהבנתי.

רב א': אבל אין כאן שני דברים, צריכים שחיטה, ומעשה נתינה אחרי זה.

41 יש תמונות של חדרי הגילוח בהישכם אוהבים עמ' כב, ורואים בבירור שיש שם פסלים ותמונות, וכן העיד גם ליי וייסמן.

42 ע' לעיל שהרב אלישיב כתב שאם זה כעין זביחה אי"צ לפנים מן הקלקלין.

לא נכון, בפרכילי ענבים זה אותו דבר. לא כתוב שזה תקרובת רק אם נותנים את זה לע"ז אחרי זה, זה החידוש שלך! רק עצם הגזיזה שהוא כעין שחיטה עושהו תקרובת. הענבים עצמם נעשים תקרובת⁴³.

רב ב': אין כאן מעשה כעין זביחה.

לא נכון, מה עושים כאן, חותכים, קורעים, זה אותו דבר⁴⁴.

הרב בלסקי: האם אתה חושב שהספרים הם עושים מעשה עבודה לע"ז? האם הוא חייב מיתה משום ע"ז?

האם הספר חייב מיתה? אם יש לי אחד שקוצץ פרכילי ענבים לצורך ע"ז, משום שאחד ביקש ממנו לעשות את זה, ולכן הוא עושה את זה לשם ע"ז, האם הוא חייב מיתה⁴⁵?

הרב פייוול כהן (מחב"ס בדי השלחן): הספרים צריכים להיות אלו שעושים מעשה העבודה כמו שכתב הרב אלישיב בתש"ן שמצד המתגלחים זה מסייע שאין בו ממש, והספרים מדברים דברים בטלים כל הזמן שם.

אני אחזור לזה מאוחר יותר. אני רק רוצה להגיד עוד דבר.

רב פייוול כהן: זה תלוי רק בספרים והספרים יודעים את האמת ולאיפה השער מגיע, אז למה אתה חושב שהם באמת חושבים שעושים את זה לטעמי המתגלח אם הם יודעים את האמת.

אמת? מי אמר שיש כאן אמת? הכל שקר.

הרב בלסקי: אמרת אחד משני דברים, או השפלת האגו, או הקדשת השיער.

הרב דונר: שחיטת השיער⁴⁶.

43 כמו כן גם שחיטה שלא על דעת לזרוק ולהקריב שום דבר הוי תקרובת, ע"י ע"ז לב: וברש"י שם.

44 ע"י דברי רבינו חננאל ע"ז נ: ד"ה שבר "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", וכע"ז כתב המאירי שם וז"ל: "וכל חתיכה תולדת זביחה".

45 לא ברור מה השאלה, וודאי הספר חייב מיתה ככל עובד ע"ז.

46 מענין מאוד שהרב בלסקי קורא את זה הקדשת השיער במקום שחיטת השיער, ובתשובתו חוזר על אותו נוסח: "דהרי הפעולה הנקובה היא מעשה ההתגלחות בגוף האדם, לא הקדשת השיער ע"י התגלחות" עכ"ל.

הרב בלסקי: הדבר פשוט אצל כולם שזה תגלחת להיות מגולח שהוא מעשה באיש, והוא מגיע לשם להיות מגולח משום שהוא מקום קדוש, ולהיות מגולח זה דבר קדוש, אבל עיקר התגלחת להיות מגולח.

הרב דונר: אז למה הם אומרים שבלאג' (נ)י אוהב שיער?

הרב בלסקי: אני רוצה לומר שאני חולק בתוקף גדול למה שאמרת שהמושג לגלח רק כמה שערות זה מוכח שכל התגלחת תמיד היא ע"מ לתת לו את השיער, זה אינו, הם רק רוצים להיות מגולחים, ואותו אחד רק רוצה להיות מגולח במקצת.

הרב דונר: אז למה הם אומרים שבלאג' (נ)י אוהב שיער?

הרב בלסקי: משום שהם יודעים שהשיער הולך לבלאג' (נ)י. הם רק רוצים להיות מגולחים. וכולם אומרים את זה, רק זה בניגון הזה וזה בניגון אחרת. ואתה משמיט שיש צד שהם רק רוצים להיות מגולחים, וזה מעשה בגברא, ולא להכנעה. זה מה שכולם אומרים שזה עיקר הטעם.

הרב דונר: אני שומע, אבל אחזור לזה בהמשך.

הלכתי להרב אלישיב וכל העולם עומדים לשמוע מה הוא אומר, כל הלחץ היה שם, ועיני כל העולם נשואים עליו, והוא ידע שכל העולם גם תלוי על דבריו. הנשים הלכו באוטובוס עם מטפחת ביד, שבמידה שהרב אלישיב יפסוק שזה אסור, יהיו מוכנים לעשות את זה גם באוטובוס. כל העולם כולו המתנינו למה שהרב אלישיב אמר. ידעתי שהיה לרב אלישיב כח, אבל כזה לא ידעתי, שכל הציבור החרדי עומדים ותלויים מה יאמר, ותוך כדי דיבור יעשה כהוראתו

הייתי שם הרבה זמן, וזה היה זמן קשה, חקירה יותר קשה ממה שאתם עושים. הוא לא קיבל שום דבר סתם, אמרתי לו שאני יאמר את הלשון שהם אומרים, ואני לא יכול לקרוא מה שהולך בראש שלהם. הרב בלסקי! אם היה להינדרו מוח כמוך היה מקום לדבר, אבל הם פשוטי עם, ולא נכנסים לפלוסופיה, רק אומרים שהוא רוצה את השיער וזה מספיק, ופעם אחר פעם אמרתי להם שזה משום אגו, ולהפחית עצמו וכו', והם חלקו עלי ואמרו לא לא לא, אני שוחט השיער שלי. מאה פעמים שאלנו, וענו בתקיפות. אולי הם לא עובדים את העבודה זרה כמו שבאמת ראוי להיות, איני יודע.

הרב בלסקי: שחיתת השיער הוא ענין אחר מליתן לו השיער.

לא, היו אומרים אני גוזז את זה למסור את זה לו. אני נותן לו השיער שלי.

הרב בלסקי: אתה אומר שזה נתינה של השיער?

לא, אני שאלתי אולי זה רק מתנה⁴⁷, ואמרו שזה לא סתם מתנה, אני גוזז לכבודו, ולא לגלח הכבוד.

ושאל אותי הרב אלישיב מה הספרים חושבים - אני מתכוון לך הרב פייוול - ואמרתי לו שזה מה שהם חושבים, לא יותר מזה. היה שם כמה תלמידי חכמים סביב השלחן, והיה נידון מה הפשט, אולי הספר לא חושב על עבודה זרה, רק הוא חושב על הפרנסה, ודנו על כל הדברים. זה שאין שליחות לעכו"ם – כמו שאמרת הרב משה היינמן, ובסופו של דבר, הרב אלישיב שמע ודן בכל הני צדדים שדיברנו על זה פה, ואני אומר שכשנסעתי גם היו לי אותם ספיקות, כי גם האנשים שדיברנו עמם עוד לפני שנסעתי להודו ג"כ אמרו שזה ענין של אגו אגו, ואני גם ידעתי מה כתב על זה הרב אלישיב (במשנה ממשי), קראתי את התשובה, וחשבתי שהדבר פשוט שאין כאן יותר מאגו.

אחרי כל השאלות הרב אלישיב שתק, אחרי שעה ורבע, וידוע כמה שווה שעה לפני הרב אלישיב אחרי זה אמרתי להרב אלישיב שאני צריך ללכת להתפלל מנחה, והוא ענה שמסתמא אני פטור ממנחה, אבל הלכתי למנחה והוא הלך להשיעור (במפארת צמורים) באמצע השיעור הוא הכריז שזה תקרובת. תקרובת.

אני אמרתי לפני שעזבתי שצריכים תשובה, יש מספיק זמן של ספק, ואין לעולם רעיון מה לעשות. אז בשיעור הוא אמר שזה תקרובת. הרב אפרתי כתב מכתב ונתן את זה ליתד, והייתד נדפס ביום חמישי 12 בלילה, ובכמה דקות אחרי 12 השמועה כבר היתה בכל העולם, היה מודעה תלויה בלייקואוד, ובאמצע חתונות בבני ברק בליל רביעי, אחרי ל"ג בעומר עושים חתונות, ובאמצע יצאו הנשים והסירו הפאה ושמו מטפחת. המראה נורא נוראות. הכח של הרב אלישיב.

למחרת, נכנסתי לרב אלישיב והתחילו לדון בכל הסניפים להקל בסוגיא, כן רב פייוול! סברא כזו סברא כזו, והרב אלישיב אמר שסברות כאלו ניתן לומר כל זמן שיש ספק אם יש כאן תקרובת, אבל על פי מה ששמעתי ממך זה ממש תקרובת, וכל סברא ככה וככה אי אפשר לומר כשיש כאן תקרובת ע"ז גמורה. ר' פייויל אני יודע שיש לך כמה וכמה סברות להקל, אז אנא תלך לרב אלישיב ותגיד אותם לו. הוא אמר לי שהוא לא יודע בזה שום סברא להקל, כידוע לרב אלישיב מסכת עבודה זרה הוא ברור לו בדיוק כמו הלכות תפילין, הלכות ק"ש, וככל דבר כל התורה כולה עם כל הראשונים. והוא אמר שכל זמן שזה לא ברור שיש כאן תקרובת, אפשר לומר סברא כזו או אחרת, אבל אם יש ודאי תקרובת, אני לא יכול להתיר את זה.

ר' פייוול, אתה אומר סברות טובות, וכן הרב בלסקי טיערע סברות, מה המבקרים שם כן חושבים או לא חושבים, ומה הם ראויים לחשוב לדעתנו, אילו הם בני הבנה, ומה המייסדים

47 נקודה זו לא ברורה, כי אם זה מתנה שנעשה על ידי מעשה עבודה ג"כ הוי תקרובת, עי' פאת קדמה עמ' 47.

שם חשבו, יכול להיות אחרת. אבל הכוונה של כל המבקרים באמת הוא שבלאג(נ)י אוהב שיער, ואני גוזז את זה בשבילו, וזה ממש כמו קטורת, ואמרתי להם שקטורת זה שונה כי אין כאן נתינה, וענו לי לא! זה קרבן וקטורת. אי אפשר לומר פשוט יותר עמוק מה הם באמת חושבים. והרב אלישיב אמר מחוייבים לראות מה הם אומרים וחושבים, לא מה ראוי להם לחשוב.

הרב פייוול כהן: אנחנו מדברים על גוים פרימיטיביים ביותר.

נכון.

הרב פייוול כהן: כל חלק מהגוף שלהם שמסירים מהגוף נחשב לדבר מאוס. הציפורניים, וגם שיער. אי אפשר להביא שיער לתוך הטמפל. ויותר מזה אסור לנגוע בספרים הם פחותי עם, משום שעוסקים כל היום בדבר מאוס. הם כת לאסור לנגוע בהם. והספרים נוהגים בחכמה שלא ליגע בשיער הטמא יותר ממה שהם ממש צריכים לעבודתם. אז להגיד שהשיער הוא תקרובת לע"ז, מאוד קשה להאמין כזה דבר. אדרבה, ההיפוך הוא נכון. השיער מאוס, הקריבהו נא לפחתך. אז אם הם אומרים שנותנים לו את השיער, זה רק צורה של דיבור, אבל הם לא חושבים כן באמת. ואם שואלים אותם באמת למה מתגלחים הם יגידו בשביל להיות קרה. ולמה להיות קרה, להורדת האגו, כמו גלגול שלג. אבל עיקר הנקודה של ה"תקרובת" הוא עצם הראש המגולח, ולא השיער שהסירו. והם רק רוצים להראות כמה הם אדוקים. זה מה שאנחנו שומעים מכל המקורות. ואם שואלים אותם מה הם עושים, עונים שמוסרים לו את השיער. ככה הם מדברים, אבל זה לא מה שהם מתכוונים. גם גוי באמירקה יגיד שמוסרים לו את השיער. ככה הם מסבירים למי שלא מונח בענינים. ובאמת לפני זה הרב שטרנבוך כתב תשובה, אבל לא חששנו לזה כי ידענו שהם אומרים שזה מאוס. ואתה לא אומר ששום דבר השתנה.

הרב בלסקי: אני רוצה להוסיף עוד נקודה. הגמ' בנזיר בסיפור על הנער מן הדרום שהיה לו שיער יפה, אמר מה ראית להשחית את שערך הנאה, ואמר העבודה שאגלחך לשמים, הוא היה סאקריפיס, ואפ"ה זה נקרא להשחית את שערך הנאה, אפ"י שזה סאקריפיס. כשאומרים שהם סאקריפיסינג השער שלהם הכוונה רק להשחית את שערך הנאה, אף שמדברים בכזה לשון.

הרב דונר: צואה בבעל פעור, הפוער עצמו לבעל פעור אה"נ הצואה לא נאסר, משום שכל כוונתו לפעור בלבד, אבל כאן זה שונה⁴⁸.

אני אומר משל של הדובנער מגיד שהשועל פעם הגיע לציפורים באילן, ואמר להם עופות עופות, בא ונלך יחד לטיול, והם ענו לו, אנחנו משוגעים? אתה ודאי תאכל אותנו. וענה השועל לא שמעתם? משיח כבר הגיע, ואנו יכולים ללכת יחדיו. והיו מוכנים ללכת. ופתאום שאג האריה, וברח השועל מפניו. אחרי זה שאלו העופות את השועל, אדון שועל, אם משיח הוא פה למה אתה בורח מהאריה? ענה השועל, אני יודע שמשיח הגיע, אבל האריה עדיין לא יודע.

זה טוב מאוד שהרב בלסקי יודע, והרב פייוול כהן יודע, אבל הם לא יודעים! הם עושים הכל בכבוד הכי גדול שאפשר. לא שמענו מילה מהם שהשיער הוא דבר טמא. הספר אמר לנו שיש מקצת אנשים שלוקחים את השיער ומכניסים את זה בפנים. הוא לא אמר לנו פויי! שער הטמא ואין לגעת. הוא לא דיבר על זה כצואה, הוא לא היה אומר בכזו אדישות שיש שלוקחים מי רגלים ונכנסים בפנים.

הרב בלסקי: משום שהספר לא רוצה להודות שהעבודה שלו הוא דבר של פחיתות.

אני לא יכול לעזור לכם אם אתה לא רוצה לסמוך עלי, אז בסדר, ותחלוק עלי, ובפילסופיה אתם יכולים לנצח אותי, אבל במציאות הספרים לא יודעים כלום על זה ששיער הוא דבר טמא.

הרב בלסקי: ר' אהרן דוד, ממש מילה אחת. כל איש שמגלה את השיער שלו שם לשם גיוול יאמר השיער שלו הוא סאקריפייס. זה ההבנה בכל שפה, אבל זה לא אומר שהוא מקדיש את השער.

אז אמרתי עוד לפני שהתחלתי, זה בדיוק הסיבה שהלכתי לשם, ושאלתי אותם למה אתה מתכוון כשאתם אומרים שזה סאקריפייס, והם ענו לי שהם מתכוונים למסור את זה כנ"ל. ואם הם מגזימים או כולם משוגעים, יכול להיות, ואתם יכולים לחלוק עלי, אבל ודאי יש אלפי אנשים שאוחזים כן. יכול להיות שכולם משוגעים. אבל הם משוגעים בלאו הכי בעצם זה שה עובדים לעצים ואבנים. אז כל המשוגעים אוחזים ככה.

48 דבר זה אינו, וגם הצואה בבעל פעור היא תקרובת, הדברים מפורשים בגמ' שספת לה צואה היא מעשה כע"פ, ולתוס' מיירי בע"ז שעבודתה בצואה, היא ניהו בעל פעור, וכבר כתב המאירי והר"ן על הרי"ף שגם בציורים אלו הצואה והמי רגלים היא תקרובת. וכמו כן נמי מבואר בסוגיא נא:, ועי"ש בתוס' ובתוס' חכמי אנגליה שכתבו על דברי הגמ' שמים ומלח ג"כ היא תקרובת "ונראה דאירי שאין עבודתה בכך דא"כ לא גרע מצואה", ומבואר שנקט שהצואה בבעל פעור אכן היא תקרובת, והדברים עוד יותר מפורש בראב"ן ס' ד"ש שכתב: "השתא פעורי מפערי קמיה - והרי תקרובת שלו - מים ומלח מיבעי דודאי היא תקרובת אע"פ שאינו של נוי".

רב אחד: צבי ווייסמן רוצה לשאול שאלה.

עוד דבר, ראיתי אלו שאוספים את השיער, ולא טפלו בזה כאילו זה צואה, אלא עסקו בזה כדבר חשוב במאוד, הנה באמצע המלחמה כשהיו צריכים צואה, לא לקחו את זה בשמחה ובגאווה, הבינו שעשו דבר של טינוף רק הוצרכו לעשות את זה מפני הדחק. אבל ראיתי אנשים מכובדים מאוד שמטפלים בשיער, אנשים עם חליפה ועניבה, זה לא היה צואה בעיניהם.

דברי ליי ווייסמן⁴⁹:

שמי צבי ווייסמן, אני אנטרופולוגיסט שעוסק בדרום אסיה, אני גרתי בטלנתי, קרוב לטמפל, והיה לי שייכות עם אוניברסיטה הממומנת ע"י הטמפל הזה, הייתי בטמפל הזה הרבה הרבה פעמים, ועסקתי הרבה בהתנהלות הטמפלים של הינדו, ועשיתי עבודה על זה בתוך טמפל אחד, והייתי שם שש שנים ואני מדבר טמיל, והייתי בטירפאטי כמה פעמים, אבל אני מודה שלא הייתי הרבה בבית התגלחת כי זה לא מקום שענין אותי.

אני רוצה לומר משל כדי להבין את הבעיה כאן. קודם כל אין לי שום דיעה להלכה, אני רק מוסר אינפורמציה, ועוד שיש לי הרבה הערכה על מה שהרב דונר עשה, שנכנס לענין ויצא עם הרבה מדע, ואני רואה השתדלות טובה. אבל אני חושב שזה לקוי בכמה צדדים. אספר לכם משל. היה כמרים בטיבט שהלכו לניו יורק לברר עסקי הדת בארה"ב, והתחילו עם היהודים והלכו לווליאמסרג והגיעו לשם מוצאי שבת, וראו יהודים יוצאים מתוך בית עבודתם ומסתכלים ללבנה, ורועדים, ומתפללים, וקופצים, ושואלים שלום איש לרעהו, ואז משתחווים, ואז מרקדים. זה קידוש לבנה. כל עובדות אלו נכונות, אבל לא היה להם לדמות אותן זה לזה, ולכן מתוך מה שהכירו הם אמרו שהיהודים עובדים את הלבנה. ועוד הם הדגישו דברים שאינם כל כך חשובים, כמו הקפיצות והריקוד, ועוד שלא הבחינו בדברים חשובים, כי אילו היו מעיינים בנוסח קידוש לבנה היו מבינים אחרת. אבל הם לא יכלו לעשות כן כי הם לא מדברים עברית. אז מבינים איך אפשר לצאת עם כזו מסקנא. ואני חושב באמת שזה מה שקורה כאן. אני חושב שהכל חסרון הבנה. ממילא אני רוצה לברר. אתחיל עם 3 השאלות שהדיין אמר שנשלח לברר אותם. מהו דעת הספרים, ומהו דעת הספרים, האם הוא בפני האליל.

אז דבר ראשון נתחיל עם הדבר הכי קל, מה הספרים חושבים. הנה הספרים הם מכת של ספרים, ויש שם קבוצה שלהם שעובדים כמו כל עובדים, וכמו שהיא (הפניווי) אמר שהספר אומר שהוא עושה את מלאכתו. היה כמה פרטים שמסרו בדרך שראוי לשבת בשעת הגילוח, אבל אין שאלה שהספר לא מתכוון לעשות איזה עבודת אלילים, רק הוא עושה את עבודתו. הייתי בטירופטי,

49 ליי ווייסמן הוא יהודי שפעם בחייו גר בהודו ועסק בכל שיקוצי הודו, וכעת הוא נוהג כשומר ת"מ, אמנם הוא עוסק רבות לעשות "שלום" כביכול, בין הדתות השונות, ומארגן פגישות בין מוסלמים נוצרים כו', פעמים הפגישות הם בטמפלים של הריפורמים, ולפעמים למעלה בטומאה, במסגדים כו'. יש לו בלו"ג שמלא מדיעותיו, וניתן לקבל מהמערכת פנינים חשובים שנלקטו משם, כמו דרשה שבו הוא אמר, "כמו שבורא עולם עשה בעולמו אילנות ובריאות שונות זה מזה, ואף אחד לא רוצה שכולם יהיו שוים, כמו כן ב"דת"..." ר"ל מהאי דעתיה, הלא גם הנכרי מצווה על איסור ע"ז.

וראיתי שיושבים שמה, וצועקים זה לזה, אינני זוכר איך שהיה אותו יום, אבל דיברו פולטיקיה, על ההסכם ביניהם לטמפל, ולא היה שום מעשה דתי בעיני, ואני לא זוכר שום תפילה שנהגו לומר. נכון, אילו ישאלו לספר האם ראוי להתפלל בשעת הגילוח, ייתכן שיגידו כן, אבל זה משום שהם חושבים שהשואל חושב שראוי להם לענות כך. וזה בעיה גדולה לשאול שאלות בהודו. הודו זה תרבות שמאוד מקפידים איך הם נראים, ויש כתות על פי חשיבות שונה. וממילא כשהם נשאלים שאלות, הם מרגישים שהם מחויבים לענות על השאלה, וממילא מה שיוצא הוא שהם יענו את התשובה שהם חושבים שהשואל רוצה לשמוע. ואם הם אמרו את המילה סאקריפייס ועינך האירו, אז אתה תקבל שיחה ארוכה מהו סאקריפייס⁵⁰.

דיברתי השבוע עם כומר אחד בפייטסברג, ומיד התחיל לדבר בהרחבה על השתלת האברים, ואחרי שדיברנו בהרחבה, שאלתי אותו למה אתה מדבר על השתלת אברים, והוא ענה שהוא שמע שהיהודים מקפידים לא להשתמש בשער של היהודים, והוא הבין שזה משום שאנחנו מתנגדים לאברים של אנשים שנלקחו בכח ולכן האריך להסביר שהם מוסרים את השיער שלהם בטמפל ברצון. מה שקרה כאן הוא שהוא רצה לענות תשובה שהוא חשב שאני רוצה לשמוע כדי להגן על כבוד הטמפל⁵¹. ולכן כדי לדבר איתם צריכים להבין את השפה שלהם, וגם צריך לדעת איך לשאול אותם, ומתי אתה סתם מקבל את התשובה שחושבים שאתה רוצה לשמוע.

עוד דבר, שמעת פעם אחר פעם את המילה סאקריפייס, הנה האנגליים שלטו בהודו לפני 300 שנה, והם הלכו לטמפלים שמה להבין את דעתם, ושאלו אותם מה אתם עושים, והם לא רצו לענות להם משום שזה מסובך, ולכן היהודים דברו עם האנגליים בשפה שהבינו, אז ממילא נקטו את המילה סאקריפייס שהוא מושג שהאנגליים מבינים מתוך תנ"ך, ולכן אמרו להאנגליים אנחנו סאקריפייסינג את השיער שלנו. אבל העובדה היא שבכל השפות בהודו אין משמעות למילה סאקריפייס. בטמיל אומרים מורטו ערביטו, שהמשמעות שמקרח את עצמו. כל המושג שמוסרים השיער כסאקריפייס לא נכנס תוך השיחה שלהם. זה ענין אחר.

האליל בטירופטי מקבל קרבנות כל היום, יש קאמפור, יש קוקוס, כל אלו הם דברים שמלך בשר ודם יהנה ממנו. קמפור יש לו ריח טוב ונראה טוב, שמן שמושחים את הפסל משום שזה עושה הרגשה טובה לבשר ודם, פרחים סביב צווארו, אוכל שיש לו טעם טוב, כל אלו שייך לבשר ודם, ושיער לא נכנס תוך הגדר הזה. הוא לא לובש את השיער, הוא לא אוכל את השיער, הוא לא מריח את השיער, ואף פעם לא מסתכל על השיער. השיער אף פעם לא נכנס לטמפל.

50 כל הכלל הזה שחידש ליי ווייסמן שהיהודים עונים לשאלות כמו שהם חושבים שהשואל רוצה לשמוע, אין לו שום סמיכות משום מקור אחרת. הרב דונר העיד לעיל כמה וכמה פעמים על כמה דברים שהוא התווכח עם האנשים שם, והם ענו לא לא כמה פעמים, וכן ר' גרשון וועסט וכן אמיר דרומי כולם היה להם שיחות עם הודים שענו להם לא לא כמה וכמה פעמים.

51 כלומר שהוא כבר ידע שיש ליהודים בעיה עם השיער (כידוע הדבר נתפרסם בשעתו בכל העיתונות בארה"ב), אם כי לא הבין למה, ולכן רצה לענות תשובה שיפתור את הבעיה. אי לכך, יש לפסול את כל חקירת ליי ווייסמן, כי כל כמה שהם ידעו שהיהודים מקפידים על שיער הודי, כבר אינם מסיחים לפי תומו גם אם הוא יודע איך לשאול שאלות.

הרב בלסקי: הוא אמר שפעמים כן מכניסים.

אוקיי, לפעמים כן, אז ביררתי את הדבר, עשיתי 3 טלפונים לברר הדבר והיה מעניין⁵²...

דברי הרא"ד דונר:

סליחה שאני מפריע, אבל אני חייב ללכת, הוא יכול להמשיך אחרי שאני הולך, אז אני רוצה לענות על מה שהוא אמר, קודם כל, אני לא מתכוון להתקיף אתכם, ובכבוד גדול אמרתי שבבקשה שכולכם ילכו לרב אלישיב וישכנעו אותו לשנות את דעתו, אין לי מה להתווכח אתכם. אבל אענה בקיצור על הנקודות שהעלה הפרופסור.

אני אוהב מאוד את המשל של קידוש לבנה, אבל אני לא הגוי מהסיפור, אני למדתי את הענין ככל שאפשר לפני שהלכתי לשם, וידעתי בדיוק למה הלכתי לשם. קיבלתי שאלות מסוימות לשאול אותם, ולא אמרו לי שהוא סאקריפייס של האגו בלבד, אלא הם אמרו באופן ברור, ושאלתי פעם אחר פעם אחר פעם, וענו לי פעם אחר פעם, לא זה לא רק סאקריפייס של האגו, אלא אני מגלח ליתן לאליל את השער. יכול להיות שהם לא יודעים על מה הם מדברים, אבל יש לנו מזל שיש לנו חז"ל שהגדירו את בעל פעור שהוא עבודה זרה, כי עם כל הכבוד, אני בטוח שאתה (לי וייסמן) מבין את בעל פעור אחרת, כי אי אפשר להיות שיש כזה ע"ז של בעל פעור כי הוא מעשה כל כך פראסט וגראב ככה או ככה, עם כל הכבוד יש תשובת הרא"ש (פלאג, ט) שכתב שאחד ששאף ידיעותיו מהאוניברסיטה ושאר מקומות ורק אחרי זה עוסק בתורה, קשה מאוד לסמוך עליו אחרי זה, כי הוא לא משנה את ההנחות שהיו לו לפני שלמד תורה. עם כל הכבוד, אני לא חולק שיש לך הרבה ידיעות מה קורה שמה, אבל חז"ל ראו את מעשה שבירת המקל כמעשה של עבודה זרה, ואני בטוח שאתה היית אומר ששבירת המקל אינו ע"ז אלא היית אומר ששבירת המקל הוא מעשה שעושים משום שיש בעיה עם המקל, ולכן זורקים אותו כי המקל הטמא הזה אינו ראוי לע"ז. אבל חז"ל מכל מקום הבינו כמה פעולות שעשו הגויים - שנראו כמעשה משוגע וכאילו היו דברים טמאים כבעל פעור - אעפ"כ הבינו חז"ל שזה עבודה זרה.

אף אחד מעיניהם לא "האירו" כששאלתי אותם מה הם עושים, והם לא ידעו מה אני רוצה בכל השאלות האלה, הייתי איש זר, וכשהתווכחתי עמהם ואמרתי להם שלא יכול להיות שאתם מוסרים לו את השיער, ועל כרחך אתם רק מסירים האגו, הם חלקו עלי ואמרו, לא! שזה לא משום האגו! אלא אני מוסר את השיער לאליל. זה שמעתי מהרבה הרבה אנשים פעם אחר פעם. ובדיוק לשם זה הלכתי לשם.

52 להשלמת הענין נביא מה שלי וייסמן אמר לנו על נקודה זו בשיחה עמו. הוא אמר שהוא דיבר עם אחד מהמכרים שמה, ושמע שזה נכון שיש שמביאים שיער מהגילוח תוך ההונדי, אבל הסביר הכומר שאי אפשר להם לעצור את זה, כי יש אנשים שרוצים להראות לאליל הנה גלחתי ולכן מביאים את שערותם בפנים. למעשה בהתכתביות עם הטמפל ג"כ כתבו שיש שמביאים את השיער בפנים, וכמו כן אמרו שאין צורך בזה משום שמה שהוא מגולח בבנין שבו מתגלחים מספיק, והאליל כבר רואה את המעשה, וכבר מקבל את השיער.

ואם אתה אומר שראית את הספרים מדברים יחד דברים בטלים, אתה אף פעם לא ראית את הכהנים בבית המקדש להבדיל, ומה עשו שמה? ומה ענין הדיבורים שלהם לכוונת ליבם, והלא גם אני ראיתי רבנים באסיפות שגם דברו דברים זה עם זה, וגם בחזרת הש"ץ יש אנשים שמדברים זה עם זה בעוה"ר, ועדיין לא פקע מיניה שם חזרת הש"ץ. ומה אתה חושב, ש-24 שעות הם ישבו שם בשקט, הלא להבדיל גם בבהמ"ד יש אנשים שמדברים ולא יושבים שם בכובד הראש כל רגע. אני ראיתי את הספרים שישבו בכובד ראש, אבל אני לא חושב לרגע שהם לא דיברו מילה כל היום.

ולכן אני לא יכול להסכים עם כל הטענות שלך, ואם הטענה שלך היא שבכל הפלוסופיה בהודו מוכח שאין ראוי להם להקריב את שיער, אני מודה לך אולי שכך הוא ראוי להיות, אבל לאיש הפשוט בהמון עם ששאלתי אותו מה הוא עושה, הוא ענה לי כמו שאמרתי. ולזה הלכתי לברר מה האיש הפשוט מהם חושב, ועל זה אמר הרב אלישיב אם זה מה שהם אומרים אני לא יכול להקל בזה כלל. אם אתם רוצים לחלוק על זה, ולומר שעל פי הפילוסופיה אין זה ראוי להיות תקרובת, ולחלוק על הרב אלישיב גזונטיהייט (שהיה נס לנראות), מה הבעיה.

רב אחד: המקל צריך להיות עבודתו בכך?

לא, זה רק אם אין העבודה בשבירה, אז גם אם המקל רק שייך לע"ז השבירה אוסרת, אבל כאן עצם הגזיזה היא היא העבודה, ואלפי אנשים אומרים שבאו לשם להקריב שערם, אז זה נחשב עבודתו בכך. מי קובע מה הוא עבודתו בכך, יש להם גמרא? ! לא, אלא הגוי הבזוי, ואם ככה הם נוהגים זה נחשב עבודתו בכך. לא אביי ורבא קובעים, אלא מנהג הגוים.

רב בלסקי: הכמרים קובעים מהו עבודתו בכך.

הכמרים או האנשים?

רב בלסקי: הכמרים.

מי אמר, רב בלסקי, אני חולק עליך, מי אמר.

רב בלסקי: כל הכמרים בכל העולם אומרים דבר אחד.

ומי אמר שהם הכמרים (6"א, סוגומו לומר כל גוי יכול להיות כומר ונעלים על הע"ז). ולהבדיל המנהג שלא אומרים תחנון ביארצייט, מי עשה את זה האדמו"רים או החסידים? החסידים עושים את המנהגים. ואם כולם נוהגים בדבר אחד, זה נחשב מנהג, זה אצלינו נכלל בכלל "מנהג ישראל תורה", ולהבדיל כמו כן אצל הגוים אם אלפי אנשים עובדים ומאמינים ככה, זהו מנהגם. אני מבטיח שאם אלפי גוים יבואו ויעבדו במקל, אתה לא תסכים עמהם ג"כ.

רב בלסקי: אני חולק עליך. עבודתו בכך זה ענין אחד, ומנהג זה ענין אחר. המנהג הכוונה כי ככה נוהגים.

עדותו של ר' גרשון וועסט נ"י – תשע"ח

יום ד' פ' אמור, י"ז אייר, ל"ב בעומר

בס"ד

תשע"ח לפ"ק

שהייתי בעיר טירופאטי במדינת הודו, ממוצש'ק פ' אח"ק העעל"מ, עד אתמול יום ג' בערב. ביקרתי באולם הגדול המיוחד לתגלחת הנקרא 'קאליאנאקאטא' [kalyanakata], שהיא מקום היותר גדול במדינת הודו עבור תגלחת, והלכתי לכמה טמפלים הנמצאים באיזור שם. גם נסעתי לטמפל במקום אחר [נקרא Thiruthani Murugan Temple], שגם שם נמצא מקום גדול עבור תגלחת [אבל קטן יותר מטירופאטי]. בכל מקום שביקרתי דיברתי עם כמה אנשים, הן מתגלחים, הן מגלחים, והן כוברים. והנני לרשום עלי גליון ולסכם הרישומים שלי מכל הביקור, מה שנוגע לשאלת השערות הבאות מארץ הודו. וזאת למודעי, שלא כתבתי אלא מה שראיתי בעיני או שמעתי באזני במשך אותם שלשה ימים ששהייתי שם, ויתכן שיש פרטים נוספים שלא הכחנתי בהם, ולא באתי לשלול כלל בשום דבר, אלא לרשום רק מה שראיתי בעצמי.

א. אוהרה כיצד לחקור אצל ההודים

ראשית עלי להקדים דבר כללי שהבחנתי במהות האנשים ממדינת הודו, והוא דבר נחוץ לדעת לכל מי שרוצה לחקור אצלם מציאות הדברים באיזה ענין מסויים, אם ע"י שיחה במלפון או ע"י אימעיל וכדומה. והוא, כי מצד טבעם ומהותם, כמעט ואין מכחישים ושוללים בשום דבר שאומרים להם, ואם יגידו לפניהם איזה 'הנחה' או 'מציאות', בדרך כלל יסכימו בהניית ראש או באמירת הן, ולפעמים אף יחזרו להגיד בעצמם הדברים שנאמרו אליהם, על אף שתיכף קודם לזה אמרו בעצמם אחרת, או שיוודעים שהדברים אינם נכונים. רק מספר פעמים בודדים אירע ששללו או הכחישו בדברים שאמרת להם. ממילא צריכים לדקדק הרבה בצורת השאלה ששואלים להם, דהיינו להניח כל צדדי השאלה 'פתוח' לפניהם כדי שיוכלו להגיד מדעת עצמם התשובה, ולא להציע לפניהם הנחה מסויימת ורק לשאול אם אמת היא או לא, שאז בדרך כלל יסכימו אל ההנחה, ובאמת אין שום ראייה מוכרחת לאמיתת הדברים.

ב. אדיקות ההודים בע"ז שלהם, וסיבת ביאתם לטירופאטי

ההודים הם עובדי עבודה זרה במלוא מובן המילה, בצורה שכמעט אי אפשר לתושבי ארצות המערב להצטייר כל זמן שאין רואים אותו כמו עיניהם. כל המספרים המופלגים שנשמעו

אודות מספר האנשים הבאים בכל יום לבקר את הטמפל, אין בהם שום גוזמא כלל, כי בכל יום ויום באים אלפי אלפים אנשים נשים וטף, זקנים וקנות נערים ונערות, לבקר את הטמפל. עיקר מגמתם הוא לראות וליראות עם האליל הגדול שלהם (אליל הזה נקרא 'באלאדושי', וגם יש לו אצליהם כמה שמות אחרות), שהפסל שלו עומד בתוך טמפל גדול העומד בראש ההר, ופגישה זו נקראת אצלם 'דארשאן' (Darshan). אצל כמה מהם זה הפעם הראשון ש'זוכים' לראות את העבודה זרה, וכולם מרוגשים מאד על הפגישה.

'מירופאטי' הוא העיר ששם דרים כל הפועלים והכומרים, ושם נמצאים האכסנויות, בתי מלון וכדומה עבור המבקרים. העיר מירופאטי יושבת בתחתית הר הנקרא 'מירומאלא' ['מירו'] פירושו holy, 'מאלא' פירושו mountain, כלומר 'הר הקדוש'], וגם על ההר נמצאים כמה בתי אכסנויות וטמפלים שונים. בראש ההר נמצא הטמפל הגדול ששם עושים דארשאן, ושם על ההר קרוב אל הטמפל נמצא בנין התגלחת. המהלך מעיר מירופאטי עד הטמפל בראש ההר, הוא מהלך של בערך 22 קילאמעטער. הגם שההר עצמו אולי נחשב אצלם כ'הר קדוש', מכל מקום אין חובה כלל לחלוץ המנעלים כשהולכים על ההר. רק כשנכנסים אל הטמפל עצמו, חייבים לחלוץ המנעלים וללכת יחף. כמו כן חייבים להסיר הטלפונים ולהניחם מבחוץ קודם שנכנסים אל הטמפל. גם יש חובה שירחצו עצמם קודם שהולכים לדארשאן.

סתם אדם אינו יכול לעלות על הר מירומאלא, חוץ כשהולך לעשות דארשאן, אבל 'מבקר' (tourist) אינו יכול לעלות. [גם אני הוצרכתי לומר להם שאני הולך לעשות דארשאן, וכמשך הימים שהייתי שם שאלו לי כמה פעמים אם כבר עשיתי, והוצרכתי להשתמט תמיד באמתלאות שונות שעדיין אני עומד לעשותו אחר שאגמור החקירות שלי. גם כשעליתי לביתו של אחד מהכומרים הגדולים לשאול אודות הגילוח כמו שאספר לקמן, היה השאלה הראשונה ששאל לי אם כבר עשיתי דארשאן]. כדי ליכנס לדארשאן, עליהם ללבוש בגד לבן מיוחד לכבוד האליל, ואחר כך עולים דרך שביל ארוך שמתחיל באמצע ההר, עד שמגיע להטמפל בראש ההר. אורך השביל הוא 9 קילאמעטער, ואלפי אלפים אנשים, מזקנים עד ילדים קטנים, הולכים רגלי כל אורך השביל, תחת חום שמש בווער, במסירות נפש ממש. כמה מהם משוררים כמשך הליכתם בהתלהבות 'מאנטראס' שונים, וגם מצפצפים מזמן לזמן השם 'נובינדא'. זמן ההמתנה ליכנס לדארשאן הוא ארוך ביותר, ולפעמים עומדים שם יותר ממעת לעת (!) עד שנכנסים אל האליל, ל'פגישה' של איזה רגעים. [אולם יש גם מושג של VIP (עבור תשלום מיוחד) שאינם צריכים לילך בכל השביל, ויכולים לנסוע עם קאר עד קרוב קצת למקום הטמפל, ושם מצטרפים אל השורה של הממתינים ליכנס, וכן עשיתי בעצמי. אבל סתם אדם צריך לילך דרך כל השביל].

אחר שהייתי במירופאטי כמה ימים, וראיתי מסירותם עבור האליל באופן מבהיל ובהפלגה יתירה, ברור לי שאי אפשר לומר שההודים נאחזו בתנועת עולם המערב ו'נתקרו' מהרגש עבודתם ורק מנהג אבותיהם בידיהם [בדרך שכתבו הפוסקים לגבי הנוצרים], אלא ההודים עדיין אדוקים מאד בעבודתם, כבשנים קדמוניות.

ג. כניסה לבנין התגלחת

אין שום חובה מטעם אמונתם להתגלח קודם שהולכים לדארשאן, ואכן לא כולם וגם לא רובם הולכים להתגלח, כי עיקר סיבת ביאתם למירופאטי הוא רק לילך לדארשאן בני"ל. אבל חלק גדול וניכר [בערך שליש מהמבקרים] הולכים להתגלח מרם הליכתם לדארשאן. כאמור לעיל, עומד בנין התגלחת על הר מירומאלא, רחוק קצת מהממפל דרך הילוך איזה דקות [אבל למעשה מתארך הרבה יותר, כיון שיש תור ארוך ליכנס].

ברור שהרגש ה'טומאה' שרואים אצלם כלפי הטמפל עצמו, אינו דומה כלל להרגשתם כלפי בנין התגלחת. לדוגמא, אסור ליכנס אל הטמפל אלא עם לבוש בגד לבן מיוחד לכבוד האליל, וכן אסור ליכנס שם עם מלפון, משא"כ בבנין התגלחת נכנסים עם סתם בגדים, וגם מותר ליכנס ולהשתמש שם עם מלפון. בכל זאת, כנראה שיש להם איזה הרגש של טומאה גם כלפי בנין התגלחת, שכן כל האנשים מסירים את מנעליהם קודם כניסתם אל הבנין, והולכים שם יחף, ובשני הפעמים שבאתי אל הבנין [עם מלווים אחרים] אמרו לי המלווים שלי שאני צריך לחלוץ מנעליי מרם כניסתי אל הבנין. [אבל עלי להעיר, שגם כשעליתי לביתו של כומר הגדול (כמו שאספר לקמן) אמרו לי קודם שנכנסתי שאני צריך לחלוץ המנעלים מפני הכבוד. ובאמת אפילו בסתם מקומות בהודו, בבית ובחוף, ראיתי כמה הודים מסתובבים יחף, וכן בבית מלון שלי היו הפועלים הולכים יחף, ורק להעיר באתי].

עוד כתבו אלי באימעיל, שמי שמגלח את עצמו ירחץ עצמו תחלה, ואחר הגילוח ירחץ עצמו שנית קודם הליכתו לדארשאן [אבל יתכן שאין רחיצה זו לשם 'טהרה' בהכנה לעבודה], אלא רק להקל על גילוח, ואיני יודע בהחלט].

ד. צורת הבנין המיוחד לתגלחת

'אולם התגלחת' הוא חדר גדול וריקן, וסביב סביב בכל הצדדים אצל הכותלים יש כמין שני ספסלים נמוכים בולטים מהקרקע, זה לעומת זה; על אחד (היותר סמוך לכותל) יושב המגלח [אחורו אל הכותל], ועל השני כנגדו יושב המתגלח [פניו אל הכותל].

עיקר הכניסה היא לקומה התחתונה, ואם קומה זו מתמלא עוברים המתגלחים למעלה אל קומה השניה, ואם גם שם מתמלא הולכים לקומה השלישית. בקומה התחתונה אין שום צורות או פסלים על הכותלים סביב סביב, אבל באמצע האולם אצל כותל המזרחית יש כמין חדר או היכל קטן בנוי בתוך אולם הגדול ופתוח אל האולם [דוגמת להבדיל אלף אלפי הבדלות ארון הקודש שלנו באמצע הכותל בצד מזרח], ובתוך חדר זה תלוי תמונה גדולה מהאליל, וחדר זה נחשב אצלם בית עבודה זרה (shrine). אורך ורוחב החדר הוא בערך ד' על ד' מעטער, וכצד פניו [כותל האמצעי] של החדר יש ב' דלתות רחבות [ונבוהות, מהקרקע עד הגג] שהן פתוחות לרחבה [נזמים לתוך החדר], באופן שחדר הע"ז פתוח תמיד אל אולם התגלחת. כיון שתמונת האליל נמצא בתוך החדר [יותר לאחורה] והחדר בולט לתוך האולם כנ"ל, נמצא שהאליל אינו נראה אלא למי שעומד כנגד דלתות הפתוחות או קצת לצדדים כשעומד באמצע האולם, אבל המתגלחים שיושבים אצל הכותלים [כצד מזרח] לשני צדדי ההיכל, אינם רואים את האליל בשעת התגלחת.

בקומה השניה אין שום תמונה או צורה, אבל קומה השניה היא כאמת רק גאלעריע [כעין עזרת נשים שלנו] הפתוחה לגמרי לקומה הראשונה [הכותלים גבוהים בערך 10 צענמימעטער, ועליהם כמין גדר של מתכות, באופן שאפשר לראות למעלה מהכותל (דרך הגדר) אל קומה הראשונה, ואפשר לראות היטב חדר העבודה זרה שיש בקומה הראשונה וגם לראות התמונה שבתוכה].

קומה השלישית היא קומה בפני עצמה שאינה פתוחה לקומות שלמטה, והתם יש תמונה גדולה מהאליל תלויה על הכותל באמצע, ונראית לרוב המתגלחים [תמונה זו נראית להם יותר מהמתגלחים בקומה הראשונה, כיון דבקומה הראשונה תמונת הע"ז היא בתוך ההיכל, ולכן אותם שיושבים לצדדי ההיכל אצל כותל המזרחית אינם רואים את התמונה, משא"כ בקומה שלישית שהתמונה תלויה על הכותל, היא נראית היטב לרוב המתגלחים שפניהם אל הכותל]. גם כשהייתי בכנין תגלחת אחר בטירומאלא [לא בנין הגדול] ראיתי תמונה גדולה תלויה על הכותל. [אבל עלי להעיר, דעצם תליית תמונה באיזה מקום עדיין אינה הוכחה שכל הבית נחשב

כבית עבודה זרה, כי כל הודי בביתו וב'קאר' שלו נמצא תמונה מהאליל. אמנם החדר הנ"ל שיש בקומה הראשונה, זה כבר היכל מיוחד לדבר, ונחשב אצלם בית עבודה זרה - [53shrine].

ה. סיבת התגלחת

כבואנו לדון בסיבת התגלחת, עלי להקדים דבר נחוץ שהבחנתי במשך הימים שהייתי שם. דהנה כשעלה שאלת השערות על שולחן הרבנים שלימ"א, ניגשו הרבנים לשאלה זו כמו לכל הלכה שבתורה, בכבוד ראש ובעיון גדול, ועיקר חקירה שלהם היתה לברר המציאות בדיוק, הן בצורת התגלחת וכדומה, אבל עוד יותר לברר סיבת התגלחת ומהו כוונת המתגלחים, וחקרו בזה בדקה מן הדקה, כמו שעושים להבדיל בכל שאלה של הלכה, לדקדק היטב בטעם כל מצוה או הלכה, כדי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

אבל כשבאתי להודו והתחלתי לדבר שם עם אנשים מכל החוגים, מתגלחים ומגלחים וכומרים, נוכחתי לדעת שכמעט רובם ככולם הם אנשים כפריים ומפשיים, גרועים פשוטים וגסים מאוד מאד, ברחוק מזרח ממערב ממדינות המערב המתקדמות בהשכלה והבנה, וממילא כמעט אין להם שום הבנה ועומק במעשיהם, ואם אמנם אדוקים הם בלב ונפש לאמונתם כמו שהזכרתי לעיל, הרי זה רק בהשגה פשוטה ביותר, ובדרך כלל לא עלה על לבם מעולם להתעמק בטעמי מנהגייהם ומקורות עבודתייהם, ואפילו בכמה כומרים חשובים שדיברתי עמהם, ראיתי שהיתה עומק השגתם והבנתם מעוטה ביותר, וכשהעליתי לפניהם סתירות בולטות באמונתם ובספרייהם, לא היתה בידם תירוץ הגון, והיה ניכר שמעולם לא חשבו על זה [וכן שמעתי מהבע"ת מו"ה צבי ווייסמאן נ"י שאין דרך ההוגדים להתעמק כלל בהבנת טעמי עבודתם כמו להבדיל אצלינו], וככל שהרביתי לדבר עמהם, שמעתי דברים מעוררבים ודברים סותרים, כשהם

"In Hinduism, a shrine is a place where gods or goddesses are :wikipedia-53 worshipped. Shrines are typically located inside a Hindu temple of various forms. Some Hindu families have a household shrine as well. For example, according to memoirs of Stephen Huyler of his visits to some Hindu homes, a part of home was dedicated to the household shrine. Here, image of a deity was placed and offered prayers, instead of visits to a temple. Among Tamil Hindu homes, according to Pintchman, a shrine in Kitchen is more common. If the family is wealthy, it may locate the household shrine in a separate room.

בעצמם סותרים את דבריהם מתחלה לסוף, או כשאחד סותר דברי חברו, וממילא קשה באמת לקבוע 'סיבה האמיתית' למה הם באים להתגלח.

ובאמת ניתן לומר באופן כללי על רוב המתגלחים, שאין להם הכנה יסודית ב'סיבת התגלחת', אם 'נותנים' השערות אל האליל, או רק 'מסירים' את השערות לשם הכנעה, או שאר טעמים, אלא בדרך כלל כששואלים להם למה באו להתגלח, הם משיבים רק, שהיו נצרכים באיזה ישועה או מוכה, ועשו נדר אל האליל שאם יושעו יבואו לעשות רצונו ולהתגלח במירופאטי. אבל כששואלים להם 'למה' רוצה האליל שיתגלחו, ומהו סיבת הנאתו מזה, על זה כבר אינם יודעים להשיב בבירור, שזה כבר עמוק מדאי בשבילם... הם יודעים רק שהאליל נהנה מאד כשעושים את מעשה התגלחת, ולכן הם באים לעשות זה לכבודו.

זה מה שעלה אצלי באופן כללי, אבל באופן פרטי שמעתי נוסחאות שונות בסיבת התגלחת, והגני להעלות מקצת דברים ששמעתי שם בפגישות שונות, כמו שהן, מבלי להוסיף הסברים:

א. שאלתי אשה אחת למה היא מתגלחת, והשיבה "It's a kind of prayer". שאלתי לה אם יודעת מה עושין אחר כך עם השערות, והשיבה שאינה יודעת.

ב. בטמפל אחד במירופאטי [לא הטמפל הגדול בראש ההר] נפגשתי עם אחד מהכומרם, ושאלתי לו על סיבת התגלחת, והשיב לי שהשערות הן הדבר היותר יקר אצל האדם מבחינה גשמית, שזהו נוי האדם, וכיון שרוצים לילך לעשות 'דארשאן' לראות את האליל ולהגביר כח ה'נשמה' (ח"ו) שתוכל ליהנות מחשבות האליל, צריכים להקריב ולהפקיר ולבטל תחלה נוי החיצוני של האדם, ואז, כשמקריבים ומבטלים את נוי החיצוני, אפשר להאיר נוי ואור הפנימי.

The reason is, see, you have to first of all denounce all the beautiful things of your body... Right, you never see the god, so first you have to denounce all the beautiful things of your body, then only you will see the inner beauty. You are looking at the external beauty. To see inner beauty, atman - means the soul, to see, first you have to denounce the external beauty.
 (external beauty). כששאלתי לו אם הוא יודע מהסיפור עם האליל שנתקרה והאשה "נילע דעווי" שהשתילה לו משערותיה, אמר לי "exactly do not know..... do not"

remember, ורק כשהראיתי לו תוכן הסיפור שהיה אצלי כתוב על נייר, עיין בתוכן הדברים, וחזר וסיפר לי כל המעשה בדיוק⁵⁴.

ג. באולם התגלחת, דיברתי עם שני מגלחים אודות סיבת התגלחת, ומתחלה אמרו לי שני פעמים **"It's a kind of repayment"**. אחר כך הראיתי להם תמונה מקונונס [שזה מגישים כקרבן ממש לפני האליל לפי שהוא מאד אוהב 'לאכול' קונונס...] ושאלתי להם אם זה נחשב **sacrifice** והשיבו 'הן'. שאלתי להם אם 'שערות' הן דומות לקונונס מצד בחינת 'קרבן' -

54 **לתוספת ביאור:** במשך שנה שעברה נתפרסם, שנמצא כתוב בכמה אתרי אינטרנט של טירופאטי אגדה חדשה כסיבה על התגלחת בטירופאטי, והנה תוכן האגדה הטיפשית היא (בערך), שהאליל הגדול שלהם נתלבש פעם בדמות פרה, והי' מסתובב על איזה הר, ונזדמן שם אליל אחר הנקרא 'באלאדזשי' (שהוא ה'אליל' המיוחד של טירופאטי) וראה שם רועה שלא ידע שזוהו הפרה הטמאה ורצה להכותה, והאליל 'באלאדזשי' הגן על הפרה וקיבל את ההכאה תחתיה, וכתוצאה מהמכה שקיבל בראשו נתקרח בחלק מראשו, ואז נזדמנה שם אליה אחת ושמה 'נילע דעווי' (או 'נילעדרי') וראתה איך שנתגנה האליל מחמת העדר שערותיו, והשתילה לו קצת משיער שלה למלא קרחתו, וכהכרת הטוב הבטיח לה האליל שכל השיער שימסרו לו העובדים שלו בעיר טירופאטי או בטירומאלא, יועברו אליה. ואכן אחד משבעה ראשי הרים שיש שם נקרא 'נילעדרי' (בהר טירומאלא יש שבעה peaks וכל אחד יש לו שם אחר), וכפי המבואר באתר האינטרנט שלהם קרא לו כן האליל על שמה של אליה זו.

הנה קודם נסיעתי עשיתי חקירות רבות, ונתברר כמעט בבירור שאגדה זו לא היתה מפורסמת אצל היהודים לפני י"ד שנה, ויתכן שהיתה מסורת בעל פה אצל כמה מהם, אבל עכ"פ לא נמצא כתוב בכתביהם של אותו זמן או לפניו, ורק משנת תשס"ו בערך ואילך מצאתי האגדה כתובה הרבה בכתביהם ובעיקר באתרי האינטרנט שלהן, וממילא נתיישב עכ"פ למה לא נשמעה אגדה זו כלל לפני י"ד שנה בעת שדנו הרבנים על שאלת השערות. גם עכשיו בנסיעתי הוספתי לחקור על נקודה זו, ואכן אמר לי אחד מכומרים הראשיים בהטמפל הגדול (שנפגשתי עמו כמו שאספר להלן) כי רק חלק הראשון של האגדה (שקיבל הכאה תחת הפרה) כתוב בכתביהם, אבל חלק השני (שהאלילה השתילה לו משערותיה וכו') לא נזכר בכתביהם והוא רק legend.

במשך נסיעתי השתדלתי הרבה לברר אם מעשה זו מפורסמת אצל המתגלחים, ולמעשה קשה לי לקבוע שום דבר ברור כהנחה כללית על רוב המתגלחים, שהרי מתוך כמה מתגלחים ומגלחים ששאלתי אם יודעים המעשה, היו כמה שלא ידעו ממנה כלל (ולדוגמא הכומר שהזכרתי כאן למעלה), אבל לעומתם היו כמה אנשים ונשים שכן ידעו מהסיפור (ביניהם הכומר מהטמפל הגדול הנ"ל), וכמו שאזכיר עוד לקמן. ובכן כל הדברים שכתבתי כאן למעלה הן רק להעלות עלי גליון נוסחאות שיונתן ששמעתי מזה אחד ומזה אחד, ולא לקבוע מכח זה כלל על רוב העם לכאן או לכאן.

sacrifice, והשיבו שני פעמים *it's the same thing*. אז שאלתי להם אם מביאים השערות אל האליל עצמו כמו שעושים עם הקוקונוס, והשיבו בשלילה, שאין להביא שערות ממש לפני האליל. שאלתי להם למה לא, והשיבו " *The thing is, the way the hair is given, it's a kind of sacrifice, kind of satisfaction... To repay, to express thank you.* חזרתי לשאול להם, שאם לפי דבריהם השערות וקוקונוס שניהם דבר אחד הם, א"כ למה אין מביאים השערות אל האליל כמו שמביאים הקוקונוס, ולא ידעו להשיב, אבל חזרו ואמרו ששניהם דבר אחד, *it's the same thing....* אז אמרתי להם, כי לפי מה שראיתי בכתביהם, השערות טמאות הן, ורוצים לסלקן כדי לנקות את עצמן מפני שהאליל אינו אוהב את שערן, וכשאמרתי זה הפסיקו אותי [שלא בדרכם שדרך כלל אינם שוללים בדברים הנאמרים להם כמו שהזכרתי כבר לעיל], ואמרו שזה אינו נכון, כי האליל כן אוהב שערות.

ד. פניתי לשני מתגלחים ושאלתי למה מתגלחים. א' מהם השיב שהשערות הולכות " *To lord Tirupati* " [כוונתו להאליל באלאדושו] שנקרא אצלם גם 'לורד מירופאטי', והשני הוכיחו נגדו שזה אינו נכון, אלא השערות הולכות ל'נילע דעווי', וכך המשיכו להתווכח ביניהם איזה דקת למי הולך השערות...

ה. עליתי לביתו של אחד מהכומרים הראשים בהטמפל הגדול במירופאטי, ודיברתי עמו למשך שעה אודות מנהג התגלחת, והוא כבר ידע היטב מהמעשה של האליל שנתקרח וכו', ומכל מקום לא הצלחתי להבין ממנו דבר ברור, על אף שחזרתי לשאול בכל מיני אופנים, ואמר לי במשך השיחה דברים שונים וגם דברים סותרים, והיה נראה שגם אצלו אין הדבר מבורר, וכפי שכתבתי כבר לעיל שאינם מתעמקים בטעמי עבודתם, ומפטפטים בדברים כפי שקיבלום מבלי להבינם על אשורם.

אבל קודם שאעתיק מימרות שונות שאמר במשך השיחה, עלי להקדים איזה ידיעות שנתבררו בתוך דבריו: (א) הודה שהמעשה עם האליל שנתקרח לא נמצא בכתביהם, ששם לא נמצא אלא חלק הראשון של המעשה [שקיבל הכאה בראשו במקום הפרה], אבל חלק השני [שנתקרח והאשה השתילה לו משערותיה] לא נזכר בכתביהם, והוא רק *legend*. (ב) אמר על האשה הנ"ל הנקראת 'נילע דעווי', שאין שום פסל או צורה ממנה. אבל באמצע השיחה אמר פעם " *Neela devi is a god* ". (ג) אמר שהמעשה אינה נמצאת אלא בטמפל של מירופאטי או שאר סניפים שעובדים לאליל באלאדושי, אבל בטמפלים אחרים כגון פאלאני שעובדים לאלילים אחרים, אין להם מעשה זו, ושם הוה עיקר סיבת התגלחת לשם השפלה (*for ego*) "only".

והנה שאלתי לו הרבה אודות המעשה, ומהו הבנתם אודות נתינת השערות, והנני להעתיק כמה לשונות ממה שאמר אלי בהמשך השיחה, לענין סיבת התגלחת:

No, it is " שאלתי, האם השערות הולכות אל האשה ולא לבאלאדשי? השיב לי: belonging to Balaji only... people giving hair to Balaji because Balaji has a "bald spot".

No, Balaji " שאלתי שנית לאחר זמן, האם צריכים ליתן השערות אל האשה, והשיב: asked Neela devi, you gave your hair to me, what do you want? Do you need anything? Then Neela devi said, those that come to your feet for darshan, "they will give their hair to me, I'll take that

They pray god, that all the offerings should " שוב אמר לי בהמשך השיחה: be given to Neela devi only. After cutting the hair, cut hair at Tirumala, that "all goes to Neela devi account

Neela devi has given " שוב חזרתי לשאול אם האשה צריכה להשערות, והשיב: hair, myself also I give hair on behalf of Neela devi... Balaji told in kali yuga, all the people also give to Neela devi. Neela devi didn't ask to give hair, Balaji said all the people giving to Balaji... hair only for Neela, hair offering when come to darshan, not compulsory, if you pray, I will give you when you want something, pray, I will give to Balaji, Balaji give to Neela. I you "offer to Balaji, Balaji give to Neela devi.

בהמשך הדברים שינה את מעמו בנוסח אחר קצת, שהמתגלחים נותנים את שערותיהם להאליל, כדי לחכות מעשיה של האשה שמסרה אליו משערותיה. וזה מה שאמר: " All the following, all the people are following, so Neela devi given, we are also supposed to give... Neela gave the hair to Balaji, so we also want to give, "ourselve". ושאלתי לו אם כוונתו שזה כמו memory ממה שעשתה, כלומר לזכרון, והסכים: That is the story what our legend told, that Neela devi giving, that is " "memory, that memory, we also continue, we also offer to Balaji

אז סיכמתי את דבריו, דלפי זה הוא רק זכרון, לעשות כמו שעשתה, אבל אינו עיקר הסיבה. והסכים ואמר, " Main reason means, we should take away all bad things, " [אבל איני יודע בבירור כוונתו במה "that's the reason. This story is just a memory

שאמר דעיקר הסיבה היא להסיר 'דברים רעים', האם כוונתו שהשערות עצמן רעות ורועים לסלקן, או כוונתו לבטל דברים רעים, כמו שהזכרתי למעלה דבכל פעם שאדם רוצה בישועה הוא נודר לגלח שערותיו].

ו. המגלחים

עם היהודים מחולק בעיקר לחמש כיתות (Castes), הנקראים **Brahmin, Kshatriya, Vaishya, Shudra, Harijans** [וכל כת מחמש כיתות הללו מחולקת לכמה כיתות קטנות (sub-castes) עם שמות שונים]. כת היותר חשובה ונעלה מחמש כיתות אלו, היא כת 'ברהמין', שמשם באים הכומרים העובדים בהטמפלים שמגישים המאכלים אל האליל וכדו', והם נקראים 'ברהמין פריסטס' (Brahmin Priests). לעומתם, המגלחים הם באמת אנשים פשוטים וגרועים ולא כומרים, שכולם באים מכת אחרת הנקראת 'נאאי' (Nai), והיא sub-caste מכת הרביעי הנ"ל (Shudra). [כת החמישית הנקראת Harijans היא כת הגרועה ביותר, והם נקראים גם untouchables].

בכל זאת, המגלחים עצמם טוענים, שמקור מוצאם הוא באמת מכת הברהמין, ומחמת זה הם מחזיקים עצמם כאילו יש להם דרגא של כומר, ולכן הם קוראים לעצמם **Nai-Brahmin**. נמצא, כי מצד הכומרים האמיתיים אין המגלחים נחשבים לכומרים, אבל המגלחים לעצמם מחזיקים את עצמם כאילו הם כומרים בדרגא נמוכה עב"פ שעוסקים בעבודת הטומאה עבור האליל, ואינם מחזיקים עצמם כמגלחים פשוטים. כששאלתי לשני מגלחים אם הם 'ברהמין פריסטס', השיבו לי: "Second Brahmin - Nai-Brahmin. It's a second category of Brahmin".

כששאלתי אחד מהמגלחים אם המגלחים מתפללים או מזכירים שם האליל, השיב לי שקודם שמתחילים לגלח אומרים שם האליל 'גובינדא' [ובאמת 'שם' זה מצפצפים הרבה בכל דרך הילוכם על ההר, בדרך chant]. והנה אני בעצמי לא ראיתי שאומרים כן, אבל אולי היתה כוונתו שאומרים כן בכל יום בתחלת ה-shift שלהם, ולא לפני כל גילוח, או אולי רק לא הבחנתי באמירתם.

ז. כלי ההונדי, והכנסת שערות בהטמפל

תיבת 'הונדי' באמת פירושה 'קופסא' כמו להבדיל באידיש 'פושקע', וכמו אצלינו מתפרש תיבת 'פושקע' על כלי חשוב המיוחד למעות צדקה, וגם מתפרש על סתם כלי שמחזיק דברים [לדוגמא 'טאביק פושקע'], כן הדבר להבדיל לענין תיבת 'הונדי' בהודו, שאינו מוכרח דכל כלי אשר יכונה בשם 'הונדי' כוונתו לכלי שמייחסים לו כח הטומאה, אלא גם סתם כלי נקרא כן.

והנה כלי ה'הונדי' המונח בתוך הטמפל הראשי, ידוע שמייחסים לו כח מיוחד של טומאה, ושם נותנים את כל נדבותיהם אל האליל, כגון קוקונום ושאר דברים. אבל כלי ה'הונדי' המונח בבנין התגלחת [בכל קומה יש 'הונדי' אחת], מיוחד אך ורק לשערות [יש טבלא על הכלי שלא להניח בתוכו שום דבר מלבד שערות], וכמשך היום מסתובבים פועלים לאורך ורוחב האולם וכונסים כל השערות ומניחין אותן לתוך ההונדי, וכסוף היום מוציאים משם השערות לתוך שקים גדולים, ומשם נלקחות לתהליך של ניקוי וסידור לצורך מכירה. ובכן ממה שכלי זה נקרא 'הונדי', עדיין אין הכרח שמייחסים אליו שום כח של טומאה, ויתכן שהוא כלי בעלמא עבור אסיפת השערות.

אבל כשדיברתי עם הכומר הנ"ל, העליתי בתוך הדברים נקודה זו, האם נתינת השערות אל 'הונדי' זה הוא חשוב כאילו נותנים בזה השערות אל האליל, או לא. גם שאלתי לו למה לא מכניסים השערות אל ההונדי שיש בתוך הטמפל אצל האליל, וגם אם בכלל מותר להכניס שם השערות. והנני להעתיק מה ששאלתי ומה שהשיב:

שאלתי לו אם מותר להכניס שערות לתוך הטמפל עצמו, ואמר 'לא', שאלתי לו למה, והשיב: "It's bad habit". שאלתי לו אם כומר (Brahmin priest) צריך לרחוץ עצמו אחר שנוגע בשערות, והשיב: "You have to clean, you have to take bath". שאלתי אם גם המגלחים צריכים לרחוץ עצמן, והשיב: "No, barbers, it's their duty. Once you remove your hair you must clean and bath and after then go to darshan". שאלתי לו אם המגלחים מגישים את השערות לבאלאדושי, והשיב: "No, all the money go to Balaji, the hair and all the things they put on sale, auction. After hundi, they put the hair on auction."

חזרתי לשאול למה אי אפשר להכניס השערות אל הטמפל עצמו, והפעם השיב: "Can't bring to temple, because all the hair is stored, and they make money, and they'll offers to god only."

שאלתי, שאם בכל זאת יש אדם שרוצה להביא משערותיו אל האליל עצמו, האם יכול לעשות כן? והשיב: "They put one hair, and put some money, and put in hundi."

שאלתי לו, האם כוונתו אל ההונדי שבתוך הממפל, או ההונדי בבנין התגלחת [הנקרא קאליאנאקאטא], והשיב: "Kalyanakatta is also hundi, is there offering".

שוב שאלתי, שאם אחד רוצה דוקא להביא אל הממפל, האם יכול להביא, והשיב: **"Somebody brings, because has faith in front of Balaji only, where to put "** לעשות בן, והשיב **"the offering, and since, some people bring into the temple** מדבריו שיש אנשים עושים בן אבל אינו נכון, והסכים, **"No, nobody can check all these things"**. אמרתי לו, כי נמצא **"It's not good"**.

הנה העליתי בקצרה המציאות כפי שהיה נראה בעיני, ואני מקוה שיהיו הדברים לתועלת הרבנים שלימ"א היושבים על מדין לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.
גרשון וועסמ.

עדותו של אמיר דרומי – תשע"ח

ראיון עם אמיר דרומי תשע"ח: (העתק מתוך הקלטה).

שלום שמי חזקיה אמיר דרומי אני נתבקשתי ע"י הרבנים לצאת למסע לבירור מקורות השיער שמגיע להודו שמגיע, בסופו של דבר, לעשיית הפאות, השייטלים, נתברר וידוע מזה שנים, נשלחתי פעם ראשונה, בתשס"ד, לפני 14 שנים, אשתי ואני, ע"י גדולי הרבנים, כדי לחקור את המוצא של השיער הזה בהודו, ומה באמת המקורות שלו, מאין הוא מגיע ואיך הוא מגיע, בסופו של דבר, לשוק הכללי והעולמי וכד'. הגענו למקומות מיוחדים ששם היה ידוע, בתי ע"ז, שנמצאים בהודו, בכל רחבי הודו, אבל יש את הראשיים ואת המרכזיים ואת המרכזיים שבכל המרכזיים, קודם כל נשלחנו אליו, אשתי ואני אליו, כדי לברר איך, ומה נעשה שם, לחרדתנו, הגענו למקום וראינו קודם כל הודו מלאה בבתי ע"ז בכל צעד ושעל לאן שאדם לא פונה צלמים ומקדשים שכאלה..

אבל המקום הזה, הייחוד שלו, זה שיש השתרש שם מנהג עתיק יומין, ששם נהוג להקריב כקרבן, את השיער ראש של האנשים המאמינים שלהם, בע"ז. ולמקום הזה מגיעים יותר אנשים, מאשר בכל מקום אחר, במדינה הזו, בארץ הזו, ארץ הודו.

עכשיו רק נאמר, שבהודו יש, איך שאומרים, בלשון לעז, מיליארד הודים שמאמינים בדת זו, ההינדית של ע"ז, ובירור שלנו התברר, שכל אחד ואחד באחד מהרגעים של החיים שלו, אם זה בזמן של מצוקה, או בהתעלות, לפני חתונה, אחרי חתונה, אחרי מיתה, כל הסיבות שבעולם, הם משקיעים את מירב מאמצייהם, להגיע למקום הזה, עכשיו, אם לא צלח להם, ולא הגיעו למקום הזה, אז ישנם מקומות אחרים. אבל בגלל הקדושה או הטומאה, כל אחד לפי כן. שהם מייחסים לזה. הם עושים את מירב המאמצים להגיע למקום הזה ולתת כקרבן את השיער שלהם.

עכשיו זה מה שנאמר לי, עכשיו אני הגעתי למקום ומה לנגד עיניי??

אני רואה נהר נהר, שוצף וקוצף של אנשים, אנשים, נשים וטף, משפחות, זקנים, ילדים, עשירים, עניים, פשוטי עם, ועד לבעלי חוכמה, אצלם כולם כנהר שוצף וגועש, מגיעים למקום, חלקם ברגל פשוט שיירות עצומות של הולכי רגל שמטפסים איזה 12 ק"מ להגיע אל ההר הגבוהה ששם נמצא המרכז הזה של הע"ז.

וחלקם, בשיירות אינסוף של אוטובסים ומשאיות ומה לא, העיקר להגיע למקום. ואז כשהגענו למקום הזה, התחלנו לברר, ונאמר לנו שיש אולם ראשי, ששם מספרים את המאמינים, הגענו למקום הזה, וראינו תור ענק שצריך לחכות שעות על שעות, כדי שתזכה להיכנס לתוך הדבר הזה, שזה אולם סה"כ גזיזה, מבחינתנו, הבנתנו, שם, כן, מספרה גדולה, אבל ח"ו תגיד להם את זה.

אצלם, זה חלק מהקדושה של המקום. ז"א כשאתה מגיע לשם אתה צריך קודם כל להוריד את הנעליים, שזה מסמל שאתה עובר למקום של קדושה. ואז, גם להיות לבוש בלבוש המסורתי, שאז היה נהוג היום זה קצת אחרת, אבל אז לפני 14 שנים, כך היה נהוג.

ואז נכנסים פנימה לתוך, בסופו של דבר שאתה זוכה שהתור שלך מגיע, אני קבלתי היתר מיוחד למרות, שבכלל לא נעים להיכנס למקום הזה בגלל שזה לא נחשב לבית התפילה שלהם, זה לא זה, אבל יש לו קדושה, אבל נאמר לי ע"י רבנים שמותר לי להיכנס, כדי לעשות את הברור הזה.

ומה מתגלה לנגד עיני? אני רואה קודם כל בכניסה, אני רואה לנגדי צלם גדול שנמצא במקום ואז מסביבי לכל האולם הזה ישנם ספרים שיושבים בתנוחה מסויימת, כולם, ומחכים למסתפרים שיגיע כל אחד לפי תורו לספר שמחכה לתספורת הבאה.

עכשיו, רואים שכל אחד ואחד שמגיע לשם לפני כן, אח"כ בברור התברר, שקודם כל, שוטפים את השיער, גם הם טובלים, יש איזה מקום של טבילה שהם טובלים את עצמם, מזדככים ככה, לקראת המאורע והמעשה, ואז אנחנו רואים שבאמת כל אחד מגיע לספר, ומתיישב ככה בשפיפות ומשפיל את ראשו והספר מגלח בתער את כל השיער ומניח את זה בצורה מסודרת לפניו. וכך הלאה.

שם במקום בתוך הבית גזיזה, אסור בגלל שיש בו "קדושה", וגם בתוך בתי התפילה שלהם אז אסור לצלם ויש שומרים מכל עבר למרות שהפעם בנסיעה האחרונה הצלחנו גם לצלם, שהיא השניה, כפי שאמרתי, נכנסתי פנימה היה איתי מתורגמן שלקחתי איש נאמן שבדקתי ובחנתי לפני כן וראיתי שהוא מאוד מאוד, קודם כל, בשפה ובמנהגים הוא נולד במקור, הוא מכיר את זה מאז קטנותו, הוא בן 30 ומשהו והוא גם מלומד עם תואר אקדמי ופתח חברה, ובקיצור הוא אדם מאוד מאוד חכם, ומאוד רוצה את הקשר איתי כלומר נאמן, כמובן שגם שילמתי תמורת העבודה שלו ונוצר בינינו קשר אמיץ כזה, שאנחנו יוצאים למשימה וחייבים לעשות את זה ובאמת עזר לי להתגבר על כל מיני מכשולים של המקום, שלולא העזרה שלו, היה לי קשה להתגבר ובאמת לתעד את הדברים.

הצלחנו הפעם לתעד בצילום למרות שיש איסור מוחלט לזה, בקצת בלהעלים את זה, כלומר, קצת לא שמו לב, ניצלתי את זה ואח"כ שמו לב ואז יצאנו ובכל אופן בצורה זו אחרת, הצלחנו לתעד את המקום וגם את האנשים וגם את המעשה, ובסופו של דבר גם הצלחנו להתגבר על המניעה הזו של לא לדבר והצלחנו גם לראיין את המסתפרים עצמם ואת המסתפרים עצמם.

עכשיו לכל אורך הדרך, אני חייב לומר כי אני ראינתי והכוונה וגם הדרישה של הרבנים הייתה שאני אשאל כמה שיותר אנשים מבאי המקום, למה הם באו? מה הם עושים? מה המטרה של כל הדבר הזה? מה מהקורות של המנהג הזה? וכדומה זה פשוט שאלתי עשרות על עשרות אנשים, הייתי עובר ויש שם אנשים שבאים ישנים שם לילות וימים עד שהגיעו אז נשארים וכדומה אז פשוט הייתי רואה קבוצה או משפחה או קבוצה שבדיוק רואים שכולם הסתפרו או לפני התספורת או מכובדים או פשוטי העם, פשוט רציתי את כל המבחר והיינו נגשים אחד לאחד ופונים אליהם בבקשה היה לי איזה כיסוי כזה, שביטחתי שהיה, אמרנו, שאנו חייבים נשלחנו להודו כדי לברר את המנהג שלהם בצורה אקדמית, ז"א בקשו ממני להביא את כל הפרטים המדויקים למה ואיך כל זה נעשה, ולא ספרתי מעבר לזה.

אבל הם כבדו את זה מאד ושתפו פעולה, וכל אחד שיתף את מקומו ומעמדו ורצונו ומחשבותיו לסיבת מעשהו והשתדלותו והגעתו למקום.

אני חייב להגיד שאחד הדברים שהפליא אותי יותר מכל, האחידות של התשובות שלהם כאילו שהם נדברו ביניהם אבל לא נדברו, ז"א שזה משהו מושרש בשורש של הקיום שלהם שהוא משוף לגדול ולקטן ולבינוני ולכולם.

וכך היה, שכל אחד ששאלתי אותו טוב למה הגעתם למקום הזה? אז כולם אומרים כי זה מקום מאוד מאוד מקודש. ומה הקדושה המיוחדת של המקום הזה? אז אומרים לי: "כי אנחנו באנו עכשיו לתת קורבן את השיער שלנו" ואז אני שואל "ולמה אתם באים לתת לקורבן את השיער הזה מכל הדברים?" אמרו: "כי האל, האליל שנמצא פה הוא מאוד מאוד אוהב את השיער" ואז אני שואל: "טוב אז למה הוא אוהב את השיער?" אז כל אחד לפי בוואריאציות שונות כלומר, כל אחד קצת משנה, אבל העיקרון הוא, שיש סיפור עתיק יומין שמספר שהיה איזה אל, אליל, שישב באיזה התבודדות ביער, ועד שהנמלים והטרמיטים בנו סביבו איזה הר של אדמה וגרו בפנים והוא לא זז משם לרגע, והיה בהתבודדות, בהתכנסות האישית שלו ומה קרה? היתה איזה פרה שהייתה עוברת בדרך ורואה את האליל הזה יושב שם ולא זז ולא שותה ולא מדבר ולא כלום אז היא בחמלתה, באה ונעמדה מעליו, מעל הראש שלו והייתה משילה את כל החלב לתוך הפה שלו וכך הייתה מזינה אותו, וזה היה המצווה שלה.

הגיע יום אחד, בעל הפרה רואה אין חלב אין חלב אין חלב, ומחליט ללכת לראות מה הסיבה, הולך עוקב אחריה רואה פתאום מגיע למקום הזה ביער, פתאום יש איזה קן נמלים ענק שמכסה את הכל שלו ורואים דמות והיא נעמדת מעל זה ומתחילה להוציא את כל החלב שלה על הקן נמלים הזה, הוא ראה את זה. נרגש נזעם, ראה, בא לתת לה מכה על הגב כדי שלא תעשה את זה לעולם יותר. היא

הצליחה לזוז הוא נתן את המכה על ערימת נמלים שזה פגע ישר בראש של האליל והוריד לו חתיכה של המצח עם השיער פינה של הראש שלו נקרע וזב דם וכואב ומסכן.. הגיע איזה אלילה יפיפה מהסביבה ראתה מסכן האליל הזה פצוע ודואב וכואב מיד גילחה את כל שערות ראשה ונתנה לו את זה כמנחה, כתשורה כפולחן...כן..

ומאז ועד היום הזה, מנהג המקום, אומר שהאליל הזה רוצה את השיער של כל אחד שמביא לו שיער, אז הוא מקבל את הברכה של האל בצורה זו או אחרת של תשורה ומנעמים וישועות מחולי וכל דבר משאלות לב. אחד לפני שמחתן את הילד, נאבד לו כל הכסף, חולה מישהו, רוצה משהו הולך אל האליל הזה, מגיע לשם, וברגע שהוא נכנס לבית הגזיזה ברור שהוא ביחוד עם האליל שלו, וברגע שהוא יורד לפני הספר, אז הוא מיד מתחיל להגיד את התפילה, יש איזה תפילה שמשננים שוב ושוב את אחד השמות של האלילים, רק תדעו שיש שם אלילים, איזה 400 אלילים שונים ומשונים עם צורות שאני לא אתאר בכלל, כי אף אחד לא יוכל לעמוד בתיאור, איך זה נראה, וממה זה מורכב, ה' ישמור אותנו.

אבל הם ברגע שהם נכנסים לרגע הזה, הם מתחילים בכזה מסירות נפש, להתפלל את התפילה הזאת. עכשיו אלה שמספרים הם מתברר שהם מכת מסויימת, יש, כל ההודים זה מנהג עתיק יומין אצלם יש כתות, יש כל מיני רמות, יש את הפרמינים שזה הכוהנים של הע"ז, העליונים, ועד למה שנקרא באנגלית **untouchable** שזה הכי נמוך שאסור לגעת, זה כת כזו נמוכה שאסור בכלל לראות אותם, שהם מתחבאים עכשיו זה נהיה קצת מודרני יותר, אז זה קצת השתנה אבל עדיין. אז אלה, הספרים, הם נקראים **נאי ברהמין**, זאת אומרת זה **ברמילי**, שאלתי מה הם כוהנים? אומרים לא לא לא, הם לא כוהנים אבל יש להם מעמד מקודש בעצם יש להם כת של ספרים, בגלל שהם עושים את התספורת הזו ב"קדושה" שלהם, וטומאה שלנו, של הקרבה של פולחן האלילי, אז יש להם את הייחוס שלהם ורק הם יכולים לספר או לגלח, ומאמינים בקורבן הזה, עכשיו גם הם כשראינו אותם אז הם אמרו שכל אחד שמגיע או לפני לפני התספורת שלו או בתחילת המשמרת שלו כי זה אינסופי- זה 24 שעות ביממה, זה לא עכשיו נגמר 8 שעות או משהו, כל סביב השעון, אז הם כל פעם, אומרים איזה תפילה אומרים ג"כ את שם האליל שחוזרים עליו ואז הם עושים את עבודת הטומאה שלהם, מספרים, מגלחים, שומרים על האיכות, כלומר יש שם עכשיו, כל מיני כמו שאמרנו מזקן הזקנים, זקנת הזקנות ועד הצעיר שבצעירים, נגיד אם יש משפחה שמגיעה 20, מהסבתאהכ"י... רב-סבתא ועד התינוק שכמעט נולד, לא, קצת אחרי זה, מספרים את כולם אתה רואה יוצאים החוצה כולם מגולחים כולם נותנים את זה, כל אחד ואחד שדברנו אתו אנחנו מוסרים את זה ברגע הגילוח,

שאלתי רגע, מה אתם נותנים? איך אתם נותנים? מתי אתם נותנים? כולם אין אחד שלא אמר וענה שברגע הגילוח זה בעצם אז זה ניתן קורבן לאליל שלהם מהם והלאה, ואז שאלתי ואז מה, אז אומרים "אותנו לא מעניין" מה עושים אח"כ חלקם אמרו "כן אנחנו יודעים, אח"כ סוחרים בזה, מוכרים את זה ואז מטפחים את כל המתחם של בית ע"ז הזו, ומפתחים עוד ונותנים לנו אוכל חינם וכדומה, אבל מבחינת האמונה שלהם ואין אחד שסתר את זה, כולם חזרו על זה שוב ושוב ברגע הגילוח זה הזמן של הנתנה של הקורבן שלהם לאל, וזה מה שנאמר.

עכשיו גם ששאלנו את הספרים עצמם, אותם דברים נאמרו, וגם בסופו של דבר כשהצלחנו להגיע לכוהנים הגדולים של המקום, שגם זה היה בסייעתא דשמיא, כי הם לא מתראיינים, והם לא מוכנים הם עסוקים או בעבודה שלהם, או במנוחה שלהם, הצלחנו לקבל, את האפשרות לראיין אותם, ולדבר עם.. אני דברתי אישית עם אחד מהכוהנים הגדולים הראשיים של המקום, לאחר מכן, העוזר שלי שהוא הצליח להשיג, הצליח לראיין קבוצה נוספת יש, קבוצה מאוד מצומצמת שהם ממש בגבוה בגבוה של כל המקום הזה, הכי ראשיים מבחינתם, וגם שם נאמר לנו אותו דבר, כאילו שאני מדבר עם הפשוטים מאלה, רק קצת יותר בפירוט, שכן, זו האגדה, לא אגדה, זה האמונה שלהם, התורה שעל פיה נוהגים שככה היה האליל וכך נהג, וקיבל פצע, ומאז זה "קדושה" וזה "קדוש" ובאנגלית זה **sacrifice, offering**, זה תלוי איזה מילים המראיין מכיר אם לא בשפה הזו, אז זה שתרגם לי, שהוא רהוט באנגלית, ובשפה המקומית ששם הוא נולד, עוד יש הרבה שפות, אבל הוא בגלל שהוא מלומד, בשפה מקומית הוא מכיר היטב אבל הוא מכיר 5-6 שפות על בורין אז הוא יודע לתרגם במדויק, וגם חלק מהאנשים שכן מבינים אנגלית, אבל בגלל שהם לא מדברים אותו, אז הם לא העזו להגיד לי את זה אבל כשהוא היה מתרגם לי אז אתה רואה אותם ככה עם הראש "כן כן כן זה מה שאמרנו" עכשיו, זה הנקודות של המעשה, אבל דברים נוספים נוצרו במשך העלייה הזו ראינו את כל הילדים הקטנים, מהם עכשיו מבקשים? ילד קטן עוד לא מבקש, מה הוא יכול לבקש? אבל יש להם איזשהו מנהג מתברר ילד שמגיע לגיל 11 חודשים, והיה לי כהן ע"ז גדול שפירש לי את זה ואמר שבגיל 11 חודשים כל ילד מגלחים אותו ונותנים את השיער שלו לאליל, וזה למה? אומרים שזה ילד בגיל 11 חודש הוא בדיוק לפני ההתפתחות הסופית של המוחין שלו והשיער בעצם מכסה על האפשרות שלו להתפתח לשלימות וכשאתה מוריד את השיער אז האלילים יכולים לעזור לו להשלים את המוחין שלו. זה הבסיס של המנהג הזה, יש כאלה שלא עושים בגיל 11 חודש, ואז הם עושים בגיל יותר מבוגר, וכשמגיעים, נגיד לבית תפילה, חלקם מחכים עד אז אם מיחסים לזה, כל אחד בדעה שלו יש שם כ"כ הרבה דעות, כ"כ הרבה, כמו שאמרתי יש 400 אלילים כך הדעות, אבל השורש הוא אחד, ואז תלוי מאיזה כפר באת או מאיזה מדינה באת או מאיזה כת באת, כל אחד יש לו עכשיו הבאתי איזה

ספר שמהמקום הזה שמתאר קצת, אז הפסקתי לקרוא מיד כי על ההתחלה ראיתי שזה רק בלבול, אינסוף שמות של הדברים, פשוט, כן זה בדיוק הע"ז, על זה היא מתבססת.

אבל כשהתחלתי לשאול, ככה נוצרו יחסים קצת עם האנשים לפעמים, קצת נחמד מצידם שאלתי אותם, תגידו בכפר שלכם כל הנשים שבכפר מגיעות למצב הזה שהן מקריבות את השיער שלהן?

חד וחלק- כולם, עוד פעם, כולם, אין אחד שסתר את העובדה הזו, כולם אמרו, כל הנשים בכפר שלנו עשו את זה ויעשו את זה, מה זאת אומרת עשו את זה ויעשו את זה, שאלתי.

אמרו רגע אבל יש נשים שלא עושות את זה רק פעם אחת, באה סיפרה היה לה צרה, קבלה איזה ישועה או בקשה איזה ישועה, הלכה, נתנה קרבן את השיער שלה, גדל השיער עוד פעם, חמש שנים עברו חמש שנים חלפו, עשר שנים..פתאום הילדה רוצה להתחתן, אין חתן משהו כזה, עוד פעם, מספרת, זאת אומרת, עכשיו נחזור למספרים, אמרנו, מיליארד הינדים, בהודו. חצי מיליארד נשים עם שיער ארוך, ז"א שחצי מיליארד פאות יוצאות מהודו, על כל אישה ועכשיו הנשים שמסתפרות לא פעם אחת, עוד כמה פעמים בחייהם, אתם מבינים את המצבור הזה, והילדים עם השיער הארוך שלהם שמסתפרים בגיל חמש שהשיער הוא עדין, ויפה ורך ועדין.

ואז עוד שאלות ששאלתי, ופתאום נאמר לי "אמיר רק תדע זה במקורות אחרים ואנשים שקצת יותר הבינו בדברים אחרים, אמרו לי, רק תדע אמיר, שהשיער ההודי הוא הכי משובח בעולם אין אחד שהיה מעדיף שיער ממקום אחר, כי השיער הזה הוא הכי עמיד והכי ניתן לעיבוד ועכשיו עם האמצעים הטכנולוגיים והפיתוח העולמי אז השיער ההודי שהוא רובו ככולו, שחור או חום כהה, אז רק לוקחים אותו למעבדה ושם הוא נהיה פתאום צהוב אדום, לבן, בלונדיני, רך, מסולסל, מה שרק נדרש בשוק העולמי השיער ההודי הזה נהפך להיות, ומה, בהודו המחיר הוא הכי נמוך שליש ורבע וחמישית מכל מקום אחר. גם שיער הכי-איכות. גם האפשרות של כמות. גם האמצעים הטכנולוגיים. הנה, כל הסיבות המצטברות שהכמות והאיכות והעיבוד גורם לכך שהשיער הזה מגיע לכל השווקים בעולם, ואז כשאתה מגיע לכל ארץ, אני אח"כ הייתי אצל חלק מהמשווקים והקניינים של שיער בהודו, וברשימה של הארצות של הייצוא, אז אתה רואה, הם מייצאים לארצות שהם בעצמם מייצאים לאוקראינה ולברזיל...לכל מיני ארצות שאומרים אה, משם המקור של השיער, גם ישראל מצוי ברשימה, אני רואה ברשימה שמות שמות, שומו שמיים- ישראל!

כל זה, וכל הפרטים שמסרתי עד עכשיו אמרו לי אמיר, זה מידע שחייב להגיע לרבנים, שידעו כי ... אפשר לנסות לחסות על האמת המציאות, אבל האמת חייבת להיאמר, ועכשיו אני אומר גם, עם האוכל בא התיאבון, מה שנקרא, כשיצאתי מהמקום הזה של ע"ז, נאמר לי שיש עוד מקומות ובקשו ממני להגיע בטיסה ארוכה לעוד איזה פינה, ששם נשמע ונודע שיש את המנהג, אותו מנהג. הייתי כבר שבע אבל לא היה לי ברירה, עליתי על מטוס טסנו שנינו, העוזר ואני, הגענו למקום, לבית העבודה זרה הזו גם כן ואותו הדבר שהתקיים במקום הזה, התקיים שם, בסדר גודל פחות אנשים, ואמרו לי- פה זה יותר עניין של עונות, מגיעים, אם היית בא לפני שבועיים או עוד שבועיים, אז בדיוק אז כל ההמונים ולא היית יוכל להכנס, ועכשיו יש פחות אבל גם היה כל הזמן.

וגם שם אותו דבר נכנסנו לבית גזיזה ושמה הצלחנו יותר בקלות לראיין את הגוזזים ואת האנשים כי פחות משוכלל ופחות שומרים, ואותו דבר נאמר לנו, אותם תשובות, ממש, ואז היה עוד התפתחות, כי דברים _____ פתאום הבנו, רגע, אבל יש אנשים שלא יכולים להגיע גם לא לפה וגם לא לשם, למרות שלפני 14 שנים כשהייתי עם אישתי, אז באמת, הודו הייתה הרבה פחות מפותחת והיה הרבה יותר קשה להגיע, אנשים שאין להם רכב ואין להם אמצעים ואין להם כסף לשום דבר אז איך הם יגיעו עד לפה. למרות שהייתי רואה אנשים אני אתן דוגמא אחת, ראיתי בנאדם הולך עם מקל כמו שהיו פעם הולכים עם 2 דליים של מים והולכים ככה, רק במקום 2 דליי מים ראיתי את אבא שלו ואמא שלו, והוא הולך חודשים כדי להגיע למקום ההוא, ששם עושים את הע"ז שלהם.

ראיתי תועלת להעתיק מכתבי רבנים לכאן:

פסק הלכה

בענין פאות נכריות משער מבית ע"ז ממדינת הודו

ב"ה, ל"ג בעומר תשס"ד לפ"ק

אשר נשאלנו מרבים אודות השייטלין [פאות נכריות] העשויות משער ממדינת הודו ויש עליהם חשש מפגם עבודה זרה ממש.

א. היות שע"פ הידיעות שהגיעו אלינו, גזיזת השערות שם נעשה לשם עבודה זרה, ויש בזה ספק תקרובת עבודה זרה האסורה בהנאה, אף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתינו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור על כן אין להשתמש בכאלה מכאן ואילך.

ב. אלו שיש להם פאות שבאים ממקומות הנ"ל, ישתדלו מאד להחליפם בפאות בלי חשש הנ"ל.

ג. מובן שזה הנוגע לחשש ע"ז הנ"ל, אבל עצם לבישת פאות כל אחד יעשה כהוראת רבותיו ומנהג אבותיו.

ע"ז בעה"ח

ש. י. נסים קרליץ

שמואל הלוי ואזנר

וביום כ"ב באייר תשס"ד נתפרסם מבית דינו של רבינו שליט"א הוראות בענין הנ"ל, ובתוך הדברים נכתב "ובל שאר הפאות [חוי' מסנטמין] כל זמן שלא נתברר הם עדיין בחשש תקרובת עבודה זרה שאסורים בלבישה".

וכן נתפרסם משמיה דהגרי"ש אלישיב שליט"א בענין זה ביום ה' כ"ב באייר תשס"ד שדין השער הנ"ל כדין תקרובת עבודה זרה ואין להשתמש בהם.

ש"כ כתבוני אגרות ריש"א דגלותא לדורות

- תל -

אין להשתמש בפאות הנעשות משיער אדם בהודו

בס"ד, אור לכ"ב באייר התשס"ד

לבקשת מרן שליט"א נסע הגאון רא"ד דינר שליט"א דיין בלונדון למדינת הודו לברר את ההיבטים המעשיים של פאות נוכריות הנעשות משיער אדם בהודו. לפי הבירורים שערך עולה, כי השיער הנגזז במתחם העבודה זרה בטירופאטי, דינו כדין תקרובת ע"ז.

לפיכך הורה מרן עט"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאין להשתמש בפאות העשויות משיער אדם שמקורו בהודו.

יוסף י. אפרתי

- תלא -

עוד בענין הנ"ל

בס"ד, ה' סיוון תשס"ד

לבקשתם של כמה מחשובי הרבנים בגולת אמריקא הנני שב לגלות דעתי כי לאור העובדות המעשיות שהביא הגרא"ד דינר שליט"א דיין בלונדון, אין להשתמש בפאות נכריות העשויות משיער אדם שהובא מהודו, כפי שפורסם דעתי על ידי ידידי הגר"י אפרתי שליט"א ביום כ"א אייר תשס"ד.

יוסף שלו' אלישיב

מטעם רבותינו הגאון"צ שרי התורה מרן הגאב"ד והביד"צ שליט"א

כסא הלכה

כ"ט אייר תשמ"ד

במ"ד

הגנו בשורותינו אלו בדבר הלכה פסוקה. ידוע שמקובל מדור אחר דור על אנשי הישוב הישן פה ירושלם עיה"ק תובב"א שנהגו כסברת הפוסקים האוסרים לבישת פיאה נכרית לנשים.

מבלי להיכנס למחלוקת הפוסקים זו.

ומבלי להכנס על מה שנפרץ מאד בעזה"ר בדורנו שנשים נשואות לובשות פיאה נכרית שנראות כבתולות שעל לבישת פיאה נכרית כזו אין לזה שום היתר בדברי הפוסקים.

ועתה באנו לגלות בזה דעתינו דע"ת כי השערות מאריך הודו שסתמם הם מהנגזזים לשם ע"ז בבית תיפלתם הן ותערובתם יש עליהם דין תקרובת ע"ז ואסורים בהנאה מן הדין.

ולהשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב.

וע"ז באענה"ח הביד"צ פעה"ק ירושלם תובב"א

נאם משה שפרגנבוך ראב"ד נאם משה הלברשטאם

נאם מאיר ברנאדסדארפער נאם אברדם יצחק אולמאן

נאם יצחק טובי' ווייס רב ואב"ד פעה"ק ת"י

**בירור דברים בענין שער שמגיע מבתי ע"ז אשר בהודו,
במשנת הגאון בעל השלחן הלוי, רבי חיים ישראל הלוי
בעלסקי זצוק"ל.**

להוכיח שיסוד ההיתר שכתב אינו נכון ע"פ המציאות שנתברר בבירור גמור היום,
וגם היסודות בהלכה שעל פי זה רצה להתיר יש כמה קושיות חזקות עליהם
מכמה סוגיות.

73מבוא
75תמצית דברינו:
77סימן א', בהבנת דת ההינדו.
79סימן ב', מאיפה מגיע רוב השיער בהודו.
82סימן ג', החילוק בין שיער רמי לשיער שאינו רמי.
83סימן ד' בגדרי תקרובת ע"ז.
88סימן ה', בירור המחלוקת בין הגרי"ב והגרי"ש בגדרי תקרובת
94סימן ו', אם אפשר לתקרובת ע"ז מבלי לייחד החפץ מקודם
סימן ז', אם דיני הע"ז תלוי בדעת הכומרים או בדעת ההמון עם העובדים.
101
103סימן ח', במחלוקת הראשונים בענין כעין פנים.
108תשובות הגרי"ב עם הערות:

מבוא

הן מודעת זאת בכל הארץ, אשר מלפני 14 שנה רעשה ארץ, ויצא פסק מקמיה מרן
פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש בפאות שמקורם מבית ע"ז אשר בהודו
חשש תקרובת ע"ז גמורה. בשעתו, נכנס לעובי הקורה הגאון הגדול רבי ישראל הלוי

בעלסקי זצוק"ל, ראש ישיבת תורה ודעת, ומגדולי הפוסקים אשר בדורינו, וידוע שמלבד היותו גאון בתורה, היה לו הרבה נסיון בבירור המציאות.

הרב בעלסקי זצ"ל ערך תשובה ושלחו קמיה פוסק הדור מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, והגרי"ש ענה לו בתשובה לדחות את דבריו. שוב הניף הרב בעלסקי את ידו שנית ושלח קמיה הגרי"ש עוד תשובה, אשר למרבה הצער לא זכינו לתשובה מפאר הדור על זה. ביני וביני, עוד לפני שכתב הרב בעלסקי את תשובתו השניה, פגשו שניהם ודיברו בענין בהרחבה. הגרי"ש הדריך הרב בעלסקי לסדר בית דין לברר המציאות, ולמעשה ככל הנראה החלום לא התגשם.

דברי הרב ישראל בעלסקי זצ"ל מובאים בספר שלחן הלוי (חלק בירורים סי' כח), שם מובא מכתבו להגרי"ש, תשובת הגרי"ש, ותשובת הגרי"ב על זה. אבל באמת תשובה זו נדפס בקו' המסורה (שנת תשס"ה) ע"י הגרי"ב בעצמו, ויש הוספות חשובות שמשום מה נשמטו משלחן הלוי (שנדפס ע"י חתנו נ"י). כמו כן הגיע לידי הקלטה של שיעור של הגרי"ב שהוסיף וביאר כמה פרטים על הנכתב, ומשיעור זה הדפיסו בירור קצר בספר שלחן הלוי באנגלית. וכמו כן, בספר קובץ תשובות למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (חלק ג' סי' קיח) גם כן נמצא שקלא וטריא זו עם כמה הוספות. הבאתי להלן את כל הדברים בשלימותם.

כיום הזה אשר שאלת תקרובת ע"ז בפאות שוב עומדת על הפרק, הרבה התחילו לעיין בדברים עוד, ואין בהמ"ד בלא חידוש, וראיתי מקום לזכות הרבים בסיכום טענות הגרי"י בעלסקי עם כמה הערות לברר דבריו, ואם יש מקום לאומרם בזה"ז. בפרט מאחר שאין תשובה מהגרי"ש על תשובתו השניה, הרבה פקפקו ואמרו מדשתק שמע מינה דהדר ביה.

זכיתי לכתוב ולחדש כמה דברים בסוגיא זו, והדפסתי אותם בקוני פאת קדמה, מכל מקום למען הבהירות באתי עוד פעם לחזור על הדברים, ולברר האם יש מקום לסמוך על תשובת הרב בעלסקי זצ"ל.

כמובן, שלא באתי לזלזל בכבוד הרב זצ"ל, ואדרבה אני מגדולי מעריכיו ואף אני מקרובי משפחתו, וע"י באגרות משה (יו"ד ח"ג סי' פח) שכתב שלא שייך שחכם יקפיד על הבאים אחריו שחולקים עליו, אלא אדרבה, החכם יהיה מליץ יושר בעד העושה כן משום שהוא טורח ללמוד תורתו⁵⁵. ולכן באתי לעיין בדברי דודי זצ"ל, ותורה היא וללמוד אני צריך, והאמת והשלום אהבו.

תמצית דברינו:

בתשובת הגר"ב יש נידונים הם הן בהלכה והן במציאות.

ואלו הם הנידונים במציאות:

- א- מהו כוונת המתגלחים והכומרים במעשה עבודת הגילוח לע"ז. זו. הגר"ב תלה להקל ע"פ מה ששמע שעושים הגילוח רק להסיר הטומאה, ולא לשם קרבן.
- ב- מהיכן מגיע רוב השיער בהודו, מהמקדשים או משאר מקומות. הגר"ב רצה להקל ע"פ מה ששמע שרוב השיער בהודו לא מגיע מהמקדשים.
- ג- האם עושים פאות משיער רמי. הגר"ב טען שבכלל לא עושים פאות משיער רמי.

ועל נקודות אלו נברר בהמשך האמת שידוע לנו היום.

- א- בסימן א' הרחבנו שנתברר בבירור גמור שאין אחריו שום ספק, שכוונת המתגלחים הוא כן למסור להאליל את שערות ע"י הגילוח, והם מאמינים

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן פח

בדבר שיש לך איזה חשש לקבוע מקומך בבני ברק מצד שבתוך דברי תורה איכא פעמים שאתה אומר שלא כדברי החזון איש זצ"ל, לא מובן שום חשש בזה ואדרבה זהו כבודו אשר מזכירים שיטתו בד"ת ומעיינים בדבריו אף שהמסקנא דחכם המעיין הוא שלא כדבריו, ולא עלה כלל על דעת החזון איש זצ"ל שלא ימצאו ת"ח שיפלגו עליו ולא שייך שיקפיד ע"ז דאדרבה האמת והשלום אהבו כדאיתא ביבמות י"ד ע"ב על פלוגתא דב"ש וב"ה, וענין שפתותיו דובבות הוא אף כשמזכירין דברי החכם וחולקין עליו, אבל ודאי צריך להזכיר בדרך ארץ, ור' יהושע (חגיגה כ"ח ע"ב) שהושחרו שיניו מפני תעניותיו לא היה משום שהקשה על דברי ב"ש אלא מפני שאמר בבטול בושני מדבריכם ב"ש אבל בלשון דרך ארץ ודאי שליכא שום קפיידא לא על מה שמקשין על דברי החכם ואף לא על מי שחולקין עליו, ואדרבה מפורש בב"ב סוף דף ק"ל שאמר רבא לתלמידיו ר"פ ור"ה בדרי"י דאם יהיו להם קושיות על פסקא שלו אסור להו לדון כדבריו דאין לדיין אלא מה שענינו רואות וה"ה באיסורים, ורק אמר שלא יקרעו פסקא שלו לבטל דבריו דאי הואי בחיים דלמא אמינא לכו טעמא ופי' רשב"ם ושמא גם אתם תמצאו תירוץ לקושיתכם, אבל כל זמן שלא מוצאין תירוץ אסור להם להורות כרבא אף שהיה רבם, וא"כ כ"ש וכ"ש שאין לחוש מלהקשות ומלחלוק על גדולי דורותינו אף הגדולים ביותר אבל באופן דרך ארץ, שלכן ליכא שום חשש ושום קפיידא להשאר בבני ברק ולומר שיעורים ואדרבה יהיה מליץ יושר בעדך על שאתה מעיין בספריו. והנני מוקירך, משה פיינשטיין.

- שהאליל מקבל השיער ע"י הגילוח. כמו כן נברר בסימן ד' וה', שגם לפי הבנת הגרי"ב יש ראיות שיש לאסור השיער משום תקרובת ע"ז.
- ב- נברר בסימן ב' שרוב השיער בהודו שראוי לעשות פאות מקורו מהטמפלים, וע"פ המפעלים זה 99%.
- ג- נברר בסימן ג' שרוב ככל הפאות היום נעשים משיער רמי, ודבר זה אפשר לבדוק בקל.

כמו כן הגרי"ב טען כמה טענות בהלכה :

- א- שאם המעשה הוא רק לשם טהרה אין כאן תקרובת ע"ז, על אף שעצם הגילוח הוא מעשה עבודה, וחייבים סקילה, מכל מקום אין כאן תקרובת.
- ב- הגרי"ב טען שברור לו שתקרובת ע"ז הוא רק אם הכין החפץ לפני ההקרבה, ולדעתו אי אפשר להכין שיער שמחובר לאדם, ולכן אי אפשר להיות תקרובת ע"ז ע"י הגילוח.
- ג- עוד טען הגרי"ב שאפילו אם הגוים שמבקרים הטמפל מכוונים לשם קרבן ע"י הגילוח, מכל מקום אין כאן תקרובת כיון שתקרובת ע"ז רק אסורה אם דרך עבודתה בכך, ודרך עבודתה תלוי אך ורק בכומרים, והכומרים מאמינים שאין בגילוח שום קרבן.
- ד- עוד טען הגרי"ב שיש להתיר השער מטעם ביטול כיון שיש כאן שני תערובות (ע"י שו"ע יו"ד קמב), שגם תקרובת ע"ז בטל בשני תערובות, כיון שנתערב פעם אחת בהודו עם שאר השיער שנמצא שם, ועוד נתערב שנית עם השער בשאר העולם.

ועל נקודות אלו נברר בעזהשי"ת :

- א- בסימן ד' הארכנו שכל מעשה שהוא עבודה לאיזה ע"ז, ויש בו גם מעשה חיתוך, דבר שנוצר ע"י החותך דינו כתקרובת ע"ז. וכן הארכנו בסימן ה' שלזה כיוון הגרי"ש אילשיב בתשובתו להגרי"ב, שכל מעשה עבודה עושה תקרובת, ולא משנה מה הטעם שעושים בזה, כיון שמעשיהם מוכיחים עליהם שהם מכוונים למעשה עבודה.
- ב- בסימן ו' הארכנו לדקדק בטענת הגרי"ב, שמכתבו הראשון נקט שצריך רק מעשה הקדשה, ולזה הגרי"ש הביא ראיה ברורה נגד זה (וגם צריכים לזכור שהגרי"ב לא הוכיח חידושו כלל, אלא כתב שכן פשוט לו...). ובמכתבו השני שינה את כיוונו שצריך חפץ נפרד לפני העבודה, והסכים שהגמ' אומר אחרת, אבל לדעתו הגמרא חזר מדין זה. והוכחנו שדברי הראשונים ברורים שנקטינן למסקנא כאוקימתא זו בגמ' שמפורש שלא צריכים חפץ נפרד עוד לפני הגילוח.

- ג- בסימן ז' הרחבנו שאף אם תמצא לומר שהגויים מכוונים אחרת מדעת הכומרים, מכל מקום פשוט מסברא ומראיות ברורות שאפשר לחדש דרך עבודה חדשה לכל ע"ז, עיי"ש. חוץ מזה כתבנו שכל זה אינו נוגע למעשה כיון שברור מעל כל ספק שגם הכומרים מאמינים שהשיער הוא קרבן.
- ד- בענין שני תערובות, כיון שזה לא נוגע למעשה ע"פ הנודע היום, לא הרחבנו כל הצורך. כי ביררנו בסימן ג' שהשיער שממנו עושים הפאות הוא שיער רמי, ולשער רמי אין מקור אחרת בהודו, ואם כן מעולם לא נתערב פעם ראשונה בהודו. ועוד העיר בזה הגרי"ש אלישיב שגם לפי המציאות שהגרי"ב מייצג, אין זה נחשב שני תערובות, כיון שלא פירש אחד מתוך התערובת לתוך תערובת השני, אלא כל התערובות הראשון נתערב עם תערובת השני, ודבר זה נחשב רק תערובת אחת, עיי' לקמן בזה.

סימן א', בהבנת דת ההינדו

למעשה מאז שעבר 14 שנה, הרבה שינויים עברו בעולם. ראשית הכל הוא התפתחות האינטרנט, שדרכו אפשר לברר המון אינפורמציה, שבעבר היו צריכים לשלוח לאנשים בהודו. זאת אומרת בזה"ז, במקום לשלוח שליח להודו, ולסמוך על מה שהוא הבין ממתורגמן, אפשר בקל לברר ע"י המאמינים בעצמם ממה שכתבו עצמם מסיח לפי תומם בינם לבין עצמם באינטרנט, ולהבין דרכם מה הם מאמינים. וכמו כן אפשר להשיג בקלות את ספריהם שהם עצמם מדפיסים.

במשך השנה האחרונה הרבה הרבה ביררו ענין זה, ולא השאירו אבן על מקומה, וביררו ואיספו הרבה הרבה חומר, הן מאתרי אינטרנט השייכים למנהלי בתי ע"ז, הן מהספרים שנדפסו ע"י כומרי בית הע"ז, הן ע"י דיבור בטלפון (מוקלטים) עם המנהלים דשם, והן ע"י התכתבות עם כמה מהפרופסורים שמכירים את הדת הטמאה, והן ע"י התכתבות עם גדולי כומריהם. כל אלו המקורות כמעט כיוונו לדברים אחדים, עד אשר אין סיבה להסתפק בהימנותם ולהרהר אחריהם, אם לא שניח שאירע נס עוד יותר גדול מהנס בימי תלמי המלך, ובוודאי הדברים נתבררו הרבה יותר ממה שהיה ידוע בשנת תשס"ד.

וכמו כן נשלחו שמה שני שליחים נוספים וגם הם הסריטו והקליטו כל מה שראו שמה, וכל אחד יכול לראות הדבר בעצמו, ולא נצרך לסמוך על השליחים.

ולא נאריך בזה, כי כבר האריכו בזה רבים וטובים, אבל המציאות שגילו הוא שאכן התגלחת שנוהגים בהודו בסביבות בית הע"ז עבודה גמורה היא לע"ז, ונחשב בעיניהם כקרוב ממש דומה להקוקוס שמקריבים ע"ג מזבח (אשר אין ספק שכוונתם לקרבן), ועוד יותר בבית הע"ז הגדול בטירופטי מאמינים שאלילם היה לו קרחה, ואלילה אחרת נתנה לו שיערה למלאות קרחתו, והאליל מהכרת הטוב הבטיח שהוא יקבל בשבילה כל שיער שמגלחים בביתו, ומשום זה נוהגים לגלח בבית הע"ז.

כלומר ברור שמאמינים שהאליל איך שיהיה מקבל השיער, וכוונת העובדים והספרים הוא לדבר אחד, והוא בכדי למסור את השיער לאליל ע"י הגילוח.

לא באתי להרחיב בנקודה זו עכשיו, והרוצה לברר יותר יעיין במה שכתבנו במקו"א.

בשנת תש"ן מסרו לפני הגר"ש שאין הגילוח אלא מעשה השחתה ואין שום עבודה לע"ז זו בגילוח. הגר"ש כתב שאם כן יש מקום להתיר, אבל הוסיף בחכמתו "אכן כל דברינו טובים והולכים עפ"י דברי המומחה הנ"ל. וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דבריו מתאימים למציאות. כי לפי"ד כת"ר קיים הכחשות וסתירות בעצם מעשה התגלחת. **והדבר טעון איפוא בירור גופא דעובדא היכי הוי.**" עכ"ל.

בבירור זה שרצה הגר"ש נדחית כמה שנים, ורק בתשס"ד שלח הגר"ש את הרא"ד דונר להודו לברר בדיוק המציאות שנעשה במקום הזה. עוד לפני שנסע לשם, בירור רא"ד את הלכות תקרובת ע"ז, וגם דיבר עם הכומרים שמצויים בלונדון על סיבת עבודתם, ואחרי שהבין הדת שלהם הלך לשם וחקר הדבר היטב.

כשחזר, העיד לפני הגר"ש שבשעת הגילוח אומרים שם של אלילם, והספרים רואים זכות גדול בעבודתם, וכמו כן אמרו שאלילם אוהב שיער, ושיער ממש כמו קוקוס, וכל הקרבנות שמקריבים בבית ע"ז הזה כולם לא נעשים לפני הפסל הגדול, אלא הכל נעשה בשטח כל ההר שנחשב בעיניהם כקדוש. ע"פ עובדות אלו קבע הגר"ש אלישיב שהשיער הוי תקרובת ע"ז.

אחרי זה יצא רא"ד לארה"ב, ודיבר לפני הרבנים שם, ואמר העובדות שראה, ואחריו דיבר ליי וייסמן, ופגישה זו מוקלט, והרוצה לשמוע אותו יפנה אלי. הגר"ב מציין כמה דברים שנאמרו באסיפה הנ"ל.

ואחרי זה יצא הגר"ב וכתב "והרי אני מכירו שנים רבות לאיש אמת הנותן נפשו אך ורק בשביל האמת הטהורה", מכל מקום פקפק מאוד בעובדות אלו מכיון שכל שאר המקורות שהיו לפניו אמרו שאין כוונת הגילוח להקדיש השיער, ולכן אין לסמוך על מה שנמסר מפי מתורגמן.

למעשה כהיום הזה המציאות ברורה מאוד, ולא נצרך שום מתורגמן, ומבין מליארדי עובדי ע"ז זו יש מיליוני מדברים אנגלית, ורוב ככל הביוררים נעשו בלי מתורגמן, ויש שנעשו ע"י מתורגמן מקצועי אשר אין אחריו פקפק.

הגר"ב הבין שכל הצד לאסור השיער הוא שמא המתגלחים חושבים שמקדישים השיער, אבל נקט כדבר פשוט שהכומרים לא חושבים כן, אם כן כל הסוגיא רק מתחלת אם אפשר לפשוטי עם לעשות מעשה עבודה נגד דעת כומריהם.

המקורות שעליהם סמך הגר"ב לברר מהו דת ההודיים, יש רק שני מקורות שאפשר להבין מתוך תשובתו. אחד היא סוחרת שיער, ששמעה שיהודים חושבים כך וכך, והוצרכה להכחיש את זה. פשוט שאין בזה שום נאמנות, כי יש לה מה להפסיד. ועוד

סמך על "העד החרדי הבקי בלשונם" שהוא ליי וייסמן. בלי להאריך, ליי וייסמן הוא אחד שעושה פגישות בין הדתות כדי לעשות "שלום" כביכול, ומאוד מפריע לו שהטמפל נפגעו בתשס"ד (כך הוא אמר בשיחה מוקלט), ואינו מבני תרבותם כלל. כשנשאל כעת אם הוא מכיר הסיפור של הקרחה כו' וזהו סיבת הגילוח, ענה שלא הכיר את זה, והוסיף שאין לפקפק על זה מאחר שזה נאמר ע"י אתר האינטרנט של בית הע"ז (מוקלט).

ובאמת יש להעיר שיש כמה מבני תרבות המערב שמתחברים עם כמה ממנהגי הודו, ואמנם רק מבינים את זה באופן שמתחברים עמה, בעוד שיליד הודו מבין את זה באופן פשוט יותר, ודו"ק.

סימן ב', מאיפה מגיע רוב השיער בהודו

עוד דבר שנתברר יותר הוא כמות השיער שיוצא מהמקדשים. בתשס"ד הגרי"ב כתב להגרי"ש בשם ה"מומחים" שרוב השיער בהודו גם אינו מבתי ע"ז. והגרי"ש ענה לו " הנה לפי שמסרו לי שבאו מסמך משלטונות הודו, ש- 75 (א"ה מסתמא צ"ל 70) אחוז השערות המובאות מהודו מאלה שנתגלחו בבית ע"ז שלהם " והסיף שאפילו אם הוא להיפוך דינו כקבוע.

הגרי"ב ענה לפקפק על מקור הני"ל.

למעשה המסמך שהיה לפני הגרי"ש הוא לפנינו (וכל הרוצה לראותו יפנה אלי), והוא פקס שנשלח מאת רב אחד בירושלים לשגרירות של מדינת ישראל בהודו, בבקשה שיבררו לו כמות השיער שיוצא ממקדשי הודו.

השגריר ענה לו :

"אין אפשרות לברר את הכמות הכוללת של השיער הנאסף בהודו. לעומת זה יש לנו את הנתונים לגבי כמות השיער המיוצא מהודו, הנתונים על פי משרד הסחר ההודי לשנת 2002/2003 (בהודו השנה מתחילה ב1,4 שנה מסויימת, ומסתיימת ב3, 31 שנה אחרי).

שער אדם לא מעובד סה"כ יצוא 419 טון. שער אדם מעובד סה"כ יצוא 1114 טון. מעובד במשמעות של רחוף וממויין לפי אורך ואיכות תואמת. אחוז השיער שנאסף ממקדשים מגיע לכ70%, שאר הכמות נאספת ממספרות ומקורות אחרים" עכ"ל.

שוב שאל אותו חכם הני"ל על מה שמצאו באינטרנט, בשם איזה עיתון בהודו שכתב כמה וכמה עובדות קטנוניות [כמו כמה אחוז מהסרטים יש בהם חלק עם עישון בתוך הסרט, או כמה אנשים שאחרי ניתוח נשאר בתוכם כלים כירורגיים, ועוד עובדות קטנוניות]. שמייצאים מהודו 4,500 טון, ורק 500 טון מגיע מהמקדשים,

והרי לפי זה יוצא שכמות השיער שמגיע מהמקדשים הוא הרבה פחות מ-70%. ולכן שאל אותו הרב מאיפה לו הידיעה ש-70% מגיע מהמקדשים.

ועל זה ענה השגריר :

"בתחילת דבריי ברצוני לציין כי ניסיתי ליצור קשר עם העיתון שצינת בפקס שלך, אשר פרסם את הכתבה ובה הנתונים אודות כמויות השיער הנאסף בהודו, אולם לצערי נסיונותי אלו לא הניבו תוצאה רצויה.

בכל אופן ניסיתי לדלות נתונים נוספים בהתאם לדרישתך, בעיקר מיצרנים של פיאות היצואנים של שיער, זאת מאחר ותעשייה זו אינה תעשייה שמאורגנת, כך שאין ארגון גג שאפשר לפנות אליו בבקשה לקבל את הפרטים השונים. להלן הנתונים שעלו מהבירור הנוסף שעשיתי :

מהמקורות השונים באינטרנט עולה כי רובם מדברים על זהות לאלו אשר שלחתי מקודם, אולם גם הם קובעים כי הרוב המכריע של השיער מגיע מהמקדשים. קביעתי לגבי לאחוזים של מקור השיער באה מסוחרים אשר מיצאים את השיער מחוץ להודו, הם יודעים זאת מפני שהם משלמים על השיער לפי האיכות שלו, וכך לפי המחיר הם יודעים את מקור השיער. השיער שמגיע אליהם בא באיכויות שונות והמחיר שלו בהתאם כפי שצויין קודם .

האיכות הטובה יותר באה ממספרות וסוג השיער נקרא [שיער רמי] remi hair זהו שיער שמסודר בצמות, שיער ארוך, וכל השיערות מסודרות כך שהשורש בקצה אחד וראש השערה בקצה השני. שיער זה נחשב לאיכותי מאוד ולכן הוא גם יקר, שיער זה מהווה כ-20% מכלל השיער הנאסף.

הסוג השני הוא [שיער שאינו רמי] non remi hair זהו שיער שבא ממקדשים (בעיקר מהדרום) ומנשים שאוספות את השיער לאחר סירוק (בעיקר מהמזרח). ניתן לאבחן את מקורו של השיער על פי האיכות שלו.

שני המקורות הנוספים שדיברתי איתם, מעריכים כי 70% מה non remi hair מהמקדשים. שיער זה עובר תהליך עיבוד בעיקר כימיקלי לפני שהוא ארוז ומיוצא לחו"ל.

לסיכום ניתן לומר כי רוב המקורות מדברים על כמויות של 1,500 טון ייצוא בשנה. הרוב המכריע של השיער המיוצא בא מהמקדשים. אפשר לאבחן את מקור השיער לפי איכותו ומחירו "עכ"ל השגריר.

יש בדבריו שני טענות. חדא שיצוא השיער מהודו בשנת 2003 הוא קרוב ל-1,500 טון, ולא 4,500 טון, וגם 70% מהשיער מגיע מהמקדשים. לקבוע זאת שהייצוא הוא 1,500 טון, הוא בירר אצל משרד הסחר בהודו (ועל אף שהם אמרו 1,500, ובאמת

כיוצא בו מדווחים האו"ם) וכתב שכיוצא בו מצא באינטרנט, שרוב המקורות ג"כ כותבים שהיצוא הוא בערך 1500 טון ולא 4500.

וזה שטען שרוב השער מגיע מהמקדשים, כתב בפירוש שקבע כן ע"פ מה ששמע מהסוחרים ויצרני הפאות שיודעים משום שמשלמים לפי האיכות, וכן כתב שהוא דיבר עם שני מקורות וכדומה, וכתב שגם באינטרנט קובעים שרוב המכריע הוא מהמקדשים.

כל מי שקורא דבריו רואה שהוא לא סמך על האינטרנט כמקור היחיד כלל, אלא כעוד סמך להכריע נגד איזה הגזמה של עיתון, הוא הוסיף שכמו כן ראה באינטרנט.

ולכן יש לתמוה על הגר"ב שכתב:

"בענין מה שמסרו השלטונות ששבעים וחמישה אחוז מהשערות המובאות מהודו הן מאלו שהתגלחו בבית ע"ז שלהם, אמת שכן מסר פקיד אחד, וכבר בדקו אחריו ושאלוהו מניין לו, והלה אמר כי כן ראה באינטרנט, וזיהה מאיפה לקח, והביטו שם ומצאו להיפך ממש, ואולי הלה התבלבל כי רגיל לקרוא מימין לשמאל, ומה שראה היה באנגלית ולכן קרא בהיפך, ומעתה גם עדותו של הפקיד הנמוך הלז משתווה עם המון המסמכים אשר בידינו" עכ"ל.

והדברים תמוהים ביותר, כי במסמך הנ"ל ברור שזה שכתב השגריר ש70% הוא מהמקדשים אין מקורו מהאינטרנט בלבד, אלא כן קיבל גם ממשרד הסחר בהודו שהוא לכאורה מקור מהימן, וכן בירר מכמה סוחרים, ורק בדק באינטרנט להוכיח עוד סמך נגד העיתון שכתב שהודו מייצא 4500 טון לשנה. אבל מעולם לא סמך על האינטרנט לקבוע כמה אחוז מהשיער מגיע מהמקדשים, אלא בזה סמך על הסוחרים, אם כי כתב שגם באינטרנט כותבים שרוב המכריע מהמקדשים.

וזה שכתב לתלות שהוא טעה בין ימינו לשמאלו הוא טענה שמביא לידי גיחוך ממש. וזה שכתב שיש המון מסמכים בידינו שמבוארים ש75% אחוז מהשיער אינו מהמקדשים, זה 14 שנים עברו ועדיין לא זכינו לראות כל אלו "המון המסמכים", ואדרבה, באינטרנט היום **כולם** כפה אחד אומרים שרוב השיער בהודו מקורו מהמקדשים, והמקור היחיד להיפוך הוא מאתר הנז' שכתבו שהודו מייצאת 4500 טון⁵⁶.

56 ובשיעור (מוקלט) שמסר הגר"ב בענין אמר שהודו מייצאת 4500 טון, ורק 500 הוא מהמקדשים. ומבואר מזה שלא היה לו מקור אחרת, זולת העיתון הנ"ל שיש לפקפק עליו טובא, כדלעיל.

סימן ג', החילוק בין שיער רמי לשיער שאינו רמי.

בשוק השיער יש שני סוגי שיער, שיער רמי ושיער שאינו רמי. המציאות הוא שכל שיערה יש לו עור קרני שנעשה כקשקשים [Hair cuticles], ויכולים להרגיש את זה בקל על ידי משמוש ידיים. אם אוחזים שיער, קל מאוד לרדת למטה רחוק מהראש, אבל קשה לעלות אל כיוון הראש.

שיער רמי הוא שיער שכל השערות עומדים כדרך גדילתן, ראשם לצד אחד, ושיער כזו עומד ביפיו, ואינו מתערב ומתקשר בהדדי, והוא הרבה יותר יקר

שערות שאינם עומדים כולם באותה כיוון, יקשרו כל השיער בהדדי מחמת הקשקשים, ולא יתקיים שום דבר משיער זו. ולכן החכימו להסיר את עור הקרני ע"י כימים, ואז מכסים את כל השיער בשכבה של סיליקון. שיער זו פחות איכותי, ואינו עמיד כל כך כיון שהסיליקון אינו עמיד.

ניתן לברר במשמוש היד לחוד אם השיער שלפנינו הוא שיער רמי או שיער שאינו רמי. שיער שאינו רמי אחרי שמכוסה בסיליקון אין חילוק לעלות או לרדת בהם, כי אין בו שום קשקשים, משא"כ שיער רמי כנ"ל.

אפשר לעשות משיער רמי עיבוד (שמשאיר את הקשקשים בשלימותם) ולעשות מהשיער כל גוון שירצה (בצביעה שאי אפשר להכיר אפילו ע"י מומחה שעבר עיבוד כזה, הרוצה לברר עוד בפרטים אלו יפנה אל).

כל המקור הנ"ל שקבעו ש70% מהשיער הוא מהטמפלים לא חילקו בין שיער רמי לשיער שאינו רמי. ואמנם קיבלתי מתלמידו של הגריי"ב, הרב אלי באהם נ"י, את המסמכים שהיו לפני הגריי"ב בשעה שבירר נידון זה.

שם יש לו התכתבות עם אחד מהחברות הגדולות שמוציא שיער מהודו, ושאלו אותם על מקור השער שלהם. הם ענו⁵⁷ ששיער הרמי 99% מגיע מהמקדשים! וכמו כן ביררנו כעת בהרבה בירורים ויצא לנו שאין שום מקור אחרת תוך הודו לשיער רמי. ואמנם על שיער שאינו רמי כתבו שלא הכל מגיע מהמקדשים.

יהיה איך שיהיה, אפשר לברר בקל אם יש לפנינו שיער רמי ושיער שאינו רמי, וכל שיער רמי אין שום ספק שרוב רובו של שיער הזה (בהודו) הוא מהמקדשים. המברר

57 אפשר לקבל כל המסמכים ממני.

הנה ציטוט:

99%of Remy Hair comes from Temple... We would like to let you know tha the people in the household do not sell their hair they offer it to temple...the people in India do not sell their hair as it is not been a practice in our culture till now

יראה שרוב רובם של הפאות הנכריות נעשו משיער רמי, ואם כן אין לדון כלל שמא רוב השיער בהודו אינו מהמקדשים.

והנה הגר"יב האריך על המסחר שקיים בשיער של מברשות, אבל כנ"ל זה כמעט אינו נוגע לנידון דידן, כיון שאפשר לברר בקל ע"י משמוש היד אם הפאה הוא משיער רמי (כרובא דרובא של הפאות), ואם הוא כן ודאי אין מקורו משיער מברשות הנ"ל. ואם אינו כן, אז עדיין יש לברר מהו רוב השיער שאינו רמי.

כל המקורות מסכימים שכל שיער הרמי בהודו מגיע מהמקדשים, וכן הוא גם בהמסמכים שהיו לפני הגר"יב.

עוד דבר שצריך להעיר, שבאמת רוב השיער בעולם מגיע מהודו, אין רצוני להאריך כאן, כי דבר זה ביררנו באריכות במקום אחר. ולכן אכתוב רק המסקנות שיצאו.

הא"י (UN) יש להם חשבון מכל מדינה כמה מכל מוצר נכנס וכמה יוצא. אחד מהדברים הוא שיער. על פי החשבונות יוצא שיותר מ-85% של כל השיער בעולם מקורו מהודו. ולכן מדיני רוב יש לדון שכל שיער בעולם שלא ידוע מקורו בנאמנות גמורה, יש לו דין של שיער המקדשים על פי כל דפריש.

סימן ד' בגדרי תקרובת ע"ז.

קיימא לן שתקרובת ע"ז אסורה בהנאה מדאורייתא, ואין לה ביטול, כו'.

ונתחיל עם חקירה מאוד פשוטה. מהו תקרובת עבודה זרה? האם הוא רק דבר שמאמיני הע"ז רואים בעיניהם הטמאות שיש כאן קרבן, או שמא תקרובת ע"ז הוא כל מעשה עבודה לע"ז שנעשה עם מעשה כעין זביחה⁵⁸.

נפקא מינה – אם עובדים לאיזה ע"ז על ידי מעשה חיתוך, כגון שהעבודה הוא גילוח השער, אבל אין העובדים חושבים שהע"ז צריך או נתרצה ע"י השער, אלא הכל הוא רק לעשות נחת רוח לע"ז ע"י מעשה הגילוח, האם גילוח זו הוי תקרובת ע"ז, או שמא רק אם מאמינים שחוץ מעצם העבודה, גם האליל נתרצה מהשער שנגזז.

אחרי העיון נראה שכל המחלוקת בין הגר"יש אלישיב והגר"יב הוי תלוי בחקירה זו, ובזה לא ירד הגר"יב לסוף דעת הגר"יש.

וקודם אברר עיקר דין תקרובת ע"ז.

58 הנה זה ברור שתקרובת ע"ז אינו דווקא מה שנקטר ע"ג המזבח, כמפורש בגמ' ששבירת מקל עושה תקרובת ע"ז.

גדר שחיטה שאוסרת משום תקרובת ע"ז

כתוב בתורה (שמות לד טו) "פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחיו". מפורש בגמ' (ע"ז ח.) שזבח זה הוא תקרובת עבודה זרה שמכונה בלשון הכתוב (תהילים קו, כח) זבחי מתים⁵⁹. הרי שעיקר הציור של תקרובת עבודה זרה הוא קרבן שנזבח לשם עבודה זרה. וכן מבואר בגמ' (חולין יג, ע"ז לב:) שזהו עיקר הציור של תקרובת ע"ז, ובזה אין שום מחלוקת כלל.

ובמעשה שחיטה זו, יש לדון האם הוא דווקא משום ששחטו ע"מ לזבוח לע"ז, או שמא עצם השחיטה אוסר את הבהמה משום תקרובת, גם אם אין לו שום מחשבה להקטיר או להקריב הזבח.

במשנה (ע"ז כט:) מפורש "בשר הנכנס לע"ז מותר (רש"י - שהעובד כוכבים רוצה להכניסו מותר בהנאה אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו)". בגמ' שם (לב:) אמרו "מאן תנא? אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: דלא כרבי אלעזר, דאי כרבי אלעזר, האמר סתם מחשבת גוי לעבודה זרה". כלומר המשנה מיירי בסתם בשר שלקחו מן השוק, ואעפ"כ לרבי אלעזר משום שסתם מחשבת גוי לע"ז, גם סתם בשר בשוק כבר נאסר משום תקרובת ע"ז, ובמשנה מבואר שלפני ההקרבה מותרת. מבואר שלדעת ר"א עצם מעשה השחיטה אוסרת אותו מבלי להקריב ממנו שום חלק, ועד כאן לא פליגי חכמים עליו אלא אם סתם מחשבת גוי הוא לע"ז, אבל לכולי עלמא אם גוי עושה מעשה שחיטה לשם ע"ז, בזה בלבד הבהמה נאסר משום תקרובת ע"ז, על אף שלא נתכוון להקטיר שום חלק מהבהמה. וכתב רש"י לברר דין זה: "וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיטתו ונאסרה, דשחיטתה היא תקרובתה" עכ"ל.

ועוד יש להביא ראיה ממתני' (חולין לח:) שלדעת רבי אליעזר מלבד שאמרינן שסתם מחשבת נכרי הוא לע"ז, גם ילפינן חוץ מפנים, זאת אומרת כשם שבפיגול [לדעת ר"א ברבי יוסי] מחשבת הבעלים יכולים לפסול הקרבן, הוא הדין בשחיטת חולין שמחשבת הבעלים לעבודה זרה אוסרת את כל הבהמה משום תקרובת עבודה זרה. ולכן בציור שיש לנכרי חלק קטן של הבהמה, כיון שסתם מחשבת נכרי לע"ז, כל הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז, כיון שהגוי הוא בעלים בבהמה ומחשבתו יכול

59. וזה"ל הגמ' ע"ז ח. "גוי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו... מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: וקרא לך ואכלת מזבחיו" עכ"ל.

וכן כתב הרמב"ן שאיסור תקרובת ע"ז נלמד מפסוק זה, ולדעת הרמב"ם שהאיסור נלמד ממקור אחר, צריך לומר שהפסוק אמנם מיירי בתקרובת ע"ז, רק שלא כתוב כאן לשון איסור.

לאסור הבהמה. ואמר ר"א במשנה שם "שאפילו שחטה לאכול להגוי מחצר כבד שלה בלבד פסולה", ומפורש שם שחיישינן אף אם הגוי "אוכל" מהחצר כבד, כלומר שלא מקטיר ממנו לע"ז, (וחצר כבד לאו דווקא כמש"כ תוס' שם שהוא לרבותא עיי"ש), אלא הוא הדין כל חתיכה קטנה בבהמה. וכן מפורש בגמ' שם לט: שאפילו אם הנכרי רק נתן זוזא לישראל ע"מ לקבל שום חלק מהבשר לאכילה, אם הוא גוי אלים, אז מעות קונות, ודינו כבעלים וממילא מחשבתו פוסלת את כל השחיטה, משום שסתם מחשבת גוי לע"ז, יעיין שם.

מבואר מכל זה שהמחשבה לע"ז שאוסר הבהמה הוא אפילו אם אין כוונתו להקטיר הבהמה, אלא אפילו אם כוונתו לאכול אותה, עדיין מחשבת הגוי אוסרת את כל הבהמה. ועד כאן לא פליגי חכמים על ר"א אלא בסתם מחשבת נכרי, וכן אם מחשבת בעלים פוסלים, אבל במקום שהגוי מפרש שהוא עובד לע"ז בשחיטה, לכו"ע הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז גם אם לא חשב על שום מעשה הקרבה, הרי ששייך לעשות תקרובת ע"ז בשחיטה גם אם אין הכוונה להקטיר ממנה כלום.

ובאמת דבר זה מפורש עוד יותר בסוגיא של מחשבין מעבודה לעבודה, ואכמ"ל.

היוצא מכל זה: ששחיטה שהוי תקרובת ע"ז נאמר שבמעשה השחיטה בלחוד עבד לע"ז, על אף שלא התכוון להקטיר שום חלק.

גדר תולדות של שחיטה

בסנהדרין (סב.), בנידון שלא קשור כלל לתקרובת ע"ז, דרשו רבותינו ז"ל שיש אבות ותולדות לע"ז, וזה לשון הגמ': "חילוק מלאכות דעבודה זרה נמי תיפוק ליה מאחת מהנה: אחת - זביחה, מאחת - סימן אחד, הנה - אבות, זיבוח קיטור ניסוך והשתחואה. מהנה - תולדות, שבר מקל לפנייה" עכ"ל. מבואר שיש תולדה לעבודת שחיטה, והוא שבירת מקל.

ובעבודה זרה (נא.) אמרו: "עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת" עכ"ל. והסיבה מפורש בגמ', ששבירת מקל הוי כעין זביחה וכתבו הראשונים שכל שיש בו מעשה חיתוך הוי כעין זביחה. לשון הר"ח ע"ז נ: ד"ה שבר "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", וכעיי"ז כתב המאירי שם וז"ל: "וכל חתיכה תולדת זביחה".

הרי שבירת מקל, שהוא תולדה של שחיטה הוי דומה לשחיטה עצמה, וכמו בשחיטה אין צריך שום מעשה הקרבה בכדי לעשות הבהמה תקרובת ע"ז, אלא מספיק במעשה השחיטה בלחוד, הוא הדין שבירת מקל מבואר בגמ' שעצם השבירה אוסר את המקל, ולא אמרו בגמ' שצריך מחשבה ע"מ להקריב שברי המקל במזבח, וגם

לא מבואר שבפועל צריכים להקריב שברי המקל, אלא אמרו בסתמא שעובדים לע"ז זו במקל, ממילא אם שבר מקל לפני הע"ז, נאסר.

הרי שמעשה עבודה שהוא כעין שחיטה אוסרת משום מעשה העבודה לבד, על אף שאין כאן שום הקרבה. **ולא נתברר שיש עוד תנאי, שצריך לשבור המקל ולחשוב שיש כאן איזה "קרבן" לע"ז, אלא מספיק שעובדין לע"ז זו ע"י מעשה זה כעין שחיטה, והרי תקרובת ע"ז לפניך.**

ונבוא נא ונחזק את הענין עוד יותר.

וכן מבואר בגמ' (ע"ז נא.) שפרכילי ענבים שבצרון מתחילה לכך, מעשה הבצירה לחוד הוי העבודה, ומשעת הבצירה נאסרו, עוד לפני שהובא לפני הע"ז, ורש"י מפרש שהסיבה היא משום שהבצירה הוי עבודה, וכמו שבירת מקל, כל עבודה שיש כאן איזה כעין זביחה, הוי תקרובת ע"ז. וזה לשונו של רש"י שם "ובבצירותן עבדה לעבודה וזה דהוי כשבר מקל לפנייה דדמי לזביחה" עכ"ל.

הנה בגמ' (ע"ז נ.) מסופר שפעם עשו רחוב מאבני מרקוליס, ונחלקו האמוראים אם מותר להנות מרחוב זה, כלומר האם הוא תקרובת ע"ז שאין לה ביטול לעולם ואסור להנות מהרחוב, או דילמא אין תקרובת עבודה זרה אלא אם הוא כעין פנים (פי' כעין מעשה זבחים בבהמ"ק שיש שבירה או זביחה), ולמעשה הגמ' פוסקת כמאן דאמר שרק מה שהוא כעין פנים, כלומר כעין הנעשה במקדש והיינו כעין זביחה, וממילא אבני מרקוליס אינם אסורות מדין תקרובת ע"ז (ובגמ' אמרו שהם אסורות כדין ע"ז עצמה, ויש להם ביטול). אבל מבואר שאילו היה כאן מעשה כעין פנים אז היו אבני מרקוליס אסורות משום תקרובת ע"ז. ורש"י שם (ד"ה מנין) פירש מאן דאמר זה שס"ל שהם אסורות בזה"ל: "והני תקרובת נינהו, שהזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו, הלכך לאו ע"ז עצמה שמספיק בביטול" עכ"ל.

ולא כתב רש"י שהאבנים הוי תקרובת משום שהוא נותנם למרקוליס, אלא משמע מדבריו שכל דבר שהוא עבודת עבודה זרה, זה בלבד עושהו תקרובת, רק להלכה, צריך גם להיות עבודה שהוא כעין פנים. אם כן למסקנא כל דבר שהוא עבודה לע"ז, וכן הוי כעין פנים, נחשב הדבר כתקרובת עבודה זרה.

וכן האריך באבן האזל (פי"ג ה"ד מהלכות ע"ז), וז"ל:

"והנה סתם שחיטה לעכו"ם הא אין הכונה שחושב בהשחיטה שמקריבה לעכו"ם דהא לר"א דס"ל בחולין בדף ל"ח ע"ב דסתם מחשבת עכו"ם לעכו"ם הוא א"כ אפי' בבהמה ששוחטה לביתו דאטו יסבור ר"א דאין

עכו"ם אוכל בהמות לעצמו ואפילו לומר שסתם מחשבת עכו"ם הוא להקריב כמו שלמים בקדשים גם זה לא מסתבר דאטו במציאות יחלוק שכל שוחטי הבהמות יקריבו החלבים לעכו"ם. וע"כ דכיון ששוחטה ומחשב שעובד בזה לשם עכו"ם כבר הוי בזה עבודת עכו"ם ונחשב לתקרובת עכו"ם, ובוזה מיושב מה שכתב הרמב"ם דבשחט לה חגב דפטור אלא א"כ היתה עבודתה בכך, והוא משום דבשחיטה אינו מקריב הבהמה השחטה עצמה לעכו"ם אלא שעובד בשחיטתו לעכו"ם וכנ"ל עכ"ל.

ועוד ראייה לדבר מנידון שהאריכו בו כלל הראשונים גבי נרות שהיו הנוצרים מדליקים לכבוד אלילים, וכתבו בזה התוס' – (ע"ז נ. ד"ה בעינן) הני נרות של שעה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם וכו' מותר בהנאה ממה נפשך אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפי' ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא דמי לתקרובת מזבח" עכ"ל, וכן נקטו רוב הראשונים, והנראה מדבריהם דאילו היתה ההדלקה כעין שבירה, היה בזה בכדי לאסור מדין תקרובת גם בלי מעשה מסירה, אלא עצם ההדלקה הוי עבודה.

ובאמת מצינו שני אופנים של תקרובת עבודה זרה:

- א- דבר שהוא כעין פנים, זאת אומרת כעין המובא במקדש כגון בשר ויין, אם מונח לפני ע"ז לשם דורון או לשם תקרובת, מעשה המסירה אוסרת אותו.
- ב- דבר שאינו כעין פנים, אם נעשה בחפץ הנזכר מעשה עבודה שהוא כעין פנים, זאת אומרת שיש במעשה זו שבירה או חיתוך, עצם המעשה עבודה אוסר את החפץ משום תקרובת ע"ז.

שני גדרים אלו מפורשים בשו"ע יו"ד סי' קל"ט סעיף ג': [הכל לשון השו"ע]

"איזהו תקרובת, ...

- 1- כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם **תקרובת**, נאסר מיד.
- 2- אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין" עכ"ל.

זאת אומרת שדבר שכיוצא בו מובא בפנים נאסר במעשה נתינה לשם תקרובת, אבל דבר שלא מובא בפנים, נאסר במעשה עבודה כעין פנים, ולא מבואר כלל שצריך

איזה מעשה נתינה לעשות כן לשם תקרובת, אלא כמו שכתב רש"י, שעצם העבודה הוא כנתינה.

היוצא מכל זה: תקרובת ע"ז יש בשני אופנים. יש מה שהוא דורון לע"ז שנעשה ע"י הנחה. ויש עוד גדר של תקרובת ע"ז שהוא התוצאה של מעשה עבודה כעין פנים, על אף שאין כאן שום כוונה למסור הדבר לע"ז, עצם המעשה עבודה אוסרת את החפץ משום תקרובת ע"ז.

סימן ה', בירור המחלוקת בין הגרי"ב והגרי"ש בגדרי תקרובת

לכשתמצא – כל המחלוקת בין הגרי"י בלסקי זצ"ל ומרן הגרי"ש אלישיב הוא על נקודה זו, ובנקודה זו לא ירד הגרי"ב לסוף דעת הגרי"ש. ודו"ק בזה מאוד, כי הכל תלוי בזה, הגרי"ש נקט שמעשה עבודה בלבד עושה תקרובת ע"ז, וכמו הוכחנו לעיל בראיות ברורות, ואילו הגרי"ב נקט שרק מה שחושבים שהם נותנים לאליל נחשב לתקרובת ע"ז, על אף אם יש כאן מעשה עבודה, ואבאר:

הגרי"ש אלישיב כתב תשובה להתיר השיער בתש"ן, וחזר מזה בתשס"ד כידוע. הגרי"ב כתב בתשובותו לברר החילוק בין תש"ן לתשס"ד בזה"ל:

א. המצב ההלכתי שנתקבל טרם נסיעתו של הרב א"ד:

מאחר שהעידו ומסרו המון אנשים וכולם כיוונו לדבר אחד, ביניהם בעלי תשובה ילידי הודו, ביניהם גרים בני כמרים והרבה כומרים עצמם, ומומחים ופשוטי עם⁶⁰, נקטו לדבר פשוט שדרך פעולתם בסביבות האליל היא כך: עולים לבנין התספורת שבגובה ההר סמוך להיכל האליל ושם עושים תגלחת. **כולם אמרו שתועלת התגלחת היא להשפלת הגאווה והיופי, ואף את"ל שיש בתגלחת עצמה עבודה לאליל, לית בזה דין תקרובת**, דהרי הפעולה הנקובה היא מעשה ההתגלחות בגוף האדם, לא הקדשת השיער ע"י התגלחות, רק פעולה בגוף. ומה שמשתמשים בשיער אח"כ לטובת האליל אין בו כדי לאסור, כי אין כאן לא דבר הקרב בפנים ולא עבודה כעין פנים.

ויותר מזה שכבר קבעו הראשונים שמסירה לכומר על מנת שימכרו לאחרים נחשבת כביטול למה שנאסר כבר, כ"ש שלא יקבע ע"י דין תקרובת למה שעדיין לא נאסר, ואף בהתגלחות, יהיה מה שיהיה נעשה שלא לפני האליל ואין בזה כדי לאסור. "עכ"ל הגרי"ב.

60 ביררנו אחר דבר זה, ועל זה נאמר דרכו של איניש למיגזם, ועיי להלן.

הרואה יראה שהוא הבין שהסיבה להתיר השיער אם נעשה הגילוח לשם השפלת הגאווה הוא אף באופן שנחשב מעשה הגילוח כמעשה עבודה גמורה, מכל מקום משום שאין כאן הקדשת השיער ע"י התגלחת אין כאן תקרובת.

אמנם המעיין בדברי הגרי"ש במקורם יראה שהוא לא כתב זה מעולם, אלא כתב שאין הגילוח נחשב למעשה עבודה כלל.

וזה לשונו :

”ובלאו כל הני מילי לפי המומחה הנ”ל - אין במעשה התגלחת שום סרך של עבודת עבודה לע”ז אלא הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע”ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם. אבל אין שום חלות שם ע”ז על עצם השערות.

אכן כל דברינו סובבים והולכים עפ”י דברי המומחה הנ”ל. וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דבריו מתאימים למציאות. כי לפי”ד כת”ר קיים הכחשות וסתירות בעצם מעשה התגלחת. והדבר טעון איפוא ברור גופא דעובדא היכי הוי.”

הרי שהגרי”ש נקט שהסיבה שהוא מותר משום שאין כאן מעשה עבודה בכלל, רק יש כאן מעשה השחתה להראות שהם אדוקים לע”ז, ונקט הגרי”ש שאין זה נחשב מעשה עבודה. אבל במידה שיש מעשה עבודה של גילוח, כדברינו ברור שיהיה כאן תקרובת.

וכן על זה הדרך יש חילוק בין דבריהם על הסיבה לאסור השערות בתשס”ד.

הגרי”ב כתב :

ב. ביקורו של הרב א”ד גילה כמה דברים חדשים

1. על אף שהכומרים והמומחים עדיין בשלהם עומדים, דאין בהתגלחות שום צד הקדשת השיער, מכל מקום אצל ההמון הפשוט יש הרבה שאומרים להיפך, ר”ל שתועלת ההתגלחות היא להביא נחת רוח לאליל, כי הוא אוהב שיער ומגלחים כדי להעניק לו את השיער החביב שלהם. והרב א”ד שמע מהם (ע”י מתורגמן) כמה ביטויים המוכיחים על זה. ואם כן, מה בכך שהסדר הרשמי הוא דלא כהבנתם, מכל מקום כך העובדים מבינים, ודי בזה [כדי להחשיב את השיער כתקרובת עבודה זרה ולאוסרו].

והנה אף שיש לטעון שעם כל זה עדיין הקדשת השער היא דבר נפרד מההתגלחות, ועל זה הכריע מרן בדעתו הרמה שיש לקבוע כי הבנתם של הפשוטים שונה מזו של הכומרים, וא"כ יש במעשיהם עבודת תקרובת כעין פנים, וקרוב למה שאמרו ז"ל [-עבודה זרה נא]. על פרכילי ענבים שבצרם מתחילה לכך.

עכ"ל.

הרי שנקט הסיבה לאסור השערות משום שנתברר שהם חושבים שהם נותנים השיער להאליל, וכנ"ל.

ואילו הגרי"ש כתב (בתשובתו להגרי"ב)

"אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד שליט"א, עצם התגלחת עבודתה נכך. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז."

כלומר הסיבה לאסור השערות הוא רק משום שנתברר שיש כאן מעשה עבודה. והסיבה לומר שיש כאן מעשה עבודה הוא משלשה טעמים.

חדא – שכבר מצינו כיוצא בו ע"י כמוש, שהיה בעבר סוג עבודה ע"י גילוח השער, והרחיב הגרי"ש בזה בההוספה בקוב"ת וכתב בזה"ל:

"ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז בלל ד' שפת דור ההפלגה ונתפרדו ללשונותם במקומתם והיו עובדי ע"ז מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילים בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז."

כלומר זה שמצינו שפעם היה כזה מעשה עבודה, הוי סברא פשוטה שזהו אותו דבר. ובאמת שמעתי מהגרמ"מ קארפ שליט"א שבתשס"ד כשהראו את דברי הרמב"ם להגרי"ש זה עשה אצלו רושם גדול. עוד שמענו מכלי ראשון, שהגרי"ש אמר להג"ר פייבל כהן שליט"א (מחב"ס בדי השלחן), שלו ימצא באיזה מקום נידח אנשים שעושים פולחן בזריקת אבנים, בודאי ידוע לנו שהוא מתולדותיו של מרקוליס ואי"צ לדון בעומק ליבם אם כוונתם לשם ע"ז, וכמו כן זה שמצינו מקום בהודו שמגלחים שערות ראשם במקום הע"ז, מכיון שידוע שכבר היתה עבודת כמוש בכעין זה, יש להניח כדבר פשוט שגם כאן הוא מעשה עבודה.

ועוד ראייה שהוכיח שיש כאן מעשה עבודה הוא משום שהעיד הרא"ד שליט"א שאומרים שם הע"ז באמצע הגילוח.

ועוד ראייה הוא משום שהספרים גם רואים בזה פולחן, ומכיון שכן והם עובדים בבית הע"ז, דינם כמין שקי"ל שסתם מחשבת מין לע"ז כמפורש בחולין יג.

לא כתב הגרי"ש מאומה על זה ששמע הרא"ד שהע"ז אוהב השערות. ואם זה כל הטעם לאוסרו הרי עיקר חסר, אלא כמו שכתבנו לא על זה היה הנידון, אלא כל הנידון הוא אם יש כאן מעשה עבודה, והביא הגרי"ש ג' טעמים להחשיבו כמעשה עבודה.

לעומת זאת, הגרי"ב בשלו, ונקט שרק מה שחושבים הגוים כקרבן נחשב תקרובת, ולא כל מעשה עבודה, ולכן השיב על ג' סברות הגרי"ש:

על הטענה הראשונה, שהגרי"ש רצה לדמותו לכמוש כתב:

"ומש"כ מרן דיש הוכחה מדברי הר"מ בספר המצוות דהעברת שיער מקרי דרך עבודתה מהא דכלל בין אלה שדרך עבודתה בכך הא דמעביר שיער לכמוש, לא זכיתי עדיין לירד לעומקא של דעתו הבהירה, חדא דמאן יימר דמה שדרך עבודתה אצל כמוש יחשב גם דרך עבודתה אצל שיקוף אנשי הודו, אחרי שכל חכמי דתיהם אומרים דאינו כן אצלם... ומה בכך שידידי הרב א"ד שמע שעה שעתיים מאחדים מפשוטי העם ע"י חבל תרגומים חלשים... א"כ מה בכך שאצל כמוש הוה העברת שיער דרך עבודה, מאחר דאינו כן הכא.

שנית, כל מה שהביא מרן שליט"א אינו ענין לתקרובת ע"ז, אלא לחייב העובד על שעבד דרך עבודתה ולא ע"י עבודה מד' עבודות פנים, כלומר זיבוח ניסוח קיטור והשתחויה, אבל אין בכולם מה שנוגע לאיסור תקרובת, דאין הצואה נאסרת אצל פעור מדין תקרובת, וגם אבני מרקוליס

נאסרים מדין אחר לגמרי ולא מטעם תקרובת כדאיתא בסוגיין, וגם העברת השיער אינו ענין לתקרובת, שהרי עובדין לכמוש במה שמעבירים שיער הגוף לכבודו, ולא שמענו מעולם שמקדישים השיער לכבוד פסיליהם..."

הרי שענה שני דברים.

מה ענין כמוש לכאן, ומה ענין עבודה לתקרובת.

ועל זה כבר ביארנו שכוונת הגר"ש לסברא פשוטה מאוד, שכמו שאם ימצא באיי הנידחים גוים שעושים פולחן ע"י זריקת אבנים היה פשוט שהוא מתולדות מרקוליס, הוא הדין יש להניח שכמו שהיה **עבודה** ע"י גילוח השער, מה שהיה הוא שיש.

ומה שדימה הגר"ש כמוש לכאן, ענה הגר"ב שאכן יש עבודה אבל מי אמר שיש תקרובת? ועל זה ברור שאין כאן שום קושיא, כי מכיון שיש עבודה ויש חיתוך ברור שיש כאן תקרובת.

ומה שכתוב לדמות ענין זה לצואה של פעור ואבנים של מרקוליס שאינם תקרובת, והוי רק מעשה עבודה, משם תשובתו, באבני מרקוליס כבר כתבנו שכל הסיבה שאינם אסורים משום תקרובת הוא אך ורק שאין כאן מעשה כע"פ כמפורש בגמ', **ולא משום שחסר איזה נתינה לשם קרבן**, ואילו ישבור אבנים לפני מרקוליס אכן ודאי יהיו תקרובת כמו שכתבו בתוס' בפירוש נ:

ועל הצואה של בעל פעור, ע"פ חשבון כיון שיש מעשה עבודה, במידה שיש צואה לחה, ויש כאן מעשה כעין שחיטה, לכאורה אה"נ הצואה נאסר.

וכן מפורש בדברי הראב"ן עבודה זרה סימן שד, וז"ל

השתא פעורי מפערי קמיה - **והרי תקרובות שלו** - מים ומלח מבעי דודאי הוי תקרובות אף על פי שאינו של נוי, אלא אפילו חוץ כבפנים דמי ואסור בין דבר ש"נ בין דבר שאינו של נוי אסור משום תקרובות, וכן למרקוליס נמי שתקרובות שלו דרך בזיון ברגימת אבנים בין דבר של נוי בין דבר שאינו של נוי חוץ כפנים דמי והוי תקרובות. והא דתנן מצא בראשו מעות כסות או כלים דמותרין, הא אוקימנא דלא דרך תקרובת אינון דכיס תלוי בצוארו וכסות מונח על ראשו וכן (כלאים) [כלים לאו] דרך תקרובת הוא, אבל אם היו מונחים לפניו דהוא דרך תקרובת אסירי.

ובאמת דבר זה גם ניתן ללמוד מהגמ' של ספת ליה צואה, וכן מפורש במאירי ור"ן ואכמ"ל⁶¹.

והיוצא מזה שיש לנו עוד שני ראיות שמעשה עבודה כעין זביחה עושה תקרובת על אף שאינו מכוון למסור הנשבר לע"ז, והוא מאבני מרקוליס, וצואה של בעל פעור, וממקום שבא הגרי"ב שם יש עוד ראיה נגד יסודו.

ועל הטענה השני והשלישי, שהמגלחים מזכירים שם אלילים ורואים במלאכתן פולחן, גם בזה השיב הגרי"ב בזה"ל :

"רציתי להוסיף לתמוה בענין המגלחים והמקיפים, כי ראיתי בין דברי מרן עט"ר שליט"א וזה לשונו, "והמגלחים אמרו וכו' מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה וכו' ובכה"ג אומרים סתם מחשבת העובדים לע"ז, עכ"ל.

61 ועל צואה של בעל פעור, הנה איתא בגמ' נא :

אמר רב אסי בר חיאי : כל שהוא לפניו מן הקלקלין - אפי' מים ומלח אסור, חוץ לקלקלין - דבר של נוי אסור, שאינו של נוי מותר. א"ר יוסי בר חנינא, נקטינן : אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס. למאי? אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי ושרי, השתא פעורי מפערין קמיה, מים ומלח לא מקריבין ליה? אלא, אפי' חוץ כבפנים דמי ואסור .

מבואר שיש חילוק בין הנמצא בפנים להנמצא בחוץ, הנמצא בפנים לעולם אסור, והנמצא של חוץ רק דבר של נוי אסור. חוץ ממרקוליס ובעל פעור שגם מה שבחוץ אם אינו של נוי אסור.

יש שני דרכים בראשונים ללמוד גמ' זו. דעת רש"י שמה שנמצא בפנים אסורה משום תקרובת, ומה שנמצא בחוץ רק דבר של נוי הוא אסור מטעם איסור נוי ע"ז ולא משום תקרובת, אבל בפעור מה שנמצא בחוץ הוא תקרובת ע"ז.

דעת התוס' הוא שמה שנמצא בחוץ שהיו דבר של נוי אסור משום תקרובת ע"ז. כשאמרו המימרא שאין קלקלין לפעור, הגמ' צידדה שזה נאמר שאפילו פנים כחוץ, זאת אומרת כל מה שנמצא בפנים אם אינו של נוי, כגון מים ומלח, אינו אסורה. הגמ' שואלת על זה "השתא פעורי מפערין קמיה, מים ומלח לא מקריבין ליה"

התוס' הוכיחו מזה שהאיסור המדובר ע"כ אינו איסור נוי ע"ז אלא איסור תקרובת ע"ז, כיון שהגמ' מצדדת להתיר מה שמובא בפנים שאינו של נוי כיון שדינו כחוץ, ואז מפריכה את זה בטענה שפוערין עצמן, כ"ש שמקריבים מים ומלח, ואם הכוונה רק לאיסור נוי ע"ז לא מובן כלל הראיה מהשתא פעורי מפערין, אבל אם האיסור תקרובת מובן, שאפילו פוערים עצמן, כלומר בפעור מקריבים לו צואה, כ"ש שמקריבין מים ומלח ונחשב תקרובת.

זאת אומרת מחשבון הגמ' מבואר שהצואה של בעל פעור דינו כתקרובת.

וכנראה שבתוך דברי עדותו של הרב א"ד, שמע מרן שליט"א איזה ציטוט ממה שאמרו המגלחים עצמם **שיוכיח על כוונתם בזמן שעושים הגילוח**, שהרי הזכיר מרן שליט"א פעמיים מה שהמגלחים אמרו. והנה כשהיתה הפגישה בין הרב א"ד ובין שישים הרבנים מניו יורק ומשאר מקומות, שאלנו לו כמה פעמים אם שמע ישיר איזה ביטוי כלשהו מפי המגלחים, ודחקנו אותו על כך והוא לא ענה שום דבר, רק מה שאמר בשם שעושים לקבל שכרם, וברור כחמה שאילו שמע מפיהם מה שאמר בשם למרן שליט"א היה מגיד אותו לנו אז, כי לא לכבוד היתה לו השתיקה⁶². וכמדומני שבמשך הפגישה אמר **שספר אחד הביע שהוא עושה מלאכת הקודש** או איזה ביטוי חלש הדומה לזה, וכמובן שאין במשמעות אלה כלום, אלא אצל מי ששומע בכל קול עלה נדף מה שרוצה לשמוע. "עכ"ל

הנה באמת יש להעיר כמה דברים על דברי הגרי"ב, אבל עיקר הדבר פשוט מאוד. הגרי"ש רצה הוכחה שיש כאן מעשה עבודה, ולכן אם שמע שהספר רואה במלאכתו מלאכת הקודש מספיק להוכיח שיש כאן סתם מחשבת גוי לע"ז. אבל הגרי"ב רצה הוכחה שהם חושבים שמוסרים השיער לאלילים, ובזה לא שמע כלום מהספרים, אם כן נקט שאין כלום בזה, ופשוט.

והרי שכל הפלוגתא תלוי על נקודה אחת פשוטה שלא ירד הגרי"ב לסוף דעת הגרי"ש כלל.

ובאמת גם עוד מחלוקת שלהם תלוי בנידון זה. הגרי"ב רצה לחדש (מבלי שום סימוכין) שתקרובת ע"ז הוי רק דבר שלפני ההקרבה ייחד איזה חפץ. מלבד מה שיש לדון בזה, פשוט שאין מקום לומר כן אם תקרובת ע"ז הוי דבר שנעשה ע"י מעשה עבודה לבד, רק אם נקטינן שתקרובת ע"ז הוא דבר שנקרב לע"ז אזי יש כבר מקום לדון על החפץ, ודו"ק.

סימן ו', אם אפשר לתקרובת ע"ז מבלי לייחד החפץ מקודם

עוד טען הגרי"ב שאי אפשר להיות תקרובת אלא א"כ מכינים החפץ לפני ההקרבה. מכיון ששנה טענה זו בין שני המכתבים שלו, אביא את כל דבריו, גם עם הוספה מאוד מאוד חשובה שנשמט מספר שלחן הלוי ונמצא בקו המסורה כלעיל.

"טעם גדול יש לי כנראה להתיר בהרחבה, וגדולה היא אצלי כי כן יצא לי בע"ה מעת ומאז לימודי בסוגיית הגמ' ובפוסקים מימי חרפי, והוא שנראה ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה ולקבוע על ידה כלפי

62 יש הקלטה מכל פגישת הרבנים דאז, ונמצא תחת ידי, ומה שכתב הגרי"ב כאן לא היה ולא נברא. רק מה שקרה שרא"ד אמר ששמע מהספרים שהם רואים בזה פולחן. ומר ליי וייסמן אמר שהם מדברים פוליטיקה, וענה הרא"ד, אז מה, גם בבהכנ"ס מדברים פוליטיקה בעוה"ר.

חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא **אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז**, כלומר להיות עתיד לעשות ממנו דין תקרובת לע"ז, ומשיהיה החפץ מוכן לכך אז יתהפך דינו להיות תקרובת ע"י קביעת מעשה, או מה שהוא כעין פנים, או הכנסה להיכל הע"ז כדעת הש"ך (יו"ד סי קל"ט ס"ק ג') בדברי הרמב"ם וכו'. אבל בלי חפץ מוכן לכך אי אפשר להיקבע בשום פנים (להיותו ע"ז). והמקל והפרכיל בעוד שהוא מחובר וכו' כולו מוכנים לכך בתורת חפץ לע"ז. אבל אצל שיער אדם זה בלתי אפשרי, כי בהיותו מחובר לגוף האדם **אי אפשר לו להיות חפץ מיוחד כי הוא חלק מגוף האדם ולא חפצא של תקרובת**, דלית לן שיער העומד להיגזז כגזוז דמי (גיטין ל"ט ע"א, רמב"ם מעילה פרק ה' הלכה י') ואין ראוי לעשות מגוף האדם תקרובת עד שיוסר השיער ממנו, ומאז אין כאן מעשה שיאסר על ידו. והסברא נותנת לכך, כי אין בשום עבודה מעבודות פנים שום חשיבות, אלא אם כן ייעשו בדבר המוקדש מכבר, ואף בפרכילי ענבים שבצרם מתחילה לכך, **ברור שמכיוון שדעתנו לבצרם לע"ז כבר קבעום לחפצים המיוחדים לע"ז**. אבל על חלק מגוף העובד אין בדעתנו זו כלום, כי לא ייחד חלק מהגוף עד אשר יבדל ממנו ויעשה חפץ לא אדם. וראוי לעיין בזה, כי כנראה ראוי לסמוך עליו למעשה אף בלי להצטרף השאר. " עכ"ל.

נסכם מה שכתוב כאן. לפני הרבה שנה הוא יצא עם איזה חידוש⁶³ שברור מהגמ' ומסברא שאי אפשר לעשות שום חפץ תקרובת ע"ז אלא אם כן מייחד החפץ לפני זה לע"ז, ואחרי הכנה זו שייך לאוסרו ע"י מעשה כע"פ, או הנחה, אבל בלי איזה הכנה אי אפשר. **ובפרכילי ענבים שמפורש בגמ' שנעשה תקרובת ע"י החתיכה בלחוד, ע"כ החפץ כבר היה מוכן ועומד לע"ז**. אבל שיער המחובר כל עוד שהוא מחובר אי אפשר להיות חפצא של תקרובת כי הוא חלק מגוף האדם (כיון שקי"ל ששיער העומד לגזוז לאו כגזוז דמי ממילא נחשב הוא כחלק מגוף האדם). ולכן אי אפשר לעשות ממנו היחוד לע"ז עד אחרי הגילוח, ואחרי הגילוח כבר אין מעשה כעין פנים. וכתב סברא ליסוד זה משום שבכל עבודת פנים אינם אלא אחרי שכבר יש דבר המוקדש כבר, עכת"ד.

והנה לא הוכיח את דבריו כלל, ונשאר הבדל דק דק בין פרכילי ענבים שאפשר לייחד דבר המחובר לתקרובת, לשיער שמשום מה אי אפשר.

ועל זה ענה מרן הגרי"ש בשני נוסחאות: במכתב שנשלח להגרי"ב, ובמכתב נוסף בקובץ תשובות.

וזה לשונו במכתבו להגרי"ב:

63. (וכעת לא טרח כלל להוכיחו, ומשום מה חשב שהגרי"ש יקבל סתם איזה חילוק שמחלק מבלי להביא שום ראיה).

"ומש"כ כת"ר "שנראה לו ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה לקבוע על ידו כלפי איזה חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז, להיותו עתיד לעשות ממנו תקרובת לע"ז, כי אין בשום עבודה מעבודת פנים שום חשיבות אלא אם כן ייעשו בדבר המוקדש מכבר". אמנם קיימא לן חולין דף מ' השוחט בחוץ חטאת העוף, לע"ז חייב משום ע"ז כיוון ששחט סימן אחד, מחתך בעפר הוא ונאסר משום ע"ז, אף שאין לו שום זכות לקבוע ולייחד את העוף לע"ז שהרי הוא הקדש, אלא עצם מעשה השחיטה שהוא עושה לע"ז, חל עליו דין תקרובת."

הרי שענה שרואים מהגמ' שגם דבר המוקדש לשמים אפשר לעשותו תקרובת ע"ז, ואם יש צורך לייחדו לע"ז, איך אפשר לייחד דבר שאינו שלו, אלא ע"כ מעשה השחיטה בלבד עושהו תקרובת ע"ז.

והגרי"ב ענה לו על זה בזה"ל:

"ומש"כ מרן בענין מה שכתבתי שעשיית תקרובת לא שייך אלא בדבר המיוחד מכבר, והוסיף על מה שכתבתי לומר דבעינן דבר המוקדש מכבר⁶⁴, לא רק מיוחד, ואולי יצא לו כך למרן שליט"א ע"י מה שהבאתי הוכחה מהא דעבודות של קדושה לא שייכי אלא במה שהוקדש כבר. בוודאי אי אפשר להשוות ענין הקדש וענין תקרובות לגמרי, וזה פשוט למרן שליט"א ולכל מבין כי אין הקדש לע"ז ולא שייך בה הקדשת חפץ כלל אלא דמכל מקום בעינן מעשה באיזה חפץ שיקבענו להיות עליו דין תקרובת"

הרי שענה על דברי הגרי"ש שחלוק תקרובת מהקדש, כי הקדש באמת חל, וממילא אינו ברשותו, משא"כ בתקרובת באמת אין הקדש לע"ז, וע"ש הכל משום שייחד החפץ. וכנראה כוונתו לומר שייחוד החפץ שייך בהקדש על אף שאינו שלו. היה מקום לדון בכל זה אי לאו שהגרי"ש כבר סגר דרך זה לגמרי בראיה ברורה בשאר הדברים שנכתב שם בקובץ תשובות, שהאריך לברר את הראיה שהביא מסוגיא שם באופן אחר, וזה לשונו:

"גם תקרובת ע"ז אין ענינה לאסרה מצד שייחודה לע"ז מקודם להקרבתה או עכ"פ חפץ שתהא קבועה לקרבן להע"ז שיהא מובא לפניו וכדו'. [גם אי"צ לפניו מהקלקלין בגוונא דשחיטה וכעין זביחה וכמבואר לעיל]. וזאת למדנו במפורש מסוגיא דחולין דף מ' ע"א דהגמ' דנה בשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלש

64. צ"ע מה כוונתו, הלא לא הוסיף הגרי"ש מאומה על דברי הגרי"ב, אלא ציטט את דבריו.

חטאות, ופריך הגמ' הא עשה בה מעשה כל דהו – שהתחיל לחתוך סימן אחד אסרה והוי מחתך בעפר בעלמא שהרי משנעשה תקרובת עיי מעשה כל דהו פקע שם קדשים מיניה ואמאי יתחייב אשחויטי חוץ, ועייש רש"י שהארך בזה.

ותי' הגמ' דמייירי באומר בגמר זביחה הוא עובדה והיינו שהתנה שלא יהא תקרובת לעי' רק לאחר גמר זביחה ובאותו זמן עובר גם על איסור קדשים בחוץ. והשתא אי נימא דלא שייך שם תקרובת לעי' אא"כ יחדה קודם הזביחה לשם קרבן הוי"ל לגמ' לאוקמי בפשיטות טפי דלעולם אינו מייחד כלל הבהמה לשם תקרובת ולא נאסרה הבהמה באיסור תקרובת ומשו"ה לא הוי מחתך בעפר בעלמא וחייב גי' חטאות משום עצם מעשה עבודה זרה ומשום שבת וכן משום קדשים בחוץ. ולא נעשה כלל תקרובת עי' ואמאי איצטריך לאוקמי שהתנה שיעשה תקרובת בגמר זביחה, דל דין תקרובת מהכא, משום איסור עי' עצמה יתחייב חטאת.

ומוכח מהכא דכל שעובד עי' והוי כעין ד' עבודות נעשה ממילא תקרובת עי' אף בלא שום יחוד כלל ושפיר מקשה דמכי עשה בה מעשה כל דהו אסרה מדין תקרובת ומחתך בעפר בעלמא הוא. ומשום הכי איצטריך הגמ' לאורמי באורחא דחיקא דמייירי שאומר שרק בגמר זביחה הוא עובדה ואז תעשה תקרובת.

ודבריו ברורים ביותר, שאין הראיה משום שאי אפשר לייחדו משום שהוא הוי הקדש, אלא הראיה הוא משום שהגמ' הוצרך לתרץ אוקימתא דחיקא שאמר בגמר זביחה עובדו, וע"כ אין תירוץ יותר ברור. ויש להוסיף על זה שבאמת תוס' שם (חולין מ. ד"ה לפני) כבר כתבו כע"ז, והוכיחו ששייך תקרובת עי' שלא לפני העי', כי אם לא כן הוה ליה להגמ' לאוקים שאין כאן תקרובת בגלל שאין הבהמה לפני העי', וכנ"ל. וחזינן שהתוס' כבר ראו שיש ללמוד מזה שהגמ' תירצה באוקימתא רחוקה, שע"כ אין דרך אחרת שיש שחיטה שהיא עבודה לעי', ואינו נעשה תקרובת עי'. ובאמת באותו מידה אפשר להוכיח שא"צ כוונה לשם קרבן, כי הגמ' היה אפשר לאוקים ששחט שחיטה לשם מעשה עבודה, אבל לא חשב שהבהמה תהיה קרבן, ומדלא תירץ כן כנ"ל, ע"כ אין מציאות של עבודת השחיטה שלא עושה הבהמה תקרובת עי'.

ועוד יש להביא ראיה שלא צריכים מעשה הכנה לתקרובת עי' מדין מוקצה ונעבד. בבבא קמא (מ:) מובאת ברייתא שדורשת: "מן הבהמה להוציא את הרובע, מן הבקר להוציא את הנעבד, מן הצאן להוציא את המוקצה", ומוקצה פירש"י שם: "שייחדו להקריב לעי'". לדעת רש"י ותוס' בתמורה (עי' כט. רש"י ד"ה אין, לישנא אחרינא והיא עיקר, ותוס' ד"ה עד), לא צריכים שום מעשה בכדי לעשות בהמה מוקצה לעבודה זרה, אלא מספיק סתם הזמנה. ואמרינן בתמורה (כט.) שכל אלו מותרים להדיוט מדהוצרך קרא לאוסרם לגבוה. ואולי מכאן ראה הגר"י בעלסקי זצ"ל שיש צורך במעשה הזמנה לפני שיעשה תקרובת עי', וכן נראה שההזמנה שכתב שצריכים לתקרובת עבודה זרה היא מה שצריכים בכדי לעשות את

הבהמה למוקצה. ולכן יש לדון אם שייך לעשות בהמה תקרובת ע"ז אם לא הוקצה לע"ז לפני זה.

הנה קיימא לן על אף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אם עשה מעשה בגופו כמו שחיטה, הוא כן יכול לאסור דבר שאינו שלו. אבל המשתחוה לבהמת חבירו אי אפשר לאוסרו משום נעבד, ולכן הבהמה מותרת אפילו לגבוה. ומשום שאי אפשר לאסר בהמת חבירו מדין נעבד, פשוט שהוא הדין שאי אפשר לעשות בהמת חבירו מוקצה לע"ז. ואמנם מפורש בגמ' כאן (חולין מ.) שהשוחט בהמת חבירו הוי תקרובת ע"ז על אף שאינה מוקצה, ומוקצה היינו הזמנה. ועל כרחק לא צריכים הבהמה להיות מוקצה כדי לעשותה תקרובת ע"ז, ואם יחלק המחלק בין הוקצה להזמנה, תקשה לו למה הזמנה זו ששייך לעשות לבהמת חבירו לא נאסר לגבוה מדרשת מן הצאן, כלומר על אף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מכל מקום אם הוא מותר לגבוה ע"כ לא חלה ההזמנה שעשה.

זכינו לדין: שברור מהגמרא שתקרובת ע"ז הוא אפילו אם אין כאן הכנה וייחוד כעין הקדש.

כל זה בדברי הגר"י כפי שמופיע בתשובתו הראשונה, אבל בתשובתו השניה שינה את הכיוון שלו, ולא כתב שצריך ייחוד החפץ, אלא כתב שצריך שני דברים בכדי לעשות תקרובת ע"ז, צריך חפץ, וצריך מעשה העבודה. ועוד לפני שנדון בטענה זו, חובה עלינו לציין שלא כיוון לומר כן בתשובתו הראשונה, שהרי כתב שם "ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה ולקבוע על ידה כלפי חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז", והיינו שצריך לייחד החפץ לע"ז, ולא סתם שצריך שהחפץ כבר קיים. אי לכך אין ראייה מהגמ' הנ"ל, כיון שהפרה ודאי הוי חפץ נפרד לפני ההקרבה.

ונעתיק את דבריו :

"...אי אפשר לדבר על תקרובת בלי חפצא של תקרובת, והאדם עצמו אי אפשר למחשביה כחפץ של תקרובת בשום פנים.

הגע בעצמך, היתכן שיאסר גופו של המשתחוה לע"ז מדין תקרובת, והשיער עד שלא העבירו הרי הוא עצם גופו של האדם כמו שהוכחתי, ואין מה לדבר עליו מענין תקרובת עד שיוסר מהאדם, ומאז שהוסר אין עושים בו שום מעשה שיקבע על ידו לתקרובת, וזה ברור לכאורה. והא דשייך דין תקרובת בדברים שאי אפשר לאסרם מדין נעבד, כגון מחובר (פרכילי ענבים) והקדש (חטאת העוף) או קרקע (מחתך עפר), אין גדרי נעבד דומין לגדרי תקרובת, כי כל אלה שייכי שפיר בתקרובת, אבל מכל מקום בעינן בכל ענין תקרובת חפצא של תקרובת ומעשה הנעשה באותו חפצא שיאסר על ידו, ובכל אלו יש חפץ ויש מעשה, מה שאין כן בענייננו כלל וכמשנ"ת.

והנה מרן שליט"א הזכיר בתוך דבריו הקדושים, שדומה לענייננו מה דאיתא בגמ' חולין למ"ד סתם מחשבת עכו"ם לע"ז נעשה הבהמה ששחטו לזבחי מתים אף בלי הקרבת שמץ מנהו לע"ז, והשחיטה לבדה היא מה שפעל בה להיות לה דין תקרובת בלי שום הקרבה אחרת בחפץ. כן הוא באמת, אבל הבהמה כולה היא ודאי החפצא של תקרובת שדברנו עליו, והשחיטה היא הפעולה שנעשית באותו חפצא, ועל ידי פעולה זו נשתנה הבהמה להיות לתקרובת ונאסרה. אבל אצלנו הגילוח נעשה בגוף האדם, כי עדיין אין כאן שיער נפרד בעולם, והאדם לא נתהפך ע"י זה להיות לתקרובת בשום פנים, ואחר הגילוח לא נעשה מעשה כל דהו בשיער, א"כ איפה היא התקרובת והאיסור.

ויש⁶⁵ לעיין דאולי שפיר נימא דיש למחשביה להשער כחפצא של תקרובת שנעשה בו מעשה שהוא הגילוח, אלא דנגד קושייתי דלעיל יש לתרץ דהמצאת החפץ והמעשה שנעשה בו באין כאחד, ומה שהחפץ בא לעולם על ידי מעשה מתחשב כאילו המעשה נעשה בגוף החפץ. על זה אתרץ דדבר זה הוא גופיה מה שנתחדש על ידי תירוצו של הגמרא בבצירת פרכילי ענבים, ולא קיי"ל כהאי תירוצא כמבואר לעיל, מלבד מה שכבר בארנו בלתי ספר דפעולת הגילוח עיקרו מכוון להפעיל בגוף האדם ולא בהשער."

נסכם דבריו. יש לו הנחה שאי אפשר לעשות גוף האדם תקרובת, וממילא הוסיף שכיון שהשיער הוא חלק ממנו, אי אפשר לו להיות חפצא של תקרובת. והקשה על עצמו מפרכילי ענבים, וחדש שאף שאינו חפצא לענין נעבד הוי חפצא לענין תקרובת. ואז דן שמא שייך להחפץ לבוא לעולם ע"י המעשה בבת אחת, כמו בפרכילי ענבים, ותי' שזה גופו חידושו של הגמ' באוקימתא זו והגמ' למעשה לא נשאר בתירוץ זה.

הרי יש לפנינו הרבה הנחות, כולם בלי ראייה אחת (להתיר איסור דאורייתא!!)

- א- בעינן חפצא של תקרובת לפני המעשה עבודה.
- ב- שאי אפשר לגוף האדם להיות תקרובת, כמו שהמשתחוה אין גופו תקרובת⁶⁶.
- ג- שיער נחשב לחלק מגוף האדם ואי אפשר לראותו אחרת.
- ד- אבל פרכילי ענבים אין הענבים חלק בלתי נפרד מהגפן.
- ה- יש איזה חידוש באוקימתא של פרכילי ענבים שבצרן מתחילה לכך.

65. מכאן עד סוף הקטע נשמט [כנראה בטעות] מספר שלחן הלוי.

66 צ"ע מה הדמיון, הרי אין מעשה כעין זביחה בהשתחוואה ולכן אין גופו תקרובת, אבל אילו ישחוט אדם לפני הע"ז ודאי יהיה גופו תקרובת, ואם אין גופו של חי תקרובת, אולי זה רק משום שחי כמחובר לקרקע, אבל קודם נוכיח שאי אפשר לגוף האדם להיות תקרובת ואח"כ נדבר).

- ו- ולמעשה לא נשאר עם תירוץ זה.
 ז- ותירוץ זה אינו נכון לדינא, מאחר שנדחית.

ואחרי המחילה מהגר"ב, אתפלא במאוד מאוד איך הוא בונה ברצונו בנינים ע"ג בנינים של הנחות, הכל בלי ראייה או סברא אחת, והכל כמשה מפי הגבורה, כל זה משום שהיה לו חידוש דומה שג"כ לא היה לו סמוכין לזה אלא "וגדולה היא אצלי כי כן יצא לי בע"ה מעת ומאז לימודי בסוגיית הגמ' ובפוסקים מימי חרפ"י" (כלומר הוא אינו מונח בסוגיא עכשיו...).

ואפשר להאריך לדחות את כל הנחותיו אחת אחת, אמנם מאחר שהסכים שבאמת בצרן מתחילה לכך הוי ראייה להיפוך, רק לדעתו הגמ' חזר מזה, א"כ נוכיח מדברי הראשונים שהדין שיוצא מבצרן מתחילה לכך הוי אמת. כי בכדי להוכיח שהגמ' חזר מתירוץ זה, קודם חייבים לומר שיש איזה חידוש בתירוץ זה שאינו נכון למעשה.

כי הנה לפני שמחדשים כללים חדשים, אשר לא נכתבו לא בחז"ל לא בראשונים ולא בשו"ע הלכות תקרובת ע"ז, עלינו להכיר כמה דוגמאות של תקרובת ע"ז שמובא בראשונים. ואביא כמה דוגמאות:

- אבנים שנחצבו לצורך זריקתן למרקוליס נאסרו מזמן החציבה (מאירי ע"ז נ.).
- הדס שנחתך לשם ע"ז שנאסר מזמן הקציצה (רש"י יב: ע"פ מאירי מד: , רוקח).
- מעות שבצרן לצורך מרקוליס (מאירי ע"ז מט: , ורבינו יונה ע"ז נא:).
- עור של מנעל שנחתך לשם ע"ז (שאלתות פח, מאירי וספר ההשלמה יבמות קג:).
- שופר שנחתך לשם הע"ז (מאירי ר"ה כח:).
- כלים שנחתך לשם ע"ז (רמב"ן רשב"א ריטב"א בשם הראב"ד ע"ז נב:).
- לולב שנחתך לשם ע"ז (ספר השלמה, מאירי, ראמ"ה, ספר המכתם סוכה לא:).

ובכולם הראשונים למדו שהמעשה חתיכה לבד אוסר את החפץ ודימו את זה בפירוש לפרכילי ענבים שבצרן מתחילה לכך. ואף אחד מהם לא העירו שתירוץ זו אינו נכונה למעשה, או שמא אין כאן חפץ מוכן עוד לפני החתיכה, והרי לולב אינו עומד לגזוז כלל, ואעפ"כ שפיר נעשה תקרובת, והוא הדין שיער האדם ותו לא מידי. ועיי בהערה⁶⁷.

67. והרבה יש להשיב על זה. חדא, לא ידעתי מנא ליה כלל זה שצריך להיות חפץ נפרד לפני מעשה ההקרבה, ולא הביא שום ראייה לחידוש זו. וצ"ע מאי סברא איכא בזה, הא

סימן ז', אם דיני הע"ז תלוי בדעת הכומרים או בדעת ההמון עם העובדים.

עוד כתב הגרי"ב (בתשובתו השניה):

"ואף אם תרצה לומר שע"י כל הנ"ל יצאה לו להרב א"ד אמיתת כוונתם של אלו, הלא דרך עבודתה נקבע ע"י המומחים וספרי הדת שלהם (כך הם דברי הרשב"א ע"ז נ"א ע"ב, ד"ה מתניי מצא, וזה לשונו: "שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך", ע"ש ופשוט הוא), א"כ מה בכך שאצל כמוש הוה העברת שיער דרך עבודה, מאחר דאינו כן הכא."

כאן טוען הגרי"ב טענה מיוחדת, שכיון שיש מושג של חוק עבדותה, א"כ רק כומר ומומחה בספר דתיהם יש להם הזכות להגיד מה הם מאמינים. הנה מסברא טענה זו רחוקה, כי כל ע"ז שטות והבל הוא, ומה לי מה שאחד שמכנה לעצמו כומר חושב, וכי דעתו עדיף מהשני שאינו קורא לעצמו כומר ואעפ"כ עובדהו כהבנתו? אין אמת ושקר, אלא הכל שקר, אם כן כל אחד יכול ולחדש השקר שהוא מתחבר עליו. ודברי

הסיבה שתקרובת ע"ז אסורה הוא משום שהוקרב דבר זה לע"ז, ומאי שנא אם לפני ההקרבה הוא אינו חפץ בנפרד, הא למעשה דבר זה הוקרב לע"ז.

וגם לא ברור כלל איזה חילוק יש בין שיער שמחובר לאדם לפרכילי ענבים שמחוברין לגפן שמפורש בגמ' ששייך לעשותם תקרובת ע"י הקציצה בלבד. ובאמת בסנהדרין טו. מבואר שאותו שיטה שאית ליה ששער העומד לגזוז כגזוז דמי ס"ל נמי שענבים העומדים ליבצר כבצור דמי (חוץ מלענין מודה במקצת שהוא דין בסמיכת דעת, כמו שכתבו בתוס' שם ד"ה בענבים, וכן מבואר בר"ן שם בשם הרי"ף, וע"י ריטב"א גיטין לט., ואכמ"ל), אם כן ענבים ושער האדם הם באותו הגדרה.

וזה שכתב שאי אפשר לגוף האדם להיות אסורה משום תקרובת ע"ז, לא ברור כלל, כי אילו נשחט אדם לפני הע"ז (כמנהג הרבה מעבודה זרות בעבר, ע"י דברים יב, לא ורמב"ן סוף פרשת אחרי מות) אין שום סיבה לומר שאין בשרו נאסר גם משום תקרובת ע"ז, וכל הסיבה שהמשתחוה לע"ז אין גופו אסורה הוא משום שלא היה כאן שום מעשה הקרבה כעין זביחה כלל, ואינו ענין לניד"ד, ואין שום סיבה להניח ששער שנחתך מבעל חי לשם הע"ז אינו אסורה משום תקרובה ע"ז.

ויהיה איך שיהיה, יש ראייה מהראשונים דלא כזה, שאף שלא ידוע איזה חילוק הוא ראה בין פרכילי ענבים לשער אדם, אמנם אולי אפשר לומר שפרכילי ענבים משום שהם פרי, נחשב כחפץ אחרת, אבל מצינו בראשונים (ע"י סוכה לא: בראמ"ה, מאירי, ספר השלמה וספק המכתם, מאירי ר"ה כח.) שלולב שנקצץ מהדקל לשם ע"ז דינו כתקרובת ע"ז, על אף שלפני כן לא היתה אלא ענף בעלמא, וכן יש להוכיח משופר, וכן מאבני מרקוליס שנבצר מתחילה לכך. וכן יש להביא ראייה מהראב"ן סי' ד"ש שכתב בפירוש שהצואה של בעל פעור נאסר משום תקרובת ע"ז, על אף שלפני מעשה העבודה לא היה בעולם כלל, ולא שייך לעשות לו שום מעשה הכנה. ובאמת הרב בעלסקי כנראה לא ידע על הראב"ן, כיון שכתב בתו"ד "דאין הצואה נאסרת אצל פעור מדין תקרובת".

הרשב"א אינם ענין כלל, כי בודאי יש חוק עבודתה, אבל זה לא מה שנקבע ע"י ספרים וכומריהם, אלא זה נקבע ע"י מה שנהגו בפועל.

קודם כל מאוד ברור שהכומרים חושבים בדיוק כמו העובדים הללו, ומנהלי הטמפל אומרים בפירוש שכוונתם ליתן להאליל שיער משום שחסר לו שיער, וכן הכומר הראשי אמר לשליח הבי"ד (זה מסורט) שהם נותנים השיער למלאות קרחה שיש לאליל, ואף אילו ימצאו איזה פרופ' שאומר שהדרך ה"אמת" לעבוד עבודה זרה שלהם הוא לכוון להכנעה, על אף שאולי יש לצדד שמא ע"ז מוגבל למה שהכומרים אומרים, פשוט שאין צד שהוא מוגבל למה שאיזה פרופ' שאינו מבני דתם אומר. ועוד, כמו שכבר כתבנו לא מובן כלל ההיתר אם הוא נעשה לשם הכנעה. מכל מקום אפילו אם תמצא לומר כדבריהם, נברר מה הדין אם הגוים עובדים ע"ז נגד הבנת הכומרים.

ולכאורה טענה זו שאין כח ביד פשוטי עם לאסור תקרובת ע"ז אם הכומרים חושבים שראוי לעבוד הע"ז באופן אחר הוא טענה תמוהה במאוד מאוד, כי הרי כל ע"ז שטות והבל הוא, ולמה יש כח רק במי שקורא את עצמו כומר לחדש איזה שטויות היא עבודתה, הלא כל אחד מהם יכול לבנות במה לעצמו ולעובדה כפי מה שעולה על רוחו, ופשוט. ויותר מזה ממקום שבאו שם תשובתם, כי בדברי הרשב"א הנזכר מפורש ששייך לכל אחד לחדש עבודתה, וזה לשונו במלואו:

"פרכילי ענבים ועטרות של שבלים. פירשה רבה בר עולא בגמ' כגון שבצרן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך, וליכא לפרושי בדידעינן ודאי דבצרן מתחלה לכך דהא מצא קתני, ואומר רבינו הרב נ"ר דאע"ג דבבשר הנכנס לע"ז לא חיישינן דילמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך אבל בשר דרכן להביא מן החתוך, והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקיהם לבצור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד דידיעין שנבצרו מתחלה לכך".

ומבואר מדבריו שעל אף שכתב שתלוי בחוקותיהם, מ"מ כל ההיתר אם אינו בחוקותיהם הוא רק משום שאז אין לנו להניח שנבצר מתחילה לכך, אבל אם ידעינן שבצרן מתחילה לכך, אפילו אין זה דרך עבודתה בחוקותיו, כל שבצרן מתחילה לכך עדיין אסורה.

ובאמת יש משנה מפורשת שאפשר לעשות תקרובת עבודה זרה גם שלא בדרך עבודתה הרגילה. תנן (ע"ז נא): "מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרים, פרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, ויינות, שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור". ומבואר שהמשנה מיירי במרקוליס כמו שפירשו כל הראשונים (רש"י, תוס', פיהמ"ש להרמב"ם, רשב"א, תלמידי רבינו יונה, ריטב"א, תור"י, מאירי), ועבודת מרקוליס ידוע לנו שהוא באבנים, ולא בפרכילי ענבים ולא בשמן וסלתות, שהם בדיוק אותן הדברים שאמרו רבותינו שהוא נוי סוכה, ואעפ"כ חזינן שהדבר נאסר משום תקרובת עבודה זרה.

וכן כתב הרשב"א בפירושו: "...דמתניתין לכאורה אפי' בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות" עכ"ל.

וכן מבואר מהגמ' שעבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל לבד, אם שבר מקל חייב, על אף שאין זה ממש דרך עבודתם.

ובאמת כל עבודה זרה של פסלים היה רק טעות ההמון בדעת הכומרים כמו שכתב הרמב"ם (ריש הלכות ע"ז פ"א) שבימי אנוש טעו לחשוב שיש לעבוד את עבדי המלך, ולכן חילקו כבוד לכוכבים ומזלות, ועשו צרות לכבוד המזלות והקריבו להם קרבנות, ומפורש תוך דבריו "והכומרים אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו; ועשו כך וכך, ואל תעשו כך וכך", ומפורש שעל אף שעשו עבודתם בתחילה ע"פ ציווי של הכומר, לבסוף טעו ההמון עם לחשוב שיש לעבוד הצורות של עץ ואבן מטעם עצמם ולא מטעם הכוכבים והמזלות, בעוד שהכומרים שבהם ידעו שכל הפסלים הם לכבוד הכוכבים, ע"ש בכל דבריו באריכות. ומבואר שבאמת כל עבודת פסילים היה טעות בעיני הכומרים, ואעפ"כ פשיטא שהוא ע"ז.

אולם, יש ענין של דרך עבודתה, והוא לחייב מי שאינו מכוון לקבל עליו לאלוה. כלומר הזורק אבן למרקוליס בלי כוונה עבד ע"ז כמו שהוכחנו לעיל, ואילו הזורק אבן לבעל פעור בלא כוונה פשיטא שאינו חייב, דמאי קעביד. אבל אם ע"י זריקת אבן לבעל פעור חידש שזהו עבודת בעל פעור, פשוט שהוא עבד ע"ז וחייב, ומקסימום הוא חידש לעצמו דת חדש של ע"ז. ולכן מנהג הגוים נוגע לאסור מעשה כמעשיהם אף בלא כוונה. ולכן עבודה זרה שאין עבודתה בזריקת מקל, אינו חייב ונאסר אם שבר המקל סתם, אבל אם ע"י שבירת המקל חידש שזו היא עבודה לפסל זה, פשיטא ופשיטא שהוא חייב⁶⁸, וכן כתב המנחת חינוך (כו, א).

סימן ח', במחלוקת הראשונים בענין כעין פנים.

במס' עבודה זרה נא. גרסינן:

"אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת; זרק מקל לפניה, חייב, ואינה

68. כל הדיון כאן אינו אלא על תקרובת ע"ז אם אפשר לעובדו בדרך שאין הדרך לעובדו, אבל פשיטא אם אחד עשה איזה עבודה לאיזה דבר, אפילו אין דרכו בכך, מצד איסור עבודה זרה הוא חייב מיתה, כי האיסור הוא באמונה בע"ז, ופשוט. ואם כן, זה שכתב השו"ע שאם שבר מקל לפני ע"ז שאין עבודתה במקל "פטור ואינו נאסר" ע"כ זה מיירי ששבר מקל סתם בלי שום מחשבה, דאי באמת הציור הוא שזה הלך לע"ז שאין עבודתה במקל וחידש בדעתו שיש פולחן לשבור מקל, א"כ למה הוא פטור ממיתה. וזה עוד ראיה למש"כ שכל העובד דבר שהדרך לעבוד אותו אפילו אם לא קיבל עליו לאלוה, חייב, ודו"ק. וזה גם מוכח מזה שזרק מקל הוי פטור, כלומר שמלבד שאינו תקרובת ע"ז, גם אינו חייב משום ע"ז, ועל כרחך מיירי שעשה זה בסתמא, ודו"ק.

נאסרת. אמר ליה רבא לרב נחמן, מאי שנא שבר דהויא ליה כעין זביחה, זרק נמי הויא ליה כעין זריקה, א"ל, בעינן זריקה משתברת וליכא".

"תנן: מצא בראשו כסות ומעות או כלים, הרי אלו מותרין. פרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, ויינות, שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור. בשלמא יינות שמנים וסלתות, איכא כעין פנים ואיכא כעין זריקה משתברת, אלא פרכילי ענבים ועטרות של שבלים, לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה משתברת איכא? אמר רבא אמר עולא, כגון שבצרון מתחלה לכך".

ובהמשך הסוגיא איתא:

"א"ר אבהו א"ר יוחנן, מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודה זרה שהוא פטור, שנאמר: זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, לא אסרה תורה אלא כעין פנים".

ונחלקו הראשונים מה הן תנאי תקרובת עבודה זרה.

לדעת רש"י (וכן דעת הרא"ש שם סי' א', וכן מבואר כבר בשאלות פת, וכן כתב הריטב"א בשם רבינו יונה, וכן דעת המאירי, והטור סי' קלט, וכן כתבו עוד כמה ראשונים) יש שתי דרכים לעשות תקרובת ע"ז, או ליתן מתנה להעבודה זרה בדבר שהוא כעין פנים (היינו כעין הנעשה במקדש), או על ידי מעשה כעין שבירה שהוא תולדה דשחיטה, בתנאי שזו עבודה זרה שיש לו עבודה עם חפץ הזה, למשל עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל, אם שבר מקל לפניו חייב מיתה ונאסרת שברי המקל משום תקרובת עבודה זרה. ועל אף שאין דרך עבודתה בשבירת מקל אלא בקשקוש מקל, מכל מקום כתבו הראשונים ש"מקל לעבודה זרה זו הוי כמו בהמה לאחרת". וכשם ששחיטת בהמה חייבת בכל עבודה זרה אפילו אם אין דרכה בכך, הוא הדין לעבודה זרה זו שעבודתה במקל, שבירת המקל שהוא כשחיטה אוסרת את המקל אפילו אין דרכה בשבירה. נמצא שאפילו אם אין העובדים עובדים אותה על ידי שבירת מקל, מכל מקום בשבירת מקל חייב מיתה והמקל הוי תקרובת עבודה זרה. לסיכום, 'דרכה בכך' הוא רק תנאי בכדי לשייך חפץ מסויים לאליל זה.

בסוגיא שם מבואר בדברי רש"י (ע"י רש"י נא. ד"ה חייב) שמעשה זריקה של צואה לחה, או ניסוך מי רגלים או שחיטת חגב, חייבים אף בעבודה זרה שאין דרכה בחפצים אלו. וביאר הריטב"א, ששבירה שהיא רק תולדה דשחיטה אינו אסור אלא בעבודה זרה שעבודתה במקל, אבל מעשה ניסוך במי רגלים או מעשה זריקה בצואה לחה ומעשה שחיטה בחגב שהם מדי' העבודות של פנים הם אסורים אף בעבודה זרה שאין דרכה בדברים אלו. אמנם התוס' (שם נא. ד"ה חייב) נקטו שגם בזריקה חייבים רק אם עבודתה בכך, ולכן שחיטת חגב נאסר רק אם עבודתה בחגב.

ורבי יוחנן שאמר שאינו חייב אם שחט בהמה בעלת מום לעבודה זרה, לדעת רש"י, רבי יוחנן מייירי בעבודה זרה שאין לה ענין עם בהמת בעלת מום, ולכן אין לחייבו משום שעבד עבודה זרה כדרך עבודתה, אלא שיש צד לחייבו משום שבכל עבודה זרה חייבין על שחיתת קרבן גם אם אין זה דרך עבודתה, ועל זה מחדש רבי יוחנן שאיסור זו נלמד מבלתי לה' לבדו, ורק מה שעושים בבהמ"ק אסורה בכל עבודה זרה, ולכן בבהמה בעלת מום שאינו ראוי לפניו אין לחייבו אם אין דרך עבודתה זרה בבעלת מום. נמצא, שאין מחלוקת בין רב שמחייב בשבירת מקל לרבי יוחנן שפוטר בבהמת בעל מום, אלא רב מייירי בע"ז שעבודתה באיזה חפץ ואז חייבין על שבירתה, ורבי יוחנן אומר שבדבר שאין דרכה בכך אינו חייב אלא הראוי לפניו, ודו"ק.

ודעת הרמב"ן ודעימיה היא שיש מחלוקת בין רב שמחייב בשבירת מקל, לרבי יוחנן שפוטר בבהמת בעלת מום. לדעת רב כל מעשה כעין שבירה אסור בכל עבודה זרה שבעולם והמקל נעשית תקרובת ע"ז, והא דנקטה הגמ' "עבודה זרה שעובדין אותה במקל" לרבותא אשמועינן, שאפילו בעבודה זרה זו שעבודתה בקשקוש מקל, מכל מקום העושה שם זריקה לאו דווקא חייב⁶⁹. ולדעת רבי יוחנן יש תנאי אחד בתקרובת ע"ז, והוא שתקרובת עבודה זרה אסורה רק בדבר הקרב בפנים.

הנה במשנה מפורש שפרכילי ענבים אסורים משום תקרובת עבודה זרה, והגמ' שואלת שאין פרכילי ענבים לא כעין פנים ולא כעין זביחה, והגמ' תירצה "כגון שבצרן מתחילה לכך"⁷⁰, כלומר שיש מעשה כעין זביחה. ואמנם זה רק מתרץ הא שאין פרכילי ענבים כעין זביחה, אבל זה שקבע הגמ' שאין ענבים כעין פנים כפשוטו נשאר למסקנת הגמ'. אבל לדעת הרמב"ן שלומד שלר' יוחנן אין חייבין אלא אם הוא כעין פנים, עדיין צ"ע למה פרכילי ענבים אסורים, הלא אינם כעין פנים. והרמב"ן ודעימיה הוצרכו לדחוק ולומר שאמנם אמרו בגמ' שאין פרכילי ענבים כעין פנים, אבל זה רק בשיטת רב שמחייב בשבירת מקל, אבל לדעת רבי יוחנן שרק דבר שהוא כעין פנים נאסר משום תקרובת ע"ז, צריכים לומר שפרכילי ענבים נחשבין כעין פנים משום שהוא מובא בפנים בביכורים, אבל לדעת רב צ"ל שמה שמובא בפנים בביכורים לא נחשב כעין פנים. וכמובן זה דוחק גדול, כיון שהגמרא

69. היינו לדעת ר' יהודה אמר רב בדף נא: שאמר זריקת מקל פטור, אבל רב נחמן אמר רבה בר אבוא שמחייב בזריקת מקל מחייב משום שאין השינוי בין זריקה לקשקוש מספיק, וזה מחלוקת אמוראים אליבא דרב.

70. פירש"י שבצרן מתחילה לכך "לצורך עבודה זרה, ובבצירותן עבדה לעבודה זרה דהוי כשבר מקל לפניו דדמי לזביחה". מבואר שאין שום חידוש באוקימתא של בצרן מתחילה לכך חוץ מזה שחיישינן שמא בצרן לכך. אבל זה שאם באמת נבצר לכך הוי תקרובת ע"ז הוא פשוט ביותר, כיון שיש כאן מעשה עבודה דומיא דשבירת מקל.

אומרת בפירוש ובסתמא שפרכילי ענבים אינם כעין פנים, ומנא לנו לחדש שרבי יוחנן ורב חולקים בזה בעוד שהגמרא סתום. הרמב"ן פסק כדעת רבי יוחנן.

הראב"ד למד כמו הרמב"ן שיש מחלוקת רב ור' יוחנן, אלא שלדעתו קי"ל להלכה כרב, ולכן בכל ע"ז שבעולם אם עשה מעשה כעין שבירה חייבים, ואם הוא דבר כעין פנים חייבים אפילו אם אין מעשה שבירה.

ודעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות ע"ז ה"ד) הוא כעין שיטת רש"י, והיינו שלהלכה קיימא לן כדברי שניהם, ששבר מקל שייך להיות תקרובת ע"ז בעבודה זרה שעבודתה במקל, ובעלת מום ושחיטת חגב אינם תקרובת ע"ז. האריכו הראשונים והאחרונים לברר שיטתו (עי' חזו"א סי' נו ד), מכל מקום הנוגע לנידון דידן, דעת הרמב"ם הוא ששבר מקל בעבודה זרה שעבודתה במקל הוי תקרובת ע"ז.

הנה להלכה קיימא לן כדעת רש"י⁷¹, שבעין שבירה חייב ונאסר אם דרכה בחפץ זו, ומעשה שחיטה וניסוך חייבין ונאסר אפילו אם אין דרכה בכך, ושחיטת חגב אסורה בכל ע"ז שבעולם. וכל דבר שהוא כעין פנים נאסר אפילו במתנה בעלמא ובלי אחד מד' העבודות.

הנה הגרי"ב כתב להגרי"ש :

ה. סוף כל סוף אי אפשר להתחמק מהמון רבוותא דסבירא להו להלכה דבשביל שבירת מקל ותלישה כעין זביחה לא נאסרה שום תקרובת, דלא נקטינן להלכה כמ"ד דס"ל הכי, הלא המה הרמב"ן ותלמידיו, הרא"ש והר"ן ועוד. ואף דהמחבר בשו"ע לא הביאם, הלא לא הביא ג"כ הא דבצרן מתחילה לכך, ומידי ספיקא לא נפקינן, הרי לפנינו עוד צירוף חשוב לקולא.

כלומר הוא רצה לצרף דעת הרמב"ן לנידון זה כיון שאין תקרובת עבודה זרה כלל בדבר שאינו כע"ז. ורצה לומר שאין הוכחה מהשו"ע להיפוך כיון שהוא לא הביא הדין של בצרן מתחילה לכך.

והגרי"ש ענה לו :

עוד כתב, "אי אפשר להתחמק מהמון רבוותא דסבירא להו להלכה בשביל שבירת מקל כעין זביחה לא נאסרה, הלא הם הרמב"ן והרא"ש והר"ן". והנה הטור בסי' קל"ט פסק "אליל שעובדין אותה במקל, פירוש שמקשקשין לפניו במקל, ושבר מקל לפניו נאסר, ששבירת מקל דומה לזביחה". וכ"כ בשו"ת שבות יעקב בהשמטות לח"א סי' י"ב, זה לשונו

71. אין שום חידוש שככה פסק השו"ע בדין שבירת מקל, מאחר שכן הוא דעת הרמב"ם והרא"ש, וככללו הידוע, ודו"ק. ובאמת כן הוא דעת רוב רבותינו הראשונים, הלא הם: השאלתות (פח), רש"י, בעלי התוספות, ההשלמה (סוכה לא:), רבינו אברהם מן ההר (שם), הרא"ש, רבינו ירוחם, הטור, וכן דעת הר"ד והרי"ז, והמאירי, ורבינו יונה.

"באשר שידוע ומפורסם, הביאו הסמ"ע בדוכתי טובא, שבכל מקום שפסק הטור נגד הרא"ש אביו צריך להביאו". זאת ועוד בפסקי הרא"ש שלפנינו (ע"ז פ"ד סי' א') כתוב "והא דבעינן זריקה המשתברת היינו בדבר שאין מקריבין ממנו כגון שבירת מקל". והר"ן, הן בפירושו על הר"ף והן בחידושו, אמנם הביא דעת הרמב"ן, אבל הביא גם דעת החולק ע"ש.

ולא ברור כל כך מה השיב לו הגר"ש, כי אמנם טעה הגר"ב שהרא"ש והר"ן אווזים כשיטה זו, אבל למעשה שיטה זו קיימת בדעת הרמב"ן ועוד, וא"כ עדיין למה לו ראה הגר"ש צד לצרפו, והגר"ב הסביר משום חומרא דעבודה זרה.

והגר"ב ענה :

ומש"כ מרן בענין דעת הרמב"ן וכו', לא הבאתי זה אלא לצירוף להקל היכא דכבר מוכיחים כל הטעמים והסברות לקולא, מלבד מה דאתחזק להיתרא, אלא דחשש מרן משום חומרא דע"ז, על כן אמרתי לצרף דעתו המקילים אף דלית הלכתא כוותיהו, ובפרט היכא דכל יסוד האיסור בנוי על הא דפרכילי ענבים דנאסרו בבצרן מתחילה לכך, והרי השמיטוהו כל הפוסקים, ולכאורה טעמם מוכח דלא קאי האי תירוצא במסקנה, שהרי אסרו דברים המובאים בפנים בהבאה בעלמא, ולא צריך לדחוקי בתירוצא דבצרן מתחילה לכך, ומוכח דלית הלכתא כהאי שינויא כלל, דאילו כך היו מביאים אותו להלכה אף דלא בעי ליישב קושיית הגמ' בזה, הואיל ונפק"מ בו למעשה, אלא מוכח דס"ל לגדולי הפוסקים דלא קאי למסקנה שאין לאסור שום דבר דאינו ממין המובא בפנים ע"י בצירה מתחילה, דלא מקרי ע"י זה דנעשה בו כעין ד' עבודות. ואחר הביאור, נראה דבוודאי יסכים מרן שליט"א דשפיר יש בכ"ז סיוע רב להלכה.

ודבריו אינם מובנים, חדא לא מובן מה הצד שלא קיי"ל כבצרן מתחילה לכך, הלא אין שום חידוש בדין שיצא ע"י אוקימתא זו, וכמו שהשו"ע פוסק ששבירת מקל אסורה, הוא הדין כל דבר שלא מובא בפנים נאסר ע"י מעשה כע"פ. ועוד כבר הארכנו לעיל שמהראשונים בעוד כמה מקומות מבואר שאכן קיי"ל כתירוץ זה שאם נבצר מתחילה לכך הוי תקרובת ע"ז.

כלומר שכל הצד שהגר"ב רצה לצרף שיטה זו הוא מפני שיצא לו שאפשר שקיימא לן כן, ומאחר שזה אינו שוב אין צד לצרפם.

חוץ מזה יש מה להעיר שאין לצרף שיטה זו משום שיער נחשב כע"פ דומיא דביכורים, והארכנו במקו"א.

תשובות הגר"ב עם הערות:

תשובת הגר"י בלסקי זצ"ל 1

שלחן הלוי סימן כח.

מבוא:

בשנת תשס"ד התעורר חשש באשר למקור השערות של הפאות הנכריות, שמקורם מהודו מבית ע"ז שלהם, אשר לשם באים מאמיניהם וגוזזים את השיער. והספק היה מכמה פנים: האחד אם יש דין תקרובת ע"ז על השערות הנגזזות שם, ועוד, גם אם נאמר שיש לזה דין תקרובת ע"ז, מה כמות השערות הבאה משם בפרט ומהודו בכלל, לעומת השערות הבאות ממקומות אחרים, כדי לדעת כיצד לדון על הפאות שלפנינו, ואם יש בהם דין תקרובת וביטול.

ובתוך כל הדין ודברים הדיונים והבירורים, נסע לאותו מקום שבהודו הרה"ג רא"ד [דונר] שליט"א, כדי לעמוד על הדברים ולבודקם מקרוב, וכשחזר הביא את התרשמותו לפי מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, ועל פי דבריו ועדותו של הרא"ד הורה מרן שליט"א כי יש לאסור את הפאות שמקורן בהודו.

(וזאת למודעי שכבר בשנת תש"נ עלתה שאלה זו לפני מרן הגר"י שליט"א, ופסק דלפי הנתונים שהובאו בפניו אז⁷², הפאות מותרות, ונדפסו הדברים בקובץ תשובות ח"א סי' ע"ז, ובתוך דברינו הזכרנו תשובה זו.)

וז"ל האיטור שנתפרסם בשמו:

בס"ד אור לכ"ב אייר התשס"ד
לבקשת מרן שליט"א נסע הגאון רא"ד ד. שליט"א דייך בלונדון למדינת הודו לברר את ההיבטים המעשיים של פאות נכריות הנעשות משער אשה בהודו.
לפי הבירורים שערך עולה כי השיער הנגזז במיתחם העבודה זרה - בטירופאתי דינו כדין תקרובת ע"ז.
לפיכך הורה מרן עט"ר הגר"י שליט"א שאין להשתמש ספיאות העשויות משער אדם שמקורו בהודו.
ולמחרת נתפרסם עוד בשם מרן שליט"א:

... עפ"י המידע העכשווי, רוב הפיאות הנמכרות או המיוצרות בארה"ק: מקורם בשער ממדינת הודו (גם אם היצור נעשה במדינה אחרת) ולכן כל פיאה שאין ידוע מקורה – אסורה בשימוש...

72. ליתר דיוק לא היה שום הוראה להיתר מהגר"י בתש"ן, אלא כתב הגר"י שזו "אכן כל דברינו טובים והולכים עפ"י דברי המומחה הנ"ל. וכמוכן שאין בידי לקבוע עד כמה דבריו מתאימים למציאות. כי לפי"ד כת"ר קיים הכחשות וסתירות בעצם מעשה התגלחת. והדבר טעון איפוא בירור גופא דעובדא היכי הוי." כלומר שחשש הגר"י שמהמציאות אולי אחרת, ומעולם לא הורה למעשה בענין.

בארצות אחרות: אם רוב הפאות הנמכרות או המיוצרות במקומות אלו אינם משער הודי – הרי פירה שאין ידוע מקורה אינה נאסרת (מדין כל דפריש⁷³), אך חובה לברר את מקור הפאה...

ביעור: א. פאה שמקורה ממתחם הע"ז – חייבת בביעור. ב. פאה שמקורה מהודו – ראוי לבער.

ועל פסק הלכה זה יסובו חילופי המכתבים דלהלן.

[ה-המוסגר בסוגריים מרובעות עם מקף בראשיתו הוא תוספת על הנכתב במכתבים המקוריים]

וזה החלי במכתבי למרן שליט"א.

הנני בזה להציע לכבוד מרן שליט"א מה שנתעורר אצלי בענין הנ"ל [האיסור שהוציא מרן שליט"א על הפאות], ולא אאריך בהבאת מקורות וראיות כי הכל ידוע ומבורר אצל מרן שליט"א ואין צורך להוכיח על המוכח מכבר, אחלק בעזרת ה' הא דלהלן לג' חילוקים:

א. קיצור המצב ההלכתי שנתקבל ונתחזק טרם נסיעתו של הרב א"ד שליט"א, ושעל פיו בנו [עד היום] טעמי ההיתר.

ב. מה שנסתנה עקב סיפורו של הרב א"ד וביקורו.

ג. מה שיש להעיר אחר כל זה, ואולי יתברר שיש כאן טעמים חזקים להיתר על אף השינויים הנ"ל.

א. המצב ההלכתי שנתקבל טרם נסיעתו של הרב א"ד:

מאחר שהעידו ומסרו המון אנשים וכולם כיוונו לדבר אחד, ביניהם בעלי תשובה ילידי הודו, ביניהם גרים בני כמרים והרבה כומרים עצמם, ומומחים ופשוטי עם⁷⁴, נקטו לדבר פשוט שדרך

73. בפגישת הרבנים בניו יורק טען הרא"ד שהמכתב אינו מדויק, כי השיער נידון כקבוע לדעת הגר"ש. ולבסוף, קיומו דבריו כשכתב הגר"ש את תשובתו המובא להלן שנוקט כדבר פשוט שיש דין קבוע להשיער.

74. איני יודע מאי קאמר, כי כל דבריו הוא לברר המצב שהיה לפני נסיעת הרא"ד, והנה בתש"ן רק ביררו דרך פרופ' אחת (ד"ר מוהן) שבאמת המעיין שמקור לא ברור כלל להיתר, והסכים שהשיער הוא אופעריני"ג רק לא סאקריפייס (והארכנו במקו"א איך שתירגמו דבריו שלא כהוגן לפני הגר"ש בתש"ן), ולא דנו, לא עם כומרים ולא עם בני כומרים, ולא עם גירי צדק, ולא עם מומחים ולא עם בעלי תשובה ולא עם פשוטי עם. ואם כוונתו לומר שבתשס"ד כן ביררו (על אף שכתב שזו המצב לפני הנסיעה, ולא דק), אז להוי יודע שזו הגזמה גדולה למאוד למי שמכיר בדיוק עם מי עשו הבירורים, והאריכו בזה בקוני הישכם אוהבים. אבל יהיה איך שיהיה, היום אכן עשו בירור מובהק אשר אין אחריו ספק – וגם ניתן למסור אותו לפני כל מבקש – ע"פ המון ספריהם, דברי הכומרים הראשים בטמפלים, מומחים לדת הזה (כולל פרופ' שעסקה בעיקר עם הטמפל הזה 40 שנה, וכתבה כמה ספרים על זה), התכתבות עם מנהלי הטמפל, הקלטות והסרטות עם הספרים והעובדים שם. והכל עולה לדבר אחד אשר אין אחריו שום ספק. ויוצא ברור כשמש שמלבד הטעם הסמלי של הכנעה שהם אומרים, כולם מאמינים

פעולתם בסביבות האליל היא כך: עולים לבנין התספורת שבגובה ההר סמוך להיכל האליל ושם עושים תגלחת. כולם אמרו שתועלת התגלחת היא להשפלת הגאווה והיופי, ואף את"ל שיש בתגלחת עצמה עבודה לאליל, לית בזה דין תקרובת, דהרי הפעולה הנקובה היא מעשה ההתגלחות בגוף האדם, לא הקדשת השיער ע"י התגלחות⁷⁵, רק פעולה בגוף. ומה שמשמשים בשיער אח"כ לטובת האליל אין בו כדי לאסור, כי אין כאן לא דבר הקרב בפנים ולא עבודה כעין פנים.

ויותר מזה שכבר קבעו הראשונים [-הרמב"ן] במסכת ע"ז נ"א ע"ב ד"ה והני נרות, והרשב"א שם ד"ה ואותן נרות ועוד] שמסירה לכומר על מנת שימכרנו לאחרים נחשבת כביטול למה שנאסר כבר, כ"ש שלא יקבע ע"י דין תקרובת למה שעדיין לא נאסר, ואף בהתגלחות, יהיה מה שיהיה נעשה שלא לפני האליל ואין בזה כדי לאסור⁷⁶.

ב. ביקורו של הרב א"ד גילה כמה דברים חדשים

1. על אף שהכומרים והמומחים עדיין בשלהם עומדים⁷⁷, דאין בהתגלחות שום צד הקדשת השיער, מכל מקום אצל ההמון הפשוט יש הרבה שאומרים להיפך, ר"ל שתועלת ההתגלחות היא להביא נחת רוח לאליל, כי הוא אוהב שיער ומגלחים כדי להעניק לו את השיער החביב שלהם. והרב א"ד שמע מהם (ע"י מתורגמן⁷⁸) כמה ביטויים המוכיחים על זה. ואם כן, מה בכך שהסדר הרשמי הוא דלא כהבנתם, מכל מקום כך העובדים מבינים, ודי בזה [-כדי להחשיב את השיער כתקרובת עבודה זרה ולאסור].

והנה אף שיש לטעון שעם כל זה עדיין הקדשת השער היא דבר נפרד מההתגלחות, ועל זה הכריע מרן בדעתו הרמה שיש לקבוע כי הבנתם של הפשוטים שונה מזו של הכומרים, וא"כ יש במעשיהם עבודת תקרובת כעין פנים⁷⁹, וקרוב למה שאמרו ז"ל [-עבודה זרה נא]. על פרכילי ענבים שבצרם מתחילה לכך.

2. בענין שלא לפני האליל [-שאינם גוזזים את השערות לפני האליל ממש, אלא בבית המיוחד לזה סמוך לבית שבו נמצא האליל שלהם], ראה מרן שליט"א שהואיל וההר כולו בעיניהם

שהשיער מגיע לאליל איך שיהיה, כדי למלאות את קרחתו, והוא קרבן באותו משמעות של הקוקוס שמקריבים על המזבח. זה קיצור גדול, והרוצה לברר זה בבירור יפנה אלי.

75. בסימן ד' ביררנו בהרחבה שאין מושג של עבודה כע"פ אשר אינו עושה תקרובת ע"ז, אלא במידה שיש כאן עבודה, בלי שום כוונה כלל השיער הוי תקרובת ע"ז.

76. השיער אינו נאסר מזה שמסור לכומרים, אלא משום שיש מעשה כעין פנים בגילוח השער, ומה שקורה לאחר הגילוח לא מענין לא הגוים שם ולא אותנו.

77. אינו נכון כהיום הזה כמו שהארכנו בסימן א'.

78. ואמנם מקצתם דברו אנגלית, אחד מהשפות של הודו.

79. כל דבריו כאן שיש "עבודת תקרובת" הוא רק לפי ההנחה שלו שלא כל עבודה עושה תקרובת, וכמו שכתבנו לעיל סימן ד', שבאמת אין מושג של עבודה כע"פ שאינו עושה תקרובת דבר זה אינו.

כמקום קדוש (כפי עדותו של הרב א"ד נ"י) הוה בזה כלפני האליל ממש, ואזדא ליה האי טעמא⁸⁰.

מה שיש להעיר לענ"ד:

א. נקטינן להלכה כדעת רש"י ז"ל ע"ז ג' ע"ב, ד"ה שבר וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' קל"ט סעיף ג', דשבירת מקל אינה אוסרת אלא אם כן דרך עבודתה בכך, או שעובדין אותה במקל ע"י קשקוש וכדו', אז אף שאין בשבירה דרך עבודה, יש בה במה לאסור. והנה כאן אין בשיער שום פעולה כעין קשקוש כלל, מלבד החיתוך מראשם גופיה, כי ברגע קט משנתך השיער מראשם יצא מרשותם של המתגלחים והושלך על הארץ ואח"כ שמים אותו בפח, והם (המתגלחים) פקע מהם שום התערבות בשערם מאז⁸¹.

ואף אם תרצה לומר שיש איזה מעשה, הלא כל זה לאחר התגלחת⁸², וא"כ לא היה נאסר השיער רק ע"י מה שדרך עבודתה בגילוח. ולכאורה דבר פשוט הוא שדרך עבודתה נקבע ע"י מה שהכמרים והמומחים מחליטים, ועל הדרך הרשמית המובאת בספריהם, וע"י מה שמפרסמים בכל רחבי העולם והנודע לגרים וכו', לא ע"י מה שהפשוטים מבטאים מתוך התלהבותם. ואף שנוכל לנקוט שיש בזה כוונת עבודה ותקרובת, מכל מקום בלי דרך עבודה לית בזה כלום⁸³.

ב. נקטינן (זבחים מ"ז ע"א, חולין ל"ח ע"ב, רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ד הלכה א') דאין מחשבה וכוונה אלא אצל העובד ולא אצל הבעלים, ואין הבעלים מפגלים או מחשבים כלל. והנה הרב א"ד הגיד לי שהספרים אמרו שעובדים ע"פ מה שמשלמים להם שכר פעולתם, ביטויים כולם מסוג זה, וברור שמשתלמים ע"י ההיכל והכמרים, א"כ עושים לפי דעת אלו

80. ראוי להרחיב שאין שום צד שתקרובת ע"ז אינו נעשה אלא לפני האליל, והארכנו בזה במקו"א. זאת מלבד שע"פ עדיות מדיוקת היום יש פסלים בכל חדרי הגילוח. וכן כתב הגרי"ש ששייך תקרובת שלא לפני הפסל (הוספה לקוב"ת, מובא להלן) "גם אי"צ לפנים מהקלקלין בגוונא דשחיטה וכעין זביחה וכמבואר לעיל" ובאמת האומר אחרת טועה בדבר משנה כמבואר בע"ז לב: חולין יג: ולח: ותוסי' חולין מ' ע"א ד"ה לפני.

81. נכון אין כאן שום קשקוש, אלא זה כמו ע"ז שעבודתה בשבירת מקל. ומעולם לא רצו לאסור משום שהוא עבודתה בקשקוש. וכן כתב הגרי"ש לענות על זה וכתב: "לפי דברי הרא"ד עצם התגלחת עבודתו בכך"

82. לא ברור מאי קאמר, ומאי שנא משבירת מקל שעצם השבירה עושהו תקרובת ע"ז על אף שאין שום נתינה אחרי השבירה, והוא הדין הגילוח.

83. מלבד שזה נתברר שכל הכומרים וכל ספריהם וכל העולם כולו יודע שהגילוח הוא להקריב השיער, חוץ מזה אפילו אם הוא להסרת היופי גם זה נחשב לעבודה, כי עיקר עבודת ע"ז שמוזכר בתורה הוא השתחוואה שהוא מעשה הכנעה, וכע"ז מפורש בשו"ת רמ"ע מפאנו החדשות סי' ח'.

חוץ מזה, יש כמה ראיות שכל הנידון של דרך עבודתה הוי רק למי שמכוון סתמא, אבל מי שמכוון באיזה ע"ז לחדש לו דת חדשה נחשב לעבודה אף שלא כדרכה, כדלעיל סי' ז'.

בדוקא ולא לפי דעת המתגלחים, והלא הכמרים ואנשי ההיכל כולם סוברים⁸⁴ ומצהירים על התגלחת שהיא מעשה בגוף האדם לשוייה למגולח, או למגולח במקצת כעין האי עובדא והנערות בעלות שיער יפה (הרב א"ד העיד שראה שבאו שם כמה נערות שחסו על שערן, ועל כן לא גזזו משערותיהן אלא מעט. וביקש להוכיח מזה שגזיזת השערות לא נעשות בגוף האדם, שהרי לא גזז מהן אלא מעט, אלא לשם תקרובת השיער. וע"ז יש להשיב, שאדרבה יש לומר שפעולת הגזיזה היא בגוף האדם, "לשווייה מגולח או מגולח במקצת", העיקר שיהיה באדם איזה מעשה של השפלה והכנעה⁸⁵), ולא בשום פנים כהקדשת השיער ע"י גילוח, ואיך נעמיס בדעת הכמרים ובדעת שלוחיהם מה שלא נמצא רק בדעת הפשוטים המתפתים.

ולענין דעת הניקף כבר ביאר מרן שליט"א (בקובץ תשובות ח"א סי' ע"ז) בטוב טעם ודעת דאין במעשה דידיהו ממש⁸⁶.

אכן שמענו מהרבה אנשים נאמנים⁸⁷ שבעת הגילוח לא נחים הספרים מלפלפל מדבר דברי פוליטיקה ודברי שחוק וכיו"ב כדרך כל הספרים שבעולם, ואינו ניכר בהם שום סימן שיהא ניכר על ידו שעושים איזו עבודה ושירות לאליל⁸⁸, ואף הרב א"ד הודה לזה⁸⁹, אלא שטען דלא גרע זה ממה שסתם בעל הבית שלנו עושים כן בבית הכנסת בעת התפילה. ואני מגיב, כן, אמת הוא,

84. כהיום נתברר שמנהלי הטמפל וכומרים הראשיים כולם מאמינים שהאליל מקבל השיער, והוא רוצה השיער כו'.

85. ראית הרא"ד מובן מאוד. הצד השני של הגילוח הוא לנוול את עצמם ולהסיר מהם הגאווה והיופי. ולכן מגולח במקצת אין שום סרך של הכנעה, שהלא אחריו נראה בדיוק אותו אחד. אלא מאי, צ"ל שיש תועלת מצד שנתנו כמות קטנה של שיער. וכע"ז ניתן להוכיח מזה שהנמצא בדרך רחוקה אפשר לשלוח השיער שלו בדואר בכדי שיושם תוך ההונדי, ככתוב באתר שלהם מפורש.

ובכלל זה שהגרי"ב נוקט שיש למדות כ"כ גדול בע"ז שנעשו ע"י טפשי הדור, רחוק להעמיס, והפשטות הוא כדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א שאמר על כגון זה "ע"ז לא עובדים עם למדות", ולא לנו לחשוב שטפשי העם עובדים ע"י איזה היתר עיסקא ודופן עקומה.

86. הארכנו בזה בפאת קדמה שיש להוכיח בנידון זה הכל מודים שהולכים גם אחר הניקף, מכל מקום אין הנידון נוגע כיון שדעת הספרים מבורר לנו היום.

87. סך הכל איש אחד העיד שכן ראה פעם אחת, ושמו ליי וייסמן, וכדלעיל.

88. וע"ז השיב הגרי"ש כיון שהם מאלו שמאמינים בדת הזה, ועובדים בטמפל, אי"כ דינם כמין, שסתם מחשבתו לע"ז.

89. ליתר דיוק רא"ד (בפגישת הרבנים) אמר שהם יושבים בכובד הראש עסוק במלאכתם. ואם לפעמים אומרים מילה של דברים בטלים, אין זה משנה, כי גם בביהמ"ד נוהגים כן, וגם בבהמ"ק קרבן שהוקטר ע"י כהן שדיבר דברים בטלים נחשב לשמה, עכת"ד. ודבריו ברורים ביותר.

ומי יאמר שבעת פטפוטיהם של הבעה"ב בביהכ"נ מתכוונים לעבודה⁹⁰, ושם (אצל הספרים בהודו) גרע טפי דמעיקרא אין לנו שום ראיה והוכחה שמעולם התכוונו הספרים לעבודה ע"י התגלחת שלהם⁹¹.

ג. טעם גדול יש לי כנראה להתיר בהרחבה, וגדולה היא אצלי כי כן יצא לי בע"ה מעת ומאז לימודי בסוגיית הגמ' ובפוסקים מימי חרפי⁹², והוא שנראה ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה ולקבוע על ידה כלפי חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז, כלומר להיות עתיד לעשות ממנו דין תקרובת לע"ז, ומשיהיה החפץ מוכן לכך אז יתהפך דינו להיות תקרובת ע"י קביעת מעשה, או מה שהוא כעין פנים, או הכנסה להיכל הע"ז כדעת הש"ך (יו"ד סי' קל"ט ס"ק ג') בדברי הרמב"ם וכו'. אבל בלי חפץ מוכן לכך אי אפשר להיקבע בשום פנים (להיותו ע"ז)⁹³. והמקל והפרכיל בעוד שהוא מחובר וכו' כולהו מוכנים לכך בתורת חפץ לע"ז. אבל אצל שיער אדם זה בלתי אפשרי, כי בהיותו מחובר לגוף האדם אי אפשר לו להיות חפץ מיוחד כי הוא חלק מגוף האדם ולא חפצא של תקרובת⁹⁴, דלית לן שיער העומד להיגזז כגזוז דמי⁹⁵ (גיטין ל"ט ע"א, רמב"ם מעילה פרק ה' הלכה י') ואין ראוי לעשות מגוף האדם תקרובת עד שיוסר השיער ממנו, ומאז אין כאן מעשה שיאסר על ידו. והסברא נותנת לכך, כי אין בשום עבודה מעבודות פנים שום חשיבות, אלא אם כן ייעשו בדבר המוקדש מכבר, ואף בפרכילי ענבים שבצרם מתחילה לכך, ברור שמכיוון שדעתו לבצרם לע"ז כבר קבעום לחפצים המיוחדים לע"ז. אבל על חלק מגוף העובד אין בדעתו זו כלום, כי לא ייחד

90. הדברים תמוהים. אטו מי שמדבר קצת בעת חזרת הש"ץ גם לא יצא חובת ק"ש? אם כן הוא הדין כאן, עושים עבודה, וגם מדברים דברים בטלים. חוץ מזה יש להעיר מהדין של העובד לע"ז ע"מ לבזויי.

91. חוץ מזה שהם אומרים את שם האליל בתחילת עבודתם, ודבר זה מעולם לא נסתר ע"י אף אחד, וכל שכן בפרט כהיום שהכל מוסרט.

92. צ"ע כל צורת הדיון. הוא כתב שיש לו חידוש מלפני הרבה שנים, ולא טרח להוכיחו כלל, ומשום מה חשב שהגרי"ש יקבלו, וצ"ע.

93. ולעיל בסימן ו' ביררנו בראיות שאפשר לעשות תקרובת בלי שום מעשה הקדש, וכן הוכיח הגרי"ש מובא לקמן.

94. דבריו לא מובנים לי, מאי שנא שיער שהוא חלק מגוף האדם, אבל גם פרכיל הוי חלק מהגפן. ואם משום שכל הגפן מוכן לכך [צ"ע מנ"ל], אם כן למה אין כל גוף האדם שעומד בבית ע"ז וממתין לגלח אינו נחשב מוכן ועומד.

95. זה לא קשור כלל לנידון דידן, כי כל ענין העומד לגזוז הוא לענין אם דינו של השער הוא כדין שאר הגוף (למשל אם מקדיש עבדו אם יש מעילה בשערו), אבל כאן הגרי"ב כותב שהכנה זו שייך בדבר המחובר לקרקע (ע"י להלן בתשובה ב') א"כ הוא הדין שאפשר לחול על חלק מגוף האדם.

חלק מהגוף עד אשר יבדל ממנו ויעשה חפץ לא אדם⁹⁶. וראוי לעיין בזה, כי כנראה ראוי לסמוך עליו למעשה אף בלי להצטרף השאר.

ד. שמעתי מן המומחים שאף השיער הבא ממדינת הודו, רובו הוא דלא מהני של הנ"ל⁹⁷. ואף אם תרצה לומר שיש לחשוש לדין קבוע, לא גרע מספק השקול, וא"כ משנמכר ונשלח לשאר מקומות מתערב פעם שניה עם שערות המקום⁹⁸, ולדעת הר"מ אף ע"ז נותרת בשתי תערובות יו"ד סי' ק"י ש"ך ס"ק נ"ב, ומעולם לא נתברר אצל מישהו שבאלו התערובות יש רוב ברור של שיער הנ"ל, א"כ לפ"ז במקום דנתערב יהא מותר להשתמש ישר בתערובת השניה⁹⁹.

ה. סוף כל סוף אי אפשר להתחמק מהמון רבוותא דסבירא להו להלכה דבשביל שבירת מקל ותלישה כעין זביחה לא נאסרה שום תקרובת, דלא נקטינן להלכה כמ"ד דס"ל הכי, הלא המה הרמב"ן ותלמידיו, הרא"ש¹⁰⁰ והר"ן¹⁰¹ ועוד. ואף בהמחבר בשו"ע לא הביא, הלא לא הביא ג"כ הא דבצרן מתחילה לכך¹⁰², ומידי ספיקא לא נפקינן, הרי לפנינו עוד צירוף חשוב לקולא.

ו. בעת כתבי כל זאת שוחחתי עם אדם חשוב ויר"ש, שעסקו עם יבואנית מהודו שהיא מאמינה אדוקה באלו הפסלים והאלילים, והיא נוהגת במנהגיהם והולכת לשם כל שבועיים שלוש, והלה סידר לי שיחה עמה, והיא אמרה שמי שיעלה על הדעת שמקריבין שיער באיזה צורת קרבן או הקדשה, אם הוא מהם הוא בוודאי שוטה גמור, כי השיער אצלם דבר טמא ונבזה, ולכן מגלחים

96 והפרכיל כן נחשב חלק נפרד ולא חלק מהגפן, וחוף מזה בסנהדרין טו הגמ' השווה בין שיער העומד לגזוז לענבים העומדים להבצר, ואף למסקנת הגמ' שיש איזה חילוק מכל מקום עיי' ריטב"א גיטין לט: שסתמא דמילתא עדיין הם שווים.

97 כפי מה שהגרי"ב אמר בשיעור על הנושא, מקורו הוא מדף אחד באינטרנט שיש בו רשימה ארוכה של כל מיני "עובדות" כמו כמה סרטים יש להם חלק עם עישון וכו' ויש גם שכמות השיער בהודו שנאסף ממברשות הוא 4000 טון, וכמות השערות מהטמפל הוא רק 500 טון. ונתונים אלו מוסתרים באופן חלק מאתר של האו"ם שמבואר שהודו לא מייצא (בשנת 2004) אלא 1100 טון סה"כ.

98 דבריו צ"ב, כי אין דין שני תערובת אלא אם פירש אחד מתוך התערובת, ולא אם שלח לשם כל התערובת והוסיפו לזה. ופשוט, וכ"כ הגרי"ש בהמשך.

99 למעשה לא מתערבים שיער רמי עם שיער שאינו רמי, והטמפל הוא המקור היחיד של הרמי, ושאר המקורות אינם אלא שיער שאינו רמי, א"כ כל שיער רמי לא שייך ביה תערובת א' או ב'. רוב הפאות שאנו דנין עליהם נעשו משיער רמי כדלעיל.

100 זה טעות כדלהלן בדברי הגרי"ש שאין כן דעת הרא"ש. ואולי צ"ל הרשב"א שנקט כן בחידושו. (אמנם הרשב"א בתשובות מבואר דלא כזה).

101 והגרי"ש כתב שהר"ן לא הכריע בזה. מכל מקום מלבד הרא"ש והר"ן שאכן אין דעתם כהרמב"ן, יש עוד ראשונים שכן נקטו כדעת הרמב"ן. אבל גם בזה יש להעיר שמא הם מודים בשיער שנחשב כעיי"פ דומיא דשער של נזיר, והארכנו במקו"א.

102 כדלעיל ברור שלא קיי"ל כשיטה זו מאחר שהשו"ע הביא הדין של שבירת מקל שרק אפשר לפי רש"י ותוס' והרמב"ם והרא"ש, ודלא כהרמב"ן, ובצרן מתחילה לכך רש"י כתב שהוא ציור של שבירת מקל. אם כן ברור שלדעת המחבר אפשר תקרובת בניד"ד.

אותו להשפיל הגאווה ולעקור אהבת היופי, וח"ו להביא איזה שיער לתוך הלפני ולפנים שלהם, ובית התגלחת הוא רחוק יותר מחצי מיל מהיכלם כדי להבדילו ממנו. וסיפרה שרוב ילדיה הביאה לשם כשהיו בני שנתיים, ויודעת מאוד מה זה סיבת ההתגלחות, והטעם אך ורק כהנ"ל. והפעוטה הגרה אצלה פה, הביאה אצל ספר בניו יורק ושם התגלחה¹⁰³, וזה אותו הדבר ממש שעשתה עם הגדולה שמה, אלא ששם על ההר "הקדוש" יותר מסוגל לחשוב עם השפלת הגוף מפני האווירה השורה שם. והוסיפה שכל חבריה ומכריה היהודים לעגו על מה שנתפרסם שהיהודים הוציאו רינון על דבר שפשוט אצלם להיפך, ואין אף אחד ששמע דברים מוזרים כאלו וכר¹⁰⁴.

אבקש שמרן שליט"א יעיין קצת בדברים הנ"ל, ואולי יתקבלו אצלו וידון עליהם כפי חכמתו כי עיני כל ישראל עליו.

דברים שכתב הגרי"ש בענין שנמצא בקוב"ת ח"ג

בענין הנ"ל כבר רבו מספור מה שדנו בזה ונעתיק הזה בקצרה מש"כ להעיר בזה כדלהלן.

ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז בלל ד' שפת דור ההפלגה ונתפרדו ללשוונותם במקומותם והיו עובדי ע"ז מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילים בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז.

ולתרוץ דיבורם, שכוונתם לא לשם עבודה לע"ז בזה, כפי שעושים אנשי יחסי החוץ שלהם גדוליהם ומנהיגיהם [בעיקר אלו הגרים בארצות אחרות] שמתביישים כלפי כל העולם בעבודה הנמיכזית והטפשות הלזו. קשה מאוד לקבל זה. זאת ועוד שהרי עתה באופן שנאספים שם במקום טומאתם דווקא! אומרים לפי תומם שכל מעשיהם הוא לשם הע"ז [וכן מוכח ממקצת מעשיהם אשר אכמ"ל], ואין לנו אלא דברי הגמ' דסתם עכו"ם לע"ז מכוי. (ועי' בב"י בטור יו"ד סי' כג סוף סעיף א' ד"ה ואני תמה על דברי הרשב"ם, ועי"ש סימן קמ"א ובש"ך שם סק"א וסק"ו, ואכמ"ל).

והנה להיות ע"ז שם תקרובת ע"ז, כבר נפסק בטור ושולחן ערוך יו"ד סי' קלט דשבירת מקל דומה לזביחה וכו', והכא נמי הוי דומיא דזביחה.

103. יש רבים שמתגלחים בחו"ל ואז שולחים השיער לשם דרך דואר. ודאי שאין זה משום הסרת היופי.

104. טענה זו עצי"ג, כי איזה נאמנות יש להביא מישהי מהודו, שיודע טוב על כל הנידון שהיהודים חוששים שזה תקרובת ע"ז ויפסיקו לקנות שיער ממנה, וכי יש דבר רחוק יותר ממסיח לפי תומו. ועי' תשובת הרא"ש כלל ב' אות ז' ודברי השו"ע יו"ד סי' שב סעי' ב'.

גם תקרובת ע"ז אין ענינה לאסרה מצד שייחודה לע"ז מקודם להקרבתה או עכ"פ חפץ שתהא קבועה לקרבן להע"ז שיהא מובח לפניה וכדו'. [גם אי"צ לפנים מהקלקלין בגוונא דשחיטה וכעין זביחה וכמבואר לעיל¹⁰⁵].

וזאת למדנו במפורש מסוגיא דחולין דף מ' ע"א דהגמ' דנה בשוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלש חטאות, ופריך הגמ' הא עשה בה מעשה כל דהו – שהתחיל לחתוך סימן אחד אסרה והוי מחתך בעפר בעלמא שהרי משנעשה תקרובת ע"ז מעשה כל דהו פקע שם קדשים מיניה ואמאי יתחייב אשחוטו חוץ, ועי"ש רש"י שהאריך בזה.

ותי' הגמ' דמיירי באומר בגמר זביחה הוא עובדה והיינו שהתנה שלא יהא תקרובת לע"ז רק לאחר גמר זביחה ובאותו זמן עובר גם על איסור קדשים בחוץ.

והשתא אי נימא דלא שייך שם תקרובת לע"ז אא"כ יחדה קודם הזביחה לשם קרבן הו"ל לגמ' לאוקמי בפשיטות טפי דלעולם אינו מייחד כלל הבהמה לשם תקרובת ולא נאסרה הבהמה באיסור תקרובת ומשו"ה לא הוי מחתך בעפר בעלמא וחייב ג' חטאות משום עצם מעשה עבודה זרה ומשום שבת וכן משום קדשים בחוץ. ולא נעשה כלל תקרובת ע"ז ואמאי איצטריך לאוקמי שהתנה שיעשה תקרובת בגמר זביחה, דל דין תקרובת מהכא, משום איסור ע"ז עצמה יתחייב חטאת.

ומוכח מהכא דכל שעובד ע"ז והוי כעין ד' עבודות נעשה ממילא תקרובת ע"ז אף בלא שום יחוד כלל ושפיר מקשה דמכי עשה בה מעשה כל דהו אסרה מדין תקרובת ומחתך בעפר בעלמא הוא.

ומשום הכי איצטריך הגמ' לאורמי באורחא דחיקא דמיירי שאומר שרק בגמר זביחה הוא עובדה ואז תעשה תקרובת.

וכל זה הוא מצד דיני תקרובת ע"ז. ולענין המעשה שלפנינו יש לדון בה מצד הבירור מחמת רוב ומיעוט, תערובת וקבוע. ויש בזה ג' נידונים. אף שיש לזה דין קבוע כמבואר בשו"ת דברי חיים. ולכך אף אם הרוב הוא שלא ממקום הע"ז מ"מ הוי ספק ואסור¹⁰⁶. ב. מצד שהם שני תערובת (שיש להאריך בזה הרבה). אך פשוט דב' תערובת היינו בפירש א' מהתערובת השני ונתערב ברוב אחר. אך כאן הרי הכל מתערב שוב ונשאר הכל כתערובת הראשון¹⁰⁷. ג. דהכא חסר בשם תערובת מעיקרא, כיון שהם סוגים שונים וניכרים כל א' וא' מהם לעצמם על ידי המומחים המתעסקים בזה, ומה גם שהדמים מודיעים, שיש מחיר לכאור"א. ואפשר לקבוע סוגם ומינם ע"ז דמיהם ומחירם.

תשובה להגרי"ב (נמצא בקוב"ת הנ"ל, ובשלחן הלוי).

105. איני יודע איפה הלעיל, אבל יהיה איך שיהיה מבואר שלדעת הגרי"ש אי"צ לפניה דווקא.

106. הכוונה בשיער מהודו.

107. זה דבר כ"כ פשוט, וכן הוא לשון הרמב"ם והשו"ע "אם פירש אחד" וצע"ג על הגרי"ב.

בס"ד, י"א סיון תשס"ד.

כבוד הרב הגאון נודע למשגב, מוהר"ר ישראל הלוי בעלסקי שליט"א,

ברכה ושלוש רב.

עברתי על מכתב כת"ר בענין הפאות וכו' נאמרו טענות, א' על עצם האיסור על הפאות הבאים מהודו, ב' גם אם נימא שיש בהם משום תקרובות ע"ז, אין מקום לאוסרם.

מקודם נדון על הב', כת"ר כותב "שמעתי מן המומחים שאף שיער הבא מהודו רובו לא מתגלחת ע"ז, ואף אם תרצה לומר שיש לחשוש לדין קבוע לא גרע מספק השקול, וא"כ משנמכר ונשלח לשאר מקומות מתערב פעם שניה עם שערות המקום, ולדעת הרמב"ם אף ע"ז ניתרת משתי תערובות יו"ד ק"י לפי זה במקום שנתערב יהא מותר"

הנה לפי שמסרו לי שבאו מסמך משלטונות הודו¹⁰⁸, ש- 75 אחוז השערות המובאות מהודו מאלה שנתגלחו בבית ע"ז שלהם. גם אם זה להיפך, דין קבוע להם כמש"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' נ"ז) וזה לשונו, "כשהקונה כותב ומבקש ממנו (מן הגוי) שישלח לו כו"כ והוא שולח מביטו, בכה"ג הו"ל כלקח מן הקבוע ולא יחלוק ע"ז וזולת (חסר דעת)¹⁰⁹".

והנדון של שתי תערובות כתוב בשו"ע יו"ד סי' ק"י סעיף ח', "נתערבו באחרים ונפל מהתערובת הזאת אחד לשניים אחרים" וכו'¹¹⁰.

ובעצם הדבר מה שייך כאן לומר שמתערבים בשערות אחרים, הלא כל מדינה ומדינה השערות הוא מסוג אחר, ומחיר מיוחד לכל אחד ואחד, ואף גם הדמים מודיעים לדעת מאיזה סוג קונה¹¹¹.

עוד כתב, "אי אפשר להתחמק מהמון רבוותא דסבירא להו להלכה בשביל שבירת מקל כעין זביחה לא נאסרה, הלא הם הרמב"ן והרא"ש והר"ן". והנה הטור בסי' קל"ט פסק "אליל שעובדין אותה במקל, פירוש שמקשקשין לפניה במקל, ושבר מקל לפניה נאסר, ששבירת מקל דומה לזביחה". וכ"כ בשו"ת שבות יעקב בהשמטות לח"א סי' י"ב, זה לשונו "באשר שידוע ומפורסם, הביאו הסמ"ע בדוכתי טובא, שבכל מקום שפסק הטור נגד הרא"ש אביו צריך

108. המסמך הוא תחת ידינו, ושם כתב כן על השיער שאינו רמי. אבל שיער הרמי, נתברר ש99% הוא מבתי ע"ז.

109. כלומר מי שמזמין שיער מאחד בהודו, והוא שולח לו, הוי כלקח מן הקבוע, ולכן אפ"י אם רק 25% הוא מהטמפל, עדיין נאסר.

110. כלומר, דלא כמו שכתב הגרי"ב שאם חזק ונתערב הוי תערובת שניה, כי אם לא פירש רק אחד, אלא כל התערובות רק נתגדל דינו עדיין כתערובת ראשונה שאסור בתקרובת ע"ז.

111. כלומר הנידון הוא על שיער שנמכר כשיער מהודו. הגרי"ב טען שרוב השיער בהודו בסדר, וגם נתערב באחרים, והוי שני תערובות, והגרי"ש משיב שרוב השיער בהודו אינו בסדר, וכן הנידון הוא בצירוף שלא חזרה ונתערב.

להביאו". זאת ועוד בפסקי הרא"ש שלפנינו (ע"ז פ"ד סי' א') כתוב "והא דבעינן זריקה המשתברת היינו בדבר שאין מקריבין ממנו כגון שבירת מקל".

והר"ן, הן בפירושו על הרי"ף והן בחידושו, אמנם הביא דעת הרמב"ן, אבל הביא גם דעת החולק ע"ש¹¹².

אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד שליט"א, עצם התגלחת **עבודתה בכך**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכ"ם לע"ז עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז.

ומש"כ כת"ר "שנראה לו ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה לקבוע על ידו כלפי איזה חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז, להיותו עתיד לעשות ממנו תקרובת לע"ז, כי אין בשום עבודה מעבודת פנים שום חשיבות אלא אם כן ייעשו בדבר המוקדש מכבר". אמנם קיימא לן חולין דף מ' השוחט בחוץ חטאת העוף, לע"ז חייב משום ע"ז כיוון ששחט סימן אחד, מחתך בעפר הוא ונאסר משום ע"ז, אף שאין לו שום זכות לקבוע ולייחד את העוף לע"ז שהרי הוא הקדש, אלא עצם מעשה השחיטה שהוא עושה לע"ז, חל עליו דין תקרובת.

והנה מן הראוי להאריך וכמקום שאמרו להאריך, אך בגלל הטרדות הסובבים אותי הוכרחתי להסתפק בהנ"ל.

בברכת התורה,

יוסף שלו' אלישיב

תשובת הגר"י בעלסקי זצ"ל 2

כבוד מרן פאר הדור עט"ר שליט"א אשר כל ישראל שומעי לקחו והולכים לאורו, שלום וברכה וכטו"ס,

שמחתי מאוד לקבל תשובתו של כבוד מרן עט"ר, ונתכבדתי מאוד בזה, ובוודאי רצונו של כבוד מרן שליט"א הוא שאשים עיני בו לדקדק בכל דיבור היוצא מפי קדשו כזיקוקין דנורא פרי עטו, ואבחר בקיצור כי כן יאות, ובפרט שלא להטריח על זמנו היקר וכוחותיו של מרן מאור הגולה.

בענין מה שמסרו השלטונות ששבעים וחמישה אחוז מהשערות המובאות מהודו הן מאלו שהתגלחו בבית ע"ז שלהם, אמת שכן מסר פקיד אחד, וכבר בדקו אחריו ושאלוהו מניין לו,

112. לא ברור כוונת הגר"י, ש, כיון שגם שזה לא דעת הר"ן והרא"ש, מכל מקום אחרים אוחזים בשיטה זו.

והלה אמר כי כן ראה באינטרנט וזיהה מאיפה לקח¹¹³, והביטו שם ומצאו להיפך ממש¹¹⁴, ואולי הלה התבלבל כי רגיל לקרוא מימין לשמאל, ומה שראה היה באנגלית ולכן קרא בהיפך¹¹⁵, ומעתה גם עדותו של הפקיד הנמוך הלז משתווה עם המון המסמכים אשר בידניו¹¹⁶.

מה ששמעתי¹¹⁷ מכבוד מרן שליט"א שהוגד לו שמצאו הצהרה רשמית ממשלחת הודו שרוב השיער היוצא משם הראוי לפאות, בא מן המקדשים. על זה כבר תמהתי בהיותי בנוכחותו שליט"א, כי ליודעים לא נשמע מהצהרה זו כלל¹¹⁸. וידידי הרב יוסף אפרתי שליט"א הבטיח לי אז שיחפש אחריו, ועדיין לא נמצא. אגב מה שהזכיר לי ידידי הרב יוסף נ"י, שגילו שהשיער שהשתמשו בו לפאות במפעל "אלי" היה משל המקדשים, וזה אחרי אשר הצהיר מר אלי בעצמו שכל מה שברכשו לא מהם הוא, והביא הרב יוסף את זה לראיה על שקרנותם של המייצרים, וגם לחזק בו את שיטתו שהרוב הוא מן המקדשים. והנה המצב האמיתי יצא לאור ביום שלפני פגישתנו, כי אז ישבו ראשי ומנהלי מערכת הכשרות "שארית" עם האלי עצמו שמונה שעות רצופות, ובדקו וחקרו, ולבסוף יצא להם שאמת דיבר אלי מעיקרא, וכל החומר שלו לא מן המקדשים הוא לגמרי, וגם העניקו לו את ההכשר שלהם¹¹⁹.

עוד בדקנו אצל הכתב שציטט ידידי הרב יוסף נ"י מכתבי הרב חיד"א ווייס מאנטוורפן, ובררנו שמעולם לא נודע לו בבירור מה שכתב שם, גם דברנו ישיר עם הרב חיד"א ובוכיח אצלנו כל זה באופן בלתי מסופק. ומעתה כשל עוזר ונפל עזור והאמת יורה דרכו, כי רובא דרובא משיער הודו שמשמשים בו לפאות אינו משם כלל.

והנה בשלב הראשון של מסחר השיער, אוספים מכל מדינות הודו מהודו ועד הודו, רובם ממה שמוכרות העניות (ולדוגמא אביא מה שראיתי מחברה אחת מתוך המון חברות מסוג זה, שאצלם עובדים אלפיים פועלים מיוחדים, שתפקידם להסתובב בכפרים ובעיירות ולקנות שיער מן העניות. עוד ביררתי שרוב השיער הכי מעולה היוצא מן המקדשים הנקרא 'רמי', מיוחד דוקא לראשי השחורים ולא לפאות כלל¹²⁰!) ומצרפים הכל יחד ומחלקים אותם כפי האורך

113. עיי לעיל שהבאנו לשון המסמך, וברור שלא כן הדבר, אלא שבירר דרך המשרד הסחר בהודו וכן מכמה סוחרים, ודברי הגר"ב צע"ג.

114. עיי לעיל שכתבנו שעדיין לא ידוע שום מקור להיפוך באינטרנט, חוץ ממקור אחד מפוקפק שכבר נשלח לפני הפקיד הזה, וסתר הדבר מהרבה נתונים ברורים

115. טענה זו זר במיוחד.

116. עדיין לא ידוע על שום מסמכים שמוכיח להיפוך בעוד שהמון המון מוכיח שרוב השיער אכן הוי מהמקדשים.

117. הכוונה כשדיברו פנים אל פנים.

118. פשוט שהכוונה למסמך הנ"ל שכתב כן בשם משרד הסחר בהודו שאכן כתבו כן.

119. ולמרבה הפלא אחרי זמן מה, שארית חזרו מההכשר הנ"ל, ואף הורו לשרוף כל פאות הנ"ל, והודיעו שטעו. אם כן "כשל עוזר ונפל עזור והאמת יורה דרכו".

120. דבר זה אינו נכון, וגם במסמכים שהיו לפני הגר"ב כתוב בצורה ברורה ששיער הרמי הולך לפאות החשובות. ואפשר לעשות את זה בכל גוון. שיער רמי אין לו שום מקור אחרת בהודו חוץ מהמקדשים, ודבר זה גם כתוב במקורות שהיו לפני הגר"ב.

והצבע והאיכות, ואח"כ, ר"ל אחר שכל מה שבידם התערב היטב וכבר אזדא לה היכולת לחלק ביניהם אז באים סוחרי העולם וקונים כפי צרכם, ואין להם חילוק כלל מאיפה מקור השיער¹²¹.

נמצא שבמה שלפנינו אין לו שייכות כלל להא דשו"ת דברי חיים, דשם מיירי במי ששלח לקחת ממקום שהאיסור וההיתר מובדלין כל אחד לבדו, וזה לוקח מן הקבוע ממש, והא דידן הוא לוקח ממה שכבר נתערב ביד עכו"ם (מלבד מה שרש"ק ז"ל בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה תליתאי ח"ב סי' י"ד והחזון איש יו"ד סי' ל"ז אות י"ג ורוב האחרונים חולקים על דעה זו).

ואין לטעון דכל התערובת שביד סוחרי השלב הראשון תהא אסורה הואיל ותקרובת ע"ז אינה בטילה, זה אינו, חדא דמאן יימר דבכל מלוא הכף של קיבוץ שיער מצא מן האיסור, כי ברור שהרבה מהם נקיים לגמרי מן האיסור, ועל כל אחד נימא זיל בתר רובא ומותר מיד בלי תערובת שניה (ואין לגזור שמא יקח מן הקבוע אף לאוסרין בלקח בשוגג, כי אין ללוקחין גישה אל הקבוע, וקצתי, אבל מובן למבינים).

שנית, דהא דתקרובת אינה בטילה מקורו הוא מזבחים ע"ד, ושם מיירי בטבעות וכוסות דאינם בטלים מחמת חשיבותם, אבל שיער דלא חשיב ודאי בטיל בלי תערובת שניה (עיין בש"ך סי' ק"י ס"ק ד' דסבירא ליה כן, וכן הוא בחזון איש סי' נ"ו ס"ק י"ד ורוב הפוסקים). והא דשיער בכור לא בטיל בבגד מחמת חשיבותו (ערלה פ"ג מ"ג), הוא דוקא היכא דעשה ממנו ציפורתא (תמורה ל"ד) וכן הובא בר"ש בערלה שם, ואי לאו בטיל ברוב¹²².

שלישית, דאצלנו יש גם תערובת שניה, ואף בכוסות וטבעות יתבטלו בשתי תערובות כשנ"ת.

ומש"כ מרן דליכא תערובת שניה, דמייחדים שערות של כל מדינה ומדינה לבד, בוודאי כן הוא לפעמים ומזה לא קמיירי, ולא השתמשתי בחשבון זה אלא להתיר מה שלא נתייחד לשיער הודו אלא לדוגמא לשיער אוקראינה ושיער הונגריה ושיער קוריאה, שיצא על כולם קלא דלא פסיק דמעריבים בהם משיער הודו, ע"ז אמרתי מה בכך, הלא באופן זה יש תערובת שניה ומותר, הואיל ועדיין נמצא ביד עכו"ם או ביד ישראל מומר, עד שנכנס הישראל או שלוחו ולוקח מתערובת השניה הנ"ל, אבל העיקר הוא מש"כ לעיל דכבר ניתר מעיקרא בתערובת הראשונה לרוב הפוסקים.

ומש"כ מרן בענין דעת הרמב"ן וכו', לא הבאתי זה אלא לצירוף להקל היכא דכבר מוכיחים כל הטעמים והסברות לקולא, מלבד מה דאתחזק להיתרא, אלא דחשש מרן משום חומרא דע"ז, על כן אמרתי לצרף דעתו המקילים אף דלית הלכתא כוותייהו, ובפרט היכא דכל יסוד האיסור

ולעולם אינם מתערבים שיער הרמי עם שיער שאינו רמי, כי זה יקלקל הסחורה, וא"כ אין שום תערובת כלל.

121. כנ"ל מכיון שכל שיער הרמי הוא ממקדשים, ואינו מתערב לא קרה כלל אפילו תערובת ראשונה.

122. לא נרחיב בזה כיון שכל זה ממש אינו נוגע למעשה מאחר שכמעט כל הפאות נעשו משיער רמי.

בנוי על הא דפרכילי ענבים דנאסרו בבצרן מתחילה לכך, והרי השמיטוהו כל הפוסקים¹²³, ולכאורה טעמם מוכח דלא קאי האי תירוץ במסקנה, שהרי אסרו דברים המובאים בפנים בהבאה בעלמא, ולא צריך לדחוקי בתירוץ דבצרן מתחילה לכך, ומוכח דלית הלכתא כהאי שינויא כלל, דאילו כך היו מביאים אותו להלכה אף דלא בעי ליישב קושיית הגמ' בזה, הואיל ונפק"מ בו למעשה¹²⁴, אלא מוכח דס"ל לגדולי הפוסקים דלא קאי למסקנה שאין לאסור שום דבר דאינו ממין המובא בפנים ע"י בצירה מתחילה, דלא מקרי ע"י זה דנעשה בו כעין ד' עבודות. ואחר הביאור, נראה דבוודאי יסכים מרן שליט"א דשפיר יש בכ"ז סיוע רב להלכה¹²⁵.

ומש"כ מרן דיש הוכחה מדברי הר"מ בספר המצוות דהעברת שיער מקרי דרך עבודתה מהא דכלל בין אלה שדרך עבודתה בכך הא דמעביר שיער לכמוש, לא זכיתי עדיין לירד לעומקא של דעתו הבהירה, חדא דמאן יימר דמה שדרך עבודתה אצל כמוש יחשב גם דרך עבודתה אצל שיקוף אנשי הודו, אחרי שכל חכמי דתיהם אומרים דאינו כן אצלם, הכמרים והמומחים וספרי דתם וכל הבקיאים שבדקו וחקרו וירדו לסוף דעתם, כולם העידו דלא כן הוא ואף ביניהם נמנו כמה שומרי תורה ומצוות שהעידו על מה שראו משך שנים רבות בימי משוכותם, ומה בכך שידידי הרב א"ד שמע שעה שעתיים מאחדים מפשרטי העם ע"י חבל תרגומים חלשים, שהרי כל המתגלחים והמגלחים לא דברו אלא שפת טמיל, וקבוצת הרב א"ד לא ידעו ולא הבינו מילה משפה זו עד שמצאו פועל אחד ששרת על פתח המלון ושדיבר בקושי שפת הינדי, נספח על שפת עריסתו שהיא טמילי, והלה תרגם להם דברי המתקדשים לשפת הינדי, ואח"כ בא מר אבנר מבומביי ששפת האם שלו היא 'מרטי' והנספח שלו הינדי כראשון, והוא תרגם מזה לבלילית אנגלית ועברית והשתדל להבינם להרב א"ד נ"י (זאת אומרת, תרגומו היה מהשפה הב' שלו לשפות ג' וד' שלו)¹²⁶.

ואף אם תרצה לומר שע"י כל הנ"ל יצאה לו להרב א"ד אמיתת כוונתם של אלו, הלא דרך עבודתה נקבע ע"י המומחים וספרי הדת שלהם (כך הם דברי הרשב"א ע"ז נ"א ע"ב, ד"ה מתני' מצא, וזה לשונו: "שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה

123. אין כאן שום השמטה משום דין כיון שאין שום חידוש שנלמד מתירוץ זה, אלא הוא רק דוגמא של שבירת מקל.

124. לא ברור איזה נפק"מ יש למעשה, וחוץ מזה הארכנו לעיל שהרבה ראשונים אכן הביאו את זה למעשה בשאר ענינים.

125. עי בדברינו לעיל שהוכחנו שאין שום צד בזה, וגם יש לדון שמא גם לראשונים אלו שער הוי תקרובת.

126. כוונת הגרי"ש הוא כמו שכתב מאחר שכבר ידוע שיש כזה ע"ז בעבר, יש להניח גם כאן שהגילוח הוא מעשה עבודה. וכמו שכתבתי לעיל שהגרי"ש אמר שלו ימצא אנשים עושים פולחן באיזה איי רחוק ע"י זריקת אבנים, היו יודעים שזה איזה תולדה של מרקוליס, והוא הדין כאן.

בכך, "ע"ש ופשוט הוא), א"כ מה בכך שאצל כמוש הוה העברת שיער דרך עבודה, מאחר דאינו כן הכא¹²⁷.

שנית, כל מה שהביא מרן שליט"א אינו ענין לתקרובת ע"ז, אלא לחייב העובד על שעבד דרך עבודתה ולא ע"י עבודה מד' עבודות פנים, כלומר זיבוח ניסוח קיטור והשתחויה, אבל אין בכלום מה שנוגע לאיסור תקרובת¹²⁸, דאין הצואה נאסרת אצל פעור מדין תקרובת¹²⁹, וגם אבני מרקוליס נאסרים מדין אחר לגמרי ולא מטעם תקרובת כדאיתא בסוגיין¹³⁰, וגם העברת השיער אינו ענין לתקרובת, שהרי עובדין לכמוש במה שמעבירים שיער הגוף לכבודו, ולא שמענו מעולם שמקדישים השיער לכבוד פסיליהם¹³¹. וכן הוא להבדיל אצלנו מדין נזיר שמשחית את שערו כשמגלחו "מה ראית להשחית את שערך זה הנאה", נדרים ט:; אע"פ שעושה הכל לכבוד שמים "העבודה שאגלחך לשמים", מכל מקום אין בתגלחת שלו ענין להקדשת השיער אלא אדרבה גידול השיער הוא המקדישו "קדוש יהיה, גדל פרע שיער ראשו", במדבר ו' ה' והעברתו היא המשחיתו, ואין בלשון "העברת השיער" משמעות לפעולה בגוף השיער, אלא דוקא לפעולה בגוף האדם המתגלח שמעבירין ממנו שערו, כי נושא פעולת ההעברה הוא האדם, ולא דיברו כלל על פעולה הדומה לשחיטה הנעשה בשיער, ואילו היה כן היו מונים העברת שיער זה בין אלה שמוסג הד' עבודות מגדרי השחיטה, ולא בין אותם שחייבים עליהם מדין דרכו בכך, ועיין בספר החינוך מצווה כ"ט וזה לשונו: "שלא נעבוד שום עבודה זרה בעולם בדברים שדרכה שעובדים אותה המאמינים בה. ואע"פ שאין עבודתה באחת מארבע עבודות שאמרנו למעלה, מכיוון שעבדה במה שדרכה להיעבד חייב, ואע"פ שעבודתה דרך ביזיון, כגון הפוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש, שנאמר ולא תעבדם, כלומר במה שדרכה להיעבד, אי זו עבודה שתהיה", וקצאתי במקום שאמרו להאריך כי המשך הדברים מובן מאליו ויתבאר עוד לקמן בע"ה¹³².

127. עיי לעיל שהארכנו שיש כח בפשוטי עם לחדש דת, וברור שאחרי כוונתם נדון. אבל לא צריכים לכל זה מאחר שכל הנידון הוא להוכיח שיש כאן מעשה עבודה, וזה ודאי יש.

128. הארכנו לעיל שכל מעשה עבודה שפיר עושה תקרובת, ולא צריך שום תנאי נוספת שהם יחשבו בליבם שיש כאן איזה קרבן.

129. אין שום מקור לזה, ואדרבה, וודאי הצואה של בעל פעור נאסר כיון שיש מעשה עבודה, וכ"כ הראב"ן סי' דש, וכן עולה מדברי תוס' נא:; והמאירי והר"ן בשם הראב"ד :.

130. כלומר ראויים הם להיות תקרובת אלא שאין שום שבירה, ומוכח שעל הצד שיש שבירה אכן הוי תקרובת, וע"כ כל מעשה עבודה עושה תקרובת. וכן מפורש ברש"י נ.

131. כנ"ל אם נקטינן כל עבודה דומיא דפנים עושה תקרובת אין בזה כלום.

132. טענתו הוא שמכיון שזה נכלל בדברים שאסורים דרך עבודתם ממילא ע"כ אין במעשה ההעברה שום דמיון לזביחה. אמנם יש מה להאריך בזה, אבל נקצר, כי לפי חשבון זו גם הצואה של בעל פעור לא יאסור מדין תקרובת, ודבר זה מפורש שהוא כן תקרובת, וע"כ ליתא לכל החשבון שלו.

ומש"כ מרן בענין מה שכתבתי שעשיית תקרובת לא שייך אלא בדבר המיוחד מכבר, והוסף על מה שכתבתי לומר דבעינן דבר המוקדש מכבר, לא רק מיוחד, ואולי יצא לו כך למרן שליט"א ע"י מה שהבאתי הוכחה מהא דעבודות של קדושה לא שייכי אלא במה שהוקדש כבר. בוודאי אי אפשר להשוות ענין הקדש וענין תקרובות לגמרי, וזה פשוט למרן שליט"א ולכל מבין כי אין הקדש לע"ז ולא שייך בה הקדשת חפץ כלל אלא דמכל מקום בעינן מעשה באיזה חפץ שיקבענו להיות עליו דין תקרובת, ואי אפשר לדבר על תקרובת בלי חפצא של תקרובת, והאדם עצמו אי אפשר למחשביה כחפץ של תקרובת בשום פנים¹³³.

הגע בעצמך, היתכן שיאסר גופו של המשתחוה לע"ז מדין תקרובת¹³⁴, והשיער עד שלא העבירו הרי הוא עצם גופו של האדם כמו שהוכחתי, ואין מה לדבר עליו מענין תקרובת עד שיוסר מהאדם, ומאז שהוסר אין עושים בו שום מעשה שיקבע על ידו לתקרובת, וזה ברור לכאורה. והא דשייך דין תקרובת בדברים שאי אפשר לאסרם מדין נעבד, כגון מחובר (פרכילי ענבים) והקדש (חטאת העוף) או קרקע (מחתך עפר), אין גדרי נעבד דומין לגדרי תקרובת, כי כל אלה שייכי שפיר בתקרובת, אבל מכל מקום בעינן בכל ענין תקרובת חפצא של תקרובת ומעשה הנעשה באותו חפצא שיאסר על ידו, ובכל אלו יש חפץ ויש מעשה, מה שאין כן בענייננו כלל וכמשנ"ת¹³⁵.

והנה מרן שליט"א הזכיר בתוך דבריו הקדושים, שדומה לענייננו מה דאיתא בגמ' חולין למ"ד סתם מחשבת עכו"ם לע"ז נעשה הבהמה ששחטו לזבחי מתים אף בלי הקרבת שמץ מנהו לע"ז, והשחיטה לבדה היא מה שפעל בה להיות לה דין תקרובת בלי שום הקרבה אחרת בחפץ¹³⁶. כן הוא באמת, אבל הבהמה כולה היא ודאי החפצא של תקרובת שדברנו עליו, והשחיטה היא הפעולה שנעשית באותו חפצא, ועל ידי פעולה זו נשתנה הבהמה להיות לתקרובת ונאסרה. אבל אצלנו הגילוח נעשה בגוף האדם, כי עדיין אין כאן שיער נפרד בעולם, והאדם לא נתהפך ע"י זה להיות לתקרובת בשום פנים, ואחר הגילוח לא נעשה מעשה כל דהו בשיער, א"כ איפה היא התקרובת והאיסור.

ויש לעיין דאולי שפיר נימא די ש למחשביה להשער כחפצא של תקרובת שנעשה בו מעשה שהוא הגילוח, אלא דנגד קושייתי דלעיל יש לתרץ דהמצאת החפץ והמעשה שנעשה בו באין כאחד, ומה שהחפץ בא לעולם על ידי מעשה מתחשב כאילו המעשה נעשה בגוף החפץ. על זה אתרץ דדבר זה הוא גופיה מה שנתחדש על ידי תירוצו של הגמרא בבצירת פרכילי ענבים, ולא

133. הארכנו בזה ששינה ממה שטען בתשובה א'. עיי בדברינו לעיי סי' ו'.

134. זה שגופו של המשתחוה אינו תקרובת ע"ז הוא פשוט רק משום שאין כאן שום מעשה כעיי"פ. אבל אין כאן שום יסוד שאי אפשר לגוף או לחלקי הגוף להיות תקרובת.

135. עיי לעיל שהארכנו לסתור דברים אלו.

136. יש כאן עירוב פרשיות וצ"ע. הגרי"ש הוכיח לו מזה שאפשר לעשות תקרובת ע"י שחיטת חטאת העוף לע"ז על אף שהבהמה שמוקדש שאפשר להיות תקרובת. לא הביא הגרי"ש מאומה על זה שסתם שחיטת גוי לע"ז להוכיח שאי"צ נתינה. ואולי שמע הגרי"ב את זה מהגרי"ש, והגרי"ש הביא את זה להוכיח שאי"צ שיש קרבן בעיני הגוים אלא מספיק מעשה עבודה.

קיי"ל כהאי תירוצא כמבואר לעיל, מלבד מה שכבר בארנו בלתי ספר דפעולת הגילוח עיקרו מכוון להפעיל בגוף האדם ולא בהשער¹³⁷.

רציתי להוסיף לתמוה בענין המגלחים והמקיפים, כי ראיתי בין דברי מרן עט"ר שליט"א וזה לשונו, "והמגלחים אמרו וכו' מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה וכו' ובכה"ג אומרים סתם מחשבת העובדים לע"ז, עכ"ל. וכנראה שבתוך דברי עדותו של הרב א"ד, שמע מרן שליט"א איזה ציטוט ממה שאמרו המגלחים עצמם שיוכיח על כוונתם בזמן שעושים הגילוח, שהרי הזכיר מרן שליט"א פעמיים מה שהמגלחים אמרו. והנה כשהיתה הפגישה בין הרב א"ד ובין שישים הרבנים מניו יורק ומשאר מקומות, שאלנו לו כמה פעמים אם שמע ישיר איזה ביטוי כלשהו מפי המגלחים, ודחקנו אותו על כך והוא לא ענה שום דבר, רק מה שאמר בשמם שעושים לקבל שכרם, וברור כחמה שאילו שמע מפיהם מה שאמר בשמם למרן שליט"א היה מגיד אותו לנו אז, כי לא לכבוד היתה לו השתיקה. וכמדומני שבמשך הפגישה אמר שספר אחד הביע שהוא עושה מלאכת הקודש או איזה ביטוי חלש הדומה לזה, וכמובן שאין במשמעות אלה כלום, אלא אצל מי ששומע בכל קול עלה נדף מה שרוצה לשמוע¹³⁸.

אולם העד החרדי הבקי בלשונם, העיד שהספרים כולם לא הפסיקו מלפטפט מה שנוגע לדברי איחוד הפועלים שלהם ועניני פוליטיקה וצחוק וכיו"ב¹³⁹, ולא היה שם איזה רמז שמכוונים לאיזה דבר רציני בעולם או לשום עבודה, ואני כתבתי בתוך דברי הראשונים לכבוד מרן שליט"א, שאילו היתה אצלם איזה כוונה, בוודאי היה הסתמא שלהם כפי דעת הכמרים ולא כפי דעת ההמון, שהם פועלים אצל הכמרים ועובדים בשבילם ומקבלים שכרם מהם, אבל האמת היא שאין להם שום כוונה, ולא גילו מעולם להרב א"ד שום ביטוי שיוכל לסמוך עליו להעיד על מה שבלבם, והרי אני מכירו שנים רבות לאיש אמת הנותן נפשו אך ורק בשביל האמת הטהורה, וברור שמה שאמר בשמם למרן פאר הדור שליט"א היה בדרך גוזמא, אחרת אין לי פירוש לדבריו. אבל מה שאמר שמבינים העם שעושים עבודה לשיער שלהם בכדי להקדישו לע"ז, כוונה זו כל כך רחוקה ומוזרה מלהעמיסה בשכלם של פשוטי העם, וטרחתי מאוד להבינה ולא נכנסה באוזני, ובפרט שהיא בהיפך ממה שמעידים אלף עדים, וד"ל. מיהו אין תמיהה עליו מזה, כי כן דרך השומעים ממתרגמים וכ"ש ע"י בלילת תרגומי "בדיעבד" כהנ"ל¹⁴⁰.

137. קטע זה נשמט משלחן הלוי. ופה הגרי"ב מודה שבאמת יש ראייה מפרכילי ענבים נגד חידושו, רק שטוען שהגמ' חזר מהאוקיצתא של פרכילי ענבים. אבל כבר הארכנו שברור מדברי הראשונים שכן קיי"ל כההלכה שיוצא מתירוחן ז', א"כ מודה הגרי"ב שאפשר לעשות תקרובת באותו רגע שמפרידים חפץ, ונפל כל בנינו.

138. עיי' לעיל שכתבנו שכוונת הגרי"ש הוא רק להוכיח שיש כאן עבודה.

139. ליתר דיוק הוא העיד שפעם אחת ראה שדיברו דברי פוליטקה. ונתברר שלמעשה הם מקפידים מאוד לומר שם אלילים, ולובשים בגדי הכומרים כו' ובודאי מחשבתם לעבודה. ולא ענה הגרי"ב שום דבר על טענת הגרי"ש שדינם כמינים שסתם מחשבתם לע"ז.

140. טענה זו הוא סיבה לאסור היום, שיש המון המון ראיות שמאמינים שנותנים לאליל שערם, א"כ איך נאמין לאחד נגד אלף עדים.

והנה אנו משתדלים מאד בסידור הפגישה שהציע מרן שליט"א בין המומחים ובין הרב א"ד לפני בית דין, ואחר כך להעביר מסקנתם לעיני מרן שליט"א בדיוק כמו שצוה שלינו לעשות, וגם כן עובדים על עריכת המקורות והמסמכים המוכיחים על רוב ההיתר נגד מיעוט האיסור כמו שיעדנו למרן שליט"א, שעל זה הסכים כי כן היא הדרך הנכונה בע"ה¹⁴¹.

עיני כל ישראל נשואות לכל דבור ודבור היוצא מפיו קדשו של מרן שליט"א ובטוחים אנו שאזנינו תשמענה דבר מלפנינו ומאחרינו לאמר זה הדרך לכו בה, אם תימינו ואם תשמאלו וביו כינינו רואות את מורינו בע"ה לדעת מה יעשה ישראל וכל אחיהם על פיהם.

בכבוד רב והוקרה עצומה באימה ובהכנעה,

ישראל הלוי בעלסקי

הוספה

אייר תשס"ה. והנה במשך הזמן, ניסו כמה אנשים לחדור אל תוך מקומות הייצור לשיער נשים שבמדינת הודו, וב"ה שהצליחו לברר אמיתת הענין כמו עיניהם, כי ביקרו בהרבה בתי חרושת ומעבדות המכניות שיער לפאות, ושם ראו מאות נשים עובדות שעות ארוכות ללקט שיער מתוך שיער מאותם שנתקבלו על ידי מברשות מראשי העניות שברחבי מדינת הודו. וראו שכל השיער ההולך אל תוצרות הפאות שבמדינת סין וקוריאה הוא בדוקא ממקור זה ולא מהמקדשות שלהם.

ואחרי שביקרו באחד עשרה בתי חרושת כאלו, שאלום המייצרים אם רוצים לראות עוד מזה, והשיבו ששוב אינם צריכים לזה, כי כבר השתכנעו שהשיער הוא ממקור המתקבל לכשר. והשתא הוכח מה שכבר קבענו מקודם, שאין רוב השיער המגיע מהודו מקורו מהמקדשים שלהם, אלא משיער העניות, וחל על זה הדין דכל דפריש מרובא פריש, וגם השיער המגיע מהודו אין בו איסור עבודה זרה (מלבד מה שכבר הסקנו, שגם השיער המגיע מהמקדשים שלהם אין בו דין תקרובת ע"ז).

שוב שמעתי שאחרי שהודיעו כל זה ל"חבורת האוסרים" הפאות, הגיבו שברור להם ויודעים שבתי חרושת הללו שכרו מאות שחקניות מקצועיות והציגו לפני המבקרים כעין מחזה כדי לרמותם ולהראות בעיניהם כאילו השיער הבא מהמברשות במקום שבא באמת מהמקדשות.

ואין לנו ללמוד מתשובת הבל זו, אלא זו בלבד שהמשיבים אין האמת לנגד עיניהם, רק אל האיסור מגמתם, יהיה מה שיהיה. ושוב אין להתחשב בדעתם כלל, וכל העסק עמהם אינו אלא לשוא¹⁴²

141. למעשה דבר זה לעולם לא קרה.

142. כל זה דברים שאין בהם עיקר כלל מכמה טעמים.

הגרי"ב אמר בשיעור שמסר על הנושא, שמקור לשמועה זו הוא מסוחר בשם גופטא א"כ פשוט שאין לו נאמנות.

ומר גופטא אמר כן להמבררים לאחר שנתעורר השאלה בתשס"ד, ויעי' באריכות בקובץ תל תלפיות (סב, עמ' שנח) שביט דינו של הגר"מ גרוס שליט"א ביררו דבר זה, ותפסו מר גופטא בכמה וכמה שקרים, ושוב ביררו שמייער שנעשו מהמברשות אי אפשר לעשות פאה כלל, אם כן בודאי אין דבריו כלום, ובמיוחד שכיום הזה אותו מר גופטא מפרסם באתר אינטרנט שלו שכל שערותיו הם ממקדשי הודו, ותו לא מידי.

חוץ מזה כבר כתבנו שכל הפאות נעשו משיער רמי.

ומה שכתב הגר"י"ב שהשליחים ראו במו עיניהם שיש הרבה שיושבים ועובדים עם שיער המברשות, ובדקו 11 מפעלים כאלו כו', ולכן קבע אותו החכם שע"כ רוב הפאות נעשו בשיער זה ולא מהמקדשים. ולא ידעתי מה הוסיפו השליחים, הלא גם השגריר כבר כתב שיש אחוז מהשיער שמגיע שיער מהמברשות, ומעולם לא היתה שאלה אם קיימת מציאות זו אם לא, ולכן זה השליחים ראו מפעלי שיער מברשות במו עיניהם, אינו ענין, כי גם אם נכון ששיער כזה יוצא גם כן מהודו למפעלים אשר בסין, איך ביררו השלוחים ע"י ביקור במפעלים אלו, שהשיער שיוצא ממברשי העניות הוא יותר ממה שיוצא מהמקדשים.

ומה שקבע הגר"י"ב שאין השיער מהמקדשים הולכים כלל לצורך פאות, זה אינו נכון כלל, ואדרבה כל גוי שעוסק בשערות אומר בקול רם שהשיער הודי הוא הכי איכותי שיש, והלא גם בספר Entanglement כתב שם בשם אחד מהסוחרים הגדולים בהודו, [George Chieran, Raz Hair], גוי, שקונה שערותיו מהמקדשים, כמה היה שבועות אלו 2004 קשים לו, שהיהודים הפסיקו לקנות ממנו והם קנו השיער הכי טוב מהמקדשים... והוסיף עוד סוחר שכעת אין לו בעיה, רק השיער צריך לילך בהרבה סיבובים עד שמגיע להיהודים.

הנה צילומים מספר הנ"ל:

for us,' George Chieran of Raj Hair Intl tells me in India. 'The Jews were important clients because they bought good quality remy hair, which is what we were getting from temples. In India, women love their hair and would never sell it. Instead they donate it. But the rabbis made a fuss, and that was the end of that.'

בירור דברים בענין שיער שמגיע מבתי ע"ז אשר בהודו,

במשנת הגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א,

דומ"ץ דסאטמאר אנטווערפין, ומחב"ס שו"ת ויען דוד

והוכחות שלפי דבריו אין מקום להתיר השערות כלל על פי המציאות והפרטים
החדשים הידוע לנו היום

- סימן א' - מבוא 127
- סימן ב' - הקדמה בגדרי תקרובת עבודה זרה 131
- סימן ג' - המציאות של הרב הכותב בתשובתו מול המציאות שנתברר
היום 133
- סימן ד' - סיכום הענין לאור המציאות שנודע היום 148
- סימן ה' - בזה שכתב שאם מעשה השבירה הוי רק הכנה אינו עושה
תקרובת 150
- סימן ו' - אם מעשה לשם הכנעה וניוול נחשב למעשה עבודה 154
- סימן ז' - אם יש ללמוד איסור או היתר מדברי הראשונים על נרות
סימן ח' - אם לומדין מגדידה שיש מצוות לע"ז שאינם נחשבים
עבודה. 161
- סימן ט' - בזה שהניח שיש היתר למה שעושים רק לנקות חצר בית
ע"ז מעשבים, אם יש מעשה עבודה בקצירה 165
- סימן י' - בצירופים שהביא הרה"כ 166
- סיכום: 170
- למען ירוץ בו הקורא, הבאתי את כל תשובת הרה"כ במילואו 174

סימן א' - מבוא

כידוע שבשנת תשס"ד נתעוררה שאלה חמורה של חשש תקרובת ע"ז בשערות
היוצאים ממקדשי הודו, אשר מהם עושים פאות נכריות. בשנת תשס"ד קבעו גדולי

הדור^א שאין להשתמש בשיער זה מחשש איסור תקרובת ע"ז, אמנם בשעתו יצאו עוד רבנים בכוחא דהיתרא, ופלפלו והעלו צדדים למה לדעתם נראה שאין כאן חשש תקרובת ע"ז. בראשם היה הרה"ג רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א, דומ"ץ בקהל יטב לב דסאטמאר באנטווערפן, שהגדיל לכתוב כמה וכמה תשובות להתיר הדבר לכתחילה, ואף כתב שאין שום מקום לבעל נפש להחמיר, והדפיסם בחלק ו' מספרו "ויען דוד" קונטרס בפני עצמו בשם "ראש דוד".

מאחר ששאלה זו שוב עומדת על הפרק, דברי בעל הראש דוד הם פתח לסוגיא זו, והרבה מגדולי הפוסקים בארץ ובגולה מורים להיתר רק מאחר שמסתמכים על תשובותיו אלו, ובראשם הגאון הגדול הרב משה שאול קליין שליט"א, וכן הרבה ת"ח מעיינים בדבריו לראות את טעמיו ונמוקיו, אמרתי אני שגם אעיין בתשובותיו, ומתוך שעסקתי בו נתעורר לי כמה וכמה הערות, ומכיון שרבים מעיינים בסוגיא זו, העליתי את דברי על הכתב, ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. כל הדברים לא נכתבו ח"ו לפגוע בתלמיד חכם כמוהו, אלא כדרכה של תורה דנתי בדבריו בכבוד ובכבוד ראש.

באמת כבר הארכנו בביורר סוגיא זו בעזהש"ית בקונטרס פאת קדמה, מכל מקום חזרנו על הרבה מהדברים כאן, ואין בהמ"ד בלי חידוש.

באמת הגרח"ד ווייס שליט"א (להלן – הרב הכותב או הרה"כ) כבר הרגיש שחלו שינוים בשאלה זו מאז שכתב תשובתו בתשס"ד, ולכן בתשע"ח שלח שליח חדש להודו לברר המציאות, ר' גרשון וועסט נ"י, והוא הלך וחקר ודרש הדק היטב מה עושים שם, ועדותו העלה ע"ג הכתב, וממנו העתקתי כמה דברים להלן.

על אף שכתב הרב הכותב שליט"א כמה תשובות בדבר, בשעתו פירסם תשובה בקובץ אור ישראל (חלק לו, תשובה זו נדפסה שוב בראש דוד סי' ט"ו) אשר בו תמצית כל תשובותיו, וכולל כל עיקרי הדברים, ולכן עיקר דברינו הם על פי מה שכתב בתשובה זו, אם כי המעיין בדברים יראה שהקפנו גם מה שהעלה בשאר התשובות.

תמצית דברינו הוא:

א- עיקר ההיתר של הרב הכותב תלוי במציאות שידע בתשס"ד, ועל פי הביורורים החדשים, כולל דברי שלוחו החדש ר' גרשון וועסט נ"י, אין מקום להתיר השיער.

ב- גם אם נקבל המציאות כפי אשר כתב הרה"כ בתשס"ד, אחרי העיון בסוגיא נראה שיש הרבה מה להשיב על דבריו ולהוכיח שדינו של השיער הוא תקרובת ע"ז.

א. הלא הם: מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ומרן בעל שבת הלוי זצוק"ל, מרן הגר"מ ברנסדורפר זצוק"ל, ויבלחט"א מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, ומרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א.

וקודם שנתחיל אכתוב את השתלשלות השאלה. הרב הכותב בשעתו היה מעורב בשליחות השליח מר אמיר דרומי² הי"ו, שהלך להודו למשך שבועיים וחזר והעיד (ביום ט"ו אייר תשס"ד) לפני ביי"ד של הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, ובשעת גביית העדות היה הרב הכותב נוכח שם. עדותו של אמיר דרומי בשעתו נכתבה ע"י אחד מהדיינים של הבי"ד, ואמיר דרומי עבר על הדברים ואישרם כמדויקים³, ונתפרסם בשעתו גם בקובץ אור ישראל הנ"ל. להלן בדברינו ניחס לעדות זה בשם "נוסח הבית דין". כמו כן הרב הכותב ג"כ כתב העדות ששמע, והיא לו נדפסה בספרו ראש דוד סי' ג', ושוב כפל הדברים בסי' ט'.

על פי עדותו של אמיר דרומי, כתבו מרן בעל השבט הלוי זצוק"ל ויבלחט"א מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א מכתב (נדפס בחוט שני, שבת חלק ג עמ' רצד) שהורו על השיער שמגיע משם בזה"ל: "ואף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתינו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור, על כן אין להשתמש בכאלה"⁴.

ב. כתב הרב הכותב כמה פעמים על מידת מהימנותו: ראש דוד סי' ג' - "שלחתי איש נאמן יר"ש דייקן נפלא, הוא ואשתו שהתגוררו הרבה במדינת הודו ומכירים האנשים ההם ואת שיחם..". ובסי' ט' כתב: "לפי דברי עד נאמן שנשלח במיוחד כדי לברר פרטי הדברים בדיוק, ושהה שם שבוע אחד" ועוד כתב שם: "שליח מיוחד איש נאמן ודייקן נפלא שמכיר את אנשי הודו ואת שיחם" עכ"ל.

ג. כתב שם בזה"ל: "הרשימה הייתה גם לעיני השליח, ואושרה כמדויקת". גם בחודש ניסן תשע"ח, עוד לפני שחזר אמיר דרומי להודו, ביררנו אצל אמיר דרומי הי"ו כמה נקודות שהיה בהם סתירה בין גירסת הבי"ד לגירסת הרה"כ, ושמענו בכמעט כולם כגירסת הבית דין.

ד. בעוד שהגר"נ קרליץ שליט"א אסר הפאות מעיקר הדין [כמבואר בעוד מכתב שנדפס בחוט שני שם], יש אומרים שהגר"ש ואזנר זצ"ל על אף שכתב שאין להשתמש בהן, מכל מקום סבר שמעיקר הדין יש מקום לצדד לקולא, אלא שיש להחמיר משום חומרא דעבודה זרה [ויר"א שרק אמר כן עד שהגר"יש פסק מה שפסק, ויש אומרים שלא התכוון לומר שאין איסור, אלא אמר שאפילו אם תמצא לומר שיש מה לצדד בזה, מכל מקום ודאי מריח מעיז ומאוס הוא]. מכל מקום ודאי דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל שאינו ראוי להשתמש בפאות אלו, מסיבה זו או אחרת, ובמכתב לבנו שליט"א, כתב על חומרת הדבר, בזה"ל: "מי יודע אם גם זה גרם להרבה מקרים גופניים ונפשיים בבתי ישראל", עכ"ל.

וזה שכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל שהנאה מעיז גורם דין על ישראל רחמנא ליצלן, אינו חידוש דיליה, אלא הנאה מתקרובת עיז אסורה משום דכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים יג יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך", ואמרו בספרי (שם פד) "למען ישוב ה' מחרון אפו, כל זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם. נסתלקה עבודה זרה, נסתלק החרון" עכ"ל.

אמנם על פי אותו העדות, יצא הרה"כ בהבנה אחרת, והורה ששערות אלו הם מותרים לכתחילה ממש, ואף כתב שאין מקום אפילו לבעל נפש להחמיר בזה.

אחרי זה, נסע הגרא"ד דונר שליט"א להודו, וכשחזר והעיד מה שהעיד, פירסם הגרי"י אפרתי בשם הגריש"א זצ"ל ביום כ"ב אייר שאין להשתמש בפאות אלו. על פי עדותו של הגרא"ד דונר, גם בד"ץ עדה"ח פסקו שיש בשיער זה איסור תקרובת ע"ז, וחתמו עליו. שוב גילה הגרי"ש אלישיב זצוק"ל את דעתו בעוד מכתב שכתב לרבני ארה"ב בה' סיון תשס"ד, וכן ב"א סיון כתב תשובה להג"ר ישראל בעלסקי זצ"ל לבאר טעמו, והיא נדפסה בקובץ תשובות (ח"ג סי' קי"ח).

בשנת תשע"ח שוב נתעורר השאלה, והרה"כ שוב שלח שליח בשם ר' גרשון וועסט נ"י לברר הדברים. **עצם העובדה ששלח עוד שליח, מוכיח שדעתו הוא שעיקר השאלה תלוי במציאות**, וייתכן שעל פי איזה מציאות השער יהיה אסור, והוא דבר שצריכים לברר. ר' גרשון העלה עדותו עלי כתב, ובו נכתב בדקדוק גדול העובדות שבירר בהיותו באזור בית הע"ז הזה. [ראוי לציין שיש שפרסמו שקרים בשמו, דברים שר' גרשון מעולם לא אמר, וכל מה שהבאתי כאן אינו אלא ממה שחתם שמו עליו].

אחרי זה, עוד נשלח מר אמיר דרומי שם, וג"כ בירר והקליט והסריט כל מה שראה שם, וחזר ואמר עדותו באסיפת הרבנים בביתו של הרב משה שטרנבוך בר"ח תמוז תשע"ח. רוב דבריו מתאימים לגמרי עם דברי ר' גרשון.

כמו כן, מזכי הרבים (בהוראת הרבנים שליט"א) ביררו עמוק היטב מהרבה הרבה מקורות מה הם מאמינים, ולא השאירו אבן על מקומה, וביררו ואספו הרבה הרבה חומר, הן מאתרי אינטרנט השייכים למנהלי בתי ע"ז, הן מהספרים שנדפסו ע"י כומרי בית הע"ז, הן ע"י דיבור בטלפון (מוקלט) עם המנהלים דשם, והן ע"י התכתבות עם כמה מהפרופסורים שמכירים את הדת הטמאה, והן ע"י התכתבות עם גדולי כומריהם. כל אלו המקורות כמעט כיוונו לדברים אחדים, עד אשר אין סיבה להסתפק במהימנותם, אם לא שנימא שאירע נס עוד יותר גדול מהנס בימי תלמי המלך, ובוודאי הדברים נתבררו הרבה יותר ממה שהיה ידוע בשנת תשס"ד.

בהמשך הדברים נברר מה יוצא מזה. על אף שכל המקורות הנ"ל מבוארים תוך דברינו, הרבה פעמים העתקנו רק דברי ר' גרשון וועסט נ"י, מכיוון שהוא היה שלוחו של הרה"כ, ולצרכינו דבריו הם בירור מספיק.

וע"י עוד בדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (חלק א פרק לו) "דע שאתה כשתסתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים, לא תמצא לשון חרון אף, ולא לשון כעס, ולא לשון קנאה, אלא בע"ז לבד, ולא תמצא שיקרא אויב ה', או צר, או שונא, אלא עובד ע"ז לבד" עכ"ל.

סימן ב' - הקדמה בגדרי תקרובת עבודה זרה

עוד לפני שנברר המציאות, אבוא בקצרה ממש לברר עיקרי הסוגיא, כדי שתוך בירור המציאות יהיה אפשר לעמוד על מה צריכים לברר. המעיין בתשובת הרב הכותב יבין שהוא מסכים עם עיקרי דברינו שכתבנו כאן. אסור מדאורייתא להנות מתקרובת עבודה זרה¹, ויש אומרים שהוא אף ביהרג ואל יעבור². מוסכם שאין לאיסור תקרובת עבודה זרה ביטול מדאורייתא³, ולכן אם מכר הגוי את תקרובת עבודה זרה עדיין אסורה. הלכה זו קיימת גם בתקרובת שאינה דבר מאכל⁴.

ה. הרמב"ם כתב (פ"ז מע"ז ב) שהאיסור נלמד מהפסוק (דברים יג יח) "ולא ידבק בך מאומה מן החרס", וכן מהפסוק (דברים ז כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך". הרמב"ן (השגות לשה"מ ל"ת קצ"ד, וכן בפירושו לשמות לד טו) והחינוך (מצוה קי"ג, ולכאוי כן משמע ע"ז ח). למדו שהאיסור נלמד מהפסוק (שמות לד טו) "פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחיו", וכל לשון פן הוא אזהרה ללא תעשה. וכן נקטו רוב רבותינו הראשונים שאיסור תקרובת ע"ז הוא מדברי תורה (רמב"ם הובא לעיל, רמב"ן הובא לעיל, תוס' ע"ז לב: ונב. וחולין יג:; ר"ש משאנץ זבים פ"ה יא, ריטב"א קידושין נח., ר"ן ע"ז נט:; סמ"ג מה, יראים קא, ועוד הרבה) וכן הוכיחו באריכות הרבה אחרונים מכמה סוגיות התלמוד (משנה למלך פ"ה מהלכות יסודי התורה, שער המלך אישות ה א, ספר דברי אמת קונטרס התשיעי סימן ה', בית הלוי א לב, שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ד' סי' ד', חזון איש יו"ד סי' ס' אות כא, ועוד).

ועיין עוד בתוס' בב"ק עב: שנסתפקו בזה, אבל כבר כתבו האחרונים (עי' שער המלך הנ"ל) שדבריהם אינם אלא למ"ד בגמ' שם שלשון אכילה אינו משמע איסורי הנאה, עיי"ש, אבל כתב שלהלכה שלא קי"ל כנ"ל אין צד שהוא דרבנן. ובדעת הרשב"א, עי' דבריו בתורת הבית שער ה' אות א', שמפורש שהוא איסור דאורייתא, דלא כדבריו בקידושין נח., וכבר כתבו האחרונים (עי' שדי חמד כללי הפוסקים י', אות ב') שאם יש סתירה ברשב"א בין חידושי לתורת הבית, נקטינן כדבריו בתורת הבית. ועי' בחידושי הגרעק"א לחולין יג: שמפורש שגם למ"ד שתקרובת ע"ז אינו אסורה אלא מדרבנן עדיין אמרינן ספיקא לחומרא.

ו. עי' ביאור הגר"א יו"ד קנו ס"ק יד.

ז. בגמ' איתא על הפסוק "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", שתקרובת ע"ז הוקשה למת, מה מת אין לו ביטול אף תקרובת ע"ז אינה בטילה. בראשונים מבואר שדרשה זו דאורייתא, כלומר שאין לה ביטול מן התורה, עי' תוס' ע"ז לב: שם ד"ה והיוצא, וכן בחולין יג: ד"ה תקרובת, ע"ז נב. ד"ה תנהו, תוס' הרא"ש סנהדרין מח. ד"ה משמשין.

ח. בגמ' איתא דין זה של תקרובת ע"ז שאין לה ביטול - באבני מרקוליס שאינם מידי דאכילה, וכן בראשונים ג"כ אמרו דין זה בשופר של תקרובת, ובלולב של תקרובת, וכן במנעל לענין חליצה, וכן דנו כל הראשונים על הנרות של הנוצרים אם הם תקרובת ע"ז שאין לה ביטול על אף שאינם מידי דאכילה.

- בכדי לעשות חפץ תקרובת ע"ז צריך שתהיה הקרבתה כעין הקרבת פנים^ט - פירוש: כעין הנעשה במקדש. ויש שני אופנים שתקרובת ע"ז נאסר^ז:
 - א- חפץ שהוא כעין פנים (כלומר שכיוצא בו מובא במקדש), כגון בשר, שהובא לפני האליל לשם דורון^א או לשם תקרובת^ב, גם בלי שום מעשה עבודה^י.
 - ב- דבר הנעשה בו מעשה עבודה כעין פנים [כעין זביחה או זריקה], אפילו אם החפץ אינו כעין פנים, עצם מעשה העבודה אוסרת את החפץ, גם בלי מעשה נתינה או הקרבה^ד.

ט. מסקנת הגמ' ע"ז נ. שאבני מרקוליס אינם אסורים משום תקרובת ע"ז משום "בעינא כעין פנים וליכא", ופירש"י "כעין פנים, כעין זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת, כדכתיב זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, אלמא דומה כלפנים קרי זבח ע"ז, ואבנים אין עובדים בהם בפנים".

י. וכן מפורש בשו"ע יו"ד קלט, ג. וז"ל: "ותקרובת, כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם תקרובת, נאסר מיד. אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין" עכ"ל.

יא. ע"י רש"י יבמות קג: ד"ה מנעל, ותוס' ע"ז נ: ד"ה כעין, ובאמת משמעות תקרובת ומשמעות דורון הם אותו דבר, ובכמה מקומות בתורה שמוזכר מנחה, אונקלוס תירגם "תקרובתא", ובתרגום המיוחס ליונתן תירגם "דורון", ע"י בראשית לב יד, לב יט, לג יא. וכן מבואר מזה שקרבן עולה מכונה "דורון" בכמה מקומות, וע"ע סנהדרין סג: "כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו", ומבואר שגם מה שנזבח לע"ז מכונה דורון.

יב. על פי הגמ' ע"ז לב: בשר שנכנס לפני הע"ז דינו כתקרובת ע"ז, וע"י תוס' נ. ד"ה כעין פנים שהביא כן בשם רש"י, וע"י הרא"ש פרק רבי ישמעאל סוף סי' א'.

יג. החזון איש (יו"ד סי' נו, יא ד"ה ואמנם) הקשה איך ייתכן שיהיה תקרובת ע"ז בלי מעשה עבודה ואפ"י שזה ניתן לו כמנחה, ותי' שחפץ שהוא כעין פנים מספיק אם יש מעשה עבודה כעין זריקה, על אף שאינו זריקה משתברת, ולכן כל הנחה לפני הע"ז הוי כמעשה זריקה. הרי שהיה פשוט לו שרק עבודה עושה תקרובת ע"ז, ולא להיפוך שכל מתנה הוי תקרובת.

יד. מפורש בגמ' (חולין יג: לח:, וע"ז לב:), שאם שחט בהמה ובמעשה שחיטה עבד לע"ז, הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז, גם מבלי שיקריב שום חלק, וגם מבלי לכוון להקטיר שום חלק. והסיבה היא כמו שכתב רש"י (ע"ז לב:): "וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיתתו ונאסרה, דשחיתתה היא תקרובתה". ומצינו בגמ' (סנהדרין סב.) שהגמ' דורשת שם שיש אבות ותולדות לעבודה זרה, אבות היינו זבח כו', ותולדות היינו שבירת מקל, זאת אומרת ששבירת מקל הוי תולדה דשחיטה. ומצינו שגם שבירת מקל עצם מעשה השבירה אוסר את המקל משום תקרובת ע"ז, כמפורש בגמ' (ע"ז נא.) "עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת". לא מצינו שום תנאי בתקרובת ע"ז שצריך להיות דבר שהע"ז חפץ בעצם הדבר, אלא מספיק שעצם המעשה נעשה במצוות הע"ז. וכן מבואר בגמ' (ע"ז נ:), ועיי"ש במאירי, והר"ן על הרי"ף, שגם צואה לחה וגם מי רגלים שנזרק וניסך לפני ע"ז דינם כתקרובת ע"ז, ולדעת רש"י שם הגמ' מיירי בכל ע"ז שבעולם, הרי שמעשה

- כל פעולה שיש בה מעשה חיתוך נחשב "כעין זביחה"^{טו}.
- להלכה, כל חפץ שדרך עבודתו של ע"ז זו הוא עם החפץ הזה, אם עשה מעשה כעין זביחה או זריקה עם החפץ, דבר הנוצר על ידי מעשה הזה נאסר משום תקרובת ע"ז. דין זה שייך גם אם דרך עבודתה באופן רגיל אינו במעשה כעין זביחה. כגון, אם יש ע"ז שעובדים אותה בקשקוש מקל, אף אם שבר מקל לפניו נאסרה משום תקרובת עבודה זרה, וכל שכן אם עבודתה בשבירת מקל^{טז}.

היוצא מזה: עיקר הבירור הוא האם מעשה הגילוח הוא נחשב למעשה עבודה לע"ז, ואם הוא כן נחשב למעשה עבודה פשיטא שהשער נחשב לתקרובת ע"ז.

סימן ג' - המציאות של הרב הכותב בתשובתו מול המציאות שנתברר היום

בסימן זה הבאתי רוב דברי הרה"כ, והערתי בהערות על המציאות שנתברר אחרת משאר המקורות. יש לציין שההערות אינם תוספת לדבריני, אלא הם עיקר הבירור להוכיח שהמציאות היום נודע אחרת ממה שעליו סמך הרב הכותב.

בסימן זה השמטתי כל הטענות שהם טענות להלכה, ובמקומם כתבתי רק תמצית הדברים כדי שאפשר לעמוד על ההמשך. אמנם כל תשובתו על גדר תקרובת ע"ז מובא בסימן זה, או בלשונו או בתמצית, ולקמן (סימן ה' – ט') נביא את ציטוטי

זריקה בלחוד עושה תקרובת, גם אם הדבר הוא בעצם זילזול לע"ז. וכן מבואר ברש"י (ע"ז נ. ד"ה מנין), וכן האריך באבן האזל (פ"ג ה"ד מהלכות ע"ז).

עוד מצינו שייך נסך שהוא תקרובת ע"ז (ע"ז כט:), נאסר במעשה שכשוך לבד גם בלי מעשה נתינה, ע"י רש"י גיטין נב: ד"ה מנסך, וכ"ה בחולין מא. ד"ה שניסך, תוס' בגיטין שם, ובפסקי הרא"ש ע"ז פ"ד הלכה ג, ראב"ד ע"ז עד., ריטב"א ע"ז עב: ד"ה דנרגמוה.

עוד ראינו לזה הוא מהנרות שנהגו הנוצרים להדליק לכבוד אלילים, שהאריכו כל הראשונים לדון בהם, ורובם ככולם (ומקצתם אף אסרו אותם משום תקרובת ע"ז) כתבו שבאמת הם ראויים להיות תקרובת ע"ז אלא שחסר התנאי של כעין פנים, הרי אילו היה במעשה ההדלקה מעשה שהוא כע"ז היו אסורי, על אף שאין כאן שום נתינה.

טו. לשון הר"ח ע"ז נ: ד"ה שבר "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", וכע"ז כתב המאירי שם וז"ל: "וכל חתיכה תולדת זביחה".

טז. הראשונים פירשו שהסיבה שאם עבודתה רק בקשקוש מקל אזי גם בשבירת מקל אסורה, כיון שמקל לע"ז זו שעבודתה במקל היא כבהמה לע"ז אחרת, ובשחיטת בהמה חייבין בכל ע"ז שבעולם גם אם אין דרכו בכך.

דבריו לענין בירור ההלכה. היוצא מזה, יש במאמר זה כל התשובה של הרה"כ בלשונו שקשור לדבריו על תקרובת ע"ז. לא הבאתי את המשך דבריו על איסור מהנה לע"ז, וענין מיאוס עבודה זרה, על אף שיש גם מה להעיר על הדברים, עיקר הבירור שלנו כאן הוא בהלכות תקרובת ע"ז.

וזה לשון הרב הכותב בתחילת תשובתו :

"מקור שערות אלו (לפי דברי עד נאמן שנשלח במיוחד כדי לברר פרטי הדברים בדיוק, ושהה שם שבוע אחד), העכו"ם בהודו שרוצים לקבל איזה טובת הנאה מהאליל", מגדלים שערותיהם, והולכים למקום הטינופת

יז. זה נכון, שנוהגים לנדור בשעת צרה או שמחה, שהם יגלחו שערותם לאליל זה. אמנם זה רק חצי הסיפור, כי הם גם אומרים שאלילם אוהב שערות, והוא מקבל השערות, ואומרים שזה נחשב קרבן יותר מהקרבת הקוקוס על המזבח שודאי הוי קרבן וכו'.

חוץ מזה יש להם סיפור [עכ"פ בבית הע"ז המרכזי אשר בטירופטי, שמובא בנוסח הבי"ד של עדותו של אמיר דרומן] ששגור בפייהם איך שהיה לאלילם חוב, והוא יכול לשלם חובו ע"י קבלת שערותם [לא משום המכירה, כי האמינו בזה עוד לפני שמכרו השער, אלא הכוונה שזה נותן לו כח לשלם חובו, ולא בפועל]. וזה מוכיח שיש לאליל איזה עסק עם השיער הנגלח, והרי יש השמטה גדולה בדברי הרה"כ.

וזה לשון הבי"ד :

"אליל בעל כוחות וכו' שהי' צריך "להינשא" ולשם כך "לווה" את כל העושר וההון שיש בעולם, והתחייב להחזיר את ההלוואה בריבית וכו'. ומכיוון שזה קשה מאד להחזיר כ"כ הרבה, לכן אלו המאמינים בו ומכירים בכוחו מוסרים לו תוך כדי הכנעה דברים שונים, והוא גומל להם במילוי בקשותיהם ובהשפעת טובה וכו'. הדברים שמביאים לו הם ממגוון רחב מאד : זהב, יהלומים, מזון מכל הסוגים כגון קוקוס, חמאה ועוד ובגדים. השיער הוא אחד מהדברים הניתנים לו, אלא שיש בו גם פן מיוחד של התבטלות - לאור הערכתם את השיער. הנהוג הוא שאדם נודד לאליל בנוסח : "אם תתמלא בקשתי... אביא מנחה/קרבן את השיער/מזון/זהב וכו'". את נדרו זה מביא הנודד לאחר מילוי בקשתו או אף קודם לכן." עכ"ל.

וכל זה מה שידוע בתשס"ד מפי אמיר דרומי, אמנם כהיום הזה מפורסם מאוד באתרי בתי הע"ז, וכן הוא בספריהם, וכן שמענו מכומריהם כולל הכומר הראשי, שאילם קיבל מכה בראשו, ואלילה אחרת נתנה לו שער למלאות המכה, ומשום זה הם נוהגים לגלח ראשם, ומאמינים שהאליל יקבל השער. וכן שמע ר' גרשון וועסט מהרבה מהם, שהכירו הסיפור והאריכו לבאר ה"לומדות" איך האליל מקבל השער ונותנו להאליל השני. הוא זכה גם לשמוע ויכוח בין הספרים על זה, איזה אליל בדיוק מקבל השיער, וכן שמע הסיפור הזה מאחד מגדולי הכומרים שם. (זה אמנם שהניח ר' גרשון וועסט שהכנעה גם הוי אחד מטעמי הגילוח, אבל הבנתי ממנו שהסיפור הוא מופץ במאוד בכל בית הע"ז בטירופאטי, אלא שגם שמע הטעם של הכנעה, ואי"ז סתירה. ואולי גם נוטה הני"ל שהסיפור הוא המצאה די חדשה (אם כי יש פרופסור שאומרת שהכירה את הסיפור עם כל פרטיה מלפני 50 שנה...), אמנם בה"ז הוא מודה שזה מעיקרי טעמי הגילוח, וחזינן שבדאי ובדאי יש וגם יש להם איזה אמונה תוך המעשה שאילם מקבל השיער. [אין הנידון כלל מהו עיקר סיבת הגילוח, אלא האם שיער הנגלח חשוב בעיני אלילם או לא. ע"פ הסיפור, וכן ע"פ דבריהם, ברור שהאליל אכן אוהב ורוצה שערותיהם, ודו"ק]

ומתגלחים שם, רובם מתגלחים בבית גדול מיוחד לגילוח סמוך ונראה לבית הע"ז הגדול, שנכנסים לשם כמיליון עכו"ם בכל שבוע, ורובא דרובא מהבאים אין מתגלחים כלל¹⁷, בבית זה גם מתרחצים וגם מכינים השערות למכירה. המגלחים אינם כמרים, רק ספרים אומנים, **ואדרבה הם מהשפלים באומה זו**¹⁸. בתוך בית התגלחת לא נמצא שום אליל או תמונה,

יח. ר' גרשון כתב ששליש מהם מתגלחים. ושוב הגיע לידינו מספרים מדויקים של שנת 2017 למניינם: ביקרו שמה 27 מיליון אנשים, ויותר מ-12 מיליון מהם עשו גילוח.

יט. בנוסח הבי"ד לא הזכירו פרט זה כלל, רק כתוב שלא חושב השליח שהם מכהני הדת, וזה"ל:

"ספרים אלו ממונים על ידי המערכת ואין סתם אדם יכול לספר כיוון שיש נהלים ככל דבר והם מקפידים מאד על נהלים וכו'.

שאלה: אם יבוא יהודי, שיציג עצמו כיודע לספר, האם הוא יורשה לעשות זאת?

תשובה: לא שאלתי, אני מניח שיהודי יכול להסתפר אך בשום אופן לא לספר אחרים. הם לא יקחו מי שאינו שייך אליהם, וכבר מאות שנים שהם שומרים על נוהגם באופן קפדני. כאמור, הכל נמצא תחת חסותם, ואין הם נותנים מקום ליוזמות פרטיות, האנשים המוכשרים בתור ספרים הם אנשים רגילים במערכת בית הע"ז ולא אלו הנחשבים יותר... אני יודע רק שכל האנשים המורשים לספר הם אנשים מאמינים, ועברו הכשרה מיוחדת. כפי שאמרו לי, יש להם הדרכות והנחיות בכל דבר, אך **אני לא חושב** שהם נחשבים לכהני דת אפילו לא מדרגה נמוכה. "עכ"ל הבי"ד.

הרי יש לפנינו סתירה של ממש, שהרה"כ תלה בדברי השליח שהספרים הם השפלים באומה זו, ואילו בנוסח הבי"ד כתוב שהשליח רק שיער השערה מעצמו שהם אינם כהני הדת.

אמנם יהיה איך שיהיה, נתברר כעת שהדבר טעות גמור, ואדרבה **הספרים הם נחשבים למדריגה שניה של כומרים**. דבר זה נתברר מהרבה מקורות, כולל ראיון שהיה בין אמיר דרומי והכומר הראשי.

וכן כתב שלוחו של הרב הכותב, ר' גרשון וועסט, וזהו לשונו:

"עם היהודים מחולק בעיקר לחמש כיתות, הנקראים *Brahmin, Kshatriya, Vaishya, Shudra, Harijans* [וכל כת מחמש כיתות הללו מחולקת לכמה כיתות קטנות (*sub-castes*) עם שמות שונים]. כת היותר חשובה ונעלה מחמש כיתות אלו, היא כת 'ברהמין', שמשם באים הכומרים העובדים בהטמפלים שמגוישים המאכלים אל האליל וכדו', והם נקראים 'ברהמין פריסטס' (*Brahmin Priests*). לעומתם, המגלחים הם באמת אנשים פשוטים וגרועים ולא כומרים, שכולם באים מכת אחרת הנקראת 'נאאי' (*Nai*), והיא *sub-caste* מכת הרביעי הנ"ל (*Shudra*) וכו'. **בכל זאת, המגלחים עצמם טוענים שמקור מוצאם הוא באמת מכת הברהמין, ומחמת זה הם מחזיקים עצמם כאילו יש להם דרגא של כומר, ולכן הם קוראים לעצמם *Nai-Brahmin***. נמצא, כי מצד הכומרים האמיתיים אין המגלחים נחשבים לכומרים, אבל המגלחים לעצמם מחזיקים את עצמם כאילו הם כומרים בדרגא נמוכה עכ"פ שעוסקים בעבודת הטומאה עבור האליל, ואינם מחזיקים עצמם כמגלחים פשוטים. כששאלתי לשני מגלחים אם הם 'ברהמין פריסטס', השיבו

חוץ מחדר אחד קטן המיוחד לפולחן², ורוב האנשים אינם נכנסים שם, גם בקיר החיצון (מחוץ לבנין, לצד היציאה, כי הכניסה מצד אחר והיציאה

לי: "Second Brahmin - Nai-Brahmin. It's a second category of Brahmin", עכ"ל ר' גרשון. [תרגום: שזה נחשב למדרגה שניה של כומר בראהמי].

ועוד נקודה סיפר ר' גרשון בעל פה, שהספרים בעיר טירופאטי לובשים כולם בגדים לבנים, דומה לבגדי הכומרים. כשדיברתי עם ר' גרשון הבנתי שלא היה לו מקור ברור לזה שהכומרים האמיתיים סוברים שאין הספרים כומרים, רק הוא הבין שכל החידוש שיש הוא שהספרים חשבו שהם כומרים, ודו"ק. מאידך, אמיר דרומי שמע גם מהכומר הראשי שמה שהספרים נחשבים ככומרים של נאי בראהמין.

וזה מה שהעיד אמיר דרומי בתשע"ח בזה"ל:

"הספרים הם כת מיוחדת הנקראת נהיי-ברהמינים. יש את הברהמינים שהם כמו הכהנים לע"ז, הם נחשבים הרמים ביותר שם, והכת הזו של הספרים נקראת נהיי-ברהמינים, וזהו התפקיד של הכת הזו, להיות השליחים של האליל לעשות את התגלחת למתגלחים. שאלתי עשר או חמש עשרה ספרים במקומות שונים שהגעתי, וכולם אומרים שהם שליחים של האליל לעשות את העבודה הפיזית של הגילוח" עכ"ל.

סוף דבר: לא רק שאין הספרים נחשבים שפלים שבאומה כמו שכתב הרב הכותב, הם נחשבים, עכ"פ בעיני עצמם, לסוג של כומר.

יש הלכה במין, כלומר מי שאדוק בע"ז, שאמרינן סתם מחשבתו הוא לע"ז, ע"י חולין יג: ואכמ"ל. וברור שמי שחושב בעיני עצמו שהוא סוג של כומר דינו כמין וסתם מחשבתו הוא לע"ז.

ג. וז"ל נוסח הבי"ד:

"בחדרי התספורת אותם בדקתי אין ע"ז או תמונות של הפסל. ואין רואים במבט החוצה את הפסל שבחוץ. אך בבניין זה בקומת התספורת התחתונה ישנו מקדש קטן עם כמה מן הע"ז שלהם והוא מיוחד לתפילה ולהקטרה קטורת ומנחות, חלק קטן מאד של האנשים בערך 3 מתוך 200 איש שמתפללים שם מניחים קטורת אך אף אחד לא מסתפר שם" עכ"ל.

כעת העידו השליחים שיש תמונות על הקיר בבית התגלחת חוץ ממה שבתוך החדר הזה הקטן. וגם שחדר זו אינו דבר שמופקע משאר האולם, אלא יש לו דלתים פתוחים לתוך האולם, להבדיל אי"ה כמו ארון קודש פתוח לתוך ביהכ"ס. באמת לא כל כך חשוב להאריך בפרטים אלו, כיון שלדברינו אין כאן נפק"מ למעשה כ"כ, מכל מקום אעתיק דברי ר' גרשון על פרט זה:

"עיקר הכניסה היא לקומה התחתונה, ואם קומה זו מתמלא עוברים המתגלחים למעלה אל קומה השניה, ואם גם שם מתמלא הולכים לקומה השלישית. בקומה התחתונה אין שום צורות או פסלים על הכותלים סביב סביב, אבל באמצע האולם אצל כותל המזרחית יש כמין חדר או היכל קטן בניו בתוך אולם הגדול ופתוח אל האולם [דוגמת להבדיל אלף אלפי הבדלות ארון הקודש שלנו באמצע הכותל בצד מזרח], ובתוך חדר זה תלוי תמונה גדולה מהאליל, וחדר זה נחשב אצלם בית עבודה זרה (shrine) אורך ורוחב החדר הוא בערך ד' על ד' מעטער, ובצד פניו [כותל האמצעי] של החדר יש ב' דלתות רחבות [וגבוהות, מהקרקע עד הגג] שהן פתוחות לרחבה [נוטים לתוך החדר], באופן שחדר הע"ז פתוח תמיד

מצד השני יש פסל ענקי, באופן שאין שום פסל לפני המתגלחים שם. אמנם בשעת התגלחת בערך ארבעים אחוז מהמתגלחים מזכירים שם העבודה זרה, ועוד בערך ארבעים אחוז מהמתגלחים חושבים שם האליל בלבם כ^א.

אחר שהשליח שאל אנשים אין מספר, כולם פה אחד אמרו שבית זה אינו בית ע"ז, כי בבית עבודה זרה יש פסל או פסילים, ועובדים או מתפללים

אל אולם התגלחת. כיון שתמונת האליל נמצא בתוך החדר [יותר לאחורה] והחדר בולט לתוך האולם כנ"ל, נמצא שהאליל אינו נראה אלא למי שעומד כנגד דלתות הפתוחות או קצת לצדדים כשעומד באמצע האולם, אבל המתגלחים שיושבים אצל הכותלים [בצד מזרח] לשני צדדי ההיכל, אינם רואים את האליל בשעת התגלחת.

בקומה השניה אין שום תמונה או צורה, אבל קומה השניה היא באמת רק גאללעריע [כעין עזרת נשים שלנו] הפתוחה לגמרי לקומה הראשונה [הכותלים גבוהים בערך 10 צענטימטער, ועליהם כמין גדר של מתכות, באופן שאפשר לראות למעלה מהכותל (דרך הגדר) אל קומה הראשונה, ואפשר לראות היטב חדר העבודה זרה שיש בקומה הראשונה וגם לראות התמונה שבתוכה].

קומה השלישית היא קומה בפני עצמה שאינה פתוחה לקומות שלמטה, והתם יש תמונה גדולה מהאליל תלויה על הכותל באמצע, ונראית לרוב המתגלחים [תמונה זו נראית להם יותר מהמתגלחים בקומה הראשונה, כיון דבקומה הראשונה תמונת הע"ז היא בתוך ההיכל, ולכן אותם שיושבים לצדדי ההיכל אצל כותל המזרחית אינם רואים את התמונה, משא"כ בקומה השלישית שהתמונה תלויה על הכותל, היא נראית היטב לרוב המתגלחים שפניהם אל הכותל]. גם כשהייתי בבנין תגלחת אחר בטירומאלא [לא בנין הגדול] ראיתי תמונה גדולה תלויה על הכותל. אבל עלי להעיר, דעצם תליית תמונה באיזה מקום עדיין אינה הוכחה שכל הבית נחשב כבית עבודה זרה, כי כל הודי בביתו וביקאר' שלו נמצא תמונה מהאליל. אמנם החדר הנ"ל שיש בקומה הראשונה, זה כבר היכל מיוחד לדבר, ונחשב אצלם בית עבודה זרה" עכ"ל ר' גרשון.

וזה לשון אמיר דרומי מתשע"ח:

"שאלה: יש פסל בתוך החדר של הספרים?

תשובה: כן. הפסלים האלה קיימים כמעט בכל בית, בכל חדר, בכל פינה של רחוב, ואתה רואה אנשים עוברים ואז פתאום הם מדליקים איזה נר ועושים ככה וככה וככה וככה וממשיכים בדרכם. עכשיו אתם שואלים אתם מתפללים שיש איזה תמונה של העבודה זרה בתוך החדר הזה, למה תתפלאו, זה דבר הכי טבעי והוא באמת קיים, וחלק מהספרים גם דאגו לשים מעל למקום התספורות שלהם איזו תמונה קטנה שגם לזה יש מקום במקום.

שאלה: זו תמונה או עבודה זרה?

תשובה: אצלם אין הבדל, הם גם מציירים" עכ"ל.

כא. הכומר הראשי אמר לאמיר דרומי (בתשע"ח, ומוקלט), שכולם אומרים שם האליל בשעת הגילוח, וכשנשאל "כולם?" ענה, מה לעשות, לא לכולם יש "מסורת" טובה, אבל ככה ראוי לעשות.

שם, ומביאים לו דברי מאכל, ומקטירים שם קטורת וכו',^{כב} משא"כ בבנין התגלחת אין עובדים שם עבודות לאליל (חוץ מחדר קטן כנ"ל), ומכל מקום נחשב להם כמקום קדוש. ומטעם זה הולכים יחף שם, ויש שהולכים כך בכל הסביבה מחמת "קדושת" הסביבה כ"ג.

כב. אמנם כעת נתברר שעבודות אלו נעשים בכל שטח ההר ולא רק בבית ע"ז ליד הפסל.

כג. נוסח הבי"ד על פרט זה:

"לעומת זאת בבית התגלחת המרכזי אמנם המתגלחים נכנסים יחפים, וישנם כל מיני סימנים המראים שזה מקום "קדוש", אבל בחדרי הגילוח שבבית התגלחת המרכזי לא ראיתי תמונות של הפסל.

שאלה: מה ההסבר לכך שבבית התגלחת אין להם צורך בתמונות של הע"ז בשעת התגלחת, מה שאין כן בתי ההארכה ששמים תמונות וקטורת במקומות שלהם?

תשובה: כאמור לפי הסימנים שתיארתי גם מייחסים קדושה מסוימת לבית התגלחת, אומנם שאינו מוגדר אצלם כ"טמפל", ושאלתי אותם האם כאן זה טמפל? ואמרו לי לא, ה"טמפל" הוא שם. ושאלתי אז מדוע אתם יחפים, ומה כל הנהלים שאני רואה שזה מורה על מקום קדוש? וענו לי כאן זה המקום למסירה תוך כדי הכנעה של שיער אדם לאליל, וכמו שכתוב על השלט בחוץ.

יש בבית התגלחת בקומה התחתונה בית תיפלה קטן ובו פסלים של ממש, וכמו"כ על הבניין מבחוץ ישנו פסל ענק. משא"כ בבתי ההארכה. ולכן שם התגלחת נעשית כאשר ישנן תמונות, פסל וקטורת וכו'. "עכ"ל.

ובכדי להבין את זאת על דיוקו, צריכים לדעת שמנהגם הוא שמגיעים לבית ע"ז וממתינים המבקרים שעות רבות בכדי להכנס לפני הפסל הגדול לשניות ספורות, והם קוראים לזה "דרשן". לפני "דרשן" זה עם הפסל, קרוב למחציתם מגלחים את כל שער ראשם לכבוד האליל, והרבה מהם מקריבים כל מיני קרבנות ופירות, כמו קוקוס ועוד דברים. **קרבנות אלו לא נעשים לפני הפסל הגדול עצמו, ואף לא בבנין שבו נמצא הפסל,** כי אם במתחם הכללי השייך לבית הע"ז וגם בבנין הגילוח. ולכן הדבר פשוט שהם לא חושבים שהגילוח נעשה בטמפל, כי לזה הם ממתינים שעות רבות לראות פני האליל, מכל מקום ברור שזה לא מוכיח כלום אם זה קרבן או לא, כי הלא גם הקוקונאט שמקריבים על מזבח ממש, אינו נעשה לפני הפסל, אלא נעשה בשטח ההר.

וכיון שענין הקוקוס אתי לידן, נימא בה מילתא. באתר של בית הע"ז ובעוד מקורות מבני דתם כתוב שהסיבה שמקריבים אותו הוא משום שהקוקוס הוא סמל של ראשו של אדם, ובשבירתה הוי כאילו שוברים הראש, שהוא סמל של הכנעה. ואביא את לשונם באנגלית:

So coconut is very special to Lord... and coconut is offered to him. Next, the breaking of coconut symbolizes the breaking of the ego. The coconut represents the human body and before the Lord it is shattered – breaking

יש כלי קיבול לעבודה זרה הנקרא "הונדי", וכל הדורות שמביאים שם (זהב וכסף ומרגליות ואבנים יקרות וכו') מניחים בתוך כלי זה דייקא, כלים כאלו נמצאים בבית העבודה זרה, וגם בבית התגלחת, ושם יש בכל קומה שני כלים האלו עבור השערות שמקפידים מתחילה ליטלם מן הרצפה ולתנם לתוך כלי זה דייקא (כי המטורפים האלה מאמינים שבתחתית כלי זה יש כח השפעת ישועה של הפסל), ומשם לוקחים השיער לייבוש ולעיבוד באותו בנין כ"ד.

the 'ahem (ego)' and symbolically total surrendering and merging with the Brahman – supreme soul

הרי שגם לקרבנות ממש אומרים שהסיבה שעושים את זה הוא משום שהוא סמל של הכנעה, אם כן כשעושים הגילוח ואומרים שטמעו משום הכנעה, אין ללמוד מזה שום הוכחה שלא מדובר בקרבן.

ולרווחא דמילתא נביא כאן דברי ר' גרשון :

"אין שום חובה מטעם אמונתם להתגלח קודם שהולכים לדארשאן, ואכן לא כולם וגם לא רובם הולכים להתגלח, כי עיקר סיבת ביאתם לטירופאטי הוא רק לילך ל'דארשאן' כנ"ל. אבל חלק גדול וניכר [בערך שליש מהמבקרים] הולכים להתגלח טרם הליכתם לדארשאן. כאמור לעיל, עומד בנין התגלחת על הר טירומאלא, רחוק קצת מהטמפל דרך הילוך איזה דקות [אבל למעשה מתארך הרבה יותר, כיון שיש תור ארוך ליכנס].

ברור שהרגש ה'טומאה' שרואים אצלם כלפי הטמפל עצמו, אינו דומה כלל להרגשתם כלפי בנין התגלחת. לדוגמא, אסור ליכנס אל הטמפל אלא עם לבוש בגד לבן מיוחד לכבוד האליל, וכן אסור ליכנס שם עם טלפון, משא"כ בבנין התגלחת נכנסים עם סתם בגדים, וגם מותר ליכנס ולהשתמש שם עם טלפון. בכל זאת, כנראה שיש להם איזה הרגש של טומאה גם כלפי בנין התגלחת, שכן כל האנשים מסירים את מנעליהם קודם כניסתם אל הבנין, והולכים שם יחף, ובשני הפעמים שבאתי אל הבנין [עם מלוויים אחרים] אמרו לי המלוויים שלי שאני צריך לחלוץ מנעלי טרם כניסתי אל הבנין. [אבל עלי להעיר, שגם כשעליתי לביתו של כומר הגדול אמרו לי קודם שנכנסתי שאני צריך לחלוץ המנעלים מפני הכבוד. ובאמת אפילו בסתם מקומות בהודו, בבית ובחוץ, ראיתי כמה הודים מסתובבים יחף, וכן בבית מלון שלי היו הפועלים הולכים יחף, ורק להעיר באתי].

עוד כתבו אלי באימגיל, שמי שמגלח את עצמו ירחץ עצמו תחלה, ואחר הגילוח ירחץ עצמו שנית קודם הליכתו לדארשאן [אבל יתכן שאין רחיצה זו לשם 'טהרה' כהכנה ל'עבודה', אלא רק להקל על גילוח, ואיני יודע בהחלט]. עכ"ל.

כד. גם הקוקוס אחרי השבירה והקטרה, דברים שמוכחים שהוא ממש קרבן, נוהגים להכניסו לתוך כלי שנקרא הונדי ונמצא בכמה אולמות שבשטח ההר. אמנם בבית אשר בו נמצא הפסל, יש שם הונדי גדול ששם שמים כל נדבותיהם (כדי לשלם החוב של הע"ז...), ולדעתם הע"ז מקבל מה שנמצא תוך ההונדי הזה. באתר האינטרנט של בית הע"ז כתוב שהנדרים והנדבות ששמים תוך ההונדי בפנים, יכולים גם לתתם בההונדי שבחוץ ונמצא בכל שטח ההר אשר בו שמים הקוקוס. הרי שהם מייחסים לההונדי שנמצא בחוץ אותן ההשפעות שהם מתייחסים לההונדי בפנים.

וכדי להבין הדבר לאושרו, אביא את נוסח הבי"ד שהרחיבו בזה מאוד :

"עפ"י אמונתם הם מייחסים כוחות לכלי זה, וברור שאי"ז סתם מקום איחסון, אלא הם מעוניינים שכל מה שהם נותנים לפסל יעבור דווקא דרך שם. עפ"י אמונתם היי כלי "הונדי" אחד מקורי שהי בבית העיז הקדמון לפני הפסל שבו היו מניחים את כל ה"עשירות" שמביאים, כיום ישנם כלי "הונדי" בעוד מקומות, בבית התגלחת ישנם 4 הונדי, בכל חדר תספורת. יש "הונדי" המיוחדים לזהב, יהלומים כו', וישנם 2 כלי "הונדי" המיוחדים לשיער, השיער נאסף ע"י האנשים הממונים לכך מהרצפה והוא מונח ב"הונדי". כאשר מצטברת כמות וכו' הם מעבירים זאת לחצר למטה, שם מתבצע תהליך של מיון לפי אורך השיער, סוגים וכו'.

שאלה: האם ההקפדה להניח ב"הונדי" הוא חלק הכרחי מתהליך המתנה/קרבן, אולי זו רק הוכחה לפסל שהנה תרמתי ונתתי?

תשובה: יש הרבה סוגים ודרגות בהבנתם של הנותנים. שמעתי אומנם גם איזשהו נוסח שאמרו לי (זה הנוסח "החילוני" שלהם, ואיני חושב שהוא הנוסח השגור) שזה הוכחה לאליל, אך רוב האנשים כנראה לא מבינים כך, אלא מייחסים לכלי "הונדי" כוחות והשפעות, וכמו כן מביאים לשם את כל המנחות שלהם.

ישנם אנשים שאינם רוצים לבוא ולהתגלח עם כולם בבניין הראשי והם מתארחים בבתי המלון שבסביבה, והספרים נשלחים אליהם לגלחם תמורת תשלום. בכל המקומות האלו, התספורת נעשית דוקא כאשר יש שם תמונה של הפסל, ומסביב לתמונה זו מגישים קטורת, פרחים וכו'....

שאלה: מה האנשים יודעים על ה"הונדי" והאם הם מייחסים "כוחות" ל"הונדי" עצמו או שזה סתם מקום להנחת המנחה/קרבן? והאם כוחות אלו הם כוחות הפסל עצמו, או משהו אחר כמו "נציג" או "חברת בת" וכו'?

תשובה: בבסיס אמונתם יש להם את האליל הראשי שהוא התגלמות של ה"וישנו" ומשם נוצרו פיצולים וכו', עד כדי 7 פסילים משניים השייכים כולם ל"ראש" המדובר, וכל אחד מהמאמינים מלבד אמונתו הראשית בפסל הראשי יש לו פסל שלו המייצג כוח מיוחד מכוחות הפסל הראשי בו הוא חפץ וכיו"ב.

הם מייחסים לפסל הראשי מלבד כל הבעלות על העושר כאמור, גם כוח ריפוי, ישועה, פוריות, נישואין, בריאות, אריכות ימים וכו'.

לפי שטותם אין הפסל מצטמצם לצורתו המוכרת בלבד, אלא מפושט הוא, ולדוגמא "כוח השיועה" של הפסל עצור וטמון מתחת לכלי ה"הונדי" האמור, שם הוא רובץ והוא הוא ה"מושיע" אותם בעת שמגישים לו מנחה או קרבן.

צריך לדעת שהתייחסותם וגישתם ל"הונדי" היא שהכלי הזה אוצר בקרבו כוחות של עיז. סיפור שגור אצל כולם הוא על נערה שנדרה טבעת עתיקה הנמצאת במשפחתה מדורי דורות באם תתמלא בקשתה, בעודה עומדת מול ה"הונדי" נתחרטה על מה שוויתרה על טבעת מיוחדת זו ולכן שמה ב"הונדי" את תמורת הטבעת ואז יצא "כוח" מה"הונדי" ושאל את הטבעת מיידה אל תוכו. לכאורה ברור שאין כוח זה כעין "נציג" של העיז אלא הם מבינים שזה העיז בעצמו בחלק ה"מושיע" שלו.

שאלה: האם הם מייחסים קדושה לשיער שנכנס ל"הונדי"? ארחיב ואשאל - אילו כל דבר המתקדש אצלם היי מקבל צבע ירוק, האם השיער הנכנס ל"הונדי" היי מקבל צבע ירוק?

העשירים בדרך כלל אין מתגלחים בבית התגלחת הגדול, רק בבתי מלון שנבנו סביבות מקום העבודה זרה, ומתגלחים על ידי הספרים שבאים אליהם ונוטלים שכר פעולתם. בחדר התגלחת (במלון) יש תמונה של העי"ז על הקיר, (תמונות עי"ז נחשבות להם כעין פסלים, ויש להם תמונות כאלו

תשובה: בהחלט שהם אווזים שישנה "קדושה" בכל דבר שניתן לפסל. הם מייחסים "דרגות" של "קדושה" לכל דבר, לי נראה שהתרחש שם תהליך שהוא כעין "ירידת הדורות" בכך שפעם הפולחן הזה הי' מצוי רק למעטים שהצליחו להגיע, וכיום זה השתנה למצב שכולם באים. יש לכל אחד בביתו פסל ומקטירים לו מתפללים אליו וכו'. אך לכל דבר הניתן יש קדושה, ובמילים אחרות הוא בהחלט הי' נצבע בירוק, רק שאין אני יודע את מחשבתם לגבי המשך התהליך, ויתכן שהם היו אומרים שבמכירת השיער אחי"כ יורדת קדושתו, אך לא ביררתי זאת." עכ"ל נוסח הביי"ד.

והנה דברי ר' גרשון וועסט בזה, וזה לשונו:

יחיבת 'הונדי' באמת פירושה 'קופסא' כמו להבדיל באידיש 'פושקע', וכמו אצלינו מתפרש תיבת 'פושקע' על כלי חשוב המיוחד למעות צדקה, וגם מתפרש על סתם כלי שמחזיק דברים [לדוגמא 'טאביק פושקע'], כן הדבר להבדיל לענין תיבת 'הונדי' בהודו, שאינו מוכרח דכל כלי אשר יכונה בשם 'הונדי' כוונתו לכלי שמייחסים לו כח הטומאה, אלא גם סתם כלי נקרא כן.

והנה כלי 'הונדי' המונח בתוך הטמפל הראשי, ידוע שמייחסים לו כח מיוחד של טומאה, ושם נותנים את כל נדבותיהם אל האליל, כגון קוקונס ושאר דברים. אבל כלי 'הונדי' המונח בבנין התגלחת [בכל קומה יש 'הונדי' אחת], מיוחד אך ורק לשערות [יש טבלא על הכלי שלא להניח בתוכו שום דבר מלבד שערות], ובמשך היום מסתובבים פועלים לאורך ורוחב האולם וכונסים כל השערות ומניחין אותן לתוך ההונדי, ובסוף היום מוציאים משם השערות לתוך שקים גדולים, ומשם נלקחות לתהליך של ניקוי וסידור לצורך מכירה. ובכן ממה שכלי זה נקרא 'הונדי', עדיין אין הכרח שמייחסים אליו שום כח של טומאה, ויתכן שהוא כלי בעלמא עבור אסיפת השערות...

ובהמשך הדברים הביא ר' גרשון את תוכן השיחה שהיה לו עם הכומר, וכתוב בזה"ל:

"שאלתי, שאם בכל זאת יש אדם שרוצה להביא משערותיו אל האליל עצמו, האם יכול לעשות כן? והשיב:

"They put one hair, and put some money, and put in hundi"

. שאלתי לו, האם כוונתו אל ההונדי שבתוך הטמפל, או ההונדי בבנין התגלחת [הנקרא קאליאנאקאטא], והשיב:

"Kalyanakatta is also hundi, is there offering" עכ"ל ר' גרשון.

כלומר שאל אותו אם הכוונה על ההונדי בפנים, וענה שגם ההונדי בקליינאקייטא, שהוא המקום של הגילוח, גי"כ נחשב אופערייניג, ולא רק ההונדי בפנים. הרי שעל אף שמשמעות של הונדי הוא כלי סתם, מכל מקום הם אכן מייחסים להונדי הזה בחדר הגילוח את אותו הענין שמייחסים להונדי בפנים. וכמו כן יש להוכיח כן ממה שכתוב באתר שלהם שאפשר ליתן נדרים ונדבות גם בהונדי שבמקום ששוכרים הקוקונאט, על אף שאינו לפני עצם הפסל.

בכל מקומות מושבותיהם, ובמקומות מלאכה, ובכיסם, ולפעמים אף מקטירים לפניהם, אך אין שום קשר בין ההקטרה לשעת הגילוח) וגם שם יש כלי קטן "הונדי" שמניחים שם השערות אחר הגילוח, ואחר כך מובאים לבית התגלחת הגדול לייבוש ולעיבוד.

אחר התגלחת והרחיצה, הולכין לבית הע"ז הגדול המלא גילולים, ועושים מה שעושים מדרכי עבודתם, חלק גדול מהמתגלחים (5 או 10 אחוז בערך) לוקחים איתם כמה שערות משיער ראשם שנתגלח, ונותנין בכלי ה"הונדי" המונח שם, וגם אלו השערות מובאים בחזרה לבית התגלחת עבור הבירור והייבוש, אבל אין מקטירים מהשערות כלל וכלל"

עכ"ל הרה"כ.

כל זה כתב כהקדמה לתשובתו לברר המציאות. אחרי זה כתב הרה"כ "גדרי תקרובת ע"ז" אשר בו כתב שרק מה שעבודתו הוא בעצם השבירה נחשב לתקרובת ע"ז, אבל אם השבירה הוא רק כדי להביא את השברים לע"ז אחרי זה אינו נחשב לתקרובת. והעיר שעל אף שדברי הרשב"א מוכח דלא כזה, יש לומר שדווקא בדבר שהוא דומה לביכורים כתב כן, משא"כ שיער. ולכן החליט שלכו"ע צריך שעצם מעשה השבירה הוא העבודה עצמה, ואינו רק הכשר למה שעושים אח"כ עם השברים. [טענה זו יש בו מה לדון, ועי' לקמן סימן ה'].

ולכן כתב שיש להוכיח שנידון דידן אין הגילוח עצם מעשה העבודה, ולכן אינו תקרובת ע"ז, והוכיח כן מכמה דברים, ונעתיק דבריו:

"היות שהנכרים הבאים להתגלח לשם עבודה זרה, אין עושים מעשה הגילוח בעצמם, אלא מתגלחים על ידי ספרים בעלמא (השפלים

שבאומה^{כה}, לא ע"י כמרים^{כז}, ושלא בפני ע"ז^{כח}, ובבית התגלחת אין שום אליל^{כט}, והבניין לא נחשב להם לבית עבודה זרה^{כט}, ונבנה בשביל מלאכה בזויה דגילוח והכנת השערות למכירה^ל, וגם אין מקפידים להתגלח שם דווקא, והעשירים מתגלחים בבתי מלון שבסביבה על ידי ספרים שבאים שם ונוטלים שכר עבודתם^{לז}, וכל מעשה הגזיזה עושים בדרך אומנות, ואין

כה. ע"י לעיל שנתברר שהספרים רואים את עצמם ככומרים, והם רואים חשיבות במעשיהם, וראוי להעיר שהרבה מהם עובדים שם חינם. חוץ מזה עיקר ההוכחה של הרה"כ לא הבנתי, וכי יש ריעותא בכך שנותנים לספר אומן לגלח במקום לעשותו ע"י עצמן, הלא הם מתגלחים באופן שלא משיירים שום שארית משום שיער, ומי האומן הגודל שיכול לעשות את זה על עצמו? הא להבדיל א"ה האם יש חסרון בחביבות המצוות של כלל ישראל שנותנים למוהל לעשות המילה במקום לעשותו ע"י עצמם (ואין הכוונה לעשותו ע"י עצמם מאחר שהמוהל המומחה כבר הכין הכל, אלא הכוונה להוכיח שבמקום צצריכים מומחה אין שום ריעותא שלוקחים מומחה, ופשוט).

כו. כנ"ל, שאין זה נכון. אבל בלא"ה לא הבנתי מאי קאמר, ומאיפה לו חידוש זה שרק כומר יכול לעבוד ע"ז! הלא כל מי שרוצה לעבוד ע"ז בידו לעשותו, ולר"א סתם מחשבת עכו"ם לע"ז, על אף שאינו כומר. ובכלל המונח "כומר" אינו תלוי מה חושב מנהל הטמפל, ולא מה שחושב הספר עצמו, אלא הוא גדר בהלכה, שמין האדוק לע"ז סתם מחשבתו לע"ז. וכן הקוקוס ושאר הקרבנות, נעשה ע"י הגוים הפשוטים המבקרים שם, ולא על ידי הכומרים.

כז. וכן שאר קרבנותיהם אינו בבית הע"ז דהיינו לפני הפסל אלא בכל שטח ההר ולפני הצלמים, כגון הקוקוס שמקריבים, ואין הם רואים ריעותא בזה כלל, אלא אומרים שכל ההר הוא שייך להאליל. וחוץ מזה יש הרבה ראיות מהש"ס וראשונים ששפיר אפשר לעשות תקרובת גם שלא לפני הע"ז.

כח. רק חדר גדול פתוח שיש שמה אליל, וכן בקומה שלישית יש שם פסלים מכיון שאינו פתוח לאולם הנ"ל. הרי שבאמת הם מקפידים שיהיה אליל, או עכ"פ פתוח לאליל, וכן גילוח העשירים יוכיח שנעשה לפני התמונה של האליל, וכנ"ל אם כל שטח ההר שייך להע"ז אין בזה טענה.

כט. ביארנו שלא משום שחסר שם איזה טומאה, ולא משום שאינו ראוי לעבודה או להקריב קרבנות שם, אלא שאינו באותו מדרגות טומאה של הפסל הגדול, אבל מהיכן מצינו שבית הע"ז הוא רק המקום הכי "קדוש" שלהם, הלא כל מקום שמיוחד לעבוד ע"ז להלכה נחשב לבית ע"ז. וכל זה חוץ מזה שרואים את כל ההר כמקומו של הפסל.

ל. לא שמענו לא מפי השליחים ולא מפי כתביהם, שהמלאכה היא בזויה והשיער הוא טמא, והם נהגו ובנו בנין זה עוד לפני שחידשו שיש להרוויח במכירת השיער. אלא פשוט שנבנה בשביל עבודת גילוח השער, ולא "מלאכה בזויה דגילוח והכנת השערות למכירה".

לא. הם כן מקפידים לגלח דווקא באופן שיש איזה פולחן וצלם, כלומר עם פסל והונדי לפני המגלח. הם לא מגלחים סתם לשם חולין, ובפירוש אומרים שאלו שנדרו נדריהם חייבים לגלח שם. גם המלוניים של העשירים ראוי להעיר שאין זה סתם מלון, אלא זה מקום מיוחד במלון ששייך למנהל הבית ע"ז.

מזכירים שם עבודה זרה²⁶, ואין עושים שום תנועה לעבודה זרה²⁷, וכן לא הוזכר לא בפי הכמרים ולא בספריהם (אשר שם מבואר כל סוגי עבודתם) שיש ענין של פולחן במלאכת החיתוך²⁸, והמאמינים בה וכמריה לעולם אין מהדרים לעשות מעשה גזיזת שערות לעבודה זרה²⁹, נמצא דאין כאן עבודה בעצם מעשה הגילוח³⁰. ואף דודאי הגילוח הוא לכבוד העבודה זרה, היינו

לב. אם הכוונה על המתגלחים כבר כתב שרובם חושבים או אומרים שם אלילם. ואם הכוונה לספרים, נביא כאן מדברי אמיר דרומי (תשע"ח): "הספרים - בתחילת המשמרת שלהם הם אומרים תפילה הכוללת את שמו של האליל, ובהם הם נכנסים לעשייה לשם האליל", עכ"ל.

וכע"ז כתב ר' גרשון וועסט "כששאלתי אחד מהמגלחים אם המגלחים מתפללים או מזכירים שם האליל, השיב לי שקודם שמתחילים לגלח אומרים שם האליל ג'.....! [נבאמת יש'ם זה מצפצפים הרבה בכל דרך הילוכם על ההר, בדרך Schant]. והנה אני בעצמי לא ראיתי שאומרים כן, אבל אולי היתה כוונתו שאומרים כן בכל יום בתחלת ה-shift שלהם, ולא לפני כל גילוח, או אולי רק לא הבחנתי באמירתם" עכ"ל.

לג. איני יודע מה רוצה הכותב בזה, וכי מעשה עבודה רק הוי ע"י תנועה מיוחדת?

לד. אדרבה, מפייהם ומפי כתבם עולה שהוא עבודה חשובה, ויש הרבה הרבה ספרים שנדפסו ע"י מנהלי הטמפל עצמם שמדברים בבירור איך הוא עבודה חשובה. וכן הוא בכמה ספרים שנדפסו על דתם מעתיק יומין, מלפני 150 שנה ויותר שמבררים שהשיער הוא קרבן כו'. **ואדרבה לא מצינו שום ספר על דתם שאומר אחרת, ולא מצינו שום כומר שאומר אחרת!**!! וכל המקורות לזה הם מהפרופסורים מסבירי דתם, או מאלו שהושפעו מתרבות המערב ורוצים לשפר דתם.

לה. לא מצאתי שום מקור לטענה זו בדברי השליחים, וכן נסיתי לברר דבר זה, ולא הצלחתי למצוא מישהו שאומר דבר זה. נכון שאין הכומרים מגלחים כל יום, אבל מה בכך? גם המבקרים לא חושבים שצריכים לעשות את זה כל יום, אלא פעם בכל כמה זמן. וחוף מזה, אפילו יוכיח שהכומרים לא מאמינים שיש לעשות הגילוח, וכי זה חידוש שהכומרים לא מאמינים בשטותי הע"ז? הלא כבר היה לעולמים שיונתן בן גרשום היה הכהן של פסל של מיכה, אע"פ שלא האמין בע"ז. וסברא היא שהכומרים לא מאמינים בע"ז, כי הם מכירים מבפנים מה הולך שמה, ויודעים שאין בו ממש.

לו. כל דבריו עד כה להוכיח שאין צד שיש במעשה הגילוח משום עבודה.

מאידיך כתב מרן הגרי"ש אלישיב שהוא כן נחשב מעשה עבודה, והוכיח כן מכמה דברים במציאות (שכולם נתבררו מעל כל ספק כנכונים), וז"ל: "אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד [דונר] שליט"א, עצם התגלחת עבודתה בכך. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמושי". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז" עכ"ל הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

והיינו שהוכיח שהוא כן מעשה עבודה משום :

-
- א- משום שאומרים שם אלילים. (נעי' בתבואות שור ריש סי' ד' שכתב שבשחיטה אם אומרים שם האליל הוי תקרובת ע"ז).
- ב- הספרים רואים במעשה הגזיזה איזה פולחן. וכבר כתבנו שעדיף מזה הדברים, שהספרים נחשבים כומרים, עכ"פ בעיניהם.
- ג- כבר היה לעולמים ע"ז שעבדו אותו בגילוח שער, וכמו שאילו ימצאו במקום נידח בסוף העולם אנשים שעובדים לאיזה ע"ז בזריקת אבנים יש להניח שהוא מתולדותיו של מרקוליס, ה"ה מאחר שמצינו שעבודת כמוש הוא גילוח השער כמו כן מסתבר שיש מקומות בעולם שעובדים לע"ז באופן הדומה.
- אמנם חוץ מכל זה, לפני שיגידו שזה לא מעשה עבודה צריכים להוכיח שבכלל יש מושג של דברים שעושים במצות אלילים שאכן לא נחשב מעשה עבודה.
- בקיצור: עיקר הנידון הוא אם מעשה הגילוח הוא באיזה מדריגה של עבודה לע"ז, וברגע שנחליט שכן הוי מעשה עבודה, ברור שהשער הוי תקרובת ע"ז. ורוב הטעמים שתלה הכותב שאינו מעשה עבודה נתבררו כלא נכונים ועל השאר הם המצאות בגדר מעשה עבודה שאין לו מקור. מאידך יש הרבה רגלים לדבר להניח שכן הוי מעשה עבודה, ובפרט שאם מסופקים אנו בכוונת הספרים בזה, כיון שכבר כתבנו שהספרים הם כומרים, סתם מחשבתם לע"ז.**

שמתגלחים לכבודה, וזה מצד המתגלח שמסיר שערו ל^ז, אבל מעשה הגזיזה מצד המגלח ודאי דאינו עבודה וכנ"ל ל^ח. וכן כתב דודי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רס"ה) וזה לשונו, הן אמת דאף שהמתגלחות כוונתן לעבודה זרה, אבל המגלח אותם שהוא עושה למעשה את הגילוח אינו מתכוון בזה לעבודה זרה (אלא להרוויח כסף) עכ"ל ל^ט.

לז. משמע שרוצה לומר שאין לאליל ענין עם השיער שנגלח, אלא הכל מעשה רק להסיר השערות. אמנם דבר זה לא שמענו משום שליח שהלך לשם.

אמיר דרומי העיד (בנוסח הבי"ד תשס"ד) שיש חוב לעי"ז שמשלמים ע"י נתינת השיער לאליל. וכמו כן העיד שההונדי כלי קיבול של האליל, הרי עצם זה שמכניסים השיער להונדי מוכיח שהאליל מקבל השערות.

וכמו כן, ידוע הסיפור של הקרחה, שהעידו עליה השליחים בתשע"ח, שיש לאליל צורך בשיער למלאות קרחתו.

הרא"ד דונר העיד שמאמינים שהעבודה זרה שלהם אוהב שערות, וכן יש הסרטות של גוים ששואלים את מבקרי הטמפל למה הם עושים את זה, והם אומרים שהאליל שלהם אוהב שערות.

ר' גרשון העיד הרבה דברים דומים, ואי אפשר להעתיק כולו כי יש אריכות רבה. אבל הוא שמע:

א- שאלילם אוהב שערות

ב- שהשיער מקובל ע"י איזה אליל

ג- שעצם מעשה הגילוח הוא סוג של תפילה.

וכמו כן שמע מהרבה מהם שיודעים ומאמינים בסיפור שלהם שיש לאליל קרחה, והשיער הנגלח ממלא אותו. [ר' גרשון מצדד שטעם ההכנעה הוא מעיקר סיבת הגילוח כו', אבל הוא מודה שהם מאמינים בסיפור הזה, וזה חלק מהסיבות של הגילוח, וכמו שכתבנו לעיל בהרחבה].

לח. בכדי לעשות תקרובת ע"ז צריך מעשה עבודה דהיינו שהע"ז רוצה בה, עם מעשה כעין עבודת פנים שכוללת חיתוך. ברגע שיש כאן מעשה עבודה, אפילו אם עבודתם לנוול את עצמם או את אחרים המתגלחים, עדיין הוי השער תקרובת ע"ז, כיון שיש כאן מעשה עבודה. לא מצינו בשום מקום שהחיתוך צריך להיות לתוצאה של דווקא דבר המחותך כמו להשיג את השיער בניד"ד, אלא בפירוש אמרו ששבירת מקל הוי כעין זביחה על אף שלא נתברר שהוא צריך כלום משברי המקל. חוץ מזה בניד"ד, הם מאמינים שע"י הגילוח האליל מקבל השער כמו שהרחבנו לעיל, וא"כ ודאי יש להם איזה תועלת מצד שיער המחותרך.

לט. אמת כן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתש"ן, אבל בתשס"ד כתב (תשו"ה ח"ה ס"י רס): "ומה שדנו להתיר, מצד שאף שהמתגלחים מתכוונים לשם ע"ז, מ"מ כוונת המגלח היא לשם ממון, הנה מלבד שאין הדבר נכון שהרי המגלח הוא בעצמו אי מהכת הטמאים ושייך לדתם, ומאמין באמונתם הטפילה, ובודאי נהנה כשמספרים לכבוד האליל ומתכוין לע"ז" עכ"ל.

ואפילו אם תרצה לומר דיש במעשה הספרים ענין עבודה, דהלא יודעים לפי דעתם המשובשת שיש נחת רוח להאליל בגזיזת השערות, מכל מקום השערות לא נחשבים לתקרובת, דעיקר כוונת מעשה הגילוח הוא להסיר השערות לנוול בזה את המתגלחים לכבוד העבודה זרה^ב, וודאי אין כוונתם לעובדה בהקרבת השערות על ידי שבירתן, דעיקר העבודה הוא בהמתגלח שבא למלאות רצון העבודה זרה, לנוול עצמו לכבודה בסילוק השערות, בלי לעשות מעשה שבירה כלל מאיי עכ"ל.

וכאן המשיך הרה"כ בדמיון לנרות, שחזינן שהדלקת נרות לע"ז אינו נחשב עבודה, ונידון דידן גרוע יותר מנרות, כיון שאינו בפני הפסל, משא"כ כאן "מציאות הדברים בעבודה זרה זו, דכל מה שמקריבים לה ממניי מאכל וקטורת עושים לפניה דווקא^ב". וכתב עוד כמה חילוקים בין נרות שהתירו הראשונים לכאן, וכתב שאין לחוש שמא אחד מהספרים התכוון לעובדה ממש בהגילוח, כיון שאין עבודתו בכך, "מסתמא אין לחשוש שאחד מתכוון כוונה אחרת ממה שהוא לפי דתם" עכ"ל.

ושוב כתב :

"והנה כוונת המתגלחים לנוול עצמם בהסרת תפארתם, במסירות נפש לעבודה זרה, ולזה מורידים שערותיהם, והיות שאין מגלחים בבית עבודה זרה ולפני עבודה זרה, מקום שעושים כל עבודותיהם המתועבות, וגם אין עושים מעשה כלל, ולא נמנה בספריהם בכלל העבודות שעושים לכבודה, נראים הדברים שעצם התגלחת לא נחשב להם עבודה"

ושוב כתב שגם אם המתגלח מתכוון לשם ע"ז, הדבר הולך אחר הספר, שהוא העובד, ושוב כתב שהגילוח דומה לקצירת העשבים בחצר בית ע"ז.

ושוב פלפל אם השיער שמובא בפנים ליד הפסל אסור משום ההבאה, והעלה כיון שאינם באים בפנים צריכים מעשה כעין זביחה, ואף לדעת הרמב"ם שעצם ההכנסה

וכמו כן כתב מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל^ו והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז" עכ"ל.

מ. זה שכתב שזה עיקר הסיבה הוא לנוול בלבד, אינו נכון כמו שהארכנו עד כה.

מא. להלן נרחיב בטענה זו.

מב. זה אינו נכון, כמו שכבר כתבנו שהם מקריבים קוקוס ועוד דברים שלא בפני הפסל.

אוסרת, לזה יש ביטול, ולפלל בזה. (לא נאריך בזה להלן כיון שאין הנידון משום זה).

ושוב דן לצרף בפוסקים שסי"ל שתקרובת הוי רק דבר המובא בפנים, ולכן שערות אינם תקרובת, וכן רצה לצרף הראשונים שסי"ל שתקרובת רק אסורה מדרבנן, וחזקת היתר שיש להשערות עוד לפני הגילוח.

ואחרי זה דן באיסור מהנה לע"ז אם שייך ע"י קניית השיער שמכרו בית ע"ז, וכן דן אם יש מקום להחמיר משום מאיסותא דע"ז.

זה תורף כל תשובתו. מי שמעיין בדברינו בהערות, יבין בבירור שכל תשובת הרב הכותב נכתב לשעתו ע"פ המציאות שהבין אז, ואינם ענין כלל להמציאות אשר מעיד ר' גרשון וועסט.

סימן ד' - סיכום העניין לאור המציאות שנודע היום

לשם הבהירות נחזור על סדר התשובה של הרה"כ בקיצור.

- א- מציאות הדברים ע"פ השליח אמיר דרומי.
- ב- תקרובת הוא רק בדבר שמעשה השבירה היא עצמה עבודה, ולא דבר שהשבירה הוי רק הכנה.
- ג- הגילוח אינו מעשה עבודה מצד עצמה מכמה סיבות.
- ד- ויש לדמותו לנרות, ולעשבים שמקצרים בחצר בית ע"ז.
- ה- אין לחוש שמא הספרים חושבים אחרת ממה שדת שלהם אומרת.
- ו- גם מה שמובא בפני הפסל יש להתיר.
- ז- יש עוד ספיקות לצרף.
- ח- אין איסור מהנה, מאיסותא, והנאה ממעשה עבירה.

היוצא מזה, שעיקר הבירור להלכה הוא האם מעשה הגילוח נחשב למעשה עבודה. ועל פי כמה עובדות קבע הרה"כ שאין הגילוח נחשב למעשה עבודה, **וכל הסיבות שתלה בהם לקבוע שאינו מעשה עבודה נתברר שאינם נכונים כלל**, ואם כן שוב אין שום סיבה להתיר השערות.

מכל מקום לשם הבהירות נחזור עוד פעם בהטענות שיש להוכיח שלפי המציאות הידוע היום יש לדון מעשה הגילוח כמעשה עבודה לע"ז זו.

הרה"כ טען :

הספרים הם השפלים שבאומה, אבל :

- הספרים הם נחשבים כסוג של כומר.

הרה"כ טען שלא מזכירים שם אלילים בשעת הגילוח, אמנם :

- הספרים אומרים שם אלילים לפני תחילת משמרים, והמתגלחים בעת הגילוח או לפניו.

הרה"כ טען שהכל נעשה לנוול את עצמם, ואין לאליל עסק עם השיער, אבל

- הם אומרים שאלילים אוהב שערות.
- הם מאמינים שהשיער נתקבל על ידי אלילים מסיבה זו או אחרת.
- הם קוראים מעשה זו סאקריפיס, שמשמעותו שהדבר בעיניהם כקרבן.
- יש מהם שאומרים שרואים את מעשה הגילוח כסוג של תפילה.
- יש מהם ששולחים שערותיהם ממדינת הים, וע"כ אינו מעשה ניוול דווקא.
- הם נודרים לגלח עבור האליל בעת צרה.
- הם מקפידים לרחוץ לפני ואחרי הגילוח.

הרה"כ טען שהגילוח נעשה שלא בבית ע"ז ושלא בפני הצלמים :

- הגילוח נעשה בבית המיוחד לעבוד עבודה זו, סמוך ונראה לבנין אשר בו נמצא הפסל, ובתוך בנין הגילוח יש הרבה צלמים או פסלים.

הרה"כ טען שהקרבת קורבנות ושאר עבודות של הע"ז אינם נעשים אלא בתוך הטמפל ממש ובפני הפסל בלבד ולא בבנין הגילוח או בשאר שטח ההר :

- הקרבת קורבן הקוקוס וכן שאר העבודות של ע"ז שלהם נעשים בכל שטח ההר וגם בבנין של התגלחת (טקס הקרבת הקוקוס בבית התגלחת עצמו מתועד בוידאו).

הרה"כ טען שלא נמצא בספרי אמונם ובדברי הכמרים עבודה כזו של תגלחת שיער עבור האליל :

- ואדרבה בכל ספרי אמונתם ודברי הכמרים מפורש שזו עבודה חשובה, ויש מהכמרים שאמרו שזו עבודה חשובה יותר מהקרבת הקוקוס.

אשר על כן, מכיוון שזו מעשה שעושים במצוות העבודה זרה במקומו של הע"ז, פשוט שהוא נחשב למעשה עבודה, וכן יוצא במשנת הרה"כ, שכתב כמה גדרים אשר בהם אפשר להבחין אם הוא מעשה עבודה אם לא, וכמעט כולם נתבררו כלא נכונים, כמו שכתבנו.

אם כן אפילו אם נקבל כל ההנחות ההלכתיות של הרה"כ בסוגיא זו, עדיין לפי המציאות שהתבררה פשוט שהשיער דינו כתקרובת ע"ז. מכל מקום לרווחא דמילתא אמרתי שאעיר גם על כמה מהטענות ההלכתיות שהעלה הרה"כ, בגדר דרוש וקבל שכר.

ועל אלו נקודות נרחיב.

סימן ה' - אם נימא שמעשה הגילוח הוי הכנה אם נאסר השערות.

סימן ו' - אם הגילוח נעשה לשם ניוול והכנעה אם נחשב למעשה עבודה.

סימן ז' - אם יש ללמוד היתר או איסור מדברי הראשונים לענין נרות.

סימן ח' - אם יש ללמוד היתר או איסור מדברי הראשונים לענין גדידה.

סימן ט' - במה שכתב שכיון שאין הגילוח אלא לשם תוצאה אין השער תקרובת.

סימן י' - בצירופי ספיקות שהביא הרה"כ.

סימן ה' - בזה שכתב שאם מעשה השבירה הוי רק הכנה אינו עושה תקרובת

כתב הרה"כ :

תקרובת עבודה זרה. איסור זה נלמד מקרא "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכים", "ויהאכלו זבחי מתים" (ע"ז כח:), והגם דע"ז עצמה ונויה ומשמשיה יש להם ביטול (ע"י שבירה וכדו'), תקרובת אין לה ביטול עולמית (דף נ.). אמנם לא הוי בכלל תקרובת אלא כשנעשה כעין פנים (גמ' שם). ולפי מה דנקטינן (יו"ד סי' קל"ט סעיף ג') יש בזה שני אופנים: א. דברים שמקריבים למזבח (בשר וככרות יינות ושמינים וסלתות וכו'), נאסרים בהנאה לפני עבודה זרה לשם תקרובת אף בלי שום מעשה כעין עבודת פנים. ב. שאר דברים, אינם נאסרים אלא ע"י מעשה כעין פנים (זביחה ניסוך זריקה הקטרה), ולדעת המחבר סגי בכעין זביחה וכו', (וודוקא באופן שדרך עבודתה במקל באיזה אופן שהוא, כגון שדרכה לקשקש לפניה במקל).

והני מילי כשעובדה בכך, ר"ל שעובד אותה בעצם השבירה, וזה עצם העבודה (למעוטי אם עושה מעשה שבירה כדי להביא השברים אח"כ לעבודה זרה), וכמו שכתב ברש"י רמב"ן ורא"ה ועוד ראשונים בסוגית הגמרא (דף נ"א), וכן מוכח מדברי הראשונים לענין ככרות, דאינן נאסרין

מצד הלישה ושבירת החתיכות על דעת להביאן אחר כך לפני לתקרובת" עכ"ל.

ונחזור על דבריו בקיצור: יש סוג של תקרובת ע"ז שאסורה ע"י מעשה עבודה כעין זביחה, אבל...

- א- זה דווקא אם עצם השבירה הוי עבודה, ואינו רק מעשה הכנה להביא השברים לע"ז,
- ב- וכתב שכן כתבו הראשונים,
- ג- וכתב שכן מבואר בעניין לישת הככרות.

[כמו שכבר כתבנו נידון זה אינו נצרך למעשה מכיוון שנתברר שיש עבודה לצורך עצמה ע"י הגילוח, ויעי' להלן].

ועל הראשון ראשון:

א- האם מעשה הכנה נחשב למעשה עבודה.

זה שכתב שמעשה שבירה שהוא רק מעשה הכנה אינו עושה תקרובת, יש להוכיח דלא ככה ואפילו אם מעשה הגילוח הוא רק על דעת להביאו אח"כ לע"ז נחשב הדבר למעשה עבודה. ואבאר, עיי' זבחים י', ע"ז לד', חולין לט. שנחלקו רבי יוחנן ור"ל אם מחשבין מעבודה לעבודה, זאת אומרת השוחט ע"מ לזרוק הדם לע"ז האם השחיטה אוסר את הבהמה. לדעת רבי יוחנן השוחט על מנת לזרוק דמה לע"ז דינו כתקרובת ע"ז, ולדעת ר"ל אינו תקרובת ע"ז. להלכה קיימא לן (יורה דעה ד' סעיף א) כדעת רבי יוחנן. וזה לשון השו"ע, "השוחט לשם עבודת כוכבים: אפילו לא חישב לעובדה בשחיטה זו, אלא חישב בשעת שחיטה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים הרי זה זבחי מתים ואסורה בהנאה" עכ"ל.

ויש להציע שיש שלשה מדרגות בשחיטה ע"מ לזרוק לע"ז:

- א- מעשה השחיטה הוא מעשה עבודה גמורה, ובנוסף לזה הוא הוסיף לכוון גם לזרוק הדם לע"ז.
- ב- מעשה השחיטה הוי רק היכי תימצא בכדי לזרוק הדם, ואין שום חשיבות לעצם מעשה השחיטה, מכל מקום לולי הזריקה לא היה שוחט הבהמה.
- ג- מעשה השחיטה הוא לצורך עצמו לאכול הבהמה, אבל הוסיף בדעתו גם כוונה לזרוק הדם לע"ז.

הנה אם הציור של המחלוקת הוא כצד א', שבמעשה השחיטה יש עבודה גמורה, לכאורה לא מובן הצד שאין כאן תקרובת, כי כבר הוכחנו שסתם מעשה שחיטה שהוי עבודה עושה בהמה תקרובת ע"ז, ודל מהכא המחשבה שהוסיף לזרוק הדם לע"ז, הלא ממחשבת השחיטה בלחוד ראוי לבהמה להיות תקרובת ע"ז, ופשוט.

אבל יש לדון האם נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בצירוי ב' או ג', כלומר האם השחיטה הוא רק היכי תמצא בכדי לזרוק הדם, או שמא השחיטה לא נעשה לשום ענין לע"ז אלא לצורך עצמו.

ונראה שיש להוכיח כצד ג' שאין שום חשיבות למעשה השחיטה מדברי רש"י בכמה מקומות.

רש"י חולין לט. ד"ה לזרוק: "לזרוק דמה לעבודת כוכבים. ודאשחטה לשם עבודת כוכבים שהיה בדעתו לעובדה בשחיטה זו דברי הכל אסורה דהא זבחי מתים הוא, אלא בשלא היה מתכוין להיות שחיטה זו עבודה לעבודת כוכבים, אלא שחטה לעצמו ע"מ שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר חלבה" עכ"ל.

רש"י סנהדרין ס: ד"ה לגופיה: "לגופיה אתא. ולאורוי דאפי' לא שחט שחיתת עצמו לעבודת כוכבים, אלא שוחט לעצמו וחשב בה ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים חייב ואפי' לא זרק:

הרי רש"י הדגיש שמעשה השחיטה הוא לצורך עצמו, ולא כתב אוקימתא יותר פשוט ששחט כהיכי תימצא לזרוק הדם, כי לפני שחיטה אי אפשר לעשות זריקה. ונראה שיסוד הדברים הוא שכל דבר שהוא היכי תמצא היחיד להגיע למעשה עבודה, גם ההיכי תמצא הזה למעשה עבודה יחשב, ודו"ק.

לומדים מכאן שלכו"ע נחשב עבודת ע"ז אם המעשה הוא רק היכי תימצא להגיע לשלב הבאה. זאת אומרת לנידון דידן, אפילו אם תמצא לומר שהגילוח הוא בכדי להביא השער כמתנה לפני האליל אחרי זה, עדיין מעשה החתיכה הוי עבודה, ומספיק בכדי לעשותו תקרובת ע"ז.

וראוי להדגיש, שלהלכה שקי"ל כרבי יוחנן, על פי דברינו אפילו אם מעשה השחיטה נעשה בסתמא ממש, רק במחשבה שאחרי זה עושים הקטרה [ובנידון דידן נתינה בכלי ההונדל] הוי תקרובת ע"ז. והוא הדין בנידון דידן, אפילו אם אין להם שום חשיבות לעצם גזיזת השיער, אם נקטינן שהם עושים את זה בכדי ליתן לו השיער אחרי זה, זה עושהו תקרובת עבודה זרה. ואף שמעולם לא נותנים השיער אחרי הגזיזה, הדבר מפורש שהוא תקרובת עבודה זרה. שהלא השוחט על מנת לזרוק הדם, שלדעת רבי יוחנן הוי תקרובת ע"ז, אפילו אם לא זרק הדם בפועל, עדיין מעשה השחיטה אוסרת אותו.

הוכחנו שמעשה שחיטה נחשבת לעבודה אף אם השחיטה הוי רק היכי תמצא, וכמו כן תולדה דשחיטה, מעשה כעין זביחה, אם נעשה לצורך השלב הבא עדיין מצעד הזה נאסר.

ב- מה שכתב שהראשונים מפורשים שמעשה שבירה ע"מ להביאו לפניו אינו נחשב למעשה עבודה.

על זה שכתב שבראשונים מפורש שמעשה שבירה ע"מ להביאו אינו עושה תקרובת, איני יודע למה התכוון הרה"כ שרש"י והרמב"ן והרא"ה כתבו יסוד הזה. הגמי שואלת שאין שום מעשה כעין פנים לאסור פרכילי ענבים, ומשני "כשבצרן מתחילה לכך" עכ"ל. כל הראשונים רק כתבו שבמעשה הבצירה היה עבודה. ותו לא מדי. זאת אומרת שיש חשיבות בדתם במעשה הבצירה, ובדיוק כמו שכתבנו שגם המעשה הקודם כגון שחיטה ע"מ לזרוק דמה לכו"ע נחשב כמעשה עבודה שאוסרת את החפץ.

וכן הרחיבו הראשונים וחילקו בין הציורים שאמרינן שבצרן מתחילה לכך נאסר, לזה שאין הקדש לע"ז, וכתבו החילוק הנ"ל, שדבר שאין לו שום משמעות בדת שלהם, כלומר מעשה הבצירה אינו מעשה דתי כלל, לא נחשב בצרן מתחילה לכך.

ג- מה שכתב להוכיח כן מדברי הראשונים לענין ככרות.

ומה שכתב שהכרות הוי הוכחה לזה, אדרבה בראשונים מבוארים להיפוך ממש. יש שני מיני ככרות, יש מה שלקחו מן השוק, ובאלה כתבו שלא נאסרו משעת הלישה, והסיבה היא פשוט במאוד, מכיוון שאינו מעשה עבודה בלישתה, וראיה לדבר שהם בדרך כלל מביאים את זה מן השוק. ויש מה שהם מקפידים לעשות לשמה, ובה כתבו שהוא נאסר משעת הלישה, עוד לפני שהוא מובא לפני הע"ז.

זהו לשונו של הרשב"א נא: "ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותן לפני הע"ז אסורין דכעין פנים איכא, ואם לשו עיסה וחזרו בהן מותרת דאין הקדש לע"ז, וגם משום ששברו אותה לע"ז אינה נאסרת לפי שאין בחוקי הע"ז ללוש אותה לשמה אלא לוקחין אותה מן השוק ומביאין, אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישה דהוי כעין זביחה" עכ"ל.

הרי שהחילוק בין הלחם הראשון לשני, הוא אם יש מעשה "בחוקי הע"ז ללוש אותה" או אם "לוקחין אותה מן השוק ומביאין", וכל שהלישה הוי חלק מהטכס ועבודה שלהם, גם משעת הלישה נאסר, על אף שהלישה הוי רק הכנה לצעד הבא. ואין שום חידוש בזה מכיוון שעיקר תקרובת ע"ז נעשה ע"י מעשה שחיטה, שע"פ רוב אינו אלא הכנה למעשה הקרבה. אם כן בנידון דידן, מכיוון שלא לוקחים שיער ממקום אחר, אלא חלק מהטקס הוא הגילוח, דומה יותר לאובליאש.

עוד כתב:

אך לדעת הרשב"א שם, פרכילי ענבים שנמצאו לפני עבודה זרה, נאסרו מחמת שבצרם מתחילה על דעת להביאן אח"כ לפניה, אבל זה דווקא בפירות דדמי לביכורים שמביאין לפני ה', וכמש"כ הרשב"א, משא"כ שאר

דברים, כל שאינו עובדה במעשה השבירה לא נאסרו כלל, וכמו שכתבו הראשונים בפירוש הגמרא (חולין דף ל"ט) דשוחט על מנת להוליך או לקבל דמה לעבודה זרה לא נאסר, ואף בפרכילי ענבים כשאין עובדים אותה בשעת בצירה, לא מקרי תקרובת אף לדעת הרשב"א אלא כשדעתו להביאם לפני עבודה זרה ממש ולהניחם שם לשם תקרובת, וגם לא נאסר עד שיקריבם לפניו, וכמו שכתב שם הרשב"א.

הרה"כ הניח שלדעת הרשב"א באמת פרכילי ענבים הבצירה הוא רק הכנה לצעד הבא, אמנם חילק שזה דווקא משום שדמי לביכורים, משא"כ שאר דברים. וכתב שכן מוכח מהראשונים בפירוש סוגיא של שחטה ע"מ לזרוק.

אמנם כל זה שכתב בדעת הרשב"א אינו מוכח, שהלא יש מחלוקת ראשונים אם דבר שאינו מובא בפנים שייך להיות תקרובת בכלל [לדעת הרמב"ן והרשב"א כן הוא שיטת רבי יוחנן]. ולכן הרשב"א כאן לא חולק על גדר העבודה בשעת בצירה, וכמו שכתבנו לכו"ע כל מעשה שחיטה ע"מ לזרוק הדם נחשב למעשה עבודה. אלא שדעת הרשב"א כהרמב"ן שם שלהלכה תקרובת ע"ז רק אסורה אם כיוצא בו קרוב בפנים ולא קי"ל ששבירת מקל נאסר, ואעפ"כ כתוב במשנה שפרכילי ענבים אסורים וכתוב בגמ' בהוה אמינא שאינם כע"פ והגמ' רק תירץ שבצרן מתחילה לכך, וכפשוטו זה לא מתרץ זה שאינם כע"פ, אלא רק מתרץ שיש כאן מעשה עבודה, וא"כ קשה על שיטת הרשב"א והרמב"ן שכתבו שרק תקרובת כעין פנים אסורה, ואין לומר שסתם ענבים הוי כע"פ דאם כן הגמ' בהוה אמינא שמפורש שאינם כע"פ קשה, ולכן לומד הרשב"א עצם זה שבצרן מתחילה לכך עושהו דומה יותר לביכורים ולכן הוי כע"פ, משא"כ בהוה אמינא של הגמ' שלא בצרן מתחילה לכך לא הוי כע"פ. כלומר, כל דברי הרשב"א כאן הם רק לתרץ שיטתו (שלא קי"ל כוותיה) שתקרובת רק אסורה משום שהוי כע"פ, ומעולם לא חלק הרשב"א על גדר מעשה עבודה שנעשה לענבים.

ומש"כ שמראשונים מבוארים ששחיטה ע"מ לקבל הדם אינו תקרובת, ע"י לעיל, שאדרבה, רק מהשנשחט לצורך עצמו נאמר כן, ולא כל דבר.

סימן ו' - אם מעשה לשם הכנעה וניוול נחשב למעשה עבודה

עוד כתב הרה"כ בתשובתו כמה טענות להוכיח שאין הגילוח מעשה עבודה, ואחד מהם הוא :

"מכל מקום השערות לא נחשבים לתקרובת, דעיקר כוונת מעשה הגילוח הוא להסיר השערות לנוול בזה את המתגלחים לכבוד העבודה זרה, וודאי אין כוונתם לעבודה בהקרבת השערות על ידי שבירתן, דעיקר העבודה הוא

*בהמתגלח שבא למלאות רצון העבודה זרה, לנוול עצמו לכבודה בסילוק
השערות, בלי לעשות מעשה שבירה כללי*

מלבד מה שכבר הערנו שמעשה הגילוח גם הוא ליתן שערותם לאליל, והם מאמינים שהאליל מקבלם, אפילו אם נקבל דברי הרה"כ שהניח כאן הנחה גדולה שמעשה הגילוח אינו אלא לנוול את עצמם, עדיין לא ברור איזה היתר יש בזה לומר שאין השיער תקרובת ע"ז. [ראוי להעיר שעוד לא מצינו שום מקור שמעשה הגילוח הוא כדי לנוול את עצמם, אם כי מצינו מקור שהם מאמינים שהוא גם מעשה של הכנעה].

כבר כתבנו שמעשה עבודה בלי שום נתינה עושה החפץ הנשבר תקרובת ע"ז, וזאת גם אם לא חושב העובד שעל ידי השבירה האליל מקבל השברים. וזהו שבירת מקל שמוזכר בתלמודא. אם כן גם מעשה של ניוול, משום שעושים הניוול הזה לדברי הכותב "למלאות רצון העבודה זרה", אם כן זה שוב מעשה של עבודה, כי עיקר עבודת עבודה זרה הוא לעשות מעשה למלאות רצונו [ולא רק מאהבה ויראה]. זאת אומרת שאין הגילוח סוג של גלגול השלג שהוא סיגוף עצמי בלבד, אלא הוא דבר שנעשה לעשות נחת רוח לע"ז.

ולכאורה יש להוכיח כן מדברי הרמ"ע מפאנו (שו"ת החדשות סי' ח') שהסרת המצנפת שנהגו הנוצרים "עבודה גמורה היא, שנהגו עובדיה להכנעה", כלומר היה פשוט לו שכל מעשה הכנעה הוי עבודה, ולכאורה כן פשוט כי עיקר עבודת ע"ז היא השתחוואה, שהיא מעשה להכניע המשתחוה לפני הע"ז, והוא הדין כל מעשה הכנעה.

אמנם כל זה לרווחא דמילתא ואינו נצרך, כי כעת ראיתי מסמכים מהטמפל שנשאלו בטעם הקרבת אגוזי הקוקוס (טקס שבו שוברים קוקוס, ומקטירים מקצתה במזבח, והשאר שמים בהונדי, הכל שלא לפני עיקר הפסל), דבר שאף אחד לא חולם שאינו תקרובת, וכתבו (זה מהרבה מקורות, כולל אתר של בית הע"ז, וספריהם וכומריהם כו') שהקוקוס הוא סמל של ראשו של אדם, ובשבירתה הוי כאילו שוברים הראש, שהוא סמל של הכנעה. הרי על דבר שהוא ודאי קרבן אומרים אותן הדברים שהוא סמל להכנעה, ואעפ"כ הוא קרבן שממש מוקטר על מזבח, וכמו כן כשאומרים דברים הדומים על הגילוח, זה לא מוכיח כלום אם הוא קרבן בעיניהם אם לאו.

סימן ז' - אם יש ללמוד איסור או היתר מדברי הראשונים על נרות

עוד כתב שיש ללמוד היתר מנרות שלאו כל דבר שעושים עובדיהם שייך להיות תקרובת ע"ז.

"ודמי למה שכתבו הרמב"ן והרא"ה והשלטי גיבורים שם לענין שיירי שעה של נרות שהודלקו לפני עבודה זרה, דלא נאסרו מדין תקרובת, (וכמו שנפסק בשו"ע שם סעיף מ'), הגם שעשה מעשה שבירה והקטרה על ידי הדלקת הנרות, מכיוון שאין בכוונת העבודה בעצם חיתוך ושריפת השעווה לשם הקרבה והקטרה, אלא מדליקים הנרות להאיר לכבודה, ולא דמי לשבירת מקל שכוונת העובדה שישבר המקל לכבודה. וכן כתב הרשב"א שם וז"ל, כללא דמלתא, דלא נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי העבודה זרה שלהן שהיא חפצה בגופו של דבר.

ונדון דידן גרע מנרות, שהרי לא הובאו לתוך בית עבודה זרה ולא לפני האלילים, ומבואר בגמ' (דף נא: ובשו"ע שם סעיף ה') דשלא בפני עבודה זרה לא מנחי תקרובת, ומה שנמצא שם מסתמא דאין לתלות דתקרובות נינהו, וכן מציאות הדברים בעבודה זרה זו, דכל מה שמקריבים לה ממיני מאכל וקטורת עושים לפנייה דווקא. ועוד, דבהדלקת נרות יש מעשה עבודה, (כמו דמצינו במקדש וכמו שכתב שם הרמב"ן) לכבוד עבודה זרה (ובעשיית הכמרים), משא"כ בנדון דידן וכנ"ל, ואפילו אי איתרמי שאחד מהספרים כיוון לשם עבודה ותקרובת, לכאורה לא נאסרו השערות בזה, כיון שאין דרך עבודתה בעצם גופן של השערות כלל, ונקטינן (שו"ע שם סעיף ג') כדעת רש"י דמקל לא נאסר בשבירתו, אע"ג דמתכוון להקריבו במעשה שבירה, אלא אם כן עצם המקל הוא דבר שרגילה בו, וכגון שעבודתה בקשקוש מקל, אמנם יש לדון בזה מאחר דיש מהם שמביאים מקצת השערות לפני עבודה זרה ממש, ונמצא דדרך עבודתה בהקרבת עצם השערות לפנייה, אך עיין להלן לענין ככרות, דמה שנותנין לבסוף לגלחים אינו בדרך תקרובת, ובאמת מסתמא אין לחשוש שאחד מתכוון כוונה אחרת ממה שהוא לפי דתם, וכל שכן מאחר שאינו לפני עבודה זרה, כאורחא דמילתא בכל תקרובת, כמו שכתבו התוס' בחולין (דף מ. מ.). עכ"ל.

נסכם את דבריו :

- א- נרות שמדליקים לכבוד ע"ז אי אפשר להיות תקרובת ע"ז כיון שאין ההדלקה בכוונת להקטיר ולהקריב.
- ב- הרשב"א כתב שתקרובת ע"ז הוי רק דבר שאוחזין בחוקיהם שהע"ז מתרצה בעצם הדבר.
- ג- כאן אינו נעשה לפני האליל, ושלא לפני האליל לא מנחי תקרובת.
- ד- הדלקת הנרות עדיף שיש מעשה עבודה דומה למנורה, שנעשה גם ע"י כומר.
- ה- מכיוון שאינו דרך עבודתו, אפילו אם מכוון לשם הע"ז אינו נאסר.

ונדון בזה אחת אחת :

א- הראיה מנרות

כמובן שכל זה אינו נצרך למציאות המבוארת שאכן מכוונים מחשבת קרבן בשעת הגילוח, ואוחזים בחוקיהם שאיללם אוהב שערות ויש לו קרחה, וגם כל שאר התקרובות שלהם אינם נעשים לפני הפסל הגדול, ונעשה ע"י ספר שנחשב לסוג של כומר, ואכן הוא דרך עבודתו. מכל מקום לרווחא דמילתא נבאר הדבר.

בענן הנרות, אדרבה, מנרות יש ראייה גדולה לאיסור. כי הנרות כמו שכתב אינו מעשה עבודה חשובה, אלא לנוי או להאיר נעשים, ואעפ"כ רוב מנין ובנין של הראשונים ראו צורך לדון שמא הנרות הם תקרובת ע"י ורק כתבו שאינו תקרובת ע"י מצד שאינו כעין זביחה. הא למדת, שלא חסר מצד היותה מעשה עבודה. עי' תוס' נ'; תוס' הרא"ש, תוס' ר"י, תוס' חכמי אנגליה, תשובת הר"י הזקן ס"י קסא, הרא"ה, הנמוקי יוסף, הר"ן, הרשב"א, הריטב"א, ראבי"ה ס"י אלף נא, שבלי הלקט הקצר דיני משמשי ע"י אות ט, רבינו ירוחם, כל בו, ארחות חיים, יראים ס"י קא, ועוד.

ויש גם מיעוט ראשונים שדנו שהנרות הוי כן תקרובת ע"י, עי' כתוב שם להראב"ד, ומובא ברמב"ן, וכן הוא בפסקי הרי"ד ובפסקי ריא"ז בשמו.

למעשה השו"ע סתם שהנרות הוי נוי ע"י, ואמנם בבית יוסף, וכ"כ בביאור הגר"א, כתבו שראוי להיות תקרובת אלא שאינו כע"י. מבואר שנקטו כרוב רבותינו הראשונים. והיוצא מכל זה שלפי רוב הראשונים גדר מעשה עבודה אינו דווקא מהדברים החשובים ביותר, אלא כוללת מעשה פשוט, שלא נעשה עם רוב התנאים שחידש הרה"כ להגדיר תקרובת ע"י, אלא נעשה בעיקר להאיר ולנוי, ואעפ"כ לו יהיה מעשה כע"י היו תקרובת ע"י.

ומה שהביא מהרמב"ן, כאילו שאין הנרות אסורים משום שאין כאן מעשה עבודה, זהו לשון הרמב"ן: "ויש מי שאוסר בנרות של שעוה משום תקרובת **ומדמי לה לפרכילי ענבים שבצרון מתחילה לכך** שהדלקתן זו היא שבירתן, ואינו נכון דהתם מתכוין לעבודה באותה בצירה דהיינו שבר מקל לפניו, וכן פי' רש"י ז"ל, אבל אלו אין עבודתה בכך אלא לקלון ע"י **עשויות** ומשמשיה הן" עכ"ל. המדקדק יראה שהאוסר לא כתב משום שהם כשבירת מקל, אלא כתב שהם כ"בצרון מתחילה לכך". וכנראה שהאוסר רצה לאסור אותם משעת **העשיה**, כיון שהם נעשים לשם ע"י. ועל זה ענה הרמב"ן שאינו דומה, כיון שאינו כשבירת מקל, כלומר שאין שום עבודה **בעשיית הנרות**, "אלא לקלון ע"י **עשויות**", כלומר שהעשיה הוי לשם נוי. אי נמי, שאין הכוונה על שעת העשיה, אלא אעפ"כ כוונת הרמב"ן לומר שהכל נעשה לכבוד (לקלון) הע"י, כלומר זה דומה להבדיל לנרות בית הכנסת שאין שום פולחן בהדלקתה, ודו"ק.

ומה שהביא מהרא"ה, המעיין שם יראה בדיוק כמו שכתבנו בדעת הרמב"ן, שכל הצד לאיסור הוא שמא עשאו מתחילה לכך, ועל זה כתב שאין העשיה עבודה כי הם נעשים לנוי. וזה לשונו "ולענין נרות של שעוה שמדליקין היום בפני ע"ז משתכח דלאו תקרובת ע"ז הוא, והוא לא מיתסרי משום תקרובת דלאו כעין פנים הוא בארבע עבודות, כדמוכח בגמרא אליבא דר' יוחנן דהלכתא כותיה דכעין פנים בדי' עבודות בעינן, דהיינו זביחה וזריקה וניסוך והקטרה, כדפרישנא. ואף על גב דהוה הדלקה במקדש מכל מקום לא הוי דבר המשתבר דליהוי כעין פנים. בין הני תרי טעמי, כדאמרינן לעיל. ואפילו בשעשאן מתחלה לכך דאיכא שבירה, היינו מתכוין לעובדה בכך. ולא חשיב משתבר אלא כדאמרינן במתכוין לעובדה מתחלה לכך. ובהדלקה ליכא דבר המשתבר" עכ"ל.

ומה שהביא מהרא"י בשלטי גיבורים, הנה הריא"י כתב (הלכה יז): "הפתילות של שעוה שדולקין בבתי ע"ז ואחר כך נוטלין אותן הכומרים, ביאר מז"ה שהן אסורין משום תקרובת, ואין להם היתר בביטול. ואני אומר שאין זו תקרובת כעין פנים, שהרי אין מדליקין אותן אלא להאיר, ואינו דומה לקיטור, ואין נאסרין אלא משום נוי ע"ז, ויש להם היתר בביטול, שמשברן הגוי והן מותרין", ולכאורה כן נמי כוונת הרמב"ן שכתב בין הרבה מהטעמים להתיר את הנרות, שאין הדלקת הנרות עבודת העבודה זרה, אלא "אלא לקלון ע"ז [ר"ל כבוד] עשיות ומשמשיה הן". וכפשוטו שכוונתם הוא שהנרות הם פשוט להאיר, ולהבדיל כמו נרות בבית הכנסת שאין להם שום פולחן, אלא הם להאיר בלבד. ומשמע שלכולי עלמא אילו יש לנרות איזה חשיבות בתם, אין שום צד לומר שאינם תקרובת ע"ז זולת התנאי שאינם כעין פנים, על אף שבהדלקת הנרות לא נותנים שום מתנה לע"ז, וגם אינו עיקר עבודתם.

למעשה אין לנו אלא דברי הבית יוסף והגר"א שהבינו שהנרות למעשה יכולים להיות תקרובת זולת תנאי כעין זביחה, וכדעת רוב מנין ובנין של הראשונים, ונמצא שמנרות יש ראייה גדולה לאיסור, והיינו שגם מעשה של הדלקת הנר שנעשה רק על דעת להאיר, כיון שהוא גם לכבוד ע"ז עדיין נחשב למעשה עבודה ששייך לעשותו תקרובת ע"ז, וכ"ש הגילוח.

ב- דברי הרשב"א שרק מה שרוצה הע"ז הוי תקרובת

בענין מה שהביא מדברי הרשב"א "כללא דמלתא, דלא נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי העבודה זרה שלהן שהיא חפצה בגופו של דבר", קודם כל עלינו להעיר שלא כתב הרשב"א בשום מקום בלשון הזה, אם כן אינו ראוי לכתוב ב"זה הלשון". מכל מקום הרשב"א בע"ז נא: **אכן כתב כע"ז^מ, אמנם כיון שמעולם לא**

מג. וזהו לשונו: "שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתן לפניו או בהעמדתן לפניו, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים ולפיכך היינו סבורים לומר שאע"פ שאין תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעוה אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופו של מעוה ושל כלים אלא שהמעוה הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז, והכלים הרי אינם אלא לנוי הילכך כיון שאינם עומדין דרך נוי אינם נאסרין

חלק הרשב"א על הדין של שבירת מקל, ופשוט שלא חידש הרשב"א כאן שתקרובת אינו אלא חפץ שהע"ז רוצה מצד עצמה, כי בודאי הרשב"א מסכים שלדעת רב עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל ובא אחד ושבר מקל המקל, שברי המקל אסורים מדין תקרובת ע"ז, וצריכים לומר שכל דבר שהוא מעשה עבודה מספיק לאסור אותו אם הוא נעשה בציווי הע"ז בלבד^מ, וכל כוונת הרשב"א הוא לאפוקי מדברים שמובאין לפני הע"ז כעין הקדש, כלומר ממון שהובא לפניו כדי לקנות ממנו דברים שצריכים לע"ז, שאין זה תקרובת (גם למאן דאמר שאי"צ כעין פנים). אבל פשוט גם לדעת הרשב"א אילו הע"ז רוצה מעשה זה דווקא פשיטא שאם הוא כעין פנים הוי תקרובת ע"ז. המדקדק בדברי הרשב"א יראה שמוכח מאוד כדברינו.

ג- תקרובת שלא לפני הפסל

מה שכתב שאינו נעשה לפני עיקר הפסל, מלבד שכל הקרבנות אינו נעשה לפני הפסל, וכמו כן לישת הלחם שאסור הראשונים ג"כ לא נעשה לפני הפסל, וכן נחלקו התנאים [חולין לח: וע"ז לב:]: אם סתם שחיטה של מומר הוי תקרובת על אף שאינו לפני הע"ז, אם כן אין שום תנאי שתקרובת צריך להיות לפני ע"ז. ומשי"כ שלא לפני הע"ז לא מנחי תקרובת, אינו ענין, כי קודם כל הגמ' מפורש שבפעור ועוד ע"ז אכן לא תולים כן, זאת אומרת שדבר זה תלוי בכל ע"ז וע"ז כפי מנהגו, ובנידון דידן כבר כתבנו שהם מקטירים קרבנות שלא לפני הפסל, אם כן אין כאן במה לתלות. ועוד, עיקר הענין להביא נקודה זו הוא טעות, כי יש שני סוגי תקרובת ע"ז כמושי"כ הרה"כ, יש מה שכעין פנים ונאסר כשמונח לפני הע"ז, ויש גם מה שנאסר משום שנעשה בו מעשה עבודה. ואכן, בגדר התקרובת של הנחה, כתוב שלא נקרא תקרובת אלא כשמונח לפניו, ופשוט שלפני כן מחוסר מעשה, אבל בתקרובת שנעשה ע"י מעשה עבודה לא מצינו כזה תנאי, אלא אדרבה כתבו הראשונים לענין לישת הלחם שנאסר על אף שאינו לפני הפסל.

ד- הדלקת הנרות דומה למנורה

שאינן הנויין אסורין אלא כשמונחין דרך נוי, ומיהו אפי' מעות אם מונחין דרך נוי אסורין משום נוין מיהא וכדאמרין בגמ' מעות דבר של נוי הוא ואצטריכין לאוקומה בכיס תלוי בצוארוי עכ"ל^ל

מד. וגם מבואר בדברי הרשב"א שאילו באמת היה הע"ז חפץ בכלים וכסות, ודאי היה הדבר תקרובת, וצ"ל שהגמרא שהתירה מיירי במרקוליס לבד, וכמו שכתב הרשב"א שם בהמשך הדברים: "...דמתניתין לכאורה אפי' בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות" עכ"ל. וראוי לציין גם לדברי הרשב"א שכתב כמו שאר הראשונים, שכל הסיבה שאין הנרות תקרובת ע"ז הוא משום שחסר בתנאי של כעין פנים, ועל אף שגם שם פשוט שאין האליל רוצה עצם הנרות, ובכלל לא נותנים לו הנרות.

ומה שכתב הרה"י בזה"ל " ועוד, דבהדלקת נרות יש מעשה עבודה, (כמו דמצינו במקדש וכמו שכתב שם הרמב"ן) לכבוד עבודה זרה (ובעשיית הכמרים), משא"כ בנדון דידן וכנ"ל עכ"ל, מלבד מה שיש להעיר על עצם הסברא, אין לנו אלא להעתיק דברי הרמב"ן שמפורש להיפוך מדבריו, וזה לשונו "ואף על פי שהיתה הדלקה בפנים אינה עבודה כדאמרינן במס' יומא (כ"ד ב') עכ"ל. הרי שאין צד להחמיר בנרות משום שהיתה הדלקה בפנים.

ה- אם אין דרך עבודתו בכך אם שייך להיאסר בכוונה של עבודה.

מש"כ לדון שאם אין דרכם לעבוד ע"ז בדרך הזה ובא אחד וכיוון לשם ע"ז, על אף שאליבא דאמת אין בזה נפקותא, נראה שיש מקום לחלוק גם על זה. והכל לרווחא דמילתא, ונראה שאפילו אם יש מי שמכוון במקום ע"ז זו לנוול את עצמו, לו נימא שאין זה עושה תקרובת ע"ז עם כוונה הזה, מכל מקום נראה שמאחר שדרך עבודתה הוא לכוון לשם מסירת השיער, שוב לא מועיל שום כוונה להיפוך.

ואבאר בקצרה. בסנהדרין סד. איתא שהעובד לבעל פעור ע"מ לבזויי חייב שכן הוא דרך עבודתו (ועי' ירושלמי בחלק, וכמו כן בזה"ל פר' פנחס רלז., ועוד הרבה מקומות במדרש, וכ"כ האלשיך הקדוש, והאור החיים הקדוש, והמלבי"ם והנצי"ב, שכלל ישראל במדבר שהלכו אחרי בעל פעור באמת כיוונו לבזויי, וטעה בהלכה זו, ובעבור טעות זה הגיע להם כל המגיפה, ואכמ"ל). רוב הראשונים לומדים מדין זה שהעושה מעשה שעושים עובדי הע"ז, אף שעושה כן שלא בכוונה, ואפילו אם עושים כן בכוונה היפכית, עדיין חייבים, שעל מעשה זה אסרה התורה, כלומר אסור לעשות כל מעשה של כל ע"ז אם זה דרך עבודתה ולא משנה מהו כוונתו. אם כן מאחר שדרכם לעבוד ע"ז זו בגזיזת השער ע"מ שיקבלו, אף מי שחושב אחרת, מכיון שעבדה לע"ז במעשה הזו, עדיין שערור אסור.

ואמנם אם נימא שדרכם לעבוד אותו באופן שאינו עושה תקרובת, נראה שעדיין שייך ליחיד לעשות בו תקרובת, כי כשיבוא זה ויכוון שהע"ז זו יקבל שערור, הרי הוא כמחדש דת, ופשוט וברור שאפשר לכל גוי לחדש דת, וכל הענין של דרך עבודתו אינו אלא לחייב זה שעשה שלא בכוונה, והארכנו הזה במקו"א. ולכן מנהג הגוים נוגע לאסור מעשה כמעשיהם אף בלא כוונה. ולכן עבודה זרה שאין עבודתה בזריקת מקל, אינו חייב ונאסר אם שבר המקל סתם, אבל אם ע"י שבירת המקל חידש שזו היא עבודה לפסל זה, פשיטא ופשיטא שהוא חייב^מ, וכך כתב המנחת חינוך (כו, א).

מה. כל הדיון כאן אינו אלא על תקרובת ע"ז אם אפשר לעובדו בדרך שאין הדרך לעובדו, אבל פשיטא אם אחד עשה איזה עבודה לאיזה דבר, אפילו אין דרכו בכך, מצד איסור עבודה זרה הוא חייב מיתה, כי האיסור הוא באמונה בע"ז, ופשוט. ואם כן, זה שכתב השו"ע שאם שבר מקל לפני ע"ז שאין עבודתה במקל "פטור ואינו נאסר" ע"כ זה מיירי ששבר מקל סתם

סימן ח' - אם לומדין מגדידה שיש מצוות לע"ז שאינם נחשבים עבודה.

עוד כתב הרה"כ :

"נראים הדברים שעצם התגלחת לא נחשב להם עבודה, ולא כל דבר שעושים מחמת אמונתם ודעתם המשובשת הוי בכלל עבודה, וכדמצינו בגדידה שחובלים בעצמם בכלי לפני עבודה זרה ודרכה בכך, דלא נחשב עבודה, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות ע"ז הלכה י"ג ובכסף משנה שם, ובנימוקי יוסף הובא בבית יוסף סימן ק"פ), ונדון דידן שאינו בפניה ובשב ואל תעשה גרע מיניה, וכן כתב דודי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובה שם וז"ל, אין בתגלחת עצמה שום פולחן רק המטרה להסיר השערות עכ"ל. "עכ"ל.

והיינו שהניח שאינו עבודה, [ואמנם כל הסיבות שרצה להביא ראיות שאינו עבודה (כבר דחינו) ועוד הוכיח שלא כל מה שעושים מחמת הע"ז נחשב עבודה, כמו גדידה, והביא שיטת הרמב"ם בזה. ועוד הביא שכן כתב הרב משה שטרנבוך שליט"א.

ועל האחרון ראשון, מה שהביא בשם הגר"מ שטרנבוך חשבתי לעצמי שזה קצת מוזר, שהלא עוד משה חי ובית דינו קיים, ובשעה שכתב הרה"כ את תשובתו כבר גילה הגר"מ שטרנבוך את דעתו (בער"ח אייר תשס"ד פרסם הגרמ"ש תשובה, שנדפס בתשו"ה ח"ה סי' ר"ס, ואילו הרה"כ רק שמע עדותו של אמיר דרומי בט"ו אייר...) לאיסור, וכתב שם בפירוש המציאות המדוקדקת וזה לשונו: "כיון שעיקר הפולחן הוא עצם מעשה התגלחת לאליל שזהו הקרבן לע"ז (ולכן אף שיודעים שמוכרים את השערות לא אכפת להם מכך וכמשי"כ לעיל), אי"כ כיון שעשה בחיתוך השערות את עיקר העבודה ע"כ הוו השערות תקרובת ע"ז ואסורין בהנאה וכמ"ש. ועוד, שכל שעושה מעשה לשם ע"ז אף כשאינו מעיקר הפולחן, חשיב תקרובת ע"ז... דהרי פולחן גזיזת השערות של ההינדים הוא במה שנותן מכבודו לאליל, ולא שהתגלחת נועדה לנוול את האדם המתגלח, אלא, שהתגלחת היא לתת שערו שזהו

בלי שום מחשבה, דאי באמת הצירור הוא שזה הלך לע"ז שאין עבודתה במקל וחיידש בדעתו שיש פולחן לשבור מקל, אי"כ למה הוא פטור ממייתה. וזה עוד ראיה למשי"כ שכל העובד דבר שהדרך לעבוד אותו אפילו אם לא קיבל עליו לאלוה, חייב, ודו"ק. וזה גם מוכח מזה שזרק מקל הוי פטור, כלומר שמלבד שאינו תקרובת ע"ז, גם אינו חייב משום ע"ז, ועל כרחך מיירי שעשה זה בסתמא, ודו"ק.

כבודו לאליל (אף שאין צורך אח"כ לאליל בשער עצמו וכמשי"כ לעיל), ולכן הוי כקרבן לע"ז, שהרי מתחילה הם נודרים בעת צרה, שאם יוושעו יגלחו את השער לאליל, [ועבודת הפעור משמע בגמי' (סנהדרין ס"ד) וברמב"ם (פ"ב מהל' ע"ז ה"ה) ומפורש להדיא בריב"ש (סי' ק"י), וב"כסף משנה" שם, דדרך עבודתה בביזוי האליל, שכתב שם מי שעובד ומכוין לבזות, כיון שדרך עבודתה באותו ביזוי וכו', שעובדיה חושבין שהע"ז ההיא חושקת באותו בזוי, כדאמרינן בפסחים (קיא ב)... עכ"ל.

אמנם כשבדקתי הדבר בפנים, עוד יותר נפלאתי, שזה סילוף של ממש בכוונה לדברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א, כי המעיין בתשובה זו בפנים יראה שהשואל כתב להגר"מ (אחרי שכבר אסר הגר"מ את השיער עוד לפני תש"ן, ובתש"ן השואל כתב לו) שבדק הענין ונראה לו שאין פולחן בגזיזת השער, והשיב לו הגר"מ בזה"ל:

"הנה כת"ר בדק שורש דתם, ומביא שע"פ דברי הכמרים אין בתגלחת עצמה שום פולחן רק המטרה להסיר השערות הטמאות לפי אמונתם, שלא יכנסו עמהם לבית תיפלתם, **אכן יש לבדוק מהו רצון המתגלחת,** ולפי ששמעתי אף שלפי דתם עיקר הגילוח הוא שלא להיכנס בשערותיהן הטמאות לדבריהם לבית אליליהם, **מ"מ הרי המתגלחות רואות בעצם גילוח השערות מסירות נפש ועבודה בעצם ההתנוולות,** ולכן עושות כן סמוך לבית אליליהם, שיראה מסירות נפשם עבורו, כדי שאליליהם יעזרו להם, ולא מתנדבות כאן השערות לצורך האלילים, שלא יודעות כלל שמוכרים ומרויחים, רק כל כוונתן לעשות בזה נחת רוח לאלילים, אף אם לא חייבים בכך לפי דתם, מ"מ כיון שמגלחות סמוך לאליל בחצר דוקא, מוכיחות בזה שכוונתם בגילוח עבורו דוקא, ותקותם שיושיע אותם בזכות זאת ויש בזה מעשה כעין שחיטה לכבודו. ואף שלדברי הכומר במעשה הגילוח גופא שם אין מעשה עבודה לפי דתם, מ"מ כיון שעושות דוקא שם ומתכוונות בגילוח זה כמסירות נפש עבור אלילים, נחשב לה כמו עבודה בשבילו, וע"כ צריך לבדוק הדבר גם אצל המתגלחות ולא רק אצל הכומרים... ולמעשה אין בידי להתיר בתגלחת זו שהיא בחשש איסור דאורייתא החמורות שבחמורות" עכ"ל.

הרי שהגר"מ שטרנבוך מדחה הצד שהביא הרה"כ בשמו, והרה"כ שגה והוציא הדברים מקשרם, במילתא דעבידי לאגלויי.

ומשי"כ בענין גדידה שחזינן שלא כל מה שנעשה לשם הע"ז הוי עבודה, לכאורה יש לחלק ולומר שעל אף שמצינו איסורי ניחוש ודרכי האמורי, וכן איסורי תורה שהם כחוקות הגוים כמו גילוח הראש או גדידה על המת וכדומה, ולא מצינו שמעשים אלו הם ע"ז, כי כל אלו דברים לא נעשו כציווי של איזה ע"ז שלהם, אלא הם נעשו

כאמונה טפלה בעלמא כאילו דבר זה מועיל לרפואה, אבל אינם עושים כן לשם איזה רשות ולכן אינו אסור משום ע"ז עצמה.

אמנם באמת המעיין בסוגיא זו יראה עוד מקור נגד הרה"כ.

איתא בגמ' מכות כא. "תני תנא קמיה דרבי יוחנן, על מת בין ביד בין בכלי חייב, על עבודת כוכבים ביד חייב בכלי פטור והא איפכא כתיב (מלכים א יח) ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים, אלא אימא ביד פטור בכלי חייב". הרי שיש שני אופנים של גידוד, יש על המת ויש של ע"ז.

ובגדר גידוד זו של ע"ז מצינו כמה דעות בראשונים. הריב"ן במקומו כתב "על עבודת כוכבים - דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך, שעושינן בבשרם חבורות ופצעות. ביד חייב - דדרך עבודתה בכך, ואפילו עבודת כוכבים שאין עבודתה בכך חייב, דעבודה גמורה היא ביד", ולמסקנת הסוגיא שבכלי חייב, כיון שלמדנו זה מהפסוקים, פי' הריב"ן שלומדים מזה שהדרך שהוא עבודה גמורה היא הוא בכלי, וביד פטור. תוס' שם פירשו שהחייב המוזכר הוא חיוב מיתה, ככל עובד עבודה זרה.

יש כאן שאלה מאוד פשוטה שעליה עמדו רוב הראשונים. למה יש כאן חילוק בין כלי ליד, הלא בעבודה זרה קי"ל שכל דבר תלוי אם עבודתו בכך או לא, וממה נפשך, אי עבודתו בכלי למה חייב ביד, ואי עבודתו ביד למה חייב בכלי.

לא נאריך בכל פרטי הסוגיא, אבל האחרונים (עי' מנחת חינוך תסז ז, וכ"כ עוד אחרונים) למדו מדברי הריב"ן שצריכים לומר שגדידה הוא עבודה גמורה עד כדי כך שחייבין אפילו אין דרך עבודתו בכך בכלי, ואילו ביד אכן בכל ע"ז תלוי אם דרכה בכך אם לא.

הריטב"א, וכ"כ התוס' שאנץ בשם הרשב"ם ועוד הרבה ראשונים למדו שבאמת גדידה שווה לכל שאר עבודות של ע"ז, ותלוי אם דרך עבודתו אם לא, וכאן הגמ' מיירי ע"פ סתם האם בכלי או האם ביד נהגו סתם גוים לעבוד ע"ז, וזה לשונו של הריטב"א, "מן הסתם, דעל הרוב אין דרך עבודתה אלא בכלי כדכתיב ויתגודדו כמשפטם, אבל כל דידיעין ודאי שדרכה ביד, אף ביד חייב, כדנפקא לן בפרק ד' מיתות מאיכה יעבדו, ואפילו פוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקוליס מיחייב מהתם... עכ"ל, זאת אומרת שלומדים מהגמ' שסתם ע"ז דרכה להתגודד בכלי, ואכן בעצם אין שום חילוק.

אמנם התוס' שאנץ לא היה נוחא ליה בתירוץ זה וכתב שבאמת מיירי בענין חיוב מלקות ולא חיוב מיתה, ומש"כ הגמ' על עכו"ם היינו חוקת הגוים. זה לשונו: "לכן נראה לפרש ביד חייב משום חוקת הגוים" עכ"ל. וכעין זה הוא כוונת הנמוקי יוסף שכתב "ופירשו התוס' לאו בעובד עבודת כוכבים מיירי דאם דרכה בכך אידי ואידי חייב אלא שורט לעבודת כוכבים כחק העובדי כוכבים ואותו דרכו בכלי ולא ביד"

עכ"ל, וכנ"ל שכוונתו לחוקות הגוים, והחיוב ע"כ אינו חיוב מיתה אלא חיוב מלקות.

הרי שלכל הראשונים חזינן שאין מה ללמוד מגדידה שלא כל דבר הוי עבודה, אלא אדרבה, חזינן שגם הגידוד שלא מצינו בשום מקום שהיא עיקר ע"ז של שום ע"ז, מכל מקום אם דרכו בכך לריטב"א, ולריב"ן אפילו אין דרכו בכל עדיין חיבין. אם כן בוודאי אין ללמוד מכאן שום מקור שלא כל דבר הוי עבודה.

והרה"כ כתב: " וכדמצינו בגדידה שחובלים בעצמם בכלי לפני עבודה זרה ודרכה בכך, דלא נחשב עבודה, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות ע"ז הלכה י"ג ובכסף משנה שם, ובנימוקי יוסף הובא בבית יוסף סימן ק"פ) עכ"ל. אמנם הנמוקי יוסף אינו מקור לזה כלל, אלא הוא אומר משהו אחרת לגמרי, והיינו שלומד שאין כאן עבודה לשום ע"ז בעולם, אלא הגמ' אוסר את הדבר משום חוקי הגוים בלבד, ואין מכאן שום מקור שלא כל מעשה במצוות הע"ז הוי עבודה.

ובדעת הרמב"ם, הנה לשונו הוא "גדידה ושריטה אחת היא, וכשם שהיו העכו"ם שורטים בבשרם על מתייהם מפני הצער כך היו חובלין בעצמם לעבודת כוכבים שנאמר ויתגודדו כמשפטם... אלא שעל מת בין שרט בידו בין שרט בכלי לוקה, לעבודת כוכבים בכלי **חיוב מלקות** בידו פטור" עכ"ל. הרי שלמד שהוא מיירי בחיוב מלקות, וע"כ פירש כדעת התוס' שאנץ והנמוקי" שהסוגיא הוא בחוקי הגוים, ואין מכאן ראייה.

אמנם הכסף משנה כתב בזה"ל: "וכתב רבינו שהמשרט עצמו לעכו"ם חייב מלקות ותמיהה לי מילתא הא עבודתה בכך וסקילה נמי ליחייב, וי"ל שלא היו עובדים אותה בכך אלא שהיו עושים כך כדי שתתעורר לענות אותם כפי מחשבתם המשובשת" עכ"ל. והרה"כ כנראה למד מכאן שהוא מעשה שעבדו את הע"ז בו, ואפילו הכי לא נחשב למעשה עבודה, ואמנם יש לחלק כמו שכתבנו לעיל. אבל עכ"פ יהיה איך שיהיה, אם כי אולי יש מקום לדון ולומר שיש סרך ראייה ליסודו של הרה"כ מדברי הכסף משנה, אבל שוברו בצידו, שבאותו סוגיא נגד הכסף משנה עומדת רוב הראשונים שלמדו שהגדידה הנזכרת ראוי להיות עבודה גמורה, על אף שרק עשו כן כדי שהבעל יענה אותם.

הרי שממקום שבא הרה"כ שם תשובתו, ומכאן מוכח שאף מה שהגוים עושים רק בכדי שהע"ז יענה להם לדעת רוב הראשונים שייך להיחשב למעשה עבודה.

ואגב דאייתי לידן, ארחיב שמדברי הרמ"ע מפאנו המובאים לעיל חזינן שגם כל מעשה קטן שנוהגים הגוים נחשב למעשה עבודה, אפי' הסרת המצנפת שנוהגים להכנעה. וכמו כן מצינו שרוב הראשונים ראו במעשה הדלקת הנר, שהוא רק להאיר, שהוא ג"כ נחשב עבודה. וכעין זה איתא ביראים (סימן ע"ר) וזה לשונו:

"לכן צריך אדם להזהר מע"ז כדרכה שלא ישל אף על פי שאינו מתכוין כגון שנושאים אליל על כתפיהן ומהלכין אחריהם גוים לקלון ע"ז, **הליכתה זו היא עבודתה** הלכך צריך להזהר שלא ילך אחריהם אפילו הוא צריך לילך למקום אחד שהרי מכ"מ הולך הוא והליכה עבודה היא..." עכ"ל.

ומבואר שגם מעשה פשוט כהליכה שנוהגים הגוים הוי מעשה עבודה.

והארכתי בעוד כמה הוכחות בקוני' פאת קדמה שכל מעשה כל דהוא שנעשה במצוות האליל נחשב עבודה לע"ז.

סימן ט' - בזה שהניח שיש היתר למה שעושים רק לנקות חצר בית ע"ז מעשבים, אם יש מעשה עבודה בקצירה

עוד כתב הרה"כ, וזה לשונו :

"וכבר מבואר דאף אם היו הספרים מתכוונים לעבודה במעשה הגזיזה, השערות לא נחשבו לתקרובת, ולמה הדבר דומה, לקצירת עשבים בחצר לפני עבודה זרה, דאף אם היו עושים זה בדרך עבודה גמורה בהזכרת שם עבודה זרה וע"י כמרים מיוחדים, מכל מקום העשבים שנקצרו לאו תקרובת ניהו, והיינו משום שאין כוונת העובדה בעצם שבירת העשבים לשם הקרבה, אלא ליפות החצר ע"י מעשה לכבודה, וכמו בנרות, והוא הדין בשערות, אלא דבנדון דידן מסתבר דאין מעשה הגזיזה של הספרים עבודה כלל, וכנזכר לעיל (שם), ולו יצוייר שהיה אופן להסיר השערות ע"י עמידה בשמש לאיזה זמן וכיוצא בזה, וכי יש הוה אמינא שהיו שוכרים פועלים לגוזזן, ולמה הדבר דומה, לעכו"ם הבא להשתחוות לעבודה זרה וקשה עליו הכריעה, וחבירו מסייעו ומכופף קומתו, דפשוט דאינו חייב משום המעשה שעשה בגופו של חברו"

נסכם את דבריו.

א- כתב שמעשה עבודה גמורה, לו יצויר קצירת עשבים, אם הוא לתוצאה אחרת מללקט העשבים לצורך האליל, כגון שהוא רק ליפות החצר, על אף שיש כאן מעשה עבודה מכל מקום אין העשבים שנקצרו תקרובת.

ב- ודימה את זה לנרות.

ג- והוסיף שלו היה להם דרך למסור השערות בלי הגזיזה היו עושים את זה, אם כן זה הוכחה שאינו באמת עבודה.

ואשיב על זה בקיצור. לא מצינו בשום מקום שתקרובת ע"ז הוא מה שמגיע לע"ז, אלא תקרובת ע"ז הוא מה שיוצא ממעשה כעין פנים. משום כן גם שחיטה שלא ע"מ

לזרוק הדם עושה את הבהמה לתקרובת ע"ז בלי שיקריב שום דבר, כיון שעשה מעשה עבודה. וכמו כן הדלקת הנרות לדעת רוב רובן של הראשונים, ובאמת לכשתמצא כן הוא כל שבירת מקל. וכן הצואה של בעל פעור, שמשמעות הגמי' והתוסי' נא: , וכן מפורש בראב"ן סי' ד"ש, והפשטות שאין עבודת בעל פעור ליתן הצואה לו. אם כן צ"ע ומהיכי תיתי להניח שמעשה שנעשה לשם תוצאה אינו עושה תקרובת כל עוד שהוא מעשה עבודה.

ועוד, כבר כתבנו ששחיטה שהוא רק היכי תמצא ע"מ לזרוק הדם, על אף שהשחיטה הוא לצורך עצמו, נחשב כמחשבין מעבודה לעבודה, וע"כ ששחיטה שאינו לצורך עצמו, אלא הוא רק היכי תמצא, ובאמת אפשר לזרוק דם משור ששחט לעצמו, עדיין שחיטה זו הוי בגדר עבודה. כמו כן יש לומר שהוא הדין בשערות בניד"ד, שאפילו אם נקבל שאפשר להסיר השערות בדרך אחרת, כל עוד שנעשה הגזיזה במעשה הכנה לע"ז, עדיין הגזיזה הוי עבודה, ודו"ק. ומה שהביא מנרות כבר כתבנו שהוא ראייה להיפוך ממש.

סימן י' – בצירופים שהביא הרה"כ

כתב הרה"כ :

"והנה אף להסוברים שיש ספק בדבר, והוא ספק חסרון ידיעה לכל העולם, יש לצרף שיטת הראשונים (הרמב"ן והריטב"א ועוד) דבחפץ שאין מקריבים לפנים (כגון שערות) לא שייך תקרובת כלל אפילו כשדרך עבודתה בכך, והוי ספק ספיקא בעבודה זרה דשרי, כמו שכתב במשנה למלך (פרק ח' מהלכות ע"ז הלכה י"א) ובשו"ת בית שלמה (ח"א סימן ל'), וכן מפורש בטור (סי' ק"מ) לגבי עבודה זרה ומשמשיה ותקרובותיה, דספק ספיקא מותר כמו בשאר איסורין ע"כ, והגם דדיעה זו לא הובאה בשו"ע (דבעינן כעבודת פנים ממש), מצטרף לספק ספיקא, (עיין שדי חמד מערכת הסי' כלל י"ח), ועוד יש לסמוך אחזקה דמעיקרא דלפני הגילוח מותרות היו.

ועוד יש לצרף שיטת התוסי' (בבא קמא עב: ד"ה דאי) והרשב"א (קידושין דף נח.) דאיסור הנאה מתקרובת הוא מדרבנן, והגם דלהרבה ראשונים האיסור מן התורה, מכל מקום יש לצרפו לספק ספיקא, והוי ספק ספיקא דאורייתא וספק ספיקא בדרבנן דקיימא לן לקולא, וכן כתב בתבואות שור (סימן ד' אות י"ז) בדעת הטור דספק תקרובת מותר בהנאה (וצירף זאת עם עוד צדדים בנדון), וכל זה לגבי חשש תקרובת בזביחת בהמה, אבל לענין גזיזת שערות, דלכל היותר אינו אלא כעין זביחה, דלכמה ראשונים נקטינן דלא הוי בגדר תקרובת, יש מקום לסמוך להקל לכתחלה, ועכ"פ בנדון דידן שנתברר לי על ידי שליח מיוחד (איש נאמן ודייקן נפלא שמכיר את אנשי הודו ואת שיחם) מקום ואופן תגלחתם, וכל זה מראה שאין עבודה בעצם

הגזיזה וכנ"ל, לא ראיתי מקום להחמיר בזה כלל, (והגאון הגדול מהר"ש וואזנר שליט"א בעל שבט הלוי הסכים עמי דמעיקר הדין יש צדדים להקל שאין השערות בכלל תקרובת, אלא מחמת פגם עבודה זרה לכתחלה אין לקנות. ומה שקנה כבר ישתדל להחליפן).

והיינו שכתב עוד כמה צירופים :

- א- שיטת הרמב"ן ועוד ראשונים שדבר שאינו מובא בפנים אינו שייך להיות תקרובת ע"ז.
- ב- ואף שדיעה זו אינו מובא בשו"ע, יש לצרפו לס"ס ע"פ השד"ח.
- ג- יש לסמוך על חזקה דמעיקרא שהשער הוא מותר לפני הגילוח.
- ד- יש לצרף הראשונים שאין תקרובת אסורה מה"ת.

ונבאר הדברים אחת אחת.

א- בשיטת הראשונים שאין תקרובת אם אינו דבר המובא בפנים שאז אינו כע"פ

באמת ראוי להאריך בזה, אבל ע"פ דברינו באות ב' נברר שזה לא שייך לצרפו לספק ספיקא, אם כן הכל לרווחא דמילתא, ולכן אקצר וכבר הארכתי בפאת קדמה.

אבל בקיצור נמרץ, ע"פ כמה סוגיות יש להוכיח ששער נזיר נחשב קרבן, ואם כן כמו שלראשונים אלו פרכילי ענבים הוא תקרובת משום ביכורים, הוא הדין שיער משום שער נזיר, ואכמ"ל.

ב- דעה שאינו בשו"ע אם מצרף לספק ספיקא

זה שכתב שדיעה זו "מצטרף לספק ספיקא, (עיין שדי חמד מערכת הס' כלל י"ח)" אין אנו צריכים אלא לעיין במקורות, ויראה הרואה שרוב הפוסקים נוקטים שדיעה שלא הזכר כלל בשו"ע אינו מצטרף לספק ספיקא, וכן כתב השד"ח (כללי הפוסקים סימן יג, ה) "וסברא שלא הובא בשו"ע אם אפשר לצרפה לספק ספיקא, הנה רבני האשכנזים מחמירים בכגון זה בסברא שלא הביא הרמ"א...". וכן דעת הפרמ"ג (או"ח מ"ז לב ב), הגרש"ק (שו"ת טוב טעם ודעת מה"ת סי' רי"ט), ושו"ת בית שלמה (יו"ד ק"א), ואכמ"ל.

ג- לסמוך על חזקה דמעיקרא

ומש"כ שיש כאן חזקה דמעיקרא, הנה יש להוכיח נגד זה ממתני' (נא): שפרכילי ענבים נחשבים לתקרובת ע"ז על אף שרק אסורים אם נבצרו מתחילה לכך, ואין לנו ידיעה בזה, ואעפ"כ חוששין, ולא אמרינן שיש להם חזקה דמעיקרא.

אגב ממשנה זו הוי ראייה נגד אלו שכתבו שיש חזקת היתר לשערות, כיון שבשעה שהיתה בראש האשה היתה מותרת, ואחרי זה יש ספק אם היה כאן מעשה תקרובת, ולכן העמד דבר על חזקתו ונקטינן שלא הוקטר לעי"ז, עכת"ד. וליתא, כי המשנה שהוזכר פרכילי ענבים מיירי שמצא אותם ולא יודעים בבירור אם נבצר מתחילה לשם כך, ואעפ"כ הם אסורים על אף שהיה כאן חזקת היתר.

ועי' עוד בדברי התוס' (עי"ז לד: ד"ה דאי) שמבורר שבספק תקרובת עי"ז לאחר מעשה כעין שחיטה, על אף שאנו מסופקים אם שחיטה זו הוי לעי"ז, מכל מקום כיון שודאי אירע כאן מעשה שחיטה, לא אמרינן שיש חזקה, כיון שאיתרע ליה החזקה עי"י מעשה השחיטה, עיי"ש. והוא הדין בנידון דידן, יש מעשה הגילוח שאפילו אם הוא ספק אם הוא לעי"ז אם לאו, מ"מ איתרע ליה חזקת היתר שהיה לשיער קודם הגילוח, ודו"ק. ועי' מש"כ האחרונים בביאור דברי התוס', הגרעק"א (בחידושויו חולין יג), החכמת אדם (בינת אדם שער רוב וחזקה סי' יח, ועי"ש שהביא שכן כתב גם הבית מאיר) ישרש יעקב (יבמות קיט:).

ועי' עוד מש"כ הגי"ר שלמה קלוגר בעבודת עבודה (שם לד:): עוד סיבה למה אי אפשר לומר שיש כאן חזקת היתר, כיון שהוא חזקה שאינו מבוררת לנו כיון שאין לנו ידיעה על הקיבה כלל בעוד שהבהמה חי, והוא הדין כאן שאין השיער ידוע לנו בעוד שהוא מחובר, ועי' שו"ת נודע ביהודה (אה"ע קמא לא), שפירש כעין זה בדעת הבית שמואל (אבהע"ז יז, פד) וראוי להאריך בזה, ובאמת יש סמוכין לזה מהרמב"ן בריש נידה.

ועוד כתב חכ"א שליט"א שיש להוכיח נגד טענה זו של חזקת היתר מהשו"ע (יורה דעה ד, ב) שכתב שאם שחט בהמה סתם ואח"כ חשב לזרוק דמה לעי"ז הוי ספק זבחי מתים. ובב"י איתא שאסור גם בהנאה מספק, ובגמ' (חולין לט:): יש בזה מחלוקת בין רשב"ג ורבנן, ולכן מספק מחמירים, והנה מהב"י נראה שהגם שהוא ספק אם שחיטתו היתה לעי"ז מ"מ לא אזלינן בתר חזקת היתר דמעיקרא. ואף שכתבו כמה פוסקים שהוא מותר בהנאה ורק אסור באכילה, אין טעמם משום שיש חזקת היתר, אלא עי' בט"ז שמביא מהים של שלמה שהסיבה לכך הוא רק משום דברי רבינו ירוחם שכתב שנקטינן מעיקר הדין כדעת רבנן שהוא מותר בהנאה, אבל משום כבודו של רשב"ג אסור באכילה כמבואר בגמ' שם, ומדהוצרך לטעם זה, ע"כ לא אמרינן שיש חזקת היתר, ואולי הוא משום חומרא דעי"ז, ועי' בחזו"א (אה"ע פ', כ"ה) שמצינו שהחמירו שלא לסמוך אחזקה.

ד- לצרף הראשונים שאין תקרובת אסורה מה"ת

ומש"כ לצרף שיטת הראשונים שאין תקרובת אסורה מדאורייתא, יש להעיר שלא מצינו כזה ראשונים. הרשב"א כתב בתורת הבית שהוא אסור מה"ת, וקיי"ל כדבריו בתורת הבית מעל דבריו בחידושים. והתוס' סתרו עצמם בכמה מקומות למה

שצידדו בב"ק, וכבר כתבו האחרונים שכל דבריהם להסביר שיטה שלא קיי"ל כוותיה, ועיי' לעיל סימן ב' בהערה.

עוד כתבנו שם בשם הגרעק"א שאפילו לראשונים אלו נקטינן שספק תקרובת ע"ז הוא לחומרא.

סיכום:

כמה נקודות חשובות.

תשובת הרב הכותב הולך בדרך פשוט למאוד, והוא כשדנים בדבר אם הוא תקרובת ע"ז? עיקר הנידון הוא האם מעשה הזה נחשב מעשה עבודה לעבודה זרה. אם אינו מעשה עבודה, פשוט שאין איסור תקרובת ע"ז בדברים שנוצר ממעשה עבודה הלזו, ואם אכן כן הוא מעשה עבודה, דברים שנוצרו ממעשה זו דינם כתקרובת עבודה זרה.

ובכדי להבין אם דבר מסוים הוא מעשה עבודה, עלינו לבדוק במעשיהם, אם עושים את זה בדרך שמוכח שהוא מעשה עבודה או לא. למשל, האם אומרים שם אלילם בשעת מעשה, אם אינם אומרים את זה זה סמך (אם כי לא הוכחה) שזה אינו מעשה עבודה חשובה, ואם הם כן אומרים את זה זה סמך שהוא כן הוא מעשה עבודה. ויש להבין, שאין עיקר הביורור אם הם מייחסים למעשיהם כקרבן או לא, כי מה לנו לדון בטעמיהם, אלא כנ"ל, וכן שאם הם מחשיבים את זה כקרבן פשוט שזה נחשב מעשה עבודה, ואם לאו אינו הוכחה.

ובדרך הזה הלך הרב הכותב, וביור על פי הבנת מעשיהם שמכמה טעמים לא נראה לו שיש כאן מעשה עבודה, ותלה הדבר בכמה דברים כדלעיל. וביורנו שכעת נודע ונתברר שכל הפרטים הללו אין בהם שום הוכחה, ואדרבה, ע"פ מציאות שמובררת היום כל ההוכחות הללו הם באמת הוכחות להיפוך. למשל, הרב הכותב תלה בזה שהם לא אומרים שם אלילם כנ"ל, ונתברר שהם כן אומרים שם אלילם, ועוד הרבה כיוצא זו, **אם כן במשנת הרב הכותב אין מקום להתיר הדבר.**

- על פי מציאות מסוימת כתב הרה"כ שלא נחשב גילוח זה מעשה עבודה. כעת, נתברר בבירור שהמציאות שונה ממה ששיער הרה"כ, והנקודות אשר תלה הרה"כ בהם לברר שאין זה מעשה עבודה, אי אפשר לומר, אלא אדרבה, יש כמה נקודות שמוכיח בבירור שהגילוח כן נחשב מעשה עבודה, וע"פ הבנת הרה"כ בגדרי תקרובת ע"ז נראה שהשיער מהודו אכן נחשב תקרובת ע"ז.
- העדות ששמע הרה"כ בתשס"ד הוא שונה ממה ששמעו שאר הרבנים שהיו נוכחים שם, וגם שונה מהנוסח שעבר השליח עליו ואישרו כמדויק.
- לא כתב הרה"כ מאומה על מה שהעיד השליח אז שהם טועים לחשוב שע"י גילוח השער האליל מקבל השער ויכול לשלם את חובו, דבר שמוכיח שיש לאליל ענין עם השיער ואינו מעשה ניוול בלבד.
- הרה"כ כתב שהספרים הם השפלים שבאומה בעוד שבנוסח שעבר עליו השליח כתוב שהשליח רק משער שהספרים אינם כומרים, ולא כתב שהם

שפלים שבאומה. [לבסוף נתברר שהם אכן נחשבים כמרים או לכה"פ מחשיבים עצמם ככומרים].

- הרה"כ כתב שכל הגילוח נעשה אך ורק כדי לנוול את עצמם, אבל השליח לא העיד ככה, וגם כעת נתברר אחרת.
- הרה"כ כתב שבכתבי הגוים האלו מבואר שם שאין פולחן בגילוח, אבל כפי הידוע לנו, ואדרבה, כל ספריהם מלאים בזה שהוא מעשה עבודה חשובה.
- הרה"כ הביא ראיה שאין הגילוח נעשה לפני הפסל הגדול וע"כ אינו עבודה, אבל זה אינו ראיה כיון שגם הקרבנות שלהם שמקריבים ע"ג מזבח ממש, נוהגים לעשות בהר הנ"ל, ולא לפני הפסל.
- הרה"כ כתב שאין הם מחשיבים את הגילוח להקרבה ואת השיער לקרבן, ואדרבה כעת נתברר שהגילוח הוא קרבן חשוב, ולפי דברי הכומר שלהם זה קרבן חשוב אצל האליל יותר מקרבן הקוקוס.
- הרה"כ מביא ראיה שלא כל מעשה פולחן נחשב עבודה מדברי הרמב"ן והשלטי הגיבורים לענין נרות של הנוצרים, שכתבו שאין במעשה זו עבודה וע"כ לאו כל מעשה פולחן הוא עבודה, אבל רוב ראשונים (ע"י לעיל רשימה של 16 ראשונים, וכן פסק השו"ע, כמו שמבואר בבית יוסף וביאור הגר"א) כותבים שהדלקת הנר כן נחשב לעבודה, ואדרבה, משם ראיה להיפוך שכל פולחן כן הוא מעשה עבודה. ובאמת גם דברי הרמב"ן והשלטי הגיבורים ניתן לתרצו באופן שאין שום ראיה.
- כמו כן הביא ראיה להנ"ל מגדידה מדברי הכסף משנה, אם כי בכל הראשונים מפורש שהוא כן נחשב למעשה עבודה, ואף דברי הכס"מ ניתן לפרש כן.
- הביא ראיה להיתר מהכרות שדנו בהם הראשונים, שמעשה של הכנה אי אפשר לעשות תקרובת, אמנם מפורש להיפוך בראשונים, שהלישה של הלחם כן אפשר לעשות תקרובת.
- ציטט דברי הגר"מ שטרנבוך כאילו הגילוח נעשה שלא לשם פולחן, בעוד שהמעין במקור יראה שהגר"מ כותב שם להיפוך, והרה"כ הוציא משם המילים שמתאים לו, בעוד שהגר"מ שולל צד זה.

עוד דבר שיש מקום לעורר רק משום שיש תועלת, ובאמת אוי לי אם אומר, ואוי לי אם אינני אומר. בתורתנו הקדושה כתוב "כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים". ויש להתבונן בזה, שזה שלוקח שוחד אינו רק מי שהמון העם חושבים שהוא צדיק, או העיתונים קבעו שהוא צדיק, ובאמת הוא רשע לפני המקום, אלא התורה הקדושה, כלומר קודשא בריך הוא בכבודו ובעצמו, קורא אותו צדיק. זאת אומרת, שמי שבאמת צדיק גמור קמיה הקב"ה, אם יש שוחד - יכשל. ומבואר בחז"ל שמי שלוקח שוחד, אפילו בלי ידיעתו, ואפילו אם רק מקבל איזה טובת

הנאה קטנה, עדיין נחשב לקיחת שוחד ופסול למידן. ועוד מבואר בגמ', שבלקיחת שוחד אין הסילוף דבר שהדיין עושה בזדון ומידיעתו, אלא בטבע הדברים הוא נוטה לצד מסוים^{מו}, מבלי שיבחין, וללא שום כוונה לסלף (מה שקוראים היום הסא"ב קאנשע"ס).

כלומר, ייתכן שצדיק גמור, אם לוקח שוחד גם בלי ידיעתו, יכשל וישמע יותר צד מסוים, בלי שום כוונה לסלף. אי לכך ראוי לעורר שלהרב הכותב יש קרובי משפחה שעוסקים במכירת פאות^{מו} (משפחת רייסנר, סלון הפאה, בני ברק, אחד מגדולי המייבאים שיער לא"י), והם עוסקים בשיער הודו שלוקחים ישר ממר גופטא (אחד מהסוחרים שקונה מהטעמפעל^{מו}), ואולי יש לדון בכל זה^{מט}, כי הרה"כ לא נכנס לדון בסוגיא זו כשאר גדולי ישראל שנכנסו לעיין בסוגיא זו לברר מהו רצון השי"ת, אלא נכנס למצוא היתר לעסק של קרובי משפחה ששווה מליוני דולר, ולכן יש לו נטייה רק למצוא היתר, ובאתי רק לעורר^י.

ובאמת יש כאן דבר מוזר מאוד. גדולי ישראל קבעו שיש כאן חשש תקרובת ע"ז, שהוא איסור חמור שבחמורות. ואילו הרה"כ, שהוא צדיק ות"ת, לא מצא אפילו מקום להחמיר לבעל נפש! התייחס אם מצא מקום לדון בכוחא דהיתרא למצב של דיעבד, אבל אם גדולי ישראל קבעו שיש איסור דאורייתא חמור מאוד, למה יצא הרה"כ מקצה אל קצה, עד אשר לא נמצא מקום אפילו לבעל נפש להחמיר^{נא}? האין

מו. ע"י כתובות קה: "רבי ישמעאל בר אלישע אייתי ליה ההוא גברא ראשית הגז אמר ליה מהיכא את א"ל מדוך פלן ומהתם להכא לא הוה כהן למיתבא ליה א"ל דינא אית לי ואמינא אגב אורחאי אייתי ליה למר א"ל פסילנא לך לדינא לא קביל מיניה אותיב ליה זוגא דרבנן וקדייני ליה בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי אמר תיפח נפשם של מקבלי שוחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי כך מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה" עכ"ל. הרי שהשוחד מטעה גם לא כוונה. וכן מבואר בעוד כמה מקומות בחז"ל.

מז. זה עובדא ידועה לכל. וכן גם כתב הרה"כ אחד מתשובותיו (ראש דוד סי ז') "לכבוד בן גיסי היקר והנעלה מה"ר שמואל דוד רייסנר נ"י", וגם מביא (ראש דוד עמ"כ) העובדה הידועה שמשפחת רייסנר היו מביאים שער מסוחר בהודו (ששמו גופטא כמבואר בנוסח הבי"ד), ויש עוד מה להאריך בזה, אבל לא כל דבר ניתן להכתב.

מח. ובאמת נתברר שעד היום הם קונים מהסוחר גופטא, רק שקוראים את זה שיער ממדינת נאפעל...

מט. באמת מפורש בגמ' שמצוות שוחד הוא מטעם "כיון דקביל ליה שוחדא מיניה איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו", אם כן בקרוב משפחה כבר משוחד וקיים. ואף שכתב הרה"כ (ראש דוד עמ"כ) וטען שהוא לא מקבל שום טובת הנאה מהם, הוא לא הכחיש שיש לקרובי משפחה שלו עסק עם זה. ראוי לציין, ש"סלון הפאה" הוא עסק ענק, והם מגדולי המייבאים שער לארץ ישראל, שווים מליוני דולר, והרה"כ נכנס לסוגיא זו לפסוק בשבילם.

נ. עוד דבר, שמעתי מאמיר דרומי (מוקלט) שאחרי שחזר מהודו בתשס"ד, הרבנים בארה"ב רצו שיבוא ויעיד לפניהם, אמנם הרב הכותב אמר לו שלא כדאי לו לנסוע, ואכן לא נסע והמבין יבין.

נא. אף שיש אחרים שפסקו להיתר, אבל לא מצינו להרה"כ חבר שלא מצא שום מקום להחמיר גם לבעל נפש.

הרב בן ציון וואזנר שליט"א, אחרי שהאריך בכוחא דהיתרא (כמובן יש מה להשיב על דבריו, והארכנו במקו"א) כתב "פאה שמקורה ודאי מטירופאטי ושאר מקומות ע"ז, אין להשתמש בה, ולכן

זה אומר דרשיני. אמנם בלאו הכי ביררנו שגם לפי הרה"כ אין מקום להתיר השער כלל בזה"ז.

יש להשתדל בכל עוז להחליפה. אולם בשעת הדחק, או מי שאין היכולת בידה, מותרת ללבושה זמנית... מהיום והלאה אסור לסחור עם פאות משער ע"ז".

הרב ישראל בעלסקי זצ"ל (כנ"ל שיש מה להאריך, ובעיקר על זה שדבריו מסובב על מציאות שאינו נכונה), שגם כתב תשובה לדון שאין כאן תקרובת ע"ז, אמר שלהלכה למעשה שיער שמגיע מבית הע"ז בהודו (מוקלט), זו סוגיא שפסק עליו הגרי"ש אלישיב, ובדאי אין להקל בו לכתחילה, ויש פגם ע"ז.

בעל המשנה הלכות זצ"ל (וכנ"ל יש מה להשיב), בסוף תשובתו שבו הראה צדדים להקל, כתב: "ובכל זאת להלכה אני מסכים לדעת הגדולים והפוסקים להפסיק לקנות השערות מהודו משום סחור סחור אמרינן וכו' ולכרמא לא תקרב...". וכל דבריו הם רק ש"הנשים שלבשו מכל השערות לא עשו עול ואין צריכין לעשות תשובה על זה."

עוד שמעתי ממקור נאמן, שבתשס"ד נכנס הרה"כ לפני רבו מובהק, האדמו"ר מוויזניץ מונסי זצוק"ל, ונתן לו את תשובתו להוכיח את ההיתר, והאדמו"ר אמר לו שהוא לא רוצה לעיין בדבריו, והחזיר לו את כל תשובותיו, ולא הסכים אפילו לעיין בהם, ואמר שאין מקום לכל ת"ח לדון בסוגיא זו להקל נגד גדולי הדור, אלא הדבר מסור לגדולי ישראל שכבר הורו לאיסור, עכת"ד. והזמן הוכיח כמה צדקו דברי האדמו"ר מוויזניץ זצוק"ל, ויש לגדולי הדור סייעתא דשמיא מיוחדת לכון אל האמת, ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול, כי נתברר כהיום שהמציאות שעליה פסקו גדולי הדור לאיסור הוא אמת לאמיתו, על אף שבשעתו היה מקום להסתפק בזה, היום ברור כשמש שדבריהם נכונים.

למען ירוץ בו הקורא, הבאתי את כל תשובת הרה"כ במילואו

באם יש איסור תקרובת עבודה זרה בפאה נכרית, עשויה משערות הבאים מארץ הודו, הנה כבר ביארתי ההיתר בשערות אלו בדרך ארוכה בכמה מתשובותי, ועתה אבוא בקצרה. (וכל הנדון לענין חשש תקרובת ע"ז שאסור במשחו, ולא לעצם לבישת פאה נכרית, וק"ו העשויה משערות אמיתיים, ומכל שכן אותן פאות הארוכות ובמיוחד אלו הנקראים קאסטעם מייד ונראות כמו שער ממש, שעל זה כבר הורו גדולי ישראל דהוי כפרוע ראש ממש ואסור מדת יהודית).

מקור שערות אלו, (לפי דברי עד נאמן שנשלח במיוחד כדי לברר פרטי הדברים בדיוק, ושהה שם שבוע אחד).

העכו"ם בהודו שרוצים לקבל איזה טובת הנאה מהאליל, מגדלים שערותיהם, והולכים למקום הטינופת ומתגלחים שם, רובם מתגלחים בבית גדול מיוחד לגילוח סמוך ונראה לבית הע"ז הגדול, שנכנסים לשם כמיליון עכו"ם בכל שבוע, ורובא דרובא מהבאים אין מתגלחים כלל, בבית זה גם מתרחצים וגם מכינים השערות למכירה. המגלחים אינם כמרים^א, רק ספרים אומנים, ואדרבה הם מהשפלים באומה זו^ב. בתוך בית התגלחת לא נמצא שום אליל או תמונה^ג, חוץ מחדר אחד קטן המיוחד לפולחן, ורוב האנשים אינם נכנסים שם, גם בקיר החיצון (מחוץ לבנין, לצד היציאה, כי הכניסה מצד אחר והיציאה מצד השני) יש פסל ענקי, באופן שאין שום פסל לפני המתגלחים שם. אמנם בשעת התגלחת בערך ארבעים אחוז מהמתגלחים מזכירים שם העבודה זרה, ועוד בערך ארבעים אחוז מהמתגלחים חושבים שם האליל בלבם^ד.

אחר שהשליח שאל אנשים אין מספר, כולם פה אחד אמרו שבית זה אינו בית ע"ז, כי בבית עבודה זרה יש פסל או פסילים, ועובדים או מתפללים שם, ומביאים לו דברי מאכל, ומקטירים שם קטורת וכו', משא"כ בבנין התגלחת אין עובדים שם עבודות לאליל (חוץ מחדר קטן כנ"ל), ומכל מקום נחשב להם כמקום קדוש. ומטעם זה הולכים יחד שם, ויש שהולכים כך בכל הסביבה מחמת "קדושת" הסביבה.

יש כלי קיבול לעבודה זרה הנקרא "הונדי", וכל הדורות שמביאים שם (זהב וכסף ומרגליות ואבנים יקרות וכו') מניחים בתוך כלי זה דייקא, כלים כאלו נמצאים בבית העבודה זרה, וגם בבית התגלחת, ושם יש בכל קומה שני כלים האלו עבור השערות שמקפידים מתחילה ליטלם מן הרצפה וליתנם לתוך כלי זה דייקא (כי המטורפים האלה מאמינים שבתחתית כלי זה יש כח השפעת ישועה של הפסל), ומשם לוקחים השיער לייבוש ולעיבוד באותו בנין.

העשירים בדרך כלל אין מתגלחים בבית התגלחת הגדול, רק בבתי מלון שנבנו סביבות מקום העבודה זרה, ומתגלחים על ידי הספרים שבאים אליהם ונוטלים שכר פעולתם. בחדר התגלחת (במלון) יש תמונה של הע"ז על הקיר, (תמונות ע"ז נחשבות להם כעין פסלים, ויש להם תמונות כאלו בכל מקומות מושבותיהם, ובמקומות מלאכה, ובכיסים, ולפעמים אף מקטירים לפניהם, אך אין שום

א נתברר שזה לא נכון, והספרים רואים את עצמם ככומרים ע"י סימן ג' בהערה.

ב נתברר שזה לא נכון, כנ"ל, וע"י בסימן ג' בהערה.

ג נתברר שזה לא נכון, ויש כמה תמונות, ע"י בסימן ג' בהערה.

ד נתברר מהכומר הראשי שמה שבאמת כולם מזכירים שם האליל בשעת הגילוח, חוץ מאלו שאין להם מסורת..., ע"י סימן ג' בהערה.

קשר בין ההקטרה לשעת הגילוח) וגם שם יש כלי קטן "הונדי" שמניחים שם השערות אחר הגילוח, ואחר כך מובאים לבית התגלחת הגדול לייבוש ולעיבוד.

אחר התגלחת והרחיצה, הולכין לבית הע"ז הגדול המלא גילולים, ועושים מה שעושים מדרכי עבודתם, חלק גדול מהמתגלחים (5 או 10 אחוז בערך) לוקחים איתם כמה שערות משיער ראשם שנתגלח, ונותנין בכלי ה"הונדי" המונח שם, וגם אלו השערות מובאים בחזרה לבית התגלחת עבור הבריר והייבוש, אבל אין מקטירים מהשערות כלל וכלל.

תקרובת עבודה זרה

איסור זה נלמד מקרא "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם", "ויאכלו זבחי מתים" (ע"ז כה:), והגם דע"ז עצמה ונוייה ומשמישה יש להם ביטול (ע"י שבירה וכדו'), תקרובת אין לה ביטול עולמית (דף נ.), אמנם לא הוי בכלל תקרובת אלא כשנעשה כעין פנים (גמ' שם). ולפי מה דנקטינן (יו"ד סי' קל"ט סעיף ג') יש בזה שני אופנים: א. דברים שמקריבים למזבח (בשר וככרות יינות ושמונים וסלתות וכו'), נאסרים בהנאה לפני עבודה זרה לשם תקרובת אף בלי שום מעשה כעין עבודת פנים. ב. שאר דברים, אינם נאסרים אלא ע"י מעשה כעין פנים (זביחה ניסוך זריקה הקטרה), ולדעת המחבר סגי בכעין זביחה וכו', (ודוקא באופן שדרך עבודתה במקל באיזה אופן שהוא, כגון שדרכה לקשקש לפניה במקל).

הנהי מיילי כשעובדה בכ"ה, ר"ל שעובד אותה בעצם השבירה, וזה עצם העבודה (למעוטי אם עושה מעשה שבירה כדי להביא השברים אח"כ לעבודה זרה), וכמו שכתב ברש"י רמב"ן ורא"ה ועוד ראשונים בסוגית הגמרא (דף נ"א), וכך מוכח מדברי הראשונים לענין ככרות, דאינן נאסרין מצד הלישה ושבירת החתיכות על דעת להביאן אחר כך לפניה לתקרובת!

אך לדעת הרשב"א שם, פרכילי ענבים שנמצאו לפני עבודה זרה, נאסרו מחמת שבצרם מתחילה על דעת להביאן אח"כ לפניה, אבל זה דוקא בפירות דדמי לביכורים שמביאין לפני ה', וכמש"כ הרשב"א, משא"כ שאר דברים, כל שאינו עובדה במעשה השבירה לא נאסרו כלל, וכמו שכתבו הראשונים בפירוש הגמרא (חולין דף ל"ט) דשוחט על מנת להוליך או לקבל דמה לעבודה זרה לא נאסר, ואף בפרכילי ענבים כשאינן עובדים אותה בשעת בצירה, לא מקרי תקרובת אף לדעת הרשב"א אלא כשדעתו להביאם לפני עבודה זרה ממש ולהניחם שם לשם תקרובת, וגם לא נאסר עד שיקריבם לפניה, וכמו שכתב שם הרשב"א.

מעשה גילוח השערות

היות שהנכרים הבאים להתגלח לשם עבודה זרה, אין עושים מעשה הגילוח בעצמם, אלא מתגלחים על ידי ספרים בעלמא (השפלים שבאומה), לא ע"י כמרים, ושלא בפני ע"ז, ובבית התגלחת אין שום אליל, והבנין לא נחשב להם לבית עבודה זרה, ונבנה בשביל מלאכה בזויה דגילוח והכנת השערות למכירה^ח, וגם אין מקפידים להתגלח שם דוקא, והעשירים מתגלחים בבתי מלון שבסביבה על ידי ספרים שבאים שם ונטילים שער עבודתם, וכל מעשה הגויזה עושים בדרך אומנות, ואין מזכירים

ה נתברר שזה נחשב עבודתו בכך בסימן ה' אות א'.

ו נתברר שמדברי הראשונים על הככרות יש להביא ראיה לאיסור בסימן ה' אות ג.

ז נתברר שגם לדעת הרשב"א הוי תקרובת בסימן ה' סוף אות ג'.

ח נתברר שאין המלאכה נחשב בזויה בכלל בעיניהם בסימן ג' בהערה.

שם עבודה זרה⁹, ואין עושים שום תנועה לעבודה זרה, וכן לא הוזכר לא בפי הכמרים ולא בספריהם' (אשר שם מבואר כל סוגי עבודתם) שיש ענין של פולחן במלאכת החיתוך, והמאמינים בה וכמריה לעולם אין מהדרים לעשות מעשה גזיזת שערות לעבודה זרה, נמצא דאין כאן עבודה בעצם מעשה הגילוח. ואף דודאי הגילוח הוא לכבוד העבודה זרה, היינו שמתגלחים לכבודה, וזה מצד המתגלח שמסיר שערו, אבל מעשה הגזיזה מצד המגלח ודאי דאינו עבודה וכנ"ל¹⁰. וכן כתב דודי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רס"ה) וזה לשונו, הן אמת דאף שהמתגלחות כוונתן לעבודה זרה, אבל המגלח אותם שהוא עושה למעשה את הגילוח אינו מתכוון בזה לעבודה זרה (אלא להרוויח כסף) עכ"ל¹¹.

ואפילו אם תרצה לומר דיש במעשה הספרים ענין עבודה, דהלא יודעים לפי דעתם המשובשת שיש נחת רוח להאליל בגזיזת השערות, מכל מקום השערות לא נחשבים לתקרובת, דעיקר כוונת מעשה הגילוח הוא להסיר השערות לנוול בזה את המתגלחים לכבוד העבודה זרה¹², וודאי אין כוונתם לעבודה בהקרבת השערות על ידי שבירתן, דעיקר העבודה הוא בהמתגלח שבא למלאות רצון העבודה זרה, לנוול עצמו לכבודה בסילוק השערות, בלי לעשות מעשה שבירה כלל, ודמי למה שכתבו הרמב"ן והרא"ה והשלטי גיבורים שם לענין שיירי שעוה של נרות שהודלקו לפני עבודה זרה, דלא נאסרו מדין תקרובת, (וכמו שנפסק בשו"ע שם סעיף מ'), הגם שעשה מעשה שבירה והקטרה על ידי הדלקת הנרות, מכיון שאין בכוונת העבודה בעצם חיתוך ושריפת השעווה לשם הקרבה והקטרה, אלא מדליקים הנרות להאיר לכבודה, ולא דמי לשבירת מקל שכוונת העובדה שישבר המקל לכבודה¹³. וכן כתב הרשב"א שם וז"ל, כללא דמלתא, דלא נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי העבודה זרה שלהן שהיא חפצה בגופו של דבר¹⁴. ונדון דידן גרע מנרות, שהרי לא הובאו לתוך בית עבודה זרה ולא לפני האלילים, ומבואר בגמ' (דף נא: ובשו"ע שם סעיף ה') דשלא בפני עבודה זרה לא מנחי תקרובת, ומה שנמצא שם מסתמא דאין לתלות דתקרובת נינהו, וכן מצאיות הדברים בעבודה זרה זו, דכל מה שמקריבים לה ממיני מאכל וקטורת עושים לפניו דוקא. ועוד, דבהדלקת נרות יש מעשה עבודה, (כמו דמצינו במקדש וכמו שכתב שם הרמב"ן) לכבוד עבודה זרה (ובעשיית הכמרים), משא"כ בנדון דידן וכנ"ל, ואפילו אי איתרמי שאחד מהספרים כיוון לשם עבודה ותקרובת, לכאורה לא נאסרו השערות בזה, כיון שאין דרך עבודתה בעצם גופן של השערות כלל, ונקטינו (שו"ע שם סעיף ג') כדעת רש"י דמקל לא נאסר בשבירתו, אע"ג דמתכוון להקריבו במעשה שבירה, אלא אם כן עצם המקל הוא דבר שרגילה בו, וכגון שעבודתה בקשקוש מקל, אמנם יש לדון בזה מאחר דיש מהם שמביאים מקצת השערות לפני עבודה זרה ממש, ונמצא דדרך עבודתה בהקרבת עצם השערות לפניו¹⁵, אך עיין להלן לענין ככרות, דמה שנותנין לבסוף לגלחים אינו בדרך

ט נתברר שכן אומרים שם אלילים בסימן ג' בהערה.

י נתברר שאדרבה ספריהם מלא בזה שהוא עבודה חשובה, עי' סימן ג' בהערה.

יא נתברר שמעשה שנעשה לכבוד הע"ז עושה תקרובת ע"ז, עי' סימן ב'.

יב נתברר שהספרים נחשבים כומרים ואדוקים בעבודתם בסימן ג'.

יג נתברר שאין שום מקום לומר שכל הגילוח הוא ניוול, עי' בסימן ד'.

יד נתברר שמנרות יש להביא ראיה לאיסור ולא להיתר, עי' סי' ז'.

טו נתברר שאין כזה רשב"א, וגם לפי הרשב"א מעשה עבודה עושה תקרובת, עי' סימן ז' אות ב'.

טז ביררנו שגם אם אין דרך עבודתו באופן מסוים, כל עוד שהעובד מכוון לע"ז, נחשב לתקרובת, עי' סימן ז' אות ה'.

תקרובת, ובאמת מסתמא אין לחשוש שאחד מתכוון כוונה אחרת ממה שהוא לפי דתם, וכל שכן מאחר שאינו לפני עבודה זרה, כאורחא דמילתא בכל תקרובת, כמו שכתבו התוס' בחולין (דף מ.).

כוונת המתגלחים לעבודה זרה

והנה כוונת המתגלחים לנוול עצמם בהסרת תפארתם¹⁷, במסירות נפש לעבודה זרה, ולזה מורידים שערותיהם¹⁸, והיות שאין מהגלחים בבית עבודה זרה ולפני עבודה זרה, מקום שעושים כל עבודותיהם המתועבות¹⁹, וגם אין עושים מעשה כלל, ולא נמנה בספריהם בכלל העבודות שעושים לכבודה²⁰, נראים הדברים שעצם התגלחת לא נחשב להם עבודה, ולא כל דבר שעושים מחמת אמונתם ודעתם המשובשת הוי בכלל עבודה²¹, וכדמצינו בגדידה שחובלים בעצמם בכלי לפני עבודה זרה ודרכה בכך, דלא נחשב עבודה²², וכמו שכתב הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות ע"ז הלכה י"ג ובכסף משנה שם, ובנימוקי יוסף הובא בבית יוסף סימן ק"פ²³), ונדון דידן שאינו בפניה ובשב ואל תעשה גרע מיניה, וכן כתב דודי הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובה שם זו"ל, אין בתגלחת עצמה שום פולחן רק המטרה להסיר השערות עכ"ל²⁴.

ואפילו אם תמצא לומר שדעת המתגלחים לעבודה בעצם הגילוח, הרי אין עושים בעצמם מעשה שביה, ונקטינן (יו"ד סימן ד' סעיף ג') דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן, אף בזביחת בהמה דמעשה שחטיה הוא אצלם עבודה גמורה, וכל שכן בנדון דידן דמעשה חתיכת השערות אינו עבודה כלל וכנ"ל, וזה ברור דכפיפת ראשם של המתגלחים אינו מעשה גזיזה לעבודה זרה, דמסייע אין בו ממש (נקודות הכסף יו"ד סימן קצ"ח), ועכ"פ פשוט דאינו משתתף כלל בפעולת הגילוח, ולא מהני לאסור אלא במעשה ממש של זביחה פורתא (נקודות הכסף יו"ד סימן ב'), או בסיוע בעצם פעולת הזביחה, כגון שנים או חזין בסכין ביו"ד סימן ה' סעיף ג', ובהא מיירי התבואות שור שם סימן ד'. ובלאו הכי פשוט מאד שאין כוונת המתגלח לעבוד עבודה בעצם הסיוע שמסייע במעשה הגזיזה של הספרים.

וכבר מבואר דאף אם היו הספרים מתכוונים לעבודה במעשה הגזיזה, השערות לא נחשבו לתקרובת, ולמה הדבר דומה, לקצירת עשבים בחצר לפני עבודה זרה, דאף אם היו עושים זה בדרך עבודה גמורה בהזכרת שם עבודה זרה וע"י כמרים מיוחדים, מכל מקום העשבים שנקצרו לאו תקרובת יננהו, והיינו משום שאין כוונת העובדה בעצם שבירת העשבים לשם הקרבה, אלא ליפות החצר ע"י

יז נתברר בסימן ג' שזה לא נכון, ואין שום מקור לומר שעושים רק כדי לנוול את עצמם, אלא להיפוך, יש הרבה מקורות שמאמינים שהאליל מקבל השיער.

יח ע"י סימן ו' שגם אם עושים הגילוח להכנעה עדיין נאסר השיער מדין תקרובת ע"ז.

יט ע"י סימן ג' בהערה שהרבה מעבודות המבקרים נעשה שלא בפני הפסל, וא"כ אין מזה שום הוכחה.

כ נתברר שכן רואים אותו כעבודה, ע"י סימן ג'.

כא נתברר שאדרבה, כל מעשה שעושים לכבוד אילים נחשב לעבודה, ע"י סימן ז' וסימן ח'.

כב נתברר בסימן ח', שאדרבה, מדברי הראשונים בענין גדידה יש להביא ראייה להיפוך, שכל דבר נחשב עבודה.

כג נתברר בסימן ח' שאין זה כוונת הנמוקי יוסף כלל.

כד נתברר בסימן ח' שזה סילוף גמור של דברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א, שהמעין בדבריו יראה שהוא בא להרחיק צד זה, ולא לומר צד זה.

מעשה לכבודה, וכמו בנרות, והוא הדין בשערות, אלא דבנדון דידן מסתבר דאין מעשה הגזיזה של הספרים עבודה כלל¹⁶, וכנזכר לעיל (שם), ולו יצוייר שהיה אופן להסיר השערות ע"י עמידה בשמש לאיזה זמן וכיוצא בזה, וכי יש הוה אמינא שהיו שוכרים פועלים לגוזזן, ולמה הדבר דומה, לעכו"ם הבא להשתחוות לעבודה זרה וקשה עליו הכריעה, וחבירו מסייעו ומכופף קומתו, דפשוט דאינו חייב משום המעשה שעשה בגופו של חברו¹⁷.

הבאת שערות לעבודה זרה

מאחר שאין עבודה בגזיזת השערות כמו שנתבאר, לכן אפילו אותן השערות שהובאו אחר כך לפני עבודה זרה לא נאסרו מדין תקרובת שאין לו ביטול, שהרי השערות אינם קרבים למזבח, ואפילו לדעת הרמב"ם דכל מה שנמצא לפני עבודה זרה אסור (ובש"ך שם ס"ק ג' כתב דעל בעל נפש להחמיר כדבריו), הסכמת הפוסקים דכל שלא הקטיר או שיבר מקצתן מהני להם ביטול, (עיין שו"ת חזון נחום ח"א סימן מ"ג), וכן כתב הריטב"א (שם דף נא:) בדעת הרמב"ם דאסור משום נוי, ומכירתו היינו ביטולו, כדאיתא בשו"ע (שם סעיף י"ב וסימן קמ"ו סעיף ח'). ואפילו אי נימא שהספרים גזוז מתחלה על דעת שחלק מהמתגלחים יקריבו מקצת שערותיהם לעבודה זרה, לכולי עלמא לא נאסרו מאחר דליכא הבאת שערות במקדש, ועוד דלא גרע מככרות שכתבו הראשונים (ריטב"א ועוד שם ובשו"ע שם סעיף ח'), דמותר מעיקר הדין וכן נהגו, אע"ג דנילושו על דעת להביאם לפני עבודה זרה ומניחים לפניה, כיון שעושים על מנת לתתו לגלחים משלפניה, אינו כדרך תקרובת כלל, אלא כמי שנותן פרס לכמרים.

ולמעשה השערות שעושין מהן תסרוקת שאנו דנים עליהן, אין מביאים לפני עבודה זרה כלל, ומה שמניחים השערות ב"הונדי" בבית התגלחת, אינו בדרך תקרובת כלל, (ולא כמו המאכלים שלעולם אין מקריבים רק לפני העבודה זרה ממש, וכן לא מצינו ענין הקרבה ע"י הנחה לשם עבודה זרה אלא לפניה, כמבואר בטור (שם) דתקרובת לא נאסר עד שיניחם לפניה דוקא, ולכן בשר הנכנס מותר (דף לב:), ובב"ח (שם) דשלא בפניה לא מיקריא תקרובת), אלא מניחים שם כדי שהעבודה זרה ירגיש ע"י כחות המדומים שב"הונדי" את מסירת נפשם בסילוק השערות לכבודה, וכמו שנותנין ב"הונדי" כל המתנות והנדבות, וזה פשוט וברור בגמרא ובפוסקים (שם) דאין הקדש לעבודה זרה, ודורון ומתנה להחוקק עבודה זרה לא נחשב תקרובת.

בספק ספיקא וחזקה

והנה אף להסוברים שיש ספק בדבר, והוא ספק חסרון ידיעה לכל העולם, יש לצרף שיטת הראשונים (הרמב"ן והריטב"א ועוד) דבחפץ שאין מקריבים לפנים (כגון שערות) לא שייך תקרובת כלל אפילו כשדרך עבודתה בכך, והוי ספק ספיקא בעבודה זרה דשרי¹⁸, כמו שכתב במשנה למלך (פרק ח' מהלכות ע"ז הלכה י"א) ובשו"ת בית שלמה (ח"א סימן ל'), וכן מפורש בטור (סי' ק"מ) לגבי עבודה זרה ומשמשיה ותקרובותיה, דספק ספיקא מותר כמו בשאר איסורין ע"כ, והגם דדיעה זו לא הובאה

כה נתברר דלא כזה בסימן ד'.

כו נתברר בסימן ט' שאין בזה ממש.

כז נתברר בסימן י' שאין לומר ס"ס כזה, כי אפשר לומר שהראשונים אלו מסכימים בשיער שהוא תקרובת.

בשו"ע (דבעינן כעבודת פנים ממש), מצטרף לספק ספיקא^כ, (עיין שדי חמד מערכת הסי' כלל י"ח), ועוד יש לסמוך אחזקה דמעיקרא דלפני הגילוח מותרות היו^ט.

ועוד יש לצרף שיטת התוס' (בבא קמא עב: ד"ה דאי) והרשב"א (קידושין דף נח). דאיסור הנאה מתקרובת הוא מדרבנן^ל, והגם דלהרבה ראשונים האיסור מן התורה, מכל מקום יש לצרפו לספק ספיקא, והוי ספק דאורייתא וספק ספיקא בדרבנן דקיימא לן לקולא, וכן כתב בתבואות שור (סימן ד' אות י"ז) בדעת הטור דספק תקרובת מותר בהנאה (וצירף זאת עם עוד צדדים בנדון), וכל זה לגבי חשש תקרובת בזביחת בהמה, אבל לענין גזיזת שערות, דלכל היותר אינו אלא כעין זביחה, דלכמה ראשונים נקטינן דלא הוי בגדר תקרובת, יש מקום לסמוך להקל לכתחלה, ועכ"פ בנדון דידן שנתברר לי על ידי שליח מיוחד (איש נאמן ודייקן נפלא שמכיר את אנשי הודו ואת שיחם) מקום ואופן תגלחתם, וכל זה מראה שאין עבודה בעצם הגזיזה וכנ"ל, לא ראייתי מקום להחמיר בזה כלל, (והגאון הגדול מהר"ש וואזנר שליט"א בעל שבט הלוי הסכים עמי דמעיקר הדין יש צדדים להקל שאין השערות בכלל תקרובת, אלא מחמת פגם עבודה זרה לכתחלה אין לקנות. ומה שקנה כבר ישתדל להחליפן).

מהנה לעבודה זרה

נקטינן (רמ"א סימן קמ"ג סעיף ג') כדעת ר"ת, דמותר לקנות ולהנות מעכו"ם בטובה, אע"פ שהטובה היוצאת ממנו היא לכמרים, (כל זמן שאין המרחץ וכו' לפני עבודה זרה), אך אפי' אם השכר הולך לצרכי ע"ז ממש, דזה אסור לכ"ע (שם), ובבית הלל שם, דכל שאין ידוע שהמעות ילכו לעבודה זרה עצמה ויש לומר שילכו לעניים שרי, והוא הדין בנדון דידן שמחלקים לצרכי העניים שלהם ובתי חולים), ואפי' כשלא היה מגיע ריווח זה להם אם לא ע"י ישראל, דבזה אסור כמו שכתב הש"ך (שם ס"ק ז'), מכל מקום כל שלא קנה מהכמרים בעצמם אין בו כלל איסור של מהנה לעבודה זרה, כמבואר בטור וברמ"א (שם סעיף ה'). לא מצינו לאסור מחמת מאיסותא דעבודה זרה להדיוט, אלא לגבוה (דף נ"ב) או לדבר מצוה (דף מ"ז), ואדרבה מצינו בגמרא (דף מ"ג ומ"ד) שהתנאים היו נהנים מעבודה זרה עצמה שנתבטלה, ובכהאי גוונא שלא הובא בבית עבודה זרה היה מותר אף לדבר מצוה, כמו שכתב בדרכי תשובה (סי' קל"ט ס"ק ל"ג), ומצינו בפוסקים (שו"ת בית שלמה שם ושו"ת חזון נחום שם) שציידו להתיר לעסוק לתחילה בחפצי עבודה זרה (ואף לדבר מצוה) בצדדים וצידי צדדים להתיר, וכל שכן להדיוט, ואין צריך לומר במקום דייעבד והפסד מרובה.

הנאה ממעשה עבירה

מבואר בגמרא ובפוסקים שם, דכל תקרובת שאינו כעין פנים מותר להשתמש בה לכתחלה, ולא מצינו איזה נדנד איסור בזה מטעם דנהנה בעבירה. ובמגן אברהם (או"ח סימן קנ"ד ס"ק י"ז) דמותר לעשות בית הכנסת מבית ע"ז, ולא נאסר משום חילול השם, ואיסור מעשה שבת היינו כשנהנה מחמת דאיסור, כגון בישול בשבת במזיד דאיסור מדרבנן לאחרים עד מוצאי שבת, דעצם הבישול בשבת הוא מעשה עבירה, משא"כ בנדון דידן אע"ג שנהנה מהגזיזה, הלא אין האיסור עצם הגזיזה אלא מה שנתכוון לע"ז, ומזה לא נהנה כלל, (שאפשר לגזוז שערות אלו בלי לעבוד ע"ז בשעת מעשה), ומה דמצינו שהחזון איש החמיר ליהנות מחשמל בשבת קודש, מחמת שהייצור ע"י מחללי

כח נתברר שהרבה מהאחרונים ס"ל שלא אמרין ס"ס נגד דעת הש"ע כשלא מובא כלל להלכה, ע"י סימן י'.

כט נתברר בסימן י' שאין לומר כאן חזקה דמעיקרא.

ל נתברר בסימן ב' בהערה שאין כזה שיטת ראשונים, וכל דבריהם רק למ"ד שלא קי"ל כוותיה.

שבת, היינו כשנהנה בשעה שמחללים, דבזה מראה דלא איכפת ליה, ויש מחמירים שלא להדפיס על נייר שנעשה על ידי מחללי שבת, והיינו לדבר מצוה.

הערות בתשובת הגאון רבי אשר וייס שליט"א

ראה ראיתי תשובה להלכה שנכתב על ידי הגאון בעל המנחת אשר, הג"ר אשר וייס שליט"א, אשר בו שקל וטרי בסוגיא חמורה של תקרובת ע"ז. הדברים נכתבו בשנת תשס"ד כאשר השאלה עמד על הפרק אז, אמנם כעת נתחדש כמה דברים, וראיתי להעתיק תשובתו גם עם מה שיש להעיר על זה, לדון ולברר מה שלענ"ד יש להשיב על דבריו, להגדיל תורה ולהאדירה.

עיקר ההשגות הם על כמה ענינים בלבד, אמנם למען הסדר הבאנו את כל דבריו קודם, ואח"כ כתבתי מה שלענ"ד יש להשיב.

-א-

ראשית אומר כי דרשתי וחקרתי היטב עד מקום שידי מגעת, וקראתי חומר רב אשר הובא לפני, ומתוך כל מה שראיתי, נראה ברור בעיני שאין כאן תקרובת עבודה זרה, דהלא אין שערות אלה מוגשות כלל לפני פסליהם, ועצם התגלחת נעשית בדוכנים רבים שמעמידים ספרים בבית גדול שלפני בית העבו"ז שלהם ואינו מיועד לפולחן כלל והתספורת נעשית שלא בפני העבודה זרה, אלא ענין גזיזת השערות לאמונתם אינה אלא השחתת יופיה של אשה למען האליל וזה שקוראים הם **קרבן**, ואין הכונה למשמעות של קרבן שמקריבין ע"ג המזבח וכדומה אלא ענין ויתור על התענוג ועל היופי כמעין סיגוף למען האליל, ולהבדיל אלף הבדלות כונתם דומה לכונת הנזיר בגילוח שערותיו, ועוד שמעתי מגר צדק מומחה לדת שלהם, דלפי אמונתם השערות **טמאים** ולכן מסתפרים לפני הכניסה לבית התיפלה ולאחר התספורת טובלים ומתרחצים להטהר, וכיון שכן לכאורה אין כאן חשש כלל, וכ"כ מרן הגרי"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"א ס' ע"ז אמנם הדגיש בסוף תשובתו שכל דבריו מסתמכים על מה שהעידו בפניו בשם מומחים שאין כאן תקרובת עבו"ז כנ"ל

עיקר ההשגות שלנו הוא על חלק הזה, והוא בגדר תקרובת ע"ז. הרה"כ הניח שאין כאן תקרובת ע"ז כיון שאין השער מוגש לפני הפסל כלל, והבנין אשר בו נעשה הגילוח הוא בנין נפרד מבית אשר הפסל נמצא, ולא נעשה הגילוח לפני הע"ז, וגם שסיבת הגילוח הוא השחתת היופי, ואף שקוראין את זה קרבן מכל מקום אין הכוונה כמו מה שמוקטר ע"ג המזבח, אלא הכוונה על ויתור. וגם כתב ששיער הוא דבר טמא, והביא שהגרי"ש התיר על פי זה.

ועל כל זה יש להשיב תשובה אחת. יש שני גדרי תקרובת עבודה זרה, יש מה שמובא לפניו לשם תקרובת, ויש מה שנעשה בו מעשה עבודה. וכן מפורש בשו"ע קל"ג בזה"ל:

איזהו תקרובת.... 1כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם תקרובת, נאסר מיד. 2אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין" עכ"ל.

זאת אומרת שדבר שכיוצא בו מובא בפנים נאסר במעשה נתינה לשם תקרובת, אבל דבר שלא מובא בפנים נאסר במעשה **עבודה כעין פנים**, ולא מבואר כלל שצריך לעשות כן לשם תקרובת. ונרחיב בביאור גדר תקרובת שנעשה ע"י מעשה עבודה.

מוכח מהגמ' ע"ז לב: שמעשה שחיטה גם שלא ע"מ לזרוק או להקטיר שום חלק מהבהמה, עצם מעשה השחיטה אוסר את הבהמה. רש"י שם מפרש "וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיתתו

ונאסרה, **דשחיתתה היא תקרובתה**". וכן מבואר גם מחולין יג: שסתם מחשבת נכרי לע"ז עושה שחיתת נכרי תקרובת ע"ז על אף שמשמע שם שלא הקטיר שום חלק, וכן בחולין לח: ועוד כמה מקומות שמעשה שחיתה בלבד אוסר את הבהמה משום תקרובת ע"ז בלי שום מחשבה להקריב, כי עצם מעשה העבודה כעין הנעשה בפנים אוסר את הבהמה.

בסנהדרין סב., בנושא שלא קשור כלל לסוגיות של תקרובת ע"ז, הגמ' דורש שם שיש תולדות לעבודה זרה, אבות היינו זבח כו', ותולדות היינו שבירת מקל. זאת אומרת שיש מעשה עבודה של שבירת מקל שהוא תולדה דשחיתה.

ומצינו שגם מעשה זו של שבירת מקל עצם מעשה השבירה אוסר את המקל משום תקרובת ע"ז, כמפורש בגמ' (ע"ז נא.) "עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת". והענין הוא לכאורה משום שנעשה בו מעשה כעין פנים, וכמו שבמעשה שחיתה עצם המעשה אוסר את החפץ, הוא הדין בתולדה דשחיתה.

ולא מצינו שום תנאי בתקרובת ע"ז שצריך להיות דבר שהע"ז חפץ בעצם הדבר, אלא מספיק שעצם המעשה נעשה במצוות הע"ז. וכן מבואר בגמ' (ע"ז נ:; וע"ש במאירי, והר"ן על הר"ף), שגם צואה לחה וגם מי רגלים שנזרק וניסך לפני ע"ז דינם כתקרובת ע"ז, ולדעת רש"י שם הגמ' מירי בכל ע"ז שבעולם, הרי שמעשה זריקה בלחוד עושה תקרובת, גם אם הדבר הוא בעצם יזלזול לע"ז. וכן מבואר ברש"י (ע"ז נ. ד"ה מנין), וכן האריך באבן האזל (פ"ג ה"ד מהלכות ע"ז).

עוד מצינו שייך נסך שהוא תקרובת ע"ז (ע"ז כט:), אסורה במעשה שכשוק לבד גם בלי מעשה נתינה, עי' רש"י גיטין נב: ד"ה מנסך, וכ"ה בחולין מא. ד"ה שניסך, תוס' בגיטין שם, ובפסקי הרא"ש ע"ז פ"ד הלכה יג, ראב"ד ע"ז עד., ריטב"א ע"ז עב: ד"ה דנרגמוה.

עוד ראיה לזה הוא מהנרות שנהגו הנוצרים להדליק לכבוד אלילים, שהאריכו כל הראשונים לדון בהם, ורובם ככולם (ומקצתם אף אסרו אותם משום תקרובת ע"ז) כתבו שבאמת הם ראויים להיות תקרובת ע"ז אלא שחסר התנאי של כעין פנים, הרי אילו היה במעשה ההדלקה מעשה שהוא כע"פ היו אסורין, על אף שאין כאן שום נתינה.

בקיצור, כל מעשה עבודה שהיא תולדה דשחיתה אוסר את הבהמה משום תקרובת ע"ז. אם כן, אם נוכיח שמעשה הגילוח הוא מעשה עבודה, גם אם הגוים שמה לא חושבים שהם נותנים את השיער להאילל, עדיין השיער הוי תקרובת ע"ז מאחר שנעשה בו מעשה כע"פ. וליתר דיוק, תקרובת ע"ז שנעשה ע"י מעשה עבודה אינו תלוי אם הגוי חושב שהוא קרבן או מנחה, אלא הכל רואים בעיני התורה אם מעשה זו מוגדר כמעשה עבודה, ובזה דנים אם הוי תקרובת ע"ז.

ולכן כל הטעמים שכתב הרה"כ להוכיח שאין כאן תקרובת ע"ז אינם לענין לכאורה, כי מה זה משנה אם לא מביאים השער בפנים אם עצם הגזיזה הוי מעשה עבודה, וכן גם אם השיער הוי דבר טמא בדתם, עדיין הסרת הטומאה שייך להקראות מעשה עבודה, וגם לא משנה כלל אם הם עושים כן להסיר היופי, כי מי ביקש זאת לדעת איכה יחשבו הגוים האלה, הלא לעינינו הדבר הוא מעשה עבודה. ומשל למה הדבר דומה, אם יראו גוים שיזבחו בהמות לע"ז שלהם, והם אומרים שהם עושים את זה בגלל ויתור על מעשה ידיהם היעלה על הדעת שאין כאן תקרובת ע"ז? הלא גם להבדיל אא"ה אצלינו ג"כ יש טעמים למצות הקרבנות, כמו להרחיק מחשבת ע"ז כמש"כ הרמב"ם במו"נ, או כדברי הרמב"ן (ויקרא א ט) לראות כאילו דמו של המקריב נקרב, וכן על זה הדרך.

ומה שכתב בשם הגר"ש שהתיר משום השיער הוי דבר טמא, להד"ם, אלא הגר"ש התיר כמו שכתב "לפי המומחה הנ"ל, אין במעשה התגלחת שום סרך של עבודת עבודה לע"ז אלא הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם

בגללם. אבל אין שום חלות שם ע"ז על עצם השערות", כלומר עיקר הסיבה להתיר הוא משום שאין הגילוח עבודה, ומה שאחרי הגילוח חושבים שזה מתנה לע"ז, אין בזה שום מעשה כעין פנים.

ועל זה, ורק על זה, חזר בו על פי המציאות שקיבל, וכתב הגר"ש: "אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד [דונר] שליט"א, **עצם התגלחת עבודתה בכך**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז".

כפי שכבר ביארנו, עיקר הנידון הוא להוכיח שהתגלחת הוא מעשה עבודה, והגר"ש הוכיח כן מכך שמזכירים שם האליל, וכן מזה שהספרים רואים בגזיזת השערות מעשה פולחן. ועוד הביא סמך לדבר ע"פ מה שמצינו שכבר היה לעולמים מעשה עבודה ע"י גילוח, כמו שכתב הרמב"ם שעבודת כמוש הוא בהעברת שער.

ועכשיו קמו מעוררים לומר שיש בין הנשים המסתפרות שמכניסות את שערותיהן לתוך בית העבו"ז ומגישות אותן לפניו וא"כ הו"ל תקרובת, ועוד נתעוררו להחמיר משום שעצם התספורת שמא יש בה עבודה זרה שהרי הם עושים כן לכבוד אלילים ובשעת התספורת יש מהם שמתפללים ומבקשים מהבליהם פרנסה וכדו'. ויש לדון בזה, מצד דין תקרובת ממש, ומצד איס"ה מכח עצם התגלחת לעבו"ז ואבאר בזה את הנלענ"ד בתפלה לא-ל דעות שלא אכשל חלילה בדבר הלכה

הטענה שיש מקריבים ומביאים שערותם בפנים אינו עיקר הטענה, אלא רק אמרו את זה בכדי להוכיח שע"כ אינו דבר ברור שהשער נחשב דבר טמא בדת שלהם, ועל השאר שלא מכניסים השיער הוא משום שיש כלי קיבול בחדר הגילוח שמנהלי הטמפל אומרים שזה נחשב ממש כאילו הוא מובא לתוך הכלי שלפני עצם האליל.

לענ"ד מצד דין תקרובת אין בזה חשש מכמה טעמים, אף אם נניח שאכן יש שמכניסות שערותיהן לעבו"ז, אין הכרח שכונתם לתקרובת עבו"ז דלא מסתבר שכל אחד יעשה כרצונו ושגונו לפני האלילים שלהם ובודאי לא מסתבר ששינו מחוקיהם ומנהגיהם מימים ימימה, אלא נראה דמחשבתן ליתן ולהראות את מסירותן לעבו"ז ולהגיש לפניו את שער ראשן וכאילו לומר הנה מה שעשינו למענך, ונראה עוד דאף אם אותן מיעוט הנשים עושות כן לשם תקרובת עבו"ז אין זה אוסר כלל דאין דין תקרובת אלא בדבר שדרך עבודתה בכך כמבואר ביר"ד סי' קל"ט ס"ג, והרי ברור שאין עבו"ז זה דרך עבודתו בכך, דמצד עיקר דרך עבודתם הרי אין מקריבין את השערות לעבו"ז כנ"ל, ועוד בה שלישיה כיון דלכו"ע הרוב העצום של המסתפרות שם אינן מכניסות את שערותיהן לתוך בית העבו"ז כלל ואין כונתם כלל לתקרובת אזלינן בתר רוב וסמכינן על הא דכל דפריש מרובא פריש, ולהדיא מבואר בעבו"ז מ' ע"ב דגם בעבו"ז אזלינן בתר רוב דלגבי הלכה זו דין עבו"ז כדין שאר כל איסורי תורה, עי"ש.

יש מה להעיר גם על חלק זה, אמנם כמו שכתבנו שזה שמכניסים השער בפנים אינו הסיבה להחשיבו כתקרובת ע"ז.

והנה אף אם נניח שאכן יש כאן תקרובת עבו"ז, לכאורה עדיין אין לאסור שהרי מבואר בעבו"ז נ' – נ"א דאין איסור בתקרובת עבו"ז אלא באחד משני פנים, או בדבר שמקריבין בפנים כגון יין שמן וסולת, או כשהעבודה היא בזביחה או בזריקה המשתברת וכך נפסק בשו"ע שם סי' קל"ט ס"ג, והרי בני"ד אין כאן כעין פנים ואין כאן זריקה המשתברת.

נבאר בהמשך אם יש כאן זריקה המשתברת.

אלא שהש"ך שם בסק"ג הביא את דברי הבית יוסף שכתב דלפי"ד הרמב"ם בפ"ז מעבו"ז הט"ז דכל שמכניסין בפנים אסור משום תקרובת עבו"ז אעפ"י שאינו כעין פנים ה"ה דנרות שהדליקו בפנים אסורים, אלא שהבית יוסף פסק בזה שלא כדברי הרמב"ם, והב"ח והש"ך שם כתבו דבעל נפש יחמיר בזה עי"ש, וא"כ אם באנו לחשוש שאכן מקריבין שערות אלה לפני עבו"ז ראוי לבעל נפש להחמיר בזה. (ומדברי רש"י בכמ"ק משמע כשיטת הרמב"ם, עיין יבמות ק"ג ע"ב לגבי סנדל של עבו"ז ופרש"י שהקריבו את הסנדל, וסוכה ל"א ע"ב לגבי לולב של עבו"ז, ודו"ק).

מעולם לא באנו לאסור השערות משום שיטת הרמב"ם ולא נרחיב בזה. מכל מקום להעיר בעלמא, מה שכתב שדעת רש"י הוא כדעת הרמב"ם, הנה מבואר כבר בראשונים שמה שמובא בפנים לדעת הרמב"ם שייך לעשות בו ביטול, וברש"י יבמות קג: מבואר שאין לסנדל הנז' ביטול ואמרינן בו כיתותי מיכתת שיעורא, וע"כ לא ס"ל כן.

אך בשער המלך פ"ח ה"א מהלכות לולב (ד"ה ואגב אורחין) הקשה קושיא עצומה על הבית יוסף דלפי הבנתו סתר הרמב"ם דברי עצמו שהרי מצד אחד כתב שם דפעור ומרקוליס כל הנמצא עמהם הוי תקרובת אף שאינו כעין פנים כנ"ל ובפ"ח הי"ב כתב דאבני מרקוליס יש להם ביטול וכיון דהוי תקרובת איך יש להם ביטול, ומכח קושיא זו כתב השעה"מ לחדש דאף שלדעת הרמב"ם יש דין תקרובת אף באינו כעין פנים מ"מ יש להם ביטול ורק תקרובת שכעין פנים אין לה ביטול, דדין זה דתקרובת אין לה בטילה עולמית הוי חידוש דילפינן מ"ויאכלו זבחי מתים" דומיא דמת שאין לו בטילה, ואין לך בו אלא חידושו **דזבח** כתיב בקרא, ומשור"כ אף לשיטת הרמב"ם כל תקרובת שאינה כעין פנים יש לה בטילה עי"ש, ולפי השעה"מ שיטת הרמב"ם בזה כדעת הראב"ד שהביא הריטב"א שם דף נ' ע"ב דתקרובת שאינה כעין פנים אסורה אלא שיש לה בטילה, והריטב"א חלק עליו ונקט דאין בזה איסור כלל, וגם המאירי בדף נ"א הביא שיטה זו ודחאה עי"ש

ולפי דברי השעה"מ פשוט דבני"ד אף אם נחשוש לשיטת הרמב"ם אין איסור בשערות אלה דמשעה שמכרום לסוחרי שערות הוי ביטול גמור, וכמבואר בס' קל"ט סי"ב ובסי' קמ"ו ס"ח דנחלקו הראשונים אם מכירה הוי ביטול ובסי' קל"ט מיירי במשמין ודעת המחבר להקל כשיטה ראשונה שהביא בסתם ובסי' קמ"ו החמיר המחבר לגבי עבו"ז עצמה, והרמ"א הקיל לגבי משמשין, ועכ"פ לכו"ע משמשין ונוי וכדו' בטלין כשנמכרו לישראל ועיין בהגר"א קל"ט סכ"ה, ולדעת השעה"מ דין תקרובת זו כדין משמשין וז"פ, ונראה עוד דבני"ד לכו"ע הוי ביטול דכל הטעם דמ"ד דלא הוי ביטול אינו אלא משום דכיון דדמיה יקרים חושב הגוי שהישראל יחזור וימכרנו לגוי לעבו"ז, אבל בני"ד שיודעים המה בבירור שכל השערות הולכים לתעשיות שונות לכו"ע הוי ביטול וז"פ.

ועיין עוד בחזון איש יו"ד סי' נ"ו אות ז' ואות י"א שכתב לתמוה על הב"ח והש"ך שכתבו דלשיטת הרמב"ם אף נרות שהובאו לפני עבו"ז אסורים דבאמת פשוט דאין איסור תקרובת אלא בכעין פנים או בזריקה המשתברת, וכל כונת הרמב"ם דכל שבפנים אסור אינו מדין תקרובת אלא מדין נוי, דכל שמקריבים לפני העבו"ז אף דברים שבעצם אינם נאים יש בהם נוי לעבו"ז בעצם העובדה שמקריבים לפניו, וכיון שכל האיסור אינו משום תקרובת אלא משום נוי, פשוט דיש לה ביטול, ומאחר שכיבו את הנרות הרי ביטלן ויצאו להיתר וכדברי החזו"א כתב גם הגרי"ש נטנזון בהשמטות לסו"ס יוסף דעת עי"ש ולשיטתם ג"כ פשוט דאין איסור בשערות אלא מאחר שמכרו אותם וביטלן מלהיות נוי לעבו"ז.

כמו שכתבנו, לא באנו לאסור השערות משום שהם מובאים בפנים.

ג

אלא שעדיין יש לעיין בזה מצד אחר דאפשר דהשערות אסורים משום עצם התגלחת לשם עבו"ז ולא משום דאח"כ מקריבין אותם, דהנה שם (עבו"ז נ"א ע"א) הקשו בגמ' ממה דתנן דאם מצא בראש העבו"ז פרכלי ענבים אסורים "והא לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה המשתברת איכא אמר רבא כגון **שבצרון מתחילה לכך**" וברש"י פירש "שבצרון מתחילה לשם עבודת כוכבים ובבצירותן עבדה לעבודת כוכבים דהוי כשבר מקל לפני דדמי לזביחה" וכ"כ הר"ח שם דמשעת בצירה נאסרו הפירות והוי כעין זביחה, הרי לן דבצירת ענבים מחיבורם הוי כשבירת מקל והוי כעין זביחה. ויש לעיין לשיטתו אם גזיזת השערות הוי נמי כעין שבירת מקל וכעין זריקה המשתברת.

הנה לכאורה יש לחלק בין בצירה דהוי דומה טפי לשבירת מקל שהרי שובר עץ מעץ ובין תספורת שלהן שמגלחין שערות הראש סמוך לבשר ואין כאן שבירת דבר לשנים אלא גזיזת שערות משרשן, אך כבר כתב המאירי בר"ה כ"ח דקציצת קרן בהמה לעבו"ז אוסרת דהוי כעין זביחה המשתברת, עי"ש, ולכאורה ה"ה בשער אף שיש לחלק, ודו"ק בזה.

מה שכתב שאין כאן מעשה כעין שבירה, אינו מובן, ששבירת מקל אינו הקובע, אלא שחיטה הוא הקובע, ושבירת מקל הוי דומיא דשחיטה. והנה שבירת מקל הוי הרבה יותר רחוק משחיטה מנידון דידן, כי כאן יש מעשה חתיכה ואילו שם הוי מעשה שבירה, ועי' ריטב"א שכתב חילוק בין עיקר האב לתולדה וכתב שם שלדעת רש"י בעיקר המעשה כגון ניסוך לא צריך להיות עבודתו בחפץ זה משא"כ מעשה שבירה שאינו ממש דומה לשחיטה עי"ש. ואנו לומדין מזה שכל הקרוב יותר לשחיטה הוי כעין זביחה.

וקודם שנחדש כללים מהו כן דומה ומה אינו דומה לשחיטה, נעתיק מה שכתבו הראשונים. רבינו חננאל ע"ז נ: ד"ה שבר "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", וכע"ז כתב המאירי שם וז"ל: "וכל חתיכה תולדת זביחה". א"כ ניידון דידן פשוט מאוד שהוי מעשה חתיכה. והחילוק שכתב בין דברי המאירי בחתיכת הקרן לא מובן לי.

ונראה לכאורה דאף לשיטת רש"י אין איסור בבצירה אא"כ בצרן לפני עבודה זרה דלעולם אין דין עבודה ותקרובת אלא בפני העבו"ז וכלשון חז"ל שבר מקל לפניו, וכ"ה לשון השו"ע הניח לפניו עי"ש, משא"כ בני"ד שמסתפרין מחוץ לבית עבו"ז שלהם, ולכאורה נראה דרק בניסוך היין נחלקו בעבו"ז (נ"ט ע"ב) ובחולין (מ' ע"א) אם יש ניסוך שלא בפניה. ועיין עוד בעבודת

עבודה להגרש"ק שנסתפק בזה ואף הוא נטה שאין איסור כלל אלא במה שעבדו לפני העבו"ז.

אך באמת מה דמספק"ל להגרש"ק כבר דנו בו הראשונים, דהנה בחולין מ' ע"א מבואר דהשוחט לשם הרים לשם ימים וכדו' הוי תקרובת עבו"ז ובגמ' שם חילקו בין השוחט לשם הר שאינו נאסר לשוחט לשם "גדא דהר" (רש"י מלאך של ההר) שנאסר והרמב"ן הביא שם בשם ר"ת דהשוחט לפני הר מסויים נאסר אבל השוחט לשם הרים **סתם** אינו נאסר כיון שאין ההרים אלהיהם, אבל לשם גדא דהר נאסר בכל ענין דבדאי כונתו לעבו"ז והרמב"ן כתב דלא מחוור, ולכאורה משמע מדברי ר"ת דאם ידענו שכונתו לשם עבו"ז אסורים התקרובת אף שלא עבדו בפניה, אף שיש מקום לטעון דמיירי בעומד בין ההרים ושוחט לשם הרים סתם, ויש סברא עוד לומר דהעומד מול הר ושוחט לשם גדא דהר חשיב לפניו, מ"מ מפשטות הענין נראה טפי מדברי ר"ת דאסור אפילו שלא בפניו, ואף שהרמב"ן כתב דלא מחוור לא ידענו מה לא מחוור לשיטתו בדברי ר"ת והרמב"ן סתם ולא פירש.

וע"ע ברשב"א עבו"ז נ' ע"א שכתב על פת מסויימת שלשים לשם עבו"ז דאסור אף שאין לשין אותה בפני עבו"ז והוכיח כן מהשוחט לשם הר דנאסר אף שלא בפני ההר עי"ש, וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' שע"ה וח"ד סי' ק"פ שביאר למה חוששין לנסך שלא בפני עבו"ז ואין חוששין כן בשאר עבודת כוכבים, ובדברי תשובתו מבואר דמשום שדך לנסך אפילו שלא בפניה נאסר משא"כ בשאר עבודות שאין דרכן אלא בפניה, ומחד למדנו מדבריו דאין חילוק **בעצם** בין יין נסך לשאר העבודות ואף בשאר עבו"ז אם דרכן בכך נאסר אף בעבודה שלא בפניה, ומאיך כתב דלעולם אי"צ לחשוש שדרכן לעבוד שלא בפניה, וע"ע בפרי תואר יו"ד סי' ד' סק"ט שכתב דנחלקו הראשונים אם יש איסור הנאה בשוחט לשם הר שלא בפניה, והכריע להלכה דהוי ספק עי"ש, וא"כ יש כאן עוד ספק בשאלתנו.

קודם כל כתב שהציור בגמ' של "בצרן מתחילה לכך" מיירי בגפן שהוא לפני הע"ז. אמנם דבר זה נסתר מדברי הראשונים שכתבו בפירוש שהוא אינו לפני הע"ז, וכמו שכתב הגרש"ק בעבודת עבודה.

ובעיקר הדיוק של שבר מקל "לפניה" הכוונה שאם עשה המעשה לפני הע"ז שגם בלי שום כוונה הוי תקרובת משא"כ אם אינו לפני הע"ז צריך לעשותו לשמה, והרחבנו במקו"א לייסד זאת, וכמו כן כתב הגרש"ק.

לשון הרשב"א (נא: ד"ה פרכילי): "דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך", ומבואר שמביאים הענבים מהכרם, ולא שהוא כבר שם.

עוד התחיל לדון אם שייך תקרובת שלא לפני הע"ז, וכתב שרק ביין נסך מצינו צד זה משא"כ בשאר עבודות. ולפלא שלא הזכיר דברי התוס' חולין מ' ד"ה השוחט, וכ"כ הרשב"א בחידושו שם, שכתבו להדיא להיפוך ממש, והיינו שרק ביין נסך מצינו תנא שס"ל שיש תנאי שצריך להיות בפניה משא"כ מעשה שחיטה.

תוספות מסכת חולין דף מ עמוד א

"...אין לפרש דוקא לפני עבודת כוכבים וכרבי יהודה בן בבא דאמר לקמן (דף מא.) אין מנסכין יין אלא לפני עבודת כוכבים והוא הדין שאר עבודות דנראה דדוקא לענין ניסוך קאמר דבכל דוכתא דאיירי בשוחט לא נקט לפני עבודת כוכבים"

ומה שהביא מדברי הרמב"ן חולין מ' בשם ר"ת, פלא שלא הביא דברי התוס' בע"ז מה. ד"ה אלוהיהם שג"כ כתבו כן ולכאור' הצד שלא מחזור בעיני הרמב"ן הוא מסתמא אותו הטענה שכתבו בתוס' שם בשם הר"י לתמוה על שיטה זו. אבל בין כך ובין כך הדבר מבואר שאילו שחטו לשם ע"ז שלא בפני הע"ז היו תקרובת.

עוד הביא הרשב"א שכתב דברים ברורים בזה, ונעתיק לשונו:

"ואותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישא דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אף על פי שאינו לפני הע"ז"

ומה שהביא מדברי שו"ת הרשב"א (ח"ג שע"ה, ח"ד קפ) אינו ענין, כי שם בא להסביר למה מכל תקרובת ע"ז דווקא ביין עשו חז"ל גזירה אטו יין נסך, ולא אסרו המגע שלהם על שאר הדברים, ולזה תירץ שמשום שעיקר עבודות בשאר הדברים הוי בפנים לא תיקנו חז"ל על זה, עכת"ד. ומבואר כמו שכתב הרה"כ שבעצם אפשר לעשות תקרובת שלא בפני הע"ז, רק על"פ רוב אינו כן.

ומה שהביא מדברי הפרי תואר (י"ד ד, ט) שיש מחלוקת ראשונים כששחטו לשם הר שלא בפניה, ולכן הסיק הרה"כ שיש עוד ספק בניד"ד, ג"כ אינו ענין כלל. דברי הפרי תואר הם על הסוגיא חולין מ' שמבואר שהשוחט לשם גזא דהר הוי תקרובת ואילו השוחט לשם הר אינו תקרובת, ויש ג' מהלכים בראשונים בזה. רש"י והרשב"א למדו שהשוחט לשם הר הוי תקרובת רק מדרבנן כיון שההר הוי מחובר לקרקע. ר"ת למד שלשם הר מיירי רחוק מההר ותלינן שלא באמת כוון למעשה ע"ז בשחיטה, והרמב"ם כתב בענין אחר, וכתב הפרי תואר שהיוצא מזה מי ששוחט קרוב לההר לרש"י הוי אסור (מדרבנן) כי לדעתו כל תקרובת לשם הר הוי דרבנן, ולר"ת שהתיר רק שלא בפני ההר הוי תקרובת מדאורייתא. אבל השוחט שלא בפני ההר, לדעת רש"י אסורה כנ"ל, ולדעת ר"ת אין כאן תקרובת כלל. ועל זה כתב הפרי תואר שאם נשחט שלא לשם הר תלוי במחלוקת הפוסקים והוי ספק. וכל זה אינו ענין להנידון אם שייך לעשות תקרובת שלא לפני הע"ז, ועל זה לא מצינו שום ספק.

ואביא עוד כמה ראיות ששייך תקרובת ע"ז שלא בפני הע"ז.

בגמ' (ע"ז לב:) איתא בשר שרצו הגוים להכניס לבית ע"ז אין עליו דין תקרובת כל כמה שלא הכניסוה. וכתבה הגמ' שמשנה זו אינו כרבי אליעזר שסבירא ליה שסתם מחשבת גוי הוא לעבודה זרה, ואם כן כל בשר, אף אלו שלא הכניסוה לפני העבודה זרה, דינו כתקרובת עבודה זרה. מבואר שלרבי אליעזר כל מעשה שחיטה, גם בציוור זו שהוא אינו לפני העבודה זרה, כל מה ששחטו נחשבת תקרובת ע"ז. ועד כאן לא פליגי רבנן על ר"א אלא אם חיישנן שמתם מחשבת גוי הוא לע"ז, אבל באופן שוודאי כיוון לע"ז לכר"ע הוי תקרובת (כמפורש בחולין יג:), על אף שמפורש שמירי שלא בפני הע"ז.

ועוד משמע כן מהסוגיא דחולין (לה:): שנחלקו התנאים אם ישראל שחט בהמת נכרי ומחשבת נכרי היה לע"ז, האם מחשבתו מועלת לעשותו תקרובת ע"ז. ולכאור' פשוט שם שלא מיירי שישראל עומד ממש לפני הע"ז.

וכן יש להוכיח ממתני' בחולין שם, שהשוחט לשם הרים שחיתו פסולה, והגמ' דייקה שאינו זבחי מתים והקשתה על זה מברייתא בה מבואר שהשוחט לשם הרים הוא כן זבחי מתים, ות' הגמ' שאם שחט לשם שר של ההר נאסר מדין זבחי מתים, אבל אם שחט לשם ההר עצמו לא, ועי' תוס' בע"ז (מה. ד"ה אלוהים) שכתבו בשם ר"ת שהטעם שאינו נאסר כשהוא להר עצמו הוא משום שמייירי שהוא רחוק מן ההר ואין מחשבתו לע"ז, וז"ל: "שאינו נאסר כשהוא רחוק מן ההר עדיין הוא תקרובת ע"ז. ולפי בזה שאילו באמת מחשבתו היתה לע"ז, אז גם כשהוא רחוק מן ההר עדיין הוא תקרובת ע"ז. ולפי דברי ר"ת בנידון דידן אפילו אם נימא שיש דין שתקרובת ע"ז צריך להיות לפני הע"ז, עדיין הוא תקרובת ע"ז, כיעיקר ההיתר הוא משום ששחט רחוק מההר, ואז תולין שלא היה דעתו לע"ז ממש, כלומר שיש פעמים שלא תולין מעשה הגוי לע"ז משום שהוא כל כך רחוק מההר, אבל כל זה רק משום שאז אין הגוי מחשב לע"ז, ולא משום שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז רחוק מההר. ולכן אילו בעיניהם מקום זו נחשב לפני הע"ז, ואף נוהגים כבוד במקום הזה, פשיטא ופשיטא שאז הגוי חושב לע"ז ממש, והכל תלוי במחשבתו. ובנידון דידן ידוע שנוהגים כבוד במקום הגילוח.

ואחרי כל זה, חובה לציין שיש פסל גדול בחדר הגילוח [יש לנו תמונות להוכיח כן], אבל עיקר הפסל הוא בבנין אחר. אבל להלכה לא מצינו תנאי שצריך להיות לפני עיקר הפסל, א"כ נפל טענה זו בבירא.

עוד דבר שחובה לציין, שגם שאר הקרבנות ממש, כגון אגוזי הקוקוס עושים בשאר חלקי ההר **שלא לפני עיקר הפסל**, ואגוזי קוקוס מנהגם הוא לשבור הקוקוס ולקחת קצת ולהקטירו על גבי מזבח ממש. דבר זה ברור שכוונתם לשם קרבן, ואף אחד לא חלק על זה, ואעפ"כ עושים את זה שלא לפני עצם הפסל, א"כ חזינן שע"ז זו עובדים אותה בהר הזה גם שלא בפניה, ושוב אין להוכיח שום דבר ממה שמעשה הגילוח בבנין אחרת.

סוף דבר לא מצינו שום מקום להקל משום שאינו נעשה לפני הע"ז ממש.

-ד-

אמנם בעיקר החשש מצד עצם הגזיזה לשם עבו"ז, צריך להקדים את גוף הסוגיה ושיטות הראשונים כדי לעמוד על שרשי הדברים ומסקנתם להלכה.

על אף שלא כל מה שכתוב כאן נוגע להלכה, מכל מקום הערתי על כמה דברים שראוי להעיר.

הנה נחלקו שם (עבו"ז נ"ג"א) אמוראי בתקרובת עבו"ז לדעת ר' יוחנן אין דין תקרובת אלא כעין פנים ממש דהיינו דברים שקרבים ע"ג מזבח כגון בשר לחם ויין, לאפוקי אם שחט חגב או בעלת מום אף דעביד זביחה אין דין תקרובת כיון דאינה כעין פנים וה"ה זרק בה צואה וכדו' אף דהוי זריקה המשתברת אין כאן איס"ה דתקרובת, ולדעת רב כל דעביד כעין זביחה או זריקה המשתברת אסור ומבואר שם דכבר פליגי בזה תנאי עי"ש. והקשו שם בגמ' ממה דתנן דאם מצא בה פרכילי ענבים אסורים, והא לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה המשתברת איכא, אמר רבא כגון שבצרן מתחילה לכך".

לא מדיוק כלל. נחלקו הראשונים אם יש מחלוקת בכלל, לדעת רש"י ותוס' ר' יוחנן שאמר ששחיטת בעל מום לא היא כעין פנים מייירי בעבודה זרה שאין עבודתה בכך, משא"כ רב שאמר ששבירת מקל נאסר מייירי בע"ז שעבודתה בשבירת מקל, ולא פליגי. כן דעת רש"י ותוס' ורוב הראשונים, וכן פסק הטור והשו"ע למעשה. אמנם דעת הרמב"ן הוא שנחלקו האמוראים בזה, לרב כל ע"ז בעולם נאסר בשבירת מקל, ולר' יוחנן אין בכלל דין תקרובת בדבר שאינו כעין המבואר בפנים.

ונחלקו הראשונים גם בביאור דברי רבא, וגם במסקנת ההלכה. בביאור הסברא יש כמה דרכים, מדברי רש"י והר"ח מבואר דעצם הבצירה הוי כזביחה המשתברת ואוסרת, אך לא ביארו איך יתיישבו הדברים לר' יוחנן דצריך דוקא כעין פנים, ולכאורה נראה דלשיטתם באמת לא תירץ רבא אלא למ"ד דכל שעשה כעין זביחה וזריקה אסורה התקרובת.

רש"י והר"ח למדו שאין שום מחלוקת בין דברי רבא לר' יוחנן, כי רבא מיירי שדרכה בכך ור' יוחנן מיירי שאין דרכו בכך, ואין שום קושי כלל. רק להרמב"ן שיצא שלפי ר' יוחנן רק מה שמובא בפנים הוי תקרובת, קשה למה פרכילי ענבים הוי תקרובת מכיון שאין כיוצא בהם מובא בפנים. ולכן רק הרמב"ן ראה צורך לתרץ זה, ולכן כתב שמשום שיש ביכורים נחשב הדבר כע"פ, ואף שכתב הגמ' מפורש בדעת רב שאינו כע"פ, לדעת ר' יוחנן גדר כע"פ כוללת גם פירות משום ביכורים, וגם על זה הם חולקים.

הרמב"ן שם כתב דלכאורה משמע מלשון הגמ' דרבא מתרץ אליבא דכו"ע ולכן כתב דפרכילי ענבים חשיבי כעין פנים וכאשר בצרן מתחילה לכך נאסרים התקרובת וז"ל "ומיהו הא דתנן (לקמן ע"ב) מצא בראשו פרכילי ענבים ועטרות של שבלים, ההיא כעין פנים ממש היא, שהרי דבר הקרב ממש לגבי מזבח הוא כגון ביכורים ובשבצרון מתחילה לכך כדאוקימנא. תדע דהא אמרינן מאי כעין פנים איכא ומאי כעין זריקה המשתברת איכא, כלומר תקשי לתרוויהו, ומפרקינן להו בשבצרון מתחילה לכך. אלמא כעין פנים נמי הוא, דשבירה ודאי היינו כעין זביחה וכיון דקרב לגבי מזבח הוי כעין פנים" ע"כ אך הרמב"ן לא ביאר למה צריך בצרן מתחילה לכך ומה בכלל היתה קושית הגמ' "לא כעין פנים איכא" כיון שבאין ענבים ביכורים, ולכאורה צ"ל באחד משני דרכים. א' כמ"ש הרשב"א והמאירי דלולי שבצרון מתחילה לשם ביכורים פסולים הפירות לביכורים לכתחלה והוי כבהמה בעלת מום דאינה כעין פנים וכל כונת רבא דבצרן מתחלה לכך היינו להכשירן לביכורים וממילא הוי כעין פנים ואסורים כאשר מקריבין אותן לפני העבו"ז ולא משום עצם הבצירה. ב' כתב הר"ן דאף שדעת רש"י דשבירת מקל אינה אוסרת אלא בעבו"ז שעובדין אותה במקל מ"מ בצירת ענבים אוסרת משום דחשיב כעין פנים כיון שהפירות ראויים לביכורים, ונראה לכאורה בכונת הר"ן והרמב"ן דאף דביכורים לא חשיבי ממש כעין פנים דאינם קרבים ע"ג מזבח מ"מ חשוב קצת כעין פנים וממילא נאסרים הם בבצירה דהוי כעין זביחה.

הרמב"ן ברור מאוד, וכתב בפירוש שרק לדעת רב אינו כע"פ משא"כ לדעת ר' יוחנן, ולכן קושיתו ה"עצומה" כבר נתבאר כל צרכו בדברי הרמב"ן עצמו וז"ל:

"...ומיהו הא דתנן מצא בראשו פרכילי ענבים ועטרות של שבלים, ההיא כעין פנים ממש היא שהרי דבר הקרב ממש לגבי מזבח הוא כגון בכורים ובצרן מתחילה לכך כדאוקימנא..."

מדברי הרא"ש שם (פ"ד סי' א') מבואר דפרכילי ענבים נאסרים משום תקרובת משום שעושין מהם יין והוי כעין פנים, ולכאורה תימה שלא הביא את דברי רבא שנאסרים רק בבצרן מתחלה לכך, וכן יש לדייק גם בדברי הרמב"ם ושו"ע שהעלימו הלכה זו שחידש רבא ולא מצינו בדבריהם דבעינן בצרן מתחילה לכך, וכבר פלפל האבנ"ז עם אביו הגדול בשו"ת יו"ד סי' קט"ז בהשמטת הרמב"ם ולענ"ד לא העלו בזה דרך מתקבלת.

לא ידעתי שום הוכחה בזה שלא הביאו הראשונים האוקימתא של בצרך מתחילה לכך, הלא אין שום חידוש בדין שבצרן מתחילה לכך עושהו תקרובת ע"ז, כי הוא תולדה דשחיטה, וכמו בכל שחיטה השוחט ע"מ להביא לפניו שחיטה עצמו אוסרת הבהמה, הוא הדין בפרכילי ענבים עצם הבצירה לשמה נמי אוסרת. וזה שלא הביאו, לכאור' הוא משום שע"פ הגמ' נ: שכל הנצמא בפנים אסורה, משמע עצם זה שמובא הפנים אוסרת, ולא צריך להרחיק לכת שמא בצרן מתחילה לכך, כי אפילו בלי זה נאסר. אבל לא מצינו שיש איזה חזרה מזה שאפשר לעשות תקרובת ע"י בצירה לשמה.

ואפשר שפירשו בדברי הגמ' דאין עצם הבצירה אוסרת וגם אי"צ שיהא דוקא בצירה אלא צריך הכנה והקדשה של התקרובת לעבו"ז לפני שמקריבין אותה, כעין הקדשה לגבוה ורק בזה הוי כעין פנים דאף שאין הקדש לעבו"ז היינו דאין ההקדשה לעבו"ז אוסרת, אך צריך מעין ייחוד לעבו"ז כדי שיחול איסור תקרובת דבלא"ה לא הוי כעין פנים, ותירצו דבצרן מתחילה לכך וממילא הוי כעין פנים ושוב לא צריך כעין זביחה לכו"ע דכל שהוא כעין פנים שוב לא צריך זריקה המשתברת, וא"כ הרי תירוץ זה בכלל דברי הרמב"ם שם בפ"ז הט"ו דאין תקרובת נאסרת ע"י הכנה בלבד עד שיקריבו אותה לפני עבו"ז.

זה בורכא, כי אין שום צד בעולם שתקרובת ע"ז צריך איזה מעשה הכנה, הלא קי"ל שבשר שנלקח מהשוק אם רק הובא לפניו נאסר, וכ"כ כל הראשונים לענין הלחם, ולא כתבו שום תנאי של הכנה.

למסקנת הדברים לדעת רש"י והר"ח הבצירה אוסרת משום דהוי כעין זביחה, ולשיטתו צ"ע איך יפרשו למ"ד דצריך כעין פנים, ואפשר דלדברי רבא קאי רק למ"ד דבכעין זביחה סגי ולמ"ד בעינן כעין פנים באמת אין איסור בפרכילי ענבים.

אין שום קושי, כי לדעת רש"י אין שום מחלוקת בזה כלל כמו שכתבתי, ולכו"ע אפשר לעשות תקרובת בחפץ שאינו כעין פנים. ומש"כ שאולי למ"ד שצריכים כע"פ אין איסור בפרכילי ענבים, זה ליתא, כיון שפרכילי ענבים מתני' היא, ואילו כאן לדעת הרמב"ן יש רק מחלוקת אמוראי.

לדברי הרשב"א והמאירי ע"י הבצירה מתחלה לכך הוי כעין פנים אבל אין הבצירה אוסרת כלל ואין ראייה דהוי כעין זביחה.

שכח דברי הרשב"א שהוא עצמו הביא שכתב על הלחם שעצם הלישה אוסרת אותם כיון שהוי כע"פ, וחזינו שמעשה ההכנה כן עושה הדבר תקרובת ע"ז. זה לשון הרשב"א:

"ואותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישה דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אף על פי שאינו לפני הע"ז"

לדברי הרמב"ן והר"ן הוי כעין פנים דביכורים, ומ"מ בעינן כעין זביחה דאף בכעין פנים בעינן דרך זביחה אם אין עבודתה בכך.

הרמב"ם הרא"ש והשו"ע לא הביאו כלל הא דבצרן מתחלה לכך, אלא הרא"ש כתב דפרכילי ענבים ושבולי חטין נאסרים משום דראוי לעשות מהן יין וסולת וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם שכתב שם (פ"ז הט"ו) בשר יין ופירות בחדא מחתא ולכאורה הוציא כן מהא דפרכילי ענבים הוי תקרובת,

ואף שלא נתברר לן ביאור סברתם ופירושם בדברי רבא בגמ' מ"מ חזינן שלא נקטו להלכה דבצירה אוסרת.

אין לנו שום הוכחה שאין הבצירה אוסרת, רק שלא צריך האוקימתא של הגמ', ולכן גם ענבים שנמצא בפנים שידוע לנו שלא נבצר מתחילה לכך אסורים.

והנה הרמב"ן פסק להלכה דצריך דוקא כעין פנים והר"ן פסק דאף בכעין זביחה יש דין תקרובת והרמב"ם סתר דברי עצמו כמבואר בדבריו פ"ג ה"ד ובהשגת הראב"ד שם. א"כ להלכה נחזי אנן. לדברי הרמב"ם הרא"ש והשו"ע לכאורה אין מקום לחשוש לגבי **גזיזת השערות** לדין תקרובת, שהרי לא הביאו כלל הא דבצרן מתחילה לכך, אף לדברי הרשב"א והמאירי אין חשש דלשיטתם אין הבצירה אוסרת כלל, לדברי הרמב"ן והר"ן יש לעיין דלכאורה אין האיסור לשיטתם מצד עצם הבצירה אלא מצד הקרבת הפירות דהוי כעין פנים לעבו"ז אלא דצריך בצירה מתחלה לכך שיהיה כעין זביחה, אך אפשר דלמ"ד דלא צריך כעין פנים אלא כעין זביחה בלבד, אף עצם הבצירה אוסרת.

אחזור על מה שכתבתי כמה פעמים. לא באנו לאסור השערות משום האוקימתא של הגמ' של בצרן מתחילה לכך אלא משום עצם הציור של שבירת מקל. כלומר כמו בשבירת מקל מעשה עבודה אוסרת את החפץ, הוא הדין בגזיזת השער. ובזה נפל כל בנינו.

אמנם לדברי רש"י והר"ח לכאורה גזיזת השערות אוסרת כמו בצירת הענבים וכמו קציצת הקרן למאירי כנ"ל.

אך באמת נראה עיקר דאף לרש"י אין כאן איסור כלל, דהנה כתב רש"י בסוכה ל"א ע"ב "לולב של עבו"ז, ששמשו בו לע"ז לכבד לפניו קרקע אי נמי שעבודתה בלולב להעבירו לפניו או לזרקה בו" ולכאורה תמוה דאם הוי תקרובת אין אמרו שם דיש להם בטילה הלא אין ביטול בתקרובת עבו"ז.

קושיא של בורות. כוונת רש"י שעבודתה בלולב, כלומר שהלולב שייך לע"ז, וכל העובד ע"ז זו עובד עם הלולב הזה, א"כ הוי משמשי ע"ז, ולא תקרובת ע"ז. ובודאי אינו תקרובת ע"ז כיון שאין כאן שום מעשה כע"פ. מכל מקום לא הרגיש שהוא עצמו כבר כתב שדעת רש"י כדעת הרמב"ם והראב"ד שתקרובת ע"ז שאינו כע"פ יש לה ביטול, א"כ אפשר לומר שגם אם כוונתו שהוא תקרובת ע"ז כיון שאינו כע"פ יש לה ביטול, ואין שום הוכחה כלל.

וע"כ צ"ל כדברי החזו"א ביו"ד סי' ס' אות כ' "ואפשר דאין כונת רש"י שזוקקין לשם תקרובת אלא זו עבודתה והוי הלולב משמשי"ן ויסוד הדברים דשאני דין תקרובת מדין עבודה דעיקר גדר תקרובת כשמה, מה שמקריבין לעבו"ז כדורון לצרכיו כאילו לאכילתו ולהבדיל בין הטהור ובין הטמא כהקרבת קרבנות על מזבח ה', אך יש חפצא שעובדין עמו לעבו"ז ואינו נעשה תקרובת וכשם שהמשתחוה לעבו"ז יש בו עבודה ללא תקרובת כך יש שעובדים עבו"ז עם חפץ מסויים ואין החפץ נעשה תקרובת, וזה כונת רש"י בלולב שעובדים בה לעבודה זרה אך אין בה דין תקרובת אלא דין משמשין, ודרך זה מוכרחת בדברי רש"י.

אין זה כוונת החזו"א כלל, ובודאי לא בא לחלוק על הגמ' ועל כל ההוכחות שכתבנו למעלה שעבודה עושה תקרובת, וכל כוונתו לומר שבגמ' שאמרו שזריקת מקל, וכן זריקת אבן למרקוליס, הטעם שהם מותרים משום שאין המקל והאבן שייך לע"ז, אלא הם עשו כן לשם תקרובת כלומר מתנה לע"ז, ואינו נאסר כיון שאינו כע"פ. אבל כאן מיירי שזו עבודתה עם לולב זו, והיינו שכל אחד שעבד

ע"ז זו עבד אותה בלולב הזה, א"כ על אף שאינו כע"פ ואינו תקרובת, מכל מקום עדיין שייך לאוסרו מדין משמשי ע"ז כמו המחטה, ודו"ק ולכן אין שום ראייה שאין עבודה עושה תקרובת.

ולפי"ז נראה בני"ד דאף אם נאמר דיש בגזיזת השערות עבודה זרה ממש, ולא ענין של הכנעה והטהרות כנ"ל, מ"מ אין כאן **תקרובת עבו"ז** ואף שנתבאר לעיל דיש מן הראשונים שנקטו דיש דין תקרובת אף שלא בפני עבו"ז, מ"מ נראה ברור דאילו היו שערות אלה תקרובת עבו"ז היו מכניסים אותם בפני הפסלים ולא מוכרים אותם בחוץ, ובפרט דבבית העבו"ז מקריבים הם לפני פסליהם כסף ותכשיטים ודברי מאכל וא"כ מוכח דהשערות שאינם נכנסים באמת אינם תקרובת כלל.

ע"י לעיל שכתבנו שכל מעשה עבודה עושה תקרובת ע"ז. וע"י לעיל שכתבנו שגם הקוקוס ועוד הרבה קרבנות שמקריבים על המזבח אינו נעשה לפני עצם הפסל, וא"כ אין לו שום הוכחה מזה שאינו נעשה לפניו

ובאמת נראה בדרך זה דגם עצם התספורת אינה **עבודה** דא"כ היו מסתפרים בפני עבו"ז, אלא נראה דתקרובת אין כאן, וגם עבודה אין כאן, אלא מעין הכנה הכנעה והטהרות ע"מ להכנס לעבו"ז כמבואר, הרי לן דגם מצד עצם הגזיזה מסתבר דאין כאן איסור.

מש"כ שאינו עבודה משום שלא נעשה לפניו, כבר הוכחנו לעיל ששייך לעשות עבודות ותקרובת שלא בפני ע"ז, וכן עושים גוים אלו קרבנות שלא בפניו, וא"כ אין שום הוכחה.

ה

ועוד יש לדון בזה לפי מש"כ הרמ"א בסי' קכ"ג ס"א לענין מגע גוי ביין דבזה"ז דלא בקיאי בעבו"ז אינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה, ולכאורה היה נראה דכל כונתם לסתם מגעם של גויים שבקרבונו שאינם עובדי עבו"ז, אבל בהני שהם עובדי עבו"ז בעליל ונגעו בדרך ניוסוק ממש לא נאמרה קולא זו, אבל עי"ש בב"ח ובש"ך סק"ג "דאפילו **שפני ליה קמי עבו"ז כדוך ניוסוק פנים** מותר" כיון דלא בקיאי בטיב עבו"ז ומנהג אבותיהם בידיהם עי"ש, (וע"ע בש"ך בסי' קכ"ח סקו"ג דאף במגע אינו אסור אלא בשתיה). ולכאורה צ"ל בביאור הדברים בדרך שכתב הרמב"ם בפיה"מ בריש חולין וז"ל "ואשר הביאנו שלא נאמר עליה אסורה בהנאה כמו תקרובת עכו"ם כפי מה שביארנו במסכת עבו"ז, לפי שהעובדי עכו"ם נחלקים לב' חלקים האחד מהן היודעים לעשות אותן ר"ל להביט אל המזלות הצומחין לצורך מלאכתן להוריד הרוחניות בהן ושאר אותן שטויות שמטנפין השכל כמו שמאמינים בעלי האמונה היא וזאת עבודת כוכבים ממש והחלק השני הן שעובדים לאותן הצורות הידועות כפי מה שלמדו מחכמיהם בלבד וכן הם רוב עכו"ם והחלק האחרון עליו אמרו החכמים הענין בלשון הזה עובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי כוכבים הם אלא מעשה אבותיהם בידיהם ועל אלו אמר שחיטתן מטמא במשא בלבד ואינו אסור בהנאה" ע"כ.

הרי מבואר להדיא בדברי אדוננו הרמב"ם דאף אלו העובדים לפסלים ממש כיון שאינם מבינים בטיב פנימיות עבודתם הנפסדת אין תקרובתן אסורה בהנאה וה"נ בני"ד. ואף שאין זה דעת כל הפוסקים, והרי הרמ"א אוסר מגען בהנאה,

הלא בודאי דברי אדוננו הרמב"ם והב"ח והש"ך חזי לאצטרופי לכל הני ספיקי לקולא.

יש שלשה נידונים פה.

- א- אם הכלל של מנהג אבותיהם בידיהם נאמר גם על הגוים האדוקין בעבודתם כגוים אלו בהודו
- ב- בדברי הש"ך והב"ח שהתירו סתם יינם עפ"ז, והאם נאמר בתקרות ממש. "ח.
- ג- ביאור דברי הרמב"ם בפיה"מ.

ולברר דבר זה אעתיק מה שכתבתי במקום אחר:

הרבה כתבו להתיר השערות משום שמפורש בגמ' (חולין יג): שגוים בזמן הזה מנהג אבותיהם בידיהם, ולכן אפילו אם הם מקריבים ממש לעבודה זרה, אין זה באמת עבודה זרה, ולכן מה שהם מקריבים בזמן הזה לעבודה זרה לא נחשבת תקרובת. יש מהם שטרחו למצוא סמך לדבריהם בכמה פוסקים.

הנה זה נכון שיש גמ' ערוכה בחולין (יג): שמפורש בה כן, וז"ל הגמ' שם: "סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן" עכ"ל.

הנה על מה שאמרו שעובדי ע"ז "בזמן הזה" מנהג אבותיהם בידיהם, הנה לא כתב "בזמן הזה" בגמרא, ואדרבה מבואר ברש"י (יבמות כג. ד"ה אלא רבנן) שדבר זה היה נוגע כבר בימי מתן תורה, שיש חילוק בין עובדי ע"ז בא"י מז' עממין לעובדי ע"ז בשאר ארצות, ולכן אלו שלומדים מזה שאמרו בגמ' שמנהג אבותיהם בידיהם הכוונה שאין למעשיהם דין ע"ז, ולכן אי אפשר להם לעשות תקרובת ע"ז, על כרחך צריכים לומר שכבר מזמן מתן תורה, עד היום לא היה ע"ז בחו"ל. וכמובן דבר זה הוא נגד כמה וכמה פסוקים בתנ"ך, וכן הוא נגד הרבה מקורות בחז"ל, ואי"צ לפנים.

ואף אם חולקים על רש"י ולומדים שזה נאמר רק בתקופת ר' יוחנן, עדיין הוא נגד כמה מקומות מפורשים בתלמוד שמפורש שיש ע"ז בחוץ לארץ (עי' חולין לט: ע"ז מט. נו; נז; סד; סה.). ועוד, הלוא יש מסכת שלמה שדנה בהלכות עבודה זרה, ולא מוזכר אפילו פעם אחת "במה דברים אמורים בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ הכל שר". וכבר הבאתי שכל הראשונים (עי' לעיל בהערה) כולם דנו על הנר והלחם כו' שהיה נהוג בימיהם (בחוץ לארץ), וכולם בתוך כל פלפולם לא זכרו ענין זה שכל הגוים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ואדרבה, בגמרא מפורש (ע"ז ז): שעל אף שיש קולא שמותרת לעשות סחורה עם הגוים בחו"ל שלשה ימים לפני אידיהם, מכל מקום ביום אידם אסורה, ועי' רש"י שם (ד"ה בגולה) שתלה ההיתר בעיקר משום איבה וגם צירוף זה שאינם אדוקים לע"ז כ"כ ועי"ש בדברי התוס' (ע"ז ב. ד"ה אסור). ויש לנו טור ושר"ע הלכות ע"ז, ובכל ההלכות לא זכרו ענין זה בפירוש על אף שהוא משמעותי ביותר, ואף אם נקבל שיש איזה משמעות באיזה ש"ך והב"ח כדבריהם באיזה מקום, איך ייתכן שיכתבו חידוש כזה דרך אגב במקום אחד, ובשאר כל הלכות ע"ז דנו וחידשו קולות וחומרות כדרכה של תורה, ואילו שכחו להזכיר שכל אלו ההלכות אינן נוגעות למעשה, ופלא.

ובאמת דברי הגמ' מבוארים, ואין כאן שום חידוש שאי אפשר לגוים שרוצים לעבוד ע"ז לעשות כן, אלא הכוונה הוא להסביר למה לא חוששים שסתם שחיתת נכרי הוא לע"ז, ועל זה אמרו כיון שאינם אדוקים כל כך בעבודתם אלא מנהג אבותיהם בידיהם, אז לא חוששים שמה בסתמא חישב לעבוד ע"ז, אלא סתם שחיתת נכרי אינו תקרובת עבודה זרה. אבל פשיטא ופשיטא שאם מכוונים לשחוט לע"ז שפיר עשו תקרובת ע"ז.

וכן קובע מרן החז"א (יר"ד סי' ס"ב, כ"ג): "וכן הא דאמרו שבח"ל לאו עובדי עבודה זרה אלא מנהג אבותיהם בידיהם, אינו אלא רפיון ידם מעבודה זרה, אבל אין נפקותא בזה לא לענין איסור והיתר ולא לענין חיוב ופטור, ותקרובתן משום מעשה אבותיהן אסורה מה"ת ככל תקרובות" עכ"ל.

שוב העירוני לדברי הראב"ן (עבודה זרה סימן רצ"א) שמפורש שאינו כלל גדול שגויים בחוץ לארץ מנהג אבותיהם בידיהם, אלא תלוי בפועל מה נהוג בכל מקום. דבריו נאמרו בתוך היתר להשכיר בתים לגויים משום שאינם אדוקין כל כך בעבודתם. וז"ל, "ועוד סמכינו אהא דגוים שבח"ל לא עובדי ע"ז ניהו, ואין לחוש למכניסי לתוכו ע"ז שאינם אדוקין בה לעשותה בביתם ותלינן לקולא ואמרין דילמא לא עביד, אבל ברוסיה ובארץ יון ודאי אדוקין שהם עושין על שעריהן ועל פתחי בתיהן ובכותלי בתיהן ע"ז" עכ"ל. הרי שהביא דברי הגמרא שגויים בח"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ואעפ"כ מפורש שזה לא כלל גדול לכל המקומות, אלא יש מקומות בח"ל שהם כן אדוקין, ולכן לדבריו פשוט שאין ללמוד היתר מגמ' זו.

ולכן פשוט שאין ללמוד מגמ' זו שום היתר בענין זה. אמנם יש שהביאו מקורות לדבריהם מדברי כמה פוסקים. אבל כל אחד מהם כי מעיינים ביה רואים שאינם ראייה.

יין נסך הוא תקרובת עבודה זרה, וגזרו חז"ל על סתם יינם משום יין נסך (ומשום בנותיהם, ואכמ"ל). בשר"ע (יר"ד כג א) כתב המחבר דינא דגמרא שסתם יינם ומגע גוי אסור בהנאה, והרמ"א כתב "הגה: משום גזירת יין שנתנסך לאלילים, ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודה זרה, י"א דמגע גויים ביין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו" עכ"ל.

וכתב הש"ך שם (ס"ק ב'):

"כתב הב"ח דאפי' שפכי ליה קמי עבודה זרה כדרך ניסוך פנים מ"מ כיון דקי"ל דגויים שבח"ל לאו עובדי עבודה זרה הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן אם כן מה שמנסכים יין לעבודה זרה אין קרוי ניסוך כיון דקרינן בהו שאין יודעי' בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דמה"ט נמי אין רגילין לנסך לעבודה זרה, כלומר אין רגילין לנסך תמיד אלא לפעמים עכ"ל."

ויש שראו בדברי הש"ך הזה היתר אפילו ליין שמנסכים ממש לע"ז, מטעם הגמ' שגוים בח"ל מנהג אבותיהם בידיהם. ואמנם פשוט שזה שנקט לשון הגמ' שגוים בח"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ודאי לאו דווקא הוא, שהרי מימרא זו נאמרה בגמ' ע"י ר' יוחנן, ועוד בימי רב אשי היו נוהגים איסור בסתם יינם של גוים (ע"ז נט:). הרי שאף לאחר שאמרו מנהג אבותיהם בידיהם עדיין לא התירו סתם יינם, וע"כ כוונת הש"ך לומר מעין מושג זו, והיינו שיש לפעמים גוים שאינם אדוקים בעבודתן כל כך כמו בימי קדם, ולכן בימי הש"ך כבר נשתנה הדין ממה שהיה בימי חתימת התלמוד. ואם כן אז נפלה פיתא בבירא, שע"כ זה רק נאמר על הגוים שהיו בזמנם ובמקומם של הש"ך והב"ח, כלומר הנוצרים, אבל זה בכלל לא מוכח שזה נאמר גם על עובדי ע"ז אשר בהודו, שעדיין הם אדוקין בעבודתן כמו אלו מימי קדם.

ובלאו הכי ראוי לעמוד על דברי הש"ך שמביא כן מהב"ח. הנה בטור מובא מחלוקת אם סתם יינם ומגע גוים בזה"ז אסור, וז"ל: "והחמירו לאסור בהנאה אפי' מגע נכרי ביין שלנו אבל רשב"ם כתב בשם רש"י שכתב על שם הגאונים דבזמן הזה אין איסור הנאה במגע של נכרי ביין שלנו דנכרים בזמן הזה אין רגילין לנסך לע"ז והווי לענין ניסוך כאילו אינן יודעיין בטיב ע"ז ומשמשיה והווי כתינוק שעושה יין נסך לאסור בשתייה ולא בהנאה" עכ"ל.

ובבית יוסף תמה על דברי הרשב"ם בזה"ל:

"אין לשון זה מדוקדק דמשמע מיניה דרשב"ם אתא לאיפלוגי אמאי דקאמר ברישא דאסרו מגען ביין שלנו בהנאה ואי אפשר לומר כן דהא מאי דכתב ברישא תלמוד ערוך הוא בכמה דוכתי ואי אפשר שרשב"ם יחלוק עליו אלא שבא לומר דהא דאסרו מגע גוי בהנאה היינו דוקא גוים שבזמנם שהיו רגילים לנסך אבל בזמן הזה שאינם רגילים לנסך וכך הוה ליה למימר והחמירו לאסור בהנאה אפילו מגע גוי ביין שלנו ומיהו רשב"ם כתב בשם רש"י על שם הגאונים דהני מילי בזמנם אבל בזמן הזה אין רגילין לנסך לעבודה זרה והוה לענין ניסוך כאילו אינם יודעים בטיב עבודה זרה ומשמשיה וכו' ... ואני תמה על דברי רשב"ם בשם רש"י היאך כתבו דגוים בזמן הזה אין רגילים לנסך לע"ז דהא חזינן הני גוים דמנסכו יין ולחם אונים היא להם והיא עיצומה של ע"ז ויש לומר מכל מקום לא מיקרי ההיא נסך כיון דלא שפכי ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים אלא שהגלח מקריבו קמי ע"ז ואחר כך שותהו נהי דמיתסר משום תקרובת ע"ז מכל מקום לא מיקריא ההיא עבודה ניסוך."

הרי הבית יוסף הקשה איך אמרו שהגוים האלה אין רגילים לנסך הא עיננו רואות שהם כן מנסכין, ותי' שאה"נ יין שהם מקריבים לפני הע"ז הוי תקרובת ע"ז גמור, אלא כיון שאינם עושים מעשה ניסוך, א"כ אין איסור על סתם יינם אטו מעשה ניסוך.

ואמנם הב"ח שם ג"כ התקשה בקושיא זו, וז"ל:

"ובספרי הדפוס הראשונים דבית יוסף כתוב זה לשונו "ואני תמה דהא חזינן הני גוים דמנסכין יין ולחם אונים הוא להם והוא עצמה של ע"ז וי"ל דמ"מ לא מיקרי ההיא נסך כיון דלא שפכי ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים" וכו' ועיי"ש בב"י.

ולפעד"נ דאין צורך לחלק בכך אלא אם תמצוי לומר דמנסכין ושפכין ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים, מכל מקום כיון דקיימא לן דגוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה נינהו אלא מנהג אבותיהם בידיהם, א"כ מה שמנסכין יין לע"ז אין קרוי ניסוך כלל כיון דקרינן בהו שאינן יודעין בטיב ע"ז ומשמשיה, דמהאי טעמא נמי אין רגילין לנסך לע"ז כלומר אין רגילין לנסך תמיד אלא לפעמים, ודוק" עכ"ל.

הרי שהב"ח בא לתרץ קושיית הבית יוסף שחזינן שהגוים מנסכין, הבית יוסף תירץ רק משום שאינן עושים כמעשה ניסוך דפנים, והב"ח מתרץ באופן אחר, והוא שאפילו אם עושים מעשה ניסוך של פנים, כיון שאינם אדוקין בע"ז ולא רגילים לעשות כן, הוי ליה כאילו אין דרכם לנסך. ואין כוונתו שגם כשמנסכים אין לזה דין תקרובת ע"ז, אלא כוונתו לבאר למה גם כשמנסכים לפעמים עדיין יש קולא בסתם יינם, והיינו משום שאין עושים זה תמיד. וזה מדוקדק בדברי הטור שכתב שטעם ההיתר הוא משום "אין רגילין לנסך לע"ז."

והש"ך הנ"ל אינו אלא מעתיק דברי הב"ח, וכוונתו ברורה שמה שמנסכים לפעמים לפני הע"ז אינו נקרא ניסוך, ולכן לא גזרו על סתם יינם. אבל אין כוונתו לחלוק על הב"י שכתב שיין זה שמקריבים לפעמים לפני הע"ז דינו כתקרובת ע"ז, אלא כוונתו לומר שעל אף שהם עושים כן לפעמים ואסורה משום תקרובת ע"ז, זה לא מספיק לעשותם גוים שרגילים לנסך יין לע"ז, ולכן לא קיימת הגזירה לאסור סתם יינם אטו יין נסך ממש. אבל יין נסך ממש, ודאי ובודאי אסור. וזה ברור מאוד לכל המעיין בדבריו, ומעולם לא עלה על רוחו של שום פוסק לומר שאין תקרובת ע"ז כלל בזה"ז, דאילו כן מה זה משנה אם עושים כן רק לפעמים, הלא שבירת מקל תקרובת ע"ז אף שאין דרכו בכך כלל, אלא צ"ל שהקילו בסתם יינם לבד, וזה הסיבה למה טענה זו נמצאת אך ורק בהלכות סתם יינם ונשמטה בכל שאר דיני ע"ז אשר בשו"ע.

שוב מצאתי בתשובת נודע ביהודה (י"ד תנינא, סי' סח) שנשאל אודות ביטול יין נסך בס' בהפסד מרובה, והשואל כתב בשאלתו לשון "יין נסך", וכתב לו הנוב"י "הנה תחלת לשונו של מעלתו אינו מדוקדק שכתב שאותה חבית היה של נסך גמור, ואם היה נסך גמור היאך הוא מתירו אפילו בהנאה ועוד וכי איזה פוסק יש שמתיר נסך גמור בששים ומה ענין זה לדברי רמ"א שמיירי בסתם יינם..." עכ"ל. ובדואי לא נעלם מעיני הנודע ביהודה דברי הש"ך והב"ח, ואעפ"כ כתב שאין שום פוסק שמיקל ביין נסך גמור, רק בסתם יינם, ועל כרחך שלמד שהני פוסקים לא התירו יין שנסכו לפני הע"ז ממש.

עוד הביאו מקור לטענה זו מפירוש המשניות להרמב"ם שמשמע מדבריו (חולין א ג) ששחיטת נכרי אסורה היינו אם גוי שמבין בעיקרי ע"ז שחט, אז אסורה בהנאה משום תקרובת ע"ז, כי סתם מחשבתו לע"ז, אבל גוים שלא יודעים עיקר מחשבת ע"ז, אף ששחיטתן פסולה, אינו אלא נבילה ולא תקרובת ע"ז. ויש שלמדו כאילו כוונתו לומר שאלו שאינם יודעים עיקר מחשבת ע"ז, אז השחיטה אינו תקרובת אפילו אם מכוון לשם ע"ז, ומשום דקדוק זה המציאו שהרמב"ם בפ"י המשנה כתב דבר שלא כתב במשנה תורה. אמנם האמת יורה דרכו שכוונת הרמב"ם פשוט מאוד, וכדרכו הוא מעתיק דברי הגמ' שם, והיינו שלא אמרינן סתם מחשבת גוי לע"ז אלא במינים, כלומר אלו שיודעים עיקרי ע"ז, אבל אלו שאינם מינים אם שחטו סתם אינו נאסר משום תקרובת, אבל אם כיוונו בפירוש לע"ז פשוט וברור שהוא תקרובת. מלבד שזה משמע בעצם דבריו, וגם זה מיישב שאין שום סתירה בין דבריו בפ"י המשנה לדבריו במשנה תורה, וכעין זה גם כתב הראש יוסף לבעל הפרי מגדים (חולין יג, ו) "וע"ע בפמ"ג שפתי דעת י"ד ב' ב', וכבר האריכו בזה האחרונים, ויש שלמדו שדבריו בפיה"מ הם אליבא דר"א שסתם מחשבת גוי לע"ז, ואכמ"ל כי בין כך ובין כך הנידון הוא על סתם מחשבת גוי, ולא על גוי שמכוון לשם הע"ז ממש).

עוד הביאו מקור מדברי התבואות שור (סי' ד' יז), אמנם כבר העירו שאינו ענין, ששם כתב משום שאין הגוים אדוקין כ"כ, אז יש לנו לתלות יותר שרק אמר לשם ע"ז כדי לאסור בהמת חבירו, ולצעורי קא מיכוון. אמנם במקום שאין צד לומר לצעורי כיוון פשוט שייך לעשות תקרובת ע"ז.

כללו של דבר, טענה זו שאי אפשר לגוים לעשות תקרובת ע"ז בזמן הזה היא דבר זר מאוד, ובדואי אין מקורו מהתלמוד, ואם כי יש פוסקים שכתבו קולות בכמה ענינים, לא מצינו בשום פוסק שזה כלל שאומר שאין שום תקרובת ע"ז בכלל בזה"ז.

והנה ברור לכו"ע שרוב השערות בתעשיית הפאות אינם מהודו וכיון שקשה מאוד לברר אלו שערות אסורות (לשיטת האוסרים) ואיזה מותרות לכאורה מיעוט האסור ביטול ברוב היתר, ולענין ביטול ברוב לא צריך תערובת מסוימת ומחשית לפנינו אלא כל שנכנס לכלל הספק מהני לבטל, אלא שעב"ז אוסרת בכל שהוא כמבאר במשנה עב"ז (ע"ד ע"א), אך עצם הלכה זו אינה אלא מדרבנן ושוב הוי כל ספיקות אלה ספק דרבנן. (אמנם זה תלוי במה שנחלקו בספיקא דאורייתא המתגלגל לדרבנן אם לחומרא או לקולא ונחלקו בזה הפוסקים ואכמ"ל)

כבר האריכו רבים שכהיום הזה רוב השער באמת ממקדשי הודו, ולא אחזור על זה כאן.

וביותר נ"ל דבפאות שיש חשש שיש בהם רוב שער אירופאי או רוב סינטטי ואפשר שיש בהם תערובת שער הודי אין להחמיר, דהלא נחלקו הראשונים במה דעבו"ז אוסר בכל שהוא אם זה דוקא בדבר חשוב או בכל דבר עיין תוס' זבחים (ע"ב ע"א) ונחלקו בזה המחבר בס' ק"מ שהחמיר והרמ"א בס' קל"ד ס"ב שהקל, הגר"א בסקל"ד כתב להחמיר כשיטת המחבר, אך החז"א בערלה סי' י' אות ז' כתב להקל כיון דאיסור כ"ש דרבנן וספיקו לקולא עי"ש, והרי מעט שערות שמערבין בפאה אינו דבר חשוב ומסתבר דבטל ברוב. ואין לטעון דכיון

שניכר אינו בטל, דבאמת אין היכר כלל בין שער לשער ואף שמומחה לדבר יוכל בקושי להבחין בין זה לזה, אין זה נחשב דבר הניכר ובטל ברוב. ואף דביבש ויבש קי"ל שאסור לאדם אחד לאכול את כל התערובת, הלכה זו שנויה במחלוקת הראשונים כמבואר ביו"ד רי"ס צ"ח, ולכו"ע אין האיסור אלא מדרבנן ואין להחמיר בו בספק, ודו"ק.

יש לדון בזה כיון שיש אומרים ששיער הודו יותר חזק, ומערבים בזה לעשות חוזק, א"כ הוי כמעמיד שאין לו ביטול. אבל בלא"ה כמו שכתבנו רוב השער מגיע מהודו.

ועוד יש לדון בזה לפי מש"כ החזו"א שם סי' ס"ב אות כ"א – כ"ב בעיקר גדר עבו"ז דרך בעובד לכת שבאמת קיים בעולם כגון שמש וירח או אף העובד לפסל ומאמין שיש בו אלהות הוי עבו"ז, אבל העובד לכת שבה מלבו ולא היה ולא נברא אין זה עבו"ז אלא מינות, ואנשי כת זה שבהודו אינם מאמינים שעצם הפסל הוא אלוה, אלא שבאולתם מאמינים שהוא מסמל כח אלוהי שלא היה ולא נברא ואינו אלא משל, ולדברי מאור עינינו החזו"א אין זה עבו"ז וממילא אין בו איסור תקרובת.

להד"ם. החזו"א מודה שאם עובדים הצורה להזכירם נפש הנברא הוי ע"ז, ולא כתב דבריו אלא אם עובד דבר שלא נברא, ולא אם עובד פסל. והארכנו בזה במקו"א, ויש ראיות לזה מאפרודיטי.

7

למסקנה דמילתא נראה דיש להקל בני"ד, דהלא אף אם היה ברור דכל השערות שמהודו תקרובת הן לעבו"ז הלא לדעת השו"ע אין בזה איסור כלל, ואף לדעת הב"ח והש"ך מותרים הם מעיקר הדין אלא **שבעל נפש יחמיר** כיון שלדעת הרמב"ם אסורים, ולשיטת השער המלך והחזו"א אף לדעת הרמב"ם מותר בני"ד כיון שביטלן ואף בתקרובת ממש אין להחמיר. ואף מצד הגויזה לרוב הראשונים ולפשטות השו"ע אין כאן איסור.

כיון שהוא חזר על דבריו, גם אני אחזור על דברי. הוכחנו שתקרובת נעשה ע"י מעשה עבודה כעין פנים שנעשה באיזה חפץ, א"כ אין שום צד לומר שאין השיער תקרובת ע"ז.

וכל זה אף אם בודאי היה תקרובת עבו"ז, אך באמת נראה דאין כאן תקרובת עבו"ז כלל כמבואר לעיל, ואף אם נחשוש לחומרא בודאי אין כאן אלא ספק תקרובת וא"כ הו"ל ס"ס (ואף אם אמרו בעבו"ז דאף באלף אינו בטל מ"מ בס"ס מקילין כמבואר להדיא בסי' ק"מ ובש"ך שם ודו"ק), ובאמת יש כאן עוד ספק עצום דקשה מאוד לברר איזה שערות באים מהודו ואיזה באים משאר מדינות העולם (ורוב השערות אינם מהודו אלא מסין ושאר מדינות המזרח הרחוק ורוסיה) וא"כ ספק אם בא מהודו וספק מיעוט שערות מהודו שהן תקרובת, ואף מיעוט זה ספק תקרובת הוא, ואף בודאי תקרובת ספק אם נאסר כנ"ל, והרי מבואר בש"ך יו"ד סי' ט"ז סק"ז ובפמ"ג שם דבג' ספיקות אין צריך אפילו לשאול וק"ו שאי"צ לטרוח טירחא גדולה לברר. ובני"ד יש לפחות ה' ספיקות עצומים. (ועוד כתבו האחרונים דבס"ס אין צריך לברר אא"כ אפשר לברר את שתי הספיקות כ"כ בנוב"ק יו"ד סי' נ"ז, בשו"ת רעק"א סי' ע"ז ובחות דעת בית הספק אות ל"ה עי"ש, וא"כ בני"ד אין צריך לברר כלל כיון שמקצת הספיקות בהלכה א"א לברר וז"פ).

כבר פשטנו כל ספיקותיו.

וע"ע בט"ז סי' קמ"א סק"ב שכתב בספק עבו"ז אף דהוי ספיקא דאורייתא מ"מ כשיש סברא להחמיר ולהקל במדה שוה אזלינן בה לקולא דלא מחזיקין איסורא ורק כשיש יותר נטיה לחומרא מחמירין עי"ש, ובני"ד יש חזקת היתר ממש דגם שער ראשם אין בו איסור עד שנולד בו ספק זה (וגם הפאות הוחזקו בהיתר עד שנולד הספק, ואף שהספק אם נאסר מעיקרא דעת התבו"ש בס"י י"ח סקכ"ט דהוי חזקת היתר כידוע וכ"כ בבאר יצחק יו"ד י"ח). ויש עוד לצרף דעת התוס' בב"ק ע"ב דכל איס"ה דתקרות דרבנן הוא, והתבואות שור בס"י ד' סק"ח כתב כן בדעת הטור והקיל בספק תקרות במקום הפסד עי"ש, וק"ו בני"ד שיש ספק ספק ספק ספיקא בדבר ואף לדעת המחמירים הוי חומרא לבעלי נפש, וכולי האי אין להורות חומרא לרבים.

דברי הט"ז אינם ענין, כי רק כתב כן על דבר שיש ספק אם נעבד ויש לו חזקה שלא. אבל ניד"ד הספק הוא אם מעשה זו הוי עבודה.

ומש"כ שיש חזקת היתר משום שהיו מותר כשהם בראש המתגלחים, הנה המשנה שהוזכר פרכילי ענבים מיירי שמצא אותם ולא יודעים בבירור אם נבצר מתחילה לשם כך, ואעפ"כ הם אסורים על אף שהיה כאן חזקת היתר.

ועי' עוד בדברי התוס' (ע"ז לד: ד"ה דאי) שמבורר שבספק תקרות ע"ז לאחר מעשה כעין שחיטה, על אף שאנו מסופקים אם שחיטה זו הוי לע"ז, מכל מקום כיון שודאי אירע כאן מעשה שחיטה, לא אמרינן שיש חזקה, כיון שאיתרע ליה החזקה ע"י מעשה השחיטה, עי"ש. והוא הדין בנידון דידן, יש מעשה הגילוח שאפילו אם הוא ספק אם הוא לע"ז אם לאו, מ"מ איתרע ליה חזקת היתר שהיה לשיער קודם הגילוח, ודו"ק. ועי' מש"כ האחרונים בביאור דברי התוס', הגרעק"א (בחידושו חולין יג), החכמת אדם (בית אדם שער רוב וחזקה סי' יח, ועי"ש שהביא שכן כתב גם הבית מאיר) ישרש יעקב (במות קיט:).

ועי' עוד מש"כ הג"ר שלמה קלוגר בעבודת עבודה (שם לד:): עוד סיבה למה אי אפשר לומר שיש כאן חזקת היתר, כיון שהוא חזקה שאינו מבוררת לנו כיון שאין לנו ידיעה על הקיבה כלל בעוד שהבהמה חי, והוא הדין כאן שאין השיער ידוע לנו בעוד שהוא מחובר, ועי' שו"ת נודע ביהודה (אה"ע קמא לא), שפירש כעין זה בדעת הבית שמואל (אבה"ע"ז יז, פד) וראוי להאריך בזה.

ועוד כתב חכ"א שליט"א שיש להוכיח נגד טענה זו של חזקת היתר מהשו"ע (יורה דעה ד, ב) שכתב שאם שחט בהמה סתם ואח"כ חשב לזרוק דמה לע"ז הוי ספק זבחי מתים. ובב"י איתא שאסור גם בהנאה מספק, ובגמ' (חולין לט:): יש בזה מחלוקת בין רשב"ג ורבנן, ולכן מספק מחמירים, והנה מהב"י נראה שהגם שהוא ספק אם שחיתו היתה לע"ז מ"מ לא אזלינן בתר חזקת היתר דמעיקרא. ואף שכתבו כמה פוסקים שהוא מותר בהנאה ורק אסור באכילה, אין טעמם משום שיש חזקת היתר, אלא עי' בט"ז שמביא מהים של שלמה שהסיבה לכך הוא רק משום דברי רבינו ירוחם שכתב שנקטינן מעיקר הדין כדעת הרבנן שהוא מותר בהנאה, אבל משום כבודו של רשב"ג אסור באכילה כמבואר בגמ' שם, ומדהוצרך לטעם זה, ע"כ לא אמרינן שיש חזקת היתר, ואולי הוא משום חומרא דע"ז, ועי' בחזו"א (אה"ע פ', כ"ה) שמצינו שהחמירו שלא לסמוך אחזקה.

ומש"כ שיש לסמוך על התוס' שתקרות הוי רק איסור דרבנן, הנה רוב רבותינו הראשונים שאיסור תקרות ע"ז הוא מדברי תורה (רמב"ם, רמב"ן, תוס' ע"ז לב: ונב. וחולין יג:), ר"ש משאנן זבים פ"ה יא, ריטב"א קידושין נח, ר"ן ע"ז נט: סמ"ג מה, יראים קא, ועוד הרבה) וכן הוכיחו באריכות הרבה אחרונים מכמה סוגיות התלמוד (משנה למלך פ"ה מהלכות יסודי התורה, שער המלך אישות ה א, ספר דברי אמת קונטרס התשיעי סימן ה', בית הלוי א לב, שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ד' סי' ד', חזון איש יו"ד סי' ס' אות כא, ועוד).

ובדעת הבתוס' בב"ק עב: שנסתפקו בזה, כבר כתבו האחרונים (עי' שער המלך הנ"ל) שדבריהם אינם אלא למ"ד בגמ' שם שלשון אכילה אינו משמע איסורי הנאה, עי"ש, אבל כתב שלהלכה שלא קי"ל כנ"ל אין צד שהוא דרבנן. ובדעת הרשב"א, עי' דבריו בתורת הבית שער ה' אות א', שמפורש שהוא איסור דאורייתא, דלא כדבריו בקידושין נח. וכבר כתבו האחרונים (עי' שדי חמד כללי הפוסקים י', אות ב') שאם יש סתירה ברשב"א בין חידושו לתורת הבית, נקטינן כדבריו בתורת הבית. וע"ע בחידושי הגרעק"א לחולין יג: שמפורש שגם למ"ד שתקרובת ע"ז אינו אסורה אלא מדרבנן עדיין אמרינן ספיקא לחומרא.

ז

הדין לקמייתא, מלבד מה שנראה לענ"ד ברור דאין כונתם כלל בגזיזת שערותיהם לא לעבודה ולא לתקרובת אלא להסיר טומאה מעליהם ולותר על יופיין לשם אליליהם ואין בזה דין איסור הנאה כלל, נראה דאף אם ננקוט בזה כדעת החוששין לתקרובת עבו"ז אכתי איכא ספיקי טובא ולא מחזקינן איסורא ובג' ספיקות אף אי"צ לשאול כמבואר, ובפרט בזה"ז דלא בקיאי בטיב עבו"ז, ומשו"כ נראה דאף אם יש מקום לבעל נפש להחמיר לעצמו בפאות שידוע ששערותיהן מהודו אין להורות בזה איסור לרבים והתורה חסה על ממונם של ישראל

עי' בדברינו לעיל.

ח

וראיתי שוב נימוקי האוסרים שביססו דבריהם על שהעידו שליחים לטירופטי מקום עבו"ז שלהם שבאולם התגלחת יש תמונות של אליליהם והנכנסים שם להסתפר חולצים נעליהם ובשעת התגלחת ממלמלים תפילות ובקשות וגם מקבלים את השערות בכלי מיוחד שקוראים לו הונדי ומכ"ז הוכיחו דיש עבו"ז בעצם גזיזת השערות

והנה שוב בא לפני גר צדק הודי שבקי בכל פרטיה ודקדוקיה של עבו"ז זו, והאיר את עינינו בדברים ברורים ושאלתי אותו לפרש ענינים אלה, והסביר דבהודו אין חליצת נעלים קשורה דוקא לקדושת המקום כמו בארצות האיסלם אלא חליצת נעליים הוא ביטוי לכבוד ולהכנעה והנכנס לבית של אדם חשוב או זקן ואפילו במסעדות יוקרה חולצים נעלים ואין כאן שום ענין של קדושה, ובענין תמונות קיר הסביר דכמעט בכל בית, בין פרטי ובין ציבורי יש תמונות של אלילים כיון שהמוני העם אדוקים מאוד באמונתם והעובדה שיש תמונות קיר שם אינה משום שמסתפרים כעבודה לתמונות אלה, ההונדי שבו מקבלים השערות אינו אלא כלי קיבול מעין קופת צדקה ואין בו לשיטתם שום קדושה, בשוני מכלי ההונדי שב"טעמפל" שבו מכניסים תקרובת לעבו"ז כגון כסף ותכשיטים ודברי מאכל לאלילים.

הייתי מאריך בדברים לולא היתה נפק"מ, אבל כבר כתבתי שמעשה העבודה אוסר את השער, א"כ כל מה שכתוב כאן אינו ענין כלל. מכל מקום אכתוב בקיצור.

על חליצת המנעלים, על אף שהוא מעשה כבוד שנוהגים בהרבה מקומות בטמפל הוא חיוב מצד מנהלי הטמפל משא"כ מעשה כבוד שנוהגים מרצונם. וזה נחשב מעשה עבודה כמו שמפורש בתשובת רמ"ע מפאנו החדשות סי' ח'.

ועל זה שיש צלמים ותמונות בכל בית, לא הבנתי מה הרוויחו בזה, נכון הם אדוקים מאוד בעבודתם, וגם בביתם מקטירין לאלילים קטורת, ולכן גם בחדר הגילוח עובדים אותו.

ועיקר ענין התספורת במקורו אינו נוהג אלא באלמנות כאות אבילות, ובמי שבא לעשות תשובה ולבקש כפרה, ומשמעות התספורת הוא משום שהשערות טמאים וכשהוא גוזז שערותיו כאילו הוא זורק את חטאיו וטומאתו, להבדיל בין הקודש ובין החול כמנהג תשליך דידן, והספרים האלו שמתעסקים בשערות הם מכת הטמאים שהם הכת הנמוך ביותר, ואין מכניסים שערות אלה למקום העבודה זרה כלל כיון שיש טומאה בשערות ולאחר התספורת מתרחצים וטובלים לטהרתם, ואין פלא כלל שמתפללים בשעת גזיזת השערות כיון שענין התספורת לשטותם הוא ויתור על יופי חיצוני ופרישה מן הטומאה והכנעת היצר, ותמורת הקרבה זו מבקשים הם מן האלילים טובה ושפע. ועוד הסביר גר צדק זה שרק בעשרים השנים האחרונות לערך התפתח עליה המוניית של אלפים רבים למקום הזה, וההמון הנבער מדעת ובהמה רבה אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ואינו יודע קרוא וכתוב עושים מעשה קוף ללא טעם וסיבה וחלק מהם מסתמא חושבים שהאליל רוצה בשערותיהם ואפשר שחלקם אף מכניסים שערותיהם ל"טעמפל" שלא ברשות אנשי הדת.

מהכרת הדברים שכתב הרה"כ, כנראה שדיבר עם ליי וייסמן אשר אכמ"ל עליו ועל סמכותו. מ"מ כהיום הזה מפורש באתר של בית ע"ז, וכן כתוב בעוד המון המון מקורות שסיבת הגילוח נעשה למלאות קרחה שיש לע"ז. אין בין זה למה שכתוב כאן שייכות כלל.

וגם נתברר, וגם ליי וייסמן מסכים לזה, שהספרים אינם מכת הטמאים, אלא הם חושבים על עצמן מכת נאי בראמין שמשמעותו כומר במדריגא שניה. והעיקר כמו שכתבנו שיש לדון על פי התורה עם הוא מעשה עבודה אם לאו, ולא מבררים דבר זה ע"י מה שהם חושבים ועושים.

ונראה לפי"ז כמו שנתבאר לעיל, הרי לפי חכמיהם וכהניהם הרי אין כאן לא עבו"ז ולא תקרובת עבו"ז, ומנהג ההמון ודאי שאינו אלא בגדר לא בקיאי בעבו"ז שאינו נאסר בהנאה.

קודם כל מאוד לא ברור כלל שהכומרים חושבים אחרת, ואדרבה מנהלי הטמפל אומרים בפירוש שכוונתם ליתן להאליל שיער משום שחסר לו שיער, וכן הכומר הראשי אמר לשליח הבי"ד (זה מסורט) שהם נותנים השיער למלאות קרחה שיש לאליל, ואף אילו ימצאו איזה פרופ' שאומר שהדרך ה"אמת" לעבוד עבודה זרה שלהם הוא לכוון להכנעה, על אף שאולי יש לצדד שמא ע"ז מוגבל למה שהכומרים אומרים, פשוט שאין צד שהוא מוגבל למה שאיזה פרופ' שאינו מבני דתם אומר. ועוד, כמו שכבר כתבנו לא מובן כלל ההיתר אם הוא נעשה לשם הכנעה. מכל מקום אפילו אם תמצא לומר כדבריהם, נברר מה הדין אם הגוים עובדים ע"ז נגד הבנת הכומרים.

ולכאורה טענה זו שאין כח ביד פשוטי עם לאסור תקרובת ע"ז אם הכומרים חושבים שראוי לעבוד הע"ז באופן אחרת הוא טענה תמוה במאוד מאוד, כי הרי כל ע"ז שטות והבל הוא, ולמה יש כח רק במי שקורא את עצמו כומר לחדש איזה שטויות היא עבודתה, הלא כל אחד מהם יכול לבנות במה לעצמו ולעובדה כפי מה שעולה על רוחו, ופשוט. ויותר מזה ממקום שבאו שם תשובתם, כי בדברי הרשב"א הנזכר מפורש ששייך לכל אחד לחדש עבודתה, וזה לשונו במלואו:

"פרכילי ענבים ועטרות של שבליים. פירשה רבה בר עולא בגמ' כגון שבצרן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך, וליכא לפרושי בדידיענין ודאי דבצרן מתחלה לכך דהא מצא קתני, ואומר רבינו הרב נ"ר דאע"ג דבבשר הנכנס לע"ז לא חיישינן דילמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך אבל בשר דרכן להביא מן החתוך, והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקיהם לבצור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד דידיענין שנבצרו מתחלה לכך".

ומבואר מדבריו שעל אף שכתב שתלוי בחוקותיהם, מ"מ כל ההיתר אם אינו בחוקותיהם הוא רק משום שאז אין לנו להניח שנבצר מתחילה לכך, אבל אם ידעינן שבצרן מתחילה לכך, אפילו אין זה דרך עבודתה בחוקותיו, כל שבצרן מתחילה לכך עדיין אסורה.

ובאמת יש משנה מפורשת שאפשר לעשות תקרובת עבודה זרה גם שלא בדרך עבודתה הרגילה. תנן (ע"ז נא): "מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרים, פרכילי ענבים, ועטרות של שבליים, ויינות, שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור". ומבואר שהמשנה מיירי במרקוליס כמו שפירשו כל הראשונים (רש"י, תוס', פיהמ"ש להרמב"ם, רשב"א, תלמידי רבינו יונה, ריטב"א, תור"ד, מאירי), ועבודת מרקוליס ידוע לנו שהוא באבנים, ולא בפרכילי ענבים ולא בשמן וסלתות, שהם בדיוק אותן הדברים שאמרו רבותינו שהוא נוי סוכה, ואעפ"כ חזינן שהדבר נאסר משום תקרובת עבודה זרה.

וכן כתב הרשב"א בפירוש: "...דמתניתין לכאורה אפי' בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות" עכ"ל.

וכן מבואר מהגמ' שעבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל לבד, אם שבר מקל חייב, על אף שאין זה ממש דרך עבודתם. הרי שאפשר לעבוד ע"ז בדרך אחרת מדרכו של הכומר.

ומ"מ ברור לדבריו דאין כאן לא תקרובת ולא עבודה, אלא הכנה והכנעה ובאמת כבר כתבתי לעיל דאף דיש איסור תקרובת ועבודה אף שלא בפני עבו"ז לפוסקים רבים, ודאי מסתבר דלא שייך עבודה ותקרובת במה שאסור לעשותו בפני העבו"ז אלא עושים דוקא שלא בפניו ומשו"כ נראה כנ"ל דאין להורות בזה איסור.

היוצא מדברינו שלא העלה טענה אחת שאין עליו תשובה ברורה.

תגובה למה שכתב הרב בנציון הלברשטם שליט"א

בס"ד

י' ניסן תשע"ח

ראיתי את אשר כתב הגי"ר בנציון הלברשטם שליט"א להתיר השערות מהודו, ושמחתי לראות שיש תלמידי חכמים שמצאו ידם בביהמ"ד ומצאו דרך להתיר הדבר, ולא שנשארים מחוץ לבהימ"ד וטומנים את ראשיהם בחול, ומכחישים מציאות הדברים, ועוד אומרים שאין שום שיער שבאמת מגיע משם. עסקתי בזה זמן מה, ועייף אנוכי בראותי שכל אחד מאמין למציאות שמסותר עם דיעותיו שהחליט מקדם, עד אשר הסוגיא מונח בקרן זווית, וכמעט אין דורש ואין מבקש להבין הסוגיא על בוריה, ולכן שמחה גדולה היא לראות אחד שמצא ידיו ורגליו בלימוד הסוגיא.

ואמנם עם כל האמור, לא מצאתי בדבריו דבר שאפשר לסמוך עליו למעשה, ואבאר. הבנתי שדבריו נכתבו שלא כסדרן, מש"כ בסוף הוא שייך להחתלה, והוא שיש לו ראייה מדברי הרמב"ם שהפוער לפעור ומעביר שערו לכמוש אינו כעין זביחה. ומאחר שיש ראייה לזה, התחיל לחפש חילק ששייך לחלק בין כמוש לשבירת מקל, ולכן כתב חילוק שמשום שאין העבודה עם שני חלקי השיבור חלוק הוא משבירת מקל, עכת"ד.

ולכן אשיב תחילה על סוף דבריו. כתב שמשום שהרמב"ם מנה מעביר שערו לכמוש בלאו [לא תעשה ו'] ד"לא תעבדם" שהוא איסור עשיית כל עבודה זרה כעבודתה, ולא מנה אותה בלאו של [לא תעשה ה'] "לא תשתחוה להם" שהיא כוללת האיסור לעבוד כל עבודה זרה בעובדה כעין הנעבדת בבית המקדש, על אף ששבירת מקל נכלל באיסור של "לא תשתחוה להם" ולא באיסור "לא תעבדם", ולכן צריכים לומר שמעביר שערו לכמוש אינו דומה לשבירת מקל, ועל כרחך אינו כעין זביחה.

ולכאורה טענה זו רק שייך אם באמת יש השמטה בזה אם לא כתב הרמב"ם אותו באיסור לא תעבדם, ואמנם אם נניח שהאיסור היותר פשוט לנו הוא איסור לעבוד כל עבודה זרה כדרכה, אזי יש לומר שאין הכי נמי המעביר שערו לכמוש ג"כ עבר על לא תשתחוה, ואין כאן שום השמטה, מכל מקום כתב הרמב"ם את מעביר שערו לכמוש באיסור היותר פשוט, ואה"נ אליבא דאמת חייבים גם משום כעין פנים.

וניחזי אן, האיסור לעבוד כל עבודה זרה כדרכה הוא דבר שמפורש בפשוטו של מקרא, דבר שהצדוקים מודים בה, ובפירושו אמרו בסנהדרין סא, ומובא גם בסה"מ להרמב"ם [ל"ת ה'] בזה"ל:

אמר רבי אליעזר: מניין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב - שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירם, אם אינו ענין לכדרכה, דכתיב איכה יעבדו - תניהו ענין לשלא כדרכה.

מבואר שיותר פשוט לנו שהעובד ע"ז כדרכו חייב, ולכן כשכפל התורה האיסור עוד הפעם לומדים האיסור לעבוד עבודה זרה כעין עבודת פנים אפילו אם אין דרכו בכך, [ואף אם נימא שלמסקנת הגמ' שם זה נלמד מזובח לאלהים יחרם, מכל מקום גם זה נלמד מדרשה, ואינו פשוטו של מקרא, בעוד שזה פשוטו של מקרא, ועוד מהרמב"ם משמע שלמסקנא כן לומדים מכאן].

ולכן כשכתב הרמב"ם שהפוער עצמו לפעור ומעביר שערו לכמוש הוא עובר על איסור ע"ז כדרכה, מכיון שזה האיסור היותר פשוט, אין בכלל שום מקור שלא עבר גם על עבודה זרה כעין עבודת פנים. וכשם שעבודה זרה שעבודתה בשבירת מקל, אם שבר מקל לפניו בודאי חייב שנים [כמו שמשמע מרש"י ע"ז נ: ודו"ק], הוא הדין עבודת כמוש, ואין שום ראייה שכמוש אינו כעין זביחה, ופשוט.

וכבר כתבו כמה מהאחרונים שאפילו איסור יין נסך שמנה אותו הרמב"ם כלא תעשה נפרדת משום דכתיב "ישתו יין נסיכים", שאין הכוונה שלא נאסר משום תקרובת ע"ז, אלא הכוונה לעבור עליו בשנים, ולכן כל שכן נידון דידן, שיש אופנים שהלאו הראשונה אינה כוללת כל מה שבלאו השני, אין שום קושי אם בציור אחת חייבים שנים, ודו"ק, ואין ללמוד מזה כלל שמה שנכלל בזה בודאי אינו נכלל בזה.

עוד כתב בתשובה שם שכעין זביחה הוא דווקא אם שובר הדבר לעשות נחת רוח להאליל על ידי שבירת שני הצדדים, ולא אם רק מפריד חלק אחד בכדי להביא חלק זה להאליל. והוקשה לו מפרכילי ענבים שמבואר שקציצת הענבים הוי כעין זביחה על אף שכפשוטו אינו אלא בכדי להביא הענבים להע"ז, ולכן דחק את עצמו לחדש שמכיון שעצם החתיכה הוי עבודה נחשבת כאילו נעשה העבודה בשני הצדדים, ואולי אה"נ נאסר גם הגפן, משא"כ "בנידון דידן לא נאסר השיער מאחר שאינו מתכוון לעשות האדם עצמו תקרובת ע"י שבירתו בשערו, וגם האדם עצמו לא נעשה דין תקרובת ע"ז" עכת"ד.

והנה בודאי אי אפשר לחדש חילוקים בגדר כעין זביחה בלי ראייה, וכנראה שסמך על סוף דבריו שמשמע לו מהרמב"ם שעבודת כמוש אינו כעין זביחה, וכבר השבנו על הנ"ל, מכל מקום יש להשיב גם על זה. קודם, אם כבר מרחיקים לחדש שגם הגפן נאסר שכשחתך משם פרכילי הענבים, מנא ליה שבאמת בנידן דידן לא נאסר גוף האדם? ואי משום שלא מסתבר לומר שבעל בחירה יהיה מאיסורי הנאה, אם סברא זו נכונה אולי רק משום זה לא נאסר גוף האדם, ולא משום שלא נעשה עבודה בגופו.

וגם מה שכתב שלא נעשה שום עבודה בגוף האדם אינו נכון מציאותי, משום שהם מכוונים עם גילוחם גם להכניע את עצמם כידוע [על אף שכוונתם גם ליתן להאליל את שערותם, מ"מ גם מצינו שאומרים בנשימה אחת ענים הכנעה], אם כן שפיר יש תועלת בגוף האדם עם עבודה זו, ולא שייך סברתו.

ומה שחידש שפרכילי ענבים החיתוך בעצמו הוי מעשה עבודה, ולא רק בכדי להביא משם ענבים, ודייק כן מדברי רש"י שכתב שבקציצתן עבדה לע"ז. הנה זביחה תולדה דשחיטה הוא, ובאמת כל שחיטה ג"כ אינו עבודה מצד עצמו, אלא בכדי להביא

משם דם וכדומה, שהלא בסוגיא של מחשבין מעבודה לעבודה, ברור מדברי רש"י [סנהדרין סא.] שציור שהשחיטה הוא לצורך זריקה כלומר בכדי לזרוק דמה לע"ז, אף לריש לקיש הוי מעשה של עבודה זרה ואכמ"ל, והוא הדין כאן, קציצה בכדי להביא משם ענבים לע"ז הוא ג"כ מעשה ע"ז, וזה הסיבה שכתב רש"י שבקציצתו עבדה לע"ז, ולא משום שהיה איזה חלות מיוחד עם החיתוך.

ואמנם בלאו הכי, מה שהניח שפרכילי ענבים יש עבודה עם שני חלקי החיתוך, הנה על אף שאולי שייך לעשות אוקימתא בציור א' בדוחק, אמנם מאחר שמצינו עוד כמה דוגמאות בראשונים שכתבו שבמעשה חיתוך יש תקרובת עבודה זרה, ולא הזכירו תנאי זה, קשה לעשות אותו אוקימתא בעוד ששה מקומות.

- א- אבנים שחתכו לצורך זריקתן למרקוליס [מאירי]
 - ב- הדס שנחתך לע"ז [רש"י יב: ע"פ מאירי מד: , ועי"ש בתוס']
 - ג- מעות שבצרן לצורך מרקוליס [מאירי, ורבינו יונה]
 - ד- מנעל שנחתך לשם ע"ז [שאלתות פח, מאירי ראש תוס' חד מקמאי יבמות קג:]
 - ה- שופר שנחתך לשם הע"ז [מאירי ר"ה כח]
 - ו- כלים שנחתך לשם ע"ז [רמב"ן רשב"א ריטב"א בשם הראב"ד ע"ז נב].
- האם באף אחד מהם יש לע"ז פולחן עם שני הצדדים?

ארחיב קצת, במצאו בראשו של מרקוליס מעות, מבואר שאינו תקרובת ואם הוא דרך בזיון ג"כ אינו נוי. הנה במאירי כתב שם "וכן יש מקשים מעות נמי **נחוש שמא חתכם מתחלה לכך**, ותירצו מאחר שצריך אומן זה מחשב וזה עובד לא אמרינן, וא"ת נחוש שמא הוא עצמו אומן הוא, אין זה מצוי כלל ואין לחוש בו". ולא מובן כלל, וכי אפילו אם הוא אומן ועשה המטבעות לשמה, וכי הוצרך לעשות עבודה עם שני החלקים?

וכן מבואר ממה שכתב המאירי על אבני מרקוליס שאין בהם מעשה כעין פנים "ומ"מ אבנים שמרקילוס נעבד בהן אין אסורות משום תקרובת שהרי אין לא כעין פנים ר"ל שיהא כיוצא בו קרב לגבי מזבח ולא כעין זביחה ר"ל שיהא נחתך מתחלתו **לשם כך**". ומשמע שבעצם שייך לחתוך אבנים עם יעשה כן בכדי להביא אותו למרקוליס, וע"י זה יהיה כעין זביחה, רק שעובדי מרקוליס לא עושים כן, וכנ"ל בודאי אין העבודה נעשה עם ההר.

ולכן עדיין אין הוכחה שאין זה כעין זביחה, ובאיסורי דאורייתא פשוט שמחויבים להביא ראיה להתיר הדבר.

תגובה למה שכתב הרב רוטנברג שליט"א

בעזהש"יית

בנידון הפאות מהודו – תגובה להיתר חדש מהרב רוטנברג נ"י.

הגיע לידי סברא חדשה שנכתב להתיר השיער מהודו, אשר עליה פסקו גדולי ישראל שהוא תקרובת ע"ז, וראיתי להגיב להדברים בפרט ששמעתי שיש אלו שמורים ע"פ סברות אלו למעשה, כאשר כל מי שמעיין לכמה דקות לסוגיא זו יבין שאין כאן כלום.

אקדים בדברי מרא דשמעתתא, מהראשונים שעוררו את הנושא, מרן הראב"ד שליט"א בספרו תשובות והנהגות כרך ב סימן תיד, שכתב כהקדמה לתשובתו על הנושא:

"ונבוא עכשיו לבירור הלכה, והאמת אגיד שיראתי בפצותי שיח להתחיל, שאיסור ע"ז הוא החמורה שבחמורות, ושמענו מגדולי עולם זצ"ל שנמנעו להורות ולהכריע בהאי איסורא דוקא שזהו יסוד היסודות ועיקר שבעיקרים ביהדות, ובסטייה קלה בסברא בלתי נכונה עלולים ליכשל ח"ו בחמורות..."

תוכן דברי המתיר

הנה תורף דברי המתיר הוא שיש שני גדרים לגלח לכבוד הע"ז, או שבעצם פעולת הגילוח עובדו בחיתוך, או שהגילוח הוא היכי תמצא למסור להאליל את השערות. ובא המתיר וטען שהאוסרים הבינו ע"פ העובדות שהביאו לפניהם בתשס"ד שעצם פעולת הגילוח הוא בכדי לעבוד הע"ז בגילוח, ואילו כיום נתברר שהגילוח הוא דרך למסור לאליל את השערות, והיינו שהאליל מקבלו ברגע הגילוח.

והביא ראיה לדבריו שדבר שהוא רק היכי תמצא לא נכלל במעשה עבודה, משני מקומות:

א- בפרכילי ענבים הוצרך רש"י לכתוב שבקציצתן עבדה לע"ז, ע"כ לא מספיק זה שהוא סתם מביא את הפרכילי ענבים משם כהכנה, אלא צריך להיות עבודה שלימה.

וזה לשונו: "וכל זה פשוט מעצמו, דמה שאוסר בע"ז הוא שעובד בזה את הע"ז וכעין פנים, ולא בסתם שבוצר להביא לה, דזה אינו עבודה כלל, אלא היכ"ת בעלמא בלא שום משמעות בעצם הבצירה, והרי צריך כעין עבודת פנים" עכ"ל.

ב- זה שהשיער מגיע לע"ז אחרי הגילוח אין זה כלום, כי מפורש בגמ' (חולין לט:) שישראל ששחט בהמה ובא גוי וזרק דמה לע"ז אין הבהמה נאסר, אבל אם עשה הישראל על מנת שיזרוק הגוי את הדם לדעת הרשב"א נאסר. ויש שכתבו להסביר בדעת הרשב"א שהוא אפילו שכל שחיטת הישראל הוא לצורך שהגוי יזרוק דמו מדעתו לע"ז, ולא שיהיה שלוחו שאין רצונו בע"ז. וכתב ששחיטה לשם ע"ז הוא כשמכוין שעצם השחיטה תהיה לזה, ובכך מייחס לעצם השחיטה חשיבות ועושה אותה לשם ע"ז, ואפילו אם מייחס לה חשיבות לצורך עבודה אחרת - ששוחט לשם לזרוק דמה לע"ז, אבל אם רק יודע שילך לע"ז, אין זה מחשיב את השחיטה, אלא היא היכ"ת בעלמא שיהיה לו דם לזרוק.

ולכן כאן שכל הגילוח הוא היכי תמצא בכדי למסור את השיער לע"ז, אין השיער נאסר ע"י מעשה הגילוח כי מעשה הגילוח הוי רק היכי תמצא למסור את השיער, ודומה לישראל ששחט לצורך שגוי יזרוק הדם.

עד כאן תוכן דבריו. לא העתקתי את כל דבריו מחמת האריכות, מכל מקום הרוצה לראותם במקור יכול לפנות אלי:

לא נראה שיש לחלק בחילוקים דקים במחשבת ע"ז

הנה בנידון דידן לדברי המתיר הגילוח הוא רק ההיכי תמצא למסור לאליל את השיער, ואם כן הוא אינו תקרובת עבודה זרה.

ויש לתמוה עליו, כי הגמ' והראשונים מלאים דוגמאות של תקרובת ע"ז, למשל שבירת מקל, שחיטת חגב, ספת לה צואה, פרכילי ענבים שנבצר מתחילה לכך, ככרות שנילושו לע"ז, לולב שנקצץ לע"ז, מעות שנחתך לע"ז, כלים שנחתכו לע"ז, הדסים שנחתכו לע"ז, ועוד הרבה, וכולם כתבו הדבר בסתמא שזה תקרובת אם יש כאן מעשה עבודה, ולא הזהירונו שיש חילוק דק אם עושים כן לעבודה מצד עצמה או להיכא תמצא.

ועוד, לדברי המתיר שאין בזה שום מעשה עבודה, פשיטא שאין כאן חיוב מיתה ג"כ, אם כן ההיתר נרחב לכל ע"ז, שרק אסור לעבוד ע"ז אם כוונתו לעבוד אותה, ולא לתוצאה, ולפיכך מותר לזרוק אבן למרקוליס אם דעתו רק להוסיף שם עוד אבנים ולתת אותם למרקוליס למען לעשות לו כבוד, ר"ל מלומר כך, כי במשנה תנן בסתמא הזורק אבן למרקוליס חייב, ולא פירש שחייב דווקא אם כוונתו לעבוד למרקוליס במעשה זו, משא"כ אם רק רוצה למסור לו האבן.

ולדבריו גם מותר לזרוק דם לע"ז אם חושב שאין כאן מעשה עבודה, והוא רק עושה הזריקה כהיכא תמצא למסור לו את הדם.

אלא הסברא פשוט, שאנחנו מסתכלים מעיני התורה אל ע"ז, אנחנו רואים הפשטות. ורואים שזריקת אבנים הוא דרך עבודתה של מרקוליס, ולכן הזורק אבן למרקוליס אפילו לבזויי אסור. וכמו כן בנידון דידן רואים שהדרך שהם עובדים ע"ז זו היא ע"י גילוח השער, ולכן גילוח השער הוא עבודתו. ומה לנו ומהיכא תיתי שאכפת לנו מה הם חושבים, ומה הם מגדירים. אם עושים מעשה זה לעשות נחת רוח לע"ז, הרי מעשה זה הוא ע"ז, ומה לנו לדון בטעמי העבירה מה הם עושים.

וכל שכן בנידון דידן שההודיים הם פרימיטיביים ביותר, ומעולם הם עצמם לא חשבו אם הגילוח הוא היכא תימצא או נחשב למעשה עבודה ע"י עצמו, ומה לנו לדקדק בדבר שהם עצמם לא דקדקו. ואם הם לא דקדקו בזה, ודאי אין ללמוד מדבריהם צד אחד מעל הצד השני.

ומה שהוא הביא ראיות, מלבד שלקמן נבאר שראיותיו אינם ראיות, חוץ מזה, אין הנידון דומה להראיה, כל המקומות שהביא שבו מבואר שאין ההיכא תמצא אוסר את החפץ משום תקרובת מיירי בדבר שיש אחריו המשך, רק יש נידון אם כבר כאן ע"י מעשה הכנה החפץ כבר נאסר, ומה לזה לנידון דידן שאחרי הגילוח אין שום עבודה אחרת, אלא הכל נגמר, כלומר שהדרך שהם יכולים למסור לאליל את השערות הוא אך ורק הגילוח הזה. כי אפילו אם הגילוח הוא היכא תמצא ליתן לו את השער, מכל מקום כך הוא עבודתו של ע"ז זו, למסור לו שיער ע"י הגילוח.

גם מעשה שהוא היכא תמצא לצעד הבא נחשב למעשה עבודה

אמנם נראה יותר מזה, של מיבעי מעשה שאין אחריו כלום, אם הוא היכא תמצא למסור השערות השערות מותרים, אלא אפילו היכא תמצא שיש אחריו עוד מעשה של מסירה לאליל ממש, המעשה שנעשה להכנה להקטרה ג"כ נחשב לתקרובת ע"ז.

נתחיל עם עיקר הציור של תקרובת עבודה זרה, שהוא על ידי מעשה שחיטה. מהו עיקר הציור של מעשה שחיטה, האם הוא שמתכוון לעבודה בשחיטה, או שמא גם אם שחט רק בכדי לזרוק הדם הרי מעשה שחיטה.

זה שכתב שמעשה שבירה שהוא רק מעשה הכנה אינו עושה תקרובת, יש להוכיח דלא ככה ואפילו אם מעשה הגילוח הוא רק על דעת להביאו אח"כ לע"ז נחשב הדבר למעשה עבודה. ואבאר, ע"י זבחים י', ע"ז לד', חולין לט'. שנחלקו רבי יוחנן ור"ל אם מחשבין מעבודה לעבודה, זאת אומרת השוחט ע"מ לזרוק הדם לע"ז האם השחיטה אסור את הבהמה. לדעת רבי יוחנן השוחט על מנת לזרוק דמה לע"ז דינו כתקרובת ע"ז, ולדעת ר"ל אינו תקרובת ע"ז. להלכה קיימא לן (יורה דעה ד' סעיף א) כדעת רבי יוחנן. וזה לשון השו"ע, "השוחט לשם עבודת כוכבים: אפילו לא חישב

לעובדה בשחיטה זו, אלא חישוב בשעת שחיטה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים הרי זה זבחי מתים ואסורה בהנאה" עכ"ל.

ויש להציע שיש שלשה מדרגות בשחיטה ע"מ לזרוק לע"ז :

ד- מעשה השחיטה הוא מעשה עבודה גמורה, ובנוסף לזה הוא הוסיף לכוון גם לזרוק הדם לע"ז.

ה- מעשה השחיטה הוי רק היכי תימצא בכדי לזרוק הדם, ואין שום חשיבות לעצם מעשה השחיטה, מכל מקום לולי הזריקה לא היה שוחט הבהמה.

ו- מעשה השחיטה הוא לצורך עצמו לאכול הבהמה, אבל הוסיף בדעתו גם כוונה לזרוק הדם לע"ז.

הנה אם הציור של המחלוקת הוא כצד א', שבמעשה השחיטה יש עבודה גמורה, לכאורה לא מובן הצד שאין כאן תקרובת, כי כבר הוכחנו שתם מעשה שחיטה שהוי עבודה עושה בהמה תקרובת ע"ז, ודל מהכא המחשבה שהוסיף לזרוק הדם לע"ז, הלא ממחשבת השחיטה בלחוד ראוי לבהמה להיות תקרובת ע"ז, ופשוט.

אבל יש לדון האם נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בציור ב' או ג', כלומר האם השחיטה הוא רק היכי תמצא בכדי לזרוק הדם, או שמא השחיטה לא נעשה לשום ענין לע"ז אלא לצורך עצמו.

ונראה שיש להוכיח כצד ג' שאין שום חשיבות למעשה השחיטה מדברי רש"י בכמה מקומות.

רש"י חולין לט. ד"ה לזרוק: "לזרוק דמה לעבודת כוכבים. ודאשחטה לשם עבודת כוכבים שהיה בדעתו לעובדה בשחיטה זו דברי הכל אסורה דהא זבחי מתים הוא, אלא בשלא היה מתכוין להיות שחיטה זו עבודה לעבודת כוכבים, **אלא שחטה לעצמו** ע"מ שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר חלבה" עכ"ל.

רש"י סנהדרין ס: ד"ה לגופיה: "לגופיה אתא. ולאורויי דאפי' לא שחט שחיטת עצמו לעבודת כוכבים, אלא **שוחט לעצמו** וחשב בה ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים חייב ואפי' לא זרק:

הרי שרש"י הדגיש שמעשה השחיטה הוא לצורך עצמו, ולא כתב אוקימתא יותר פשוט ששחט כהיכי תימצא לזרוק הדם, כי לפני שחיטה אי אפשר לעשות זריקה. ונראה שיסוד הדברים הוא שכל דבר שהוא היכי תמצא היחיד להגיע למעשה עבודה, גם ההיכי תמצא הזה למעשה עבודה יחשב, ודו"ק.

לומדים מכאן שלכו"ע נחשב עבודת ע"ז אם המעשה הוא רק היכי תימצא להגיע לשלב הבאה. זאת אומרת לנידון דידן, אפילו אם תמצא לומר שהגילוח הוא בכדי

להביא השער כמתנה לפני האליל אחרי זה, עדיין מעשה החתיכה הוי עבודה, ומספיק בכדי לעשותו תקרובת ע"ז. והסיבה לכך שעל אף שהוא רק היכי תמצא, מכיון שככה הם נוהגים, זה נעשה חלק מעבודתם.

וראוי להדגיש, שלהלכה שקי"ל כרבי יוחנן, על פי דברינו אפילו אם מעשה השחיטה נעשה בסתמא ממש, רק במחשבה שאחרי זה עושים הקטרה [ובנידון דידן נתינה בכלי ההונדן] הוי תקרובת ע"ז. והוא הדין בנידון דידן, אפילו אם אין להם שום חשיבות לעצם גזיזת השיער, אם נקטינן שהם עושים את זה בכדי ליתן לו השיער אחרי זה, זה עושה תקרובת עבודה זרה. ואף שמעולם לא נותנים השיער אחרי הגזיזה, הדבר מפורש שהוא תקרובת עבודה זרה. שהלא השוחט על מנת לזרוק הדם, שלדעת רבי יוחנן הוי תקרובת ע"ז, אפילו אם לא זרק הדם בפועל, עדיין מעשה השחיטה אוסרת אותו.

הרי שהוכחנו שמעשה שחיטה נחשבת לעבודה אף אם השחיטה הוי רק היכי תמצא, וכמו כן תולדה דשחיטה, מעשה כעין זביחה, אם נעשה לצורך השלב הבא עדיין מצעד הזה נאסר.

כמו כן יש להוכיח את זה מהמשך דברי הגמ' שם בחולין לט: , וז"ל:

תניא כוותיה דרבי יוחנן: השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים - הרי אלו זבחי מתים; שחטה ואח"כ חישב עליה, זה היה מעשה בקיסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר (ומבואר בהמשך הגמ' שהצד לאיסור הוא משום הוכיח סופו על תחילתו, והצד להיתר הוא משום שיש ליהודי חזקת כשרות עד אז, ולא אמרינן ביה הוכיח סופו על תחילתו)

מכל הסוגיא מוכח שלכו"ע באמת שייך לומר כאן הוכיח סופו על תחילתו, אילולי שיש לו חזקת כשרות, וכמו שכתב רש"י (שם ד"ה הוכיח) שכל הצד שלא להגיד הוכיח סופו על תחילתו הוא משום "דדלמא אחר השחיטה נכנס בו יצה"ר והמיר דתו", אבל בלא"ה אחד שזרק דם לע"ז מיד אחרי השחיטה, אנחנו יודעים מכבר שעבד לע"ז בשחיטה.

ויש לתמוה, אולי באמת נכנס בו היצה"ר מעיקרא, וגם שחט על דעת שיזרוק הדם, מכל מקום שחט כהיכא תמצא לקבל הדם ולזרוק אותו לע"ז, ולמה ברירא ליה להגמ' שההוכיח סופו על תחילתו גם מגלה שאת עצם מעשה השחיטה עשהו כעבודה לע"ז, אדרבה, מדשתק בשעת השחיטה, ורק זרק הדם אחרי השחיטה, אין לנו אלא הוכחה שכוונתו לזרוק את הדם.

אלא ברור מכאן שגם שחיטה שהוא רק ע"מ לזרוק את הדם נחשב לכו"ע כשחיטה שהוא מעשה עבודה, על אף שעושה מעשה זו רק כהיכא תמצא להגיע להצד הבא.

כל שכן בנידון דידן שאין צעד הבא, אלא הכל נגמר מיד בשעת הגילוח, ודאי גם אם הגילוח הוא רק ההיכא תמצא למסור לו השערות, השער כבר נאסר ממעשה הגילוח.

מפרכילי ענבים ג"כ מבואר הכי, ודלא כהבנת המתיר

ומה שהביא המתיר ראייה מפרכילי ענבים, שעשה דיוק מרש"י שכתב שהקציצה הוי עבודה, וע"כ לא כל מעשה הכנה הוי עבודה, ולכן צריך רש"י לאוקים שהקציצה הוי עבודה. אחרי המחילה, לא הבנתי דבריו, כי ערבא ערבא צריך, ומאיפה התחיל הגלגל, שאדרבה, כי כמו כן אפשר לומר שכל מעשה הכנה הוי עבודה, ולכן מעשה הכנה הלזו להביא ענבים מן הבצור לצורך ע"ז הוי עבודה, ולכן רש"י מכנהו עבודה על אף שאין מעשה עבודה זו אלא מעשה של הכנה.

כלומר כל עיקר הראייה שלו הוא משום שהחליט מקודם שהכנה אינו מעשה עבודה, וממילא כשכתב רש"י שיש כאן מעשה עבודה שוב יש ראייה שזה עבודה ממש ואינו הכנה, אבל באמת אם נניח שגם מעשה הכנה הוי מעשה עבודה, נפל כל ראיתו, ופשוט.

ובאמת מוכח משאר הראשונים שם שמעשה זו של בצירת פרכילי ענבים באמת הוי מעשה הכנה בלבד, ולא מעשה עבודה גמורה.

הנה דברי הרשב"א נא : על הכרות :

"ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותן לפני הע"ז אסורין דכעין פנים איכא, ואם לשו עיסה וחזרו בהן מותרת דאין הקדש לע"ז, וגם משום ששברו אותה לע"ז אינה נאסרת לפי שאין בחוקי הע"ז ללוש אותה לשמה אלא לוקחין אותה מן השוק ומביאין, אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישיה דהוי כעין זביחה" עכ"ל.

הנה זה ברור שבשני הכרות עיקר העבודה הוא למסור אותה לפני האליל, אם כן כל החילוק ביניהם האם הם לוקחים אותו מהשוק או שגם הלישה הוא נעשה לשמה. וכל שהלישה הוי חלק מהטכס ועבודה שלהם, גם משעת הלישה נאסר, על אף שהלישה הוי רק הכנה לצעד הבא, כי הרי עיקר העבודה שלהם. ואין שום חידוש בזה מכיוון שעיקר תקרובת ע"ז נעשה ע"י מעשה שחיטה, שע"פ רוב אינו אלא הכנה למעשה הקרבה. אם כן בנידון דידן, מכיוון שלא לוקחים שיער ממקום אחר, אלא חלק מהטקס הוא הגילוח, דומה יותר לאובליאש.

ועוד יש להביא דברי הרשב"א שכתב על דברי הגמ' לפני האוקימתא של בצרן מתחילה לכך, וזה לשונו :

”אלא הא קשיא לי דפרכילי ענבים גופייהו ודאי כעין פנים נינהו שהרי מקריבים אותם לפנים בכורים, ואם תתרץ כיון דהוה סלקא דעתין השתא דלא בצרן מתחלה לכך אלא שהביאן מן הבצור לאו כעין פנים נינהו שהרי בכורים **לשם בכורים בוצרין אותם** ואין מביאין אותם מפירות שלקח בשוק וכעין פנים ממש בעינן”

וכעין זה איתא במאירי :

”ויש מקשין בה והרי פרכילי ענבים ועטרות שובלין כעין פנים הם שהרי מביאים הם בכורים ואפשר שהבכורים הואיל ונאכלין כלם לכהנים ואין חלק למזבח בהם אינו כעין פנים או שמא מאחר שהיינו סבורים שלא בצרן מתחלה לכך **הרי אין מביאים בכורים** **אא”כ נלקטו לשם כך** ולתירוץ זה אפשר לפרש שבצרן מתחלה לכך ונעשה כעין פנים מצד הבכורים ”

ויש לתמוה על מה שכתבו שבכורים רק מביאים מה שהלקטו לשמן, הא בכל הלכות ביכורים לא מוזכר דין כזה שצריך לעשות הקצירה לשמה. אלא ודאי הכוונה הוא שבכורים רק מביאים ממה שנקצר דווקא לביכורים ולא ממה שנלקח מהשוק. ואם כן זה שאמרו בגמ' שבצרן מתחילה לכך, הוא הדין, שמיירי שהוא דבר שמקפידים להביא מן הבצור ולא לוקחין מהשוק, ולכן כיון שזה חלק מעבודתם לעשותו דווקא באופן הזה להביאו מן השוק, נחשב הדבר כעבודה, על אף שאינו אלא הכנה להצעד הבא, ודו”ק היטב.

וכן יש להוכיח מדברי הרשב”א נא: שכתב לחלק בין בשר לפרכילי ענבים, וזה לשונו :

”פרכילי ענבים ועטרות של שבלים. פירשה רבה בר עולא בגמ' כגון שבצרן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך, וליכא לפרושי בדידעינן ודאי דבצרן מתחלה לכך דהא מצא קתני, ואומר רבינו הרב נ”ר דאע”ג דבבשר הנכנס לע”ז לא חיישינן דילמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני **דאין דרכן להביא מן הבצור** **אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך** אבל בשר דרכן להביא מן החתוך, והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקיהם לבצור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד דידעינן שנבצרו מתחלה לכך.:

וכאן כתב הרשב”א שכיון שאין דרכן להביא ממה שכבר נבצר אלא מביאים רק ממה שנבצר לצורך הזה נאסר. ולכאורה עיקר חסר, שכתב לחלק רק בין מה שמביאין מן הבצור למה שנבצר לכך, והיה לו לחלק בנבצר לצורך כך גופיה, בין ציור שהבצירה הוא חלק מהעבודה לציור שהבצירה הוא היכא תימצא.

אלא מכל הנ"ל רואים בבירור שלא שמיע ליה כלומר לא ס"ל לכל הראשונים לחילוק בין מעשה עבודה למעשה שהוא רק לצורך היכא תמצא. והמקור שרצה המתיר להביא מדברי הגמ' "שבצרן מתחילה לכך" אינו אלא מקור להיפוך, שבאמת כל מעשה שהוא רק בשביל הצעד הבא למסור את זה לע"ז, כבר נאסר ממעשה הזה. כל שכן אם אין מעשה אחריו, וכל עבודתו הוא רק לעשות מעשה הזה, כמו נידון דידן שאין שום עבודה לאחר הגילוח, ופשוט.

הראיה השני שהביא המתיר ג"כ אינו כלום

ועל הראיה השני שהביא המתיר, שמבואר ששחיטה שנעשה ישראל, ואז זרק הגוי, אין השחיטה אוסרת הבהמה משום תקרובת, ולמד מזה שעל אף שהשחיטה הוי היכא תמצא לזרוק את הדם מכל מקום חזינן שלאו מידי קעביד, הנה מן הראוי להאריך בזה, ולסלק הספק.

חולין לט. -לט :

איתמר, השוחט את הבהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים - רבי יוחנן אמר: פסולה ר"ש בן לקיש אמר: מותרת. רבי יוחנן אמר פסולה, מחשבין מעבודה לעבודה, וילפינן חוץ מפנים...

הנהו טייעי דאתו לציקוניה יהיב דיכרי לטבחי ישראל, אמרו להו: דמא ותרבא לדידן, משכא ובישראל לדידכו; שלחה רב טובי בר רב מתנה לקמיה דרב יוסף: כי האי גוונא מאי? שלח ליה, הכי א"ר יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

כבר כתבתי שרש"י למד שהציוור שהם חולקים הוא כפשוטו שישראל שחט בהמה לעצמו, על דעת לזרוק את הדם לע"ז. ואעתיק לשונו: "לזרוק דמה לעבודת כוכבים - ודאשחטה לשם עבודת כוכבים שהיה בדעתו לעובדה בשחיטה זו דברי הכל אסורה דהא זבחי מתים הוא אלא בשלא היה מתכוין להיות שחיטה זו עבודה לעבודת כוכבים אלא שחטה לעצמו ע"מ שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר חלבה." עכ"ל. וכבר כתבנו שזו ראייה ברורה ביותר שגם מעשה שהוא רק "היכא תמצא" אוסר את הבהמה משום תקרובת ע"ז.

אמנם הרשב"א למד אחרת, ולמד שמייירי שישראל שחט הבהמה על דעת שהגוי יזרוק הדם לע"ז, אבל לא מייירי הגמ' שהישראל שחט על דעת שהוא עצמו יזרוק הדם לע"ז, דא"כ הוי מומר ובגמ' משמע שהבמה מותרת לר"ל, ואילו שחיטת מומר אסורה (א"כ אינה אסורה בהנאה). ואם כן, אם ישראל שחט על דעת שיזרוק הגוי את הדם, לר' יוחנן הבהמה תקרובת משעת שחיטה, ולריש לקיש הבהמה מותרת, על אף שהישראל חייב מיתה משום מעשה השחיטה, כמפורש בסנהדרין סא. שר"י ור"ל מודים שהשוחט בציוור שהוא מחשב מעבודה לעבודה הוא חייב מיתה.

והרשב"א חילק בין ציור של מחשבין מעבודה לעבודה, להציור בהמשך של הגמי של הנהו טייעי, ששחט הישראל הבהמה וידע שהגוי יזרוק לע"ז, וכתב (חידושים לחולין לט.): "דהתם אין הישראלים מחשבים בשחיטה שיזרוק הנכרי הדם לע"ז, אבל הכא בישראל השוחט מחשב כן".

וכמו כן המאירי (חולין לט.) כתב להסביר דברי הרשב"א: "כשהוא שוחט ברצון על כונה זו (א"ה – היינו שהגוי יזרוק לע"ז) **שהוא כאלו כיוון הוא בעצמו**, אבל כל שאין כונתו בכך אף על פי ששוחט בידיעת כך מותרת כהנהו טייעי דאייתו דינרי לישראל למשחטינהו ואמרו להם דמא ותרבא לדידן בשרא ומשכא דידכו שהתירוה" עכ"ל.

הרי שהחילוק הוא בין הציור שהישראל **יודע** שהגוי יזרוק הדם לע"ז לבין הציור שהישראל עושה כן **על דעת** שהגוי יזרוק לע"ז, הוא משום שהצד לאסור הוא אך ורק מצד מחשבת הישראל, כי הכל הולך אחר מחשבת השוחט. ולכן אם הוא שותף בפעולת עבודת עבודה זרה, ושוחט **על דעת** שהגוי יזרוק לע"ז, לומדים מהדין מחשבין מעבודה לעבודה שמחשבתו עושה את השחיטה שעשה כמעשה עבודה, וממילא הוא תקרובת ע"ז. כלומר הצד לאסור הוא מצד מעשה הישראל בזה, וכמו שכתב המאירי שהוי כאילו הוא חשב שהוא עצמו יזרוק הדם לע"ז. משא"כ אם **יודע** שהגוי יעשה את זה, כל כמה שהוא לא עושה על דעת כן, לאו מידי קעביד, והרי זה דומה לגוי שלקח בשר מהשוק, ומסר את זה לעבודה זרה, שפשוט שהשוחט אינו חייב.

והנה המתיר כתב לברר שהישראל ששוחט בידיעה שיהיה זריקה לע"ז פטור הוא משום "אין זה מחשיב את השחיטה, אלא היא היכ"ת בעלמא שיהיה לו דם לזרוק" עכ"ל, ומזה יצא ללמוד שכל היכא תמצא מותר ואינו מעשה עבודה, אבל באמת לא כן הדבר, כי הסיבה שהישראל פטור הוא משום שקי"ל שהכל הולך אחר מחשבת השוחט, וכל כמה שלא חשב בשעת השחיטה שיהיה זריקה לע"ז, רק שחט בידיעה שיהיה זריקה לאו מידי קעביד, ואין ההיתר קשור כלל לזה שהוא רק היכא תמצא.

אמנם עיקר התמיה על המתיר לא כתבתי ועליו לא אאריך מחמת רוב הפשיטות, והוא מה ענין היכי תמצא שצריך אחריו מעשה נפרד לניד"ד שהוא היכא תמצא שדרכו נגמרת כל העבודה?

זכינו לדין, גם לפי המציאות שמייצג המתיר אין שום ראייה להתיר השער, ואדרבה יש כמה ראיות לאיסור, והראיות שהביא המתיר כי מעיינית ביה אינם כלום.

המציאות אינו כהבנת המתיר על פי עדותו של אמיר דרומי

ועוד, כל בנינו שהמעשה כאן הוא רק היכא תמצא מיוסד על יסוד רעועה עד מאוד, כי סמך על דברי אמיר דרומי שאמר מה ההודיים אמרו. אבל קודם כל צריך לדעת האם אמיר דרומי עצמו יודע שיש חילוק בין גילוח שהוא עבודה לגילוח שהוא היכא תמצא למסור את השער? כי כל כמה שאינו יודע שיש כזה חילוק פשוט שאי אפשר

לדייק מדבריו בפרט זו. ומכיון שרוב האברכים שדיברתי עמהם בסוגיא זו אמרו לי שבסברא ישרה לא רואים חילוק בין עבודה שהוא עבודה לגלח, למעשה גילוח שעל ידה מוסרים לה השיער, וטענו אם ככה מוסרים השיער לאליל ככה עובדים לאליל, כל שכן יהודי שלא יושב ולומד "ברכת שמואל" כל היום, אי אפשר לדקדק בדבריו על נקודה זו, כי מה דלא רמיא על איניש לאו אדעתא.

למעשה יכול להיות שהגילוח הוא ההיכא תמצא למסור לו את השיער, אבל גם הגילוח הוי עבודה, כמו שכל שחיטת בהמה לע"ז מעשה השחיטה הוא עבודה, וגם הוא על דעת לזרוק הדם. ואם כן אי אפשר לדייק במה שמגדירים הגילוח כמעשה למסור את השיער, כל עוד שאין בירור שהגילוח עצמו אינו עבודה.

זאת ועוד, כל הדיוק שלו הוא מדברי אמיר דרומי שאמר בזה"ל:

"שאלה - "אם הם נותנים את השערות לאליל איך הם מסכימים שאח"כ יעשו בזה מסחר"

תשובה - "הם אמרו לי שמבחינתם ברגע שזה מתנתק מהראש הם נתנו את זה לאליל ואח"כ זה לא מענין אותם... אבל זה לא מעניין אותם כי זה כבר לא שלהם הם כבר נתנו את זה לאליל"

עוד מהעדות [בשם המתגלחים] - "אני נותן את השיער שלי לאליל עכשיו, אחרי זה לא מעניין אותי מה עושים עם השיער כי אני ברגע התגלחת כבר מסרתי את השיער לאליל"

וכתב על זה המתיר :

" וברור למעשה מכל זה שלא מתייחסים כלל לעצם התגלחת, אלא רק לנתינה, והיא הסתיימה לדידם בגמר התגלחת, וממילא השאלה הרי אח"כ זורקים או מוכרים את זה, אין לה מקום, ונבעה מחוסר ידיעה.

והעיקר למעשה שאחר כל החקירות והדרישות לא נמצא מי שיאמר שעצם הגילוח הוא לע"ז ואינם יודעים מעבודה כזו, וכל ידיעתם היא רק מלהביא מתנה לשיקוף את שערותיהם, וסתמן ופירושן שאין כזה עבודה אצלם, כמש"נ."

אמנם איני יודע מה ראה כאן כלל, כי השליח לא בא להגדיר במשפטים אלו מהו כוונתם ומהו הגדרת מעשיהם, אלא הוא רק בא לברר פרט אחת למה הם לא רואים בזה ריעותא שמוכרים השיער אחרי הגילוח. ועל זה אמר שהם לא רואים חסרון שמוכרים את השיער כיון שזה כבר הגיע לאליל, עד כאן. השליח לא אמר שאין עבודה בשעת הגילוח, וגם לו יהיה שיש עבודה בשעת הגילוח אלא שהם גם חושבים שמוסרים לו את השיער ע"י מעשה עבודה זו, פשוט שהוא יגיד אותו תשובה, והיינו שהשיער כבר הדיע לו, אם כן פשוט שאין כאן שום סרף של דיוק כלל.

זאת ועוד, באמת העיד אמיר דרומי כמה דברים שיכולים ללמוד ממנו שהגילוח כן הוא מעשה עבודה מצד עצמה. למשל העיד שהספרים נחשב בעיניהם ככומרים, והעיד ששובשים בגדי לבנים כבגדי הכומרים, והעיד שאומרים את שם של אלילם בשעת הגילוח.

ובאמת על נקודה זו שאומרים את שם של אלילם בשעת הגילוח סמך מרן הגריי"ש אלישיב זצוק"ל לקבוע שיש כאן מעשה עבודה. וראיתי שהמתיר דחה את זה כלאחר יד וכתב: "ומה שמזכירים שם האליל זה לתפילה לאליל המדומיין, והפלחן לעי"ז הוא נתינת השיער ותו לא" ע"כ, ואיני יודע מי גילה לו רז זה, כי אם אין במעשה הגילוח שום עבודה, למה בחרו דווקא אז להתפלל, אם לא שרואים שיש איזה קדושה למעשה ה"היכא תמצא" הלזו, ושוב הוא מעשה עבודה.

ולכן כל בנינו של המתיר נפל מעיקרא, ואין שום ראייה מגביית העדות שכל העבודה הוא רק היכא תמצא, אדרבה, יש ראייה להיפוך מזה, ותו לא מידי.

על מה סמך מרן הגריי"ש אלישיב לאסור השערות מעיקר הדין

ועל מה שסמך המתיר כאילו גם הגריי"ש אלישיב זצוק"ל מסכים לדבריו בהלכה, וכל הצד שהגריי"ש אסר השערות בתשס"ד משום שהבין שהם עובדים את העי"ז בעצם מעשה הגילוח, ואילו הבין את דברים כהבנת המתיר היה מסכים עמם, וכיוצא בו כתב כן בשם שאר גדולי הרבנים שאסרו, רק אסרו שהבינו כנ"ל.

והנה גירסת המתיר על העדות של הרא"ד דונר שליט"א ומה גרם הגריי"ש לאסור, וז"ל:

ואחר שהתברר ע"י הגרא"ד דונר שליט"א שמקריבים את השיער, סבר הגרא"ד דונר שליט"א והסכים עימו מרן רבינו הגריי"ש זצ"ל, שזו העבודה המוזכרת בראשונים שהיו מעבירין שיער לכמוש, והיינו שעצם ההעברה היתה לשם כמוש. וזאת בצירוף ג' טעמים, א. הרי רואים בראשונים שיש עבודה כזו. ב. הרי הם מזכירים שם עי"ז בעת התגלחת וגם המספרים רואים בזה פלחן לעי"ז. ג. סתם עכו"ם לעי"ז.

והביא על עדות הגרא"ד דונר:

...והיינו שהם מביאים לו את שיערם, אבל לא אמרו שעושים בזה שחיטה [ואמנם אצלינו נתפסת המילה קרבן בשייכות לשחיטה, אבל הם אינם מודעים לכך, מלבד שגם יש לשון קרבן על קדשי בדק הבית, ועצם המילה קרבן היא להביא קרוב, רק שיש דין שחיטה בקרבן], והגרא"ד דונר הוציא זאת מעצמו, ועי"ז כתב מרן זצ"ל בקובי"ת שכוונת הגרא"ד מכת הרמב"ם שיש כזו עי"ז שמעבירין שיער לכמוש, לכן מסתבר שלזה מתכוונים.

ויש כמה וכמה שגגות ובדויות כאן.

קודם כל, הנקודה של מעביר שערך לכמוש לא נאמר ולא נזכר ע"י הגרא"ד דונר, אלא זה נאמר ע"י הגר"י"ש אלישיב (כך שמעתי מהגרמ"מ קארפ שליט"א). וכמו כן הגרא"ד דונר מעולם לא טען לפני הגר"י"ש סיבות לאיסור או להיתר, הוא רק אמר העובדות ומה שהוא שמע, והגר"י"ש פסק על פי זה (כך טען הגרא"ד דונר).

וחוץ מזה זה שאומרים את השם בשעת הגילוח הוא כן הוי ראייה לכל זה. ומה שסמך שהרא"ד דונר העיד שזה סאקריפייס, ממילא הבין שהפולחן בגילוח, אי משום הא אז גם אמיר דרומי אמר מילים אלו בתשע"ח, וא"כ נפל כל דבריו בבירא, כי אם על פי דברים אלו הגר"י"ש הבין שיש פולחן בגילוח, אז אותן הדברים נאמרו גם עכשיו.

סוף דבר: כל דבריו הם חסרים בסיס בסוגיא ובמציאות, ואין עליהם שום דבר שיכולים לסמוך עליו, ותו לא מידי.

תגובה למה שכתב הרב יהודה פפויפר שליט"א

בעזה"ש"ת

משה אפרים אינדיק

ו' תמוז תשע"ח, פה ביתר עילית

באתי בזה להשיב מלחמה שער"ה, אודות מה שכתב הרב יהודה פפויפר שליט"א, להשיג על דברינו בקונ' פאת קדמה, והסיק שאין חשש תקרובת ע"ז בפאות.

הנה דברינו מחולקים לכמה דברים, ונבררים אחת אחת.

א. כל עבודה עושה תקרובת ע"ז.

בהקדמת המאמר כתב הכותב שהוא בא לחזק הפסק של מרן הגרי"ש אלישיב משנת תש"ן שכתב להתיר הפאות משום שהם תקרובת בתורת דורון ומתנה. הוא כתב שהגרי"ש בתשס"ד רק החמיר על פי העדות של הרב א"ד דונר, וכתב כאילו אנחנו הוכחנו שהצדק באמת דלא כמו שהעיד הרא"ד דונר, אלא כמו שאמרו לו בתש"ן.

הנה מרן הגרי"ש אלישיב כתב בזה"ל: "לפי דבריו [המומחה ד"ר מוה"ן] נתינת השערות אינם בגדר קרבן אלא גדר נדבה ואם אירע לאחד איזה צרה או שמחה נודר דבר חשוב לע"ז כגון כלי זהב וכסף כך יש שמנדבים שערותיה".

כנראה שהכותב הבין מזה שהגרי"ש אלישיב חידש יסוד חדש, שדבר שהוא רק מתנה להעבודה זרה אינו בגדר תקרובת ע"ז, ולכן טעה לחשוב שאנחנו מודים היום שהשיער הוי מתנה לע"ז ואם כן הדרא דינא.

אבל באמת אין זו כוונת מרן ז"ל, אלא הגרי"ש הבין מהמומחה שעצם פעולת הגילוח אין לה שום משמעות בכלל ואינו עבודה, אלא הוא רק היכי תמצא בכדי להפריד השיער מראשיהן, ורק אחרי הגילוח הם נותנים להאליל את שערותיהם כמתנה. על פי זה הבין הגרי"ש שאין כאן תקרובת, כיון שעצם הגילוח אין לו שום משמעות, ומסירת שיער תלושה כמתנה אינו עבודה ואינו כעין פנים כמו שכתב שם, ולכן לא נעשה תקרובת עבודה זרה על ידי זה, כמו שאין הכסף והזהב נאסרים משום תקרובת על אף שהן מתנה כיון שאין שום מעשה כע"פ.

וכן כתב הגרי"ש בהמשך הדברים "לפי המומחה הנ"ל, אין במעשה התגלחת שום סרך של עבודת עבודה לע"ז אלא הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם. אבל אין שום חלות שם ע"ז על עצם השערות", כלומר עיקר הסיבה להתיר הוא משום שאין הגילוח עבודה, ומה שאחרי הגילוח חושבים שזה מתנה לע"ז, אין בזה שום מעשה כעין פנים.

כל זה הוא הרקע של התשובה שכתב הגרי"ש בתש"ן, ובתשס"ד הרב א"ד דונר העיד שעצם הגילוח הוי דבר חשוב בדתם, וגם שאומרים שם אלילם במשך התגלחת, והספרים רואים שיש כבוד במלאכתם כו', ומזה בלבד הבחין הגרי"ש שעצם הגילוח הוי "עבודה", ועוד הביא הגרי"ש סמך לזה ממעביר שערו לכמוש, שכבר מצינו שיש כזה עבודה זרה שעובדים אותה בגילוח, ושמעתי עדות נאמנה שהגרי"ש אמר להרב פייול כהן בעל הבדי השלחן, שאם ימצא באיזה מקום נידח בסוף העולם אנשים שזורקים אבנים לאיזה גל, הדבר פשוט מסבא שזה אחד מתולדותיו של מרקוליס, ולא צריכים לדון ולברר שמא אינם זורקים האבנים אלא משום איזה סיגוף כו' כו', כמו כן אמר הגרי"ש מאחר שידוע לנו שעבודת כמוש היתה ע"י גילוח השער, כמו כן זה שיש בהודו ע"ז שעובדים בתגלחת, הוא הדין שיש לנו להניח שהוא מעשה "עבודה" כמו שבכמוש הגילוח הוא מעשה עבודה. [וכן שמעתי מהרב מ"מ קארפ שליט"א שבתשס"ד בתחילת הסערה הראו את דברי הרמב"ם בסה"מ להגרי"ש, וזה עשה רושם גדול...].

וזהו השינוי בין תש"ן לתשס"ד, האם הגילוח הוא מעשה עבודה. והגרי"ש הבין מזה שהם אומרים שם האליל, וכו' שזה סיבה שהגילוח הוא מעשה עבודה בדתם. פוק חזי שהגרי"ש במכתבו הידוע למורי דודי זצ"ל הגרי"ש בעלסקי, לא כתב שעל פי דברי הרב א"ד דונר שמע שהאליל שלהם אוהב שערות [דבר ששמע הרא"ד מכמה עובדים, וזה הוכח לנו בעוד המון מקורות], אלא כתב אך ורק סיבות להעמיד שהגילוח הוא טקס חשובה בדתם, שבהלכה נקראת "עבודתה בכך". וזה לשונו :

בפאת קדמה כתבתי שראיתי הראיון עם ד"ר מוהן, שעל פיו [וליתר דיוק הרב דוד מורגנשטרן תירגם להבנתו את דברי מוהן לפני הגרי"ש] סמך הגרי"ש לומר שהוא מתנה, וכתבתי שאין הדברים מדוקדקים בכלל, כי שם לא כתב שהוא מתנה ואין שום חשיבות להתגלחת, אלא כתב שהוא אופערינג, ולא סאקריפייס. אופערינג

באנגלית יכול להיות משמע קרבן, ולא רק מתנה בעלמא, ליודעי אנגלית, ופוק חזי שכל תרגומי התורה מתרגמים קרבנות כאופערינ"ג.

ולכן עיקר הטענה הוא שדבר שהוא עבודה ויש לה מעשה כעין שבירה, הוי תולדה דשחיטה, וממילא זה בלבד עושהו תקרובת, ולא איכפת לנו כלל מהו כוונתם, ונחזור אל דברי מרן הגרי"ש בתשובתו אל דודי זצ"ל, וז"ל:

אשר לטענה הראשונה, לפי דברי הרא"ד שליט"א, **עצם התגלחת עבודתה בכך**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מצוות לא תעשה ו') וזה לשונו "ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש". וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הרואים בזה פולחן לע"ז. ובכה"ג הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז.

והדברים מדוקדקים בתכלית הדקדוק, שעיקר הנידון הוא להוכיח שהוא "עבודה", ולכן הביא שהם מזכירים שם אלילם, וזה שהספרים רואים בזה פולחן, וסתם מחשבת גוי לעבודה זרה, וגם הוסיף שכן הוא עבודת כמוש, ובתשובה נוסף בקוב"ת ח"ג קי"ח כתב כעיי"ז, וזה לשונו:

"ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז בלל ד' שפת דור ההפלגה ונתפרדו ללשונותם במקומתם והיו עובדי ע"ז מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילם בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז" עכ"ל.

ולכן הפסק של הגרי"ש בתשס"ד הוא שאם יש מעשה עבודה בגילוח, דבר שנוצר על ידי הגילח דינו כתקרובת עבודה זרה. ודברינו בהישכם אוהבים את ה', וכן

בקונ' פאת קדמה, וכן בעוד המון המון מקורות, הם חיזוק דברי הרב א"ד דונר, שעצם הגילוח הוא דבר חשוב בדתם, והם מזכירים שם אלילם כו'.

המומחה שעליו סמך הגרי"ש בתש"ן קבע [הכל לשון הגרי"ש ז"ל בתשובה]:

- א- אין במעשה התגלחת שום סרך של עבודת עבודה לע"ז.
- ב- אלא הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז, ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם.
- ג- אבל אין שום חלות שם ע"ז על עצם השערות.

ונתברר מעל כל ספק שכל זה לא נכון במציאות.

- א- הוא כן עבודה חשובה בדתם,
- ב- ואינו רק להראות עד כמה הם מוכנים להשחית, אלא הם מראים עד כמה הם מוכנעים לפני האליל. והרי עיקר עבודת ע"ז שמוזכר בתנ"ך הוא השתחוואה, והוא ג"כ מעשה הכנעה, והכוונה להכניע לפני הע"ז, ודו"ק, כי יש חילוק עצום בין מעשה להראות עד כמה הם מוכנים להשחית כמו שאמר המומחה שהביא הגרי"ש בתש"ן, לדבר שהוא מעשה להכניע את יופי שלהם ואת הגאווה לפני האליל, שהוא דומה מאוד להשתחוואה שהוא עבודה, ודו"ק בזה.
- ג- גם התברר שיש לע"ז עסק עם השיער, כי בטפשותם הם טועים להאמין אלא יש להע"ז קרחה, שהם בטפשותם מאמינים שזה מועיל להע"ז, כלומר רואים חשיבות גם בשער הנקצץ, כמו שמבואר בהישכם אוהבים את ה' בבירור.

ולכן כל דברי מרן הגרי"ש בתש"ן, אינם ענין כלל להמציאות שביררנו היום, והגרי"ש עצמו כבר חשש על הימנותו של אותו מומחה כמו שכתב בסוף התשובה בתש"ן "אכן כל הדברים סובבים והולכים על פי דברי המומחה הנ"ל, וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דברי המומחים מתאימים למציאות... והדבר טעון איפוא בירור גופא דעובדא היכי הוי", עכ"ל.

ולכן נתברר שהדברים בתשובה בתש"ן אינם מדיוקים כלל, כמו שכבר חשש הגרי"ש, ודלא כמו שקשקש הכותב הזה שע"פ דברינו נתברר שהדברים נכונים.

ואני רק הוספתי בקונ' פאת קדמה שאחרי שראיתי דברי המומחה במקורם, הבנתי שהדברים מדוקדקים למה שידוע לנו היום, ורק כנראה תרגמו הדברים לפני

הגרי"ש שלא בדקדוק, וכבר ידוע בשם הרב מורגנשטרן עד כמה צריכים לחוש לדקדוקי התרגומים [כמו שפסל עדות הרב דונר שלא בצדק], וכנראה הפוסל במומו פוסל.

ולברר דעת הגרי"ש, אכתוב בקיצור כי כבר הארכתי בקונ' פאת קדמה, שכל דבר שהוא מעשה עבודה לאיזה ע"ז, ויש בו מעשה כע"פ או כעין שבירה, דבר הנוצר על ידי המעשה הזו הוא תקרובת ע"ז. וזהו עיקר תקרובת ע"ז. שחיטה הוא עבודה בלי שום מסירה, ושחיטה שלא ע"מ לזרוק עושה תקרובת ע"ז, וכמו כן תולדת שחיטה שהוא שבירת מקל, אין שום נתינה להע"ז, והוא מוזכר בגמ' רק כתולדה דשחיטה בסנהדרין סב., אלא מכיון שיש כאן מעשה עבודה של שבירה, ודבר הנוצר ע"י השבירה הוא תקרובת ע"ז, על אף שאי אפשר לומר שהע"ז רוצה בחפץ הנשבר כיון שאין עבודתה בשבירת מקל לדעת רש"י. וכמו כן מבואר במרקוליס שנחלקו האמוראים אם האבנים היו תקרובת ע"ז הם רק נחלקו משום שיש שסברו שצריך מעשה כע"פ כשבירה, אבל מבואר בסוגיא שבלאו הכי לכו"ע הוא תקרובת ע"ז [על אף שעבודתה בבזיון] כיון שהוא עבודה, וכמו שכתב רש"י שם "והני תקרובת נינהו, שהזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו", וכן ספת לה צואה, וכן צואת בעל פעור [דלא כמו ששמעתי חכם אחד שהוכיח מכיון שבעל פעור אינו תקרובת... ושגה, או כיון שהיה לו ללמוד אולי זה נחשב זדון] וכן על זה הדרך כמו שכבר הארכנו שפאת קדמה.

וזהו הנקודה שנתברר בתשס"ד שהגילוח הוא עבודה, אבל על הצד שהוא עבודה פשיטא ופשיטא, וכן מוכח כל הסוגיא, שהוא עושה תקרובת ע"ז. ולכאורה פשוט מאוד, וכן הרחבתי בפאת קדמה, שלו ימצא "עבודה" שהגוים מלומדים לומר טעם למה עושים את זה, ואומרים כדי להראות עד כמה אין להם שום גאווה לפני הע"ז, דבר זה לא מפקיעו מתורת "עבודה", הלא להבדיל אצלינו יש טעמים ג"כ למה עושים כמה עבודות, ועי' מש"כ ע"פ דברי הרמב"ם והרמב"ן בטעם מצוות הקרבנות, שאין הם לצורך הקב"ה, אלא יש תועלת להמקריב, ואעפ"כ הם הקרבנות, כ"ש בדת שכולו שקר, שמה שהם עושים עבודה ולהבליהם יש בזה איזה תועלת להמקריב, עדיין דבר הנוצר דינו כתקרובת.

בזה בלבד נופל כל דברי הרב הכותב, כיון שהוא הרחיב איך שאנחנו הוכחנו צדקת המציאות של תש"ן, ונהפוך הוא, ועוד הוא לא הבין כלל שעיקר השינוי בדעת

הגרי"ש הוא אם הדבר עבודה אם לאו, כי כל דבר שיש לו שם עבודה, דבר הנוצר ממנו תקרובת ע"ז הוי. מכל מקום להגדיל תורה ולהאדירה אשיב את חלקי גם במה שכתב לחדש שאין מעשה דורון נחשב תקרובת ע"ז.

ב. משמעות דורון ומשמעות תקרובת.

הנה קודם שנעמוד לחלק בין דורון לתקרובת, חובה הוא להבין פירוש המילים מה זה דורון מה זה תקרובת, ובמידה שיש חילוק ביניהם נוכל לדון ולומר שמא יש גם חילוק בהלכה ביניהם. אבל אם נברר שהם שמות נרדפים ומשמעותם הוא לאותו דבר, פשוט שגם להלכה אין שום חילוק. עוד דבר, פשוט שעיקר תקרובת ע"ז הוי קרבנות דומה לאלו כמקדש כמו שדרשו בלתי לה' לבדו, ולכן אם נברר שגם קרבנות נקראים דורון, שוב נפל פיתו בכירא.

ידוע שיש שינוים קלים בין תרגומי התורה השונים, ואכמ"ל, ורובם ע"פ חילוקי לשונות בין לשון רומי ליווני, אבל וודאי הכוונה לאותו דבר. ומצינו כמה מקומות שתרגום יונתן כותב דורון, ואילו תרגום אונקלוס כותב תקרובת.

א- בראשית פרק לב פסוק יד

וַיִּלְךְ שָׁם בְּלִילָהּ הֵהוּא וַיִּלָּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְתָּה לַעֲשׂוֹ אָחִיו:

תרגום אונקלוס - ובת תמן בליליא ההוא ונסיב מן דאיתי בידיה תקרובתא לעשו אחוהי

תרגום המיוחס ליונתן - ובת תמן בליליא ההוא ונסיב מן דאזדמן בידיה דורון לַעֲשׂוֹ אָחִיו:

ב- בראשית פרק לב פסוק יט

וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לַיַּעֲקֹב מִנְתָּה הוּא שְׁלוּחָהּ לְאֲדָנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אֶתְרִינוּ:

תרגום אונקלוס - ותימר דעבדך דיעקב תקרבתא היא דמשלחא לרבוני לעשו והא אף הוא אתי בתרנא

תרגום המיוחס ליונתן - ותימר לעבדך ליעקב דורון הוא דמשפתחא לרבוני לעשו וקא אוף הוא אתי בתרן:

ג- בראשית פרק לג פסוק יא

קחנָא אַתְּבְּרַכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי־חַנְנִי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלִיכְל וַיִּפְצַרְבֶּן וַיִּקַּח :

תרגום אונקלוס- קביל כען ית תקרבותי דאתיתאית לך ארי רחים עלי יי וארי אית לי כולא ואתקיף ביה וקביל :

תרגום המיוחס ליונתן - קביל כְּדוֹן ית דוֹרוֹן דְּאִתְּתָא לָךְ אַרוֹם אִתְּיָהֵב לִי בְּמִיחוֹס מִן קָדָם יְיָ וְאַרוֹם אִית לִי נְכֻסִין סְגִיאיִן וְדַחַק בֵּייה וְקָבִיל :

ואידך זיל גמור, חזינן שהמילה "דורון" הוא זהה לחלוטין במשמעותו ל"תקרובת", אם כן פשוט שאין מקום לחלק ולומר שאין דורון תקרובת.

ואמנם בלאו הכי ניתן להפריך דבריו, כיון שאחד מהקרבנות שהוא כולו לה' ואין לו שום חלק לכהנים, הלא הוא הקרבן עולה, נקרא בכמה וכמה מקומות בחז"ל דורון בעלמא הוא.

ועוד יותר מצינו בגמ' שהמביא דורון לת"ח כאילו הקריב ביכורים. ויותר מזה מצינו בסנהדרין סג: "אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון עגלים ישקון לזבוח אדם מיבעי ליה, אלא אמר רבא כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו" הרי שמפורש שזביחה לע"ז נקרא דורון.

וכן בערוך פי' שדורון הוא לשון יווני למנחה, וכן כתב הרב אליהו בחור בספר התשבי.

וכן על זה הדרך בעוד המון מקומות בחז"ל ובמפרשים, ואין אני רוכל שאצטט את כולם, כי מלאכה היא ואינו חכמה, ובזמננו שהמחשבים מצוים, כל אחד יכול לברר הדבר לעצמו. כללו של דבר, המושג דורון היא שם נרדף לתקרובת, וגם הקרבנות וגם זבחי מתים, מצינו שנקראים בשם זה, ולכן ברור שאי אפשר לומר שיש חילוק בהלכה בין תקרובת לדורון.

ג. אין הקדש לעבודה זרה

התחיל הכותב בהגמ' שאין הקדש לעבודה זרה. מי שהגיע לדעת יבין שפירוש המילים "הקדש" אצלינו אינו זהה עם "קרבנות", ויש שני סוגי הקדש, יש קדושת דמים ויש קדושת הגוף. קדושת הגוף הוא רק בדבר שאפשר להקריב ממנו קרבן, ומושג הקדש הוא לפני עצם ההקרבה כשהוא מוזמן להיות קרבן, וקדושת דמים אין לו שום קדושה מצד עצמה, רק היא כבעלות של הקדש בלבד.

כמו כן הכוונה שאין הקדש לע"ז הוא כמו שאמרו בגמ' שהאומר כוס זה לע"ז או בית זה לע"ז, לא נאסר הבית בזה בלבד, כיון שהוא רק מעשה הקדשה ואינו מעשה הקרבה, וכתב רש"י שם "שאיין הקדש לע"ז באמירה עד שיקריבנה לפניה בתקרובת", כלומר שרק עצם ההקרבה אוסר החפץ משום תקרובת, ולא ההקדש. ולכן הראשונים כתבו שהדורון לכומרי ע"ז – שאין לו ענין עם עצם הע"ז כלהלן – כיון שהוא רק לבדק הבית, מעשה ההכנה לא יאסר אותו כיון שאין הקדש לע"ז.

וכיון שהדבר דומה להקדש, ממילא הדינים יהיו דומים גם כן, כלומר כל דבר שלא הוקרב לע"ז וסופו של דבר יקריבו, לפני ההקרבה לא נאסר כיון שאין הקדש לע"ז. אבל לא מצינו בתוך הכלל הזה מה שכתב הרה"כ "שמי שמקריב חפץ לע"ז בתורת דורון ללא כוונת עבודת תקרובת" שאינו תקרובת ע"ז משום הכלל הזה, אלא מעשה הקרבה איך שיהיה יאסור החפץ, וכל דין אין הקדש לע"ז נשנית רק בהזמנה לפני שום מעשה הקרבה.

ד. הכרות שהם דורון לע"ז

הכותב הביא ראיה לדבריו מדברי הראשונים שכתבו שהכרות שנותנים להכומרים אינן אסורים משום תקרובת ע"ז. הוא הביין שהסיבה שהכרות מותרות הוא על אף שהם מביאים אותה דורון לע"ז כיון שהע"ז משלם את כומריה על ידי הפת הזה, עצם הנתינת הפת נחשב דורון ואינו תקרובת.

כלומר שהגויים מביאים את זה דורון לע"ז, אלא שפונקט זה הולך לכומרים אחרי הנתינה לע"ז, וזה בלבד מספיק בכדי להוציאו מתורת תקרובת. אבל אילו נאמר שכל כוונת הגויים שהזכירו תוס' הוא אך ורק ליתן מתנה לכומרים, ולא היה בהם שום סרך של מחשבת דורון לע"ז אזלה כל הראיה שכתב.

הנה לשון התוס' הוא :

"וככרות שמביאין דורון מותרין שהרי אין מביאין לעבודת כוכבים כי אם לשמשים ולכומרים ותקרובת עבודת כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכיל לעבודת כוכבים כדורות ראשונים, כך נראה לר"י"

משמעות דבריו הוא שהם לא מביאים את זה כלל לע"ז, כי אם להכומרים.

וכן מפורש יותר בדברי הרשב"א, וז"ל :

“וכתב רבינו הרב נ”ר ורבינו יצחק ז”ל היה אומר שאין הככרות תקרובת לפי שאין מתכוונים אלא לתתם לגלחים, ודוקא באותן דורות שהיו עובדי ע”ז און מרים] שהע”ז אוכלת ונהנית מן התקרובת היה התקרובת אסור, ויש טעם לאסור כי מכל מקום כיון שמניחין אותו תקרובת לפניו וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניו אף על פי שעושין על מנת לתתו לגלחים משלפניה אסור”

דברי הרשב”א ברור שהטענה של הר”י הוא משום שכל כוונתם הוא אך ורק ליתן להגלחים, ואעפ”כ אסר אותן הרשב”א כיון שלדבריו יש איזה נחת רוח ע”י ההנחה, על אף שנותנים ע”מ ליתנו להגלחים עדיין אסור. ויש להבין שסוף דבריו אינם דווקא חולקים בדין עם הר”י, אלא הוא כותב שבמציאות מאמינים שיש איזה נחת רוח בההנחה.

הרי דברי התוס’ והרשב”א ברורים שמה שמביאים דורון לכומר אינו מותר אא”כ זהו כל כוונתו ואין לו שום עירוב של כוונה לתת אותו להעבודה זרה עצמה.

אמנם הכותב תלה עצמו בדברי הריטב”א, וכתב בזה”ל:

ומדברי הריטב”א למדני יסוד גדול והוא ביאור בדברי בתוס’ הנ”ל, והיינו דגם הנותן לע”ז דורון אין זה נחשב לתקרובת כאשר כוונת הדורון הוא מתנה לע”ז שיעשה בו הע”ז שימוש לשלם לכמריו וכדו’, ודוקא אם יש תורת תקרובת בדורון זו כגון שהכמרים מאכילים את הפת לע”ז, דהיינו שיש לע”ז ענין בחפץ זה הנקרב זה נחשב לתקרובת.

כלומר שהבין שהריטב”א מבואר שאם נותנים דורון לע”ז בכדי שהע”ז יעשה בו צרכיו וישלם את פועליו, אין זה תקרובת. וניחזי אנן את דברי הריטב”א:

אבל ר”י ז”ל היה מתירם שאין מתכוונין אלא לתתם לגלחים, ונראין דבריו ז”ל, חדא דאנן כר’ יוחנן קיימא לן דבעי כעין פנים ממש, ואף על גב דפרישנא לעיל שהוא אסור מדרבנן כשיש כיוצא בו בפנים, והכא הא איכא בפנים לחם הפנים ואיכא בלישה דבר המשתבר כעין זריקה והן עושין אותו לכך, הני מילי דבר הנתון לעבודה זרה להיות לה תקרובת, אבל זה אין עושין לדעת תקרובת אלא אותו שמשקין אותו הכומר ואוכל אותו שם,

אבל שאר האובלדש דורון לכומרים הוא, ומה שמניחין אותו בפני עבודה זרה אינו בדרך תקרובת כלל אלא כמי שנותן לה פרס לכומריה, הילכך הרי הן מותרין למי שלא נזהר מפת של גוים, וכן דעת מורי הר"א הלוי ז"ל, וכן נהגו ברוב המקומות, וכן נראה ודאי להלכה ועם כל זה שומר נפשו ירחק מהם,

הנה הריטב"א בא לחלק בין לחם הפנים לזה, שזה "אין עושין לדעת תקרובת אלא אותו שמשקין אותו הכומר ואוכל אותו שם". הנה לחם הפנים הכהנים אוכלים משולחן גבוה, והוא קרבן ממש, ורק הותר להכהנים אחרי המתיר של הלבונה. אם כן, ברור שמש"כ הריטב"א כאן על הלחם של הע"ז חלוק מגדר של שלחן גבוה קא זכי, וצ"ל שאין הדבר נחשב שהכומר זוכה בהלחם מהשלחן של הע"ז עצמה, אלא הגוים מביאים את זה ישיר לכומר, דאל"כ אין שום חילוק בינו ללחם הפנים.

וכן מוכח עוד מהמשך דברי הריטב"א שכתב "ומה שמניחין אותו בפני עבודה זרה אינו בדרך תקרובת כלל, אלא כמי שנותן לה פרס לכומריה" שהכוונה שהנותן – כלומר זה שמביא הלחם – את הלחם לכומריה, הכומרים של הע"ז, כלומר הנותן מכבד את הע"ז ע"י נתינת דבר לכהניו, אבל אין הכהנין אוכלים משלחן הע"ז, אלא הם מקבלים ישיר מהמקריב, ולהבדיל כמו תרומה, או אפי' ביכורים לדעת רב.

סוף דבר: בדברי הראשונים שהתירו הלחם שנותנים לכומרים, משמע מדבריהם שהטעם שזה מותר משום שהם מכוונים אך ורק ליתנו לכומרים, ולא לכוונה מורכבת שכוללת נתינה לע"ז על מנת שהכומרים יאכלו משלחנו של האליל.

ה. בדברי הרשב"א בגדר תקרובת ע"ז

אחרי כל זה הכותב הביא דברי הרשב"א הידועים שהק' למאן דאמר שאי"צ כעי"פ ואבני מרקוליס הם תקרובת ע"ז למה במתני' התיירו המעות, הא למה אינן תקרובת ע"ז, ות' הרשב"א כיון שהם לא אוחזים בחוקי ע"ז שלהם שהע"ז רוצה גופן של המעות לצורך עצמם.

והנה דברי הרשב"א כלשונו:

"ואומר רבינו הרב נ"ר דהיינו טעמא דמתניתין דשרי הני אפילו למאן דאמר דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, משום דמעוה וכסות וכלים אינם בכלל תקרובת אע"פ שדרכה בכך שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתן לפנייה או בהעמדתן לפנייה, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים ולפיכך היינו סבורים לומר שאע"פ שאינן תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעוה אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעוה ושל כלים אלא שהמעוה הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז..."

הנה קודם שנדייק שום דבר מדבריו, יש להקשות למה שבירת מקל הוי תקרובת ע"ז לדעת רב אם באמת אין לנו שום נתינה להע"ז, וגם לא היו עובדים אותה ככה. ואמנם כוונת הרשב"א הוא כמו שכתבתי בפאת קדמה שיש שני סוגי תקרובת ע"ז, יש מה שנעשה בה עבודה לע"ז כגון שבירת מקל, ובזה לא מצינו שום דין נתינה, ויש דבר שהוקרב לפני הע"ז כתקרובת [ודורון], כגון בשר הנכנס בדף לב: כמו שכתב הרא"ש סו"ס א', וכמו שכתבו הראשונים לענין הככרות שהוא לע"ז עצמה שאסורים בלי מעשה עבודה, ואכמ"ל, וכן מבואר בדברי המחבר סי' קלט ה' כמו שכתבתי שדקדק לומר שדבר כעין פנים אסור אם הניח אותו לשם תקרובת, ואילו דבר שנעשה מעשה כעין שחיטה לא כתב כן, שעצם העבודה אוסר אותו. כבר הארכתי בזה בפאת קדמה.

ומאחר גם שבירת מקל מודה הרשב"א שהוי תקרובת ע"ז, על אף שאין הע"ז חפצה בגופו של המקל, אם כן כל כוונתו כשכתב שהע"ז חפץ בגופן הוא רק לאפוקי מעוה ושאר דברים שהם כעין בדק הבית בלבד, ואין להם שום ענין לעצם האליל, וגם לדעת העובד אין הע"ז מתרצה במעשה זו מצד עצמה, אלא משום שהוא כעין הקדש. זאת אומרת שגם העובד מכיר שהמעוה אינם קדוש בקדושת הגוף, מה שאין כן שבירת מקל לדעת העובד הוי עבודה. ולכן כל מעשה מתנה או דורון שהוא מצד קדושת עצמו, כלומר שאין מטרה אחרת כגון "ליקח מהם צרכי ע"ז", ודאי דורון זו נכלל בתקרובת, ופשוט ששיער שנתנו לע"ז עוד קודם שחידשו שאפשר למכור אותו, ניתן כדורון מצד עצמה, ואינו הקדש לבד.

ומה שכתב שהמאירי שכתב שמעות שחתכום מתחילה לכך הוי תקרובת, ולכאור' מבואר שלא כהבנת הכותב בדברי הרשב"א, ודחה שהמאירי קאי למעשה שקי"ל שצריכים כע"פ, הנה על אף שאין שום נפקותא לניד"ד, מ"מ אעיר שזה דוחק גדול לומר שהאמורים שס"ל שלא צריכים כע"פ חולקים עם אלו שס"ל שצריכים כע"פ בגדר המעות של מרקוליס.

היוצא מזה שמדברי הרשב"א חזינן שמה שמונח לפני הע"ז לצורך קדושת דמים וכדו' ולא לצורך עצמה, ואין לע"ז שום ריזוי בכלל כמו שכתב בפי' לענין הככרות, אינה תקרובת, וכל זה אינו ענין לניד"ד כלל.

ו. בדברי הראשונים בנרות

עוד כתב הכותב שמדברי הארחות חיים מבואר שדורון אינו תקרובת ע"ז כיון שכתב שההיתר הוא שמביאים אותן לדם דורון. אמנם לפני שנדון בדברי האר"ח, אי משום הא, הוה ליה למימר להיפוך, כיון שרובם ככולם מהראשונים שדנו לענין הנרות כתבו שהוא דורון, ואעפ"כ לא היתרו אותו משום זה, ולמה לנו להניח רוב רבותינו הראשונים מלפני הארחות חיים.

תוס' נ. ד"ה כעין

" ושמעינן מהכא דהני נרות של שעה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכיבין הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה...

וכן הוא לשון הנמוקי יוסף, הרא"ש והסמ"ג ועוד כמה ראשונים שהנרות הוי דורון, ואעפ"כ כתבו שכל הסיבה שאינו תקרובת הוא משום שאינו כע"פ, ויש ראשונים שאסרו אותן.

ואמנם אף הארחות חיים לא חולק על זה כיון שאחרי שכתב שמביאין אותן בתורת דורון הוא העתיק דברי התוס' שהם מותרים משום שאינם כעין פנים, ואם נקטינן שאינן כע"פ אז אפי' ביטול לא צריך, ולכן כשכתב שהם דורון וצריכין ביטול צ"ל שכוונתו לשום נוי, ודו"ק.

ז. בדברי רש"י ביבמות

רש"י ביבמות כתב שמנעל של תקרובת ע"ז מיירי שהובא המנעל דורון לפני הע"ז, והנה אינו כע"פ כמו שתמהו הראשונים, [ונכתבו לשון ואין הקדש לע"ז, כי דבר

הנמסר לע"ז אין צד לאוסרו משום תקרובת, רק משום קדושת דמים] וא"א לומר שס"ל כהראב"ד שדבר שאינו כע"פ הוי תקרובת, כי לדעת הראב"ד לזה יש ביטול ואילו לדברי רש"י שם מפורש שאין לה ביטול. וכבר בתוס' חז' מקמאי שם, וכן בכמה ראשונים כתבו שהמנעל נחתך מתחילה לכך, והנה הק' הכותב א"כ למה מוזכר כלל ברש"י שהוא דורון - ובאמת בכמה ראשונים זה לא מוזכר כלל כולל השאלות והמאירי, אם כן מה שהוא יוכיח מטענה זו תלוי בפלוגתת הראשונים, ות' שע"כ אם נחתך לשם מנעל ולא לשם דורון לא הוי תקרובת. הנה זו ת' שאינו עולה יפה כיון שכבר הארכנו שכל עבודה עושה תקרובת, א"כ שחיטה סתם ג"כ עושה תקרובת אם בשחיטה עבד לע"ז, אפי' אם דעתו לא לעשות שום דבר אחרי זה, ולא אכפת לנו מהו כוונתו אחרי זה כיון שגם לולי הכוונה נאסר. ויש לדון עוד בזה.

ח. עוד כתב עיקר חידושו שאין צורך להרחיב בו, שבנידון דידן השער הוי כדורון בלבד. ויש לתמוה בזה הרבה, לא מיבעיא אם נאמר שהוא עבודה ולא אכפת לנו מהו כוונתו, אלא אפי' בלי זה וכי ע"ז שהיה לו קרחה ונתרצה מאלו שנודבים שערם לצורך זה, אין לה נחת רוח מגזיזת השער לפניו, או בגזיזת השיער בציווי, וכן וכי יש לו איזה דמות דמיון בין דבר שהוא כל כולו נדבה לצורך בדק הבית לדבר שהוא למלאות חוב או קרחה שיש לע"ז עצמה? ופשוט.

ובפאת קדמה כתבתי לרווחא דמילתא שהנח"ר הוא זה ששמים אותה בהונדי, הנה מאחר שהוא כתב שמקור כל המציאות הוא מדברינו, יש לתמוה ביותר איך לא שם לב למה שכתבנו עדות שהם מאמינים שמקבלים שפע ע"י ההנחה שם, ואילו הגיע לסתור דבר זה הייתי מאריך בהוכחות, אבל מאחר שהוא כבר כתב שמקור במציאות מדברינו, אז עליו לעיין עוד פעם בפאת קדמה, ובהישכם אוהבים את ה'.

מה שכתב שהוא סובר שהכל מותר משום מנהג אבותיהם בידיהם, הארכנו בזה בפאת קדמה, ואשמח לשמוע מה יש לו לענות על הדברים הפשוטים שכתבתי, וגם אשמח לשמוע איך ההודיים שאדוקים בע"ז כבימי קדם קרובים אל טענה זו.

ט. מה שכתב שיש עוד צד להקל כיון שהם מוכרים דבר ואין מוכרים תקרובת, זה ממש אינו ענין לניד"ד, שם הענין לחלק בין סוגי היין, הלא פוק חזי שכל הראשונים דנו אם הלחם והנרות הם תקרובת, אפי' הרמב"ן ודעימיה, על אף שהציור מיירי במכירה, ולא מצינו אף אחד מהראשונים שהוכיח שאינו תקרובת רק משום שהם מוכרים אותה אחרי זה.

בזה יצאתי חובתי לעיין בדבריו, לראות אם יש בהם ממש, ומצאתי שרובו סתם קשקושים שנכתבו שלא בהבנה כלל, ובאמת כבר הכל נתברר כל צרכו בפאת קדמה.

משא ומתן עם הרב י. ב. שליט"א

לכבוד הרב המחבר פאת קדמה,

ראיתי בקונטרס החשוב של מע"כ שכ' שאין ללמוד מדברי הרשב"א המפורשים שתקרובת נקבע ע"פ חוקי הע"ז, והוכיח כדעתו מהמשך דברי הרשב"א שכתב שאם לא היה בחוקותיהם לבצור מתחילה לכך שהיה אסור אם ידעינו שפרכיל זה היה נבצר מתחילה לכך, וז"ל מע"כ:

ומבואר מדבריו שעל אף שכתב שתלוי בחוקותיהם מ"מ כל ההיתר אם אינו בחוקותיהם הוא רק משום שאז אין לנו להניח שבצרן מתחילה לכך אבל אם ידעינו שבצרן מתחילה לכך אפילו אין זה דרך עבודתה בחוקותיו כל שבצרן מתחילה לכך עדיין אסורה. עכ"ל מע"כ.

לכא' יש לדחות, ששם עכ"פ דרכו בהנחת הפרכילים, ואז אפי' אם אין דרכם בחתיכת הפרכיל לשמה, מ"מ מי שעשה כן אסרו. אבל אם לא היה דרכו בהנחת הפרכיל לא היה נאסר אם מישוהו חתך פרכיל ע"מ להניח לפני המרקוליס. וכמו שמחלק רש"י נ: בסוגיא דמקל.

וא"כ לו יצויר שצדקו הרבנים שאמרו שעיקר כוונת הכומרים, וגם המגלחים שחותכים בשתיקה אדעתא דידהו, לאו לכוונת תקרובת הוא (ואני יודע שמע"כ חולק עליהם במציאות זו, וגם מע"כ חולק על הגריש"א זצ"ל ועל הגרי"ב זצ"ל שכתבו שאם המציאות הוא שהוא שלא לשם קרבן אינו נאסר, אבל אני כותב למע"כ רק על פרט זה בדברי הרשב"א), לכא' יש מקום להתיר השערות ע"פ דברי הרשב"א הראשונים.

ומע"כ כותב עוד שהרשב"א חזר מדבריו, שלהלן ד"ה יינות כתב הרשב"א שסתם מרקוליס אין דרכו בפרכילי ענבים. והיינו שהרשב"א חולק על דברי רבו שמביא לעיל באותו ד"ה שמרקוליס זו היה דרכה בענבים, וכ' שכבר כ' למעלה דאין דרכו בכך. אבל צ"ע קצת שכבר העירו שלא נמצא לפנינו, ולפנינו כל דברי הרשב"א לעיל איירי במרקוליס שדרכו ג"כ בענבים.

וכשמע"כ מביא הצד להקל ע"פ דברי הרשב"א קיצר מאוד, וז"ל מע"כ:

הנה גם הביאו ראיה לדבריהם מלשון הרשב"א שכתב: "שעושיין כן בחוקי ע"ז הזה", ואמרו שכוונת הרשב"א לומר שיש הלכות קבועות כש"ע לע"ז, ואין כח ביד כל אחד לשנות את זה. עכ"ל מע"כ.

והנה המעיין בפנים ברשב"א יראה שכתב דברים הרבה יותר מפורשים, וז"ל הרשב"א:

שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתן לפניו או בהעמדתן לפניו, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים. עכ"ל הרשב"א.

הנה אע"פ שעיקר כוונת הרשב"א שם לחלק בין תקרובת ובין נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, מ"מ משמעות לשונו חזק מאוד שגדר תקרובת הוא אם יש בחוקי ע"ז כן.

דרך אגב, רואים מהרשב"א הנ"ל שלא כל דורון לע"ז הוא תקרובת, ושייך להיות "בדק הבית" לע"ז אפי' בדברים שניתנים לפניו, ולכא' לפי הרשב"א אפי' אם אותן מעות היו נחתכין לשמה לא היו נאסרין, וחולק על התר"י והמאירי. אך אין צריך להיות מח' בהלכה, ויכול להיות רק מח' במציאות הדברים באותם מעות שהיו על אותו מרקוליס.

ובזה לכא' נתיישבו דברי הגריש"א זצ"ל שהתיר מתחילה ע"פ ד"ר מוהן, וכתב בפירוש בתשובתו שהשערות הם בגדר נדבה, עיי"ש ממש בתחילת התשובה, ולא אישתמיטתיה ח"ו רש"י מפו' ביבמות, אלא ס"ל שחלוק נדבה מדורון, וודאי זה הוא חילוק דק, אבל החילוק קיים.

וכבר כתבתי למעלה שכל זה דיון בלומדות אם נכון הוא שאינו קרבן, אבל ידעתי גם ידעתי שמביאים המון ראיות שכיום תגלחת השער הוא ממש קרבן, ועל זה לא באתי לדון.

בכבוד רב,

י. ב.

לכבוד הרב י. ב. שליט"א,

ייש"כ על דבריך שנאמרו מתוך עיון, ובסברה ישרה.

ואשיב את חלקי בקיצור, בס"ד:

א- עיקר הטענה למה כל ע"ז אינו תלוי בהכומר הוא טענה מסברא, כיון שאין אמת ושקר בע"ז, וכל אחד יכול לחדש את דרכו החדשה. דבר זה באמת מבואר מעצם דברי הגמ' ששבר מקל לפניו חייב, על אף שאף אחד מהעובדים אין שוברים מקל לפני ע"ז זו, אלא רק בקשקוש מקל עובדים אותו, אפילו הכי חזינן שאפשר לחדש עבודה חדשה, (בעוד ששם יש תנאי שצריך להיות בחפץ ששייך לע"ז (12).

המשנה של מצא בראשו של מרקוליס מייירי שמצא אותו, ולכן אין לנו ידיעה בבירור אם לשם נוי אם לשם תקרובת הונח שם, ולכן שמה יש ענין של חוק עבודתה, שעל פי זה אפשר לברר [ע"פ רוב עכ"פ] מה חפץ זו עושה בראש ע"ז זו. ואמנם מאיפוא הוציאו מזה שאין דרך לעבוד ע"ז שלא על פי חוקי? המשנה רק אומרת שבראש מרקוליס על אף שדרכם היה לשים שם מעות, אין זה משום שכך הע"ז ציוה מצד עצמה, אלא הוא שם משום שהוא כעין הקדש. כלומר, בודאי ע"פ רוב הגוים עובדים ע"ז על פי חוקי, ולכן מה שמוצאים בראש ע"ז תולין שהוא רק נאסר אם דבר זה הוא מחוקי ע"ז שהוא תקרובת. אין רמז בזה שאי אפשר לעבוד הע"ז בדרך חדשה.

ב- ומה שכתב הרשב"א:

שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתן לפניו או בהעמדתן לפניו, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים ולפיכך היינו סבורים לומר שאע"פ שאינן תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעות אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעות ושל כלים אלא שהמעות הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז

הנה גם שבירת מקל מודה הרשב"א שהווי תקרובת ע"ז, על אף שאין הע"ז חפצה בזריקתן לפניו ממש, ולכאור' כל כוונתו הוא לאפוקי מעות ושאר דברים שהם כעין בדק הבית, וגם לדעת העובד אין הע"ז מתרצה במעשה זו מצד עצמה, אלא משום שהוא כעין הקדש. זאת אומרת שגם העובד מכיר שהמעות אינם קדוש בקדושת הגוף, מה שאין כן שבירת מקל לדעת העובד לכאור' הווי ריצו.

ולכן כל מעשה מתנה או דורון שהוא מצד קדושת עצמו, כלומר שאין מטרה אחרת כגון "ליקח מהם צרכי ע"ז", ודאי דורון זו נכלל בתקרובת, ופשוט ששיער שנתנו לע"ז עוד קודם שחידשו שאפשר למכור אותו, ניתן כדורון מצד עצמה, ואינו הקדש לבד. עוד ידי נטויה לדון שההונדי הגדול בפני הע"ז הזה, ששם שמים מתנות, גם זה על אף שהוא מעות הווי תקרובת [=אם יש מעשה כעין פנים כמובן] משום שגם זה תכלית הנתינה הוא הנתינה מצד עצמה, ולא שום מכירה או בדק הבית.

ואכן דברי הגר"ש בתשובתו הראשונה לענ"ד צ"ע, ועוד משום מה מיניה וביה לא ברור מדבריו אם זה מתנה או מעשה של שפלות, ואיני יודע מה להשיב על זה.

ג. ולענין מה שכתבת לדחות מה שהבאתי מדברי הרשב"א שבצרן מתחילה לכך על אף שאין דרכן לעשות כן הוי תקרובת, וכתבת שאין זה משום שכל אחד יכול לחדש את דרכו, אלא משום שעבודתה בענבים, ובבצירה הוי כשבירת מקל, ולכן נאסר. אודה למע"כ שזו טענה שלא חשבתי אליו מקודם.

אבל לאחר העיון נראה שזה לא פשוט כ"כ, כיון שהוכחתי ששבירת מקל לפני, הוי ששבר סתם בלי שום אמירה ובלי לקבל עליו לאלוה, כמו שכתבתי בקונ'. ואם כן מי ששובר מקל סתם הוי תקרובת ע"ז, והגע עצמך שאילו מי ששובר מקל שלא לפני ע"ז זו, האם נאסר וחיוב משום שיש ע"ז בעולם שעובדים אותו ככה, ודאי שלא, אלא ודאי שרק לפני הע"ז שבירת מקל סתם הוי עבודה משום שמעשיו מוכיחים עליו, אבל שלא לפני הע"ז לא שייך חידוש זו של שבירת מקל, שחייבין על אף שאין דרכו בכך בסמתא. ואם עשה שבירה שלא לפני הע"ז עם כוונה, אם כבר יש כוונה, חייבין ממה נפשך, כמו שכתבתי בקונ'. אם כנים אנו בזה, אז על אף ששבירת מקל חייב בסמתא, בצרן מתחילה אינו חייב בסמתא, אפילו אם עבודתה בענבים, וכן משמע לשון בצרן מתחילה "לכך", היינו שצריך איזה מעשה להתייחס קציצה זו לע"ז.

זאת אומרת יש שני דינים, יש שבירת מקל שהוא חידוש שהוא אפילו אם נעשה בסמתא חייב, ויש דין בצרן מתחילה לכך, ושבירת מקל הוא רק לפני הע"ז והוא משום שמעשיו מוכיחין עליו. אם כן, אולי אי אפשר לטעון שקציצת הפרכיל הוי כשבירת מקל, כמו שכתב הרשב"א שאינו לפני הע"ז ולכן אינו שייך לדין של שבירת מקל, ואין מעשיו מוכיחין עליו, ודו"ק היטב. ידעתי שזה מחודש ואולי לא מוכח, ומכל מקום כן נלענ"ד.

בברכה והצלחה וכו"ס,

משה אפרים אינדיק

שוב שאל אותי על מה ששמע בדברי רבינו ירוחם שתקרובת שאינו של אוכלים יש לה ביטול, וזאת אשר כתבתי לו:

כ' סיון תשע"ח,

לכבוד ש"ב הרב הנודע, הרב י. ב. שליט"א,

אמרתי להרחיב יותר לברר דעתו של רבינו ירוחם בביטול תקרובת ע"ז.

הנה מצינו שלשה צדדים ושלשה דיעות בזה.

- א- דעת רש"י ורוב רבותינו הראשונים, שתקרובת שאינו כעין פנים וכעין זביחה אפי' ביטול לא צריך ומותר לכתחילה.
- ב- דעת הראב"ד מובא בריטב"ט ובמאירי וכ"כ השער המלך בדעת הרמב"ם וכ"כ הרמ"ך ועוד, שמהגמ' רק מבואר שאבני מרקוליס אחרי שעשו מהם רחוב מותרת ולכן כל תקרובת אפי' אם אינו כע"פ צריך ביטול והחידוש בתקרובת שהוא כע"פ או כעין זביחה הוא שביטול לא מהני.
- ג- דעת הב"ח [לענין הנרות, אבל סתו עצמו כשכתב בדעת הרמב"ם וכן סתו עצמו בהל' שופר תקפו ובהל' חליצה דבריו ברורים ג"כ כדעת הראשונים] שתקרובת שאינו מידי דאכילה, כגון כלים או שבירת מקל וכדו' שייך להם ביטול, ותקרובת שהוא מידי דאכילה בלבד דרשו רבותינו שאין לה ביטול. ואף שהגמ' באבני מרקוליס מפורש להיפוך יש לפרש שהמ"ד שמחייב כע"פ היינו כסברא זו, שרק דבר שהוא כע"פ כמו מידי דאכילה אין לה ביטול. ואף שעדיין קשה כיון שלדעת רב שבירת מקל הוי כע"פ כמוש"כ הראשונים, יש לחלק וצ"ע.

ומאחרי שיש לנו שלשה צדדים כשבאים לדעת מהו דעתו של רבינו ירוחם צריך לשקול בכל אחד מהצדדים.

עוד הקדמה בסוגיא זו הוא מח' רש"י ותוס' אם מעשה דורון של דבר שהוא כע"פ אוסר אף בלי מעשה כעין זביחה. דעת רש"י שהוא אסור, וכ"כ הרא"ש סי' א' וכ"פ הטור וכן הרחיב רבינו ירוחם, אמנם יש הרבה ראשונים שכתבו שגם מה שמובא בפנים צריך מעשה שבירה.

נפק"מ בכל זה הוא פרכילי ענבים שמוזכרים במשנה, לדעת רש"י למסקנת הסוגיא, מספיק בזה שהוא הובא בפנים לשם דורון, משא"כ לדעת התוס'.

כשכותב רבינו ירוחם עיקר התנאי של כע"פ הוא כותב שתקרובת ע"ז "לענין שלא יבטל" בעינין כעין פנים. ומשמע שדבר שאינו כעין פנים הוא תקרובת רק שאין לו החידוש שלא יבטל.

אמנם בהמשך דבריו כולל בגדר זה שדברים שאין להם ביטול, דברים שנעשו בהם מעשה כעין פנים כולל שבירת מקל, ומפורש ששבירת מקל, שאינו מידי דאכילה אין לה ביטול, כי רק דבר שהוא אינו כע"פ יש לה ביטול אפי' אם אינו מידי דאכילה שלרב שמחייב בשבירת מקל השבירה הוא מעשה כע"פ, ודו"ק.

הנה כל לשונו:

...וה"ה לכל שאר תקרובת עבוד' וזה **לענין שלא יבטל** דבעי' כעין מזבח כגון קטור ניסוך וזבוח וכן יינות שמני' וסלתות וכל כיוצא בהן, ודוק שאין דרך עבודתה בכך אבל אם דרך עבודתה בכך חייב, ואינו אסור משום תקרובת כשאינו כעין זביחה וזריקה המשתבר' ואינו קרב בפנים אפילו דרך עבודתה בכך **אבל אי הוי כעין זביחה וזריקה המשתברת אסור משום תקרובת**. ואם היו מקריבין אותה כלפני ע"ז כעין פנים כיינות שמני' וסלתות ומאפה תנור ומים ומלא ונתנהו לפני עבודה וזה לתקרובת מיתסר אף על גב דלא שייך בהו זריקה המשתברת כיון שכיוצא בו מקריבין לפנים אפי' שחזר והוציאו דלא בעי' זריקה המשתברת כגון שבירת מקל אלא בדבר שאין מקריבין ממנו בפנים כך פשוט.

דייק היטב בדבריו, ותראה שהוא כולל שבירת מקל בדין זה על אף שהתחיל שאין לה ביטול. אילו רק מידי דאכילה אין לה ביטול היה לו לפרט את זה כאן, ותל"מ.

שוב מצאתי ראייה לזה שאין עליו תשובה לענ"ד. בהלכות יבום נתיב כ"ה חלב שני רי"ז ע"ב כתב:

סנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דלא כיתותי מיכתת שיעוריה דמשמשי ע"ז נינהו ואית ליה תקנתא בביטול, ואם משום איסור הנאה מצות לאו להנות ניתנו. אבל של תקרובת ע"ז אם חלצה חליצתה פסולה, **ולאו משום איסור הנאה כמו שכתבתי, ולאו משום דאין לה ביטול דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים, ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדאמי לזביחה**, אלא משום דלא עביד להילוכה וכן של זקן שעשו לכבודו.

ודבריו מבוארים שלכאור' למד שהוא מייירי בציור של דורון, ולכן באמת שייך בו ביטול, אבל עוד כתב אחרי זה עוד צד — כלומר גם אם נימא שתקרובת יש לה ביטול טענה זו אינו מועלת כלפי ציור זה- והוא

שעשה מעשה כעין שבירה. ולכן מבואר מדבריו שבמקום שיש מעשה כעין שבירה אין לה ביטול, וזה מסתדר מאוד יפה עם שיטת הראב"ד.

ואשר על כן בעיקר הדין של המשנה, כמה ראשונים כתבו שחוששין שמא עשו מעשה שבירה, משא"כ הרא"ש מבואר שכל דבר אסור מזה שהוא בפנים בלי שום תנאי אחרת.

הנה על המשנה של מצא בראשו מעות הטעם שהמעות מותרים משום שהם מונחים דרך בזיון, משא"כ אילו היו מונחים דרך כבוד היו אסורים משום איסור נוי ע"ז. ומאחר שמעות כסות וכלים מיירי שמונחים דרך בזיון פשיטא שהוא הדין פרכילי ענבים שמתעם נוי ע"ז אין איסור כיון שמונחים בדרך בזיון.

ונכנס הרא"ש וכתב:

רא"ש מסכת עבודה זרה פרק ד סימן א

מתני' [דף נא ע"ב] מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרין. פרכילי ענבים ועטרות של שבולים ינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בהן קרב לגבי מזבח אסור:

האי מעות כסות וכלים מוקי לה במונחין דרך בזיון. ואם היו מונחין דרך כבוד אסורים דדבר של נוי הן. אבל פרכילי ענבים ועטרות שבולים אף על גב דמונחין דרך בזיון אסורין. דכיון דמידי דמיכל הוא וראוי לעשות ממנו שמנים וסלתות הקריבין בפנים תלינן דלשם דורון ותקרובת הובאו שמה:

כוונתו ברורה, שכיון שס"ל כדעת רש"י שכל דבר שהוא מונח בפנים כדורון אסורה, והיינו שעל אף בגמ' יש אוקימתא שבצרן מתחילה לכך מאחר שבהמשך הגמ' מבואר שכל דבר שהוא לפנים מן הקלעין דינם כתקרובת [כדעת תוס'], לא צריכים האוקימתא של בצרן מתחילה לכך, אלא הסיבה שהוא אסורה הוא כשיטת רש"י. ופשיטא ופשיטא שמש"כ "דמידי דמיכל" אין הכוונה דבר אכילה דווקא, אלא כך הוא מכנה דבר שכעין פנים. ומדברי הרא"ש מסתמא [כתבתי מסתמא כי הרבה פעמים בחיי נוכחתי לדעת שאין גבול לעקמות] לא יבוא שום בר נש ויחדש שכוונתו שרק דבר של אכילה הוי תקרובת ע"ז שאין לה ביטול.

הגדר של כעין פנים בזה לדעת רש"י הוא ברור, כיון שלא הוצרך לחדש משהו לענין ביכורים, וכפשוטו הוא רק דבר אכילה שראוי לעשות מדבר זה דבר שהוא עולה על המזבח.

ועכשיו נסתכל על רבינו ירוחם:

רבינו ירוחם - תולדות אדם והוה נתיב יז חלק ד דף קנח טור א

מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרים ודוקא מונחים דרך בזיון אבל מונחים דרך כבוד אסורין אבל פרכילי ענבים ועטרות שבולים אפילו מונחים דרך בזיון אסורים משום דדבר אכילה הן וראוי לעשות ממנו כעין פנים ולשם דורון הובאו וכל תקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, ודוקא דבר אכילה שראוי לעשות ממנו כעין פנים אבל אם אינו דבר אכילה יש לו ביטול אפילו שהן משמשיה כדיון עבודה זרה עצמה.

והמתבונן יראה שכוונתו ברורה שדבר שאינו דבר אכילה, אין הכוונה שאינו תקרובת ע"ז, אלא הכוונה על עיקר הדין של המשנה, שדבר שראוי להיות תקרובת אם מונח בפנים חוששין שהוא תקרובת – אבל זה רק בתקרובת של דורות ואין אנו חוששין שמא בצרן מתחילה לכך- ואפילו אם אינו בדרך כבוד אסורה, אבל דבר שאינו דבר מאכל שראוי לעשות ממנו דבר שהוא כעין פנים פשיטא שמקסימום דינו כמשמשי ע"ז ששייך ביה ביטול, ודו"ק בזה.

זה מה שכתבתי מקדם. שוב עיינתי בזה ואמרתי שאם שיטת הרי"ו כשיטת הראב"ד כמו שנראה, אזי אין אנו צריכים לומר שהכוונה אם אינו דבר אכילה היינו מצד שהוא נוי או משמשיה, אלא יותר פשוט. כבר כתבתי שלדעת רי"ו הציור במשנה מיירי בדורות ולא בבצרן מתחילה לכך, ולכן דורות של "דבר אכילה שראוי לעשות ממנו כעין פנים" אסור במעשה נתניה בלבד, משא"כ דורות של דבר ש"אינו דבר אכילה" אכן אסור מצד תקרובת אלא שיש לו ביטול.

דו"ק היטב בזה כי לדעתי הדבר ברור, ואף שקיבלתי על עצמי שלא להשיב עוד בזה, מכל מקום כשחיפשתי במייל שלי מה שכתבת וראיתי שעדיין לא השבתי לך על דעת רי"ו, ולכן כך עשיתי, ואני רוצה לשמוע מה דעתך בכל זה.

כל טוב, משה אפרים אינדיק.

משא ומתן עם הרב שמואל ישעיה יפה שליט"א

בעה"י מוצאי שבת הגדול תשע"ח לפ"ק

הערות בתקובות עבודה זרה

לכבוד הרמא"א שליט"א בעמ"ס פאת קדמה

אחדשוכ"ט, אנה אלקים קונטרסו לידי בי מדרשא כאן בבית שלום בעיני הפאות ונהניתי לראות היאך שיגע והקיף הסוגי' מאד. ולצערי אינני בהענינים אך אמינא להציע איזה הערות על שלחך ואשמח לשמוע חות דעתך. וכמובן שאין בידי כעת להכריע או אף לנטות ובאתי אך ורק להעיר.

א) מה שהארכת בענין דתערובות עבודה זרה אינה בטילה הן בודאי סוגיות מלאות מזה בזבחים ע"ד ובכ"מ אבל כמדוי' לא ראיתי שם שהרמ"א בסי' קל"ד סעי' ב' נקט דתערובות בטילה בתקובות עבודה זרה כגון הסוגי' דאתה דן עלי' וכמבוי' בסו"ס אבני מילואים תשו' א'. וצ"ע אם ה"ה בנדון דידך יתכן ביטול להרמ"א.

ב) מה שכתבת דמהמשנה נ"א ע"ב מבואר דליכא חזקה על מילתא שאינה תקרובת הנה התוס' שהבאת בד' ל"ד מפורש שיש חזקה בקושייתם. וכן מפורש בעליל למסקנא דהמרדכי חולין סו' עמ' 18 בדפוס רגיל (מלפני תשנ"ה) שיש חזקה שלא נאסרה. ואין לומר ישיר דהיכא שנעשתה מעשה שחיטה אסורה או דאתרעה חזקה. כי הנה בודאי כאשר אזל אחד באחד משני שבילין אף שנעשתה מעשה בודאי טהור הוא כיון דדלמא בשביל הטהור הלך. וכן היכא דטבל אחד במקוה ספק שיש בו ארבעים סאה בודאי לא אתרעה חזקת טומאה דידי'. אמנם היכא שהיתה זריקת קידושין לפני' ספק קרוב לו קרוב לה כתבו התוס' בכתובו' כ"ג ע"א ד"ה תרוייהו דאתרעה חזקתה. ובודאי מצאנו מושג כזה וצ"ע מתי ואכמל"ט. וכמדוי' לעניננו לעת עתה כאשר יש שחיטה באונייקי הרי הואיל ורוב שחיטות דהתם לעבודה זרה שפיר אתרעה החזקה דהיתה מעשה ודאי בהבהמה שרוב עשייתו כאלו אוסרות ולכן אף דדלמא מן המיעוט היתה השחיטה הזאת עכ"פ אתרעה החזקה. אבל כאשר יש ספק בגוף הגילוח אם הוא זה מעשה האוסר השערות בעבודה זרה או לא הדר עדיין יש לומר דלא אתרעה החזקה וכהיא דטבילה ושני שבילין ורבות כיוצא בה ודו"ק.

ג) והנה מה שכתבת בעמ"י לו' ולי"א מתוס' עבודה זרה נ' סעי"ב דלכלך צואה מיירי בבעל פעור שעבודתה בכך לא ידעתי מהיכן לקחת זאת דמי עלי איניש כמאן דלא ראה צורתא דשמעתתא הרי בריש דף נ"א איתא חייב ופירש רש"י אין עבודתך בכך ותוס' כתבו דמכל מקום צ"ל דהיתה רגילה בצואה כו'. וכי "מכל מקום היתה רגילה בצואה" מיירי בבעל פעור אתמחה. הו"ל לתוס' למימר לרש"י, לדעתך, פי"ה כו' וזה אינו דבבעל פעור איירי' על כרחך להדיא אין זה מיירי בבעל פעור ורק דקאמרי התוס' דסו"ס צ"ל דרגילה בכך.

ויש לדון טובא לענ"ד הואיל ועיקר עבודת פעור הוא שמוציא רעי ומבזה עצמו לפני העבודה זרה דפעור אפשר אין הצואה נאסרת מדין תקרובת כיון שאין זה תקרובת כלל. ואין הצואה דבר שנקרבת להעבודה זרה כלל כההיא צואה דמכללך בה הפסל בתוס' הנ"ל. וגוף עשיית הגברא צרכיו וביזוי עצמו כלשונו של הסוגי' וראשונים בסנהדרין ס"ד הוא העבודה ואין כאן תקרובת. ואף שאה"נ קרא דתהילים ק"ו הוא ויצמדו לבעל פעור ומשם ילפי' תקרובת אסורה בע"ז כ"ט ע"ב. יש לעיין בזה טובא אם היו מקריבין נמי תקרובת לפעור חוץ מהצואה ואה"נ אי לאו הכי בודאי מבואר דהצואה אסורה ויהי' סמך למה שכתבת אבל דנימא שמוכח הכי מתוס' ודאי דלא. ואולי מתוס' נ"ב רע"א יש לדון אבל כנ"ל אם היו מקריבין תקרובת לפעור אז בהא מיירי. וצ"ע עוד. רק באתי להעיר דהספק עצום, ויתכן נוגע לענין הזה. ומתוס' נ' סעי"ב ליכא ראי' כלל. ואדרבה שם הוא דיש לחקור דאפשר פעור שאני.

ד) במה שכתבת להעיר בחידושו של הגר"י בעלסקי זצ"ל דבעי שיחדה לך לפני עצם העבודה והתקרבות דמנא לי' חידוש זה הנה רבים ראו כן תמהו בזה. אך כמדוי' כונתו להמבוי' בסוגי' שם בדי' ני"א ע"ש במאירי. ואעתיק לך לשון הרשב"א שם בחידושו רפ"ד דעבודה זרה (שי"ל לפני כמה שנים בסי' משעה צדיקים) אלא לא קשי' לי דפרכילי ענבים גופיהו ודאי כעני' פנים נינהו שהרי מקריבים אותם לפנים בכורים. ואם תתרץ כיון דהוה סלקא דעתין השתא דלא בצרן מתחילה לך אלא שהביאן מן הבצור לאו כעין פנים נינהו שהרי בכורים לשם בכורים בוצרין אותם ואין מביאין אותם מפירות שלקח בשוק וכין פנים ממש בעינן, הא לאו מילתא היא דאם כן תקשי לך מתני' (כ"ט ע"ב) דקתני בשר הנכנס לעבודה זרה מותר והיוצא אסור, דהתם ודאי בשהביא מן החתוך קא מיירי דאי מספקין לה בששחט מתחילה לשם עבודה זרה בכי הא לא הוה תנינן הנכנס מותר דהשוחט לשם עבודה זרה כולה בהמה אסורה ואף על פי שלא הכניס ממנה כלום לפני העבודה זרה ומתני' היא דתנן השוחט לשם הרים לשם גבעות וכו' וה"נ אמרי' עלה כו'. ואפשר לומר דודאי משום שלא בצרן לך היא דהא אין בכורים לפנים בענין זה אבל גבי בשר הא איכא בענין זה שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וגבי עבודה זרה כעין פנים איכא אע"פ ששחטה שלא עבודה זרה והביא לה אסורה כגון שהכניס לפנים מן הקלקלין משום דא"א דליכא תקרוב כדאמרי' התם אבל בכנסיתו קודם שנכנס לפנים מן הקלקלין מותר דאכתי לאו תקרובת איכא כיון שלא נשחטה מתחילה לשם עבודה זרה כו' עכ"ל הרשב"א. והנה האריך בכל הסוגי' טובא ואכמ"ל בכל דבריו אבל באתי רק להעיר. וכל בר בי רב שקורא בדבריו תמה תמה קורא היכן חזה הרשב"א דין זה שבעי' בבכורים בצירה לשם בכורים. ושנית הרי היאך קאמר דבזבחים חזינן דכשירה הזבח אף אם לא שחטה לשמה, הרי התם הפשט הוא משום שהחפצא של הקרבן הוקדשה לך ונקרבת כך ואין בכח מחשבתו לשנות דבר זה לולא חידושה דמחשבה הפוסלת וככל דברי מרן הגר"י בתורה שבכתב הלי' מעה"ק. וכי נכתוב דבר זה על הרשימה דלא כהגר"י אתמהא.

אלא ודאי נראה דכונת הרשב"א אינו לאיזה חלוק ייחוד וקביעות מצד גוף הדבר כגון בצירה לשם ביכורים אלא כונתו כיסודו זאת דקא מייתי הרב בעלסקי דלתקרובות בעי' שיעשה ויכניה לך. וממילא ודאי דה"נ ליכא שום ענין וחלות דין בצירה בביכורים לשם ביכורים כלל אבל סו"ס הרי דינא הכי בתקרובת דבעי' דליהוי כעין פנים והואיל והמציאיות הוא שבכורים נבצרין לשם כך ה"ה לתקרובת דבעי' כעין פנים בעי' הך "הכנה יבישה" בהתקרובת לשם תקרובת. והוא הדין אף אם הקרבת קרבן תמיד לשמה נעשית מצד החפצא כו' הרי עדיין ענין "הכנה יבישה" זו לשם תקרובת הוא בזה דקעביד פעולה יבישה "חוצי" לשם ההקרבה. ולכן אף אם ישחוט ויתקיים בהחפצא ההקרבה לשם דין הקרבן, עדיין הרי סו"ס לא עשה השחיטה "הפעולה יבישה" של הכנת הבהמה עם השחיטה לשם תקרובת וה"ה בשחיטת לתקרובת בעי' דבר זה כעין פנים ודו"ק היטב ויתיישבו ב' ההערות חשובות הנ"ל, ויובן פשטות כונת הרשב"א על אף חידושו ואכמ"ל עוד.

ה) והנה בעמ' נ' והגלילות נטית ע"פ הרה"ג משמרת מועד ר' קארפ שליט"א שמטעם אחר אין לדון על פי רוב כאן כיון דכל מה דאמרי' דבנמצא ביד נכרי הלך אחר הרוב הוא כאשר אינה אסורה לנכרי משא"כ כאן עבודה זרה אסורה בהנאה אף לנכרים כמבוי' בראשונים בעבודה זרה נ"ט ע"ב, וממילא הו"ל קבוע אצל הנכרי כבר. והנה כבר ידוע ומפורסם הנדון הגדול בזה אם עבודה זרה אסורה בהנאה לנכרים. ובאמת הרי התוס' ד"ה אמר רב אשי על אתר שם בדי' נ"ט ע"ב משמע דמותר בהנאה לנכרי דאי לאו הכי היאך נותנה לנכרי ואינו חייש לפני עור. וכן מפורש בעליל בגמ' לקמן עבודה זרה ס"ד ע"א דאמר להו זילו מכורו ואח"כ אתגיירו. וכמוש"כ להוכיח מוהגר"י דסקין זצ"ל בתשו' (קו"א ס"ה אות קמ"א). וע"ע אור שמח פ"ט מהלי' עבודה זרה הלי' י"א, ובפ"טו מהלי' מכירה הלי' ג', ובמשך חכמה פ"י כי תשא. וע"ע היטב ברא"ש פ"ב דקידו' סלי"א. ורשי"י ע"ז מ"ב ע"א ד"ה אלא אינו ראי' שהוא הפקר משום איסור"נ לנכרי וכמבוי' במג"א סי' תקפ"ו סק"ה, ויד אפרים שם.

ובאמת הדבר מבואר בעליל בסנהדרין נ"ו ע"ב דכל מה שאין הישראל נהרג עליו אין הנכרי מוזהר עליו כגון גיפוף ונישוק בעבודה זרה וככל דברי הב"ח והט"ז ביו"ד סי' קמ"ח סק"ג, ונקודת הכסף שם. והוא הדין ברור לפי זה דכיון שאין הישראל נהרג על הנאת עבודה זרה לא ייאסר לבני נח. וכבר

עלה ונסתפק בזה הגה"ק שאגת ארי' בטורי אבן חגיגה י"ג והביא דבר זה, וכבר האריכו בזה, וכמוש"כ במילי דאבות פרי' ויצא ואכמל"ע. וגם בריטב"א ספ"ב דקידו' מבוא' דמותר בהנאה להן.

אמנם מעודי נבדך אני בכונת החי' הר"ן שם בעבודה זרה. כי הנה מה שכתב "ויאסור זה אף בבני נח" אשר עלה קפץ המגיי' שם דקאמר דתקרובת אסורה בהנאה אף בבני נח, הרי באמת צ"ע למה צריך הר"ן לזה עכשיו, אפי' אם הכי דינא. והרי כל דבריו קאתו רק לומר שם בדי' נ"ט ע"ב דאילו לא מתסרה אלא מדרבנן יש לנכרי לטעון שמה עשיתי לך וגדר גדרתם לעצמכם. ויותר מספקא לי לומר דכונת הר"ן וסיעתו לומר בזה דכמו דחזינן בדי' נ"ד ע"א דאם ליכא עבירה ליכא נעבד הוא הדין שיש לדון דליכא תקרובת אם אין עבירה עש"ה בתוס' רי"ד. וכן נקט בחלקת יואב יו"ד סי' א' דהיכא דליכא עבירה ליכא תקרובת כגון בקטן ע"ש (ואכמ"ל בהך דדי' נ"ז תינוק כו'). ויל"פ. וכ"כ בעבודת עבודה ע"ז נ"ב. וע"ע היטב בנוב"י סי' קמ"ח שהאריך טובא אם הנכרי מוזהר בשיתוף ועיקר הנדון דידי' הוא שאם אינו מוזהר יש לומר דאינו תקרובת ע"ש היטב וע' בהג"ה שם מכתב יד בדפ"ח. ויעוין מש"כ בזה בושב הכהן ואכמל"ט. (וזה נוגע מעצמו לגוף הנדון שלך אם מאמינים הנך מתגלחים או מספריהן בה' נמי.) ועכ"פ יש מקום לומר דכונת הר"ן לא היתה אלא לומר דאיסור זה נוהג בבני נח ר"ל שיתכן שייאסר היין ע"י ניסוך של הגוי הואיל והגוי מוזהר נמי על איסור זה. ואף שבלשונו של רבינו יונה שם שכת' אסור הנאה אף בבני נח יותר קשה לומר כן מכל מקום עדיין נר' לדון כן דהרי אליה צ"ע ההמשך והכונה ולמה אצרכו לזה. וכנ"ל הרבה ראיות איכא דליכא איסור הנאה בע"ז לנכרים וכמוש"כ במצפ"א יבמות מ"ז וכו'. ולמה נימא דאין זה כונת הר"ן כאשר אינו מוכח כו'. ואף שרבים הלכו בעקבותיו של המג"י בזה נבדך אני בה טובא. בב"ר לחג כשר ושמח ושנוכה ללמוד התורה לדעה אותה ידיעה גמורה ונכונה ונזכה לאמיתה של תורה ולהאיר עיני ישראל בדבר אמת בכל מילי לאפרושי מאיסורא ולהקל עליהן כראוי כו' וכמבוי' בחת"ס ח"ו ספ"ב,

כט"ס מצפה לתשובה חג כשר ושמח,

שמואל ישע"י יפה

וזאת תשובתי

בעזהש"י

אסרו חג פסח תשע"ח

לכבוד הרה"ג הנודע לתהילה ולתפארת הרב שמואל ישעיה יפה שליט"א,

שמחתי כמוצא שלל רב לקבל תשובה מת"ח כמותך ששמך הולך לפניך, וערבים עלי דברים שנאמרו לא להוכיח שום מסקנא, אלא לברר מקחו של תורה לישא וליתן באמונה, ואשיב את חלקי בקצרה ובחפזון, וישמע חכם ויוסף לקח.

- א. הנה דעת הרמ"א שיש ביטול בתקרובת הוא כשיטת רש"י בע"ז עד, והיינו רק דבר שאינו מבוטל בלאו הכי אין לה ביטול כמו דבר חשוב ודבר שבמנין, ובנידון דין שנשארים כל השערות של אשה אחת יחד ודאי הוי דבר חשוב, ועוד יש לדון שאם בפאה אחת נתערב השערות לא שייך ביטול כיון שהלובשה נהנה מכל השערות בבת אחת, כמו שכתבתי בפנים בקוני' עמ' מח, ואכמ"ל.
- ב. בענין חזקת היתר, הנה נראה משאר המקומות שהבאתי בקוני' שלא אמרינן כאן חזקת היתר בתקרובת ע"ז, ויהיה חובה לנו להבין את זה, והבאתי שם דברי מרן החו"א אבן העזר (פ, כה) שיש מקומות שלא סומכים על חזקה, או יש לנו דברי התוס' לד: , ע"פ דרכו של הגרעק"א והחכמת אדם שכפשוטו למדו שמעשה השחיטה הוי ריעותא, ולא משום שרוב השחיטות היו ריעותא, אמנם ודאי הדבר צריך תלמוד מתי אמרינן איתרע מהספק גופיה ומתי לא. מכל מקום ודאי יש לדון בגדרי ריעותא לחזקה, ויש לדון גם אם זה נוגע

לנידון דיין. כלומר זה תלוי מה רוצים להתיר ע"י החזקת היתר, יש שכתבו משום זה להקל בספק בהלכה לענין תקרובת, ואמנם ע"י פרמ"ג סי' ד' שמפורש שלא אוקמינן אחזקה בספק בפלוגתא, ומצאתי פעם תשובת רעק"א שג"כ כתב כזה בהרחבה, ולא מצאתי כעת. ואם הכוונה שיש לנו ספק משום שיש שמכוונים לע"ז בגילוח ויש מכווונים להכנעה, אז לכא"ו גם בזה אי אפשר לומר ע"פ חזקה שהשיער שהגיע לדינו מותרת משום שיש חזקת היתר, שהלא נידון זה ממש כגבינות בית אונייקי וכדו', שכשהגיע לידנו דנים אותו כתערובת ולא מתירים הכל משום שיש חזקה נגד הספק.

ועוד סברא שיש לדון כאן הוא ע"פ דברי הנוב"י אה"ע קמא לא, שכתב לצדד בדת הבית שמואל [זו פד] שאין חזקת חיים למי שלא היה ידוע לנו בחייו, וכתב הנוב"ע לדמותו למש"כ תוס' חולין יא לענין פרה אדומה, שכל חזקה שלא נודע ולא נתברר לנו לא אזלינן בתריה, וא"כ הוא הדין כאן שאין לנו ידיעה על השיער כשהוא מחובר, ויל"ע בסברא זו.

מה שכתבתי שכוונת הברייתא של ספת לה צואה הוא לבעל פעור, וכתבת בחריפות שדבר זה ליתא [ושמעתי מידידי הבה"ח גרשון לפידות, שהוספת שמי שטועה בזה אינו ראוי לכתוב קונטרס על הנושא...], ודמי עליך כאילו לא ראיתי צורתא דשמעתא, איני יודע מה אתה שח.

יש מחלקות בסוגיא שם בין רש"י ותוס' כמבואר הכל בריטב"א והר"ן, רש"י למד שעל אף ששבר מקל הוא דווקא בע"ז שעבודתה במקל, מכל מקום שחיטת חגב וספת לה צואה מיירי בכל ע"ז שבעולם. דעת התוס', וכן מובא בשם התוס' בכל הראשונים, הוא שכמו בשבירת מקל מיירי רק בע"ז שעבודתה בקשקוש מקל, הוא הדין בצואה מיירי שעבודתה עם צואה. וזה מש"כ בתוס' "דמכל מקום היתה רגילה בצואה" כלומר ולא סתם ע"ז, אלא ע"ז שרגילה בצואה, וכן מש"כ תוס' "ואין עבודתה בכך" כוונתו שאין חייבין כאן על ע"ז כדרכה כמש"כ רש"י עם על ע"ז שעבודתה בשבירת מקל, ולכן צ"ל שאין ע"ז זו עבודתה בספת לה צואה. וכן כתב הר"ן, וז"ל: "הילכך הך ברייתא דספת לה צואה לא מתוקמא אלא בע"ז שעובדין אותה בצואה" וכ"כ הריטב"א, וז"ל: "ולפי שיטה זו היה נראה דמתניתא דבסמוך דספת לה צואה דאזלא כרב, מיירי בשעבודתה בצואה או בעביט של מימי רגלים, וכן פירשו מקצת בעלי התוספות ז"ל, אבל מדברי רש"י ז"ל נראה דאפילו אין עבודתה בכך כלום דשאני התם דאיכא שם זריקה" עכ"ל.

ומאחר שלדעת תוס' הברייתא מיירי בע"ז שעבודתה בצואה, כתבתי בפשיטת כמו שכתוב בספר אמרי צבי [שנדפס בהסכמת המהרי"ל דיסקין והגר"ח הלוי ועוד כמה מגדולי הדור] שלדעת התוס' הגמי' מיירי בבעל פעור כיון שידוע לנו שבעל פעור היא הע"ז שעבודתה בצואה, ועל מה יצא הקצף?

ומש"כ לדון שמה אין הצואה בבעל פעור נאסר משום תקרובת, וכתבת שאולי יש להוכיח מהפסוק של זבחי מתים שנאמר בבעל פעור, והבנת מזה ראייה שלכא"ו בבעל פעור היתה איסור תקרובת, זאת אומרת הצואה נאסרת, לכא"ו זה אינו ראייה וז"ל קרי ביה רב במדבר כה, "ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן", ובצואה לא שייך אכילה לכא"ו, וע"כ שחטו לבעל פעור גם קרבנות וכע"ז כ"י באור החיים שם, ואולם בנצי"ב ובמלבי"ם פירשו הדבר באופ"א.

אמנם בעיקר הדבר מש"כ שבעל פעור עבודתה הוא רק בכלל הצואה, ואין לע"ז ענין עם עצם הצואה ולכן לא הוי תקרובת ע"ז, דבר זה לא ברירא לי כולי האי, כי משמע לי מהסוגיות שכל דבר שעבודתה בכך ויש איזה מעשה שבירה הוי תקרובת וכמו שכתבתי באריכות בקוני, וזה כמו בשבירת מקל מאחר שאין דרך ע"ז זו בשבירה ואעפ"כ הוי תקרובת כיון שיש מעשה שבירה בדבר ששייך לע"ז זו, ולכא"ו אין הע"ז חפץ בעצם השבירת מקל כיון שאין זו דרך עבודתה, הוא הדין כל מעשה שבירה דרך עבודתה, ולכן אם בעבודת בעל פעור יש שבירה או זריקה המשתברת בצואה לחה לכאורה יאסר מדין תקרובת ע"ז, וכמו שהארכתי בקוני.

ד. ומה שכתבת לדון שמקור לדברי דודי הגר"י בעלסקי זצ"ל הוא ע"פ הרשב"א [שאגב נדפס בכל דפוס רגיל, וכיוצא בו כבר כתוב במאירין] שבפרכילי ענבים הבצירה הוא לשם ביכורים, ולכן הוי כעין פנים, מלבד כל מה שיש לדון בעצם הדבר מה כוונתם שהוא לשם ביכורים, עדיין אינו לדברי הגר"י בעלסקי, כיון שגם לדעת הרשב"א אחרי הבצירה שהוא רק מעשה ההכנה כבר נאסר הפירות משום תקרובת בלי שום מעשה אחרת, ולכן כשהם נמצאים לפני הע"ז אסורים, זאת אומרת שאין מקור מכאן שתקרובת צריך איזה מעשה הכנה אלא אדרבה הוי מקור שמעשה הכנה בלחוד אוסר דבר משום תקרובת ע"ז. וכן מפורש בדברי הרשב"א בענין לחם אוביליאש "ואותם אוביליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישא דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אף על פי שאינו לפני הע"ז", ומבואר שלשיתת הרשב"א ההכנה בלחוד אוסר הדבר, כמו פרכילי ענבים, וראיה להיפוך מדברי דודי זצ"ל.

ובעיקר מה שכתבו הרשב"א והמאירי שביכורים הוי בצירה לשמה, אני מסכים איתך שאין הכוונה שצריך מעשה "לשמה", אלא הכוונה שהבצירה נעשה ע"מ להביאו לבהמ"ק כי בביכורים קוראים שם לפני הקציצה, וכמו בשחיטה לשם ע"ז מבואר בסוגיא של מחשבין מעבודה לעבודה, שרק שחיטה לצורך עצמו שייך לדון מטעם מחשבין מעבודה לעבודה, משא"כ כל דבר שהוא מעשה הכנה בלחוד לשם ע"ז נחשב לשם ע"ז, וכן למדתי פשט למה העור בעורות לבובין נאסר על אף שעיקר העבודה הוא בלב, והארכתי בקוני, ולכן החיתוך של ביכורים נחשב לשמה לענין ע"ז, ודו"ק.

ה. ובענין אם תקרובת אסורה לבני נח, אני צריך לשבת על כל המראה מקומות שציינת בבקיאותך הנפלא, ואמנם כמה הערות בקיצור. מש"כ מזה שבסוגיא שם נט: נותנים היין לנכרי, ומבואר שאין לפני עיוור ע"כ לא נאסר לו, נראה שיש להשיב על זה שכיון שהוא דמי היזק, כלומר כמו שאין הדמים תחליפי תקרובת ע"ז משום שהוא דמי היזק, הוא הדין שנחשב שהיין כבר שלו, ולכן אם הוא כבר שלו אין האחריות שלנו על לפני עיוור, ודו"ק.

ובדעת הראשונים בזה, כמו שכתבת קשה מאוד לדחות לשון רבינו יונה שכתב: "אבל ניסכו לע"ז ממש ודאי משלם דהא מזיד הוא, ומזיד לדעת הוא, דקא אסיק עליה שמיה דע"ז, ואסריה בין לדידיה בין לאחרים **דאיסור הנאה בבני נח הוא**" ומאחר שרבינו יונה כבר לומד כן בדעת הרמב"ן קשה לדחות דברי הר"ן, וכעין זה איתא בחי' הרמב"ן [ע"י מהד' זכרון יעקב נט:].

ומש"כ להוכיח [הראיה שהביא הטורי אבן] מזה שרק נוהר הגוי על מה שישראל נהרג עליו, כבר דחו זה [ע"י מצפה איתן שציינת ביבמות מז:]. ע"פ הרמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה ב, וז"ל: "בן נח שעבד ע"ז הרי זה חייב, והוא שיעבד כדרכה, וכל ע"ז שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה, וכל שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה, ואף על פי שאינו נהרג אסור בכל, ואין מניחין אותו להקים מצבה, ולא ליטע אשרה, ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי" עכ"ל. מבואר ששייך איסור דבבר על אף שאין מיתה.

ועל השאלה מסוגיא סד. זילו ומוכרו, לכא' זו קושיא גדולה, אמנם מצד שאינו תופס את דמיו אינו קשה כל כך שע"כ זה מצוה וריבוי רק לישראל כמו שאמרו קידושין נח. שהוא ריבוי משני כתובין הבאין כאחד, ומסתבר שאין הגוי נכלל בזה. אבל על איסור הנאה מתקרובת עצמה יש לומר שזה תלוי אם מכירה נכלל בהנאה בכל התורה כולה, ואם נימא

שאינ מכירה נכלל באיסור הנאה, ממילא מותר לגוי למכור אותו. הנה החתם סופר חולין ד: ביאר שלדעת הרמב"ן אין איסור המכירה מדברי תורה, עי"ש היטב, וכן דעת עוד ראשונים כמפורש בשיטה לא נודע למי קידושין שם, אם כן יש לנו דרך בכל זה, שלגוי אין שום איסור דרבנן, ממילא מותר לגוי למכור אותו.

וכעין זה כתב המהרי"ל דיסקין שמכירה נחשב הנאה שלא כדרכה כמו שכתב המהריל"ד, אלא שהוא דחה שהנאה שלא כדרכה אסורה בע"ז, ועל זה יש לומר אמנם כן הוא דעת הרמב"ם יסודי התורה ה, ח, אבל תוס' ע"ז יב: ד"ה נסתפקו בזה, ויש לדון ולברר אם אפשר לומר שדעת הרמב"ן והר"ן אחרת. מכל מקום נראה שצריכים לומר איזה חילוק בין הנאה מתקרובת לזה שהוא תופסאת דמיו, ועדיין צ"ע.

מש"כ שאם אין עבירה אין תקרובת, הנה ציינת לדף נד. ושם תשובתך בתוס' ד"ה מתקיף שפשיטא להם שאין פטור אונס מספיק בכדי שלא לעשותו נעבד, ועוד ראוי לציין בדברי הרי"ד נא. ששחיתת בעל מום הוי תקרובת על אף שפטור ממיתה. וכפשוטו מפורש בסנהדרין סא. בדברי רב פפא ששייך תקרובת בלי חיוב מיתה, כיון שלדבריו ר' יוחנן לא צריך מקור שמחשבין מעבודה לעבודה הוי תקרובת, ורק צריך פסוק ללמוד לענין מיתה, מבואר שיש פשיטות ששייך תקרובת בלא עבירה, ודו"ק.

מה שכתבת לצדד שאם אין הגוי מוזהר על שיתוף אינו תקרובת, תמה אני איך יכולים לומר דבר זה, הלא כל עיקר המקור אולי לומר שאין הגוי מוזהר על השיתוף הוא מדברי התוס' לענין שבועה עם הנוצרים, ואעפ"כ התוס' וכל הראשונים כולם דנו על הנרות והלחם של הנוצרים שרק עבדו ע"ז בשיתוף, הרי לך שאפילו אין הגוי מוזהר על שיתוף שפיר יש איסור תקרובת.

מה שציינת לושב הכהן, שם ג"כ הוכיח שהגוי מוזהר על השיתוף מאיסור תקרובת, ואם חולקים על זה שכתב שהגוי אינו מוזהר על שיתוף אין מקור שאין איסור תקרובת.

לא מצאתי בדברי החלקת יואב יו"ד א לענין תקרובת, ואכן יש לדון בזה כמו שכתבת מתינוק בן יומו. ראוי לציין למה שהבאתי בקוני' מהתבואת שור ד א שנקט ג"כ שבשיתוף יש תקרובת.

כמובן שהכל נכתב בחיפזון, והרבה דברים עוד צריכים לי עיון, בפרט לענין תקרובת אם אסורה לגוי וכן לענין חזקה, ועוד חזון למועד,

ומסיימים מעין פתיחה שמעוד נהנית מדבריך שמלאים בקיאות וישרות,
בברכה מרובה,

משה אפרים אינדק

תשובתו השנית:

נכנסתי כרגע לבית אמי ואמרה ששלחת משהו וא"א לי להאריך עוד

מחמדי נ"י הנודע ביהודה והבית שמוא' אין להם כל שייכות לנדון דידן כל מטרם לומר דכאשר דנים על אדם אם הוא מהרוב או המיעוט ובאנו לאחזוקי מחמת חיותו לא ניזל בתרה כאשר לא ראינוהו חי מבערב או לפנינו וכדומה אבל לא שאין סומכים על חזקה כזו שלא היתה לפנינו שומו שמים ראשית כל ציינת לך המרדכי בחולין. שנית הרי וכי במה גריעא שער זה מחזקת אילן שהוא

ערלה. אתה חריף ובעל כשרון למה לך לזרוק איזה נוב"י שזכית לדעת על ענין חזקה מבלי לשבת ולעמול ולברר הענינים.

כתבת שאתה אוהב דברים שלא להוכיח שום מסקנא אלא לברר מקחו של תורה לישא ליתן באמונה. גם אני אוהב זה מאד ומעולם לא זזתי מזה ולא נחשדתי לזוז. אבל הלשון שכתבת "כל השערות ודאי הוי דבר חשוב". ובאות ב' שורה ג' או יש לנו דברי התוס' הנה מה זה או יש לנו כאילו שמחפשים אנו לנסות לאיזה כיוון כאן הלא אוהב לך רק האמת.

גם הרי מה שכתב' דכל השערות הן על ראשה הרי אם נתערבו באינדיא או ברוסיה ויש ביטול לתקרובת אין כאן ענין של טומאת משא שאין ביטול מועלת למה שסו"ס יש איסור או טומאה, ובדאי מותר כל השער.

ומה לנו לדמות ולהאריך בענין אם משום חזקה לא ישתנה הדין הרי הנדון הזה היתה כאן אם יש חזקת היתר לענין אם מספקא לן אם נאסר וכל שיש איזה ספק יש למיזל בתר חזקה. ואה"נ צ"ע עוד מתי וצ"ע מתי זה נוגע כאן אבל מה יותר. אבל במטותא באמת הבית שמוא' והנוב"י רחוקים משמיטה מהר סיני

הנה הלשונות של כל הראשונים בספת לה צואה אף אחד לא כתב בעל פעור וכבר כתבתי לך וכי בעינן למקבעה ולומר שדרך עבודתה בצואה אם בבעל פעור איירי' למה אין אתה עונה מה ששאלתי ורק מה שלא שאלתי. הרי אם אחד יבא ויגיד לך שיש איזה עבודה זרה שהדרך שעובדין אותה הוא שלוקחים אבנים וזורקים אותן ויתחיל לומר שדרך כלל זהו מה שעושין וכי לא תתמה עליו מהו כל האריכות תגיד מרקוליס ותו לא. אדרבה ואדרבה הראשונים מורים בעליל שרק בכי האי גוונא שגוף המציאות המוזרת הוא שהעבודה של הך עבודה זרה הוא ע"י לכלוך צואה שזה דבר חדש וזר שלא שמענו וגם במרקוליס אינו כן ותסלח לי אבל לענ"ד זה ברור. מלבד שבלא"ה כל הך דספת לה צואה לא מיירי באיסור תקרובת אלא בחיוב הגברא. (אז זה י"ל מדבסמוך.)

וע"ז יצא הקצף, ואתה הסליחה.

אי"ז חכמה כ"כ שכתבתי דברים בהירים עם הוכחות מגוף הסוגי' דד' נ"ט ע"ב ומכח הבנת כל צורת הסוגי' מורה כמו שאמרתי להציע בכונת הר"ן וסיעתו ומאחר שמוכחים הדברים ומובנים בצורת הסוגי' שזהו פירוש המילים ויש אפשרות לפרש רבינו יונה נמי כן. מה באת להוסיף ידידי. והרי תמהני על כ"ת אטו במאי דכתיבנא אעלים עיני מסידור הדברים ראיתי הר"ן והרמב"ן ורבינו יונה וכתבתי שאינו ממש מדויק אבל הבנת הדברים למבין בסוגי' מורים כן.

סו"ס חילק לאורייתא כתבת בעצמך שחזקה ותקרובת ואיסו"הנ צ"ע עוד ובאת רק בחפזי ויפה כתבת אבל באמת נלע"ד שראוי לבעל כשרון כמותך לשבת ולשקוד על התורה דף אחר דף גפ"ת בבהירות ולברר ענינים בלי הפוגה והפסק אבל לשבת אבל ארוך על שער ארוך יש לעיין אם זהו חובתך בעולמך הרי אם תשב ותלמוד יהנו כלל ישראל ממך בשנת ת"ת ובעה"ה ניגאל כבר בקרוב לפני כן בב"א אבל צ"ע אם ראוי לעמול ולהשקיע בזה יותר מדי וכבר הגענו לדברים שראויים בין ארבע עינים אבל אפשר עינים של חכם שליט"א ולא שלי. עלה והצלח יפה הערת

כתבתי ממש בב' דקות בלי עיון

ועניתי לו:

כתבת לי חמש ההערות בהתחלה:

א- בענין דעת הרמ"א, דבר שכבר התייחסתי אליו בגוף הקונ', ואם כוונתך לומר שאין השער דבר חשוב אז תכתוב את זה בפירוש

ג- יצא לו קצף גדול על זה שכתבתי בשם אחד מהאחרונים [שכתבתי שנדפס הספר בהסכמת הגר"ח הלוי והמהר"ל דיסקין] שלדעת התוס' ספת לו צואה מיירי בבעל פעור, וכתב בחריפות יתירא וכן אמר בע"פ דברים חריף ביותר, בעוד שדבר הראוי הוא לעיין במקור קודם שתכתוב נגדי, כי לא כתבתי הדבר מדעתי אלא כתבתי שכן כתב בספר אחד, ובמקום לעיין מקודם, השיג מה שהשיג, ושוב בירר את כוונתו שכל הראשונים לא כתבו שהוא בעל פעור, אלא האריכו לכתוב שהוא ע"ז שעבודתה בצואה. אמנם כמובן קושיא "עצומה" זו אינו כלום, כי שיגר דלישנא נקטו, כמו במקל פירשו שעבודתה במקל וכן בחגב כתבו שעבודתה בחגב, הכי נמי בצואה כתבו שעבודתה בצואה, ולא הוצרכו לכתוב שהוא בעל פעור, ופשוט. אמנם יהיה איך שיהיה אפילו אם "אמרי צבי" טעה בזה, עדיין אין צדק בזה שאמר שמי שטועה בזה לא יכתוב קוני על הנושא, הלא וכי מי שמביא דבר בשם אחד מהאחרונים אם לפי הבנתו של המשיג הנפלא טעה האחרון הזה, אין לו להמצטט זכות לכתוב את דעתו בסוגיא, ולא עלי תלונתו שסך הכל הבאתי הדבר בשם אמרו, ותל"מ.

ד- עוד האריך לכתוב איזה מקור שאולי צריכים מעשה הכנה, ואגב חורפיה לא דק, ולא שם לב שהוא ממש מקור להיפוך כמו שכתבתי, שמשם מבואר שעל ידי מעשה הכנה בלחוד הדבר נאסר, מלבד כל הראיות שכתבתי שלא צריכים שום מעשה הכנה, שמשום מה לא הוצרך לתרץ.

ה- עוד הרבה להשיג על דבר צדדי שהבאתי עוד פעם ממישהו אחר, והוא מה שכתב מו"ר הגר"ר משה מרדכי קארפ שליט"א [אשר בעצתו כתבתי הקוני] ע"פ הפשטות שכתבו הראשונים שנכרי מצווה באיסור תקרובת ע"ז. למעשה, גם כאן לא חידשתי מעצמי כלום, ואפילו לו יהיה שהדבר הוא טעות גמור לא עלי תלונתכם, וברוך השם הגרממ"ק שליט"א קיים, ויכולים לפנות כל ההשגות שבלשונו הגסה הם "שכתבתי דברים בהירים עם הוכחות מגוף הסוגיא דד' גיט ע"ב ומכח הבנת כל צורת הסוגיא מורה כמו שאמרת", ואמנם משום מה במכתבו הראשון הוא היה "נבוך מאוד בהבנת דברי הר"ן" אבל אחרי שהשבתי לו, הנבוך כבר מצא לעצמו הדרך, וכבר מוכח כדבריו מהבנת כל הסוגיא.

ומה הם דבריו? שרק שייך איסור תקרובת אם יש איסור במעשה זו, ולכן כיון שהגוי אסור לו לנסך יינו לע"ז שייך להיין להיות אסור משום תקרובת, ולא שייך הטענה שזה הרחקה שעשית מעצמכם כמו על סתם ינם. ועל זה השבתי [אמנם איני יודע אם הם דברים בהירים עם הוכחות כו' כו'] שזה לא אפשר מאחר שיש כמה מקומות שיש איסור תקרובת בלי עבירה, ולא תלוי זה בזה כלל, ואם כן כבר אי אפשר לומר דבריו.

מכל מקום ניחזי אגן מה כתב הר"ן והרמב"ן ורבינו יונה, ויבחון הבוחן אם יש דרך לברר הדבר בדוחק שאין כוונתם לומר שהגוי אסור בהנאה מין נסך, אלא רק לומר שהגוי מזהר על איסור ע"ז ויכון שיש איסור לגוי שייך לעשות איסורי הנאה.

חידושי הר"ן מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב

אפי' מההוא עכו"ם דנגע ביי דאי שקיל דמי יין נסך קא שקיל ולא דמי הזיקו שכוין שהוא מותר מן התורה ואין עליו שם ע"ז כלל יכול העכו"ם לומר לו אנא לא אזקתך ולא מידי שהרי אין היין אסור עליכם אלא מפני גדר שגדרתם לעצמכם כדי להתרחק ממנו ואינו בדין שאהא נפסד בשביל כך. אבל כשנסכו לע"ז ממש מחייב בתשלומין דמקלא קלייה כיון דאסיק עלי' שמא דע"ז ואסריה בין לדידה בין לאחרים שאיסורה של ע"ז אף בב"צ הוא נוהג ומשו"ה קאמר רב אשי דהאי עכו"ם דנסכי' לחמרי' דישראל בפירוש לע"ז שרי למשקל דמי חמרא מני' דמקלא קלי' וקא מייתי מנא אמינא לה מדרבנן דאמרי דאדם אוסר דבר שאינו שלו

חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב

ואי קשיא לך גוי שנגע ביין שלנו ואסרו עלינו במגע בכוונה למה אמרנו שאינו מתחייב בתשלומין מן הדין מאי שנא ממטמא טהרותיו של חבירו דחייב שהרי הגוי כמטמא הוא עלינו, יש לומר התם נמי פטור הוא מן הדין דקיימא לן היזק שאינו ניכר לא שמה היזק ולמה אמרו חייב שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ויאמר פטור אני, בישראל במזיד קנסינן בגוים לא קנסינן, שרוב גוים אינן בקיאיין באיסורין שלנו והווי להו שוגגים והמטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור, ועוד דאמר לך גוי אני לא עשיתי בו כלום אם אתם אסרתם מגעי עליכם אני איני מתחייב תשלומין בכך, אבל נסכו לעי"ז ממש ודאי משלם דהא מזיד הוא ומזיק לדעת הוא דקא אסיק עליה שמא דעי"ז ואסריה בין לדידיה בין לאחרים דאיסורי עי"ז בבני נח נמי הוא הלכך משלם דמיקלא קליה מיניה.

רבינו יונה

"אבל ניסכו לעי"ז ממש ודאי משלם דהא מזיד הוא, ומזיד לדעת הוא, דקא אסיק עליה שמה דעי"ז, ואסריה בין לדידיה בין לאחרים דאיסור הנאה בבני נח הוא"

ודבריהם ברורים מאוד, שהגוי אסר את היין גם לדידיה, כלומר שאסור לו להנות מזה, והוסיפו משום דאיסור [הנאה – רבינו יונה] גם בבני נח נוהג. ואם כוונתם רק לומר שהגוי נזהר מלעבוד עבודה זרה ממילא אסיק עליה שמה דעי"ז, למה כולם הוצרכו להוסיף שיין אסר לדידיה? מלבד דברי רבינו יונה שהוצרך לגלות לנו שהאיסור הנאה גם בבני נח? האם אין זה שחור ולבן, עד כדי כך ששייך לומר:

"אי"ז חכמה כ"כ שכתבתי דברים בהירים עם הוכחות מגוף הסוגי' דד' נ"ט ע"ב ומכח הבנת כל צורת הסוגי' מורה כמו שאמרתי להציע בכונת הר"ן וסיעתו ומאחר שמוכחים הדברים ומובנים בצורת הסוגי' שזהו פירוש המילים ויש אפשרות לפרש רבינו יונה נמי כן"

ב- ולכן נשאר רק מה שהוא כתב להשיג על מה שכתבתי בענין חזקת היתר. כתבתי בקוני' ע"פ דברי התוס' לד': שאין חזקת היתר כיון שעצם השחיטה הוי ריעותא. וציינתי לאחרונים שהבינו כן בתוס' הלא הם: הגרעק"א בחולין יג: הבינת אדם שער רוב וחזקה יח. [היה לי לכתוב שהבינת אדם כותב כן גם בשם הבית מאיר].

וגם כאן במקום לעמול הבין מה שכתבתי, ולבדוק אחרי המקורות, השיג מה שהשיג. ולכן ניחזי אן המקורות שהבאתי בקוני', ונראה אם הם מתאימים איך שהוא רצה לפרש דברי התוס'. הגרעק"א כתב על הגמ' בחולין שם וניחוש שמא מין הוא, שרשיי מפורש שם שיש רק מיעוט גוים שהם מינים, והק' הגרעק"א הא יש חזקת היתר, ותי' ע"פ דברי התוס' ע"ז לד': שהשחיטה לפנינו אין כאן חזקת היתר, וזה לשונו: "ולמ"ש התוס' בעי"ז (דף ל"ד ע"ב) ד"ה אי אמרת וכי דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק ע"ז קיימי ע"ש, אי"כ הי"נ אי"ש דאיתרע החזקה", ומפורש שאין רוב הגוים מינים, אם כן בודאי אי אפשר לומר שהריעותא הוא משום שנעשה מעשה שע"פ רוב הוא מעשה זביחה לעי"ז כמו שכתב המשגיג, אלא כנראה שרעק"א הבין דברי התוס' כמו שכתבתי.

וכן הבאתי דברי הבינת אדם שער רוב וחזקה סי' יח', ומשום מה כשכתבתי הדברים לא שמת' לב שהוא ג"כ מביא שם אותן הדברים שכתב הגרעק"א על הגמ' וניחש שמא מין הוא, ושם הוא מציין לדברי הבית מאיר, ואמרנס לעת עתה עדיין לא מצאתי דברי הבית מאיר.

ועכשיו בינותי בספרים מצאתי עוד כמה אחרונים שכתבו כן:

"דלכאורה תירוצם אינו מובן דאמאי איתרע חזקה במה שמיעוט קיבות אסורות ולכאורה דמיא לשני שבילין אחד טמא ואחד טהור שהלכו בהם שני בני אדם טהורין דמטהרין לשניהם אם באו לישאל בזה אחר זה דטעמא משום דמוקמינן לכל אחד בחזקת טהרה אף שאחד ודאי טמא ויצא מחזקתו כמו שכתבו התוספות בריש נדה ב ד"ה והלל ובחולין דף ט ע"ב ד"ה התם, אמנם באמת אתי שפיר דהא התוספות בעבודה זרה הקשו מחדקת היתר של הקיבות שמעיקרא קודם שנשחטו היו כולם מותרים ועל זה תירצו שפיר דלאחר שחיטה איתרע ליה חזקה דהנך קיבות העומדות לפנינו לאחר שחיטה בספק עבודת אלילים קיימא והיינו דאינו דומה לשני שבילין דהתם אין אנו באים לדון על חזקת היתר דשבילין כיון דשביל אחד ודאי טמא אלא שמטהרין שניהם מפני חזקת טהרה של האנשים דקודם שהלכו היו שניהם טהורין מה שאין כן בגבינות בית אונייקי שאנו באים להתיר על ידי חזקת היתר של הקיבות וקיבות של העגלים שנשחטו לעבודת אלילים בודאי נאסרו אף שעתה חזרו ונתערבו ואינו ניכר הגבינות איזו העמידו בקיבות איסור או אפילו אם הקיבות עצמם נתערבו, לא שייך לאוקמינהו בחזקת היתר כיון שקודם לכן כבר היה ידוע איזו יצאו מחזקתם"

ולכן יצא לנו שבהבנת דברי התוס' – **כמו שציניתי מכבר בקונ'** - הלכתי בעקבות רבותינו גדולי האחרונים, ולא חידשתי דבר מעצמי, אלא שמחוסר פנאי לא היה לו להמשיג יכולת לירד לסוף דעתי.

ואחרון אחרון חביב, מצאתי כעת בספר עבודת עבודה להג"ר שלמה קלוגר [שאגב שכחתי לציין שהוא ג"כ כתב שגוי מוזהר על איסור תקרובת ע"ז, ע"י דבריו ע"ז טו], והוא **פירוש** דברי התוס' ממש בדרך חדש שזכיתי לכוון לדבריו [ולו ידעתי שהוא כתב כן ודאי הייתי מציין לדבריו], והוא הביא הבית שמואל שהבאתי [ולא הביא הנוב"י מכל מקום הוא הבין דבריו ע"פ אותו הנהגה של הנוב"י], וכתב שאי אפשר לאוקים הקיבה ע"פ חזקת הבהמה כיון שהבהמה בחייה לא ידוע לנו, והשאלה הגיע אלינו רק לאחר השחיטה והוי כחזקה שלא נתברר בשעתו, ע"י שם באריכות.

ואף שהוא מפרש כן בדעת התוס', יש קצת דוחק בזה מאחר שהתוס' כתבו שאיתרע החזקה ולא כתבו שאין כאן חזקה, מכל מקום על פי דבריו יש לפרש המרדכי ש"מצא" המשיג [בעוד שהם כבר מצוינים בגליון הש"ס לרעק"א שם במקומו, ואין כאן שום מציאה].

מרדכי מסכת חולין פרק הזרוע והלחיים רמז תשלז

"והתם בע"ז חייש למיעוט אף על גב דאיכא רוב בהמות שאין נשחטות לעבודת כוכבים ואיכא נמי חזקת היתר לכל בהמה י"ל כיון דבגבינה עצמה ליכא למימיר העמידנה על חזקתה, חזקה דבהמה לאו כלום היא"

וכתב המשיג שיש מרדכי מפורש שמוקמינן אחזקה גם לאחר מעשה שחיטה. והנה לא כן הדבר, אלא המרדכי מסביר הסיבה למה אין כאן חזקה משום שאין חזקת הבהמה מועלת להקיבה, כיון שאין לקיבה חזקת היתר, דבר שלעצמו טעון בירור למה חזקת הבהמה אינו מועלת, אבל אם נימא כדברי הגרש"ק אתי שפיר.

ואמנם כנראה הגרש"ק לא היה מכיר שהמרחק בין דברי הבית שמואל לנידון דידן יותר רחוק משמיטה להר סיני "שומו שמים"...

ואין לומר שכוונת המרדכי לומר שאין חזקה לבהמה מועלת לדבר שני, הלא זה נידון בארוכה שכבר הרחיבו בזה האחרונים ע"י שב שמעתתא ד ג שקיימא לן חזקת האם מועלת לבת, וכע"ז כתב רעק"א

בגליון ליו"ד כה שחזקת איסור דתרנגולת מהני להכריע גם לענין הביצים, וכ"כ הנוב"י יו"ד סי' נז לענין חזקת טהרה של אשה שמועיל גם לדמה, והרחיב שהדבר פשוט כמו שחזקת בהמה מועלת גם לחלבה, וז"ל:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה סימן נז

הגע בעצמך לא תועיל חזקת הבהמה רק לעצמה אבל לא לחלב שחלבו ממנה והרי מבואר בי"ד סי' פ"א בבהמה שנמצאת טריפה אם הוא טריפות שיכול להיות שאירע קרוב לשחיטתה אנו מוקמינן לה בחזקתה ועכשיו הוא שנטרפה ומכשרינן כל הגבינות והחלב שממנה ומה תועיל חזקת הבהמה להחלב א"י כיון שאם הבהמה כשרה ממילא גם החלב כשר שהרי א"א להיות הבהמה כשרה והחלב טריפה ה"נ אי אפשר להיות האשה טהורה והדם יהיה דם נדה וכיון שהדם בא מן האשה וע"י הדם אנו מטמאין גם אותה אנו מעמידין האשה בחזקת טהרה וגם הדם טהור. ורואה אני ק"ו ומה בבהמה שאין לנו עסק כלל עתה לדון על בשרה וגופה שהרי היא טריפה לפנינו וחזקת כשרות שלה עד סמוך לשחיטה מועיל רק לחלב וגבינה שבא ממנה מועיל חזקתה ק"ו באשה שאנו דנין על האשה בעצמה. וזה פשוט מאוד.

היוצא מכל זה: מכל השגות המשיג לא נשאר לנו אלא לתמוה עליו אשר בכלל לא טרח להבין דברינו, ובמקום לשפוך בוז על דברינו ולזלזל במה שכתבתי.

כל טוב סלה.

משה אפרים אינדיק

משא ומתן עם הרב שמואל ל. שליט"א

דברים שכתב הרב שמואל ל. על מה שכתוב בספר הישכם אוהבים את ה'

אף אחד לא חושב שהשער עכשיו ימלא את הקרחה, זה אף אחד לא אמר, הקרחה כבר ממולאת מלפני שנים רבות. אלא שבדומה לסיפור שהיה אז, החליטו השוטים שכל אחד יכול להקריב את השער. והרעיון הוא כמו שהאלילה ויתרה על שערה היפה למען האליל, כך כל אחד יעשה זאת שיוותר על שערו היפה למען האליל, ואף שאז היה צורך בויתור הזה למלא את הקרחה, והיום כבר אין צורך, בכל זאת מבחינת הוראת הויתור של היופי למען האליל, זה שייך גם היום, וזה נקרא שהקריב השער לאליל - כמו שגם בעברית מושג "הקרבה" הוא במי שמוסר מעצמו משהו גדול למען מטרה, כמו מקריב את עצמו לכלל, מקריב את הזמן שלו עבור חברו, וכו', וכן באנגלית זה המשמעות של המילה sacrifice, זה המכוון הפשוט של שוטים אלה שהם מקריבים - מוותרים - על היופי שלהם למען האליל ובזה מראים לו כניעה. וזה נקרא מבחינתם נתינת השער לאליל, ובאנגלית offering.

זה גם המשמעות הפשוטה של הכותרת הראשית שכתוב על הטמפל SURRENDERING שמשמעותו הקרבה במושג הנ"ל ולא הקרבה של קרבן.

עכשיו תעבור על כל המקורות ותראה אם יש סתירה לזה, או שאדרבה זה הפשטות של כולם.

אם יש לך מקורות שלא ניתן לפרש כהנ"ל, אנא ציין לי אותם.

וזאת אשר השבתי לו:

קודם כל אשמח אם תגדיר בשבילי מה בדיוק כן הוי תקרובת, ומה בדיוק כן נחשב קרבן. וכן להסביר לבור כמוני מה המשמעות של קרבן ביהדות.

העולה מהסוגיא בבירור שתקרובת נעשה על ידי כל מעשה עבודה שיש בו מעשה כעין זביחה. לא משנה מה הכוונה רק יש תנאי אחד שזה יהיה מעשה עבודה כעין פנים. ולכן גם הצואה בבעל פעור הוי תקרובת כו'.

חויז מזה כל כמה שמאמינים שהאליל באמת מקבל השיער ואוהב השיער, אז ההבנה הפשוטה שלהם שהם נותנים את זה לאליל.

ועל המקורות, יש המון מקורות שאומרים הרבה דברים, אבל במקור הכי נפוץ מובא בפאת קדמה עמוד ו', מאתר שלהם כתוב:

She felt such a handsome face should not have any defect.
Immediately she cuts a portion of her hair and implants it on

his scalp with her powers. As hair is considered as the beautiful aspect of women, Lord XXXX notices her sacrifice and he said all the hair given to him by devotees in Tirupathi belongs to Neeladevi. Giving our hair to god is the symbol of leaving our ego.

מה זה שייך לומר על ויתור שהשיער שייך לאלילה הנ"ל?

והשיב לי הנ"ל:

ל' הרשב"א ע"ז דנ"א "שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן **שהיא חפצה בכך בזריקתן לפניו או בהעמדתן לפניו**", ועוד שם לענין ככרות ד"א דשייך תקרובת רק כשחושבים שהע"ז אוכלת ונהנית מן התקרובת, וי"א כי מכל מקום "כיון שמניחין אותו **תקרובת לפניו וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניו חשיב תקרובת**".

ל' רש"י יבמות ק"ג ע"ב בגדר תקרובת - "שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם **דורון**".

הנה יש לנו הגדרה של תקרובת שהכוונה הוא שהע"ז נהנית מהנחת החפץ לפניו. ובכזה תקרובת יש לפעמים שעושים הבצירה מתחילה לשם כך. אבל כשההנאה של הע"ז אינה ממה שמניחין לפניו, אלא מעצם הגזיזה מהראש, א"כ זה פעולה שנעשית לשם הע"ז ולא מעשה של תקרובת.

ואם נדמהו למה שמצאנו בע"ז דכמוש שקוץ מואב שמבואר במכילתא פרי יתרו ומדרש הגדול שעבודתו היה ע"י שמעביר שערו לכמוש [ובפסיקתא זוטרתי לקח טוב סוף פרשת חקת איתא שעבודתו בהשתחואה], הנה אע"פ ששם איתא "מקריב" שערו, אבל הרמב"ם בל"ת ה' כ' מעביר שערו, וכן בתש"ו הרמב"ם ס"י תמ"ח כ' שכמוש בתחילתו עבודתו בפריעת הראש ושלא ילבש בגד תפור, אבל הישמעאלים היום [כבר אין מתכוונים לע"ז ו] אומרים זה שנפרע ראשו ושלא נלבש בגד תפור בתפירות הוא כדי להכניע לפני הקל יתעלה ולזכור היאך יעמוד האדם מקברו. וכן בחינוך מצוה כט - ואף על פי שעבודתה דרך בזיון, כגון הפוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש. הרי דאינו הקרבה של שער אלא עבודה של בזיון שמעביר שערו מגופו. ואע"פ שמנהג זה דתגלחת כפי עדותם היא רק בערך מאה וחמשים שנה, ואינה מסורת מימות משה, אבל יתכן שהיה מסורת שיש כזאת עבודה. ועכ"פ אינה עבודת תקרובת.

לא מצאתי בשום מקום שהצואה שהוציאו לפני בעל פעור יש לה דין תקרובת. זה לא הגיוני לחלוטין (כ"ז שלא נמצא מקור מוסמך הפוך) לומר

כך. אין העבודה קשורה לצואה אלא לבזיון, והכל סוג פעולות שנעשים לפני העיז ולא תקרובת.

חשוב להתבונן במה שהעתקת -

As hair is considered as the beautiful aspect of women ,Lord XXXX notices her sacrifice and he said all the hair given to him by devotees in Tirupathi belongs to Neeladevi .Giving our hair to god is the symbol of leaving our ego .

- כ"א מבין שהיופי של השער הוא רק **beautiful aspect of women** כשהוא על הראש מחובר ולא אחרי שנתלש, א"כ ודאי אין המכוון לתת את השער היפה כדורון לפני העיז שהרי אחרי הגזיזה אין לו שום יופי, א"כ כשמתייחסים לשער היפה המכוון להסרת היופי מהאדם.

- הרי **Giving our hair to god is the symbol of leaving our ego** הדברים ברורים ומפורשים שנתנית השער הוא סמל של עזיבת האגו, ואין כאן מטרה בעצם הנתינה אלא בגזיזה, וזה נקרא בלשונם נתינה. גם בלשונו משתמשים עם לשון נתינה כוויתור.

- **sacrifice** - כאן רואים בפירוש המילה **notices her sacrifice** שאין הכוונה לקרבן אלא לוויתור, וזו היא המילה שמשתמשים אתה כל העובדים בשביל להסביר מה הם עושים.

- ניסוח זה של אגדה הוא ראייה לסתור משני **belongs to Neeladevi** סיבות. א - כשמדברים על בעלות זה בכלל לא שייך להקרבה אלא זה כהקדש לעיז שאינו נאסר, וכמו שאר הכסף והזהב שהם שמים בהינדו שאין לזה שייכות לתקרובת. ענין תקרובת הוא לא הקדש ותרומה, אלא נתינה לפני השם שהעיז נהנית מעצם הנתינה לפני כנ"ל מהראשונים. ב - לפי נוסח זה נתינת השערות אינו כלל לנעבד רק לנסיכה שהיא אינה נעבדת. אמנם הפירוש הוא פשוט כמו שהוא כתוב - שכל השער שהאנשים מוותרים עליו לכבוד האליל הנעבד - הרי הוא בבעלות הנסיכה הזו. והיינו שכשהאנשים מורידים את השער הם לא נותנים אותו לאליל הנעבד שהרי א"כ זה סתירה אלא הם רק מוותרים עליו, והשער הזה נהיה בבעלות ובחזקתו של הנסיכה. לכן, לא הגזיזה תקרובת ולא המתנה תקרובת.

מה שהוא אוהב שער ומקבל שער הכל מתפרש כנ"ל שהוא אוהב שמורידים את השער וזה קבלתו.

הדברים הנ"ל חוזרים ונשנים המון פעמים ע"י העובדים והכומרים, ואין שום סיבה להוציא את הדברים ממשמעותם הפשוטה.

בכל התיאורים ניכר להדיא שהמגלחים אינם נחשבים כ"עושים עבודה", אלא ה"עובד" הוא המתגלח בעצמו, והספרים "מסייעים" להם בעבודתם, ולכן היו שהעידו בשנים הקודמות שהמגלחים מפטפטים ואין להם כובד ראש כלל, ואף שזה כנראה השתנה, והיום לפי התאור נראה שרואים בזה עבודת הקודש ויש הרבה עושים בהתנדבות ומזכירים שם האליל לפני ובשעת הגילוח, אבל עדיין ההתייחסות ברורה שהיא רק כמסייע ולא שהם עושים ה"עבודה", וזה מוכיח בעליל שאין עובדים את הע"ז עם החיתוך רק עיקרה ההסרה של השער, והחיתוך הוא רק היכי תימצוי בעלמא וסיוע. ולהבדיל אלף הבדלות בשחיתת קרבן שהכהן עושה בשביל בעל הקרבן עיקר העבודה נעשית ע"י הכהן כי הוא השוחט.

והשבתי לו:

שלחתי לך עלון מקוצר, וכן החוברת פאת קדמה, וכל מה שאני כותב כאן כבר נתברר כל צרכו.

יש שני סוגי תקרובת עבודה זרה.

א- דבר שהוא כעין פנים, זאת אומרת כעין המובא במקדש כגון בשר ויין, אם מונח לפני ע"ז לשם דורון או לשם תקרובת, מעשה המסירה אוסרת אותו.

ב- דבר שאינו כעין פנים, אם נעשה בחפץ הנזכר מעשה עבודה שהוא כעין פנים, זאת אומרת שיש במעשה זו שבירה או חיתוך, עצם המעשה עבודה אוסר את החפץ משום תקרובת ע"ז.

שני גדרים אלו מפורשים בשו"ע יו"ד סי' קל"ט סעיף ג': [הכל לשון השו"ע]

"איזהו תקרובת, ...

1- כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם תקרובת, נאסר מיד.

2- אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין" עכ"ל.

זאת אומרת שדבר שכיוצא בו מובא בפנים נאסר במעשה נתינה לשם תקרובת, אבל דבר שלא מובא בפנים, נאסר במעשה עבודה כעין פנים.

בסוג הראשון מפורש שצריך להיות מונח שם לשם תקרובת, ולכן הככרות האריכו הראשונים לדון בהם מכיון שכל הצד לאסור אותם הוא מצד הנתינה לשם דורון, ולכן פלפלו אם נותנים אותו רק לכומרים שאין כאן תקרובת, ומאידיך הרשב"א כתב שעל שכן עדיין מאמינים שהאליל נתקצה בזה ועדיין הוי תקרובת.

אבל בתקרובת שנעשה על ידי מעשה עבודה לא מצינו ואין שום תנאי על איזה כוונה כל שהיא, אלא מספיק שיש כאן מעשה עבודה. כי הלא שורש הדבר הוא משחיטה, שנאסר במעשה שחיטה לחוד גם שלא ע"מ לזרוק שום דם כמבואר ע"ז לב: וברש"י שם, וכן בחולין לח: ועוד הרבה מקורות. ושבירת מקל הוי תולדה דשחיטה, ולכן גם בשבירת מקל נאסר שברי המקל על ידי מעשה העבודה לחוד. וכל זה מבואר באריכות הן בהישכם אוהבים פרק ה', הן בפאת קדמה כו'.

ולכן עוד לפני שאתה מצטט לשונות של הראשונים, אולי תבין בכלל מה זה שבירת מקל? וכי זה דורון? וכי הוא מוסר שברי המקל?

רש"י ביבמות לעולם לא בא להגדיר מהו תקרובת, אלא הוא פשוט נתן ציור של תקרובת ע"ז.

הרשב"א שהבאת ג"כ לעולם לא בא לחלוק על זה ששבירת מקל הוי תקרובת ע"ז, על אף שאי אפשר לומר שם "שהיא חפצה בכך בזריקתן לפנייה או בהעמדתן לפנייה" כי הלא ע"ז שם רק עבודתה בקשקוש מקל, וזה ששבר מקל עושהו תקרובת. אלא כל כוונת הרשב"א ברור כהמשך דבריו, שהוא רק בא לתרץ למה כלים כסות ומעות אינם תקרובת למאן דאמר שאבני מרקוליס כן הוי תקרובת, ולא בעינן כעין פנים, ולכן כתב הרשב"א שיש חילוק בין מה שהע"ז חפץ בעצם הדבר, לכלים כסות ומעות, וכלשונו: "אבל הכלים והמעות אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעות ושל כלים אלא שהמעות הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז,

והכלים הרי אינם אלא לנוי הילכך כיון שאינם עומדין דרך נוי אינם נאסרינן" עכ"ל. כלומר שכל דבריו הם רק לחלק בין הדברים שמונחים לפני הע"ז שאינם אסורים אלא אם הוא שם מצד עצמה, ולא מצד מטרה של נוי או כדי לקנות מזה עוד דברים.

ועל הצואה של בעל פעור, הדברים מפורשים בגמ' שספת לה צואה הוי מעשה כעי"פ, ולתוס' מיירי בע"ז שעבודתה בצואה, האי ניהו בעל פעור, וכבר כתב המאירי והר"ן על הרי"ף שגם בציורים אלו הצואה והמי רגלים הוי תקרובת. וכמו כן נמי מבואר בסוגיא נא:, ועי"ש בתוס' ובתוס' חכמי אנגליה שכתבו על דברי הגמ' שמים ומלח ג"כ הוי תקרובת "ונראה דאיירי שאין עבודתה בכך דא"כ לא גרע מצואה", ומבואר שנקט שהצואה בבעל פעור אכן הוי תקרובת, והדברים עוד יותר מפורש בראב"ן סי' ד"ש שכתב: "השתא פעורי מפערי קמיה - והרי תקרובת שלו - מים ומלח מיבעי דודאי הוי תקרובת אע"פ שאינו של נוי".

ולכן כמו שכתבתי הנידון הוא אם מעשה זה מוגדר כלל כמעשה עבודה אם לאו.

על השאר יש לי הרבה מה להשיב, הן ממקורות שהם קוראים את זה קרבן, ומאמינים שאליל שלהם משלם את זה לאלילה כו' אבל קודם נתמקד בעיקר הנידון מהו תקרובת ע"ז.

עד כאן מה ששלחתי לך, ולא קיבלתי ממנו תשובה.

מכתב להגאון בעל המאזני צדק, רבי מענדל זכרי' זילבער שליט"א

א"ה, מכתב זה לא נכתב על ידי, כי אם על ידי אחד מחברי, מכל מקום לשלימת הענין אמרתי להביא הדברים.

יום א' לס' על פי התורה אשר יורוך, ב' דר"ח אלול, שנת תשע"ח לפ"ק

לכבוד הרב הגאון המפורסם, המאור הגדול לממשלת התורה

רבי מענדל זכרי' זילבער שליט"א

אב"ד פריימאן וראב"ד התאחדות הרבנים.

אחר דרישת שלום כבוד תורתו הרמה. ראשית הנני להודות למעכ"ת על שהפריש לי מזמנו היקר בעש"ק העעל"ט, וזכיתי לשאת ולתת ולדון קצת לפניו בסוגיא דתקרובת ע"ז ושאלת הפאות נכריות מארץ הודו, ועל מה שכתב כת"ר בתשובתו החשובה בס' מאזני צדק, והיה לי לקורת רוח ולמשיב נפש. אמנם מחמת קוצר הזמן, לא הצלחתי אז לדון בפניו ולהעיר אלא בנקודה אחת מדברי כת"ר בתשובתו, וגם בזה שדיברנו רציתי להוסיף ולהעיר מעט. לזה אמרתי בלבי, להעלות מילה בלשוני בכתב עט סופר מהיר, כמה הערות נחוצות שנתעוררו אצלי בעת עיוני בדברי כת"ר על צדדי ההיתר שהעלה לדינא בענין הפאות, ולענ"ד יש להעיר עליהם טובא, מה גם לפי המציאות שנתבררה כהיום פי כמה ממה שהיה ידוע לפני י"ד שנה, שלפע"ד מתברר שהזכר הוא חמור ביותר למעלה מכל ספק, וכך הוא דרכה של תורה שזה בונה וזה סותר עד שיתברר הדין לאמיתו. ואבקש אם יוכל כת"ר להפריש מזמנו היקר לעבור על דבריי לראות אם מסכים עמי, או אולי יש מה להשיב עליהם. ובזה החלי בעזר צורי וגואלי.

(א) דרכי עבודתם של ההודים

בדבר מה שכתב כת"ר (הקדמה) שבספריהם מונים ששה עשר דרכי עבודה ואין מוזכר דבר משערות ראש של בני אדם, וכתב (אות ה') כי לדעתו המכוון במה שאמרו 'דרך עבודתה' דהיינו על פי החק שנקבע לעבוד אותו אליל מהראשונים שיסדוהו, ואע"פ שעכו"ם יכולים לקבוע להם ע"ז חדשה וכו', אבל אלו שבוחרים לעבוד את ע"ז הישנה לא נחשב עבודה כדרכה אלא כפי החק שיש לע"ז זו וכו'.

הנה כבר העליתי לפני כת"ר מה שנתברר אצלי בזה אחר חקירות ודרישות רבות, והנני לחזור על הדברים שנית בקצרה בכתבי. כי הנה לפי האמת, **דת ההודים אין לה שום מייסד**

או מחוקק חוקים, שהדת הזה הולך ונמשך כבר אלפי שנים, וההודים אינם יודעים מתי התחילה דתם, או מי הוא המייסד, וממילא גם **אין להם שום חוקים קבועים כתובים עלי ספר כיצד הם דרכי עבודתם**, כמו שיש לנו להבדיל אא"ה רמב"ם ושלחן ערוך, אלא יש להם עשרות כרכים גדולים, עם אלפי אלפים דפים שנכתבו במשך מאות או אלפי שנים, מלאים רבבי רבבות סיפורי הבל ורעות רוח מלא שגינות נוראות (הנקראים mythology), אודות כל מיני אלילים למאות שנתחדשו להם במשך השנים, שהרי אינם עובדים לאליל מסויים, אלא יש להם מאות אלילים, גדולים וקטנים, שכל אחד 'ממונה' על ענין מסויים, וגם מאמינים בכמה אלילים 'שנתגלגלו' במשך הדורות בצורות ודמיות שונות, ובכתביהם כתובים כמה הוראות ואזהרות שונות בקשר לאלילים אלו, שנכתבו במשך כמה מאות שנים על ידי 'חכמים ונביאים' שונים, שכל אחד הוסיף מדיליה מכל מה שעלה על רוחו, וממילא ישנם בחיבורים אלו סתירות גדולות ובולטות ממקום אחד לשני. וכמו שאליהם מרובים, כמו כן דרכי עבודתם מרובים, ולא זה בלבד שאין להם 'חוקים קבועים' שנוהגים בסדר עבודתם, **אלא שאופני עבודתם נשתנו כרחוק מזרח ממערב במשך אלפי השנים של המשכת דתם**, יש עבודות שנתבטלו לגמרי, ובמקומם נתחדשו עבודות אחרות, וכמה עבודות נשתנו לגמרי במהותם וצורתם, שהיה תלוי תמיד בקביעת הכומרים של כל דור ודור, וגם בדור אחד יש חילוקים גדולים בין עיר לעיר ובין טמפל לטמפל, ועל אף שכולם שייכים לדת ההונדים, לפי שכל אחד עובד כפי הבנתו ומסורת שלו וקביעת חכמו ונביאיו, וכן הדבר הולך ונמשך עד היום הזה. (ואפשר לעיין בספר 'שבילי עולם' שנדפס בשנת תקפ"ב, או בספר 'נצח ישראל' משנת תרנ"ז, ושם דפים ארוכים אודות דתות שונות בעולם, וכמה דפים מיוחדים שם לבאר דת ההודי וכל מנהגיהם, וכל המעיין שם יראה מיד עד כמה נשתנה סדר עבודתם של ההודים במשך תקופה זו של רק מאה וחמשים שנה, בתוספת וגירוע, וא"כ כל שכן כמה שינויים נעשו בו במשך אלפי שנה).

וממילא לפי ידיעתי אין מציאות אצלם של 'ט"ז דרכי עבודה קבועים' הנהוגים מטעם מייסדי הדת, והקרוב ביותר שראיתי למספר הזה, הוא חד מתרתי: או בקשר לשלבי חיי האדם, שההודים עושים עסק גדול מתקופות השונות שיש לאדם במשך ימי חייו, כלומר בזמן השינוי כש'עובר' מתקופה לתקופה, וכגון בעברו מהריון ללידה, ובעברו להיותו בן דעת, ובעברו לחיי נישואין, וכן הלאה, ועושים ענינים שונים (בקשר עם האליל, כגון קרבנות ותיפלות) בכל זמנים אלו, והנה יש להם גירסאות שונות כמה שלבים או תקופות יש לאדם במשך ימי חייו, אך כמדומה המספר היותר מקובל אצלם הוא ט"ז תקופות. או מה שמסתבר אולי יותר מקור המספר של ט"ז דרכי עבודה, שהוא בקשר לסוג עבודה הנקראת אצלם

puja, שזהו רק 'אחד' מאופני עבודה שיש להם, ועל עבודה זו כותבים 'מקצת' חכמיהם 'היום' שיש ט"ז שלבים בסדר עשייתה, ובאמת גם בזה יש אצלם חילוקי דעות, ויש אומרים שרק שמונה מהם הם עקריים, ויש אומרים שיש יותר מט"ז (וכפי שכבר כתבתי שבאמת אין שום דבר קבוע אצלם), ועכ"פ כמה מחכמיהם כהיום קבעו ט"ז שלבים בסדר עשיית עבודה זו. אולם לפי האמת יש להם עוד כמה סוגי 'עבודה' מלבד עבודה הנ"ל, בכל מיני שמות (ואזכיר לדוגמא מקצתם: Arti, Bhajan, Kirtan, Darshan, Prasad, Pravachan, Havan, Japa, Parikram, Seva), וגם בכל אלו יש חילוקים, שיש עבודות שעושים בכל יום, אם בביתם או בתוך הטמפל (וזה נקרא אצלם Nitya), ויש עבודות שעושים בזמנים מיוחדים בשבוע או בשנה (וזה נקרא אצלם Naimittika), ושוב יש עבודות שאין חובה לעשותם אלא הם בתורת עבודת נדבה, שמאמינים שהאליל מקבל הנאה גדולה מהן (וזה נקרא אצלם Kamyā). וחוזן משלשה סדרי עבודות אלו, יש להם עוד סדרי עבודה שונים לעשות בזמנים מסויימים (הנקרא אצלם בשם הכללי Sraddhas) ולכולם שמות שונים. וגם כל שמות האלו שהזכרתי הם רק שמות כלליים, ואופני עשייתם מתחלקים לכל מיני פרטים ועבודות שונות או אופנים ודרכים שונים בקיום עבודה מסויימת, ולא הרי עבודה בטמפל זה כהרי עבודה בטמפל אחר, ולא הרי עבודתם בדור הזה כהרי עבודתם בדור אחרת, אבל הצד השווה שבכולם, שאין שום דבר ברור ומוחלט מהו 'דרך עבודתם' לפי 'חוקים' שלהם. ובכל עבודות האלו, ישנם כמה עבודות הנעשים בתוך הטמפל ע"י הכומרים, ונעשים בפועל עם 'גוף' האליל, לעוררו משינתו, להלבישו, לרוחצו, להאכילו, לרצותו, להשכיבו (כ"ז בכלל ליצנותא דע"ז), ועבודות אלו יש להם בדרך כלל סדר קבוע איך ומתי הם נעשים (הגם שגם עבודות אלו אינם קבועים כלל ונשתנו ביותר וגם הולכים ומשתנים מדור לדור כנ"ל), אבל לעומת זה ישנם עבודות הנעשים דוקא ע"י העובדים, שכל אחד יכול לעשות ענינים שונים להראות מסירותו ודביקותו אל האליל.

ובכן בפשטות אם נרצה לברר מהו 'דרך עבודתם' של ההודים, לא שייך בזה לחקור איזה הם דרכי עבודות וחוקים שנקבעו מטעם המייסדים, כי כאמור אין להם לא מייסד ולא חוקים קבועים, אלא בפשטות צריכים לעיין כיצד נוהגים 'היום' לעבוד את העבודה זרה שלהם, וכמו שכתב הרמב"ם בספר המצות (ל"ת ו') "הזהירנו מעבוד ע"ז וכו' בתנאי שתהיה אותה העבודה כדרכה רוצה לומר שיעבוד אותה במה שהוא דרך אותו הנעבד שיעבד בו", וכן כותב ספר החינוך (מצוה כ"ט) "שלא נעבוד שום עבודה זרה בעולם בדברים שדרכה שעובדים אותה המאמינים בה", ואם יתברר שאחד מדרכי עבודתם הוא להתגלח לכבוד האליל, אי אפשר לסתור את זה מכח שלא נזכר עבודה זו בספריהם, שהלא אין להם שום

מנהג והלכה או עבודה קבועה בספריהם, ועבודתם משתנה מדור לדור, ואין לנו אלא מה שנוהגים היום.

(ובאמת גם אם היה להם מייסד ומחוקק חוקים, והיה להם חוקים קבועים מטעם המייסד כיצד יש לעבוד לעבודה זרה זו, יש להעיר לענ"ד על מ"ש כת"ר שלא נחשב עבודה אלא כפי מה שקבעו המייסדים, דהלא כל ענין עבודה זרה בדויה היא מלב, ואין שום דרך אמיתית ח"ו, ובכן אם במשך אלפי שנים נשתנה דרך עבודתם מן הקצה אל הקצה, מה לי אם המייסד אמר אחרת, שאין לנו לילך אלא בתר דרך העובדים שנוהגים לעשות היום. ובאמת כה הם דברי רבינו הרמב"ם בריש הלכות עבודה זרה, בבארו השתלשלות עבודת כוכבים, כיצד נשתנה מהות עבודתם מדור לדור, ע"י חכמיהם ונביאיהם שבדו מלבם תורות חדשות, עד שנשתכח מהם אמונתם הישנה. ואכן לא מצינו בשום מקום, לא בגמרא ולא ברמב"ם או בשו"ע, שאם רוצים לקבוע מהו 'דרך עבודתה' של איזה ע"ז צריכים לחקור אחר כוונתם המייסדים, אלא המשמעות פשוטה בכל דבריהם שצריכים לחקור כיצד נוהגים היום, וכלשון הרמב"ם הנ"ל "במה שהוא דרך אותו הנעבד שיעבד בו", וכלשון החינוך "בדברים שדרכה שעובדים אותה המאמינים בה". וכל שכן לפי מה שכתבתי דבנידון דידן באמת אין להם שום מייסד או חוקים קבועים, לכאורה הדבר ברור שיש להסתכל רק על דרך עבודתם היום).

*

(ב) האם נחשב הגילוח בשם 'עבודה'

כתב כת"ר (הקדמה) בבירור מהות וסיבת הגילוח, "וכלום מדגישים שדבר זה לגזוז שערות הוא מנהג ישן להעובדים אותו ע"ז, והגוזזים השערות מנהג אבותיהם בידיהם, והדבר היותר מקובל אצלם הוא שגזיזת השערות הוא מסירת דבר חשוב מגופו בשביל האליל, או להראות הכנעה, ובזה עושים נח"ר לאלילים וכדומה. ומומחה אחד יהודי שומר תו"מ שהיה באותו מדינה כדי לחקור אחר מהות עבודה זרות הנמצאים שם ג"כ העיד כן, עכ"ל. ובאמת היטב דיבר כת"ר בבירור מהות הגילוח (בניגוד לרבנים אחרים שכתבו דברים אחרים שאינם נכונים כלל), וכן הדבר מבואר בכל כתביהם שהדפיסו (לדוגמא: בחיבור שהדפיסו הנהלת הטמפל בשנת 1999 למספרם, המכונה *Tirumala the panorama of seven hills* - עמוד 5, ובחיבור שהדפיסו בשנת 2008 למספרם, המכונה *Lord of seven hills* - עמוד 5-6), שזהו סיבת הגילוח, **שהאדם רוצה להראות ולהוכיח עד כמה הוא מתבטל לגמרי בפני האליל, ע"י שמקריב הדבר היותר יקר אצלו דהיינו שערותיו שהוא נוי האדם, ומקריבו לכבוד האליל,**

ומאמינים שע"ז הוא מתקשר נפש בנפש עם האליל (עי' לקמן העתק דבריהם). והדברים מפורשים כתובים על בנין המיוחד לתגלחת (הנקרא kalyanakatta) למעלה מהכניסה, שיש שם פסל ענק, ובתחתית הפסל כתוב באותיות גדולות (ואגב, אין צורך בתרגום, שהוא כתוב שם בענגליש): "Place of surrendering human hair to Lord...." (כתוב אח"כ שם הע"ז).

והנה כותב כת"ר בתשובתו (אות ו') "ומה שנכתב מודעה על הבנין שבו מסתפרים וכו', אין זה מורה על עבודה להאליל, אדרבה הכוונה הוא להכניע עצמו בשביל האליל, ובפירוש פסק הרמ"א ביו"ד וכו', אבל לענינינו אין נפ"מ אם אומר או כותב לאלוה שלו, שאין אנו דנין באיזה מקום יתן הדבר, אלא אם עושה עבודה לו, או שהוא עושה דבר שהוא טוב בעיניו, ומסירה בהכנעה לאליל אינו מורה שעושה עבודה להאליל". ושוב כתב (אות ז') "ועוד דכיון שכל המומחים ששמענו מהם ושראינו בכתביהם מעידים שהגוזזים השערות הוא משום מנהג אבותיהם בידיהם, ושידוע שטעמם הוא כדי להכניע את עצמם בהסירם יופי השערות מעליהם בשביל הע"ז, וגם על זה נאמנים לומר שהמנהג נתייסד בשביל זה וכו', בודאי אין להחזיק ריעותא שאכן שינו הרבה אנשים דרך עבודת האליל לעבדה בדבר שאין עבודתה בכך דכלל גדול הוא דאין מחזיקין ריעותא. ואפילו אם נאמר שכנים הדברים שהעידו האנשים שהיו בהודו, שהרבה מהמתגלחים מזכירים שם ע"ז בשעת הגילוח, ושנותנים ידיהם על הלב בשעת התגלחת, ושאמרו לשונות שמשמעותם שעושים עבודה לשם העבודה זרה (סעקריי"ס), אין דברים אלו אלא הוכחה שבודאי מתגלחים או מקריבים השערות בשביל הע"ז, אבל אין להחזיק עצם גזיזת השערות אפילו בגדר ספק שהוא עבודה לע"ז משום דברים אלו, דאינו אלא סברא בעלמא שעושין הגילוח כדי לעבוד את הע"ז בהגילוח, ואין בידינו לאסור דבר משום סברא מבחוי" וכו', עכ"ל.

מכל הנ"ל נראה דפשיטא ליה לכת"ר, דמה שעכו"ם עושה לכבוד האליל כדי להראות את התבטלותו אל האליל, וגם מאמין שפעולה זו טובה היא בעיני האליל, מכל מקום אין זה נחשב 'עבודה' אל האליל. וכן אמר לי כת"ר בהיותי אצלו, שאפילו אם כנים הדברים שאמרתי שאין לההודים חוקים קבועים ועלינו לראות רק כיצד נוהגים לעבוד היום את הע"ז, מ"מ גילוח השערות אינו נחשב בכלל 'עבודה', ואינו אלא ענין של 'הכנה', דוגמת להבדיל מה שאנו לובשים אבנט או מלבוש עליון כהכנה לתפלה, כמו כן עושים הם פעולות שונות של הכנעה והתבטלות טרם בואם אל עיקר עשיית 'עבודה האמיתית' של האליל, אבל לא בשם 'עבודה' תחשב.

ולענ"ד תימה גדולה לומר כן וכבר הצעתי תמיהתי לפני כת"ר, כי לענ"ד פשוט דכל מה שעכו"ם עושה לכבוד אליל והוא מאמין שהאליל רוצה בפעולה זו ונהנה ממנה, ודאי בשם עבודה תחשב, ושנינו במס' סנהדרין (דף ס:) וכן נפסק ברמב"ם (פ"ג מהל' ע"ז ה"ו) וז"ל **"המגפף עבודת כוכבים והמנשק לה והמכבד לה והמרבץ לפניה והמרחיץ לה והסך והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בלא תעשה שנאמר ולא תעבדם, ודברים אלו בכלל עבודה הן, ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן [בע"ז שאין דרך עבודתה בכך] לפי שאינן בפירוש, ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו ועשהו לעבדה חייב".** הרי לנו ענינים של כבוד בעלמא, כגון לגפף ולנשק הע"ז, או לכבד ולרבץ לפניה, ואפילו הכי יש להם שם 'עבודה', וכל שדרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו יש חיוב מיתה על העושה. ומשמע דזה גופא שעושה פעולה כדי לכבד את העבודה זרה, חשיב עבודה, וכל שדרך העובדים לעשות פעולת 'כיבוד' זה, וכגון אם דרך העובדים לכבד לפני העבודה זרה, אפילו אם כוונתם רק 'לכבד' בזה את העבודה זרה, הרי זה חשיב עבודה. וכן מבואר בתבואות שור (ס"ד) ובשמלה חדשה שם, **"דכל היכא שכוונתו לכבדו הוי ליה עבודה, אע"פ שאינו מקבלו באלוה, רק כוונתו מאיזה טעם שיהיה",** וכמבאר שם שהמכבד את הע"ז כדי להכריחו ע"ז לקבל ממנו ישועה באיזה ענין, הרי זה עבודה גמורה. ועוד יותר כתב הרמב"ן בפ' ויגש (מו, א) דגם בתפלה לחוד אל האליל חשיב עובד ע"ז, וז"ל, **"המברך והמתפלל לכבוד נברא, כעובד אלילים".** וא"כ כל שכן בנידון דידן שהעובדים מקריבים את היותר יקר אצלם כדי להראות התבטלותם אל האליל, אין לך עבודה גדולה מזו. ולא הבנתי מה שמחלק כת"ר בין **"אם עושה עבודה לו, או שהוא עושה דבר שהוא טוב בעיניו** [פ"י של האליל], ומסירה בהכנעה לאליל אינו מורה שעושה עבודה להאליל", ואני בער ולא אדע החילוק בין זה לזה.

וכדאי להעתיק מלשונם **שכותבים הכומרים בעצמם במהות עבודת הגילוח**, וזה לשונם בחיבור שנדפס על ידי הנהלת הטמפל (המכונה TTD) בשנת 1981 למספרם (מכונה **The Tirumala Temple**) בעמוד 587: **Pilgrims to Tirumala usually offer the hair on their head to the Lord as a devotional offering. Persons in need of the assistance of the Lord usually take a vow, and when they visit the temple offer their hair at the Kalyanakatta special hall erected for this purpose.... Hair offering is similar to blood-offering, and is believed to establish a bond between the man and the deity to whom it is offered. Its proper object is to create or emphasize the relation between an individual and a god, and so it is in place either in ceremonies of initiation by which a member is incorporated into the circle of a particular religion, or in connection with special vows and special acts of devotion, by which a worshipper seeks to knit more**

"closely the bond between himself and his God". וכן הדפיסו הדברים שנית בקצרה בחיבור שהדפיסו בשנת 2013 למספרם, בעמוד 173: **"Pilgrims to Tirumala usually offer the hair on their head to the Lord as a devotional offering. Persons in need of the assistance of the Lord usually take a vow and when they visit the temple offer their hair at the Kalyanakatta - special hall erected for this purpose.... It is believed that hair offering establishes a bond between the man and the deity to whom it is offered"**.

וכמה זה מתאים עם מה שכתב הגאון ר' אברהם מפיסא זצ"ל בספר 'אמר הגאון', בשם רבו הספורנו זצ"ל, וז"ל, "עוד אמר הגאון, כי העבודה זרה אינו דבר אחר, רק **לחשוב שבהתדבקו בזבחי רשעים תועבה עם אותו הנבדל, הנבדל יושפע ממנו הכח שהוא עליו, ויוכל לעשות כרצונו בדברים אשר הכח הוא שולט עליהם**". וזה בדיוק מה שעושים כאן, שמראים אל האליל גודל התבטלותם אליו על ידי שמקריבים שערותיהם, ועל ידי זה מתדבקים ומתקשרים אליו, וממילא ממשיכים על עצמם ישועות ורפואות לפי אמונתם הטפשית.

ומה שעושים כן בכוונה להראות גודל הכנעתם והתבטלותם אל האליל, אין זה מגרע כלום משם 'עבודה', ואדרבה הלא זהו העיקר ויסוד כל ענין עבודה זרה שבועלם, להתבטל לכח מי שגדול ממנו, ואין לך כבוד לע"ז יותר מזה שהאדם מבטל עצמו בפניה, וידוע שענין עבודה זרה הוא ההיפך מרוח החיים של העולם המודרנים בארצות המערב, לחשוב שכל הנעשה בעולם תלוי בכוחות האדם לעשות כרצונו ובחכמתו, אני ואפסי עוד, ולעומת זה כל הילוך מחשבתם של עובדי עבודה זרה היה להיפך, להתבטל לכוחות עליונים שאין מחשבת האדם תופסם, והאמינו שכדי לרצות ולמצוא חן' בעיני כוחות אלו - כל אחד בהאליל שהאמין בו - צריך הוא להראות לו גודל הכנעתו והתבטלותו אליו, ולשם זה היו מקריבים לפניו כל מיני קרבנות, ויש שגם שחטו את בניהם ובנותיהם, וכן היו עושים פעולות שונות של התבטלות, הכל כדי להראות מה שמוכנים לעשות וכמה הם בטלים ומבוטלים אל האליל. ומה לנו יותר מעבודה היותר ידועה אצל עבודה זרה - **השתחואה**, והוא עבודה הראשונה הנזכרת בעשרת הדברות "לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו' **לא תשתחוה להם** ולא תעבדם", ובסנהדרין (שם) ילפינן (מהפסוק 'וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם') לחייב על השתחוויה אפילו בע"ז שאין זה דרך עבודתה, ואזהרה מדכתיב 'כי לא תשתחוה לאל אחר', והלא כל ענין השתחואה אינו אלא מעשה של הכנעה והתבטלות אל האליל, וכמו שכתב המהר"ל (חידושי אגדה לב"ב דף כה). "**כי ההשתחוויה הוא הכנעה למי שמשתחוה אליו**" ע"ש באריכות,

וכ"כ בס' תפארת ישראל (פרק ל"ה) על הפסוק הנ"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם, **"זה ענין ההשתחוויה - ההכנעה לאחר"**, וע"ע בנתיב העבודה (פ"י) "ענין הכריעה שהוא כורע לפניו שמוסר נפשו אליו ומבטל מציאותו אליו", ומעתה וכי תיסק אדעתן שאם עושים פעולה מסויימת לכבוד האליל להראות לו הכנעה והתבטלות ע"י גזיזת שערם, להראות אל האליל שהוא **'מוסר נפשו אליו ומבטל מציאותו אליו'** עד כדי שמוכן להקריב דבר היותר חשוב אצלו, האם לא ל'עבודה' תחשב.

והנה אמר לי ע"ז כת"ר דברים מחודשים, כי לדעתו באמת מצד הסברא אין השתחוויה בגדר 'עבודה', כיון שאינה אלא ענין של הכנעה, אלא שכן גזרה תורה דהשתחוויה אסורה לכל עבודה זרה ואפילו בע"ז שאין דרכה בכך, אבל לא משום דהשתחואה מצד עצמה חשובה 'עבודה', וממילא אין ללמוד כלום ממהות של השתחואה ולומר דכל מה שדומה לה בדרך של הכנעה והתבטלות תחשב עבודה ג"כ, עכת"ד. אמנם מלבד שזה חידוש גדול מאד והסברא הוא לכאורה להיפך, לענ"ד גם מפורש בגמרא להיפך, כי במס' סנהדרין (דף סו:) איתא, "מניין לרבות השתחואה [אפילו שלא כדרכה], תלמוד לומר וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם, וסמך ליה והוצאת את האיש ההוא וגו', עונש שמענו אזהרה מניין, תלמוד לומר כי לא תשתחוה לאל אחר", ופרש"י, "תלמוד לומר וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם, דעל כרחיך לשלא כדרכה קאמר, **דאי דרכה לעבדה בכך בכלל ויעבוד הוא**", וכן פרש"י להלן שם לענין אזהרה. הרי דעבודה זרה שדרכה להשתחוות לה לא הוה איצטריך קרא לומר דחשיב 'עבודה' וחיביב עליה, דהוה פשיטא לן שהוא בכלל **'יעבוד אלהים אחרים'**, וממילא מה שהזכירה התורה 'השתחואה' מיותר הוא לאשמעינן אפילו בשלא כדרכה, ומוכח בהדיא דהשתחואה פשיטא לן בלי שום גילוי התורה דחשיב עבודה גמורה להתחייב עליה מיתה.

ויסוד זה בולט ביותר בדברי המנחת חינוך (מצוה כ"ח סק"ב) שיצא לדון, דבהשתחואה לע"ז שאין דרכה בכך בעינן דוקא פישוט ידים ורגלים כסתם השתחואה בש"ס, אבל ע"ז שדרכם להשתחוות לה בלא פישוט ידים ורגלים יהיה חיוב אף בכה"ג **משום דרך עבודתה בכך**, אף שאין זה ההשתחוויה האמורה בתורה. ואע"פ שציין לבסוף דברמב"ם משמע דגם בע"ז שאין דרכה בכך חייב אפילו בלא פישוט ידים ורגלים, כבר האריך בזה טובא הגרי"פ פערלא בביאורו על הרס"ג (ל"א א), ודעתו ג"כ כדברי המנח"ח לחלק בהשתחואה בין דרכה בכך לאין דרכה בכך, עד דס"ל שם שאם דרכה לכבדה **בשהיית ראש בלבד** חייב ג"כ, ורק באין דרכה בכך הוא דבעינן השתחואה גמורה, ומביא מהמב"ט בקרית ספר והגר"ד ערמאה דס"ל דגם הרמב"ם לא נתכוין אלא בעבודה זרה שדרכה בכך דרק אז מחייב בלא פישוט

ידיים ורגלים, אבל באין דרכה בכך מודה דבעינן השתחואה גמורה. ועיין עוד לקמן (אות ה') מה שכתבתי והבאתי לענין קרבנות, שזהו כל מהותה של קרבן, לעורר השפלה ושפלות רוח אצל המקריב, וכל שכן דכל כהאי גוונא חשיב עבודה.

עוד אמר לי כת"ר סברא חדשה אחרת, דאף שמצינו עבודות שאין בהם אלא כבוד בעלמא כגון לכבד או לרביץ בפניה ואפילו הכי אם דרך עבודתה בכך חייב כנ"ל, מכל מקום היינו דוקא אם זה בלבד הוא דרך עבודתה של ע"ז זו, אבל אם ע"ז שיש לה דרך עבודה אחרת חשובה יותר, וכגון בנידון דידן בהודו שעובדים להע"ז בעבודות חשובות אחרות להאכילה ולהלבישה ולרוחצה וכדו', אם כן בכה"ג כל שאר ענינים של כבוד והכנעה שעושים, אפילו דרכם לעשות כן, שוב אינם חשובים בגדר 'עבודה', אלא רק בגדר הכנה אל עיקר העבודה. אך לענ"ד דבר חדש וגדול כזה ודאי היה נזכר בש"ס ופוסקים, ולא מצינו כזה כלל, ורק כללא כייל לנו הרמב"ם "שיעבוד אותה במה שהוא דרך אותו הנעבד שיעבד בו" וכ"כ החינוך "דברים שדרכה שעובדים אותה המאמינים בה", ובהדיא מבואר ברמב"ם ושאר פוסקים דכל מה שעושים לכבוד האליל לכבדו, אם דרכם של העובדים לעשותו הרי זה חשיב עבודה וחייבין עליה מיתה, והלא לפי דברי כת"ר נמצא דמה שכתב הרמב"ם שאם היתה דרך עבודתה של ע"ז לכבד ולרביץ לפניה חייב, היינו דוקא כשאין עבודה חשובה יותר מזה, אלא זה בלבד הוא דרך עבודתה, אבל לדוגמא אם עובדים למרקוליס בזריקת אבנים, וגם דרכם לכבד בפניה, נמצא לפי דברי כת"ר דכיבוד בפניה לא חשיב עבודה ופטורים עליה, ולענ"ד סתימת דברי הפוסקים מורים להיפך.

וכן גם מוכח גבי הא דתנן (דף נא:): מצא בראשו פרכילי ענבים וכו' אסור, ומבואר בגמרא (ע"א) כגון שבצרן מתחלה לכך, ופרש"י "ובבצירתן עבדה לעבודת כוכבים דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה", וכן פירש הרא"ה "שהבצירה עצמה לכוונת עבודה, שבאותה בצירה דהוי דבר המשתבר הוא עובדה", וכ"כ בתלמידי רבינו יונה "מתכוין לעבדה באותה בצירה" וכן מבואר ברמב"ן ועוד ראשונים, והלא ודאי דעיקר העבודה היתה בהקרבת הענבים בפני הע"ז, ומ"מ כיון שהיתה להן ענין של עבודה גם בבצירתה הרי זה חשיב עבודה ותקרובת ונאסרו הענבים מיד בבצירתן, ולא אמרינן דעבודה זו של בצירה טפלה לעיקר העבודה של אח"כ. וכבר אמרתי לכת"ר, דלפי דבריו נמצא שכל הרבבות עובדים שנוסעים לטירופאטי ועושים כל מיני עבודות לכבוד האליל, לגזוז שערותיהן ולשבור קוקונוס וכיוצא בו (שנעשה ג"כ מחוץ להטמפל), באמת לא 'עבדו' עבודה זרה כלל, כיון שיש עבודה חשובה יותר שנעשית ע"י הכוהנים, להאכיל האליל ולהלבישו וכו', ולכאורה פשוט שאין לומר כן,

ואדרבה כל עבודות אלו הם בעצמם הנם אופני עבודתה לכל הרבבות אנשים הבאים לעובדה, מלבד שאר העבודות הנעשות ע"י הכומרים.

וגם כבר הראיתי אל כת"ר מה שכתוב בשו"ת הרמ"ע מפאנו החדשות (סי' ה') שהעיר הרמ"ע זצ"ל הגהות דוקרות נגד תשובת הגר"י מוסקאטו זצ"ל אודות מעשה שהי' שצוה מלך עכו"ם על היהודים הנאספים להסיר את מצנפתם לכבודו, והאריך הגר"י לדון שאין כאן עבודה כלל ורק לכבוד המלך עושים כן וממילא לא שייך בזה איסור עבודה זרה, והעיר עליו הרמ"ע מפאנו זצ"ל (הגהה א') וז"ל, "א"ה המקנא קנאת השם, הסר המצנפת עבודה גמורה היא שנהגו עובדיה להכנעה, ובמדרש (ויק"ר כו, ו) עמדו ופרעו ראשיהם", ועיין עוד שם בהמשך הגהותיו שדן על זה עד כדי ליהרג ואל יעבור.

*

(ג) בענין הטענה שהשערות הם טמאים לפי אמונתם

עוד כתב כת"ר (בהקדמה) "אדרבה השערות הוא דבר מאוס אצלם, ושם במקום בית הע"ז הוצג מודעה שבבית תיפלתם בפנים במקום שעושים עבודה להאליל אסור להביא שערות". ובהמשך (אות ט"ו) עוד הוסיף לומר, כאילו יש צד שזהו סיבת הגילוח (בניגוד להסיבה שקבע בעצמו בהקדמתו שהוא להקריב מה שהוא יקר להם וכו'), וז"ל, "שנתברר שאין גזיזת השערות אלא כדי להסיר דבר המאוס להע"ז".

הנה ראשית כל, אין שום סתירה שיהיה הגילוח נחשב כעבודה אף אם השערות היו חשובים כטמאים, כל שהם מאמינים שהאליל יש לו נחת רוח מעבודת הגילוח, דגם פוער עצמו לפוער חשיב עבודה אף שגם הם היו יודעים היטב שהוא דבר מאוס, ואף במתכוין לבזווי חייב כמבואר בגמרא. אבל באמת לא איצטריך להכי, וגם בזה חוזרים למה שכתבתי למעלה, איך שאי אפשר להוכיח כלום ממה שנמצא כתוב ב'ספריהם', שהם מלאים סתירות, ואין להם שום הלכות קבועות וסדורות, ולכן העיקר הוא מה שמקובל אצלם היום. דהנה נכון הדבר שכן נזכר באחד מחיבוריהם ששערות הן דבר טמא, ולא דוקא שערות, אלא כתוב שם 'אזהרה חמורה' 'שלא להשאיר בתוך הטמפל שום דבר היוצא מן הגוף כגון צפרנים שיניים עצמות או שערות' (ומי שיעשה כן יהא נזרק לגיהנם לאלפי שנים), אבל למעשה אין 'איסור חמור' זה מקובל אצלם כלל וכלל, ורובם ככולם גם אינם יודעים כלל מזה, עד כדי כך שיש מספר גדול בין העובדים שמכניסים משערותיהם בתוך הטמפל, בידיעת הנהלת הטמפל. ומה שכתב כת"ר שהוצג שם מודעה שאסור להביא שערות לבית תיפלתם במקום שעושים

עבודה להאליל, לפי ידיעתי אין שום מודעה כזה, ואדרבה מה שידוע לי בכירור הוא, שהנהלת הטמפל עצמם כותבים שיש בערך עשר אחוז מהאנשים המתגלחים (כלומר אלפי אנשים ונשים) שמכניסים שערותיהם לתוך הטמפל, והנהלת הטמפל רק מודיעה "שאינ צורך לעשות כן", כיון שעל ידי הגילוח בלבד וע"י נפילת השערות על רצפת אולם התגלחת (וכל שכן אחר הכנסתם לתוך ה'הונדי' העומד באולם התגלחת שמויחד לשערות) כבר 'נתקבלו' השערות על ידי האליל. ולא זו בלבד, אלא באחד מספריהם שנדפס ע"י הנהלת הטמפל עצמם בשנת 1999 למספרם (מכונה בשם Tirumala the panorama of seven hills) מפרטים סוגי דברים שונים שמכניסים העובדים בתוך ה'הונדי' שמונח בתוך הטמפל, וזה לשונם (עמ' 25): "All votive offerings from devotees are deposited in this vessel called koppera. They range from hairs removed from the shaven heads of men and woman, to diamond jewelry....", והלא פלא הוא, איך לא נשמרו מ'איסור החמור' שלא להכניס שערות לתוך הטמפל מפני שהם מאוסים, אתמהה. ושם (עמ' 39) הם מפרטים שלושים דברים שצריכים ליזהר שלא לעשות או להכניס בתוך הטמפל, ואין שם זכר מאזרה הנ"ל שלא להכניס שערות אל הטמפל. וגם אין זה דבר חדש אצלם שהתחילו 'לזלזל' באיסור זה, אלא כבר בשנת 1831 למספרם נדפס מאמר אודות מנהגי טירומאלא (Asiatic Journal, May-August 1831), ושם (עמוד 194) הוא מזכיר גם כן השערות שמתגלחים בין ה'קרבנות השונים' שהעובדים מביאים ומניחים 'אצל רגלי האליל'. ושוב נזכר כן בחיבור שנדפס בשנת 1906 למספרם (מכונה בשם Ethnographic Notes in Southern India) כתוב (עמוד 341-342) שהשערות שגוזזים לכבוד האליל מכניסים אל ההונדי המונח בתוך הטמפל אצל האליל. וכל זה הוא דוגמא אחת מני אלף אודות 'ספריהם', איך שאין להם שום הנהגות קבועות במשך הדורות, וגם אינם חיים כלל וכלל על פי כל מילה שנמצא בספריהם, אלא העבודות משתנות שם מדור לדור, על פי 'חכמיהם' ו'נביאיהם'.

ובאמת עיקר קפידתם היום הוא שלא לעשות מעשה הגילוח בתוך הטמפל, ולא משום טומאת השערות, כי אין מקפידים על הבאת שערות אל הטמפל כנ"ל, אלא עיקר הקפידא הוא על הגילוח ובשביל נקיון המקום, שהטמפל הוא בנין מפואר של כסף וזהב ומשמרים אותו בנקיון מוחלט, והשנית, מחמת אפס מקום, שהעובדים הבאים לראות את האליל, עומדים ומצפים שעות על גבי שעות ליכנס אל הטמפל, ושם עומדים לאיזה רגעים ספורים בלבד, ומיד מזרזים אותם לצאת, ועקב זה כל הקרבנות שהעובדים עושים לכבוד האליל, וזה כולל גילוח השערות ושבירת הקוקונוס וכדומה, הכל נעשה מחוץ לבנין הטמפל, דשבירת הקוקונוס נעשה על גג אחד מול הטמפל, וכן גילוח השערות נעשה בבנין סמוך

ונראה אל הטמפל. וככל דברים אלו כתבה פרופסר ש. נעיר (אשה הגרה בטירופאטי יותר מששים שנה, ובקיאיה בכל הילוכיהם וטעמיהם ועבודתם), כשנשאלה למה אין מתגלחים בתוך הטמפל, השיבה: **"This offering is made in a separate building due to reasons of cleanliness, and also because no offerings are made in front of the idol in the temple. Devotees do not get even a second to stand in front of the Deity, such is the rush to this temple. It is also the case with many other temples as well".**

וכל שכן מה שהעלה כת"ר צד **בסיבת הגילוח**, שהוא כדי להסיר דבר המאוס להע"ז, עלי להדגיש כי דבר זה המציא בעל תשובה ידוע לפני י"ד שנה, בחוששו על קלקול הקשרים שבין היהודים ליהודים (דידוע שהוא עוסק כל היום ב'שמירת הקשרים' שבין הדתות הנקרא בלע"ז interfaith, עד שהוא מפטט על האינטרנט כי הקב"ה ברא את העולם בכונה מיוחדת שיהיו כמה דתות בעולם, דכמו שברא כמה מיני חיות ובהמות, כמו כן רצונו שיהיו דתות שונות, הן יהודים העובדים לד', והן להבדיל נוצרים והודים העובדים לאלילים אחרים, רח"ל מהאי דעתא, שהוא נגד התורה הק', שכל בר נש מצווה באמונת הבורא ומוזהר על איסור עבודה זרה), והוא המציא דבר זה, שהגילוח אינו אלא כמו 'מקלחת' לנקות את האדם מזוהמת השערות שהן טמאות אצל האליל, ובזה הולך שולל כמה רבנים. אבל כל מי שחוקר קצת אצל היהודים עצמם, רואה איך שבדה זאת מלבדו, וסיבת הגילוח ברורה אצלם שהיא עבודה חשובה בפני עצמה, להקריב אל האליל מה שהוא יקר ביותר אצל האדם, וכבר כתבתי לעיל שכן מפורש כתוב על הבנין, וכן כתוב בספריהם, וברור שאין זה ענין של הכנה וטהרה, אלא עבודה נפרדת, וגם פרופסר נעיר הנ"ל כשנשאלה על זה השיבה דברים ברורים שאין זה כלל ענין של טהרה או נקיון והכנה, אלא עבודה חשובה בפני עצמה להקריב השערות לכבוד האליל.

*

(ד) בענין הטענה שהגילוח נעשה ע"י מגלחים פשוטים ולא כומרים

עוד כתב כת"ר (אות י') להקל מטעם אחר, דאפילו אם המתגלחים עושים הגילוח לכבוד האליל ויהיה נחשב עבודה, מכל מקום המגלחים אינם עושים כן אלא להרויח ממון, והוא כישראל ששחט בהמתו של עכו"ם וכו', ומוסיף וז"ל, "אלא שהיה מקום לחוש דהמסתפרים הם מינים, והש"ך שם (יו"ד סי' ד' סק"ג) כתב דכששוחט עובד כוכבים מין או ישראל מין האדוקים בעבודת כוכבים אז אסור בהנאה דאמרינן דסתם מחשבתן לעבודת כוכבים, ע"כ, אבל בסתמא אין לחוש שעכו"ם הוא מין" וכו'.

והנה נכון דבריו, שכן אמרו חכמז"ל על סתם נכרים שבחוץ לארץ דלאו עובדי עבודת כוכבים נינהו אלא מנהג אבותיהם בידיהם, וממילא מסתמא אין לנו לחוש על נכרי שהוא מין ואדוק בעבודה זרה. אבל אין זה שייך כלל עם היהודים שאנו דנים עליהם, **שידוע בהחלט שכולם אדוקים באופן מבהיל** בעבודה זרה שלהם, ופשוט ששייך בזה הא דנקטינן במין האדוק בעבודת כוכבים דאמרינן אצלו סתם מחשבת עכו"ם לע"ז. וכבר סיפר ר' גרשון וועסט נ"י (שנסע לפני כמה חדשים להודו בשליחות המתירים), שנשאל לפני נסיעתו כמה פעמים ע"י רב אחד לחקור במכוון על ענין זה, אם אפשר לומר שנתקרה אצל היהודים אדיקותם בע"ז שלהם, ובבוא ר' גרשון נ"י לשם נוכח לדעת עד היכן מגיע אדיקותם בהע"ז, ומספר על זה בעדותו באריכות, ומסיים, "אחר שהייתי בטירופאטי כמה ימים, וראיתי מסירותם עבור האליל באופן מבהיל ובהפלגה יתירה, ברור לי שאי אפשר לומר שהיהודים נאחזו בתנועת עולם המערב ו'נתקרו' מהרגש עבודתם ורק מנהג אבותיהם בידיהם נכרך שכתבו הפוסקים לגבי הנוצרים], אלא היהודים עדיין אדוקים מאד בעבודתם, כבשנים קדמוניות".

ובאמת כבר רמז כת"ר עצמו לדברי הראב"ן (הל' ע"ז סי' רצ"א) שכתב בטעם שמקילין להשכיר בתים לעובדי כוכבים לדירה וז"ל, "ועוד סמכינן אהא דגוים שבחוץ לארץ לאו עובדי ע"ז נינהו, ואין לחוש למכניס לתוכו ע"ז, שאינם אדוקין בה לעשותה בביתם, ותלינן לקולא ואמרינן לא עביד, אבל ברוסיא ובארץ יון ודאי אדוקין, שהם עושין על שעריהן ועל פתחי בתיהן עבודה זרה". אך על זה כותב כת"ר, "אין ללמוד משם לנידון דידן לענין סתם מחשבת עכו"ם לעבודה זרה, ששם לא מיירי לענין שיש להם אדיקות כל כך שכל מחשבתם יהיה לעבודה זרה, אלא שדעת הראב"ן הוא שגוי שהאדוק בע"ז יש לחוש מלהשכיר לו דירה משום שייבא ע"ז לביתו". והנה באמת לא ידעתי ההכרח לחלק כן, בזמן שהראב"ן אומר סתם שהם אדוקין ואינם בכלל מה שאמרו חכמז"ל 'עובדי כוכבים שבחו' לאו עובדי עבודה זרה נינהו', ומהיכי תיתי לחלק בין השכרת דירה לבין סתם מחשבת עכו"ם. אבל אף אם נניח שכן הוא, הלא זה פשוט וברור דבעכו"ם **שכן ידעינן בהם** שהם אדוקים בעבודה זרה ביותר, ודאי שייך בהם דין זה דסתם מחשבת עכו"ם לעבודה זרה, וכמפורש במס' חולין (דף יג:): ותוס' שם, וכמו שנפסק בש"ך הנ"ל.

ועוד יותר הוא כן לעניננו, שהמגלחים אינם רואים עצמם כמגלחים פשוטים, אלא בדרגת **כומרים** שעושים עבודה חשובה לכבוד האליל. וכן כותב ר' גרשון וועסט הנ"ל בהגדת עדות שלו, "עם היהודים מחולק בעיקר לחמש כיתות (Castes), הנקראים Brahmin, Kshatriya, Vaishya, Shudra, Harijans [וכל כת מחמש כיתות הללו מחולקת לכמה כיתות קטנות (sub-castes) עם שמות שונים]. כת היותר חשובה ונעלה מחמש כיתות אלו, היא כת 'ברהמין', שמשם באים

הכומרים העובדים בהטמפלים שמגישים המאכלים אל האליל וכדו', והם נקראים 'ברהמין פריסטס' (Brahmin Priests). לעומתם, המגלחים הם באמת אנשים פשוטים וגרועים ולא כומרים, שכולם באים מכת אחרת הנקראת 'נאאי' (Nai), והיא sub-caste מכת הרביעי הנ"ל (Shudra) וכו'. בכל זאת, המגלחים עצמם טוענים שמקור מוצאם הוא באמת מכת הברהמין, ומחמת זה הם מחזיקים עצמם כאילו יש להם דרגא של כומר, ולכן הם קוראים לעצמם Nai-Brahmin. נמצא, כי מצד הכומרים האמיתיים אין המגלחים נחשבים לכומרים, אבל המגלחים לעצמם מחזיקים את עצמם כאילו הם כומרים בדרגא נמוכה עכ"פ שעוסקים בעבודת הטומאה עבור האליל, ואינם מחזיקים עצמם כמגלחים פשוטים. כששאלתי לשני מגלחים אם הם 'ברהמין פריסטס', השיבו לי: "Second Brahmin - Nai-Brahmin. It's a second category of Brahmin", עכ"ל ר' גרשון. ועוד נקודה סיפר לי ר' גרשון (מה ששכח להזכיר בתוך עדותו), שהמגלחים בעיר טירופאטי לובשים כולם בגדים לבנים, כמו הכומרים.

עוד מספר ר' גרשון נ"י בעדותו שם, "כששאלתי אחד מהמגלחים אם המגלחים מתפללים או מזכירים שם האליל, השיב לי שקודם שמתחילים לגלח אומרים שם האליל 'גובינדא' [ובאמת 'שם' זה מצפצפים הרבה בכל דרך הילוכם על ההר, בדרך chant], והנה אני בעצמי לא ראיתי שאומרים כן, אבל אולי היתה כוונתו שאומרים כן בכל יום בתחלת ה-shift שלהם, ולא לפני כל גילוח, או אולי רק לא הבחנתי באמירתם", עכ"ל. ולמעשה נתאמת זה ע"י השליח ר' אמיר דרומי נ"י שנשלח לאחרונה ע"י הראב"ד שליט"א, שדיבר באריכות עם ראש הכומרים שם, והכומר אמר לו שהמגלחים הם 'שלוחיו של האליל' לסייע בעבודת הגילוח הנעשית לכבודו, ושהם אומרים תיפלה קצרה לפני התחלת עבודתם בכל יום (השיחה עם הכומר נקלטה במלואה, ושמעתי בעצמי הדברים הנ"ל), וכן שמע ר' אמיר נ"י מעוד מגלחים שחזרו על דברים אלו.

ועוד ראיתי להעתיק מה שכתבה אשה אחת עכו"ם מסיחה לפי תומה, במכתבי עת של ההודים (המכונה 'Hinduism Today', - Jan-Mar 2006), ושם מספרת באריכות אודות ביקורה בטיירופאטי, ואעתיק כמה שורות: "We visited the Kalyanakatta Complex where over twenty-thousand pilgrims have their heads shaved every day. There we saw hundreds of men, women and children in dozens of queues patiently waiting for their turn with the temple barbers. Although it was an extremely hot afternoon, no one seemed to mind. **The barbers, busily taking care of so many patrons, could have easily been going about their work in a frazzled or hectic manner, but they were not. They were cool and calm, even devotional, as they worked.** A head shaving here is referred to as a

"hair offering ceremony." Crossing through queues of waiting pilgrims and stepping over loose piles of hair, we made our way to a place from which we could closely scrutinize the barbers at work. **Although we tried to speak with these fast-moving artisans, communication of any sort was difficult at best.** That was fine with us. It was enjoyable just to watch them work. They were quick, efficient and superbly skilled. **Barbers chanted "Govinda Govinda" as they began shaving. When they finished, they clasped their hands together, palm to palm, and again intoned "Govinda Govinda."**

והאם עדיין אפשר לטעון שאין מחשבתם של המגלחים לע"ז, אלא לקבלת ממון? נכון שמקבלים תשלומים עבור מלאכתם, אבל האם יש בזה איזה חסרון לענין עבודה? האם כומר שמקבל תשלום מהטמפל אינו נחשב עוד ככומר לענין עבודה זרה? והלא מהיכן יחיו המגלחים, שעובדים שעות ע"ג שעות, אם לא ממון שמקבלים עבור מלאכתם? ובכל זאת פשוט שנחשב העבודה אצלם כמקודש. וכן כתבו הנהלת הטמפל באתר האינטרנט שלהם, שעל פי כתביהם (scriptures) אם רוצה אדם 'לעבוד' לעבודה זרה, אינו מוכרח שיכנס לפני ולפנים ולעבודה באופן המקובל, אלא בכל פעם שעומד ומשמש לאחרים הבאים לעבודה, נחשב גם שימושו זה כעבודה גמורה להעבודה זרה וכאילו הוא עומד לפני ולפנים, **ודברים אלו כתבו בקשר להמגלחים, כי בזה שמשמשים ומגלחים האנשים שבאים להתגלה לכבוד העבודה זרה, נחשב שימושם כאילו עשו עבודה אל האליל לפני ולפנים.**

ומאד נחוץ לציין דבר נוסף, כי לפני איזה שנים נתייסד שם מטעם הנהלת הטמפל 'חבורה גדולה' של **אלפי אנשים ונשים מתנדבים** (חבורת המתנדבים נקראים Srivari Sevakulu), שיושבים שעות על גבי שעות יחד עם המגלחים הקבועים, **שלא על מנת לקבל פרס.** וכתבו בשנת 2012 למספרם בכתבי עת שלהם, כי במשך שנים האחרונות מעת שנתייסד חבורה זו, התנדבו יותר **משלשים אלף אנשים ונשים** לגלח אחרים בחנם! ולאחרונה כתבו שיש להם database של **המשימים אלף מתנדבים** שהם באים בזמנים אחרים במשך השנה לסייע במסירות נאמנה בעבודת הגילוח. (וראוי להעתיק שורה אחת שהיתה כתובה בכתבי עת שלהן בדיצמבר שנת 2014 למספרם, אודות 'דרשה' שנשא ראש הנהלת הטמפל לפני כל המתנדבים עבור עבודת התגלחת: **...Describing the Rrivari Sevakulu as the blessed volunteers in the divine service chosen by none other than Lord (...) and Goddess (...)**)"

ובכן לכאורה פשוט ששייך בעכו"ם אלו דין מינים האדוקים לעבודה זרה, מה גם שמחזיקים עצמם ככומרים ורואים בעבודתם כאילו עושים עבודה נעלה עבור האליל, ופשוט דאמרינן בהכי סתם מחשבת עכו"ם לע"ז.

*

(ה) בענין הטענה דאף אם נחשב הגילוח עבודה מ"מ אין דין תקרובת על השערות

שוב צידד כת"ר (אות י"ב ט"ו) להקל מטעם אחר, דאפילו אם נסכים שהמגלחים שערותם עושין עבודה לאלילים במעשה הגילוח, "לא יתכן שיהיה על השערות שם תקרובת, שהרי השערות אינו דבר שעובדים בו לאותו ע"ז, ואדרבה מאוסים הם לפי חוקי אותו ע"ז". וממשיך כת"ר להאריך בפלוגתת הראשונים בדין שבירת מקל, ומסיק (אות ט"ו) "מבואר מדבריהם, דלשיטת רש"י ודעימיה אין חיוב ולא נאסר משום תקרובת ע"ז אלא אם המקל הו"ל לארורה זו כבהמה בפנים, שדוקא אם שובר דבר שע"ז זו רגילה לקבלה הוי השבירה כעין זביחה, דזה הוי כעין פנים, ואין חילוק אם עבודתה הוי שבירת מקל או עבודתה הוי בקשקוש מקל, הטעם דנאסרת הוי משום דהמקל הוי כבהמה שהוא הקרבן שהע"ז רוצה בו, ושבירתה היא זביחתה. ויש ללמוד מדבריהם, שאם היה עבודה ידוע לאיזה ע"ז, כגון מרקוליס שעובדין אותה בזריקת אבנים, ויתכן לומר שהע"ז אוהב האבנים אם שיבר אבן חייב ונאסר, ואילו שוברים גם מקלות בפניה וידוע שהע"ז אינה רוצית בהמקלות אלא בשבירת מקלות משום איזה טעם, כגון כדי לבער מקלות שברשותו, לא היה חייב עליה שאין זה כזביחת בהמה בפנים שהנרצה הוי להקריב בהמה לגבוה, וכל שכן שלא היתה המקל נאסר משום תקרובת ע"ז. ואם כן בשערות הללו שידוע על פי המומחים שברירו היטב מהות עבודת אותו ע"ז ומעידים שהשערות הם דבר המאוס להע"ז, אין השערות להאליל כבהמה לגבוה, ולא שייך בזה תקרובת ע"ז".

ואני בעניי נפלאתי בראותי דברים אלו, דהנה באמת כבר הארכתי והוכחתי לעיל מפיהם ומפי כתבים שאין שום קפידא בהכנסת שערות אל הטמפל וענין זה של טומאת שערות אינה מקובלת אצלם כהיום וכל שכן שאינה סיבה לתגלחת, אבל אפילו אם נניח לרגע שכן הוי שהשערות הם מאוסים לפי אמונתם, האם אפשר להעלות על הדעת יסוד כזה, לא רק לענין תקרובת עבודה זרה, אלא אף לענין חיוב עבודה זרה, ולומר דאע"פ דהמגלחים שערותם עושין עבודה לאלילים במעשה הגילוח, וכן לומר לענין שבירת מקל אע"פ שהע"ז רוצית בשבירת המקלות, מכל מקום לא יתחייבו עליה משום עבודה זרה כיון שגוף החפץ

שהעבודה נעשית בו הוא דבר מאוס אצל העבודה זרה? וכי הפוער עצמו לבעל פעור היה מאמין שהע"ז **אוהב את הרעי או הצואה**? הלא היתה זאת עבודה משונה וזרה שאינה מושגת אלא לאנשים שוטים עובדי ע"ז למה יעשו דבר מאוס כזה, אבל כה היתה עבודתם ונתחייבו עליה מיתה, אבל האם מפני שהע"ז יש לה רצון בגוף החפץ?

ואולי באמת לא נתכוין כת"ר בכל זה לענין חיוב עבודה, אלא רק לדין **תקרובת** עבודה זרה, ובזה פשיטא ליה דלא שייך **תקרובת** ע"ז אלא בדבר שהעבודה זרה **מקבלת גוף דבר הנקרב**, וראייתו בציודו ממה שדימה רש"י שבירת מקל לכהמה בפנים, שהוא "משום דהמקל הוא **כבהמה שהוא הקרבן שהע"ז רוצה בו**", משא"כ כשאין הע"ז רוצית בגוף המקלות "שאינן זה כזביחת בהמה בפנים **שהנרצה הוא להקריב בהמה לגבוה**". אבל גם זה תמיהה אצלי, ראשית כל, האם זהו כוונת רש"י בדמותו שבירת מקל לזביחת בהמה לפנים? הלא כוונתו מבוארת הדק היטב וביתר ביאור בשאר ראשונים, שבא לבאר שיטתיה דבעינן שתהא דרך עבודתה עכ"פ במקל כגון בקשקוש (ודלא כהראב"ד והרמב"ן), לפי המבואר במס' סנהדרין (דף סב.) יסוד הדבר להשוות כל שהוא 'כעין זביחה' דומיא דשחיטה, שהוא מדין אבות ותולדות מדכתיב מאחת מהנה, ולכן אי לא הוה דרך עבודתה במקל עכ"פ בקשקוש, **לא היה נחשב שבירת מקל כתולדה דזביחה**, דאיזה דמיון יש בין שבירת מקל לזביחת בהמה, אבל כיון שדרך עבודתה במקל, שוב היא לה **מקל לארורה זו כבהמה לפנים**, ומעתה היא שבירת מקל זה כזביחת בהמה וחשוב למיהוי תולדה דידיה. וז"ל הריטב"א שם, "דכיון דליכא עבודת מקל לפנים היכי חשבינן לה כעין זביחה, אלא דכיון שדרך עבודת הארורה הזאת במקל היא לה מקל לדידה כבהמה לפנים, ומעתה היא שבירת מקל זה כזביחת בהמה וחשיבה למיהוי תולדה דידיה", וכ"כ הרמב"ן שם. אבל לעולם לא נתכוין רש"י לאשמעינן דין חדש, וכאילו בעינן שהע"ז **תרצה בגוף המקל** כמו שהיא רוצה בגוף הבהמה הנקרבת.

ובלאו הכי **מעיקרא דדינא פירכא**, האם בבהמה בעינן שתהא הע"ז **רוצה בגוף הבהמה** כדי שתחשב תקרובת ע"ז? לא מצינו בשחיטת בהמה לשם ע"ז שום תנאי שצריך לכוון להקטיר את הבהמה לע"ז כפי שכתב כת"ר "שהנרצה הוא להקריב הבהמה לגבוה", דאדרבה מבואר בהדיא במס' חולין (דף יג: ודף לה: לט.) שאם שחט עכו"ם בהמה ונתכוין לעבוד הע"ז במעשה השחיטה, נאסרה הבהמה משום תקרובת גם בלא שיקריב שום חלק, ובלא שיתכוין להקטיר שום חלק ממנה, וכ"כ הרשב"א בסוגיין (דף נא:): "דהשוחט לשם ע"ז כולה בהמה אסורה ואע"פ שלא הכניס ממנה כלום לפני העבודה זרה", וראה בטור (יו"ד סי' ד' ס"א) דכיון שנקט כר' יוחנן דמחשבינן מעבודה לעבודה לכן כתב וז"ל, "השוחט לשם ע"ז הרי זה זבחי

מתים ואסורה בהנאה, **אפילו לא חישוב בשעת השחיטה לע"ז** אלא חישוב בשעת שחיטה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לע"ז הרי זה זבחי מתים", וביאר שם הפרישה וז"ל, "אפילו לא חישוב בשעת שחיטה לע"ז, ר"ל **שהשחיטה עצמה תהא לשם עבודה זרה** וכמו שמתחיל רבינו וכתב השוחט לשם עבודה זרה דרצונו לומר **דהשחיטה עצמה היא לשם עבודה זרה, דזה הוי פשיטא זבחי מתים**, אלא אפילו שחט לעצמו ולזרוק דמה לעבודה זרה" אשמעינן דחייב ג"כ משום מחשבין מעבודה לעבודה, הובאו דבריו בטו"ז שם (סק"א) ובבאה"ט. והוא באמת מילתא דפשיטא לדינא, שהשוחט לשם ע"ז היינו שהשחיטה עצמה עבודה היא, ולא **בעינן בזה שום כוונה על הקרבת הבשר אח"כ**, דאדרבה זה כבר נכנס לדין מחשבין מעבודה לעבודה, אבל השוחט בהדיא לשם ע"ז הרי זה עבודה בשחיטה עצמה בלי שום כוונה אחרת, וזה לחוד אוסר את הבהמה כתקרות.

ויסוד הדברים מבואר היטב בדברי רש"י (מס' ע"ז דף לב:) וז"ל, **"וכי שחטה עבדה לעבודת כוכבים בשחיתתו ונאסרה**, דשחיתתה היא תקרובתה", וכן מבואר ברש"י (דף ג.) לענין אבני מרקוליס לפי ההו"א דלא בעינן כעין פנים וז"ל, **"והני תקרובת נינהו, דהזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו"** - זה מה שגורם לדבר להיות נחשב תקרובת, כיון שעושים בו העבודה, אלא דלמסקנא בעינן עוד תנאי כעין זביחה או כעין פנים. והוא דבר פשוט בסוגיות הש"ס ובפרט במס' ע"ז, שענין תקרובת ע"ז היינו, **דכל שעשה עכו"ם עבודה מסוימת באיזה חפץ, ועשיית העבודה היתה באופן של שביחה או חיתוך שהוא כעין זביחה, הרי נעשה החפץ תקרובת**, ואין בזה שום תנאי של הקטרה או הקרבה או שהע"ז יקבל את החפץ, לא מצינו בשום מקום תנאי כזה, ואדרבה מצינו בהדיא להיפך כנ"ל. ועיין נמי בר"ן על הרי"ף בסוגיא דספת לה צואה וניסך מי רגלים, דמבואר בדבריו כי לא זו בלבד שהעובד חייב מיתה, אלא גם **הצואה והמי רגלים נאסרין** משום תקרובת, וכן נראה שם במאירי, ובתוס' דף נ"א ע"ב. ועוד יותר מצינו בראב"ן (סי' ד"ש) על הגמ' (דף נא:) וז"ל, **"השתא פעורי מפערי קמיה - והרי תקרובת שלו** - מים ומלח מיבעי דודאי הוי תקרובת אע"פ שאינו של נוי", הרי דלא זו בלבד ספת לה צואה ס"ל דנעשה הצואה תקרובת, אלא גם פוער עצמו לפעור פשיטא ליה שהתקרובת נאסר. ועוד מצינו ביין נסך, שכל איסורה הוא מדין תקרובת ע"ז כמבואר בגמרא (דף כט:), ונאסרת במעשה שכשוך בלבד בלי שום מעשה נתינה, לפי שכך היתה עבודתן בשכשוך לחוד, כמו שפרש"י במס' גיטין (דף נב: ד"ה מנסך) **"שכשוך בידו לתוכו לשם ע"ז וכך היתה עבודתן"** (וכן פירש במס' חולין דף מא. ד"ה שניסך).

וראיה ברורה איכא מנרות שנהגו הנוצרים להדליק לקלון אליהם, שהאריכו כל הראשונים לדון בהם האם נאסרו משום תקרובת (ובאמת יש מהם שאסרו כמובא ברמב"ן ובשלטי גבורים בשם רבו), ורובם ככולם כתבו הטעם שלא נאסרו הנרות מדין תקרובת, הוא **משום שחסר התנאי של כעין זביחה או כעין פנים** (ולית להו הא דכתב הרמב"ן בשם י"א דהדלתן זו היא שבירתן, או משום דס"ל כדעת האומרים דלא סגי בכעין זביחה אלא בעינן כעין פנים), ומבואר בהדיא בדבריהם דאילו היה בנרות ענין של כעין פנים היו הנרות נאסרים מדין תקרובת, על אף שאינם אלא ענין של נוי וכבוד, או להאיר למשמשיה (ויחידים הם הרמב"ן שחולק על הי"א שהביא, וכן השלטי גבורים שחולק על רבו, וס"ל להיתר אפילו אם יש בזה כעין פנים, ומוכח טעמייהו דלא פליגי אלא לפי שאין בנרות שום עבודה כלל אלא נוי וכבוד, וע"ע לקמן שהעתקתי כמה לשונות של הראשונים בזה), ואם כן על אחת כמה וכמה בנידון דידן שהיא עבודה גמורה כמו שנתבאר לעיל, ודאי נאסרים השערות מדין תקרובת, כיון שנעשה בגופם עבודה, ע"י פעולה של חיתוך שהוא כעין זביחה.

וכבר האריך בזה בס' אבן האזל (פ"ג מהל' ע"ז ה"ד) שיש שני מיני תקרובת, א' תקרובת שאין נעשה בה שום עבודה של זביחה או זריקה וכדו', ובזה אכן בעינן שיביאו את התקרובת למוסרה ממש אל הע"ז, וכמבואר במתניתין דף כ"ט ע"ב ובגמ' דף ל"ב לענין בשר הנכנס ובשר היוצא, דכיון שלא נשחט לשם ע"ז בעינן שיביאו הבשר אל הע"ז דוקא, אבל שוב יש סוג תקרובת שעשו בה עבודה ע"י זביחה או שכשוך יין וכדו' לכבוד הע"ז, דאז נעשה גוף הדבר תקרובת, אף אם לא נמסר כלל אל הע"ז, וכדמוכח משחיטה ושכשוך, ע"ש.

ועיין עוד בצפנת פענח (פ"ח מהל' ע"ז ה"ג-ד) שכתב לדון בקוצר אמרים כדרכו בק' בדין משמשי ע"ז, ומוכח מדבריו **דפשיטא ליה דדין תקרובת ע"ז תלוי אך ורק בעשיית עבודה באיזה חפץ**, עד כדי כך שהוא רוצה לדון בכל משמשי עבודה זרה אם הם משמשים בשעת עשיית העבודה שיחול עליהם דין תקרובת ע"ז ולא דין משמשים, ע"ש היטב, והלא בעל צפנת פענח היה מאריה דכולה תלמודא, והי' פשוט אצלו יסוד זה. ושוב ראיתי שהאריך בזה בטוב טעם בריש פרק י"א מהל' מאכלות אסורות, וברור לו דשבירת מקל שהוא כעין זביחה אוסר את המקל, ואין בזה שום תנאי של הקטרה.

וכן מוכח מגוף הסוגיא, שסתמו חכמז"ל שהשובר מקל נעשה המקל תקרובת, ולא מצינו בשום אחד מהראשונים שיבאר ויסיף 'תנאי', דהשבירה היה כדי למסור שברי המקל אל הע"ז, או שהעבודה זרה 'אוכל' או 'נעשה שְׁבַע' משברי המקל, ובפרט שהמדובר בעבודה זרה שאין עבודתה בשבירת מקל אלא בקשקוש מקל (ולהראב"ד ורמב"ן גם זה אינו), ורק

עכו"ם יחיד ויוצא דופן החליט לשבור מקלו לכבוד האליל, ואם כן מה שייך לומר בזה הסברים ותנאים בכוונת שבירתו ושהע"ז מקבל השברים של המקל וכדו', אלא ודאי מוכח בהדיא מסתימת דברי חכמז"ל וכל הראשונים, שאם עכו"ם שובר את מקלו לכבוד האליל, אף אם כוונתו היתה לקלקל ולהשחית המקל כדי לבטא גודל התבטלותו אל האליל, ודאי יאסרו שברי המקל כדין תקרובת ע"ז, דומיא דבהמה שנשחטה לכבוד האליל. וכן מוכח מלשון היד רמה במס' סנהדרין (דף סב.) "מהנה תולדות, כגון **ששבר מקל בפניה לשם עבודה** שהוא חייב משום זיבוח, דמה לי שובר מקל מה לי חותך בשר", הרי בולט שזהו כל היסוד, ששבר המקל **לשם עבודה**, ובזה לחוד נעשה תקרובת, דומיא דשחיטה.

ובאמת לא הבנתי כלל יסוד הזה להצריך דוקא מסירת חפץ אל הע"ז, וכאילו דבעינן דוקא שיאימינו שהע"ז **שבע** מדבר הנקרב כדי להיות נחשב 'תקרובת', משא"כ בנידון דידן שהוא רק להקריב ולהשחית שערותיהם כדי להוכיח התבטלותם אל האליל, וכי גרע תקרובת ע"ז מלהבדיל אא"ה קרבנות שלנו, שכתב הרמב"ם (מ"ג ח"ג ס"ב ומ"ו) שכל סיבת הקרבנות אינו אלא להרחיק מחשבת ע"ז, שהמצרים היו עובדים לטלה ולכן מצוות קרבנות בצאן וכו', והרמב"ן (ויקרא א, ט) שחולק בזה כידוע על הרמב"ם, מבאר ענין הקרבנות שיתבונן המקריב כאילו דם הקרבן הוא דמו הנקרב, ועכ"פ לדברי שניהם ענין הקרבן הוא להביא תועלת בדעת אדם המקריב, ולא ח"ו ליתן דבר אל הקב"ה כביכול. וכן מבואר בזוהר הק' (ח"ד דף רמ.) **שכל הענין של קרבנות הוא רק השפלת רוחו של המקריב**, וזלה"ק, "זבחי אלקים רוח נשברה וכו', דרעותא דקודשא בריך הוא לא אתרעי בקרבן דבר נש על חובוי, אלא רוח נשברה וכו', **כל כפרה דיליה תלייא עליה עד דאתחרט, ותבר לההוא רוח מגו גאותא דיליה ומאיך ליה וכו'**, וכד אתבר ההוא רוח מסאבא וקריב קרבניה, דא איהו דאתקבל ברעוא כדקא יאות, **ואי לא אתבר ההוא רוח, לאו קרבניה כלום**, ולכלבי אתמסר, דהא קרבנא דא לאו דקודשא בריך הוא, אלא מכלבי וכו'". וראה בס' כתב הקבלה (פ' ויקרא) שמוכיח זה באריכות, דהא דכתיב גבי קרבנות 'ריח ניחוח לד' קאי על 'השפלת הרוח והכנעתו' של המקריב, **והכנעת הרוח והשפלתו הוא העיקר בכל הקרבנות**", ע"ש. ואם כן לכאורה ברור, דהוא הדין להבדיל אא"ה אצל תקרובת ע"ז, **שאם באים להקריב שערותיהם אל האליל, כדי להתעורר בהתבטלות והכנעה גמורה אליו, תקרובת גמורה הוא.**

וכדאי להעתיק מה שכתבה אלינו פרופסר נעיר הנ"ל - מאמינה נלהבה באליל ההודים, שהיא מצד עצמה הבינה יסוד פשוט זה בקשר לעבודתה אל האלילים, שאין שום מחשבה בהקרבנות שהם מקריבים בקשר עם **קבלת האליל**, אלא רק בקשר עם **הקרבת ומסירתו**

נפשם של העובדים. כמדומה לי שדבריה אלו יפתרו כל הספיקות שיש בענין זה, ובכלל להבין 'גישתם' אל עבודה זו של גילוח שערות. וזה לשונה (אחר שהאריכו לשאול אותה במהות הגילוח, ואם האליל 'מקבל' השערות וכיו"ב):

"...**The hair that is offered to God is like any other offering that involves sacrifice on the part of the devotee... It is the extent of devotion that one has to see in this.** The offering of the hair to Lord (...) is considered as an important offering since unknown times... **While understanding devotion, we have to see all rituals, offerings etc. to God from the angle of the devotee.** The devotees may have any number of reasons for this. Maybe by this act he hopes that God will become happy, or that he may get his wishes fulfilled, or this may be an act of thanksgiving to the Lord for fulfilling his wishes for which he had been praying, or it might be for the sheer happiness of the devotee or it may be that he is influenced by the tale of the ... **or it might be to express his deep and intense and unconditional love to God that expects nothing in return and so on.** In religion we have to understand everything - whether it is ritual or offering or prayer or vows that one undertakes - **from the angle of the devotee.** What the devotee does depends totally on his nature and mentality. Whatever he does for God makes immense sense for him although it may look ridiculous and superstitious and blind belief to a non believer. **We know nothing about God actually and experientially. We do everything on the basis of our belief and faith. If you start analyzing from the angle of God you will be at a loss because we actually do not know about God.** Though there are tales they are not verifiable with facts although the tales might have happened at certain times in the past that again is not verifiable. **Your problem is because you are analyzing any act of the devotee or his offerings to God and are trying to rationalize the acts of the devotee and you are also trying to understand from the angle of God.** That is the reason for your never ending questions. **The devotee is not bothered or concerned about what happens to his offering of hair to the Lord. It is immaterial for him. If he wishes and decides to offer his hair to the Lord then he does it. There ends the matter.** Probing that further is both unnecessary and also has no significance".

(וכל זה הוא בלא מה שנתברר עכשיו בהדיא שיש כמה וכמה מתגלחים שכן מאמינים בפשיטות ובתמימות שהעבודה זרה מקבל גוף השערות ברגע שנתגלחו, וגם ר' גרשון וועסט עצמו שמע כן בפירוש מכמה מתגלחים ומגלחים, אלא שגם שמע כמה מהם אומרים הסיבה של הכנעה, וכתב בהדיא בעדותו שאי אפשר לו לקבוע איזה מנוסחאות אלו הוא העיקר אצלו. ועכ"פ זה שהעיד הגרא"ד שליט"א לפני י"ד שנה, ששמע מערלים שם שאמרו שהאליל

'אוהב שערות', לא טעה כלל בהבנת דבריהם, וגם ר' גרשון שמע כדברים אלו, וגם השליח ר' אמיר דרומי שנשלח עכשיו פעם שנית שמע כן מפיהם. וזהו הבנה הפשוטה אצל רבים מהמון העם, שהם מוסרים שערותיהם אל האליל, והוא מקבלם מהם. וגם כל מה שדוחקים 'להעמיס' בדברי ההודים, כאילו אינם מתכוונים לקרבן וסעקרפיי"ס, אלא לפירושים שונים, הנה כל מי שיעיין מעט באיזה מחיבוריהם וכתביהם, יראה מיד שמתכוונים בברירות להקריב שערותיהם כמו כל שאר קרבן שמקריבים, וכן שומעים מפי כולם כשמדברים אליהם, והדבר פשוט וברור ואין בזה צד ספק כלל. ומה גם זאת כי בשנים האחרונות פירסמו באתרי האינטרנט סיפור הטיפשית המקובל אצלם אודות האליל שנתקרח והאלילה השתילה לו משערותיה, והבטיח לה האליל שכל העובדים שלו שיתגלחו ימסור לה שערותיהן, ור' גרשון שמע סיפור זה מפי הכומר הראשי שם, וגם ר' אמיר דרומי שמע כן, ואפילו אם נרצה להתוכח שמא הוא סיפור בעלמא ועיקר סיבתם הוא לשם הכנעה, עכ"פ אי אפשר להתעלם ממצואות שהכומרים בעצמם כותבים סיפור זה באתר האינטרנט שלהם כאילו זהו עיקר סיבת הגילוח, ומוכח בעליל שיש להם איזה הבנה שהאליל כן רוצה בגופן של השערות. אבל כאמור לעיל, לענ"ד כל זה אך למותר, וגם בלאו הכי פשוט וברור שהשערות נאסרים מדין תקרובת).

*

(ו) האם נחשב גזיזת שער בגדר 'כעין זביחה'

עוד כתב כת"ר (אות ט"ז) סברא אחרת להקל, "נראה דגזיזת שערות אינו כשבירת מקל ולא נעשה תקרובת ע"ז בכך, דשבירת מקל פרש"י דמי שבירה לזביחת בהמה של פנים ששובר מפרקתה, ולהלן לגבי שחט חגב כתב רש"י ואע"פ דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים נוהגת והוא כשבירת מקל דחייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה, וה"ה שבירת מקל דהוא שבירה וחיתוך, אבל לא מצינו דהסרת דבר בחיתוך וגזיזה יחשב שבירה ויהיה כשבירת מקל", ובהמשך הזכיר דמצינו רק בפרכילי ענבים דהוי כשבר מקל, וכתב לחלק דלא דמי וכו'. והנה באמת יש לדון במה שחידש לענין פרכילי ענבים, אבל בלאו הכי תמהתי על ההנחה שלא מצינו הסרת דבר בחיתוך וגזיזה יחשב שבירה ויהיה כשבירת מקל, דאם אמנם בסוגיא דתקרובת (דף נ-נא:) לא מצינו כן מלבד בפרכילי ענבים, אבל בסוגיות אחרות לענ"ד מצינו בהדיא בדברי הראשונים דין תקרובת בהסרת דבר בחיתוך או אפילו בתלישה שיחשב כעין זביחה.

דהנה במתניתין (דף יב:) לענין חנויות המעוטרות בורד והדס, פרש"י "בוורד והדס של תקרובת עבודת כוכבים" וכו', וכ"ה במרדכי (רמז תתמ"ד) ואו"ז (ע"ז סי' קכ"ז) וסה"ת (ע"ז סי' קל"ו) ובפ"י רבינו יהודה אלמגדרי (דף יב:) ופסקי הרי"ד (שם) וחי' הרא"ה (שם) וראבי"ה (סי' אלף נ"ב) ועוד ראשונים, שאסורין משום תקרובת, והנה הקשו ראשונים אחרים איך נאסרו משום תקרובת והא בעינן עבודה כעין זביחה וולכן יש שפירשו שאסורין משום גוין, ותירץ המאירי (לקמן דף מד:) וז"ל, "אנו כבר פירשנו לשם שורד והדס זה מן הקרב לפניו הוא, אלא שגדולי החכמים שבדורות שלפנינו דנין עליה והלא תקרובת ע"ז אינה נאסרת אלא אם כן הוא כעין פנים או כעין זביחה כמו שיתבאר, ופרשוה בשלקטן על דעת כך שהוא כעין זביחה, וכדאיתא ביבמות בסנדל של ע"ז". וכן כתב כבר בספר ההשלמה (ע"ז פ"ג סי' ד') "והא דאמרין בפרק קמא חנויות מעוטרות בורד והדס נעשין תקרובת ע"ז, וקשיא לי והא תקרובת ע"ז אינה נאסרת אפילו בשעבודתה לכך אלא א"כ כעין פנים היא זביחה כדמוכח בפרק ר' ישמעאל, ובורד והדס מאי כעין זביחה איכא, ואיכא למימר כגון שלקטן דהוי כעין זביחה". וכן מבואר בספר רוקח (הל' לולב) לענין נטילת לולב, דהדס של תקרובת לא יצא בו ידי חובתו, וכ"כ בפסקי רבינו יוסף (הל' לולב אות רע"ח).

ועד"ז מצינו לענין לולב, כמו שכתב בספר ההשלמה (סוכה דף לא:) דלולב של תקרובת עבודה זרה "לית לה תקנתא בביטול, בין דגוי ובין דישראל, ואם נטל פסול, ודוקא שנתלשו מתחלה לכך דהוה ליה כעין זביחה, דתקרובת ע"ז לא מתסרא אלא אם כן הוא כעין פנים", ובספר המכתם (שם דף כט:) וכן בספר המאורות (דף לא:) העתיקו הדברים משמו. וכ"כ בפירוש רבינו אברהם מן ההר (שם דף לא:) "ומיירי דוקא שהלולב הוא נעבד או הוא ממשמשי ע"ז, דהני אית להו ביטול, אבל אם הוא תקרובת ע"ז אין לו ביטול אפילו תקרובת ע"ז דגוי ולא יצא, ודוקא שחתכו מתחלה לשם תקרובת ע"ז, דכי האי גוונא נאסר דהוי כעין זביחה, דקיימא לן דתקרובת ע"ז אינו נאסר אלא אם כן הוא כעין פנים". וכ"כ המאירי (שם דף כט:) "ומכל מקום בתקרובת עבודה זרה אף של גוי אין לו ביטול, כמו שביארנו במסכת עבודה זרה, והילכך הרי הוא פסול אף בשאר הימים, אלא שדוקא בתלשה לתקרובת שהוא כעין זביחה, שהרי אין תקרובת נאסר אלא כעין פנים".

וכן מצינו בסוגיא דשופר של עבודה זרה (ד"ה דף כח.) דאית לה ביטול, שכתב המאירי (שם) "אבל עבודה זרה של ישראל שאין לה בטילא או משמשי עבודה זרה של ישראל שאין להם בטילא או תקרובת עבודה זרה אפילו של גוי שאין לו בטילא אם חתכו מתחלה לכך שהוא כעין פנים מדמיון זביחה כמו שיתבאר במקומו, וכן של עיר הנדחת, כל אלו פסולים

אף בדיעבד", ואף שברמב"ן (שם) ביאר תקרובת של שופר ע"ז מהו "כגון קרני איל של תקרובת ע"ז אם תקע בו לא יצא", ולא פירש כדברי המאירי, היינו משום דאתא לשיטתי' (ע"ז דף נא.) דנקט כר' יוחנן (לשיטתי' דר' יוחנן פליג על רב) דלא סגי בכעין זביחה אלא בעינן כעין פנים דוקא, וכן כתב בהדיא בריטב"א שם דשאני פרכילי ענבים דמלבד שיש בהן עבודה המשתברת גם הוּו כעין פנים דאיכא דכותייהו ביכורים, משא"כ בשופר שרק נחתך לשם ע"ז דאיכא רק עבודה המשתברת אבל לא הוה כלל כעין פנים, וגם הריטב"א הוא לשיטתי' דנקט כהרמב"ן, אבל המאירי אתא לשיטתי' דבכעין זביחה סגי, וכן נקטינן לדינא בסי' קל"ט, משו"ה סגי לי' באם נחתך השופר מתחלה לכך. עכ"פ מצינו ראיות ברורות, דגם חיתוך או תלישת דבר ממקום חיבורו נחשב כעין זביחה.

*

(ז) בענין הראיה ממעביר שערו לכמוש

עוד הביא כת"ר (אות י"ז) ראי' דגילוח שער אינו עושה השערות תקרובת ע"ז, ממ"ש הרמב"ם בספר המצות "מי שעבד איזה ע"ז שתהיה באיזה מין שיהיה מן העבודות הנה הוא חייב כרת, ובתנאי שיעבוד אותה כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתעבד בו, כמו פוער לפעור וזורק אבן למרקוליס ומעביר שערו לכמוש", ומקור דבריהם ממכילתא וכו', וטען כת"ר, "ואם איתא דגזיזת שער הוא כעין זביחה, תקשה ממכילתא זו לשיטת הראב"ד ורמב"ן ודעימם הנ"ל דבשבירת מקל דהוי תולדה דזביחה חייב אפילו אם אין עבודתה בכך, למה הצריכה המכילתא שיהיה כדרך עבודתה של כמוש, תיפ"ל שגוזז השערות והוי תולדה דזביחה".

אך לענ"ד אין ראיה מזה, דהלא האיסור לעבוד עבודה זרה כדרכו הוא דבר שמפורש בפשוטו של מקרא, וכמו שאמרו בסנהדרין (דף סא.) והובא בספר המצות להרמב"ם (ל"ה ה') "אמר רבי אליעזר מניין לזובה בהמה למרקוליס שהוא חייב, שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו, תניהו ענין לשלא כדרכה", הלא מבואר שיותר פשוט לנו שהעובד ע"ז כדרכו חייב, ולכן כשכפל התורה האיסור פעם שנית, ילפינן מיניה איסור גם לעובד ע"ז כעין פנים אע"פ שאין דרך עבודתה בכך. ואם כן כשכתבו דין פוער עצמו לפעור ומעביר שערו לכמוש שהוא עובר על איסור ע"ז, ודאי ניחא להו טפי למינקט איסור ע"ז כדרכה, מכיון שזה האיסור היותר פשוט, אבל אין מזה שום מקור שלא עבר גם על עבודה זרה כעין עבודת פנים. וכשם שעבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל, אם

שבר מקל לפניה בודאי חייב שנים [כדמשמע ברש"י ע"ז דף נ; וכן כתב בהדיא במנח"ח], הוא הדין עבודת כמוש, ואין ראייה שכמוש אינו כעין זביחה.

והוכחה לזה איכא, דהלא מנה המכילתא גם פוער עצמו לפעור, והנה כבר הבאתי לזה מ"ש הראב"ן לענין פוער עצמו לפעור שהצואה עצמה שמוציא נעשה תקרובת ונאסרה, וכן משמע גם בתוס' (דף נא:), ולפי"ז תקשי על המכילתא גם לענין פעור, דהלא בהוצאת צואה לחה לית מאן דפליג דחשיב זריקה המשתברת כמבואר בגמ' דף נ' ע"ב, וא"כ לדעת הראב"ד ורמב"ן צריך להיות חייב על זה בכל ע"ז אף אם אין דרכה בכך, ואפ"ה הזכיר המכילתא עבודה זו רק לענין פעור, אלא על כרחך שבא להזכיר דרך עבודתם של ע"ז שהוא האופן הפשוט להתחייב, אבל אין הכי נמי דכל שהוא כעין ד' עבודות יהי' חייב גם בשלא כדרכה, ולדין עכ"פ היכא שדרכה עכ"פ לעובדה בחפץ זה.

*

(ח) בענין ההיתר דמהני ביטול לתקרובת כלים של ע"ז

בסימן ב' (אות כ"ל"ג) מאריך כת"ר להוכיח "שמעיקר הדין יש מקום להקל לדעת הרבה פוסקים דמהני ביטול לשערות אפילו אם היו תקרובת ע"ז" (שם אות ל"ז), ומביא היתר זה להקל לדינא (אות מ"ב) עם עוד צירופים, ד"על ידי שזורקים השערות לארץ ומוכרים אותו באופן שיודעים שלא יהיה בזה שום שייכות עוד להע"ז הוי ביטול להע"ז, [ו]דעת הב"ח והרבה פוסקים ראשונים דמועיל ביטול אף לתקרובת ע"ז שאינו ממיני מאכל שמכניסין מהם לפנים". ומאריך להוכיח דתוס' (בשם רשב"ם בשם רש"י) והרא"ש ורבינו ירוחם ס"ל כן, ושמא גם הרמב"ם והטור ושו"ע נקטו כן וכו'.

אך לענ"ד תמוה טובא לעשות צירוף לקולא מזה, בזמן שבכל הראשונים מפורש להיפך וכמו שאבאר. דהנה בגמרא (דף נ.) נחלקו אמוראי באבני מרקוליס דאתו עובדי כוכבים אחריני דלא פלחי למרקוליס וחיפו בהן דרכים וסטרטאות, יש שפרשו מללכת עליהם ויש שלא פרשו, ומבאר הגמרא, "מאי טעמא דמאן דפריש, סבר לה כי הא דאמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף אמר רב מנין לתקרובת ע"ז שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים וכו', ומאן דלא פריש אמר בעינא כעין פנים וליכא", וגמרא זו הוא פעם הראשונה ומקור הלכה זו דתקרובת ע"ז אין לה בטילה. והנה מוכח בהדיא דפשיטא להו לחכמז"ל, דעל הצד דחשיבי אבני מרקוליס תקרובת ע"ז לא היו בטילין עולמית כמו שאר תקרובת, אע"ג דלא אוכל נינהו, ומאן דלא פריש היינו טעמא דס"ל דלא הוה

תקרובת כלל, כיון שאינם כעין פנים, וכן פרש"י בהדיא, "כעין פנים, כעין זבחים שבמקדש הוא דהוי תקרובת, כדכתיב זבחה לאלהים יחרם בלתי לד' לבדו, אלמא דומה כלפנים קרי זבח עבודת כוכבים, ואבנים אין עובדין [ב]הם בפנים", וממילא אבנים אינם תקרובת כלל דלא קרי זבח, ומוכח בהדיא שאם היה נעשה תקרובת וכגון אם נעשה בו עבודה כעין זביחה, דינו ככל תקרובת שאין לו בטילה עולמית. וכן מבואר בכסף משנה (פ"ח מהל' ע"ז ה"ט) בשם הרמ"ך, דשבר מקל נעשה תקרובת ואין לו ביטול עולמית [אלא דס"ל התם כדעת הראב"ד דתקרובת שאין בה שבירה כעין פנים נעשה תקרובת, ורק יש לה ביטול, ולכן מקשה על הרמב"ם ע"ש]. ועכ"פ דעת רש"י מבואר דתקרובת כלים כעין פנים אין להם ביטול, וכל שאינו כעין פנים לא חשיב תקרובת כלל.

וכן מפורש בתוס' (דף נב: ד"ה כלים), בהא דאיתא התם (ע"א) "בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא, ותיבעי ליה כלים, כלים לא קמיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה טומאה נמי בטלה וכו', כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי, כיון דאיסוריה לא בטיל כדרב גידל טומאה נמי לא בטלה, או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל טומאה דרבנן בטיל, תיקו". ופרש"י "ותיבעי ליה כלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים אי סלקא טומאה מינייהו כי היכי דסלקא איסורא", דמשמשי ע"ז יש להו ביטול. אבל בתוס' (ע"ב ד"ה כיון) דייקו, דבאיבעיא דאוכלין קאמר הגמרא "כיון דאיסוריה לא בטיל כדרב גידל טומאה נמי לא בטלה" אבל גבי כלים לא קאמר הכי, שמע מינה "דמיירי בכלים של תקרובת עבודת כוכבים שאין להם ביטול, ודלא כפירוש הקונטרס שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים". וכן פירש הראב"ד שם דמיירי בתקרובת, ומוסיף לבאר דלא תקשי הא בעינן כעין זביחה, דמיירי "דומיא דאוכלין המשתברין, כגון שחתכן מתחלה לכך", וכן מבואר בהדיא בתוספות רבינו יהודה מפריש בשם הר"י הזקן [ורבי מפרש דבכלים של תקרובת ובשבירה דכעין פנים איירי דלא בטיל ולהכי נקט טעמא דטהרה במקוה"], וכן פירש המאירי (דף נ:). והרמב"ן והרשב"א והריטב"א הביאו דברי הראב"ד, ולא חלקו עליו אלא מכח שיטת ר' יוחנן דלא סגי בכעין זביחה אלא בעינן כעין פנים ממש כדי להיות נחשב תקרובת, ולכן פירשו כרש"י, אלמא מיהת דאי לאו הכי מיתוקם להו שפיר בתקרובת שחתכן מתחלה לכך, דפשיטא להו דתקרובת כלים אין להם ביטול. נמצא דעת תוס' ור"י הזקן ותוס' רבינו יהודה מפאריש וראב"ד ורמב"ן ורשב"א וריטב"א ומאירי דתקרובת כלים אין לו ביטול. וכן מבואר דעת הרוקח בספרו מעשה רוקח (ס' תרי"א) דהא דמהני ביטול בתקרובת כלים היינו דוקא כשאינם כעין פנים.

וכבר הבאנו לעיל מה שכתב **בספר ההשלמה** (סוכה דף לא:): לענין לולב [שאינו דבר מאכל] של תקרובת עבודה זרה **"לית לה תקנתא בביטול בין דגוי ובין דישראל ואם נטל פסול"** [ומבאר שנתלש מתחלה לכך דהוי כעין זביחה], והובאו דבריו **בספר המכתם** ו**ספר המאורות**, וכ"כ **רבינו אברהם מן ההר והמאירי**.

וכן הבאנו כבר לעיל מ"ש **המאירי** בשופר של תקרובת ע"ז [דגם שופר אינו מאכל] **"שאיין לו בטיילא אם חתכו מתחלה לכך שהוא כעין פנים מדמיון זביחה"**, וכן מוכח ב**ריטב"א** שם דאף דמוקים שופר של תקרובת באיל שנשחט לע"ז, מבאר דהיינו טעמא דשופר שנחתך לע"ז לא הוה כעין פנים [והוא לשיטתי' דסובר כר' יוחנן וכמו שנתבאר כבר לעיל], ומוכח בהדיא דאי לאו הכי לא הי' מועיל לשופר ביטול וכדין תקרובת ע"ז.

ובמס' יבמות (דף קג:): אמרו שאם חלצה בסנדל של תקרובת עבודת כוכבים חליצתה פסולה, ו**פרש"י** "של תקרובת עבודת כוכבים - שהקריבו ומסרוהו לפניו לדורון וקי"ל **תקרובת עבודת כוכבים אין לה ביטול עולמית** דאיתקש למת" וכו', וגם שם הקשו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א דהא בעינן כעין פנים ולכן תירצו דמיירי ששחט בהמה לע"ז ועשה סנדל מעורה, אבל **בשאלתות דרב אחאי גאון** (פ' מצורע שאילתא פ"ח) יישב דמיירי "כגון שקיצעו מתחלה לכך", ו**הראב"ה** במס' ע"ז (דף נא:): העתיקו, ועי' בהעמק שאלה על השאלתות שם (אות י"ט) דגם **רש"י** נתכוון לזה, וכן פירש **בספר השלמה** (מס' חולין דף פט., ובמס' ע"ז דף נ:): דמיירי בקיצעו מתחלה לכך, וכן תירץ **המאירי** (ע"ז מד: נ:), הרי לך דעת **השאלתות ורש"י וראב"ה** ו**ספר השלמה** ו**מאירי** דתקרובת כלים אין להם ביטול, וכן מוכח מקושיית **הרמב"ן** והרשב"א והריטב"א שם.

ומלבד שכן מפורש בתוס' דף נב: כנ"ל, גם מוכח כן מדבריהם (דף נ. ד"ה בעינן) במה שהביאו בשם **רשב"ם** בשם **רש"י**, "ושמעין מהכא דהני נרות של שעוה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכיבן הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך, אי תקרובת עבודת כוכבים הוי אפילו ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא דמי לתקרובת מזבח ובתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול, ואי נוי של עבודת כוכבים היו ולנוי מדליקים אותן ושייך להו ביטול כעבודת כוכבים עצמה", מבואר כוונתם באומרם ממה נפשך מותר, שהוא לאפוקי שלא תימא דגם ביטול לא מהני כיון דהוי תקרובת ע"ז, לזה כתבו דאדרבה מצד תקרובת גם ביטול לא צריך כיון דלא הוה כעין פנים, ומצד נוי מהני ביטול, ומוכח דאי הוה 'כעין פנים' או 'כעין זביחה' גבי נרות לא היה מהני להו ביטול, אע"ג דלאו אוכלין נינהו.

ואף דבתוס' עצמם לא כתבו בפירוש לשון זה דאי הוה נרות כעין פנים לא היה מהני ביטול, מ"מ כן מבואר בהדיא ברשימה ארוכה של ראשונים, שכתבו ממש על דרך דברי התוס' דממה נפשך מותר, אבל בדבריהם מבואר בהדיא הכוונה דאי הוו כעין פנים או כעין זביחה לא היו בטילין כדין תקרובת ע"ז: א. בתוס' חכמי אנגליה [ופסקינן מהכא, דאותן נרות שהדליקו לעבודה זרה אינם אסורין לאחר שכיבום ובטלום כיון דלאו כעין פנים הוא"], ב. ובתשובת ר"י **הזקן** (סי' קס"א) [מכאן היה אומר הר"ר אליעזר ממיץ כי אותן נרות שנותנים לכומרים שאסורים בהנאה משום דהוי תקרובת ע"ז ותקרובת ע"ז אינה בטילה, ולא נהירא, דמשמע דוקא תקרובת שהוא כעין פנים אסור, מדקאמר בנן של קדושים מהלך עליהם, וכן מוכח בכלי שמעתא, והנך נרות אינן כעין פנים. וכי תימא דהוו כעין פנים מפני שהיו מדליקין אותן לפני ע"ז, הא לא חשיב לע"ז עבודה, תדע דבכוליה תלמודא לא חשיב אלא זיבח קיטור וניסוך, אבל מדליק לא חשיב תלמודא עמם בשום מקום, והני נרות איכא ביטול משמכבין אותן, ומשום הכי מותרות"], ג. ובתוס' רבינו יהודה מפאריש [יושמעינן מהכא דהני נרות של שעוה שמביאין דורון לע"ז ומדליקין לפניו, משכיבן הגלח ומכרן או נתנן לישראל מותרות בהנאה ממה נפשך, אי תקרובת ע"ז הוה אפילו ביטול אינן צריכין ומותרות דלא דמו לתקרובת מזבח ובתקרובת לא שייך ביטול, ואם נוי של ע"ז היא ולנוי מדליקין אותן דשייך ביטול כע"ז עצמה, מכיון שכיבן הגלח אין לך ביטול גדול מזה"], ד. ובחידושי הרא"ה [ולענין נרות של שעוה שמדליקין היום בפני ע"ז, משתכח דלאו תקרובת ע"ז הוא והוא לא מיתסרי משום תקרובת דלאו כעין פנים הוא בארבע עבודות, כדמוכח בגמרא אליבא דר' יוחנן דהלכתא כותיה דכעין פנים בד' עבודות בעינן, דהיינו זביחה וזריקה וניסוך והקטרה, כדפרישנא. ואע"ג דהוה הדלקה במקדש, מ"מ לא הוי דבר המשתבר דליהוי כעין פנים, בין הני תרי טעמי, כדאמרינן לעיל. ואפילו בשעשאן מתחלה לכך דאיכא שבירה, היינו מתכוין לעובדה בכך. ולא חשיב משתבר אלא כדאמרינן במתכוין לעבדה מתחלה לכוך. ובהדלקה ליכא דבר המשתבר. ובר מן דין, דהא פשיטא מילתא דלאו תקרובת הן אלא משמשיה, וכיון שכבו אותן או שמוכרין אותן הוי ביטול, דלא גרע מע"ז שהניחה עובדיה ואין עתידין להחזיר, דבהא ודאי ידעי דמקלא קלו"], ה. וברשב"א [ואותן נרות שעוה שמדליקין לפני ע"ז, בעוד שהן דולקין אסורין, בין שעומדים לפנים בין שעומדים בחוץ, וכדאמרינן חוץ מן הקלקלין דבר של נוי אסור, ואם כבו אותן אין להם דין תקרובת לפי שאין כיוצא בהן בפנים, ומשום נויין נמי לא מתסר כיון שכבו אותן הכומרים שכבוין היינו ביטולם, שהרי אין עושיין אותן לנוי בלא דליקה אלא בדליקה, וכיון שכבו אותן בטל נויין, שאין איסור הנויין כאיסור תקרובת שאין לו בטלה, אלא כע"ז שיש לה בטלה"], ו. ובריטב"א [ואבל נרות שעוה שמדליקין לפניו אין כאן כעין פנים כלל, ואין איסורן אלא מדין נויין ומשמשיה, וכבוין או מכירתן זהו בטולן, ואין לפקפק בזה כלל"], ז. ובר"ן [פי' על הרי"ף דף כג:] [ונירות של שעוה שמדליקין לפני עבודת כוכבים, מסתברא דלא מיתסרי משום תקרובת אלא משום נויין, דאע"ג דהואי הדלקה במקדש, מ"מ לא הוה דבר המשתבר דליהוי כעין זביחה או כעין פנים, הלכך בבטול סגי להו, ומשו"ה אם נתנום או מכרום לישראל מותרות"], ח. ובריא"ם (סי' ק"א) [ומדאיצטריך למיסר יין נסך למדנו דכעין פנים זבח ממש בעינן, הלכך נרות המובאות לע"ז אע"פ שהדליקום לע"ז, ושעוה המובאה כיוצא בהן, לא הוו תקרובת כעין פנים ושרו, וכן ראיתי בפירושי רבותי דכעין פנים זבח ממש בעינן והנרות מותרות"], ט. ובשבלי הלקט [דיני משמש ע"ז אות ט'] [וכן כתב בעל היראים, נרות

המובאות שהדליקום לפני ע"ז, ושעוה המובא וכיוצא בהם, לא הוו כעין פנים ושרו. וכן ראיתי בפירוש רבותי דכעין פנים דזבה בעינן" וכו', י. ובארחות חיים (הל' ע"ז אות ו') [ומן הנרות שמביאין הגלחים יש לדקדק איך נהנין מהם, אך יש לומר שמבטלין אותן בכיבוי. ומכל מקום אם תקרובת ע"ז אינה בטלה קשיא. וי"ל דאינן תקרובת אלא שמביאין אותן בתורת דורון. וכתב הר"ף, ואפילו הן תקרובת ממש אינן כעין פנים וכו'. ונרות של שעוה שמדליקין לפני ע"ז מותרין לאחר שכבה אותן הגלח ממה נפשך, אי חשיב תקרובת דע"ז לא הוי כעין פנים, ואי ליה [נוי] ע"ז סגי ליה בביטול וכו'. ויש מי שאוסר אותן לעולם משום תקרובת, וראיה לדבריו, ביום שהביאה קרבן יולדת מביאין לפנייה כל אחד ואחד נר של שעוה"], יא. ובספר האגודה (הל' ע"ז) [הני נרות של שעוה שמדליקין לפני ע"א לאחר שכיבן הכותי מותרין, דאי חשיב תקרובת לא הוי כעין פנים, ואי חשיב ע"א סגי להו בביטול"], יב. ובתוס' רי"ד (דף נא:): [אוסר באמת הנרות מדין תקרובת ולית להו ביטול וז"ל, "וכל אלה הפתילות של שעוה שדולקות לפני ע"ז, או הצורות של שעוה שהן תלויות לפני ע"ז, אע"פ שהכומרים סותרים אותן ומוכרין אותן, נוי ע"ז הן הצורות, והפתילות הן תקרובת ע"ז והן אסורין עד לעולם". וכ"ה בפסקי הרי"ד, "והפתילות של שעוה שדולקות לפני ע"ז, הן תקרובת ע"ז, ואין להם היתר עולמית"], יג. ובתלמידי רבינו יונה (דף נא:): [ואלו הנרות של השעוה שמדליקין לפני ע"ז וכו' ואם הדליקן לפני ע"ז אז ודאי אסורין, ובביטול בעלמא סגי להו, ויש מי שאוסר הנרות של שעוה משום תקרובת וכו' שהדלקתן זו היא שבירתן, ואינו נכון להתם וכו' אבל זה אין עבודתה בכך וכו' ועוד שאין זה כעין פנים]. וכלשון התוס' דמותר ממה נפשך וכו' דמוכח דמצד תקרובת לא היה להן ביטול, כתוב ג"כ ברא"ש (פ"ד ס"י א') ותוס' הרא"ש ונמוקי יוסף, וברור כוונתם ע"ד שכתבו בהדיא בכל הראשונים הנ"ל, דאי הוו כעין פנים לא היה להו ביטול, וכמו שמפורש בכל אלו הראשונים שהעתקנו למעלה.

לסכם מה שיוצא לנו עד הלום, מצינו בהדיא בכ"ה ראשונים דלהלן דפשיטא להו דתקרובת כלים אין להם ביטול: (א) שאילתות דרב אחאי גאון (פ' מצורע), (ב) רש"י (ע"ז נב, יבמות קג:), (ג) תוס' (ע"ז נב:), (ד) תוס' רבינו יהודה מפריש (ע"ז נב, נב), (ה) ראב"ד (ע"ז נב), (ו) רמב"ן (ע"ז נב, יבמות קג:), (ז) רשב"א (ע"ז נא, נב, יבמות קג:), (ח) ריטב"א (ע"ז נא, נב, יבמות קג: ר"ה כח), (ט) ספר השלמה (סוכה לא, ע"ז נב, חולין פט), (י) ספר המכתם (סוכה כט), (יא) ספר המאורות (סוכה לא), (יב) רבינו אברהם מן ההר (סוכה לא), (יג) מאירי (ע"ז מד, נב, סוכה כט, ר"ה כח), (יד) ר"ן (על הרי"ף ע"ז כג:), (טו) רא"ה (ע"ז נ:), (טז) תוס' חכמי אנגליה (ע"ז נ), (יז) תשובת ר"י הזקן (סי' קס"א), (יח) יראים (סי' ק"א), (יט) שבלי הלקט (דיני משמש ע"ז אות ט), (כ) ארחות חיים (הל' ע"ז אות ו'), (כא) תוס' רבינו פריץ (הובא בארחות חיים), (כב) אגודה (הל' ע"ז), (כג) תוס' רי"ד (ע"ז נא, ובפסקי הרי"ד שם), (כד) תלמידי רבינו יונה (ע"ז נא:), (כה) רוקח (סי' תר"א).

מעתה לא הבנתי בעניי איך אפשר להעמיס בתוס' והרא"ש להיפך, והתינה אם היה מפורש כן בדבריהם אז בהכרח פליגי על כל הראשונים הנ"ל, אבל באמת לא העלה כת"ר אלא **דיוק** מלשונם, וז"ל כת"ר (אות כ"ד), "אבל מדברי התוס' שם (ד"ה בעינין כעין פנים) בשם רשב"ם בשם רש"י נראה, דאף בדבר שיש לו דין תקרובת ע"ז אם אינו מין מאכל יש לו ביטול, דלענין שלא יועיל לו ביטול בעינין דוקא דבר הנקרב במזבח שהוא דבר מאכל. שכתבו על מה דאיתא בגמ' לגבי חיפו דרכים באבני מרקוליס דבעינין כעין פנים, פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וז"ל, כעין זביחה דפנים, וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך, וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל, והם כל מיני מאכל, וכדתנן נמי במתניתין יינות שמנים וסלתות, הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת. מוכח מדבריהם, דאבנים אינם כעין פנים שאין עבודתה כעין זביחה או שאר תקרובת, ולענין שלא יבטל צריך שיהיה מדברים העולים לגבי מזבח והם כל מיני מאכל, דאם כוונתם דאם אינם מהדברים שעולים לגבי מזבח לא נאסרו כלל משום תקרובת, אין פירוש לתיבות 'לענין שאין יכולין ליבטל'. ונראה פירוש דבריהם, שיש שני דינים, דלענין ליאסר משום תקרובת ע"ז אין צריך שיהיה התקרובת מין מאכל הקרב על גבי מזבח, אם גם שיכר מקל בע"ז שיש לה עבודה במקל נאסר המקל, אבל לגבי שלא ליבטל צריך להיות דוקא דבר מאכל שעולה לגבי מזבח". ושוב ממשיך (אות כ"ו) בסגנון זה להוכיח דגם הרא"ש סובר כן, שהעתיק ג"כ לשון הרשב"ם בשם רש"י.

וכל זה תמוהה אצלי לענ"ד, איך אפשר להמציא שיטה חדשה מדיוק כזה בלשון התוס' והרא"ש, בזמן שכל הראשונים דעתם ברור להיפך, וגם **תוס' עצמם** (דף נב:) כתבו מפורש להיפך, וכת"ר רצה לדחוק דכוונת התוס' שם הוא בכלים הבאים מבהמה שנקרבה לע"ז (ע"ד שכתבו הרמב"ן ורשב"א ביבמות לענין סנדל), ומלבד שאך למותר הוא לבאר כמה דוחק להעמיס כן בסתימת דברי התוס', אבל הלא **בראב"ד ותוס' ר"י הזקן ותוס' רבינו יהודה מפאריש וראב"ד ורמב"ן ורשב"א ורישב"א ומאירי** מבואר שלא הבינו כן דברי התוס' וכמבואר לעיל, ולפי מה שכתבו בכוונת התוס' ברור דעת התוס' שאין ביטול בתקרובת כלים, ואיך נבוא לומר להיפך (ואדרבה, הלא הרמב"ן והרשב"א והרישב"א עצמם הם שפירשו בסנדל דמיירי בבהמה שנשחט לע"ז וכו', ואפ"ה הקשו הכא על פירוש התוס', ולא עלה על דעתם לפרש דבריו בכה"ג, או לאוקמי הגמרא בכה"ג, אלא חלקו ופירשו דמיירי במשמשים). ומה גם שכל דיוק כת"ר להקל הוא מלשון התוס' שהעתיקו בשם רשב"ם **בשם רש"י**, והלא דעת רש"י מבואר (דף נ). שאין ביטול בתקרובת כלים, וכן מפורש בדבריו במס' יבמות (דף קג:) לענין סנדל, וגם בזה רצה כת"ר לומר דכוונת רש"י ביבמות הוא בבהמה שהוקרבה ועשו

מעורה תקרובת, והביא כן מהבית שמואל, אבל ממה שהקשו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם על רש"י מוכח שלא הבינו כן, ודברי רש"י כבר נתבארו היטב בשאלות דרב אחאי גאון וראבי"ה וספר השלמה ומאירי דמיירי שקיצעו מתחלה לכך.

ובאמת דברי התוס' בשם רש"י לענ"ד ברורים, שבא רש"י רק לחדש דחומרא זו דילפינן בגמרא דתקרובת ע"ז 'כעין פנים' אין לו ביטול, ומבואר בהמשך הסוגיא דהיינו 'כעין זביחה דפנים', על זה מוסיף רש"י חידושו הידוע דלאו דוקא 'כעין זביחה', אלא הוא הדין כל שאר העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים אף שלא נעשה בהם כעין זביחה ורק הובאו דורון לפני הע"ז, והם כל מיני מאכל כגון יינות שמנים וסלתות, ועל חידוש זה חולק הר"י בסוף התוס' דלעולם בעינן כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר, אבל פשוט דאי היה באבנים כעין זביחה ודאי היו נאסרים עד שאין להם ביטול. וכמה מראשונים שהזכרנו למעלה דמוכח בהדיא בדבריהם דתקרובת כלים אין להם ביטול, העתיקו כל דברי רש"י אלו, וכולם עשו הדגוש רק מנקודה זו, שיש מין תקרובת דלא בעי עבודה מעין ד' עבודות, אלא סגי במה שגוף המאכל הוא כעין פנים.

ומה שממשיך כת"ר להוכיח (אות כז-כט) דגם רבינו ירוחם סובר להקל, עיינתי טובא בדברי רבינו ירוחם ולא ראיתי כן לענ"ד, ואדרבה בעניי היה נראה לי להיפך. כי הנה ז"ל (תו"א נתיבת י"ז ח"ד) "וזובח בהמה בעלת מום פטור דבעינן זביחה כעין פנים, והוא הדין לכל שאר תקרובת עבודה זרה לענין שלא יבטל דבעינן כעין מזבח, כגון קטור וזבות, וכן יינות שמנים וסלתות וכל כיוצא בהן, ודוקא שאין דרך עבודתה בכך אבל אם דרך עבודתה בכך חייב, ואינו אסור משום תקרובת כשאינו כעין זביחה וזריקה המשתברת ואינו קרב בפנים אפילו דרך עבודתה בכך, אבל אי הוי כעין זביחה וזריקה המשתברת אסור משום תקרובת, ואם היו מקריבין אותה כלפני ע"ז כעין פנים כיינות שמנים וסלתות ומאפה תנור ומים ומלח ונתנוהו לפני עבודה זרה לתקרובת מיתסר אע"ג דלא שייך בהו זריקה המשתברת, כיון שכיוצא בו מקריבין לפנים, אפילו שחזר והוציאו, דלא בעינן זריקה המשתברת כגון שבירת מקל אלא בדבר שאין מקריבין ממנו בפנים, כך פשוט. נרות של שעוה שמביאין דורון לע"ז ומקריבין אותן מותרין, שאפילו יהיה תקרובת לא הוי כעין פנים, ואם הן נויי עבודה זרה יש להם ביטול כעבודה זרה, ואין לך ביטול גדול מזה שכבן הגלח ונתנם או מכרם או משכנם לישראל, וכן חתיכות של שעוה, כן דקדקו התוס' מההיא שכתבתי למעלה".

והנה מוכח בהדיא, שכל דבריו סובבים הולכים על דין תקרובת עבודה זרה שאין לה ביטול עולמית, ועל זה מבאר שאם אינו דבר שמקריבין ממנו בפנים בעיני דוקא זריקה המשתברת כגון שבירת מקל, ואם הוא קרב בפנים לא בעיני כעין זביחה. וכן מוכח גם מסוף דבריו, שהוצרך להתיר נרות של שעוה ולומר שאינו אסור מדין תקרובת, כיון שאינו כעין פנים, ומוכח בהדיא דאי הוה כעין פנים היה אסור, דלא מהני ביטול, ורק באיסור נוי הוא דקאמר אח"כ שיש להם ביטול, אבל אי הוה בי' משום תקרובת לא הי' מהני ביטול.

מעתה עברתי להמשך דבריו להלן שם, "מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרים, ודוקא מונחים דרך בזיון, אבל מונחים דרך כבוד אסורין, אבל פרכילי ענבים ועטרות שבלים אפילו מונחים דרך בזיון אסורים, משום דדבר אכילה הן וראוי לעשות ממנו כעין פנים ולשם דורון הובאו, וכל תקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, ודוקא דבר אכילה שראוי לעשות ממנו כעין פנים, אבל אם אינו דבר אכילה יש לו ביטול אפילו שהן משמשיה, כדן עבודה זרה עצמה". והנה בעיון שטחי לכאורה אכן כתב דתקרובת שאינו דבר אכילה יש לו ביטול. אבל באמת דבריו מבוארים היטב, ואעתיק תחלה לשון הרא"ש שכתב בדיוק כדברי הרי"ו אך הוסיף איזה תיבות, וז"ל, "מתני' מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרין. פרכילי ענבים ועטרות של שבולים יינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכווצא בהן קרב לגבי מזבח אסור. האי מעות כסות וכלים מוקי לה במונחין דרך בזיון, ואם היו מונחין דרך כבוד אסורים דדבר של נוי הן. אבל פרכילי ענבים ועטרות שבולים אף על גב דמונחין דרך בזיון אסורין, דכיון דמידי דמיכל הוא וראוי לעשות ממנו שמנים וסלתות הקריבין בפנים תלינן דלשם דורון ותקרובת הובאו שמה". וכוונתו מבואר, ולענ"ד ברור שגם הרבינו ירוחם נתכוין לזה, דמיירי מפרכילי ענבים ועטרות שבולים שנמצאו מונחין לפני העבודה זרה, ולא נעשה בהם שום פעולה של כעין זביחה, והסיבה היחידה לדונם כתקרובת הוא עפ"י שיטת רש"י דכל שגוף המאכל הוא כעין פנים סגי בהבאת דורון לפני הע"ז ואין צריך כעין זביחה, ולזה חידשו, דאף שאין מביאים פרכילי ענבים ועטרות שבולים בבית המקדש, מכל מקום כיון שראוי לעשות מהם שמנים וסלתות הקריבין בפנים, דינם כמאכלים 'כעין פנים' שיכולים ליעשות תקרובת לדעת רש"י אפילו בלא כעין זביחה. וזהו שהדגישו 'מידי דמיכל', כמבואר בהמשך דבריהם דהיינו מטעם שראוי לעשות מהם כעין פנים, אבל ודאי דהיכא דאיכא תקרובת הפשוטה דהיינו כעין זביחה, ודאי דינו ככל תקרובת שאין לו ביטול.

ובאמת יש ראייה ברורה לכל זה מדברי רבינו ירוחם עצמו בסנדל של תקרובת, שכתב בהלכות יבום (חלק חזה נתיב כ"ה ח"ב) וז"ל, "סנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דלא כיתותי מיכתת ישעוריה דמשמשי עבודה זרה נינהו ואית ליה תקנתא בביטול, ואם משום איסור הנאה מצות לאו להנות ניתנו. אבל של תקרובת ע"ז אם חלצה חליצתה פסולה, ולא משום איסורי הנאה כמו שכתבתי, ולא משום דאין לה ביטול דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים, ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדאמי לזביחה, אלא משום דלא עביד להילוכה וכן של זקן שעשו לכבודו". הרי מוכח בהדיא דתיתי קאמר, מתחלה קאי על סוג תקרובת שלא היה בו דרך שבירה או חיתוך אלא רק הביאוהו דורון לע"ז, ועל זה קאמר דבכה"ג לא אמרינן דאין להם ביטול אלא בתקרובת של אוכלים שראויין להיות כעין פנים כנ"ל, ושוב קאמר דגם אין צריך לאוקים הכא באופן שעשאוהו תקרובת דרך שבירה או חיתוך דדמי לזביחה דאז אין לו ביטול אף כשאינו אוכל נוכחו שבאמת אוקמוהו בשאילתות וספר השלמה ומאירי, דאין צריך לאוקמי הכי, דבלאו הכי חליצתה פסולה כיון דלא עביד להילוך.

אמנם כת"ר אדרבה מעתיק דברים אלו, ומוכיח דאי אפשר לפרש הדברים כפשוטן וכנ"ל, כי "הלשון אינו סובל זה, שכתב ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדמי לזביחה, ולמה לא נאמר דאה"נ דסנדל תקרובת ע"ז נאסר משום שעשאה דרך שבירה או חיתוך ועל כן אין לו ביטול", ולכן ממשיך כת"ר לחדש וז"ל, "אבל האמת יורה דרכו, שכוונתו הוא לומר דאין ביטול לתקרובת של אוכלים, וממשיך לומר ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדמי לזביחה, דמצד מה שנעשה תקרובת על דרך שבירה והתיכה שדומה לזביחה אינו בכלל דבר שאין לו ביטול כיון שאינו מידי דמאכל, והסיבה היחידה שאין חולצין בה הוא משום דלא עביד להילוכה". ועד כמה נפלאותי בראותי דברים אלו, דבזמן שמלשון רבינו ירוחם מוכח שאינו בטל, מחדש כת"ר דרבינו ירוחם אדרבה מדגיש ההיפך ממש. והנה לענ"ד נראה בהדיא שהרבינו ירוחם שולל כאן שלשה פירושים שהיה אפשר לומר בטעם דחליצתה פסולה: "לאן משום איסורי הנאה כמו שכתבתי, ולאן משום דאין לה ביטול דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים, ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדאמי לזביחה, אלא משום דלא עביד להילוכה", ואי משום הקושיא שטוען כת"ר 'הלשון אינו סובל זה' כי למה לא נאמר דאין הכי נמי דסנדל תקרובת נאסר משום שעשאה דרך שבירה וכו', התירוץ פשוט, דאדרבה למה נעשה אוקימתא דחוקה שמירי בקצצן לשם כך, ובאמת גם נצטרך לומר שעבדה בכך וכמבואר ברש"י ורא"ה ועוד ראשונים לענין בצירת פרכילי ענבים דלא סגי

בחיתוך כדי להשתמש בו לתקרובת אלא שיש עבודה בגוף החיתוך, ועל זה קאמר הרבינו ירוחם, שאין אנו צריכים בשום אוקימתא כזה, דבלאו הכי הסנדל פסולה כיון דלא עביד להילוכה.

ואם כן אדרבה לפנינו דברים ברורים דהיכא דנעשה בהן כעין זביחה אין להם ביטול אף שאינו דבר מאכל, ולא נעשה הרבינו ירוחם בר פלוגתא עם כל הראשונים הנ"ל, אלא אדרבה גם הוא מסכים כדבריהם וגם מדגיש זה בהדיא (ויצויין לשו"ת דברי יואל יו"ד סי' צ"ז אות י' ד"ה והנה גם הרי"ף).

*

(ט) שיטת התוס' במס' בבא קמא באיסור הנאה דתקרובת ע"ז

עוד הוסיף כת"ר (אות ל"ח-מ"א) לצרף להקל, לפי מה שנסתפקו התוס' במס' ב"ק (דף עב:): דלמא איסור הנאה דתקרובת אינה אלא מדרבנן, וכן נראה דעת הרשב"א שם, והביא כת"ר בשם התבואות שור שסמך על פי דברי התוס' להקל בספק הנאה של תקרובת ע"ז בהפסד מרובה, ודעת כת"ר דגם בנידון דידן יש לסמוך על זה להקל.

והנה ראשית כל, לפי כל מה שכתבתי ונתברר עד הלום, אין לנו ספק תקרובת אלא ודאי תקרובת, ושוב אין כאן סניף להקל. ועוד, אפילו אם יהיה לנו ספק תקרובת, צע"ג אם אפשר לסמוך על התבואות שור בזה, בזמן שבכל הראשונים מוכח דהנאה מתקרובת אסורה מדאורייתא, ה"ה הרמב"ם (פ"ז ה"ב) ורמב"ן בס' המצות (מצוה קצ"ד) וספר החינוך (מצוה תכ"ט) וריטב"א (קדושין נה). ור"ן (ע"ז נט:): וסמ"ג (מ' מ"ה) ויראים (סי' ק"א), ובתוס' עצמם מוכח כמה פעמים דס"ל שהוא מדאורייתא (ע"ז דף יב, יב, לב, נב. וחולין דף יג, ועוד), וכן מוכח בכמה סוגיות הש"ס, וכבר האריכו בזה האחרונים, וכת"ר עצמו מציין לדברי שער המלך (פ"ה מהל' ה"א) שמאריך ליישב דברי התוס' במס' ב"ק דאתיא רק לפי שיטת חזקיה במס' פסחים (דף כא:), אבל לדידן דנקטינן כרבי אבהו מודי התוס' דגם הנאה אסורה מדאורייתא, ובפרט דהתבו"ש כתב כל דבריו בדעת הטור, ובאמת משמע בטור ריש סימן קכ"ג דגם הנאה אסורה מדאורייתא וכמבואר שם בב"ח (ס"א) ובפרישה (סק"ג), וכן נראה בשאר מקומות. ועוד יש לציין מה שכתב הגרעק"א בחידושין עמ"ס חולין (דף יג:), דאפילו אם ננקוט דהנאה מתקרובת ע"ז אינה אלא מדרבנן כצד הספק בתוס', מ"מ אין להקל מכח זה במקום ספק (כמו בשאר ספיקא דרבנן), דשאני הכא דהוי עיקר איסורו מה"ת דהא עכ"פ איסור אכילה הוא ודאי מה"ת, או

משום שהוא שוה לספק ספיקא דאורייתא ע"ש, ואם כן לדעתו אין מקום להקל בנידון דידן אפילו במקום ספיקא, אפילו לפי דברי התוס' במס' בבא קמא.

ועוד, שכבר כתב הרה"ק **מסאטמאר זי"ע** בשו"ת **דברי יואל** (יו"ד סי' צ"ז אות י"ב) לענין שמיטה, שהעלה שם השואל טענה להקל בספיקא כיון שיש כמה פוסקים דס"ל דשביעית בזמן הזה מדרבנן, וכתב ע"ז רבינו הק' זי"ע שאין להקל כלל מכח זה, כיון שיש הרבה ראשונים ואחרונים דס"ל שהוא מדאורייתא, "ומבואר בטו"ז יו"ד סימן שמ"ב ס"ק א' בשם הר"ן **דבכל מיילי דמספקא לן אי הוי מה"ת או מדרבנן מקרי ספיקא דאורייתא ולחומרא, אם כן אי אפשר להקל ולסמוך על הפוסקים ששביעית בזמן הזה דרבנן כיון שהוא עכ"פ ספיקא דאורייתא ולחומרא**". ועל אחת כמה וכמה בנידון דידן, דבתוס' במס' בבא רק נסתפקו בדבר, ובשאר מקומות מבואר בהדיא בדבריהם שהוא מן התורה, וכן דעת כל הראשונים, ודאי שאין להקל בספיקא.

חוץ מזה, אפילו אם היה כאן רק ספק תקרובת וגם נאמר שאפשר לסמוך על דברי התבו"ש, אין לנו למילף מדבריו היתר אלא 'במקום הפסד מרובה, וזה שייך רק אל מה שנוגע על העבר, לאותן הפאות שכבר נקנו שאין צורך לאבדם (באופן שהוא אכן הפסד מרובה, והוא תלוי במציאות הדברים אצל כל יחיד), אבל מה שנוגע על העתיד לקנות לכתחילה, לא שייך כלל היתר זה, וממילא אי אפשר לצרף זה כסניף כשבאים 'להתיר' הפאות הבאות מהודו.

אבל בלאו כל זה לא ידעתי איך אפשר לסמוך על התבואות שור להקל בנידון דידן אפילו במקום הפסד מרובה, דהלא מבואר בהדיא בדבריו שלא התיר בכל ספק תקרובת ע"ז, אלא דוקא בנידון ההוא בשותף ששחט בהמת של שותפות לע"ז, דמספקינן אם עשה רק לצער את חבריו או נתכוין לע"ז, ובזה התיר התבואות שור מספק במקום הפסד מרובה, **בצירוף ההיתר דגוים בזמן הזה לאו עובדי עבודה זרה נינהו**, וכמו שמעתיק כת"ר בעצמו (אות מ"א) את דבריו וז"ל, "כן נ"ל לדינא להקל בזה"ז בהנאה בהפ"מ, **דהא מקלינן בכמה קולות לענין ע"ז וי"נ כמבואר בהלכותיהם מטעם דגויים בזמן הזה לאו עובדי ע"ז הם**", אבל בנידון דידן שהסכמת כל גדולי הרבנים (ואף המתירים הודו לזה) דלא שייך דין סתם עכו"ם לאו עובדי עבודה זרה, כיון שההודים הם מינים אדוקים בעבודה זרה שלהם וכוונתם ברור להתגלה לכבוד האליל, אז אף אם יטעון כת"ר שיש איזה ספק אחר אם הוא חשיב תקרובת ע"ז או לא, מכל מקום לא מצינו שהתבואות שור יורה לקולא בכה"ג, אלא דוקא עם

צירוף הנ"ל דסתם עכו"ם בזמן הזה, ואין לך בו אלא חידושו. ובכן לענ"ד לא שייך בנידו"ד להתיר עפ"י דברי התוס' במס' בבא קמא ודברי התבו"ש, אפילו במקום הפסד מרובה.

*

(י) תמצית היוצא מכל הנ"ל

הנה כאמור כבר בראשית דברי, כתבתי רק מה שנלפע"ד, אבל אם כנים הדברים, אפנה אל מסקנת כת"ר בסוף תשובתו (אות מ"ב) שמסכם שם עשרה סניפים להקל, ואעתיק לשונו, עם תוספת הערות מה שנלפע"ד לפי הדברים שכתבתי לעיל:

א. "היהודים והעכו"ם המומחים בדבר נאמנים מהו עבודתה של אותו ע"ז" - אמת ויציב, ומדברי כולם מתברר שדרך עבודתם היום הוא להתגלה לכבוד האליל, כדי להקריב את הדבר היותר יקר אצלם לכבודו, והם מאמינים שהאליל נהנה מהקרבה זו, ועי"ז מתקשרים ומתדבקים עם האליל, וממילא זוכים שישפיע עליהם את הישועה שהם צריכים לפי אמונתם המשובשת.

ב. "נאמנים גם על טעם שנתיסד המנהג אצלם לגלח שערותיהם שאינו דרך תקרובת לאלילים" - מנהג התגלחת לא נתיסד אצלם מתחלה, וכבר נתבאר דבאמת אין להם שום 'מייסד ומחוקק חוקים', וגם אין להם 'חוקים קבועים', והדת הולך ומשתנה מדור לדור, ועלינו לראות מה שנוהגים היום, ובזה הוא ברור, שנוהגים להתגלח כתקרובת גמור אל האליל, ואכן שפיר נאמנים על זה.

ג. "אין להתחשב עם איזה גויים שנטו מחוקי הע"ז ולומר שעל ידם נעשה עבודה להע"ז כמו שהם עושים" - אמת, אבל לענין התגלחת אין כאן איזה גויים שנטו מחוקי העבודה זרה, אלא הדת מטעם הכומרים ברורה שיש עבודה חשובה להתגלח לכבוד האליל, וחשיב תקרובת גמור, להקריב שערם אל האליל. ואכן אין להתחשב עם איזה יחידים - גויים או יהודים בעלי תשובה - שנטו מחוקי העבודה זרה, ואומרים שסיבת הגילוח הוא לגלח דבר מאוס מעל הגוף כהכנה לכניסתם אלא האליל, ודאי אין להתחשב בדבריהם (ובפרט שיש להם נגיעות גדולות לומר כן), שהוא ההיפך ממה שאומרים הכומרים והעובדים כולם.

ד. "אין לתלות מסברא לומר שישנם שנטו מלעבוד הע"ז כדרך חק העבודה זרה" - כאמור אין כאן לא תלייה ולא נטייה, אלא חק קבועה הנהוגה היום, וגם אין שום חק ישנה המנגדת הנהגתם זה של היום.

ה. "אין להתחשב כלל מדינא במחשבת המסתפרים אלא במחשבת המספרים, ומסברא בעלמא אין לתלות שהם מספרים לשם הע"ז, כי מסתבר שהם מספרים כדי להרויח ממון ולא לעשות עבודה לע"ז, מכל שכן כשאינו לפי חוק הע"ז שיספרו שערות לע"ז" - ההלכה ברורה דמין שהוא דבוק לע"ז אמרינן אצלו סתם מחשבת עכו"ם לע"ז, וההודים כולם - המתגלחים והמגלחים - הם אדוקים לע"ז בלב ובנפש עד כדי מס"נ. חוץ מזה, המגלחים מחזיקים עצמם בדרגת כומרים, בטענה שמתייחסים אחר כת הכומרים, ובעיר טירופאטי גם לובשים בגדים לבנים כמו הכומרים. ועוד, שהם בעצמם אומרים שהם רואים בעבודתם כאילו הם שליחים של האליל לעשות עבודה זו בשבילו, ומתפללים לשמו טרם הגילוח. גם יש חבורה עם יותר מחמשים אלף נרשמים, שמתנדבים במשך השנה לשמש כמגלחים בלי שום תשלום, לעשות נחת רוח אל האליל.

ו. "לפי כל המומחים שביררו סגנון של אותה ע"ז הוי השערות דבר המאוס להע"ז, וא"כ אין להחשיב השערות כבהמה לפנים, ואף אם נאמר שמעשה גזיזת השערות הוא כשיבר מקל לפניה או בצר פרכילי ענבים בשבילה לא נאסרו השערות, והגם ששמענו ממי שהעיד שהשערות עצמם הם דבר שהע"ז חפצה בה זה אינו אלא ממקצת טועים, או כוונתם שהאליל אוהב גזיזת השערות מגוף האדם" - מי שרוצה ליישב כל הסתירות למאות שנמצא ב'ספריהם', יוכל ליישב גם סתירה זו, אבל מה שנוגע עם המציאות, אף שאכן נזכר באחד מספריהם שכל היצא מהגוף הוא טמא ואסור להכניסו להטמפל, למעשה נוהגים אחרת, ובכל ספריהם במשך ב' מאות שנה אנו מוצאים שהכניסו שערות של המתגלחים לתוך הטמפל והניחו אותן בתוך ההונדי שם או אצל רגלי האליל. ובכל ספריהם של היום ואתרי האינטרנט, הם מספרים כמה חשוב אצל אלילים גזיזת השער ומספרים סיפור של הבל שקיבל קרחת בראשו וכו', ואותם ששמעו לפני י"ד שנה שהע"ז חפצה בשערות, לא טעו, אלא גם היום אומרים כן, וכל ההודים מאמינים שהם מקריבים שערותיהם אל האליל ושהוא מקבלם, ואין להם שום ידיעה מדברי 'המומחים' שביררו שהע"ז אינה אוהבת שערות. וכל מה שימצאו כתוב באיזה מקום בספריהם, אינו יכול לסתור המציאות, שהדבר ברור הן מטעם הכומרים והן מטעם העובדים, שהם מקריבים שערותיהן לכבוד האליל, והוא נהנה מאד מהקרבה זו, ומאמינים שהוא מקבל שערותיהם.

ז. "עצם גזיזת השערות אינו כשבירת מקל וכבצירת פרכילי ענבים, שאינו אלא להסיר השערות, לא לעשות מעשה גזיזה ושבירה לשם עבודה" - גזיזת השערות נעשה בהחלט לשם עבודה, ובמחשבה להקריבם לכבוד האליל. ומה שאין כאן שבירה באמצע

השיער אלא הסרת דבר ממחובר, מצינו בהדיא בכמה ראשונים, לענין תלישת הדס ממקום חיבורו וחתיתת לולב ממקום חיבורו וחתיתת שופר מראשו של איל, דגם זה דומה לחיתוך כעין זביחה ועושה תקרובת גמור, ופשוט דהוא הדין בגזיזת שער.

ח-ט. "על ידי שזורקים השערות לארץ ומוכרים אותו באופן שיודעים שלא יהיה בזה שום שייכות עוד להע"ז הוי ביטול להע"ז, דעת הב"ח והרבה פוסקים ראשונים דמועיל ביטול אף לתקרובת ע"ז שאינו ממניי מאכל שמכניסין מהם לפנים" - בב"ח אכן משמע כן, וכבר כתב החזון איש שדבריו הם לכאורה שלא בדקדוק, אבל בכל הראשונים (בפנים הבאנו רשימה של כ"ו ראשונים) כתבו בהדיא להיפך דתקרובת של כלים אין לה ביטול, וגם ברש"י ותוס' מפורש כן, ולא מצינו בשום ראשון שיאמר בפירוש אחרת.

י. אפילו את"ל שהשערות האלו נכנסים בגדר ספק תקרובת ע"ז, אין להחמיר בספיקו בזה"ז, ומכל שכן במקום הפסד מרובה כמו שכתב התבואת שור" - לפי כל מה שנתבאר לעיל, אין כאן ספק תקרובת אלא ודאי תקרובת. ועוד, שכמעט בכל הראשונים מבואר דס"ל דהנאה מתקרובת אסורה מה"ת, וכן כתבו התוס' עצמם בכמה מקומות, וכן מוכח בכמה סוגיות הש"ס, וכבר יישבו האחרונים דברי התוס' בב"ק, ולדבריהם נקטינן לדינא שהוא מה"ת, וממילא אין מקום להקל בספיק. ועוד, דאפי' לפי דברי התוס' בב"ק שיש צד שהוא רק מדרבנן, מבואר בחי' רעק"א דגם על צד זה אין להקל במקום ספק. ואפילו אם נאמר שאין לנו אלא ספק תקרובת וגם נרצה לסמוך על התבו"ש, לא התיר אלא בהפס"מ, וא"כ לא יועיל זה אלא על מה שנוגע להפאות שנקנו כבר, ולומר שאין חיוב לאדם, אבל מה שנוגע להתיר על העתיד לקנות פאה משערות הבאות מארץ הודו, לא שייך כלל היתר זה. ועוד, שהתבו"ש באמת לא כתב להקל אלא בציור שיש ספק שמא נתכוין לציעורי ולא לע"ז, ומטעם שאפשר לצרף שם הסכרא דסתם מחשבת עכו"ם בזה"ז אינו לע"ז, אבל בנידון דידן דלא שייך זה כיון שהם אדוקים בע"ז כנ"ל, לא מצינו אף בתבו"ש שהי' מיקל אפילו במקום הפסד מרובה.

*

והנני חוזר ומגיד, שלא כתבתי אלא מה שנלפע"ד, ובודאי אין ההוראה תלויה בי אלא בגדולי הפוסקים, ובכל זאת באתי להציע ההערות שנתעוררו אצלי בעת עיוני בדבריו, בידעי שכמה רבנים חשובים לא התעמקו בכל הסוגיא כראוי, הן בחלק ההלכה ועוד יותר בחלק המציאות, וסומכים על דברי כת"ר שצלל במים אדירים ויצא להתיר, ולכן הרגשתי נחיצות גדול להעיר על פי מה שנתבררה אצלי כמה פרטים במציאות הדברים שהם שונים לגמרי

ממה שחשבו רבנים המתירים לפני י"ד שנה, וגם הערות נחוצות ביסודות ההלכה, שלפי כל זה לכאורה נתאמת ביותר דברי גדולי הדור שאסרו לפני י"ד שנה, ואם גם כת"ר יסכים אל מה שכתבתי, הלא נחוץ לפרסם הדברים אצל שאר הרבנים, לבל יכשלו ישראל קדושים באיסור חמור זה.

ואסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה, ויזכה להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים לאלתר לחיים, ולשנה טובה ומבורכת.